

ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

XIV Міжнародної науково-практичної конференції

**"Військова освіта і наука:
сьогодення та майбутнє"**

22 листопада 2018 року

**За загальною редакцією к.пед.н., доц.,
заслуженого працівника освіти України
генерал-майора І.В. Толока**

Київ – 2018

УДК 355(477)37
ББК 32.26.8-68.49

*Рекомендовано до друку Вченою радою Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол від 15.11.2018 № 5).*

Т30 Тези доповідей XIV Міжнародної науково-практичної конференції "Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє" [Текст] / за заг. редакцією І.В. Толока. – К. : ВІКНУ, 2018. – 404 с.

Опубліковано тези доповідей вчених, наукових і науково-педагогічних працівників Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, інших вищих військових та вищих навчальних закладів України, вітчизняних і закордонних фахівців із: технічних проблем озброєння і військової техніки та технологій подвійного призначення; актуальних проблем лінгвістичного забезпечення Збройних Сил України; актуальних проблем гуманітарного та соціального розвитку Збройних Сил України; інформаційно-психологічної боротьби у воєнній сфері; сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у воєнній сфері; фінансів; актуальних проблем правового забезпечення діяльності Збройних Сил України в особливий період; актуальних проблем геоінформаційного, топогеодезичного та навігаційного забезпечення Збройних Сил України.

Редакційна колегія:

Толок І.В., ген.-майор, к.пед.н., доц., голова
Попков Б.О., п-к, к.військ.н., с.н.с.
Прохоров О.А., п-к, к.пед.н., доц.
Пампуха І.В., п-к, к.т.н., доц.
Гончарук Л.М., п/п-к, к.філол.н.
Сафін О.Д., д.психол.н., проф.
Жарков Я.М., к.і.н., доц.
Клубань О.М., засл. журн. України
Сизов А.І., п-к, к.е.н.
Коропатнік І.М., п-к, д.ю.н., доц.
Савков П.А., п-к, к.т.н., доц.

УДК 355(477)37
ББК 32.26.8-68.49

© Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2018

ЗМІСТ

Секція 1. ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Банзак Г.В. Технічне обслуговування "за станом" з фіксованою періодичністю контролю	22
Бобок І.І., Кобозєва А.А., Батієне Л.Е. Матриць цифрових зображень, збережених у різних форматах, як основа методу виявлення їх несанкціонованих змін	23
Бойчук В.О., Браун В.О., Жук О.О. Біонічна модель поведінки інтелектуальних агентів	24
Бойчук В.О., Гунченко С.Ю., Сташков Д.В. Сніфер-програми як один із основних аналізаторів мережевого трафіку	25
Болбот І.М., Шворов С.А., Ковтун К.В. Метод оптимального планування траєкторій руху та управління мобільним роботом з використанням БПЛА	26
Боровик О.В., Купельський В.В., Казанцев А.Д., Халіманенко С.М. Формалізація задачі розмічення графа мережі доріг при виборі мінімального за часом маршруту руху колони техніки	27
Боровик О.В., Боровик Л.В. Метод розкриття невизначеності цілей, що задаються функціями однієї змінної, при пошуку раціонального компромісу в одному класі задач багатокритеріальної оптимізації	28
Браун В.О., Шваб В.К. Оцінка ефективності функціонування систем розвідки та управління	29
Букоємський С.Л. Підхід до оцінки якості управлінських рішень в адаптації системи технічного обслуговування і ремонту	30
Галак О.В., Сокур А.О. Удосконалення роботи фільтруючих систем на бронеоб'єктах та стаціонарних спорудах від небезпечних хімічних речовин	31
Глухов С.І., Савран В.О. Пристрій інтелектуалізації автоматичного контролю працездатності та локалізації дефектів в сучасних цифрових пристроях з використанням енергетичних методів діагностування	32
Губанов П.О., Писарєв С.А. Визначення оптимальних умов застосування аерозольних завіс для маскування крапкових об'єктів	33
Гурман І.В., Муляр І.В., Солодєєва Л.В. Вразливості маршрутизаторів mikrotik, та операційної системи ROUTEROS	34
Джулій В.М., Ковальчук Я.В., Жиров Б.Г. Аналіз підходів до обробки персональних даних	35
Джулій В.М., Осипа В.О., Бонар В.О. Аналіз методів підвищення точності позиціонування gps даних	36
Добровольський А.Б., Савчинська Н.Ю. Окремі аспекти щодо захисту зору від дії лазерних приладів оптичної протидії	37

Дячук А.О. Заходи забезпечення екологічної безпеки при виникненні підтоплень території Хмельницької області	38
Єлісеєв О.В., Писарєв С.А. Організація маскуванню об'єктів Повітряних Сил із застосуванням димових засобів	39
Коваль М.О. Загрози роботоздатності сенсорної мережі в районі бойових дій	40
Красильников С.Р., Мірошніченко О.В., Поліщук Ю.С. Проблеми розроблення об'єктно-орієнтованих баз даних	41
Lepikh Ya.I., Lavrenova T.I. Fluxes for tinning and soldering by fusible solders and surface clearing from cinde	42
Lepikh Ya.I., Lavrenova T.I., Sadova N.M., Borschak V.A., Zatovs'ka N.P., Snigur P.O., Balaban A.P. Highly efficient paste-like solder for the back planes	43
Лещенко О.І., Гараєва А.Б., Радіонов О.В. Аналіз сучасних досягнень наноелектроніки	44
Ленков С.В., Муляр І.В., Гурман І.В., Кушнірук С.Л. Дослідження процесу проектування програмного забезпечення	45
Ленков С.В., Джулій В.М., Кизима К.А. Дослідження методів розробки та тестування	46
Лещенко О.И., Лещенко К.О. Методы улучшения характеристик датчиков интеллектуальной системы управления сталепроволочно-канатной машины	47
Ленков Є.С., Бондаренко Т.В. Аналіз впливу коефіцієнта варіації на значення оптимального рівня технічного обслуговування військової техніки	48
Мокрицкий В.А., Маслов О.В., Банзак О.В. Анализ влияния ионизирующих излучений на фотоприемные приборы	49
Муляр І.В., Ботвін В.Ю., Ленков О.С. Ідентифікації особи комп'ютерним зором	50
Опенько П.В., Майстров О.О., Ткачов В.В., Карпюк О.В., Сачук І.І. Актуальні питання вирішення задачі управління життєвим циклом виробів військового призначення в сучасних умовах	51
Охрамович М.М. Моніторинг екологічного стану навколишнього середовища військових об'єктів	52
Панченко В.Ф., Шворов С.А., Ковтун К.В. Підвищення ефективності електронного тирю за рахунок оптимального планування та управління процесом тренувань	53
Парасочка Д.В., Меньшов С.М. Розрахунок параметрів технічних засобів протидії розповсюдженню хмари забрудненого повітря	54
Єремєєва А.М., Пивовар О.С., Сєлюков Д.О. Система контролю стану кабельної лінії передачі на основі розподілених нелінійних елементів	55
П'ятков М. Рухомість – як основна властивість автобронетанкової техніки в умовах сьогодення	56

Рішко С.П., Меньшов С.Н. Використання БМП, щодо постановки димових завіс	57
Толок І.В., Ленков Є.С. Удосконалення процесу технічного обслуговування складних об'єктів озброєння і військової техніки	58
Толок І.В. Визначення показників надійності об'єктів озброєння та військової техніки	59
Нікіфоров М.М., Фесьоха Н.О. Сучасні технології віртуалізації	60
Харун О.М. Показники ефективності інженерного забезпечення охорони та захисту державного кордону	61
Чешун В.М., Гурман І.В., Пампуха І.В., Долішний В.С. Аналіз і моніторинг сучасних DDOS – атак	62
Чорненький В.І., Глінський О.В., Проценко Я.М. Дослідження впливу гіпервізора на захищеність інформації в середовищі хмарних обчислень	63
Чорненький В.І., Боднар Д.В., Ряба Л.О. Оптимізація адаптивної маршрутизації, на основі прогнозування інтенсивності трафіку	64
Шваб В.К. Напрямки автоматизації прийняття рішень в інформаційно-технічній сфері	65
Шворов А.С. Метод класифікації вхідних електронних документів в інформаційно-аналітичних системах	66
Шевченко В.В. Комбіновані методи прогнозування екологічного стану навколишнього середовища військових об'єктів	67
Шпінда Є.М., Клімов О.П., Базелюк В.М., Щокін В.М. Використання апарату перевірки статистичних гіпотез та теорії імовірності для вдосконалення системи протипожежного обладнання об'єктів БТОТ	68
Янчук М.Д., Писарєв С.А. Удосконалення існуючих димоутворюючих сумішей з покращеними фізико-хімічними та ергономічними характеристиками за досвідом застосування димових засобів в антитерористичній операції (АТО)	69
Проценко Я.М. Автоматизація технічного обслуговування складних об'єктів військової радіоелектронної техніки	70
Касьян С.В., Руденко О.Є. Постанова аерозольних завіс з використанням технічних засобів спеціальної обробки	71
Онопко Д.Ю. Енергетична безпека як складова національної безпеки України	72

Секція 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Бабіч О.М., Попов Н.В., Дух Д.І. Підхід до вимірювання інформаційного потоку новин та його програмна реалізація	75
Балабін В.В. Фундаментальні наукові засади теорії військового перекладу	76

Басараба І.О. Формування англомовної лексичної компетентності дорослої вікової категорії	77
Гальчус А.О. Термінологія та переклад	78
Гофман А.І., Лісовський В.М. Військово-спеціальні тексти як об'єкт діяльності військового перекладача	79
Григолінська Н.М. Лінгвістичні аспекти військового дискурсу	80
Дубінченко Ю.М. Мова і політика: взаємодія задля спільної перспективи	81
Залеський Є.М., Сидоров Ю.Т. Векторні понятійно-асоціативні лакуни в технічному перекладі	82
Зарицька А.І. Особливості вивчення української мови на факультетах іноземної філології	84
Златніков В.Г. Формування професійно-орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні	85
Кривич М.Л., Латишева Н.Є., Малік Т.Г. STANAG-6001 VERSUS CEFR	86
Лісовський В.М. Класифікація військово-технічних текстів	87
Матвієнко О.О. Професійна спрямованість вивчення іноземних мов у ВВНЗ	88
Новік С.А., Макогон О.А., Варакута В.П., Криленко І.М. Лінгвістичне забезпечення вивчення стандартів та штабних процедур НАТО як формуючий елемент ментальної репрезентації курсантів	89
Паніна О.О. Прийоми створення контекстуальних замінів при перекладі	90
Приліпко М.О. Інноваційні педагогічні технології та методики - дефінітивний аналіз понять	91
Проноза В.О. Розпізнавання фейків - критичне мислення	92
Самчук В.Ф. Деякі аспекти перекладу англійських військових термінів	94
Таратута О.І., Лісовський В.М. Сучасна методологія оцінки ефективності діючих систем машинного перекладу	96
Черніков В.Ю., Лісовський В.М. Методика формування перекладацьких компетентностей у військовому перекладі	97
Кузнєцова О.О. Психологічна концепція формування мовної діяльності індивіда	98
Федоренко Л.О. Труднощі двостороннього перекладу військово-політичних текстів	100
Федоренко Л.О. Навчання граматики при використанні комунікативного підходу	101

Секція 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Артамощенко В.С. "Перспективи військової освіти в Україні"	104
---	------------

Аблазов І.В., Гордієнко Л.О. Підходи до визначення ефективності застосування політики “м’якої сили” суб’єктами міжнародних відносин	105
Абрамян О.В., Дубінченко Ю.М. Військова освіта: гуманістичні аспекти	106
Акіншин О.Г., Колобов І.М., Василенко Д.В., Навроцький О.В., Кучеренко І.В. Дослідження кореляційних зв’язків рівня розвитку соціального інтелекту і вираженості загальнонавчальних навичок курсантів	107
Артемов В.Ю., Литвиненко Н.І. Проблеми впровадження кодексу професійної етики у силові структури України	108
Білан М.Б., Гальчус А.О., Бабич Б. Види самостійної роботи курсантів з використанням тестового контролю	109
Сторожук Н.А., Бачінський В.А. Вплив інформаційно-психологічних операцій на свідомість військовослужбовця Збройних Сил України	110
Безносюк О.О. Погляди Сухомлинського на розвиток педагогічної науки	111
Кравченко К.О., Беліченко Л.О. Особливості адаптації військовослужбовців – учасників АТО до мирного життя	112
Беспалько А.О., Мельник Я.І. Понятійно-термінологічний апарат дослідження психологічної стійкості особистості	114
Богунов С.О., Мітягін О.О., Приходько Ю.І. Особистісно орієнтована підготовка військових фахівців з вищою освітою як засіб формування та розвитку лідерських якостей	116
Вілюра М.Р. Мотиваційні чинники професійної діяльності військовослужбовців	117
Кирик В.Л., Гаврилюк А.С. Війна як соціально-політичне явище	118
Гальчус А.О., Нешива Е. Інформатизація навчального процесу	118
Ганжа Н.Л. Актуальні проблеми гуманітарного та соціального розвитку Збройних Сил України	120
Кравченко К.О., Герасименко А.І. Актуальність організації психологічного забезпечення сімей військовослужбовців – учасників АТО у підрозділах постійної дислокації	120
Гришин С.П. Система періодичного проведення психофізіологічних досліджень з використанням поліграфа в процесі роботи з персоналом у Збройних Силах України	121
Гришин С.П. Ризики пов’язані з персоналом у Збройних Силах України та чинники, що сприяють їх появі	122
Давидова О. І. Формування особистості військовослужбовця як один із головних напрямів військової освіти в Україні	123
Дем’янюк О.С., Коваль Ю.В. Навчально-виховний процес особистості у ВНЗ	125
Дорохов М.С. Військова служба у Фінляндії: досвід для України	126

Дубовик Н.А. Особливості застосування дистанційних технологій при вивченні політології студентами Державного університету телекомунікацій	127
Дубровинський Г.Р. Формування емоційного інтелекту у майбутніх офіцерів	129
Дяченко І.М. Особливості застосування кейс-методу при викладанні дисципліни “Оплата праці працівників військових частин”	129
Жданкіна А.Б. Реалізація ідей духовно-ціннісного виховання школярів у педагогічній думці України ХХ - ХХІ ст.	131
Жогіна Л.В., Доброгурська О.Б. Методика професійної підготовки майбутніх офіцерів як професіоналів військової справи	132
Заболотний В.О. Важливість гуманітарної складової у підготовці офіцерських кадрів для Збройних Сил України	132
Зайцев Д.В., Наконечний А.П. Особливості проведення комплексного тактичного навчання з громадянами України, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу під час навчального збору	134
Зубовський Д.С., Дегтярьов А.С. Психофізіологічний підхід до діагностування посттравматичного стресового розладу серед учасників бойових дій	135
Капінус О.С. Актуальність формування професійної суб’єктності офіцера Збройних Сил України	136
Карачинський О.А. Особливості взаємодії суб’єктів і об’єктів психологічної підготовки	137
Кирилюк Н.А. Ефективна поведінка у сучасному інформаційному просторі	138
Коваль Ю.В., Бадрук О.О. Ціна членства в НАТО для України	139
Кожедуб О.В. Особливості застосування окремих положень теорій мотивації у психологічній підготовці військовослужбовців Збройних Сил України	140
Колісник О.Л., Пілат М.С. Психологічні маркери ситуативної тривожності військовослужбовців під час підготовки до бойових дій	141
Коляда А.С. Теоретичні засади діагностування девіантної поведінки у військовослужбовців	142
Копаниця Д.М. Особливості використання/формування копінг-стратегій учасників бойових дій	143
Кочергіна Т.І. Збереження і зміцнення здоров'я студентів	144
Кравченко К.О., Мукогоренко О.В., Дяченко І.М. Особливості оцінки потреб підрозділу за досвідом країн НАТО	145
Кравченко К.О., Жогіна Л.В., Доброгурська О.Б. Алгоритм визначення мішеней психокорекційного впливу з урахуванням специфіки діяльності підрозділів Збройних Сил України	147
Кравчук М.А. Розширення психічного потенціалу військовослужбовців	148

Кудря М.В. Сутність і зміст психологічної підготовки військовослужбовців	149
Кузьменко М.Д. Результати пілотного дослідження методики діагностування інтелектуально-когнітивних здібностей осіб офіцерського складу	150
Кучерявий А.О. Технологія розробки дистанційних навчальних курсів у вищому військовому навчальному закладі	151
Лалетін С.П., Мукогоренко О.С. Національна ідея у формуванні особистості сучасного військового в умовах реформування Збройних Сил України	152
Лемешко Р.Р. Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє	153
Мазур М.В. Мотиваційні чинники звільнення військовослужбовців з лав Збройних Сил України	154
Хилько М.І., Максимчук О.О. Сучасні геополітичні концепції російської федерації в пострадянському просторі	155
Мась Н.М., Прохоров О.А., Мотика С.М. Методи психологічної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України до бойової діяльності	156
Сірий С.В., Мацко М.О. До питання російсько-української двомовності в Україні	157
Московчук Д.Ю. Авіація в інформаційно-психологічному протиборстві	158
Мотика С.М. Національна свідомість як основа виховання державного патріотизму майбутніх офіцерів	159
Нікітюк О.В. Підготовка офіцерів запасу медичної служби в державі: проблеми та перспективи	160
Окаєвич А.В. Потенціал тренінгових технологій у формуванні психологічної готовності та психологічної стійкості майбутніх офіцерів Збройних Сил України	163
Олійник Л.В. Особистісно-орієнтовний підхід до навчання військово-спеціальних дисциплін магістрантів в системі вищої військової освіти	164
Кирик В.Л., Повх Н.В. Поняття міжнародних та неміжнародних збройних конфліктів	165
Рижиков В.С. Методика проведення рольових ігор як інноваційної педагогічної технології в контексті переформатування вищої військової освіти України за стандартами країн членів НАТО	166
Рютін В.В., Товма М.І. Детермінанти підвищення ефективності функціонування системи психологічного забезпечення в Національній гвардії України	167
Хилько М.І., Самусь Г.С. Релігійний чинник українського державотворення	168
Соколіна О.В. Види психологічної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України до бойової підготовки	169
Батріменко О.В., Стискун О.В. Співпраця Україна-НАТО в	170

умовах зміни зовнішньополітичного курсу

Сторубльов О.І. Особливості провадження наукової діяльності науковими та науково-педагогічними працівниками ВНП ВЗО в особливий період	171
Сірий С.В., Сухонос О.І. Гендерна свобода у світовій безпеці	172
Джус О.А., Ткаченко Б.І. Україно-американські відносини: політичний аспект	173
Толок І.В., Приходько Ю.І. Актуальні питання трансформації системи підготовки військових фахівців з вищою освітою	173
Уліч В.Л. Виховання довіри курсантів до командирів – складова формування позитивного іміджу Збройних Сил України	175
Усатенко Я.О. Наслідки запровадження томосу в Україні для капеланської служби Збройних Сил України	177
Фролов В.С., Устименко О.В. Удосконалення системи військової освіти: проблемні питання впровадження методик підготовки ЗС держав-членів НАТО	178
Фугело О.О. Психокорекція я-професійного у майбутніх офіцерів в процесі навчання у ВВНЗ	179
Chernykh O., Chernykh Y., Mitiahin O. Analysis of the transformation process of the military specialists training system of the armed forces Latvia republic	179
Черних О.Б., Черних Ю.О. Основні принципи проектування інноваційних педагогічних технологій і методик в освітньому процесі ВВНЗ країн-членів НАТО	180
Черних Ю.О., Черних О.Б. Освітня Хартія у військових навчальних закладах країн-членів НАТО	181
Шашенков Д.М. Бойовий стрес: психологічний аспект	182
Швачко М.О. Патріотизм, як визначальний чинник високої національно-державницької свідомості	183
Шестопалова М.Ю., Балабушка Є.О. Психологічна підготовка – основа психологічного забезпечення військ Збройних Сил України	184
Шумейко А.П. Методика організації та проведення емпіричного дослідження сучасного стану формування іміджу майбутнього офіцера – психолога	185
Джус О.А., Щока А.О. Інформаційна війна як засіб геополітичної експансії	186
Ярмусь О.Д. Вплив інформаційних технологій у формуванні особистості дитини	187
Гончарук Л.М. Аудіювання як вид мовленнєвої діяльності	188
Боровик Л.В. Аналіз результатів формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників	189
Пампуха І.В., Лоза В.М., Кравченко К.О. Системний підхід у розробці мобільної (пересувної) ергономічної лабораторії для визначення готовності військовослужбовців до виконання поставлених задач	190

Філімонова Н.Б., Макарчук М.Ю., Попков Б.О. Актуальність розробки мобільної (пересувної) ергономічної лабораторії для визначення психофізіологічної готовності військовослужбовців до виконання поставлених задач	192
Вановська І.М. Виховання національного самоствердження у курсантів вищих навчальних закладів в контексті викликів сьогодення	193
Зонь В.В. Роль науково-педагогічного складу ВНЗ України у процесі формування особистості майбутнього офіцера	194
Марущенко В.В., Макогон О.А., Ковальов І.О., Новік С.А. Визначення оптимальної структури мережевої системи дистанційного навчання у закладах вищої військової освіти	195

Секція 4. ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ

Автушенко О.С. Основні загрози та методи захисту для забезпечення безпеки інформації при використанні ір-телефонії	198
Абрамов А.В. Особливості кібербезпеки об'єктів критичної інфраструктури держави	199
Бабенко О.П., Супрунов Ю.М. Щодо впровадження нової навчальної дисципліни підготовки фахівців у галузі інформаційної безпеки	200
Бояринов В.Ю. Аналіз застосування технологій інформаційно-психологічного впливу в сучасних конфліктах в контексті інформаційно-психологічного протистояння України та РФ	201
Веремчук Т.О. Використання Російською Федерацією ЗМІ як засобу створення та контролю керованого хаосу	202
Вигівська О.В. Історична фальсифікація як засіб впливу на суспільство в умовах гібридної війни	203
Вигівська О.В., Рубан І.М. Історичні передумови виникнення конфлікту в окремих регіонах Донецької та Луганської областей	204
Гастинщиков В.Г. Інструменти маніпуляції свідомістю в інформаційних війнах	205
Horyacheva K. Weakness of the Ukraine - military organization before the aggression	206
Євтушенко О.В. Нормативно-правові засади системи забезпечення інформаційної безпеки України	207
Жарков Я.М., Нікітішин М.Д. Використання національно-психологічних особливостей населення Донецької та Луганської областей в контексті інформаційної боротьби	208
Жилін А.В., Носенко А.В. Формування вимог до захисту державних інформаційних ресурсів в хмарних сховищах	209
Живолуп В.Ю. Оцінювання рівня негативного інформаційно-психологічного впливу на цільову аудиторію у мережі Інтернет	210
Запорожець С.А. Підходи щодо забезпечення інформаційної	210

безпеки України у воєнній сфері в умовах гібридної війни	
Капацин І.І. Органи (підрозділи) державної прикордонної служби України як об'єкти інформаційно-психологічного впливу з боку Російської Федерації	211
Кацалап В.О. Інформаційна перевага Збройних Сил України	212
Кожедуб Ю.В., Ремигайло К.С. Функціональна модель системи управління інформаційною безпекою для організацій, де циркулює інформація, що потребує захисту	213
Кубявка М.Б., Кубявка Л.Б. Природномовний текст як повноцінний сегмент інформаційної системи і джерело сугестивного впливу	214
Лаврусь В.В. Виявлення ознак психологічного впливу противника в умовах ведення "гібридної війни"	215
Легомінов В.О. Тенденції розвитку нелетальної зброї в контексті стримування Російськорі агресії проти України	216
Малхазов Є.С., Голібардов Є.Д. Перспективна модель роботи підрозділів спостереження та спеціальних дій центрів ПСО ЗСУ на основі досвіду країн НАТО	217
Малхазов Є.С., Мироненко І.Р. Використання політичних та громадських організацій з метою досягнення власних цілей на території інших держав	218
Марченков С. М. Аналіз інформаційних заходів	219
Мілих Є.Г. Організація стратегічних комунікацій в інтересах операції Об'єднаних Оперативних Сил	220
Міхєєв Ю.І. Автоматизація процесу оцінювання пропаганди держави-агресора	220
Онищук М.І. Інформаційно-психологічного протидіювання через призму діяльності вітчизняних ЗМІ	221
Онищук В.С. Система інформаційної підтримки заходів міжнародного військово-технічного співробітництва міністерства оборони України	222
Островський Ю.О., Алфьоров О.В. Сучасна смислова війна між Російською Федерацією та Україною	223
Остроухов В.В., Присяжнюк М.М. Інформаційно-психологічні аспекти тероризму	224
Петрик В.М., Гангал А.В. Щодо діяльності російських і проросійських неурядових організацій в Україні	226
Петрик В.М., Красовський О. І. Захист від провокації в інтернеті	227
Присяжнюк М.М. Підходи до визначення поняття "інформаційна безпека"	228
Савчук В.С., Завада А.А. Метод психологічного впливу засобами соціальних мереж	229
Сенченко М.І. Мережева організація світу	230
Супрунов Ю.М., Струнін Д.С. Переклад як інструментарій	231

інформаційного впливу

- Скоропад С.І., Бублик В.В.** Управління ризиком та реалізація методів обробки ризику через програмний інструментарій 232
- Супрунов Ю.М., Гуревич Ю.А.** Хронологічна (історична) зброя як засіб ведення геополітичного інформаційного протиборства 233
- Супрунов Ю.М., Колодюк М.А.** Використання технології "вікна овертона" для здійснення інформаційно-психологічного впливу на суспільну свідомість 234
- Супрунов Ю.М., Решитько В.Г.** Щодо визначення терміну "стратегічні комунікації" 235
- Супрунов Ю.М., Стрижаченко Д.С.** Інформаційна політика держави в умовах гібридної війни 237
- Храбан Т.Є.** Особливості інформаційно-психологічного протиборства в соціальних мережах під час російсько-українського конфлікту 238
- Цуркан В.В., Гирда В.А.** Об'єктно-орієнтована модель програмного комплексу виявлення "тролів" у соціальних мережах 240
- Цуркан В.В., Сільницький А.О.** Об'єктно-орієнтована модель програмного засобу моделювання інсайдерських вторгнень у систему управління інформаційною безпекою 241
- Черниш О.Ю.** Інформаційно-психологічна боротьба у воєнній сфері 242
- Чернишук С. В.** Підвищення ефективності системи виявлення та оцінювання інформаційно-психологічних загроз у воєнній сфері 242
- Чорногор Я.О., Думлер В.К.** Мовний фактор як елемент психологічного впливу на цільові аудиторії 243
- Чорногор Я.О., Кучерявий Д.А.** Релігійний фактор як елемент психологічного впливу на цільові аудиторії 244
- Шиповський В.В.** Соціальні мережі як інструмент інформаційного впливу на свідомість громадян в гібридній війні 245
- Шуліка В.І., Алфьоров О.В.** Перспективи розвитку інформаційно-психологічного протиборства Збройних Сил України з урахуванням досвіду провідних країн світу 246
- Пархомчук О.О., Пампуха І.В.** Експорт озброєнь і техніки РФ як інструмент впливу в міжнародних відносинах 247
- Малхазов Є.С., Яценко О.І.** Порівняльний аналіз виступів політичних діячів на різні цільові аудиторії 249
- Кіричевська Е.В.** Тактична психологічна підготовка військовослужбовців підрозділів спецпризначення 249
- Супрунов Ю.М., Макаренко О.В.** Тенденції розвитку засобів масової комунікації в епоху глобалізації 250
- Даник Ю.Г., Шестаков В.І.** Технологія раннього виявлення гібридних впливів через кіберпростір 251
- Волошина Н.М., Мукогоренко О.С.** НЛП у сучасній гібридній війні Росії проти України 253

Пампуха І.В., Сухонос Д.Ю., Григор'ва В. Властивості інформаційного простору	254
Пампуха І.В., Гаврищук В.О. Державне врегулювання інформаційної війни щодо Російської Федерації в Україні	255
Король В.Г., Любовець Г.В. Міждержавна комунікація і гібридні загрози	256
Сірий С.В., Голосна О.С. Реалізація положень стратегії сталого розвитку “Україна-2020” за вектором безпеки	257
Сірий С.В., Кривонос А.С. Кіберпростір як сфера глобальних конфронтацій	258
Сірий С.В., Присташ А.С. Приватні військові компанії як засіб підсилення національної безпеки	260

Секція 5. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВОЄННІЙ СФЕРІ

Бешок Т. В. Бліц-опитування студентів щодо застосування медіаосвітніх технологій у навчальній діяльності	262
Ділай А.Ю. Стратегічні комунікації в умовах суспільних трансформацій	262
Дяченко Д.В., Варакута В.П., Хліманцов Т.В. Інформатизація сухопутних військ Збройних Сил України для вдосконалення системи підготовки офіцерського складу	264
Красота І.В. Застосування сучасних технологій в управлінні кар'єрою офіцера Збройних Сил України	265
Макарчук А. Проблеми та перспективи інформаційного суспільства	266
Орещенко А.В. Ментальні технології як підхід до вивчення теорії прийняття рішень у військовій справі	267
Подкіч В. Особливості управління військовими інформаційними засобами в умовах воєнної кризи та під час ведення бойових дій	268
Фаріон О.Б. Окремі аспекти оперативно-розшукової діяльності підрозділів державної прикордонної служби в умовах проведення Операції Об'єднаних Сил на Сході України	270
Чорна Л.Б. Лінгвістичні особливості висвітлення теми Операції Об'єднаних Сил у засобах масової інформації	271
Шідерова А. Проблеми мовної ситуації в практиці ЗМІ в Україні	272
Кубявка М.Б., Кубявка Л.Б. Моніторинг соціальних інтернет мереж як один із чинників забезпечення інформаційної безпеки	273

Секція 6. ФІНАНСИ

Чмишенко С.М., Андрієнко О.О. Аналіз змін в грошовому забезпеченні військовослужбовців з 1 березня 2018 року	276
Бондік Л.О. Сучасний стан та перспективи автоматизації процесів	277

фінансово-господарської діяльності у військових частинах ЗСУ	
Винник С.Л., Цюкало Л.В. Проблемні питання реалізації соціального забезпечення військовослужбовців	279
Гайдей Р.В. Застосування datamining алгоритмів для виявлення трендів на фінансових ринках	280
Гура В.Л. Necessity of teaching CBRN core concepts in Ukrainian universities	281
Дяченко І.М. Концептуальні засади щодо визначення заробітної плати як економічної категорії	282
Зубань К.Г., Шрамко О.В. Сутність міжнародних стандартів аудиту	283
Зубань К.Г. Мінімальна заробітна плата як соціальна гарантія	284
Кириленко І.В., Медведєв Ю.Б. Інновації в плануванні коштів для потреб Збройних Сил України	285
Діденко Л. В., Кондрашова-Діденко В. І. Економічна культура: ресурсочинник	286
Кочура Т.О. Роль оборонно-промислового комплексу в забезпеченні воєнно-економічного потенціалу держави	288
Кузьменко В.М., Кондрашова-Діденко В.І. Ефективність системи оподаткування	289
Кузьмич О.І., Дяченко І.М. Дослідження мінімальної заробітної плати в Україні	290
Лепська М.І., Остапенко О.П. Актуальні питання проведення інвентаризації у військовій частині в сучасних умовах	291
Мазуренко С.Ю., Якимчук А.Ю. Актуальні питання щодо заробітної плати працівників	292
Овдієнко П.М., Луцик Ю.О. Автоматизація облікового процесу в державному секторі	294
Панухник О.В. Посилення взаємодії цивільного та військового секторів в Україні: економіко-гуманітарний аспект	295
Сизов А.І., Мухін Я.Ю. Актуальні питання оплати праці працівникам які перебувають у військовому резерві	297
Сташкевич С.О. Культура економіки	298
Таран В.М., Сінчук М.А. Актуальні питання виплати одноразових додаткових видів грошового забезпечення військовослужбовцям в умовах проведення Операції Об'єднаних Сил	299
Кириленко І.В., Ткаченко О.Є. Роль автоматичних фіскальних стабілізаторів у контрциклічному регулюванні фіскального простору	300
Федотова Я.Г. Підвищення рівня функціональної грамотності як пріоритет сучасної освіти	301
Чистик О.М. Фінансове забезпечення обороноздатності України – аспект практичної реалізації	303
Шимченко З.Ю., Ковальчук О.О. Розвиток українського ОПК: від провідних позицій до необхідності протистояти гібридній війні	304

Шрамко О.В., Банюк Я.О. Аналіз стану внутрішнього контролю, відшкодування втрат та збитків завданих державі у військових частинах Збройних Сил України у 2015-2017 роках	305
Городянська Л.В. "Статистика для економістів" у підготовці майбутніх фахівців фінансово-економічної служби для Збройних Сил України	306
Чимишенко С.М., Левченко А.В. Порівняльна характеристика порядку нарахування грошового забезпечення військовослужбовцям України та Сполучених Штатів Америки	308
Щербина І.М. Актуальні питання процесів ціноутворення в оборонній промисловості України	309

Секція 7. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ

Бериславська О.М. Запровадження стандартів підготовки фахівців для органів цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України	312
Боброва Ю.Ю. До питання урахування гендерних особливостей при визначенні суддівського навантаження	313
Волкович О.Ю. Економічна безпека України в умовах гібридної агресії як пошук державних гарантій підтримки інвестиційної діяльності: правовий аспект	314
Золотко А.В. Звільнення від кримінальної відповідальності як оптимізація репресивної функції держави	315
Вільчинський О.В. Щодо правового статусу атестаційних комісій як суб'єктів адміністративного права	316
Гущин О.О. Інтеграція операційного права в систему військового права	317
Дашківська О.В. Поняття та класифікація мирних засобів вирішення міжнародних спорів	319
Жуков С.В. Удосконалення правового регулювання доброчесності військових посадових осіб	320
Куркова К.М. Окремі аспекти генези і трансформації предмету адміністративного права	321
Кушнір М.В. Роль військової освіти в підготовці кадрів Збройних Сил України	322
Манішевський В.А. Правове забезпечення безкоштовного проїзду в міському транспорті учасникам бойових дій	323
Мельник О.Г. Питання забезпечення охорони та захисту об'єктів державної та інших форм власності	325
Онопрієнко С.Г. Правове забезпечення розвитку інформаційної культури як умови протистояння спеціальним інформаційним операціям	326

Проніна О.В. Земельні ресурси як об'єкт національної безпеки	327
Роллер В.М. Правове регулювання застосування сили у кіберпросторі	328
Савинець О.Ю. Адміністративна відповідальність за правопорушення законодавства у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації	330
Свіріна К.С. Зарубіжний досвід функціонування військово-цивільних адміністрацій	332
Сказко О.М. Удосконалення правового забезпечення управління доменними іменами в умовах гібридної війни	333
Стецюк С.П. Організація правової роботи у Збройних Силах України в умовах проведення Операції Об'єднаних Сил на території Донецької та Луганської областей	334
Тронько О.В. Сучасні причини та передумови, що сприяють проявам організованої злочинності в Україні	335
Устименко О.В. Правова колізія щодо визначення громадського резерву	337
Філіппова В.Д., Тохтарова І.М. Національна безпека в умовах формування "суспільства ризику"	338
Філіппова В.Д., Філіппова В.В. Потенціал воєнної безпеки держави	339
Чернецька А.О. Правові підстави отримання громадянства іноземцями та особами без громадянства, які брали участь у захисті територіальної цілісності та недоторканості України	340
Чижов Д.А. Соціальний захист людини в умовах збройного конфлікту в Україні: функції та завдання	342
Чумачов О.М. Функції нормотворчої діяльності в правовому регулюванні суспільних відносин у сфері оборони та безпеки держави	344
Шопіна І.М. Поняття та ознаки військового права України	345
Шульгін В.В. Реалізація завдань оборони держави розвідувальними органами України	346
Опанасенко О.О. Окремі питання визначення поняття "категорії" військовослужбовців	348
Солдатенко О.В. Правове регулювання контролю інформаційного простору в Україні	349
Хом'яков Д.О. Питання імплементації міжнародно-правових норм військового співробітництва у законодавство України	350
Пасіка С.П. Військові начальники як окрема правова категорія військовослужбовців	352
Скиба О.С. Проблема правового регулювання надання додаткової відпустки із збереженням заробітної плати тривалістю 14 календарних днів учасникам бойових дій	353
Сидоренко С.М. Правове регулювання діяльності спецслужб республіки Польща у сфері безпеки таємної інформації	354

Садонова А.Р., Волкович О.Ю. Захист фінансової стабільності держави у військовий час **355**

Секція 8. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОГО, ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ТА НАВІГАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Аза Н.В., Гошта І.В. Адміністративно-правові засади використання охорони земель оборони в Україні **358**

Денисюк Н.О., Міхно О.Г. Розрахунок об'ємів просторових тіл за допомогою геоінформаційних технологій **359**

Кольцов Р.Ю., Слинько В.В. Роль навігаційного забезпечення у сучасних збройних конфліктах **359**

Левінськова Н.В., Індутний Д.Г. Технології створення тривимірних моделей місцевості за даними аерознімання з безпілотних літальних апаратів **360**

Левінськова Н.В., Черепинчук Б.М. Використання геоінформаційних технологій для вирішення задач екології **361**

Литвиненко Н.І., Швайко В.Г. Розробка алгоритму створення цифрової карти масштабу 1:250 000. **362**

Марісова М.М., Хуторний І.І. Перспективи використання безпілотних літальних апаратів при оперативному забезпеченні розвідки **363**

Миколаєнко О.А., Міхно О.Г. Геопросторове моделювання шумового забруднення сучасного міста **364**

Писаренко І.А., Акімов Р.Ю. Перспективи застосування ГІС у геопросторовій інтелектуальній діяльності **365**

Прищепа С.В., Литвинюк М.С. Особливості геоінформаційного моделювання **366**

Савков П.А., Мельник Ю.А. Використання безпілотних літальних апаратів та мобільних геоінформаційних додатків в процесі проведення аналізу тактичної обстановки **367**

Сидорук О.О., Міхно О.Г. Технологічні аспекти створення кадастрової бази даних в середовищі ArcGIS **368**

Сівков С.В., Добруцький А.І. Методика оновлення топографічних планів місцевості за допомогою зйомки з безпілотних літальних апаратів літакового типу **369**

Танасів Т.С., Ванієв П.Ш. Застосування безпілотних літальних апаратів розвідників для оперативного виправлення топографічних карт **370**

Тетева Р.І., Гришин Є.В. Сучасний стан і тенденції розвитку безпілотних літальних апаратів **371**

Циба М.М., Матюшенко Д.А. Особливості використання топогеодезичних засобів **372**

Шкут М.Л., Мамієнко Т.Д. Вирішення завдань екології за допомогою геоінформаційних технологій **373**

Боднар С.П., Каленичок К.І. Топографо-геодезичні та картографічні роботи для землеустрою земель оборони	374
Гузій В.Г., Іскра М.В. Концептуальні основи створення системи навігаційного забезпечення Збройних Сил України	375
Жигір А.Є., Назаренко В.В. Геоінформаційний аналіз маскувальних властивостей місцевості з використанням тривимірних моделей	376
Жилик О.М., Федукін В.Ю. Удосконалення методики створення фотодокументів при топогеодезичному забезпеченні військ з урахуванням досвіду ООС	377
Зиков О.А., Черних В.В. Створення тривимірних моделей місцевості з використанням безпілотних літальних апаратів	378
Писаренко Р.В., Мачула І.О. Особливості використання ГІС під час виконання землевпорядних робіт на території військових об'єктів	379
Плющ А.М., Федоренко Ю.М. Актуальність створення фізико-географічних описів при організації та проведенні пересувань частин Сухопутних військ	380
Пострибайло О.В., Гаркавенко Р.В. Вирішення задач топогеодезичного забезпечення спеціальних операцій з використанням геоінформаційних систем	380
Сеїдов М.С., Якименко М.Р. Затосування БПЛА для отримання опертивної інформації для моніторингу території проведення бойових дій	381
Тарасюк Д.В., Кузьменко О.С. Методика топогеодезичної підготовки території з використанням даних дистанційного зондування землі	382
Тетева Ю.І., Мотрич В.О. Використання безпілотних літальних апаратів для вирішення задач топогеодезичного забезпечення	384
Удовенко В.В., Ківенько В.В. Використання супутникових навігаційних систем для управління бойовою технікою	384
Шуліка В.П., Воїнов В.І. Використання мобільних геоінформаційних веб-додатків для вирішення задач ССО	385
Янченко А.І., Нікітенко Д.В. Методика відбору підписів географічних назв та об'єктів при використанні мультимасштабних електронних карт	386
Халіманенко С.М., Каваценко Т.В. Перспективи використання ГІС у земельному кадастрі	387
Бадрук О.О., Гарматюк В.О. Застосування геоінформаційних систем при створенні бойових графічних документів про місцевість	388
Лукіяничук А.А., Марченко А.В. Розробка спеціальних карт засобами сучасних інструментальних геоінформаційних систем	389
Піонтковський Г.К., Харченко С.Ю. Завдання і перспективи розвитку засобів топогеодезичної прив'язки артилерійських підрозділів	390
Федченко О.П., Хурсін Є.Т. Короткий огляд оперативного	391

оновлення картографічних матеріалів за матеріалами ДЗЗ	
Савчинська Н.Ю., Сьомак О.О. Використання геоінформаційних систем в Силах Спеціальних Операцій	392
Жиров Г.Б., Лахтурова Л.Д. Удосконалення використання даних ДЗЗ для створення і оновлення картографічних матеріалів	393
Федченко М.О., Лахтурова Л.Д. Актуальність становлення на озброєння топографічної служби ЗСУ беспілотних літальних апаратів	394
Мельник Л.В., Батиченко С.П. ГІС-технології та їх вплив на поведінку з відходами в Україні	395
Уліганець С.І., Мельник Л.В. Застосування QR-коду в туристсько-рекреаційній діяльності	396
Нікіфоров М.М., Пампуха І.В., Лоза В.М., Швайко В.Г. Обґрунтування та вибір геоінформаційної системи під час підготовки та виконання бойових завдань	398
Химич Г.П. Методи боротьби з беспілотними літаючими апаратами	399

Секція 1

ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

ТЕХНІЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ "ЗА СТАНОМ" З ФІКСОВАНОЮ ПЕРІОДИЧНІСТЮ КОНТРОЛЮ

Більшість відомих у даний час моделей технічного обслуговування (ТО), на жаль, не дозволяють застосовувати їх до вирішення практичних завдань для реальних складних технічних об'єктів. У даній роботі робиться спроба для вирішення таких завдань використовувати моделі ТО, засновані на використанні методу імітаційного статистичного моделювання. Крім математичних моделей ТО, які можна вже вважати "класичними", існує досить велика кількість робіт, присвячених різним підходам до побудови моделей ТО, різним аспектам даної проблематики.

У даній роботі проведено моделювання процесу технічного обслуговування "за станом" (ТОС) з фіксованою періодичністю контролю. Суть ТОС з фіксованою періодичністю контролю полягає в тому, що в момент контролю проводиться вимірювання визначальних параметрів всіх елементів, потенційно які користувач може обслуговувати. Якщо виміряне значення нормованого визначального параметра перевищує задане значення рівня ТО, проводиться оновлення (заміна) *i*-го елемента.

В моделі реалізована залежність моделюемого процесу ТО від параметрів конструктивної і надійної структури об'єкта. Перед початком моделювання користувач повинен задати підмножина відновлюваних і потенційно обслуговуються елементів шляхом їх вибору (маркування) в дереві конструктивної структури об'єкта. Генерування випадкових значень напрацювання до відмови окремих елементів, підлеглих *DN*-розподілу, здійснюється за допомогою датчика випадкових чисел.

Верифікація ІСМ проводилася в такий спосіб. Правильність алгоритмів імітації процесу відмов-відновлень перевірялася шляхом порівняння результатів моделювання з точними розрахунковими значеннями середнього напрацювання на відмову, отриманими для окремо взятого елемента. Отримана таким способом інструментальна точність моделі, оцінюється величиною відносної помилки, склала менше 1%. Правильність алгоритмів імітації процесів ТО перевірялася якісно (по несуперечності отриманих результатів моделювання).

Методична точність ІСМ визначається такими факторами:

- вихідної надійності об'єкта (заданими показниками надійності елементів);
- числом реалізацій (тривалістю) моделювання;
- заданої тривалістю експлуатації об'єкта.

Із зазначених факторів найбільш істотним є перший. У більшості практично цікавих випадків відносна помилка результатів моделювання не перевищує 10-20%.

к.т.н. Бобок І.І. (ОНПУ)
д.т.н., проф. Кобозєва А.А. (ОНПУ)
Батієне Л.Е. (ОНПУ)

МАТРИЦЬ ЦИФРОВИХ ЗОБРАЖЕНЬ, ЗБЕРЕЖЕНИХ У РІЗНИХ ФОРМАТАХ, ЯК ОСНОВА МЕТОДУ ВИЯВЛЕННЯ ЇХ НЕСАНКЦІОНОВАНИХ ЗМІН

У даний момент збереження й передача цифрових зображень (ЦЗ) здійснюється у двох принципово різних форматах - з втратами й без втрат, при цьому часто несанкціоновані дії над ЦЗ приводять до відмінності формату оригінального зображення від того, цілісність якого порушена, що забезпечує актуальність питання визначення первісного формату зображення. Виявлення неспівпадіння форматів може розглядатися як показчик на несанкціоновані дії із зображенням, що мали місце, на порушення його цілісності. Для забезпечення можливості виявлення такого неспівпадіння в роботі проведено дослідження деяких властивостей сингулярних чисел (СНЧ) блоків матриці ЦЗ, отриманих шляхом її стандартного розбиття. Показано, що найбільш інформативними тут є максимальні СНЧ блоків. Введено поняття нормованої відокремленості максимального СНЧ (НВМСЧ). Показано, що специфічний аналіз введеного параметра дозволяє досягти поставленої мети. Кількість блоків, для яких НВМСЧ не змінюється при перезбереженні ЦЗ у формат із втратами з різними коефіцієнтами якості поведе себе по-різному для оригінальних ЦЗ з/без втрат:

- Для оригінального ЦЗ у форматі без втрат кількість блоків практично не залежить від коефіцієнта якості QF , використаного при перезбереженні при $QF \leq 95$; найчастіше ця кількість не перевищує 1%;
- Для оригінального ЦЗ у форматі з втратами крива, що відображає залежність кількості блоків, для яких НВМСЧ не змінюється при перезбереженні ЦЗ у формат із втратами, від QF , має чітко виражений локальний максимум при співпадінні коефіцієнтів якості первинного й вторинного стиску, що є головною якісною характеристикою того, що спочатку ЦЗ було збережено у форматі із втратами;
- Чим нижче коефіцієнт якості для оригінального ЦЗ із втратами, тим, як правило, більша кількість блоків буде зберігати НВМСЧ при перезбереженні зображення із втратами. Якщо вхідне ЦЗ було збережено з $QF \leq 90$, то на практиці, як показує обчислювальний експеримент, установити формат із втратами оригінального вхідного ЦЗ стає можливим навіть за числовими значенням кількості блоків, що цікавлять, яке може значно перевищувати ті значення кількості блоків, які можливі при перезбереженні ЦЗ без втрат.

Результати проведених досліджень будуть використані при розробці методу відокремлення ЦЗ із втратами від ЦЗ без втрат, а також при розробці стеганоаналітичних методів для експертизи ЦЗ.

*к.т.н., доц. Бойчук В.О.(ХмНУ)
к.т.н., доц. Браун В.О. (ВІКНУ)
Жук О.О.(ХмНУ)*

БІОНІЧНА МОДЕЛЬ ПОВЕДІНКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ АГЕНТІВ

Останні роки розвивається такий напрямок штучного інтелекту, як агентно-орієнтоване моделювання. Агенти є відображенням деякої активної сутності і мають здатність виконувати дії.

Одна з найбільш широко раніше використовуваних моделей поведінки агентів - кінцеві автомати, в яких стан автомата описують дії, що виконуються агентом. Автоматні моделі отримали широке поширення в силу простоти реалізації, наочності і зручності опису варіантів поведінки. Але автоматні моделі мають низьку адаптивність.

Ціле-орієнтовані моделі поведінки агентів описують цільовий стан і знання про закони функціонування навколишнього середовища. В загальному ціле-орієнтовані моделі мають високу адаптивність. Для кожної можливої дії агента відомі початкові відомі умови, в яких дія може бути виконана, і до чого вона призводить. Тобто по початковому стану і цілі керування знаходиться суперпозиція функцій переходу (впорядкована множина дій), яка призводить агента в цільовий стан.

При розробці моделі поведінки агенту доцільно розширити ціле-орієнтовану модель з запозичення біологічного підходу штучного інтелекту.

Для цього функціонування агента реалізується за рахунок взаємодії класифікуючої та виконавчої частин. В якості класифікуючої частини використовуються сучасні типи штучних нейронних мереж, виконавчій частині відповідають моделі на основі ланцюгів Маркова.

Функціонування агента реалізується за рахунок взаємодії класифікуючої та виконавчої частин. В якості класифікуючої частини використовуються сучасні типи штучних нейронних мереж, виконавчій частині відповідають модифіковані типи нейронних мереж або використовуються моделі на основі ланцюгів Маркова.

Штучна нейронна мережа приймає і класифікує інформацію як з декількох різновидів зовнішніх сенсорів, так і з внутрішніх рецепторів агента для ідентифікації початкових умов дій агента, цілі дій і визначення на їх основі послідовності дій, які виконує агент.

Штучна нейронна мережа складається з багатьох паралельних компонентів, які на виході продукують класифікуючі показники з різним ступенем деталізації і швидкості обробки для ідентифікації початкових умов дій.

Існує множина елементарних дій, які може виконувати агент. Елементарні дії можуть виконуватись окремо або об'єднуватись в послідовності на основі успішності досягнення цілі.

*к.т.н., доц. Бойчук В.О.(ХмНУ)
Гунченко С.Ю. (ОНМУ)
Сташков Д.В. (ХмНУ)*

СНІФЕР-ПРОГРАМИ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ АНАЛІЗАТОРІВ МЕРЕЖЕВОГО ТРАФІКУ

На даний час мережі швидко розвиваються і їх об'єднання в мережу Інтернет призвів до зростання числа порушень, пов'язаних з принципами інформаційної безпеки. Аналіз досліджень показує, що основний недолік переважної кількості сучасних систем є низька ефективність виявлення атак. Для цього потрібний облік мережевого трафіку який є актуальним, і для його реалізації існують як програмні, так і технічні засоби. Аналіз може бути здійснений на декількох рівнях: на рівні номера портів, вмісту пакета, заголовка пакета і на рівні біта (обсягу трафіку). Мережевий трафік є одним з найважливіших показників роботи комп'ютерної мережі і є носієм інформації про поведінку користувачів.

На основі його аналізу можна визначити характеристику функціонування самої мережі. В основі аналізу, як варіант, використовуються так звані сніфер-програми, призначені для перехоплення та подальшого огляду мережевого трафіку. Різновид програм є досить великим, алгоритм яких, в залежності від безпеки каналу, дещо відрізняється один від одного. Сніфери стали розвиватися через те, що багато служб передають паролі відкритим текстом (Telnet, FTP, POP3, WWW та ін.). Після розповсюдження несанкціонованого доступу до паролів з'явилися алгоритми шифрування даних та відповідні протоколи (SSH, SSL та ін.). Однак сьогодні навіть це не дає гарантії захисту від перехоплень та викрадень інформації користувачів.

Сніфер-програми надають низку послуг при мережевому аналізі:

- показують статистику мережі для виявлення підозрілого трафіку,
- здійснюють пошук небажаного ПЗ,
- перехоплюють будь-який зашифрований або незашифрований трафік з метою отримання паролів та іншої інформації
- локалізують помилку роботи мережевих агентів (протоколів мережевого управління – ARP, SNMP, RIP).

У програму вбудований скриптовий модуль (RemObjects Pascal Script), який дозволяє модифікувати дані, що передаються за складними правилами. Це, в свою чергу, дозволяє отримати можливість аналізу шифрованих даних (якщо відомий метод шифрування).

Сніфери дають можливість аналізувати безпеку власної мережі, яку протягом певного часу можливо вдосконалювати, використовуючи більш ефективні методи шифрування та комутатори. Тому розгляд алгоритму роботи сніфер-програм є важливим за для безпеки та надійності мережевого трафіку користувачів Інтернету.

*к.т.н., доц. Болбот І.М. (НУБіПУ)
д.т.н., проф. Шворов С.А. (НУБіПУ)
Ковтун К.В. (НУБіПУ)*

МЕТОД ОПТИМАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ ТРАЄКТОРІЙ РУХУ ТА УПРАВЛІННЯ МОБІЛЬНИМ РОБОТОМ З ВИКОРИСТАННЯМ БПЛА

Вдосконалення існуючих та розробка універсальних роботів-маніпуляторів нового покоління обумовлює підвищення вимог до якості планування та управління мобільними роботами (МР) при часових та вартісних обмеженнях. Як показує практика, на даний час управління МР відбувається на основі особистого досвіду оператора за допомогою засобів дистанційного управління. У цьому випадку, керування групою МР призводить до нераціонального часу їх використання та значних вартісних витрат. Одним із напрямів підвищення оперативності управління роботами-маніпуляторами є застосування БПЛА для постійного моніторингу обстановки та інтелектуальної системи підтримки та прийняття рішень (СППР). При цьому ефективність функціонування СППР в значній мірі залежить від якості планування траєкторій руху МР або групи МР для виконання поставлених завдань (ПЗ).

При розробці методу оптимального планування траєкторій руху та управління мобільним роботом передбачається, що процес виконання поставлених завдань являє собою керований N -етапний динамічний процес, який на кожному (n -му) етапі характеризується двома видами параметрів: параметрами керування (курсом, швидкістю руху та ін.) і параметрами стану (якістю виконання операцій ПЗ на n -му етапі). У вигляді обмежень виступає сумарний ресурс часу та витрат пального, що виділяються на N -етапний динамічний процес виконання ПЗ.

Найбільш вагомою перешкодою у вирішенні цієї задачі є велика її розмірність. Тому, з метою зниження розмірності, дана задача спочатку вирішується методом невизначених множників Лагранжа з одним (часовим) обмеженням, а потім методом динамічного програмування з другим (вартісним) обмеженням. Необхідно відзначити, що метод динамічного програмування являє собою направлений послідовний перебір варіантів, що обов'язково приводить до глобального максимуму й оптимального вирішення задачі планування траєкторій руху та управління мобільним роботом. При цьому за допомогою БПЛА на кожному етапі виконання ПЗ уточнюється обстановка для корегування параметрів руху МР.

Запропонована СППР включає підсистему моніторингу обстановки з використанням БПЛА, планування траєкторій і параметрів руху МР, управління роботом та об'єктивного контролю виконання операцій ПЗ.

Таким чином, за допомогою СППР та розробленого методу на кожному етапі процесу виконання ПЗ забезпечується планування та управління МР з метою якісного виконання операцій поставлених завдань та з урахуванням обмежень на часові і вартісні витрати.

*д.т.н., проф. Боровик О.В. (НАДПСУ)
Купельський В.В. (НАДПСУ)
Казанцев А.Д. (ХНУ)
Халіманенко С.М. (ВІКНУ)*

ФОРМАЛІЗАЦІЯ ЗАДАЧІ РОЗМІЧЕННЯ ГРАФА МЕРЕЖІ ДОРІГ ПРИ ВИБОРІ МІНІМАЛЬНОГО ЗА ЧАСОМ МАРШРУТУ РУХУ КОЛОНИ ТЕХНІКИ

Оперативне перевезення значної кількості особового складу та різнорідних вантажів підрозділу на сухопутній ділянці здійснюється шляхом використання транспортних засобів. На підготовчому етапі організації перевезень розв'язується задача формування оптимального складу колони техніки. Паралельно з її вирішенням потребує розв'язання і задача вибору маршрутів руху колони. Вирішення другої задачі пов'язане з рядом наступних труднощів. Існуюча мережа автомобільних доріг забезпечує достатньо велику кількість маршрутів руху між вихідним і кінцевим пунктами навіть для незначних відстаней між точками вибуття та призначення. Крім того, вибір маршруту руху залежить від багатьох допоміжних умов: навченості водіїв, технічних характеристик техніки, економічності, безпеки руху тощо. Неякісне врахування цих факторів у сукупності може призвести до вибору нерационального маршруту руху, який забезпечить несвоєчасність прибуття підрозділу в пункт призначення та зрив виконання визначених завдань. Тому задача вибору оптимального маршруту руху колони техніки є актуальною.

У результаті проведеного авторського дослідження здійснено формалізацію постановки задачі розмічення графа з неоднорідними ребрами та обґрунтовано метод її вирішення у двох різних випадках: у випадку, коли можливим є розбиття довільного ребра досліджуваного графа точками, що відповідають моментам часу, коли швидкість колони дискретно змінює своє значення, а також у випадку, коли розбиття ребра точками, що відповідають моментам часу, коли швидкість колони дискретно змінює своє значення, є проблемним, але при цьому швидкість колони у кожен фіксований момент часу є відомою.

Формалізація постановки задачі розмічення графа з неоднорідними ребрами в розумінні несталості їх ваги має наступний вигляд. Нехай мережа автомобільних доріг в загальному випадку представляється у вигляді графа. Ребро графа, що з'єднує вершини i та j позначимо через $(i;j)$. І нехай необхідно здійснити переміщення колони техніки з пункту А в пункт В за мінімальний проміжок часу. У складі колони техніки є l видів транспортних засобів ($k=1, \dots, l$). Припустимо, що швидкість руху окремих одиниць техніки одного виду є сталою, а швидкість руху різних видів техніки у загальному випадку різна. Вершини графа є вузлами розгалуження доріг. Вага ребра графа являє собою час руху колони між його вершинами. Швидкість колони визначається швидкістю виду транспортного засобу, яка має мінімальне значення для фіксованого проміжку часу. Останній є однією з складових загального часу

руху колони вздовж ребра $(i;j)$. Необхідно здійснити розмічення графа.

*д.т.н., проф. Боровик О.В. (НАДПСУ)
к.психол.н., доц. Боровик Л.В. (НАДПСУ)*

МЕТОД РОЗКРИТТЯ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЦІЛЕЙ, ЩО ЗАДАЮТЬСЯ ФУНКЦІЯМИ ОДНІЄЇ ЗМІННОЇ, ПРИ ПОШУКУ РАЦІОНАЛЬНОГО КОМПРОМІСУ В ОДНОМУ КЛАСІ ЗАДАЧ БАГАТОКРИТЕРІАЛЬНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

На сьогодні залишається актуальним завдання розкриття невизначеності цілей у багатокритеріальних задачах прийняття рішень, які зводяться до задач системного аналізу "м'якої формалізації". Однією з таких є задача пошуку раціонального компромісу при багатокритеріальній оптимізації для сукупності функцій однієї змінної.

Для розв'язування таких задач, як правило, застосовують один з методів: метод лінійної згортки; метод технічних обмежень; метод послідовного розкриття невизначеності цілей; метод розкриття невизначеності цілей зведенням вихідної задачі до системи рівнянь.

Їх детальний аналіз, а також аналіз проблемних питань, що мають місце при їх застосуванні, дозволяють зробити наступні висновки: кожен із методів адаптований на окремий клас задач; кожен із методів має ряд недоліків, що не дозволяють їх застосовувати в якості універсального інструменту розв'язування досліджуваної задачі; застосування наведених методів у загальному випадку не забезпечує однакових розв'язків однієї і тієї ж задачі; в основі кожного з методів міститься ідея, що реалізує фізичний зміст процесу розв'язування задачі; у разі мінімізації суб'єктивного впливу на результат розв'язування задачі доцільним є застосування різних ідей, що характерні для кожного з наведених методів. Наведені висновки дозволили авторам висунути гіпотезу про те, що поєднання описаних методів для розв'язування задачі може дозволити усунути характерні недоліки.

Суть авторського методу полягає в наступному. При розв'язуванні досліджуваної задачі пропонується реалізувати два етапи: пошук області Парето (виключення з аналізу заздалегідь неприйнятних варіантів розв'язків); розв'язування багатоцільової задачі в області Парето (прийнятних варіантів розв'язків). При реалізації першого етапу пропонується здійснити пошук області Парето як і у випадку застосування методу технічних обмежень. Для реалізації другого етапу пропонується застосувати кожен із наведених методів і в разі співпадання результатів в якості розв'язку прийняти отриманий будь-яким із них. У разі ж неспівпадання результатів пошук розв'язку пропонується здійснювати на області Парето шляхом її подальшого звуження. При цьому особливість звуження полягає у змінності кроку звуження як для кожної окремої ітерації, так і для кожної з меж області Парето. Величина змінності кроку залежить від виду функцій-обмежень задачі і може бути знайдена за допомогою запропонованого авторами алгоритму.

к.т.н., доц. Браун В.О. (ВІКНУ)
к.т.н., доц. Шваб В.К. (ВІКНУ)

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМ РОЗВІДКИ ТА УПРАВЛІННЯ

У сучасних воєнних конфліктах суттєво зросла роль і значення високоточної зброї (ВТЗ) для ураження систем розвідки та управління. Масоване застосування ВТЗ і засобів РЕБ поставило ряд завдань щодо визначення напрямків адаптації існуючих систем розвідки та управління, і тих, що розроблюються, до складних умов функціонування. Вирішення цих завдань пов'язано з подоланням цілого ряду труднощів теоретичного та практичного характеру. У зв'язку з цим певний інтерес являє собою розробка методики і методів для комплексної оцінки можливостей використання сучасних інформаційних технологій і засобів зв'язку, використання новітніх технологій радіоелектронного захисту систем розвідки та управління, а також традиційних заходів щодо приведення їх в відповідність із характером майбутніх бойових дій.

Для оцінки ефективності систем розвідки та управління розроблена методика, яка включає:

розрахункову задачу оцінки можливостей противника з виявлення, розпізнавання та знищення (придушення) елементів систем розвідки та управління;

математичні моделі оцінки скритності, живучості, завадозахищеності, надійності, безперервності й оперативності функціонування систем розвідки та управління;

комплексну модель оцінки ефективності функціонування систем розвідки і управління як складну систему.

Практичне значення методики полягає в можливості:

визначати збитки управлінню, які можуть мати місце в результаті бойових втрат системи розвідки й управління від ударів противника з використанням ВТЗ;

визначати стан системи розвідки й управління (ступінь зниження рівня функціонування) після різних видів впливу противника, щоб завчасно виявити найбільш уразливі частини системи та розробити заходи щодо відновлення порушеного управління;

прогнозувати результативність заходів щодо удосконалення структури системи розвідки й управління;

показати як існуючі системи розвідки і управління сприяють використанню вогневих можливостей вогневих засобів.

ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ЯКОСТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В АДАПТАЦІЇ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ І РЕМОНТУ

У ході проведення попередніх досліджень встановлено, що організація технічного обслуговування і ремонту в межах органу Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) потребує запровадження логістичного підходу щодо забезпечення комплексності та адаптивності системи технічного обслуговування і ремонту (далі – ТОіР), як підсистеми технічного забезпечення. Вибір оптимального варіанту організації ТОіР озброєння та техніки органу ДПСУ повинен базуватися не стільки на оцінці ефективності окремих складових частин системи, скільки на оцінці ефективності роботи системи у цілому. Це вимагає реалізації системного підходу до визначення рівня адаптації системи ТОіР до умов функціонування кожного окремого органу ДПСУ.

Метою дослідження є побудова відповідної моделі комплексної адаптивної системи технічного обслуговування і ремонту до конкретних умов функціонування органу Державної прикордонної служби.

На даний час у розробці стратегій розвитку підприємств комерційного та некомерційного спрямування широкого поширення набули ERP-системи (Enterprise Resource Planning), які прийшли на зміну MRP-систем (Manufacturing Resource Planning). Базовими елементами цих систем є Теорія обмежень Е. Голдратта та Метод збалансованої системи показників (Balanced Scorecard).

Застосування таких систем у "готовому вигляді" у ДПСУ ускладнений необхідністю аналізу минулого досвіду на протязі тривалого періоду часу, який у більшості випадків відсутній. Це у свою чергу пов'язано з тим, що зовнішнє середовище функціонування системи має яскраво виражені ознаки невизначеності, яка характеризується відсутністю або обмеженістю інформації про можливий подальший розвиток обстановки.

Відповідно логічні побудови необхідно доповнювати математичними методами, які дозволяють проводити кількісний аналіз ситуації та виробляти рекомендації для прийняття рішень за вказаних умов. Звичайно, що ідеальним розв'язком задачі є генерація оптимального рішення на основі чіткого прогнозу ймовірностей виникнення слабких ланок у системі технічного обслуговування і ремонту та оцінки ефективності кожного із можливих розв'язків на основі порівняння їх недоліків та переваг.

Таким чином, розв'язок задачі стосовно адаптації комбінованої системи ТОіР потребує застосування окрім логічних побудов також і математичні методи підтримки управлінських рішень, які дозволяють виробляти рекомендації на основі аналізу ймовірного розвитку зовнішніх подій з обмеженим або взагалі відсутнім минулим досвідом.

*к.т.н. Галак О.В. (ВІТВ НТУ "ХПІ")
Сокур А.О. (ВІТВ НТУ "ХПІ")*

УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ФІЛЬТРУЮЧИХ СИСТЕМ НА БРОНЕОБ'ЄКТАХ ТА СТАЦІОНАРНИХ СПОРУДАХ ВІД НЕБЕЗПЕЧНИХ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН

В сучасних умовах застосування зброї масового ураження, збройний конфлікт у Сирії, під час якого було застосовано хімічну зброю, загострення ситуації на Сході України, де знаходиться велика кількість хімічно-небезпечних підприємств, порушення деякими державами Міжнародної конвенції ООН про заборону використання хімічної зброї, існує висока вірогідність здійснення диверсійно-розвідувальними силами терористичних актів та диверсій із застосуванням високотоксичних отруйних речовин, що може призвести до зниження боєздатності військових частин (підрозділів) та втрат серед мирного населення.

Також у вересні 2018 року через порушення технології на підприємстві "Кримський титан", було здійснено викид та хімічне забруднення території, а в подальшому розповсюдження забрудненої хмари на територію Херсонської області небезпечної хімічної речовини сірчаний ангідрид SO₃. У випадку вдихання та потрапляння на шкіру і слизові оболонки є небезпечною, в деяких випадках вдихання можливий летальний кінець. У результаті безпосереднього контакту із шкірою та очима викликає некротичні опіки. На цей час результат цієї екологічної катастрофи супроводжувався погіршенням стану здоров'я людей та загибеллю врожаю на полях.

Фільтровентиляційні установки (агрегати) стаціонарні та на броньованих об'єктах, фільтруючі системи створені ще при радянському союзі та не захищають особовий склад від небезпечних хімічних речовин (далі - НХР) таких, як хлор, аміак і т.п. Пріоритетним напрямком розвитку є покращення ефективності роботи фільтруючих систем від небезпечних хімічних речовин, за рахунок додаткового введення в конструкцію фільтровентиляційних установок (агрегатів), каталітичних матеріалів для знешкодження токсинів різної природи. З метою полегшення і подальшого уловлювання хімічно-небезпечних речовин буде застосовуватись фотокаталітичний метод очищення повітря, в якому в ролі фотокаталізатору використовуються оксид титану, що здатний ефективно знешкодувати (розкладати) токсини різної природи за високих показників роботоспроможності в широкому інтервалі температур.

Вирішення питання захисту бронетехніки та стаціонарних споруд від сучасних ризиків, які виникають в світі за рахунок фотокаталітичного очищення газів, в якому в ролі фотокаталізатору використовуються оксид титану є перспективним напрямом розвитку в оборонній сфері держави.

ПРИСТРІЙ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ АВТОМАТИЧНОГО КОНТРОЛЮ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ТА ЛОКАЛІЗАЦІЇ ДЕФЕКТІВ В СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ПРИСТРОЯХ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕНЕРГЕТИЧНИХ МЕТОДІВ ДІАГНОСТУВАННЯ

Аналіз сучасних методів діагностування радіоелектронної техніки (РЕТ) показав, що впровадження енергетичних методів діагностування (енергодинамічного, енергостатичного, електромагнітного) цифрових пристроїв дозволяє покращити показники надійності РЕТ, а саме, зменшити середній час відновлення, і, як наслідок, збільшити коефіцієнт готовності. Застосування енергетичних методів діагностування, кожний з яких дозволяє визначати технічний стан на основі значень своїх діагностичних параметрів та при наявності багатьох переваг даних методів кожний з них має певні недоліки, але загальним суттєвим недоліком є те, що вони не враховують наробітку на відмову радіоелектронних компонентів типових елементів заміни як складових частин блоків радіоелектронної техніки, що може призвести і призводить до її раптових відмов. Незважаючи на це, їх об'єднує те, що зміна значення діагностичних параметрів в залежності від часу напрацювання має однаковий характер для будь-якого з розглянутих методів. Таким чином, ситуація виправляється за рахунок побудови такої інтелектуальної системи діагностування радіоелектронної техніки, база даних якої буде містити інформацію про наробіток на відмову радіоелектронних компонентів типових елементів заміни на основі значень діагностичних параметрів, які будуть постійно оновлятися і в подальшому використовуватись для визначення технічного стану типових елементів заміни.

Задачею винаходу є здійснення автоматичного контролю працездатності та локалізації дефектів в сучасних цифрових пристроях з використанням електромагнітного, енергостатичного та енергодинамічного методу діагностування.

Поставлена задача вирішується повністю тим, що в пристрої інтелектуалізації автоматичного контролю працездатності та локалізації дефектів в сучасних цифрових пристроях з використанням енергетичних методів діагностування, застосовуються одночасно три канали обробки діагностичної інформації: з антенного пристрою (електромагнітний метод), $R_{\text{контр.}}$ (енергодинамічний метод) та $R_{\text{корп.}}$ (енергостатичний метод) та додатково міститься блок інтелектуалізації автоматичного вибору діагностичної інформації, який призначений для автоматичного контролю працездатності та локалізації дефектів радіоелектронних компонентів цифрових радіоелектронних пристроїв керуючись діагностичною інформацією, отриманої з каналів обробки діагностичної інформації. Висновок про технічний стан типових елементів заміни буде робитись на основі одного з трьох значень

діагностичних параметрів, отриманих зазначеними методами діагностування, при цьому обиратися буде "найближче" до еталонного.

*Губанов П.О. (ВІТВ НТУ "ХПІ")
Писарєв С.А. (ВІТВ НТУ "ХПІ")*

ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНИХ УМОВ ЗАСТОСУВАННЯ АЕРОЗОЛЬНИХ ЗАВІС ДЛЯ МАСКУВАННЯ КРАПКОВИХ ОБ'ЄКТІВ

Тематика дослідження оптимальних умов застосування аерозольних завіс є досить актуальною та затребуваною. Вдосконалення способів застосування штатних та табельних засобів аерозольного маскування для крапкового аерозольного маскування ракетних військ та артилерії (РВіА) дозволить суттєво підвищити боєздатність дій військ (сил), ефективність виконання завдань за призначенням зі зменшенням втрат особового складу, озброєння та військової техніки.

У зв'язку з тим, що бойовий порядок підрозділів РВ і А займає дуже великі площі виникає необхідність маскування окремих елементів цих бойових порядків тобто застосування аерозольного маскування крапкових об'єктів. Наприклад систем залпового вогню БМ-21 "ГРАТ" 9К58 "Смерч" 9К 79-1 "Точка-У".

Основними способами застосування аерозолів є такі: утворення об'єктових та площинних аерозольних завіс; утворення аерозольних екранів; постановка маскувальних лінійних завіс; постановка осліплюючих АЗ.

Маскування наших об'єктів доцільне за допомогою об'єктових та площинних аерозольних завіс.

Під час маскування крапкових об'єктів (стартові позиції ракетних військ) аерозольна (димова) завіса повинна перевищувати площу об'єкта не менше ніж чим у 10 – 20 разів. Хибні аерозольні (димові) завіси створюються таких же розмірів на віддаленні 2 – 3 км від дійсних.

Хибна аерозольна завіса по суті є маскувальною, вона приховує відсутність військ або об'єктів, відволікаючи противника.

Таким чином виникає питання перекриття об'єктів, що розглядаються в 10 – 20 разів.

Проведені розрахунки свідчать проте, що вірогідність ураження об'єкта зменшується при збільшенні площі аерозольної завіси.

Виникла необхідність розрахувати вірогідність ураження об'єкта перекритого в 20-разів аерозольною завісою вище розглянутими системами ураження противника.

Вірогідність ураження крапкових об'єктів перекритих аерозольною завісою в 20 - разів.

Об'єкт враховується знищеним, якщо вірогідність його ураження дорівнює 0,8 – 0,9 разів. Незважаючи на збільшення площі аерозольного маскування від об'єкту у 20 разів деякі системи ураження противника знищать

ці об'єкти.

Тому в роботі запропоновані оптимальні умови застосування аерозольних завіс для маскування крапкових об'єктів.

к.т.н. Гурман І.В. (ХмНУ)
к.т.н., доц. Муляр І.В. (ХмНУ)
Солодєєва Л.В. (ВІКНУ)

ВРАЗЛИВОСТІ МАРШРУТИЗАТОРІВ MIKROTIK, ТА ОПЕРАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ROUTEROS

Одним з продуктів MikroTik є RouterOS – мережева операційна система на базі Linux. RouterOS призначена для установки на маршрутизатори MikroTik RouterBoard. Також дана система може бути встановлена на ПК, перетворюючи його в маршрутизатор з функціями брандмауера, VPN-сервера / клієнта, QoS, точки доступу та іншими.

В рамках проведеного дослідження було виявлено, що у переважній більшості випадків пристрій вже кимось заражений. В результаті аналізу налаштувань програмного забезпечення цих маршрутизаторів виявлено декілька поширених ознак, за якими можна зробити висновок, що ваш маршрутизатор заражений.

Web-проксі і Socks: найбанальніше використання маршрутизатора через стандартні web і socks проксі. Якщо ви їх не використовуєте, але вони включені, то просто вимкніть їх.

```
//ip proxy set enabled=no/  
//ip socks set enabled=no/
```

VPN - RouterOS підтримує різні види vpn, але хакери найчастіше використовують pptp і L2TP. Тому слід перевірити розділ `//ppp secret/`. Навіть якщо цей розділ порожній, то спритні хакери можуть авторизуватися і через Radius. Потрібно перевірити наявність записів `// radius print/`. Якщо користувач нічого не налаштовував то там повинно бути порожньо. В іншому випадку варто перевірити налаштування на наявність змін. Якщо VPN не використовується то його слід взагалі вимкнути.

DNS static – в налаштуваннях кешуючого DNS сервера зловмисники вносять зміни для перенаправлення трафіку через "свої вузли"

Абсолютно захищених систем не існує. А масове поширення продукції MikroTik спричинило масове вивчення цих пристроїв. Так як функціонал RouterOS дозволяє виконувати величезну кількість завдань він цікавий і хакерам в тому числі. Через те, що продукт дуже динамічно розвивається, то і швидкість появи нових "дірок" теж велика. Не дивлячись на це компанія MikroTik оперативно випускає виправлення для своїх систем

На сьогоднішній день єдине вірне рішення для захисту RouterOS - це коректно налаштований фаєрвол, який працює за принципом "заборонено все, що явно не дозволено". А все тому, що MikroTik використовує класичний фаєрвол Linux, який роками відточували армією фахівців.

Якщо потрібен доступ до пристрою з глобальної мережі, то використовуйте принцип "port knocking". Принцип "fail2ban" себе не завжди виправдовує, так як все одно робить пристрій видимим.

к.т.н. Джулій В.М. (ХмНУ)

Ковальчук Я.В. (ХмНУ)

Жиров Б.Г. (ВІКНУ)

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ОБРОБКИ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

Інформація, яка містить відомості про фізичних осіб (громадян) – персональні дані, використовуються в різних системах обробки інформації все частіше, що обумовлено постійним розширенням сфери застосування інформаційних технологій для обслуговування населення. Специфіка роботи з персональними даними заснована на потенційній можливості їх використання для заподіяння шкоди суб'єктам, до яких відносяться дані – власникам персональних даних. Особлива увага приділяється питанням захисту персональних даних (ПД) в автоматизованих інформаційних системах. Вимоги до захисту ПД, відповідно до низки документів, враховують категорію і кількість ПД, специфіку вирішуваних завдань і ряд інших показників. Виконання цих вимог, як правило, пов'язане з істотними матеріальними і фінансовими витратами.

Аналіз методів організації обробки і захисту ПД, показав, що пропонувані методи і створювані на їх основі системи захисту вимагають значних ресурсів для реалізації, мають сильну залежність від типу даних і високою надмірністю при практичному застосуванні. Тому в ряді випадків доцільно застосовувати методи, що знімають вимоги до конфіденційності ПД. Одним з ефективних і перспективних підходів до захисту ПД в інформаційних системах є знеособлення.

У зв'язку з цим доцільно провести дослідження в наступних напрямках: аналіз основних визначень і підходів до організації обробки персональних даних; створення математичної моделі ПД; розробка досить універсальних і мало витратних методів і засобів перетворення ПД, що забезпечують зниження вимог до захисту; серед таких методів можна виділити знеособлення ПД; розробка методики застосування знеособлення при організації захисту ПД; розробка методів оцінки якості захисту персональних даних при знеособленні; розробка інформаційної системи для реєстрації операторів персональних даних та контролю за їх діяльністю.

Зв'язки між елементами персональних даних $ПД_i$. зручно представити у вигляді неорієнтованого графа, де вершинами є елементи підмножин $ПД_{i1}$ і $ПД_{i2}$, а ребра показують зв'язки між вершинами (елементами множини персональних даних). Використання графової моделі дозволяє застосовувати методи оптимізації на графах для отримання оптимальних параметрів моделі.

Для зберігання знеособлених даних можна використовувати інформаційні системи, які не мають спеціальних засобів захисту, які відповідають вимогам, визначеним у відповідних документах. У зв'язку з цим, процедури знеособлення можна розглядати як перспективні методи захисту і обробки персональних даних, мають досить широкі можливості для застосування на практиці.

к.т.н., доц. Джулій В.М. (ХмНУ)

к.т.н., доц. Осипа В.О. (ВІКНУ)

Бонар В.О. (ХмНУ)

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ ТОЧНОСТІ ПОЗИЦІОНУВАННЯ GPS ДАНИХ

Глобальна система позиціонування (GPS) в даний час є системою подвійного використання, до якої можуть звертатися як військові, так і цивільні користувачі. GPS забезпечує безперервну інформацію про місцезнаходження та час у будь-якій точці світу при будь-яких погодних умовах.

Технології зйомки з GPS набувають все більшої популярності в науковій спільноті в основному у зв'язку з тим, що вони передбачають мінімізацію апаратних компонент та зниження енергоспоживання, обидві складові призводять до ефективного скорочення витрат.

На сьогодні в соціальних мережах з'являється нова тенденція: ділитися вашим місцем розташування з друзями та родиною. Ця тенденція тісно пов'язана зі зростаючою популярністю веб-сайтів соціальних мереж та розвитком смартфонів і цифрових камер. Додатки, які дозволяють ділитися локацією вже є на ринку. Google Inc. розробила додаток "Google Latitude", що дозволяє користувачам мобільних телефонів поділитися своїм розташуванням за допомогою контактів. Інший додаток, який швидко набирає популярності - "Спортивний трекер", створений компанією Nokia, який дозволяє своїм користувачам поділитися розташуванням та деталями своїх тренувань.

Зі зростанням популярності служб місцезнаходження, не можна не помітити цифрове фотографування, яке розвивається паралельно з розвитком соціальних мереж та технологій смартфонів. Крім простого обміну фотографіями, що є дуже поширеним на сьогодні, люди хочуть точно показати, де і коли фотографія була знята.

У зв'язку з цим необхідно вирішити наступні задачі: забезпечення всіх необхідних даних автоматично, у такий спосіб, щоб користувач не мав до цього відношення; покращення точності позиціонування, отриманої за допомогою методів зйомки GPS.

Для вирішення поставлених задач, необхідно проаналізувати відстеження сигналів GPS, помилки GPS та отримані GPS дані.

Основними завданнями підвищення ефективності зйомки GPS є: надання

допоміжного часу і автоматичне завантаження ефемериди; реалізація алгоритмів допомоги: обчислення початкової позиції на основі вимірювань Доплера, зберігання початкового положення, перегляд супутників та збирання даних для нескінченних зйомок; корекція затримки іоносфери (за допомогою використання файлів IONEX) та затримки тропосфери (за допомогою відповідної тропосферної моделі); корекція помилок відносності і загальної групової затримки; реалізація різних алгоритмів відстеження та порівняння їх результатів; аналіз загального підвищення точності; аналіз енергоспоживання.

*к.т.н. Добровольський А.Б. (НАДПСУ)
Савчинська Н.Ю. (ВІКНУ)*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЩОДО ЗАХИСТУ ЗОРУ ВІД ДІЇ ЛАЗЕРНИХ ПРИЛАДІВ ОПТИЧНОЇ ПРОТИДІЇ

За час проведення операції Об'єднаних сил (до 30 квітня 2018 – АТО) багаторазово фіксувались факти використання російсько-окупаційними військами лазерних приладів оптичної протидії. Так тільки протягом 2016-18 років п'ять військовослужбовців Державної прикордонної служби України отримали пошкодження зору різного ступеню важкості у результаті використання такої зброї.

Як уберегтися від цього? Питання дійсно не просте, але важливе. Прилад спостереження через велику лінзу свого об'єктиву може давати відблиск від сонця, який може бути видно за декілька кілометрів. Але важливо розуміти, що подібний відблиск від оптичного (оптико-електронного) приладу можна виявити не лише за допомогою сонця. Так для цього можуть використовуватись промені лазерних детекторів приладів оптичної протидії. Принцип дії таких пристроїв побудовано на використанні ефекту світлоповертання, який полягає у властивості оптичних систем відображати зондуєче випромінювання у зворотньому напрямку під кутом, близьким до кута падіння. Лазерні детектори приладів оптичної протидії працюють в інфрачервоному діапазоні, і приймають відблиск зондуєчого променя від лінзи оптичного (оптико-електронного) приладу. Найпотужніші та найсучасніші лазерні прилади оптичної протидії, окрім самого детектору, оснащені ще бойовим лазером, який здатен засліпити спостерігача пошкодивши йому зір, вивести з ладу оптико-електронний прилад.

Відповідно щоб протидіяти противнику, який застосовує подібні засоби необхідно здійснення організаційних та інженерних заходів. Так організаційні заходи можуть бути спрямовані на влаштування хибних спостережних пунктів з розміщеними обов'язково на них оптичними засобами спостереження, так як прості уламки скла чи дзеркала лазерні детектори відразу зможуть відфільтрувати. Тому тут необхідні саме складні оптичні системи із кількох лінз. Найкращий варіант – дешеві китайські оптичні приціли.

Що стосується інженерних заходів, то тут можна виокремити два напрямки: перший полягає у використанні поляризаційних фільтрів, але тут

необхідно проведення експериментів; другий полягає у використанні цифрових відеокамер, так навіть якщо бойовий лазер пошкодить техніку на спостерігача це ні як не вплине. Детально розглянемо другий напрямок. Як підручний засіб можна використати цифрову відеокамеру смартфона. Для цього необхідно включити цифрову камеру та розмістити телефон таким чином, щоб світловий потік через вихідну зіницю оптичного приладу потрапляв на матрицю цифрової камери. Для того щоб телефон був надійно закріплений і камера завжди знаходилась у статичному положенні необхідно використати спеціальне кріплення під біноклі, зорові труби. Щоб зробити спостереження ще безпечнішим та зручнішим цифрову камеру смартфона можна використати в якості IP-камери та здійснювати спостереження через зовнішній пристрій (ноутбук, планшет) за допомогою Wi-Fi мережі або USB-кабелю.

к.пед.н., доц. Дячук А.О. (ХНУ)

ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИ ВИНИКНЕННІ ПІДТОПЛЕНЬ ТЕРИТОРІЇ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

На сьогодні в багатьох областях України у зв'язку з небезпечними природними явищами, аваріями і катастрофами обстановка характеризується як дуже складна. Тенденція зростання кількості природних надзвичайних ситуацій, важкість їх наслідків змушують розглядати їх як серйозну загрозу безпеці окремої людини, суспільства та навколишньому середовищу, а також стабільності розвитку економіки країни.

Сучасний екологічний та соціально-економічний стан України визначає актуальність постійної уваги з боку держави щодо забезпечення екологічної безпеки при підтопленні земель.

За останні десятиріччя ці процеси стали набирати регіонального характеру і охопили майже всю територію України. Підтоплення земель призводить до зміни інфільтрації поверхневих вод, росту сейсмічності, забруднення ґрунтових вод, деградації ґрунтів, пригнічення рослин, активізації зсувних, карстових процесів.

За даними гідрометеорологічної служби за останні роки набули широкого розвитку процеси підйому ґрунтових вод, що призводять до підтоплення значних територій Хмельницької області, як сільськогосподарського призначення так і населених пунктів.

Для попередження та зменшення впливу шкідливої дії вод проводиться ряд організаційних та технічних заходів по території області, а саме:

- проведення робіт по запобіганню шкідливої дії вод, що призводять до затоплення і підтоплення земель та населених пунктів Хмельницької області
- розчистка русел річок та струмків;
- будівництво дренажу у місцях періодичного підвищення рівнів ґрунтових вод;
- обґрунтування нормальних рівнів води існуючих та тих що будуються

штучних водойм;

заборона нового будівництва у зонах можливого затоплення;

здійснення належного догляду за технічним станом штучних підпірних та водоскидних споруд;

проведення лісомеліоративних робіт, будівництво гідротехнічних споруд, з метою закріплення ярів, балок та зменшення ерозії ґрунтів;

виготовлення проектів зон можливого затоплення.

Вирішення проблем регіонального підтоплення в останні роки вийшло за межі впливу виконання певних заходів і робіт на об'єктовому рівні, потребує переоцінки підходів, перегляду схем водно-господарського розвитку як промислово-міських територій так і сільських населених пунктів.

Єлісєєв О.В. (ВІТВ НТУ "ХПІ")

Писарєв С.А. (ВІТВ НТУ "ХПІ")

ОРГАНІЗАЦІЯ МАСКУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ДИМОВИХ ЗАСОБІВ

В умовах реформування Збройних Сил України (ЗСУ) набувають актуальності проблеми зниження помітності об'єктів Повітряних Сил (ПС), їх захисту від вогневого впливу будь-якого виду зброї противника і, насамперед, від високоточних засобів ураження.

Зниження помітності об'єктів ПС і їх захист від ударів високоточної зброї (ВТЗ) у сучасних умовах становить ряд організаційних та інженерно-технічних заходів, направлених на зниження ефективності засобів розвідки та ураження, які є найважливішими елементами цієї зброї.

Під час застосування аерозолів для захисту об'єктів ПС від розвідки та ударів ВТЗ важливе значення має спосіб їх застосування. На сьогодні на практиці частини (підрозділи) аерозольної протидії (АП) застосовують аерозолі для захисту військових об'єктів, як правило, способом суцільних аерозольних завіс (АЗ). Це не сприяє повній реалізації можливостей частин (підрозділів) АП та потребує застосовувати аерозолі для захисту військових об'єктів від ударів ВТЗ противника різними способами. На вибір раціональних способів застосування аерозольних утворювань (АУ) для захисту військових об'єктів від ВТЗ впливає ціла низка факторів, а саме характеристики засобів, своєчасність постановки АУ, тип і характер дії об'єкта, що захищається, характеристики аерозольних засобів, умови застосування АУ тощо. Крім того, кожний із вищезазначених способів застосування АУ потребує різної кількості аерозольних засобів. Тому виникає необхідність вирішення проблемних питань щодо раціонального розрахунку сил та засобів АУ для ефективного прикриття об'єктів ПС ЗСУ.

В матеріалах надані методики практичних розрахунків та приклади їх застосування на об'єктах ПС ЗСУ з урахуванням їх особливостей розміщення на місцевості. Вибір раціональних способів застосування аерозолів (димів)

повинен ґрунтуватися на кількісній оцінці ефективності аерозольного захисту в різних умовах обстановки для різних варіантів дій противника з урахуванням витрат аерозольних засобів.

Використання методичних розрахунків для застосування АУ дозволять більш ефективно вирішувати завдання з оперативного (бойового) забезпечення ПС ЗСУ, протидіяти технічним засобам розвідки противника щодо виявлення військових об'єктів ПС ЗСУ та введення противника в оману під час застосування ПС ЗСУ в операціях (бойових діях).

Коваль М.О. (ВІКНУ)

ЗАГРОЗИ РОБОТОЗДАТНОСТІ СЕНСОРНОЇ МЕРЕЖІ В РАЙОНІ БОЙОВИХ ДІЙ

Безпроводні сенсорні мережі (БСМ) – це розподілені самоорганізуючі мережі, які складаються з великої кількості сенсорів об'єднаних між собою за допомогою радіоканалу. Область покриття подібної мережі може становити від декількох метрів до декількох кілометрів, за рахунок можливості ретрансляції повідомлень від одного елемента до іншого.

У більшості випадків необхідно гарантувати безпеку БСМ, особливо, коли помилка у виконанні може призвести до катастрофічних наслідків, здатним вплинути на безпеку, оборону та суспільство в цілому. Інакше кажучи, сенсорні мережі повинні працювати у несприятливих умовах, під загрозою атаки, навіть коли деякі вузли вийдуть із ладу або вони будуть зламані. У більшості додатків необхідно гарантувати безпеку сенсорних мереж, особливо, коли помилка у виконанні може призвести до катастрофічних наслідків, здатним вплинути на безпеку, дану структура та суспільство в цілому. Інакше кажучи, сенсорні мережі повинні працювати у несприятливих умовах, під загрозою атаки, навіть коли деякі вузли вийдуть із ладу або вони будуть зламані. Проте унікальні властивості сенсорних мереж ускладнюють реалізацію захисту. По-перше, вузли мережі зазвичай мають обмежені енергоресурси. У результаті стає небажаним використання таких механізмів, як криптографія з відкритим ключем на цих вузлах. По-друге, сенсорні мережі розгортаються як автоматичні, таким чином піддаються фізичному впливу. Сенсорні вузли можуть бути захоплені, та будь-яка інформація на захоплених вузлах потенційно може бути відкрита загарбником. Таким чином, будь-який механізм захисту для сенсорних мереж має бути стійким до захоплення вузлів. По-третє, більшість додатків сенсорних мереж залежить від локальних обчислень та з'єднань, через обмеження енергоресурсів вузла. Однак, певний загарбник може атакувати будь-який вузол мережі та використовувати інформацію, передану з вузлів із порушенням захистом для зламу інших вузлів у даному районі. Усе це посилює дисбаланс між загрозою та захищеністю.

Види загроз (атак) на БСМ:

- *DOS-атака з постановкою активних радіоперешок* - у рамках даної

атаки, порушник впливає на радіоканал за допомогою потужного радіопередавача.;

- *Атака із відтворенням* - атака на систему автентифікації шляхом запису і подальшого відтворення раніше надісланих коректних повідомлень або їх частин. Будь-яка незмінна інформація, така як пароль або біометричні дані можуть бути записані і використані пізніше для імітації автентичності.;

- *Тунельна атака* - перехоплені повідомлення в такому типі атак по високошвидкісних каналах поширюються в різні місця мережі, після чого відтворюються.;

- *Вибіркова маршрутизація*;

- *Фальсифікація маршрутної інформації* - цей тип атак орієнтований на маршрутні повідомлення, якими обмінюються сенсорні вузли.;

- *Атака "розмноженням"* – відбувається атака вірусом (шкідливою програмою) на БСМ, в результаті чого збиток, нанесений шкідливими програмами, може виражатися не тільки у знищенні, спотворенні або викрадення інформації, приведення у неробочий стан програмного забезпечення, а значить, і комп'ютера в цілому, але й значних затрат часу і сил адміністраторів на виявлення і розпізнавання атак, фільтрацію зовнішніх повідомлень, тестування і перезавантаження систем.;

- *Випробовування "безсонням"* - дана атака приводить до збільшення трафіку через відповідний модуль.;

- *"Чорна діра"* - скомпрометований вузол використовує протокол маршрутизації для оголошення себе найкоротшим шляхом до вузлів, чиї пакети він хоче одержати.;

- *Виявлення місця розташування -атаки даного типу намагаються довідатися про місце розташування вузлів або про структуру мережі.*

к.т.н., доц. Красильников С.Р. (ХмНУ)

к.т.н., с.н.с. Мірошніченко О.В. (ВІКНУ)

Поліщук Ю.С. (ХмНУ)

ПРОБЛЕМИ РОЗРОБЛЕННЯ ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНИХ БАЗ ДАНИХ

Наріжне місце в інформаційних системах (ІС) різних класів та призначення займають бази даних (БД), на які покладені функції зберігання, інтеграції та консолідації інформаційних ресурсів. У сучасних умовах глобалізації створюються ІС, які використовують великі обсяги даних зі складною структурою. Такі ІС потребують розроблення відповідних баз даних, що придатні забезпечувати високу продуктивність та необхідну інтерактивність систем, постійно розвиватися. В свою чергу, структури БД зручно описувати у вигляді об'єктів, відтак, все більшого поширення набувають об'єктно-орієнтовані бази даних (ООБД).

Наукові розвідки у сфері створення ООБД здійснюються з середини 80-х

років минулого століття. Попри велику кількість публікацій з означеної проблеми, ООБД сьогодні все ж мало поширені, а їх практичне застосування вузько направлене.

Сьогодні розробленням ООБД займаються чисельні організації та компанії, які створюють на їх основі об'єктно – орієнтовані системи керування базами даних (ООСКБД). Ці системи призначені для надання високорівневих, ефективних і незалежних від додатків засобів створення довільних запитів. Водночас система не обов'язково може надавати в розпорядження користувача певну мову запитів, але – обмежитися наявністю графічних засобів підготовки запитів. На базі використання ООСКБД фахівці пропонують адекватні рішення для багатьох типів спеціалізованих додатків, однак слід зазначити, що їм притаманні й низка недоліків. При цьому основна складність проектних робіт обумовлена відсутністю загальноприйнятих засобів та методів розроблення ООБД і відповідних стандартів.

Відтак, для зміни ситуації, що склалася, нагальною стає потреба розроблення загальноприйнятої формалізованої моделі ООБД, мови проектування та декларативної мови маніпулювання даними, а також візуального середовища проектування, методів та алгоритмів побудови схем ООБД.

Отже, для вирішення схарактеризованої проблеми першочерговими постають такі завдання: порівняльний аналіз існуючих вітчизняних та зарубіжних підходів до створення ООБД та їх структур; вибір принципів проектування ООБД та формування її оптимальної структури, що відповідає потребам та завданням конкретної ІС; розроблення мов програмування та маніпулювання даними для певної формалізованої моделі даних; створення візуальної мови проектування, а також алгоритмів і методів проектування певної схеми ООБД для ІС. І хоча, деякі із цих завдань вирішені, вони вимагають більш глибокого переосмислення.

*Ph.D. Lepikh Ya.I., Lavrenova T.I.
(Interdepartmental Scientific and
Educational Physical-Technical Center
of MES and NAS of Ukraine at the
Odessa I.I. Mechnikov National
University)*

FLUXES FOR TINNING AND SOLDERING BY FUSIBLE SOLDERS AND SURFACE CLEARING FROM CINDER

For soldering and pouring of copper, steels and alloys from non-ferrous metals, enterprises use predominantly high-corrosion warehouses based on ammonium chloride and zinc, nitric acid, which content reaches 50% per liter of solvent.

The factories that deal with the cleaning of contact nodes from the oxide scale of copper and its alloys use compounds that contain a large amount of polluting

aggressive substances. It is known that for cleaning the copper surface from soldering and removal of scale, industrial and chemical methods of electrochemical purification are used in the industry. Chemical purification (cm³): sulfuric acid - 1000; nitric acid 1000; hydrochloric acid - 10. Electrochemical purification (cm³): sulfuric acid - 100; orthophosphoric acid (density 1.5-1.7); water - 900. Data compounds are very corrosive-active, have a high risk class. After cleaning, it is necessary to wash the nodes from the residues of the acid products. Waste compounds together with washing waters fall into the sewage water that pollutes the environment.

In the work, compound based on low corrosion and high-level organic acid has been developed. The feature of the proposed compounds is that they can be used both for soldering with low-melting solder, and for cleaning the surface of copper and its alloys, removal of scale. Positive results of the compound activity tests the have been achieved by oxidation of copper at temperature of $t = 400^{\circ} \text{C}$ for a time of 1 - 8 hours.

The developed and tested fluxes, in addition, considerably increase the reliability of soldered switching boards made by different methods. This makes them especially valuable in the manufacture of special purpose equipment.

*Ya.I. Lepikh, T.I. Lavrenova, N.M. Sadova,
V.A. Borschak, N.P. Zatovs'ka,
P.O. Snigur, A.P. Balaban*

*(Interdepartmental Scientific and Educational Physical-Technical Center of MAS
AND NAS of Ukraine at the Odessa I.I. Mechnikov National University)*

HIGHLY EFFICIENT PASTE-LIKE SOLDER FOR THE BACK PLANES

In connection with the increase in the density of the printed installation of the modern radioelectronic apparatus (REA), when the distance between current-carrying paths (their width and thickness) may be less than 10 microns, the solder paste should have high fluxing activity and not cause corrosion, at the same time providing satisfactory soldering. In this work the properties of the known paste-like solders are analyzed and the compound of the paste-like solder for soldering according to the mounting technology to the surface is analyzed, as well as for low-temperature soldering and tinning by low-melting solder of conductors and electrical outlet of the electrical elements, including microelectronic sensors.

The analysis of known compositions of paste-shaped solders has shown that they have a number of deficiencies, which reduce the reliability of the electronic equipment. Their removing leads to the increased the material costs, time and funds for soldering technology.

We have developed and studied the compound of the paste-like soldering device for surface mount technology.

In order to increase the fluxing activity and reduce the corrosion, as an active fluxing component, rosin and additionally relatively inactive succinic acid and glycerin, which have the properties of the reducing agent and significantly enhance

the fluxing effect of the rosin, have been selected.

As a solder the powder of tin-lead low-temperature solder was used.

In the proposed compound, the optimal quantitative ratios of active reagents - rosin, succinic acid, glycerol are selected in such way as to provide sufficient fluxing activity (required for wetting and spreading) without increasing the corrosion activity of the paste solder.

Investigation of the offered paste-like solder was tested by soldering the overhanging elements of printed circuit boards. The paste remnants after soldering were not removed. Further, accelerated tests of printed circuit boards in a climate chamber at a temperature of 40⁰C and a relative humidity of 98% were carried out. After soldering and after performed accelerated tests, the printed circuit board insulation resistance which depends on the compound corrosion activity has been measured. The fluxing activity was determined by the coefficient of diffusion (for copper, silver).

The results of the tests showed a significant advantage of the new compound before the analogues. At the same time, the soldering quality significantly increases and the reliability and operational (time) of the equipment in general is increased, which is especially important for special purpose equipment.

к.т.н., доц. Лещенко О.І. (ОДАТРЯ)

Гараєва А.Б. (ОДАТРЯ)

Радіонов О.В. (ОДАТРЯ)

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ДОСЯГНЕНЬ НАНОЕЛЕКТРОНІКИ

Сучасна мікроелектроніка наближається до атомарного кордону, коли типові розміри транзисторів (наприклад, товщина оксидної плівки або затвор) складають кілька десятків атомних шарів. Сучасний мікропроцесор технічно виконаний у вигляді однієї надвеликої інтегральної схеми, що складається з декількох мільярдів елементів – це одна з найскладніших конструкцій, створених людиною. Ключовими елементами будь-якого мікропроцесора є дискретні перемикачі – транзистори, які блокують чи пропускають електричний струм, що надає можливість логічним схемам працювати в двох станах, тобто в двійковій системі. Розміри таких транзисторів вимірюються в нанометрах.

Якщо говорити про нанотехнології більш предметно, то в 2008 році понад 227 мільярдів доларів випущених напівпровідникових чіпів склали майже весь "нано"-ринок, в той час як магнітні диски, оптоелектроніка та інші до сих пір не перевищує 15%. Нанотехнології, нанотранзистори, наноелектроніка - елемент "нано" все частіше вживається у поєднанні з добре відомими словами, що надає їм кількісно та якісно інше значення. До "наномиру" відноситься все те, що за розмірами менше 100 нанометрів. Напівпровідникова промисловість вступила в період нанотехнологій ще в 2000 році, процесори стали виробляти за 90-нм технологічним процесом. Так, сучасний процесор A12 Bionic налічує вже більше бтрлн. транзисторів на кристалі. Вважається, що щільність розміщення

транзисторів на кристалі підкоряється закону Мура, згідно з яким кількість транзисторів в одній мікросхемі подовжується кожні 18 місяців, тобто за десять років він збільшиться більше, ніж у п'ятнадцять мільйонні разів.

Структури транзисторів в сучасних процесорах (Tri-gate і Multi-Channel Tri-gate-транзисторів) – це перспективні розробки, які використовуються і досі. У 2015 почали використовувати комп'ютерних технологіях 22-нм тех. процесу з довжиною каналу 10 нм, в 2017 році – до 14-нм технологічного процесу з довжиною каналу всього 8 нм, а у 2018 році у новітніх смартфонах дійшов до рівня 7 нм з довжиною каналу 5 нм (Apple A12 Bionic, Huawei Kirin 980).

У числі перспективних розробок – використання кремнієвих нанониток і карбонових (вуглецевих) нанотрубок, які також називають фулеренами або вуглецевими каркасними структурами. Це великі молекули, що складаються тільки з атомів вуглецю.

Отже, створення транзисторів в традиційному вигляді, тобто зі стоком, витоком і затвором, можливо лише до 2020 року. На той час розміри всіх елементів транзистора досягнуть атомарних розмірів і зменшувати їх далі буде просто неможливо. У числі перспективних напрямків розглядаються такі, як молекулярні транзистори, транзистори на основі спінових хвиль електронів, фероелектричні транзистори, транзистори на основі інтерференції хвиль та ін.

д.т.н., проф. Ленков С.В. (ВІКНУ)

к.т.н., доц. Муляр І.В. (ХмНУ)

к.т.н., доц. Гурман І.В. (ХмНУ)

Кушнірук С.Л. (ХмНУ)

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ПРОЕКТУВАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки актуальними проблемами залишаються проблеми створення нового програмного забезпечення та комп'ютерних систем а також, не менш важливими проблемами, залишається модернізація та реструктуризація вже створених та працюючих програм та систем.

Процес структурного та параметричного синтезу програмних систем ускладнюється високою динамікою, нестабільністю та стохастичністю вимог до програмного забезпечення, що ускладнює використання аналітичних моделей для прийняття проектних рішень. Це призводить до необхідності застосування алгоритмічних оптимізаційних моделей, в яких відсутні явні аналітичні формулювання критеріїв оптимальності та обмежень, а наявна лише можливість визначення їх значень для кожного із варіантів з застосуванням різних моделюючих процедур. Складність оцінки властивостей таких моделей обмежує можливості використання стандартних оптимізаційних процедур, що в кінцевому результаті знижує ефективність процесу оптимального проектування. Крім того, до особливостей задач оптимального проектування

складних програмних систем можна віднести різновиди постанов, високу розмірність, різноманітність техніко-економічних вимог до основних характеристик, значну трудомісткість етапів моделювання та аналізу, наявність різновиду кореляційних зав'язків між параметрами, які досить важко врахувати в рамках стандартного математичного забезпечення САПР.

Рішенням вказаної проблеми може бути досягнуто при використанні адаптивного підходу до проектування програмних систем. Даний підхід передбачає побудову комплексу алгоритмів оптимізації які забезпечують поєднання процесу більш повної формалізації задачі з її рішенням, та їх поєднання з процедурами багатоваріантного моделювання в інтелектуальну адаптивне середовище з можливістю його динамічного налаштування на різні класи вирішуваних задач оптимального проектування. При цьому, важливою вимогою до розроблюваного математичного забезпечення являється можливість ефективного рішення задач що описані складними алгоритмічними моделями.

Таким чином, актуальність дослідження визначається необхідністю розробки теоретичних основ, математичного та програмного забезпечення для рішення задач пошуку оптимальних варіантів складних програмних систем при їх реформуванні та модернізації з можливістю врахування динамічних та стохастичних аспектів роботи.

*д.т.н., проф. Ленков С.В. (ВІКНУ)
к.т.н., доц. Джулій В.М. (ХмНУ)
Кизима К.А. (ХмНУ)*

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ РОЗРОБКИ ТА ТЕСТУВАННЯ

Процес розробки додатків для мобільних пристроїв являє собою ітеративну схему, її застосування доцільно в проектах загальною тривалістю до одного року. Особливість ітеративної схеми полягає в прискореному просуванні до готового продукту внаслідок кількох ітерацій повного циклу розробки.

В результаті визначення функціональних вимог починається цикл з декількох етапів розробки готових альфа-версій продукту. На кожному етапі відбувається повна збірка додатка, системне тестування нового функціоналу і етап регресійного тестування. Після кількох ітерацій приймається рішення, що подальше доопрацювання додатка не є доцільним і відбувається вихід з циклу з додатком, готовим до випуску. Процес визначення вимог вимагає попереднього аналізу цільової аудиторії і ринку аналогічної продукції.

Можливі кілька варіантів визначення бізнес-вимог до продукту: "мозковий штурм" за участю всіх залучених до процесу розробки людей; зустрічі із замовником і формування високорівневих вимог. Основна особливість отриманих вимог - високий рівень абстракції.

Проведений аналіз процесу розробки додатка для мобільних пристроїв

дозволяє виділити наступні особливості: процес розробки розглянутих додатків швидкоплинний, загальна тривалість проектів по впровадженню програми - не більше одного року; розробка відбувається по ітеративній схемі, тому вимагає оптимізації інтегрованих процесів функціонального тестування за часовим параметром; розробка високорівневого прототипу додатка з подальшою генерацією тестових сценаріїв, імовірно, дозволить оптимізувати процес впровадження додатків.

В ітеративній схемі, в процесі розробки додатків для мобільних пристроїв, додаток надходить на тестування на системній стадії, минаючи процеси модульного та інтеграційного тестування. Таким чином, процес функціонального тестування зводиться до перевірки функціональності програми на рівні призначеного для користувача інтерфейсу.

На основі проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки щодо методів тестування: ефективність методу тестування безпосередньо залежить від кількості ітерацій розробки, тому оптимізація методів тестування за часом зводиться до автоматизації процесів створення тестових сценаріїв і автоматизації їх виконання; найбільшу ефективність надає метод тестування на основі прототипів, при цьому тестові сценарії для тестування генеруються з побудованого прототипу; необхідно мати можливість генерувати тестові сценарії таким чином, щоб використовувати їх в програмному методі автоматизації тестування з найменшими доопрацюваннями.

*к.т.н., доц. Лещенко О.И. (ОГАТМК)
Лещенко К.О. (ОНПУ ИКС)*

МЕТОДЫ УЛУЧШЕНИЯ ХАРАКТЕРИСТИК ДАТЧИКОВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ СТАЛЕПРОВОЛОЧНО-КАНАТНОЙ МАШИНЫ

Канатные (крутильные) машины сигарного типа применяются в кабельной и сталепроволочно-канатной промышленности для скрутки проволок, состоящих из алюминия, меди, стали и алдрея. Силовая часть КМ включает в себя два частотных преобразователя. Основной частотный преобразователь используется совместно с тормозным модулем и резистором, обеспечивающими торможение за заданное время. Для охлаждения двигателя намотки предусмотрен независимый вентилятор. Контактор и индикация подогрева смазки расположен рядом с машиной намотки. Управление контактором подогрева осуществляется с контроллера, измерение температуры производится термопреобразователем расположенным непосредственно в емкости со смазкой. Про включенный нагрев свидетельствует световая индикация.

В системе управления машиной используются датчики двух групп: 1 группа - датчики обратной связи, отвечают за работоспособность отдельных

узлов; 2 група - датчики давления воздуха и масла; датчик оборотов (оптическая пара, завязана на зуб передачи); датчики температуры; датчики блокировочные (открытия и закрытия кожуха); датчик нагрузки (пиковых токов системы управления для исключения аварийных режимов).

Применение регулируемого электропривода во многих случаях, кроме увеличения производительности труда и улучшения качества продукции, приводит к экономии электроэнергии. На сегодняшний день электропривод подавляющего большинства механизмов может быть выполнен на основе асинхронного короткозамкнутого двигателя, управляемого статическим преобразователем частоты. Частотное регулирование скорости может осуществляться плавно, в широком диапазоне, в обе стороны от естественной характеристики. При этом регулировочные характеристики имеют высокую жёсткость, а двигатель сохраняет большую перегрузочную способность. В силу отмеченных высоких показателей частотный способ находит всё более широкое применение. В большинстве случаев система преобразователь частоты – асинхронный двигатель, является единственным возможным способом создания регулируемого электропривода.

Вывод: Большая энергоёмкость сталепроволочно-канатной промышленности, предъявляет повышенные требования к обоснованию и выбору систем электропривода основных технологических механизмов, так как совершенство систем электропривода в значительной степени определяет эффективность использования электроэнергии. Качество продукции должно контролироваться большим количеством интеллектуальных датчиков, способных автоматически обеспечивать режимы работы всей системы.

к.т.н. Ленков Є.С. (ЦНДІ ЗСУ)

Бондаренко Т.В. (ВІТІ)

АНАЛІЗ ВПЛИВУ КОЕФІЦІЄНТА ВАРІАЦІЇ НА ЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО РІВНЯ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ

Незважаючи на те, що нормативними документами в Україні вводиться технічне обслуговування (ТО) за ресурсом (ТОР), зокрема в діючому стандарті ДСТУ В 3576-97 ми вважаємо, що ТО за станом (ТОС) більш ефективне.

Основною проблемою при розв'язанні завдань оптимізації технічного обслуговування за станом є вибір оптимального вектора рівнів технічного обслуговування. Суть цієї проблеми аналізується у даній роботі. Із простих фізичних міркувань зрозуміло, що вибір оптимального рівня ТО повинен залежати від статистичних властивостей визначального параметра i -го елемента. Вочевидь, що головною характеристикою, від якої залежить вибір оптимального значення рівня ТО, є коефіцієнт варіації визначального параметра. Чим менше його значення, тим більшим повинне бути оптимальне значення рівня ТО. У розробленій імітаційній статистичній моделі як моделі

відмов елементів, що обслуговуються, використовується дифузійний немонотонний розподіл (DN-розподіл). Особливістю DN-розподілу є те, що коефіцієнт варіації розподілу дорівнює коефіцієнту варіації визначального параметра елемента, відмови якого породжують даний DN-розподіл. Це істотно спрощує дослідження властивостей оптимальних рівнів ТО. Дослідимо, як залежить у середньому оптимальне значення від коефіцієнта варіації елементів, що обслуговуються.

Це дослідження зроблене в режимі моделювання ТОС із постійною періодичністю контролю. Для проведення дослідження розроблене спеціальне програмне забезпечення, що дозволяє одержувати залежність показника від параметрів, що цікавлять нас. Результати розрахунків сформульовані у вигляді відповідних графіків. У цілому за результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Підтверджується загальне міркування про те, що чим менше величина коефіцієнта варіації випадкового наробітку до відмови елементів, що обслуговуються, тим більшим повинне бути оптимальне значення рівня ТО.

2. Для елементів, що обслуговуються, величина коефіцієнта варіації, як правило, значно менше 1, а оптимальні рівні ТО для різних елементів повинні визначатися окремо.

3. Якщо коефіцієнти варіації наробітку до відмови елементів, що обслуговуються, близькі до 1, то оптимальним рівнем ТО для них є значення 0,5.

д.т.н., проф. Мокрицкий В.А. (ОНПУ)

д.т.н., доц. Маслов О.В. (ОНПУ)

д.т.н., доц. Банзак О.В. (ОГАТРК)

АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ ИОНИЗИРУЮЩИХ ИЗЛУЧЕНИЙ НА ФОТОПРИЕМНЫЕ ПРИБОРЫ

Современные оптоэлектронные приборы состоят из нескольких слоев полупроводниковых материалов различного химического состава за счет легирования атомами примеси. Кроме того, приборные структуры содержат просветляющие или защитные диэлектрические покрытия, металлические контакты, органические материалы (клеи, компаунды и т.д.). Поэтому реакция оптоэлектронных изделий на ионизирующее излучение носит более сложный характер, чем реакция отдельных материалов, входящих в их состав. Однако наибольшему влиянию ионизирующего излучения подвержены полупроводниковые материалы.

В данной работе проведено изучение влияния облучения быстрыми электронами на два важных для фоторезисторов параметра: темновой ток и темновое сопротивление.

Измерение темнового тока и темнового сопротивления проводили без предварительного облучения фоторезистора излучением лазера ЛГ-74.

Анализ полученных данных позволяет констатировать следующее:

- облучение электронами дозами $10^{13} - 10^{16} \text{ см}^{-2}$ приводит к уменьшению темнового сопротивления и увеличению темнового тока;
- относительные изменения темнового сопротивления и темнового тока больше при температуре измерения 80 К;
- для доз облучения больше 10^{15} см^{-2} относительные изменения параметров фоторезисторов отличаются незначительно.

При анализе стойкости оптоэлектронных приборных структур также принимались во внимание и температурные режимы. Так, радиационные дефекты, возникающие при низкотемпературном облучении в материалах охлаждаемых фотоприемников, практически полностью устраняются при повышении температуры до комнатной, а периодический нагрев в процессе эксплуатации полупроводникового материала преобразователей солнечной энергии способствует отжигу в нем радиационных дефектов. Таким образом, режимы термоциклирования, которые неизбежны для некоторых типов оптоэлектронных приборов, способствуют повышению их радиационной стойкости.

Отмеченные изменения параметров фоторезисторов могут быть объяснены образованием в кристаллах Cd-Hg-Te радиационных дефектов донорного типа, вследствие чего концентрация свободных электронов увеличивается. Поскольку количество дефектов донорного типа предопределяется количеством вакансий ртути в междуузлиях кристаллической решетки, то становится понятным, что изменения концентрации введенных облучением носителей заряда.

к.т.н. доц. Муляр І.В. (ХмНУ)

Ботвін В.Ю. (ХмНУ)

Ленков О.С. (СРС)

ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ КОМП'ЮТЕРНИМ ЗОРОМ

З розвитком технологій біометрична ідентифікація застосовується все частіше в різних пристроях і системах. У нових пристроях застосовують сканер відбитку пальця. А також широко впроваджується ідентифікація користувача по обличчю. Ідентифікація на основі біометричних даних – це засіб автоматичного розпізнавання особистості на базі унікальних фізичних або поведінкових параметрів. Ідентифікація виконується за допомогою порівняння отриманих біометричних характеристик і шаблонів, що зберігаються у базі даних

Варто відзначити, що останнім часом розроблені нові методи розпізнавання, що виконують сканування обличчя, наприклад, розпізнавання обличчя в інфрачервоному світлі по термограмі обличчя. У зв'язку з цим назву методу уточнюють - називають його ідентифікацією за геометрією обличчя. А також інший підхід з використанням інфрачервоної проекції 30000 крапок на обличчя для створення 3D маски обличчя і його подальшого розпізнавання. Це

технологія компанії Apple FaceID.

Ідентифікація за рисами обличчя має ряд переваг перед іншими біометричними технологіями: не потрібно безпосереднього контакту людини, обличчя якої встановлюють, зі сканером, за винятком систем розпізнавання обличчя в складі стандартних електронних охоронних систем, де людина при верифікації дивиться прямо в камеру; при відповідному обладнанні розпізнавання за рисами обличчя можливо на значній відстані, в групі людей, не привертаючи уваги; це єдиний біометричний спосіб ідентифікації з точки зору можливості багатоцільового застосування, не вимагає спеціальної техніки; при ідентифікації використовується загальнодоступна біометрична характеристика, зазвичай не приховувана людиною. Будь-яка система розпізнавання обличчя – це типова система розпізнавання образів, завдання якої зводиться до формування деякого набору ознак – біометричного шаблону, згідно закладеної в систему математичної моделі.

Розпізнавання обличчя в будь-якій біометричній системі виконується в кілька етапів: виявлення обличчя, оцінка якості, побудова шаблону, зіставлення і прийняття рішення.

В ході дослідження, буде розроблено підхід за допомогою якого можна буде отримати доступ до помешкання не використовуючи ніяких додаткових пристроїв чи ключів, а поглянувши лише у веб-камеру, вмонтовану в вічко чи закріплену в іншій вигідній позиції.

*к.т.н. Опенько П.В. (НУОУ ім. Івана Черняхівського)
к.т.н., доц. Майстров О.О. (НУОУ ім. Івана Черняхівського)
к.військ.н., проф. Ткачов В.В. (НУОУ ім. Івана Черняхівського)
Карпюк О.В. (НУОУ ім. Івана Черняхівського)
к.т.н., с.н.с. Сачук І.І. (ХНУПС ім. Івана Кожедуба)*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧІ УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄВИМ ЦИКЛОМ ВИРОБІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність та новизна наведеної задачі визначається вимогами нормативних документів, які регламентують створення єдиної системи логістики Збройних Сил України, реалізація якої здійснюється на підставі результатів аналізу організації функціонування та розвитку систем логістики країн-членів НАТО, накопиченого досвіду виконання завдань в ході антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил, що дозволило принципово визначити організаційну структуру органів управління логістикою, перелік необхідних сил і засобів логістичного забезпечення, їх функціональних обов'язків та завдань. Наведені обставини потребують подальшого дослідження питань, які пов'язаних з удосконаленням системи управління життєвим циклом виробів військового призначення.

В доповіді наводяться особливості функціонування систем логістики

країн-членів НАТО, які обумовлені обмеженням більшості ресурсів, високою руйнівною здатністю сучасних засобів ураження і швидкоплинністю ведення операцій (бойових дій). Визначено, що в більшості країн-членів НАТО для забезпечення мінімізації вартості експлуатації виробів військового призначення впроваджена інтегрована логістична підтримка життєвого циклу виробів CALS (Continuous Acquisition and Lifecycle Support – безперервний супровід та підтримка життєвого циклу виробів), яка використовується, як правило, для нових (модернізованих) виробів.

Сформульовано актуальні питання, які потребують проведення подальших досліджень під час впровадження єдиної системи логістики Збройних Сил України, а саме: вибір інформаційних характеристик виробів військового призначення, що дозволить забезпечити формування вихідних даних про об'єкти контролю із заданою достовірністю і точністю; розробка вимог до структури та програмно-інформаційного забезпечення засобів контролю та діагностики технічного стану виробів військового призначення; обґрунтування та вибір методу створення бази даних та методу обробки даних виробів військового призначення з метою формування єдиної бази даних матеріально-технічних засобів Збройних Сил України; обґрунтування та вибір методу (методів) прогнозування показників технічного стану виробів військового призначення (крім того, в умовах неповних вихідних даних про надійність об'єктів контролю); розробка алгоритму рішення задачі інтегрованої логістичної підтримки життєвого циклу виробів військового призначення.

к.т.н., с.н.с. Охромович М.М. (ВІКНУ)

МОНІТОРИНГ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВІЙСЬКОВИХ ОБ'ЄКТІВ

У роботі моніторинг визначається як постійне спостереження за екологічним станом навколишнього середовища в зоні військових об'єктів з метою виявлення його відповідності гранично допустимим нормам (ГДК) - спостереження, оцінка та прогноз станів досліджуваного середовища у зв'язку з діяльністю військово-технічних об'єктів (ВТО).

Об'єктом описаного моніторингу визначена багатокомпонентна сукупність природних явищ, яка піддається різним природним змінам, впливам та перетворенням з боку ВТО. Як правило, у загальному випадку моніторинг закладає основу для вирішення таких завдань: проектування можливих наслідків отриманої ситуації на основі прогнозування; знаходження конфігурації компонентів системи, яка

задовольняє цільовим умовам та множині проектних обмежень, використовуючи *проектування*; формування високорівневих висновків із наборів даних - *інтерпретація*: визначення причин несправностей у складних ситуаціях на основі спостережуваних симптомів - *діагностика*; розроблення

послідовності дій для досягнення множини цілей при даних початкових умовах та часових обмеженнях *планування*; визначення поведінки складної системи *управління*.

При організації моніторингу визначаються:

мета та об'єкт спостереження; модель; можливі стани об'єкта; характеристики, що визначають стан об'єкта й значення яких треба відслідковувати; обмеження, яким мають відповідати ці характеристики; може створюватися інформаційна система, яка автоматизує процес моніторингу (у нашому випадку MS Excel).

Основна увага в доповіді приділяється прогностичним функціям, які виконуються методами, широко доступними в сучасних пакетах цифрової обробки даних, а саме засобами MS Excel.

Розглядається метод апроксимації числових рядів (спостережень) із використанням додавання обраних регресій (ліній тренда — *trendlines*) у діаграму, побудовану на основі таблиці даних для досліджуваної характеристики процесу (доступно лише при наявності побудованої діаграми). Він дозволяє будувати на основі методу найменші квадрати й додавати в діаграму п'ять типів регресій. На основі даних діаграми Excel дозволяє одержувати лінійний, поліноміальний, логарифмічний, степеневий, експонентний типи регресій, що задаються рівнянням: $y = u(x)$,

При підборі лінії тренда Excel автоматично розраховує значення величини, що характеризує вірогідність апроксимації: чим ближче значення до одиниці, тим надійніше лінія тренда апроксимує досліджуваний процес.

Панченко В.Ф. (ВІКНУ)

д.т.н., проф. Шворов С.А. (НУБіПУ)

Ковтун К.В. (НУБіПУ)

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО ТИРУ ЗА РАХУНОК ОПТИМАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ТРЕНУВАНЬ

Одним із напрямків підвищення рівня тактичної і вогневої підготовки курсантів є ефективно застосування тренажерних засобів електронного тиру (ЕТ). Однак, існуючі тренажерні засоби вогневої підготовки ЕТ, як правило, функціонують у демонстраційному режимі, тобто без урахування динаміки зміни рівня підготовки курсантів з виконання типових навчальних завдань (НЗ). Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що на даний час планування тренувань та управління процесом підготовки курсантів базується на інтуїції досвідченого керівника тренувань. Тому виникає необхідність в розробці методів планування та управління процесом тренувань, за допомогою яких на кожному етапі навчання (з урахуванням досягнутого рівня підготовки курсантів) забезпечується оптимальне планування та управління процесом відпрацювання НЗ різних типів.

Загалом задача оптимального планування імітованої обстановки та відпрацювання НЗ різних типів в ЕТ може бути подана наступним чином. Необхідно сформулювати таку інтенсивність імітованих тактичних ситуацій, при якій підготовка курсантів до виконання НЗ зростала б до максимального рівня навченості при обмеженнях сумарного навантаження на курсантів по виконанню типових операцій. Для знаходження оптимальної інтенсивності імітованих тактичних ситуацій для кожного етапу тренувань використовується метод динамічного програмування.

У процесі тренування, якщо рівень підготовки курсантів не відповідає прогнозованому – забезпечується коригування плану інтенсивної підготовки. Із цією метою за допомогою спеціального методу управління процесом інтенсивної підготовки коригується модель імітованої обстановки, в якій для кожного етапу тренування формується мінімально необхідна кількість тактичних ситуацій, а також оптимальна інтенсивність їх відтворення. При цьому мінімально необхідна кількість імітованих ситуацій визначається за допомогою методу найскорішого спуску, що дозволяє значно скоротити часові витрати на підготовку курсантів до необхідних прогнозованих рівнів навчання на кожному етапі тренувань.

Таким чином, за допомогою розроблених методів на кожному етапі процесу тактичної та вогневої підготовки забезпечується планування та відпрацювання оптимального набору НЗ з урахуванням поточного рівня підготовки курсантів й обмежень на їх навантаження. При цьому здійснюється інтенсивна підготовка курсантів по виконанню типових навчальних завдань до максимального рівня навченості в найбільш складних умовах тактичної обстановки.

*Парасочка Д.В. (ВІТВ НТУ "ХПІ")
Меньшов С.М. (ВІТВ НТУ "ХПІ")*

РОЗРАХУНОК ПАРАМЕТРІВ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПРОТИДІЇ РОЗПОВСЮДЖЕННЮ ХМАРИ ЗАБРУДНЕНОГО ПОВІТРЯ

Внаслідок зруйнувань хімічно небезпечних об'єктів (ХНО) з витоком токсичних речовин (ТР) або у разі терористичних актів із застосуванням хімічної та біологічної зброї місцевість, повітря та інші об'єкти підпадають під небезпечне забруднення. Відомо, що основними вражаючими факторами у цьому випадку є хімічне забруднення місцевості (ХЗМ) та хмара забрудненого повітря (ХЗП). ХЗМ та ХЗП суттєво впливають на безпеку населення та потребують експресної та повної нейтралізації.

Таким чином є актуальною задача знешкодження ТР як на поверхнях різних об'єктів, так і в об'ємі атмосферного повітря.

Відомі методики захисту від ХЗП, принцип дії яких полягає у побудові вертикальної захисної приземної газоповітряної завіси, спрямованої вгору та розташованої між джерелом хімічного забруднення та селитебною зоною.

Основними недоліками розглянутого методу є низька ефективність захисної завіси внаслідок обмеженого діапазону експлуатаційних характеристик агрегату, що не дозволяє створити завісу необхідної довжини та висоти.

Отже, актуальною є задача розробки та опрацювання методів знешкодження ТР у ХЗП, принцип дії яких полягає у хімічних перетвореннях молекул отрут, використання яких не завдає шкоди конструкційним матеріалам та є безпечним і зручним в експлуатації.

У статті запропоновано застосовувати газоаерозольну завісу, яка буде складатися з речовини-дегазатору у газоподібному стані або рідких чи твердих частинок аерозольної фази та аерозольного середовища – гарячого повітря. У якості дисперсної фази прийнятними представляються дрібнодисперсні краплі води з розчиненим озоном, поверхнево активними речовинами типу лінолеатів лужних металів та каталізаторами міжфазного переносу.

Іншим, прогнозовано не менш ефективним, варіантом вирішення поставленої задачі створення захисного шару між ХЗП та селитебним районом може бути, фотохімічний метод. Сутність даного методу полягає у розриві конкретного хімічного зв'язку під впливом світла визначеної довжини хвилі (частоти) у певних молекулах згідно з принципом еквівалентності Ейнштейна. Прикладами таких реакцій може бути дисоціація Cl_2 , де розрив зв'язку однієї молекули відбувається під впливом світла з величиною кванта $39,7 \cdot 10^{-20}$ Дж, з довжиною хвилі близько 500 нм, або обернений процес розпаду вуглекислого газу з утворенням чадного газу та молекулярного кисню. Аналітичний огляд джерел інформації дозволяє стверджувати, що розглянуті у статті моделі, придатні й для знешкодження токсичних агентів біологічної природи.

Єрмеєва А.М. (ХмНУ)

к.т.н., доц. Пивовар О.С. (ХмНУ)

Сєлюков Д.О. (НУБіП)

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ СТАНУ КАБЕЛЬНОЇ ЛІНІЇ ПЕРЕДАЧІ НА ОСНОВІ РОЗПОДІЛЕНИХ НЕЛІНІЙНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Кабельні лінії передачі повсякденно використовуються із метою утворення мереж та систем телекомунікацій. Як і в будь-яких технічних засобах, в лініях виникають uszkodження. Найбільш часто виникають uszkodження типу "коротке замикання" та "розрив". Для найшвидшої локалізації цих uszkodжень розроблено ряд методів та способів, що зводяться до вимірювання відстані. Найбільш часто для визначення дальності до uszkodження використовують дві основні групи методів: рефлектометричні та параметричні.

Засоби рефлектометрії використовують відмінності між зондуєчим сигналом та відбитим від зони пошкодження сигналом для встановлення факту пошкодження та вимірювання дальності до його виникнення. Недоліками рефлектометрів є велика вартість апаратури, складність налаштування,

необхідність визначення коефіцієнту укорочення. Параметричні методи розглядають лінію передачі із ушкодженнями як деяке електричне коло та визначають дальність до ушкодження за змінами параметрів лінії передачі. Параметричні методи забезпечують найбільшу точність вимірювання, але дуже часто пристрої, що реалізують цей метод за вартістю не менше вартості рефлектометрів, а за складністю навіть перевищують їх.

Для розробки простого та дешевого приладу для визначення місця до ушкодження із низьким енергоспоживанням (менше 1 Вт) запропоновано лінію передачі розбити на сегменти, між якими включено нелінійні елементи, наприклад, стабілітрони. Дальність до ушкодження визначається номером сегменту. Разом із активним та реактивним опором лінії стабілітрони утворюють нелінійне резонансне коло якщо напруга перевищує певний рівень. Під час розриву або короткого замикання параметри нелінійного кола змінюються, вимірювання цих змін дозволяє визначити номер ушкодженого сегменту.

Проведено моделювання лінії та практичні дослідження роботи системи контролю дальності до ушкодження на основі використання сигналу постійного струму, змінного струму та сигналу детермінованого хаосу. Запропоновано ряд методів компенсації зменшення чутливості із збільшенням відстані до ушкодження для ліній до 2 км із кількістю сегментів до 20.

Система може використовуватись як елемент автономної автоматизованої проводової охоронної системи об'єктів, в тому числі і в польових умовах. Тобто можливий одночасний контроль лінії та передавання інформації.

П'ятков М.

РУХОМІСТЬ – ЯК ОСНОВНА ВЛАСТИВІТЬ АВТОБРОНЕТАНКОВОЇ ТЕХНІКИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Достовірно відомо, що ефективний маневр – залог успіху будь якої операції. В усі часи ключову роль у виконанні службово-бойових завдань, здійснення маневру, відігравали підрозділи з підвищеною рухомістю.

При виконанні завдань з охорони та оборони державного кордону, пошуку правопорушників, при марші чи вимушеній зміні позицій – підрозділи ДПСУ здійснюють маневри сил і засобів різної складності. З кожним роком, супротивник вдосконалюється, застосовує сучасні технології в зв'язку з чим - пошукові дії ускладнюються та вимагають від керівників в цих умовах обстановки, в обмежений час, приймати біль точні, швидкі рішення, проведення точної, швидкої оцінки та прогнозування рухомості автобронетанкової техніки як в контрольованих прикордонних районах так і в тилу ділянок відповідальності.

Нажаль, існуючі підходи в оперативно–тактичних розрахунках маршу та оцінки тягово–швидкісних властивостей автобронетанкової техніки, по забезпеченню рухомості технічних засобів, засновані на "детермініських"

методах у визначені середньої швидкості руху зразків техніки по окремим ділянкам місцевості, наслідком чого є значні похибки в обрахунках часу виходу елементів службового (бойового) порядку на визначені рубежі.

Очевидно, що ефективний маневр залежить від показників рухомості АБТТ таких як - середня швидкість, маневреність, прохідність, запас ходу тощо.

Проте ряд зразків техніки ("Cougar", "Amarok" та інші), що застосовується в районі ведення бойових дій в умовах ООС (операції об'єднаних сил) та для виконання завдань службово-бойової діяльності ДПСУ частинами та підрозділами в різних фізико-географічних умовах, – на практиці використання військовослужбовцями здобули славу "не надійних", "паркетних" машин.

Для ДПСУ, що виконує свої завдання як в гірській місцевості, береговій смузі, лісах та степах України, найбільш необхідною та цінною властивістю АБТТ є рухомість. Нажаль, на сьогоднішній день, єдиного показника, що комплексно характеризує зразок техніки та об'єднує всі характеристики рухомості, безпомилково дозволяє знайти кращі зразки серед багатоманітності сучасного автопрому, – не має.

Ці перелічені проблеми в ДПСУ впливають на якість та ефективність охорони та оборони державного кордону.

Для вирішення цих завдань очевидно стає необхідністю розробка методики оцінки та прогнозування рухомості автобронетанкової техніки при здійсненні маршу підрозділами в умовах ускладнення обстановки.

*Рішко С.П. (ВІТВ НТУ "ХП")
Меньшов С.Н. (ВІТВ НТУ "ХП")*

ВИКОРИСТАННЯ БМП , ЩОДО ПОСТАНОВКИ ДИМОВИХ ЗАВІС

В умовах економічних та соціально-політичних реформ зовнішня та внутрішня політика України знайшла принципово новий характер. Її метою є забезпечення життєважливих інтересів, що затверджують Україну як єдину, незалежну державу – достойну учасницю світової спілки. Потенційна небезпека, а тим більш загроза безпосередньо життєважливим інтересам держави покладені в основу національної безпеки України. Досвід ведення бойових дій в АТО , Югославії та Перській затоці показав достатню ефективність застосування маскувальних аерозолів, як для забезпечення укріття дій живої сили та техніки.

Постанова термодимової апаратури на БМП значно підвищує ефективність аерозольного маскування , мобільності , захисту особового складу. В основу роботи термодимової апаратури покладено спосіб термічної конденсації, який полягає у подачі палива у випускний колектор двигуна танка (БМП тощо), який грає роль випарника, та викид утвореного спільно з відпрацьованими газами парогазової суміші у атмосферу, де вона

конденсується та перетворюється у аерозоль дизельного палива.

Досвід ведення бойових дій показав необхідність створення димових машин на гусеничному ході . Легко броньованих та плавучих. На озброєнні Збройних Сил України таких машин не має. Їх розробка викликана необхідністю мати високопрохідну, захищену від вогню стрілецької зброї та осколків боеприпасів противника машину, яка має можливість рухатись на полі бою разом з танками, БТР, БМП та придатну не тільки для задимлення тилових об'єктів, а і для димопуску в бойових порядках військ у наступі, а саме, в зоні вогню противника.

На підставі критичної оцінки системи димових засобів Збройних Сил України обґрунтована необхідність розробки димової апаратури на гусеничній, броньованій базі, що плаває, здатній здійснювати аерозольну протидію в бойових порядках військ. Запропоновано компонування димової апаратури на базі БМП-1(2) без істотних змін у її конструкції, з максимальним використанням агрегатів і вузлів БМП-1(2), що істотно знижує вартість розроблюваного зразка.

*к.пед.н., доц. Толоч І.В. (ВІКНУ)
к.т.н. Ленков Є.С. (ЦНДІ ЗСУ)*

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ СКЛАДНИХ ОБ'ЄКТІВ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ

Підтримка необхідного рівня надійності складних об'єктів озброєння і військової техніки (ОіВТ) в умовах експлуатації здійснюється за рахунок проведення технічного обслуговування (ТО). Відомі різні підходи до організації проведення ТО, які можна визначити як два підкласи: за станом (ТОС) і за ресурсом (ТОР). Потенційно більше ефективною стратегією ТО є стратегія ТОС, так як в ній використовується інформація про реальний технічний стан об'єкта. Однак в нормативних документах, зокрема в діючому стандарті ДСТУ В 3576-97 пропонується стратегія ТОР. Вибір стратегії ТО автор пропонує здійснювати на етапі проектування об'єкта ОіВТ, для можливості внесення конструктивних змін, з метою забезпечення технологічності операцій ТО.

Для науково обґрунтованого вибору стратегії ТО і визначення її оптимальних параметрів необхідна математична модель, за допомогою якої можна встановити функціональну залежність між показниками надійності (ПН) і вартості експлуатації (ВЕ) об'єкта і параметрами обраної стратегії ТО. Така модель була розроблена на основі застосування методу імітаційного статистичного моделювання. Для моделювання відмов блоків, вузлів та елементів при розробці імітаційної статистичної моделі вибрано модель дифузійного немонотонного розподілу (DN-розподіл), яке адекватно описує закономірності виникнення відмов як блоків та елементів, так і виробів механіки, гідравлики, пневматики тощо, що дає можливість в процесі

моделювання кожної випадкової реалізації напрацювання до відмови елемента ставити у відповідність певне значення параметра. І по досягнутому в даний момент часу його значення приймати рішення треба чи не треба проводити ТО. Параметрами стратегії ТОС для безлічі потенційно обслуговуваних вузлів та елементів є вектор нормованих значень рівней ТО; періодичність контролю технічного стану об'єкта.

Узагальнений параметр стратегії ТОС представлений всією множиною складових. ІСМ, що розроблена дозволяє отримувати прогностичні оцінки ПН і ВЕ з урахуванням проведення ТОС з заданими параметрами. Програми ІСМ розроблені в системі програмування Delphi. В якості ПН і ВЕ виходять такі показники: середнє напрацювання на відмову; середній час відновлення; коефіцієнт готовності; коефіцієнт технічного використання; середня питома вартість експлуатації.

к.пед.н., доц. Толоч І.В. (ВІКНУ)

ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ НАДІЙНОСТІ ОБ'ЄКТІВ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ

Надійність об'єктів озброєння та військової техніки (ОіВТ) – це її властивість зберігати у часі в установлених межах значення всіх параметрів, які характеризують здатність виконувати потрібні функції в заданих режимах та умовах застосування, технічного обслуговування, зберігання та транспортування. Комплексна властивість, що містить безвідмовність, довговічність, ремонтпридатність та збережуваність чи певні поєднання цих властивостей.

Показники безвідмовності характеризують здатність об'єктів безупинно зберігати працездатний стан протягом деякого часу ймовірність безвідмовної роботи за заданий час; середнє напрацювання до відмови; гамма-процентне напрацювання; інтенсивність відмов; середнє напрацювання на відмову (лише для відновлюваної ОіВТ).

Показники довговічності характеризують властивість об'єктів зберігати працездатність до настання граничного стану при встановленій системі технічного обслуговування і ремонту (ТОіР). До них відносять: середній ресурс; гамма-процентний ресурс; мінімальне напрацювання; середній термін служби; гамма-процентний термін служби; мінімальний термін служби.

Показники ремонтпридатності характеризують пристосованість ОіВТ до відновлення працездатного стану шляхом ТОіР. Вони представлені середнім часом відновлення; ймовірністю відновлення за заданий час; гамма-відсотковим часом відновлення; середніми затратами на відновлення.

Показники збережуваності представляють можливість об'єктів ОіВТ зберігати у визначених межах значення параметрів, що характеризують здібності об'єктів виконувати необхідні функції, протягом і після зберігання та (або) транспортування. Такими показниками є: середній термін; гамма-

процентний термін; мінімальний термін збережуваності.

Розрахунки показників надійності ОіВТ проводяться на різних етапах розробки та експлуатації об'єктів. Основними методами їх розрахунку є:

1. розрахунковий метод заснований на обчисленні показників надійності за довідковими даними про надійність компонентів і комплектуючих елементів об'єкта, за даними про надійність об'єктів-аналогів;

2. розрахунково-експериментальний метод заснований на визначенні надійності складових за результатами випробувань і (або) експлуатації, а показники надійності об'єкта в цілому розраховують за математичними моделями;

3. експериментальний метод визначення надійності заснований на статистичній обробці даних, одержуваних при випробуваннях або експлуатації об'єкта в цілому.

к.військ.н. Нікіфоров М.М. (ВІКНУ)

Фесьоха Н.О. (ВІТІ)

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ

Поняття віртуалізації охоплює досить широкий спектр методів і засобів, спрямованих на збільшення гнучкості обчислювальних ресурсів. Зокрема, стрімко розвиваються два основних напрямки віртуалізації: віртуалізація платформ (серверів і робочих станцій) і віртуалізація ресурсів (кластеризація комп'ютерів, розподілення обчислення і віртуалізація систем зберігання даних).

Зростання інтересу до технологій віртуалізації обумовлений тим, що високі апаратні потужності комп'ютерів і серверів, в більшості випадків, цілком не використовуються. За статистикою, середнє завантаження серверів становить не більше 15-20 відсотків, а специфіка багатьох інформаційних систем не дозволяє використовувати їх спільно з іншими системами в одному операційному середовищі.

Тому, щоб уникнути придбання надлишкових обчислювальних потужностей, що в наш час для військових формувань є питанням важливим, пропонується використання віртуалізації таких ресурсів. Серед комплексних рішень по віртуалізації виділяють:

1. Віртуалізація серверів, має на увазі запуск на одному фізичному сервері декількох віртуальних серверів. Принцип віртуалізації серверів полягає в тому, що на один фізичний сервер встановлюється гіпервізор - спеціальне апаратне або програмне рішення, яке дозволяє встановлювати в віртуальному оточенні групу з відразу декількох віртуальних серверів, тим самим замість декількох фізичних серверів (кожен з яких завантажений на 3-5% своїх можливостей) ви використовуєте один фізичний сервер, на якому встановлено кілька віртуальних серверів.

2. Віртуалізація робочих станцій дозволяє отримувати доступ до операційної системи де завгодно і коли завгодно. Сенс віртуалізації робочих

станцій полягає в наступному: на фізичний термінальний сервер встановлюється відразу кілька операційних систем, до яких підключені так звані тонкі клієнти: користувач не прив'язаний до якогось конкретного ПК, а може отримати доступ до своїх файлів і додатків, які розташовуються на сервері, з будь-якого віддаленого терміналу після виконання процедури авторизації. Застосування цієї технології дозволяє централізувати обслуговування клієнтських робочих місць і різко скоротити витрати на їх підтримку - наприклад, для переходу на наступну версію клієнтської програми нове ПЗ потрібно інсталювати тільки один раз на сервері, а також можна відзначити набагато більш просте управління IT-інфраструктурою, економію на енергоспоживанні і капітальних витратах.

3. Віртуалізація додатків передбачає застосування моделі сильної ізоляції прикладних програм з керованим взаємодією з ОС, при якій віртуалізується кожен екземпляр додатків, все його основні компоненти: файли (включаючи системні), реєстр, шрифти, INI-файли, COM-об'єкти, служби. Додаток виповнюється без процедури інсталяції в традиційному її розумінні і може запускатися прямо з зовнішніх носіїв (наприклад, з флеш-карт або з мережеских папок). З точки зору IT-відділу, такий підхід має очевидні переваги: прискорення розгортання настільних систем і можливість управління ними, зведення до мінімуму не тільки конфліктів між додатками, а й потреби в тестуванні додатків на сумісність. Дана технологія дозволяє використовувати на одному комп'ютері, а точніше в одній і тій же операційній системі кілька несумісних між собою додатків одночасно. Віртуалізація додатків дозволяє користувачам запускати один і той же заздалегідь конфігурований додаток або групу додатків з сервера. При цьому додатки будуть працювати незалежно один від одного, не вносячи жодних змін в операційну систему.

Таким чином, за останнє десятиліття технології віртуалізації зробили значний ривок вперед, завдяки чому стали масово використовуватися при вирішенні різних завдань. Використання різних технологій віртуалізації дасть змогу оперативне розгорнути сервера, робочі станції і додатки, забезпечить відмово стійкість і знизить час відновлення після збоїв.

Харун О.М. (НАДПСУ)

ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНЖЕНЕРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Пряма загроза військового конфлікту та перші повномасштабні бойові дії проти підрозділів охорони кордону змусили керівництво Державної прикордонної служби України приймати рішення про створення потужних резервів, які могли б діяти як підрозділи посилення органів охорони державного кордону, або самостійно виконувати завдання на загрозливих напрямках, а також приділити значну увагу інженерному забезпеченню охорони та захисту державного кордону.

Виконання завдань інженерного забезпечення охорони кордону створює

необхідні умови для реалізації бойових можливостей підрозділів щодо нанесення критичних втрат диверсійно-розвідувальним групам та незаконним збройним формуванням. Для оцінки ефективності інженерного забезпечення охорони та захисту кордону обрано критерій: рівень підвищення бойових можливостей підрозділів охорони кордону по нанесенню втрат противнику за рахунок виконаних завдань інженерного забезпечення.

Для оцінки результату відбиття підрозділом збройного вторгнення з урахуванням визначеної відстані на момент його початку необхідний відповідний математичний апарат чи математичні моделі, які ураховують кількісні й якісні показники інженерного забезпечення охорони та захисту кордону і дозволять визначити їх внесок у реалізацію бойових можливостей ПОК щодо виконання покладених на них завдань.

Вплив фортифікаційного обладнання опорних пунктів підрозділів та позицій прикордонних нарядів на зниження втрат їх особового складу пов'язаний з відомими задачами теорії стрільби та показниками, що характеризують ступінь ураження особового складу у фортифікаційних спорудах різного типу. За допомогою таких показників можна оцінити різні варіанти фортифікаційного обладнання, вибрати з них найбільш раціональні щодо створення найкращих умов під час застосування зброї, забезпечення захисту особового складу.

Запропоновані показники оцінювання ефективності інженерного забезпечення дозволяють враховувати основні фактори, що впливають на охорону та захист кордону при відбитті збройного вторгнення.

Перспективами подальших досліджень будуть в обґрунтуванні вимог до якісно нових способів фортифікаційного обладнання районів, опорних пунктів, рубежів та позицій органів та підрозділів охорони державного кордону, інженерного обладнання пунктів постійної дислокації, системі інженерних загороджень на напрямках зосередження основних зусиль, ефективного застосування при відбитті збройного вторгнення технічних засобів охорони кордону.

к.т.н., доц. Чешун В.М. (ХмНУ)
к.т.н., доц. Гурман І.В. (ХмНУ)
к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ)
Долішній В.С. (ХмНУ)

АНАЛІЗ І МОНІТОРИНГ СУЧАСНИХ DDOS – АТАК

DDoS-атака - розподілена атака, спрямована на відмову в обслуговуванні. Атаки такого типу можуть швидко виснажити мережеві ресурси або потужності сервера, що призведе до неможливості отримати доступ до ресурсу і викличе серію негативних наслідків: втрачений прибуток, неможливість скористатися послугами і зробити різні транзакції і т.д. У DDoS-атаці в ролі атакуючого виступає так звана бот-мережа, або зомбі-мережа. Зомбі-мережа може

налічувати від декількох десятків до тисяч хостів. Зазвичай це нейтральні комп'ютери, які в силу якихось причин (відсутність фаїрволу, застарілі бази антивіруса і т.д.) були заражені, шкідливими програмами. Програми, працюючи у фоновому режимі, безперервно посилають запити на атакуємий сервер, виводячи його таким чином з ладу. На даний момент не існує якогось універсального засобу для протидії DDoS-атакам. Навіть такі великі компанії, як Microsoft, eBay, Amazon, Yahoo, страждають від DDoS-атак і не завжди можуть з ними впоратися.

В результаті проведеного аналізу відмічено, що в даний час значно збільшилася кількість DDoS-атак середньої і малої інтенсивності, спрямованих, як правило, на регіональні ресурси. Це збільшення цілком прогнозовано - з розвитком мережі збільшується потенційна кількість можливих жертв. Крім того, вдосконалюється сам механізм проведення атак. Для зловмисника проведення атаки вже не є настільки складним. А зомбі-комп'ютери намагаються емулювати дії самих користувачів. Все це веде до загального збільшення числа атак.

Аналіз засобів протидії показав, що в даний час більший розвиток отримала група засобів протидії, призначена для відбиття потужних атак. У цю групу входять, як правило, дорогі засоби, призначені для великих провайдерів або компаній. Засоби протидії невеликим і середнім атакам, що базуються на сервер, що атакується, представлені в незначній кількості. Це пов'язано з незначною кількістю таких атак в минулому.

При цьому аналіз вхідного трафіку на рівні додатків може бути більш ефективним. З одного боку, проведення такого аналізу економічно затратно, з іншого - може бути цілком достатнім для відображення малих і середніх атак, тенденція домінування яких вже намітилася.

Оптимальним рішенням для виявлення початку атаки і подальшого виявлення шкідливого трафіку буде рішення, засноване на аналізі аномалій, в результаті якого відбувається порівняння поточного стану системи з її нормальним станом. Порівняння станів системи в контексті DDoS-атак можна проводити шляхом порівняння різних властивостей мережевої активності. До цих властивостей можуть бути віднесені: кількість запитів, тип запитів, кількість запитів певного типу або протоколу, IP адреса джерела, швидкість надходження запитів, їх час і т.д.

*к.т.н., доц. Чорненький В.І. (ХмНУ)
Глінський О.В. (ХмНУ)
Проценко Я.М. (ВІКНУ)*

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГІПЕРВІЗОРА НА ЗАХИЩЕНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ В СЕРЕДОВИЩІ ХМАРНИХ ОБЧИСЛЕНЬ

Основою побудови хмарних сервісів є гіпервізор. Під гіпервізором зазвичай розуміють програму або апаратну схему, що забезпечує одночасне виконання декількох операційних систем на одному сервері віртуалізації.

У гіпервізорі, як і в будь-якій операційній системі, створюється множина

сутностей (об'єктів і суб'єктів доступу) з різним рівнем безпеки. Операція породження суб'єктів $Create (Sub_i, Om) \rightarrow Sub_j$ називається породженням з контролем незмінності об'єкту, якщо для будь-якого моменту часу $t > t_0$, в який активізована операція породження об'єкту $Create$, породження об'єкту Sub_j можливо тільки при тотожності об'єкту-джерела щодо моменту $t_0: Om[t] = Om[t_0]$, де Sub – суб'єкт, O – об'єкт доступу. У разі середовища хмарних обчислень суб'єкти і об'єкти доступу можуть мінятися ролями.

Тому для протидії прихованим загрозам в середовищі хмарних обчислень, в якому діє породження суб'єктів з контролем незмінності об'єкту, необхідно, щоб у момент часу t_0 через будь-який суб'єкт до будь-якого об'єкту існували тільки потоки, що не суперечать умові коректності: монітор безпеки повинен реалізувати спеціальні механізми ідентифікації контексту контрольованих потоків даних як для суб'єктів, так і для об'єктів доступу, а будь-який суб'єкт доступу (ініціатор доступу) повинен використовувати тільки дозволені механізми доступу. З цією метою вводиться набір який підходить для створення об'єктів доступу, так і при породженні об'єктів у вигляді кортежу $(s, Ord, Context_type)$, тобто формалізація операцій породження суб'єктів або об'єктів доступу представляється в наступному вигляді:

$$Create (Sub_i, Om, s, Ord, Context_type) \rightarrow Sub_j, Create (Om, s, Ord, Context_type) \rightarrow O_j.$$

При цьому породження нового суб'єкта доступу з номером j Sub_j можливо тільки за умови, що $Om[t] = O_m[t_0]$, де Sub - суб'єкт доступу, O_m - об'єкт доступу, j, m - номери об'єктів в запропонованій специфікації даного хмарного середовища.

Наявність гіпервізорів в середовищі хмарних обчислень створює новий клас загроз, реалізація яких пов'язана з неоднозначністю переходів між різними рівнями ієрархії.

Успішне вирішення завдання протидії прихованим загрозам математично припускає їх представлення у вигляді набору простих предикатів. При цьому функція оцінки допустимості переходів повинна бути описана у формі кон'юнкції простих предикатів.

к.т.н., доц. Чорненко В.І. (ХмНУ)

Боднар Д.В. (ХмНУ)

Ряба Л.О. (ВІКНУ)

ОПТИМІЗАЦІЯ АДАПТИВНОЇ МАРШРУТИЗАЦІЇ, НА ОСНОВІ ПРОГНОЗУВАННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ ТРАФІКУ

Огляд технологій, що дозволяють забезпечити задану продуктивність мережі для пакетів додатків, чутливих до часу, показав, що вони зводяться до обслуговування пакетів за пріоритетом, тобто кожному пакету в мережі провайдера необхідно присвоювати пріоритет. Для того щоб використовувати

протоколи маршрутизації, такі як OSPF, можна було модернізувати і зробити його адаптивним, необхідно, щоб він швидко перераховував маршрути або знаходив їх заздалегідь і використовував відповідно до алгоритму розподілу потоків. Однак при роботі адаптивного алгоритму виникають різні ситуації, які погіршують роботу мережі. У зв'язку з цим пропонується високопріоритетні пакети (з інформацією чутливої до часових затримок) передавати тільки по одному найкоротшому маршруту, а за додатковими маршрутами з адаптивним управлінням передавати низькопріоритетні пакети (з інформацією, не чутливою до часових затримок), що працюють з проколом TCP. Необхідно розробити алгоритм, в якому пакети з низьким пріоритетом відправлятимуться по додатковому маршруту, пріоритет обхідних пакетів повинен бути нижче, ніж пріоритет пакетів, для яких цей маршрут є основним, при цьому показники якості передачі не повинні ставати гіршими. Для запропонованого в роботі методу маршрутизації необхідно вирішити наступні завдання:

- при обчисленні маршрутів розраховувати додатковий маршрут для пакетів з меншим пріоритетом обслуговування та механізм включення додаткового маршруту;
- забезпечити наявність службових повідомлень про зміну параметрів регулювання;
- з урахуванням затримок забезпечити прогнозування показника трафіку, по якому йде регулювання.

Таким чином, метою роботи є розробка методу адаптивної маршрутизації, що дозволяє зменшити середню затримку пакетів у мережі на основі прогнозування інтенсивності трафіку.

Робота присвячена дослідженню властивостей самоподібного мережевого трафіка та розробці алгоритмів, що дозволяють більш ефективно розподіляти його за маршрутами в мережах передачі даних рівня розподілу ніж існуючі алгоритми маршрутизації, що не враховують статистичні властивості мережевого трафіка. Пропонується структурна схема маршрутизатора, що включає: фрактальний прогнозуючий фільтр, що дозволяє компенсувати затримки поширення інформації про стан мережі; і алгоритм відхилення пакетів по додатковому маршруту, на основі інформації про коефіцієнт завантаження портів маршрутизатора і довжині черг в портах.

к.т.н., доц. Шваб В.К. (ВІКНУ)

НАПРЯМКИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ СФЕРІ

Перспективним напрямком розробки методології захисту автоматизованих інформаційних систем (ІС) є дослідження підходів щодо оцінки впливу деякої події безпеки (множини подій) в інформаційно-технічній інфраструктурі організації на її діяльність.

Незважаючи на активний розвиток в останні роки відповідних наукових

галузей, ще не знайдено ефективного апарату для широкого застосування в практичних задачах. При цьому актуальність і важливість досліджень підкреслюється численними випадками інцидентів інформаційної безпеки з матеріальною шкодою, зростання яких спостерігається в останні роки у всьому світі. Як основні теоретичні засади при вивченні даної тематики можна виділити наступні:

По-перше, діяльність організації може розглядатись як сукупність процесів діяльності, виконання яких ґрунтується на інформаційних впливах між її елементами. Уже зараз існує більш-менш розвинена методологія опису елементів та їх властивостей, зв'язків між елементами й т. ін., але недостатній розвиток питань взаємозв'язків між процесами значно змінює оцінку при абстрагуванні від реального світу.

По-друге, унаслідок необхідності урахування складних взаємозв'язків, участь особи, яка приймає рішення (ОПР) при визначенні остаточної оцінки, обов'язкова, принаймні, про це говорять стандарти із захисту ІС (узагальнений світовий досвід). При цьому залишаються проблемні питання проектування систем підтримання прийняття оперативних рішень із захисту ІС для практичної роботи ОПР, наприклад:

А. інформаційне забезпечення прийняття рішень здійснюється з використанням різноманітних засобів (виявлення атак, мережних екранів, маршрутизації і т. ін.), інтеграція яких у межах єдиної інформаційної моделі ускладнена внаслідок відмінностей: у предметі спостереження та його властивостях, характері ознак та їх прагматичному змісті;

В. прийняття рішень щодо оперативного управління системою захисту розподіленої ІС, яка забезпечує інформаційні впливи великої кількості взаємопов'язаних процесів діяльності, вимагає дослідження та розвитку питань акцентування уваги ОПР на найбільш важливих подіях.

У доповіді наведені основні відомості про проведений авторами аналіз напрямків автоматизації прийняття рішень в інформаційно-технічній сфері. Більш детально висвітлюються питання: класифікація ознак за прагматичним змістом, що надаються засобами інформаційного забезпечення різних типів; змістовна характеристика предметної області прийняття рішень щодо захисту ІС.

Шворов А.С. (НТУУ "КПІ")

МЕТОД КЛАСИФІКАЦІЇ ВХІДНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ В ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМАХ

Постійне зростання обсягів вхідних електронних документів (ВЕД), що надходять для обробки до інформаційно-аналітичних систем (ІАС) від інформаційних сайтів (ІС) мережі Internet, призводить до збільшення часу, необхідного для обробки ВЕД. Тому виникає необхідність у визначенні оптимальної послідовності обробки ВЕД з урахуванням правдивості інформаційних сайтів, що їх надали. Тому пріоритетними вважаються ті ВЕД, що надійшли від найбільш правдивих інформаційних сайтів. Вирішення цієї

задачі у системах підтримки прийняття рішень (СППР) є основою для організації першочергової обробки пріоритетних ВЕД. Однак, на даний час дана задача у сучасних ІАС вирішена не в повному обсязі.

Мета роботи полягає в розробці методу класифікації вхідних електронних документів, що дозволяє отримати оцінку правдивості ВЕД до початку обробки їх інформаційного наповнення.

Завдання відноситься до машинного навчання, а саме, навчання машини з вчителем. В якості вхідних даних є вибірка, яка задана за допомогою генеральних сукупностей. Вона містить атрибути ВЕД та відмітку правдивості: назва інформаційного сайту, тематика ВЕД, час надання, правдивість ВЕД (так/ні). Вибірка містить навчальні приклади для побудови моделі класифікатора. Після навчання класифікатор застосовується для віднесення нового ВЕД до певного класу (правдиві/неправдиві). СППР враховує оцінку класифікатора при визначенні послідовності обробки ВЕД.

Із часом стає можлива верифікація ВЕД стосовно правдивості фактів, що були викладені. За результатами верифікації ВЕД ставиться відмітка правдивості. Після встановлення відмітки правдивості атрибути ВЕД використовуються як навчальні приклади моделі класифікатора. Далі процес повторюється.

Для застосування методу класифікації вхідних електронних документів необхідно розробити: правило вибору ознак, вирішальне правило, правило оцінки ефективності класифікатора. В якості правила вибору ознак обирається таке правило, що оптимізує вибір ознаки поділу за критерієм максимізації приросту інформації в умовах часових обмежень. В якості вирішального правила використовується формула Баєса, що дає оцінку правдивості ВЕД. Оцінка залежить від значень атрибутів нового ВЕД та навчальної вибірки. Обирається той клас (так/ні), що має максимальну оцінку. Для оцінки ефективності класифікатора використовується метрика достовірності бінарної класифікації.

Застосування запропонованого методу класифікації вхідних електронних документів у СППР ІАС для оцінки важливості ВЕД забезпечує скорочення часових витрат на обробку найбільш пріоритетних (найбільш важливих) вхідних електронних документів не менше як на 10-15%.

Шевченко В.В. (ВІКНУ)

КОМБІНОВАНІ МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВІЙСЬКОВИХ ОБ'ЄКТІВ

Вирішення завдань екологічного моніторингу потребує якісного оцінювання та прогнозування змін стану навколишнього середовища внаслідок антропогенного впливу.

Розв'язання таких задач здійснюється, як правило, сумісно з прогнозуванням відповідних параметрів (чинників, величин, ознак) для відповідних територій у місцях дислокації військових об'єктів.

Прогнозування в місцях дислокації військових об'єктів має такі основні

особливості:

велика кількість і різноманітний характер невизначеностей, що супроводжують процес розроблення прогнозів;

складність (а в багатьох випадках і неможливість) проведення експерименту:

надзвичайна складність об'єктів (процесів), що прогнозуються, та значні їхні масштаби;

велика ціна похибок результатів прогнозування;

у багатьох випадках обмежений час для здійснення прогнозування;

велика роль військових начальників у процесі прогнозування та прийняття рішення.

У цих складних умовах головною вимогою до прогнозів є його точність.

Одним із напрямків підвищення точності прогнозів є сумісне використання результатів прогнозування, отриманих за різними методами, тобто комбінування прогнозів.

Комбінування прогнозів може здійснюватися за рахунок сумісного використання інформації як різних математичних методів прогнозування, так й сумісно математичних і експертних методів прогнозування.

Коли існує ймовірність коливань на ділянці прогнозування, то математичні методи повинні застосовуватися разом із логічним аналізом й експертними методами. Комбінування результатів прогнозів, розроблених за різними методами, суттєво може підвищити точність прогнозів.

Таким чином, при відомих двох точкових й інтервальних прогнозах, що розроблені за різними методиками, визначаються результати комбінованого прогнозу. Комбінований прогноз за математичною статистикою має більшу точність, ніж окремо експертний та математичний прогнози або два прогнози, розроблені різними математичними методами прогнозування, та відповідно підвищує упередження забруднення, що перевищує допустимі норми в районі прогнозування екологічного стану.

Шпінда Є.М. (ВІТВ НТУ "ХПІ")

Клімов О.П. (ВІТВ НТУ "ХПІ")

Базелюк В.М. (ВІТВ НТУ "ХПІ")

Щокін В.М. (ВІТВ НТУ "ХПІ")

ВИКОРИСТАННЯ АПАРАТУ ПЕРЕВІРКИ СТАТИСТИЧНИХ ГІПОТЕЗ ТА ТЕОРІЇ ІМОВІРНОСТІ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИПОЖЕЖНОГО ОБЛАДНАННЯ ОБ'ЄКТІВ БТОТ

Надійність системи пожежогасіння істотно впливає на час відновлення машини після її поразки. Не менш важливим є забезпечення пожежної безпеки в умовах експлуатації машини поза бойових дій. Особливо це актуально при експлуатації бойових машин літній період.

Існуючі системи пожежогасіння не повною мірою задовольняють сучасним вимогам збереження живучості екіпажу і машини, що обумовлює

актуальність досліджень в цьому напрямку. З досвіду недавніх бойових конфліктів відомо, що через наявність великої кількості засобів боротьби з танками ураження машини здійснюється багаторазово, а спрацювання системи пожежогасіння відбувалося із запізненням або було хибним.

Крім того дослідженню підлягала статистична вибірка, яку можна вважати обмежено репрезентативною, але достатньою для статистичної обробки. Отримані дані не мають "проколів". Аналіз зібраних даних дозволяє вважати, що для випадку пробою лише через 2 хвилини температура броні в області пробоїни знизиться нижче температури самозаймання дизельної суміші в повітрі, яка складає $T_{CB} \approx 495K$.

Отримано, що необхідний мінімальний час ізоляції пробоїни від парів палива з метою уникнення займання суміші лежить в діапазоні 0,5 ... 2,5 хвилин.

Для підвищення ефективності роботи системи протипожежного обладнання танка пропонується організація вимірювальної системи з регульованим порогом спрацювання у складі ППО.

Принципово це можливо введенням цифрового вимірювального елемента (контролера), який буде аналізувати вхідну інформацію від термодатчиків. Технічно це можливо шляхом побудови комбінаційної схеми з логічних елементів на основі рівнянь алгебри логіки та реалізації її за допомогою контролера. У випадку встановлення оптичних датчиків у силовому відділенні танка об'єднання інформації від двох типів датчиків можливо через логічний елемент "АБО". У доповіді розглядається варіант функціональної схеми такої системи у складі ППО танка.

Для визначення оптимального моменту прийняття рішення про запобігання пожежі використаний апарат теорії імовірності та перевірки статистичних гіпотез. Розрахункові порогові значення температури спрацювання термодатчиків, встановлених в різні місця танку, в залежності від значень ймовірності "хибної тривоги" та потужності критерію.

Таким чином, запропонований підхід надасть змогу підвищити ефективність роботи системи ППО без зниження рівня її надійності.

*Янчук М.Д. (ВІТВ НТУ "ХПІ")
Писарєв С.А. (ВІТВ НТУ "ХПІ")*

УДОСКОНАЛЕННЯ ІСНУЮЧИХ ДИМОУТВОРЮЮЧИХ СУМІШЕЙ З ПОКРАЩЕНИМИ ФІЗИКО-ХІМІЧНИМИ ТА ЕРГОНОМІЧНИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ ЗА ДОСВІДОМ ЗАСТОСУВАННЯ ДИМОВИХ ЗАСОБІВ В АНТИТЕРОРИСТИЧНІЙ ОПЕРАЦІЇ (АТО)

В ході проведення АТО заслуговують особливої уваги та набувають актуальності проблеми зниження помітності частин та підрозділів, їх захисту від вогневого впливу будь-якого виду зброї противника і насамперед, від високоточних засобів ураження.

На основі аналізу існуючих методів аерозольного маскування військ, сучасних критеріїв оцінки боєздатності військ та працездатності осіб, які потрапляють під обстріли противника, а також досвіду військ під час проведення операції на сході та в інших збройних конфліктах є необхідність покращення фізико-хімічних та ергономічних характеристик димоутворюючих сумішей та модернізації засобів постановки аерозольних завіс.

Застосування аерозолів значно знижує можливості противника щодо виявлення цілей в діапазоні від 0,4 до 1,4 мкм. Діапазон інфрачервоного випромінювання фізично нічим не відрізняється від видимого світла, за винятком того, що не сприймається сітківкою ока. Його можна реєструвати тими ж приладами, зокрема, тепловізорами, що і видиме світло. Аерозолі спроможні в 70 – 90 разів зменшити ефективність ураження військ та об'єктів при застосуванні противником фотометричних, телевізійних та лазерних систем наведення та цілевказівок.

На теперішній час існують засоби аерозольного маскування, які не спроможні миттєво створювати аерозольну завісу. Вирішення цих проблем може бути здійснена за рахунок розроблення принципово нової димопускової установки, яка працює на більшому спектрі димосумішей, навіть з димосумішшю з графітовою стружкою, яка повністю екранує інфрачервоне випромінювання, завдяки чому військам противника не вдасться розгледіти підрозділ у тепловізорі, це відповідає сучасним вимогам.

Перспектива розробки екрануючих аерозольних сумішей не вимагає застосування будь-яких спеціальних методів і пристроїв для диспергування, оскільки забезпечує утворення аерозольних утворень з регульованим ступенем дисперсності частинок, що володіють гарною стійкістю і високими маскуючими властивостями в широкому діапазоні спектральних довжин хвиль.

Доки будуть існувати локальні війни і конфлікти, буде здійснюватись розвиток засобів розвідки та ураження армій, і наряду з цим буде завжди мати актуальність винайдення засобів ефективного захисту від них.

Проценко Я.М. (ВІКНУ)

АВТОМАТИЗАЦІЯ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ СКЛАДНИХ ОБ'ЄКТІВ ВІЙСЬКОВОЇ РАДІОЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ

В даний час завдяки успіхам у розвитку мікроелектроніки з'явилися нові можливості в розробці високоефективних об'єктів військової радіоелектронної техніки (ВРЕТ). Одночасно з цим з'явилися і нові можливості для автоматизації процесів технічного обслуговування (ТО) за рахунок "вбудовування" в апаратуру елементів вимірювання параметрів, що визначають технічний стан (ТС) об'єкта. Сутність автоматизації процесів ТО полягає в автоматизованій оцінці поточного ТС на основі вимірювальної інформації про значення визначальних параметрів елементів об'єкта, а також передбачає автоматичне

прогнозування ТС об'єкта та розрахунок оптимальних термінів та обсягу робіт ТО, які необхідно виконати в найближчий час.

При цьому виникає актуальне завдання оцінки очікуваного виграшу в рівні надійності об'єкта та необхідних для автоматизації додаткових економічних витрат. Це завдання може вирішуватися тільки на основі застосування відповідних математичних моделей. На основі застосування останніх пропонується методика визначення оптимальних параметрів автоматизованої системи ТО (АСТО) об'єкта ВРЕТ на етапі його розробки.

Суть методики коротко полягає в оптимальному виборі для даного об'єкта ВРЕТ найбільш відповідної стратегії ТО і визначенні оптимальних параметрів для неї на етапі розробки об'єкта. Під стратегією ТО мається на увазі спосіб організації робіт з планування і виконання операцій ТО. Визначення (вибір) стратегії ТО для того або іншого конкретного типу об'єкта ВРЕТ повинен здійснюватися на етапі його розробки, коли визначаються його склад і конструкція, "закладаються" його надійнісні характеристики, а також і властивості ремонтпридатності. В якості основної стратегії ТО, яку передбачається реалізувати в АСТО, приймається стратегія ТО за станом з адаптивною зміною періодичності контролю (ТОС-А). У тих випадках, коли для частини елементів ТОС-А виявляється недоцільним з економічних причин, або неможливим з інших причин, в якості додаткової стратегії можна використовувати стратегію по ресурсу (ТОР).

За результатами застосування цієї методики розробник отримує інформацію, необхідну для прийняття рішення про доцільність проведення та параметри оптимальної системи ТО, а у випадку прийняття рішення про його проведення, також і визначення необхідного рівня автоматизації ТО.

Дана методика дасть можливість поліпшити експлуатаційні характеристики створюваних об'єктів та скоротити витрати, пов'язані з проведенням ТО.

*Касьян С.В. (ВІТВ «ХПІ»)
Руденко О.Є. (ВІТВ «ХПІ»)*

ПОСТАНОВА АЕРОЗОЛЬНИХ ЗАВІС З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОБРОБКИ

У сучасних конфліктах будуть використовувати як класичну стрілецьку зброю, артилерійські установки, важке озброєння, та високоточну зброю.

У зв'язку з цим посилюється питання про захист, маскуванню димами позицій ракетних військ і військ протиповітряної оборони, пунктів управління, механізованих і танкових підрозділів, частин у районах зосередження і при виході їх на рубіж переходу в наступ (контрнаступу), вводу в бій, аеродромів базування авіацій, мостів, переправ, важливих об'єктів тилу, оманливих районів зосередження військ та інших об'єктів і для протидії засобами розвідки і перш-за-все високоточною, а також для дезінсекції участків місцевості і доріг

В теперішній час 40-80% всього об'єму задач по укриттю військ від технічних засобів розвідки й захисту від високоточної зброї противника, повинні вирішуватися за допомогою аерозолів. Разом з цим, шляхом порівняння необхідного об'єму завдань, що вирішуються застосуванням аерозолів, з можливостями технічних засобів постановки аерозольних завіс, які є в підрозділах підрозділів, встановлено, що особистими засобами можливе вирішення не більше 20-30% поставлених завдань. Для виконання всього об'єму необхідно щонайменше трьох- п'ятикратне збільшення технічних засобів постановки аерозольних завіс. Однак, зрозуміло, що таку кількість технічних засобів постановки аерозольних завіс недостатньо, виникає необхідність до відповідного збільшення кількості особового складу, тобто з'явиться потреба у створенні нових підрозділів, зміні організаційно-штатної структури і вирішені цілої низки інших проблемних питань. Через це дуже важливими є роботи спрямовані на пошуки можливих резервів з найменшими затратами в матеріально-економічному плані.

Один із перспективних шляхів вирішення вище вказаної проблеми являться обладнання штатної авторозливної станції АРС-14 комплектом для постановки аерозольних завіс з використанням викидних газів двигуна автомобіля.

Провівши розрахунки, розробивши план удосконалення авторозливної станції АРС-14, ми переконалися що це потрібно впроваджувати для вирішення нагальних питань в проведенні бойових дій, зменшення втрат та економності.

Онопко Д.Ю. (ВІКНУ)

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Законодавством України визначено дев'ять сфер національної безпеки, де існують і можуть виявлятися загрози національним інтересам, а саме: *зовнішньополітична сфера; сфера державної безпеки; воєнна сфера і сфера безпеки державного кордону; внутрішньополітична, економічна, соціальна, гуманітарна, науково-технологічна, екологічна та інформаційна сфери.*

Ці сфери національної безпеки здійснюють взаємний вплив одна на одну як наслідок процесів взаємозв'язку і взаємовпливу внутрішніх і зовнішніх факторів, є основою, носієм відповідного виду національної безпеки. Також можна виділити низку інших підвидів національної безпеки, з-поміж яких *геополітична, генетична, демографічна, епідемічна, етнічна, інтелектуальна, політична, психологічна, радіаційна, техногенна, юридична та деякі інші види безпеки.*

Серед наведених видів національної безпеки відсутня *енергетична безпека*. Справа в тім, що цей вид національної безпеки є не самостійним, а структурним елементом економічної безпеки. Тоді ж, енергетична безпека в загальному вигляді може розглядатися як забезпечення безперервного доступу

до енергетичних ресурсів за прийнятною ціною. Нині, в умовах системного скорочення природних запасів деяких держав вдається здійснити певний тиск держав-імпортерів енергоресурсів для досягнення політичних цілей .

Поняття "енергетична безпека" вперше стало об'єктом теоретичних і практичних досліджень лише на початку 70-х рр. ХХ ст. в результаті першої світової енергетичної кризи, що була пов'язана з ембарго країн-членів ОПЕК на постачання нафти в розвинені країни. Реакцією на ці події стало усвідомлення та вироблення Світовою енергетичною радою ООН визначення енергетичної безпеки як упевненості в тому, що енергія буде наявна в розпорядженні в тій кількості і тій якості, що потрібні за таких економічних умов.

Енергетична безпека держави за загальним правилом, розглядається як спроможність держави гарантовано забезпечувати свої поточні й перспективні потреби в якісній і економічно доступній енергії шляхом ефективного використання власної паливно-енергетичної бази; здійснювати оптимальну диверсифікацію джерел і шляхів постачання в Україну енергоносіїв для забезпечення життєдіяльності населення та функціонування національної економіки з урахуванням імовірності особливих режимів у надзвичайних ситуаціях; запобігати різним ціновим коливанням на паливно-енергетичні ресурси або ж створювати умови для безболісної адаптації.

Енергетична безпека, відповідно до положень стратегії РНБО України, є невід'ємною складовою національної безпеки нашої держави, а її ефективна політика забезпечення шляхом покращення стану об'єктів енергетики позитивно впливає на ситуацію в економіці держави та передбачає досягнення стану технічно надійного, стабільного, економічно ефективного й екологічно безпечного забезпечення енергетичними ресурсами економіки та соціальної сфери України.

Секція 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

*к.т.н. Бабіч О.М. (ВІКНУ)
Попов Н.В. (КНУ імені Тараса Шевченка)
Дух Д.І. (КНУ імені Тараса Шевченка)*

ПІДХІД ДО ВИМІРЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТОКУ НОВИН ТА ЙОГО ПРОГРАМНА РЕАЛІЗАЦІЯ

Визначення ключових характеристик інформаційного потоку через його впорядкування та аналіз – одна з важливих функцій, необхідна для опрацювання величезного обсягу інформації з новин у мережі Інтернет. Умови невизначеності та сильного інформаційного тиску в процесі прийняття рішення – важливі фактори, які впливають на роботу аналітика. Беручи до уваги напрацювання з аналізу новин засобі масової інформації (ЗМІ), запропоновано підхід щодо дослідження ключових факторів аналізу інформаційного потоку. Розроблений аналітичний метод покладений в основу програмного додатку, в якому реалізовані функції оцінювання інтенсивності масиву повідомлень.

Вимірювання інтенсивності включає оцінювання за кількісними і якісними характеристиками новин, в яких детально висвітлюються особливості стану певних предметів (явищ) та новин, в яких цей предмет (явище) лише згадується. Параметри включають: кількісні характеристики предмету обговорення за визначений період часу; якісні характеристики, які базуються на оцінюванні даних щодо новини. Дані оцінюються за сукупністю різних ознак, які обумовлюють інтенсивність інформаційного потоку. До таких ознак відносяться семантична забарвленість, характеристики контенту, лінгвістичні особливості.

Зазначений підхід реалізований у прототипі, що являє собою програмний додаток для вимірювання інтенсивності інформаційного впливу новин, представлених в Інтернет, і оцінювання інформаційного потоку за визначений період загалом.

Основні функції включають: отримання списку посилань на новини, надходження текстів новин за посиланням, класифікацію характеристик семантичної забарвленості новини, збереження результатів до бази даних. Отримання статті з сайту проводиться з послідовною оцінкою кожного блоку на сторінці за кількістю тексту і семантики. За оцінкою кластеризуються всі елементи на два набори: ті, що містять потрібний контент, і ті, що його не містять. Також проводиться пошук стоп-слів для виключення деяких очевидно неінформативних блоків. Результати, отримані в ході аналізу, виводяться на екран у графічній формі, при цьому для їх представлення задіюється інтерполяція проміжних значень шляхом кубічного сплайну.

Застосований аналітичний підхід дає можливість отримати більш повну характеристику про інформаційний вплив у потоці новин ЗМІ, а спосіб представлення результатів більш точно відображає спрямованість опрацьованого масиву даних.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ НАУКОВІ ЗАСАДИ ТЕОРІЇ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ

Військовий переклад зазвичай розуміють як спеціальний вид мовного посередництва, що здійснюється в збройних силах з метою реалізації завдань лінгвістичного забезпечення військ (ЛЗВ). З наукової точки зору, *військовий переклад (ВП)* – це спеціальний вид опосередкованої, міжкультурної, двосторонньої й двомовної комунікації, що має своїм об'єктом тексти загальновійськової, військово-політичної, військово-технічної й військово-спеціальної тематики і здійснюється в звичайних та екстремальних умовах військової служби через військового перекладача – професійно підготовленого компетентного мовного посередника, який володіє сформованими на рівні вищої освіти міжкультурними комунікативними та іншими спеціальними компетентностями для виконання функцій і завдань ЛЗВ. Відповідно, *об'єктом ВП* є військові тексти (тексти військової тематики), *предметом ВП* – здійснення опосередкованої міжкультурної, двосторонньої й двомовної комунікації, *суб'єктом ВП* – військовий перекладач.

Процес наукового обґрунтування емпіричних напрацювань з ВП у форматі абстрактної теорії нерозривно пов'язаний із визначенням її фундаментальних наукових засад. *Теорія військового перекладу (ТВП)* – це спеціальна теорія перекладознавства, що представляє собою систематизовану (узагальнену, структуровану й упорядковану) сукупність наукових фактів, теоретичних суджень, гіпотез і методологічних положень, які розкривають специфіку ЛЗВ за допомогою термінологічно визначених і упорядкованих одиниць власного концептуального апарата.

ТВП слід досліджувати як складну абстрактну систему на методологічних засадах наукознавства, перекладознавства та інших філологічних наук у синергії з воєнною наукою й практикою, що дозволить розкрити її сутність і специфічні властивості через теоретичне осмислення українського досвіду військового перекладу. Отже, ТВП має формуватися на загальнонаукових, філолого-мовознавчих та перекладознавчих основах – концептах, гіпотезах, теоріях, методах і моделях, що формують відповідний науковий дискурс.

Загальнонаукові основи ТВП забезпечують формування наукової картини світу, утворюють зв'язки, що дозволяють зіставити одержані дослідником характеристики об'єкта і предмета дослідження із реальністю або моделлю цієї реальності, визначають специфіку й структуру теоретичного пізнання. Загальнонаукові концепти й методи ТВП дають можливість військовому перекладачу не тільки розуміти сутність базових теоретичних понять наукознавства, а й використовувати їх в дослідницько-пізнавальній діяльності, об'єднувати в концептуальні структури й теоретичні системи, будувати загальнонауковий і загальнометодологічний фундамент для філологічних, перекладознавчих і спеціальних методів дослідження наукової проблематики ТВП.

Філолого-мовознавчі основи ТВП являють собою концепти, гіпотези, теорії, методи й моделі загального і зіставного мовознавства, когнітивної, комунікативної та зіставної лінгвістики, герменевтики, семіотики, генеративної та інтерпретативної семантики, синтаксису, морфології, функціональної стилістики, а також соціолінгвістики, психолінгвістики, лінгвокультурології тощо, які дають можливість військовому перекладачу зрозуміти комунікативну настанову, зміст і структуру тексту мови оригіналу та адекватно відтворити їх в тексті мови перекладу.

Перекладознавчі основи ТВП забезпечують правильне розуміння, засвоєння й використання фундаментальних понять перекладознавчої науки (*переклад, перекладач, теорія перекладу, стратегія перекладу, адекватність, еквівалентність, відповідник, одиниця перекладу* тощо), які об'єктивно утворюють абстрактну концептуальну матрицю не тільки для ТВП, а й для всіх інших спеціальних теорій та моделей перекладознавства.

Таким чином, розробляти вузькоспеціальні поняття ТВП необхідно на основі коректного розуміння (однозначного, несуперечливого, узгодженого професійною науковою спільнотою) та використання засадничих загальнонаукових, філолого-мовознавчих та перекладознавчих понять і методів наукового дискурсу у синергії з воєнною наукою, з урахуванням двадцятип'ятирічного досвіду й практики новітньої історії українського військового перекладу.

Басараба І.О. (НАДПСУ)

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОРОСЛОЇ ВІКОВОЇ КАТЕГОРІЇ

Аналіз наукових і методичних праць та вимог, які висуваються до сучасних фахівців, засвідчив, що серед переваг, які є визначальними при отриманні місця роботи та відповідної зарплатні, особливе місце займає знання англійської мови. Без достатнього рівня знання англійської мови у наш час неможливо успішно вести обмін досвідом, бізнес, налагоджувати культурні та освітні зв'язки. Достатній рівень знання мови передбачає вміння та здатність людини коректно висловлювати власні думки, формувати висловлення та розуміти мовлення інших; вона базується на ефективній взаємодії знань лексичних одиниць, вмінь і навичок адекватного використання слів та їх усвідомленості, тобто наявності англомовної лексичної компетентності. Сформована англомовна лексична компетентність є одним з найважливіших факторів, що характеризують загальний рівень розвитку людини та рівень знання нею англійської мови. Оволодіти лексичною компетентністю означає знати звукову форму лексичної одиниці, її написання, значення та вживання, здатність до адекватного використання лексем, доречне вживання образних виразів, приказок, прислів'їв, фразеологічних зворотів. Аналіз наукової та методичної літератури з проблеми дослідження дозволив нам констатувати, що

питанням формування лексичної компетентності займались багато вітчизняних та зарубіжних вчених, але методичним аспектам формування англомовної лексичної компетентності дорослих не було приділено достатньо уваги. Доросла аудиторія має психологічні особливості пізнавальної діяльності та процесу вивчення англійської мови. Характерною позитивною особливістю дорослих людей, які вивчають англійську мову, є висока мотивація, позитивне ставлення до процесу навчання та до іноземної мови, відповідальність та зацікавленість в досягненні якомога кращих результатів. До негативних особливостей і труднощів можна віднести психофізіологічні зміни, котрі відбуваються у пам'яті, увазі, інтелекті, мисленні, певний страх та невпевненість перед вивченням англійської мови, нехватка часу, зумовлена професійною та побутовою зайнятістю та звичка до традиційних методів навчання дещо заважають цьому процесу.

Ці особливості зумовлені віковими змінами, накопиченим суб'єктами навчання життєвим та професійним досвідом, тому найбільш оптимальна організація освітнього процесу в даному випадку повинна базуватись на співпраці педагога та дорослих учнів, тобто на застосуванні педагогічних технологій, які передбачають співробітництво. Найбільш вдалим та зручним для цього є технології кооперативного навчання. Вивчення досвіду впровадження методу кооперативного навчання в освітній процес дозволило виділити переваги і недоліки такого навчання щодо формування англомовної лексичної компетентності дорослих людей.

Гальчус А.О. (ВІКНУ)

ТЕРМІНОЛОГІЯ ТА ПЕРЕКЛАД

Словниковий склад німецької мови знаходиться в стані майже безперервного розвитку та відображає зміни, що відбуваються в усіх сферах життя та діяльності людей. В процесі цього розвитку словотвір, тобто створення нових слів на базі вже існуючих за допомогою спеціальної мовної техніки, відіграє головну роль.

Словотвір належить до структури мови; вивчення загального складу мови нерозривно пов'язане з вивченням законів словотворення, його способів і засобів.

Значення цих законів, способів і засобів відіграє велику роль для практичного вивчення тієї чи іншої мови, а також для вирішення перекладацьких завдань.

У зв'язку з швидким розвитком військової науки і особливо військової техніки з'являються все нові і нові терміни і термінологічні словосполучення. Термінологічний пласт лексики стає найбільш рухомим елементом військової літератури, а бурхливий його розвиток змушує вдаватися до певної уніфікації термінології і до регламентації її вживання. Майже у всіх країнах створюються спеціальні термінологічні комісії для уніфікації наукової термінології, видаються спеціальні термінологічні довідники, словники, тезауруси по галузях

знань. Ця велика робота стала необхідною тому, що без упорядкування вживання лексики розуміння і переклад військових текстів є складним.

Однак, незважаючи на уніфікацію, продовжують зберігатися національні особливості термінів і термінології, і сама уніфікація проводиться в різних країнах по-різному, військові терміни зберігають свої національні особливості, не кажучи вже про факт розбіжності змісту понять в різних мовах. Все це перетворює проблему терміна і військової термінології в найважливішу проблему перекладу.

Аналіз структурних особливостей та інших специфічних властивостей німецьких військових термінів дозволяє стверджувати, що переклад багатьох з них виявляється далеко не простим, так як в різних мовах не існує повної відповідності як між військовими поняттями, так і між звичайними комунікативними поняттями.

Більшість військових термінів зафіксовано в військових і технічних двомовних словниках, які можуть надати військовому перекладачеві істотну допомогу. Але повністю задовольнити потреби перекладача словники не можуть, так як військова термінологія знаходиться в постійному розвитку, з'являються все нові і нові військові поняття, а отже, і нові терміни.

Для подолання цих труднощів перекладачеві необхідно оволодіти певною методикою роботи з новою термінологією.

Перш за все, при перекладі військових термінів слід враховувати системність військової лексики. Вона чітко вказує область використання терміна, в межах якої слід шукати його еквівалентну відповідність, спираючись на знання військової справи та військової термінології мови перекладу.

*Гофман А.І. (ВІКНУ)
Лісовський В.М. (ВІКНУ)*

ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНІ ТЕКСТИ ЯК ОБ'ЄКТ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Знання лінгвістичних і функціональних особливостей військових текстів на основі глибокого розуміння загальних закономірностей перекладацького процесу є однією з основних передумов успішної діяльності військового перекладача. Проте, якщо більшість дослідників визнають поділ військових текстів на військово-політичні та військово-технічні, то військово-спеціальні, зазвичай, залишаються без належної уваги, або й зовсім стають різновидом військово-технічних текстів.

Насправді, військово-спеціальні тексти – особливий вид документів, що має суттєві відмінності від військово-політичних і військово-технічних. Вони характеризуються спрямованістю на вузьке коло адресантів, і часто представлені документами з грифом обмеженого доступу. Сфери функціонування цих текстів суто військові і включають стратегію і тактику, рівні ведення війни, види військових операцій (наступ, оборону, марш,

зустрічний бій), бойове забезпечення, тилове забезпечення, воєнну економіку та фінанси, мобілізаційні можливості, резерв, бойову готовність тощо.

Військово-спеціальні тексти виконують командно-наказову функцію та функцію повідомлення (доведення до підлеглих рішення командира, бойових завдань і спеціальної інформації), організаційно-регулятивну функцію (встановлення прав і обов'язків військовослужбовців).

За функціональним призначенням військово-спеціальні тексти можна віднести до законодавчого та адміністративно-канцелярського підстилів офіційно-ділового стилю.

Спосіб викладення цих текстів відрізняється граничною ясністю, стислістю і лаконічністю висловлювань, схильністю до якомога короткого і максимально чіткого формулювання, що не допускає різних тлумачень, конкретністю інформації, що міститься в документах, динамічністю і експресивністю її передачі, однозначністю її сприйняття. Часто ці тексти представлені у вигляді графічних документів з використанням схем і карт.

На лексичному рівні військово-спеціальні тексти характеризуються насиченістю спеціальною військовою та військово-технічною термінологією, широким використанням різного роду скорочень, умовних позначень, топонімів, антропонімів, вживанням спеціальної військової фразеології:

METT-TC (mission, enemy, terrain and weather, troops, time available, and civil considerations), CSS (combat service support), COP (common operational picture), NAI (named area of interest), PIR (priority intelligence requirements).

Григорієвська Н.М. (ВІКНУ)

ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ

Лінгвістичні аспекти військового дискурсу безпосередньо пов'язані з проблемами інформаційної безпеки, особливостями проведення інформаційних та психологічних операцій. Їхній аналіз дозволяє виявити прийоми маніпуляції свідомістю соціальних або етнічних груп, отримати нові знання про лінгвістичний інструментарій інформаційних воєн, а також у сферах "мова та свідомість", "мова та ідеологія".

Війна у сучасному світі не називається своїм ім'ям відкрито. Такі дії характеризуються як демократичні і респектабельні, а їх відношення до війни як правило заперечується. Це характерно як для Росії, так і для Європи, США та інших країн. Наприклад, бомбардування Югославії в 2000 р. в офіційному дискурсі і дискурсі преси називалися "Відвертанням гуманітарної катастрофи", війна в Чеченській республіці - "антитерористичною операцією", "наведенням конституційного ладу", гібридна війна на сході України – "антитерористична операція", а з 2018 року - "операція об'єднаних сил".

Покажемо також те, що у США під час війни у В'єтнамі була створена спеціальна мова для повідомлень преси, складені спеціальні словники для

позначення тих чи інших явищ дійсності, що справляють на читача потрібне враження. З 1965 р. військові дії у В'єтнамі називалися "Програмою заспокоєння", а з лютого 1972 р. - "захисною реакцією".

Саме тоді були розроблені методи побудови складних політичних евфемізмів (не просто підміна слів і понять, а мовні конструкції з точно вимірними ефектами дії на масову свідомість). Унаслідок цього стало можливим говорити про таку технологію маніпуляції свідомістю як зміна сенсу слів і понять. З дискурсу преси вилучалася уся лексика з негативною конотацією (війна, зброя масового знищення), а замість неї вводилася нейтральна (конфлікт, операція, пристрій, заспокоєння, наведення ладу і т. п.). Таким чином створювалася віртуальна дискурсивна реальність або соціальна версія дійсності, в контексті якої описувані події (війна) сприймалися аудиторією іншим чином, що було вигідно правлячим елітам.

Міжетнічні конфлікти і військові дії є каталізатором мовного вираження різних стереотипів і упереджень, що існують у масовій свідомості. Тому актуальним видається систематичне вивчення військового дискурсу ЗМІ з точки зору сучасної лінгвістики і критичного аналізу. Військовий дискурс в тим, що він є важливою невід'ємною частиною інформаційних та психологічних операцій, що проводяться паралельно з бойовими діями.

Дубінченко Ю.М. (ВІКНУ)

МОВА І ПОЛІТИКА: ВЗАЄМОДІЯ ЗАДЛЯ СПІЛЬНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ

Політика як область суспільних взаємин, зокрема, в царині структуризації векторів щодо інтересів, цінностей та антицінностей, які домінують в суспільстві і представлені в різних гілках влади квотованими кадрами та державними інститутами, мабуть найбільше (після права) залежить від точного розуміння, усвідомлення, візіонерського бачення стану ресурсів та потенціалів мовної концептосфери.

В недалекому минулому України політика часто сприймалася як фактор домінування держави над суспільним та соціумним середовищем. Це породило досить викривлене розуміння і ставлення до використання мови і її стандартів.

На цьому тлі питання розвитку мови зупинилося на проблемі норми і стандартів. Іншими словами, ми більше переймаємося цнотливістю чистоти мовного дискурсу, черпаючи його із містичних правил у так званому ореолі "літературна українська мова", замість розширення сенсів мовної концептосфери життя.

Розвивати композиційні прояви мовно-лігвістичної гри в геопозиціях територій, соціумних утворень і суспільних проявів сучасного життя – це вимога часу. Якщо ми цього не робитимемо вчасно, можемо потрапити під жорна глобалізаційних процесів, де англо-саксонська традиція і мода змете на своєму шляху – через Голівуд та наукометричні бази даних – українську мову

як таку.

Необхідно також докладати зусилля в напрямі наближення політики до суспільства саме через потужні потенціали української мови та її націєтворчу функцію.

Сленговий вираз "мовна політика", який агентурно набув в країні законодавчого характеру, довів нас до того, що замість трьох законів про мови (державна мова, кримськотатарська мова та мови меншин) в Україні, ми ще й досі не маємо жодного потужного і сучасного.

Ще одна вада поняття "мовна політика" полягає в тому, що головним в сучасній політиці чомусь і досі є сам вираз і його лінгвістична приналежність, а не сенси і змісти, які він несе. Це ще одна проблема постколоніалізму, коли змісти запроваджувалися "зверху", а "внизу" слідкували, щоб ці змісти були тією мовою, якою опікувалася чергова імперія на теренах України.

Сьогодні українська суспільна і безпекова дійсність формулює глобальні змісти і тренди, які сприяють розширенню інфраструктурних можливостей донесення українською мовою сучасних змістів і сенсів до світової спільноти.

Царина політичних комунікацій досить цинічна за своєю постановкою хоча б тому, що у світі 4.0 і 5.0 минуле статусне рошарування зникає, поступаючись партнерству, справжності, щирості, духовності, баченню спільного майбутнього в мирі і щасті для всіх.

Процеси планетарної глобалізації, яскравим проявом якої став подвиг героїв Небесної сотні Майдану гідності і відстоюванні ними цінності, доводять очевидну істину – сучасні технології, динаміки, реалії ноосферної синергії знищують ієрархії минулого управління статичної державності.

Важливим в так званих політичних комунікаціях стають вже не аудиторії, а темпо-ритми комунікаційно-контентних потоків динамічної публічності за алгоритмами дії квантових компютерів.

Залеський Є.М. (ВІКНУ)

Сидоров Ю.Т. (ВІКНУ)

ВЕКТОРНІ ПОНЯТІЙНО-АСОЦІАТИВНІ ЛАКУНИ В ТЕХНІЧНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Переклад (точніше, заповнення) лакун є однією з серйозних проблем лексикографічної роботи. Здавалося б, сьогодні ця проблема не повинна стосуватися технічної лексики, тому що в сучасному цифровому світі нова технічна термінологія дуже швидко проникає та вкорінюється в лінгвосередовищах різних мов.

Але практична лексикографічна діяльність показує, що в дійсності це не завжди так.

У більшості випадків у технічній термінології зустрічаються лінгвістичні векторні лакуни понятійно-асоціативного плану, пов'язані з нетотожністю асоціативних зв'язків, закріплених у свідомості людей за різномовними словами-еквівалентами і пов'язаних з цим нетотожностями семантичних полів різномовних термінів.

Практично процес заповнення (компенсації) лакуни зводиться до підбору або генерації тотожного або квазітотожного елемента в своїй мові, який буде служити аналогом іншомовного.

Нестерова І.А. в своїй роботі "Лакуни в лінгвістиці" наводить такі способи перекладу лакун з англійської на російську:

Способ перевода	Пример на ИЯ	Перевод
<i>Описательный перевод</i>	Busker	Бродячий актёр, выступающий на улице
<i>Транскрибирование</i>	Lobbyis	Лоббист
<i>Калькирование</i>	Public Relations	Связи с общественностью
<i>Конкретизация или генерализация</i>	At the by-election victory went to the Labour candidate	На дополнительных выборах победа досталась лейбористам
<i>Нейтрализация</i>	To start drink hard	Запить
<i>Подбор адекватных аналогов</i>	Drugstore	Аптека

У принципі, на нашу думку, є сенс виділити ще один спосіб перекладу лакун – **словотворчість**. Існує деяка розмитість кордонів між способами перекладу, наведеними в таблиці. При цьому в конкретній ситуації, може виявитись, що описовий переклад громіздкий, калькування веде вбік від семантичної наповненості терміна, а подальші методи не завжди застосовні. У такому випадку іноді має сенс звернутися до словотворчості (або до транскрибування як окремого випадку словотворчості).

Наприклад, при перекладі натівського документа "AComP-01 Ed. 3, NATO Communications Glossary" довелося зіткнутися з терміном "*couriergram*" (повідомлення, яке, зазвичай, відправляється електричними засобами, але яке не може бути доставлене таким чином через недоступність ліній зв'язку, і тому частину або увесь маршрут буде доправлятися уповноваженим транспортним агентством, яке не є частиною системи зв'язку).

Пошук у словниках виявився марним. Тому довелось за допомогою транскрибування здійснити словотворчий акт і означити переклад: "*кур'єрограма*".

Складнощі також виникають і при опрацюванні базових фізичних понять. Наприклад, ось які двомовні пари довелось застосувати при перекладі того ж "AComP-01 Ed. 3, NATO Communications Glossary":

- (electromagnetic) emission
- emission (in radiocommunication)
- (electromagnetic) radiation
- radiation
- (електромагнітне) випромінювання;
- випромінення (у радіозв'язку);
- (електромагнітне) поширення;
- радіація.

Тобто "emission" є векторною асоціативною лакуною та родовим поняттям по відношенню до українських термінів "випромінювання" та "випромінення". Так само "radiation" – по відношенню до українських термінів "поширення" та "радіація".

Ці лексичні відповідності визначилися після прискіпливого вивчення співвідношень семантичних полів кожної двомовної термінологічної пари.

Зарицька А.І. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ФАКУЛЬТЕТАХ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Українська мова виникла і зростала разом із багатомільйонним народом, слугувала й слугує йому знаряддям спілкування, боротьби і розвитку на всіх етапах історії країни.

Як проголошує Р. Канавець: "Мова – це процес пізнання світу; засіб усного та писемного інформаційного зв'язку в суспільстві та спілкуванні між людьми. Міра володіння мовою формує особистість людини, її інтелект, буття. Для цього треба знати закони і принципи української мови, зокрема, її фонетичні, граматичні й орфоепічні норми".

Про особливості вивчення української мови говорило вже немало вчених, таких як А. Горохович, О. Потебня, Т. Кіс, Б. Савчук, Ю. Шерех та ін.

Розглянувши досвід попередників, ми виявили, що на факультетах іноземної філології українська, та частіше за все англійська чи німецька мови тісно взаємопов'язані між собою. І щоб вміти адекватно, гарно, чітко й вірно перекладати, потрібно досконало знати мови, з якими працюєш. Тому на факультетах іноземної філології вивчають не тільки лексичний склад, а й взаємодію цих мов. Знайти спільне та відмінне у лексичних системах двох мов та визначити особливості вживання мовних одиниць, що виражають подібні поняття, дати перекладачеві ключ до вибору адекватного варіанту перекладу з фахової, а не інтуїтивної точки зору – ось завдання методики викладання української мови на цих факультетах.

Практичне навчання мови завжди пов'язане із систематизацією понять фонетики (фонології), морфології, синтаксису, словотвору, лексикології та фразеології. Це все окремі розділи мовознавчої науки, яка впорядковує мовні елементи й пояснює їх дію у складному механізмі народження думки.

Л.Галузинська, Н. Науменко, В. Колосюк пишуть, що завданням дисципліни на факультетах іноземної філології є допомога студентам в опануванні лексичних, орфоепічних, граматичних й стилістичних норм сучасної української мови, формування базового рівня володіння професійною мовою для засвоєння матеріалу галузевих дисциплін; формування вмінь укладання різних видів документів.

Вивчаючи українську мову, перекладач оволодіє культурою усного та писемного ділового мовлення, зможе укладати різні види документів, готувати публічний виступ, працювати з усіма різновидами текстів, отримає навички з ведення дискусії, диспуту, бесіди, опанує українську мову на граматичному й лексичному рівні.

Формами ж організації навчально-пізнавальної діяльності є практичні,

індивідуальні заняття та самостійна робота студентів.

Отже, українська мова – один з найважливіших предметів на факультеті іноземної філології. Уміння спілкуватися українською мовою допомагає швидкому засвоєнню спеціальних дисциплін, знань із фундаментальних наук, підвищує ефективність праці, дозволяє орієнтуватися у професійній перекладацькій діяльності, оволодівати культурою усного та писемного мовлення, отримувати навички користування словниками, дотримуватися норм сучасної української літературної мови.

к.пед.н., доц. Златніков В.Г. (ВІКНУ)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ

Монологічне мовлення є усномовленневою формою спілкування, що передбачає зв'язне і неперервне висловлювання однієї особи, яке звернене до одного або декількох слухачів, співрозмовників (іноді – до самого себе).

Відповідно, компетентність у монологічному мовленні — це здатність реалізувати усномовленневу комунікацію у монологічній формі в життєво важливих для певного віку сферах і ситуаціях відповідно до комунікативного завдання. Компетентність у монологічному мовленні передбачає, що мовець уміє планувати, здійснювати і коригувати власну комунікативну поведінку під час породження та варіювання іншомовного мовлення у різних типах монологічних висловлювань відповідно до конкретної ситуації спілкування (контексту), мовленнєвого завдання й комунікативного наміру та згідно правил спілкування у цільовій національно-культурній спільноті.

Компетентність у монологічному мовленні ґрунтується на складній і динамічній взаємодії відповідних умінь, навичок, знань і комунікативних здібностей особистості. Отже, успішність формування компетентності у монологічному мовленні залежить від рівня розвитку умінь у монологічному мовленні, сформованості мовленнєвих навичок, обсягу набутих і засвоєних знань про цей вид спілкування і динамічної взаємодії зазначених складових на основі загальних комунікативних здібностей.

На формування компетентності у монологічному мовленні також впливає ступінь розвитку інтелектуальних умінь, наприклад, уміння планувати і програмувати (укладати розгорнуту смислову програму) мовленнєві висловлювання, вміння дотримуватися причинно-наслідкових зв'язків та виконувати інші логічні операції у процесі монологічного мовлення (здатність до логіко-послідовного викладу думок) та ін.; навчальних умінь, зокрема використання опор різного характеру, електронних засобів навчання та організаційних умінь, наприклад самостійного учення.

Крім того, для компетентності у монологічному мовленні важливі компенсаторні вміння — уміння виходити із складного положення в умовах дефіциту мовних засобів під час передачі іншомовної інформації у

монологічному мовленні.

*Кривич М.Л. (НА СБУ)
Латишева Н.Є. (НА СБУ)
Малік Т.Г. (НА СБУ)*

STANAG-6001 VERSUS CEFR

У галузі іншомовної освіти система тестування диверсифікується за критеріями Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти / CEFR (цивільний сектор) та STANAG-6001 (військовий сектор). Дескриптори CEFR є вихідними для вітчизняного освітянського законодавства й прийнятними в системі сектору державної безпеки України. Водночас на шляху реформ Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України (2016), Стратегічний оборонний бюлетень України (2018) та програма Україна–НАТО (2018) закликають безпековий сектор до модернізації системи іншомовного тестування і впровадження сертифікації за стандартом STANAG-6001, що визначає та уніфікує вимоги до рівнів володіння іноземною мовою (ІМ) під час призначення військового персоналу в рамках єдиних збройних сил.

Проблему становить на цьому етапі зіставлення шкал стандартизованих мовленнєвих рівнів (СМР), оскільки еквівалентне співвідношення допоможе військовому контингенту порівняти СМР STANAG (1-6) з рівнями CEFR (A1-C2). Відсутність офіційного співставлення 2-х стандартів ускладнює визнання цивільного чи військового сертифікату про рівень володіння ІМ. Через розбіжності цілей зазначених стандартів, рівнозначна еквівалентність не може встановлюватися інтуїтивно, а має ґрунтуватися на емпіричних даних, отриманих шляхом тестування аплікантів. Бюро міжнародної мовної координації НАТО (BILC) отримало експериментальні результати й офіційно представило їх на конференції в Стамбулі (2010) (див. табл. 1).

Таблиця 1
Результати співвідношення рівнів за стандартами НАТО та ЄС (BILC)

CEFR	STANAG 6001	CEFR	STANAG 6001
A 1	> 0 або 1 (переважно 1)	B 1	> 1+ або 2 (переважно 2)
A 2	> 1; 1+ або 2 (переважно 1)	B 2	> 2; 2+ або 3 (переважно 2)
		C 1	> 2; 2+ або 3 (переважно 3)

Спираючись на отримані BILC дані та проаналізувавши дескриптори оцінювання 2-х систем, пропонуємо попередню таблицю співвідношення рівнів володіння ІМ за стандартами (див. табл. 2), що може бути уточнена в ході подальшої роботи відповідно до поставлених цілей і завдань.

Таблиця 2
Орієнтовне співвідношення рівнів за стандартами НАТО та ЄС

STANAG 6001	CEFR	STANAG 6001	CEFR
1	A1; A2	2+	B2
1+	B1	3	B2+; C1
2	B1+	4	C1+; C2

На підґрунті аналізу 2-х систем доходимо висновку про необхідність створення рівних умов отримання іншомовної освіти військовослужбовцями; приведення змісту іншомовної підготовки у відповідність до світових

стандартів і стратегічних потреб сектору безпеки й оборони України; встановлення чіткої відповідності оцінювання навчальних досягнень аплікантів за стандартами НАТО (STANAG-6001) та ЄС (CEFR).

Лісовський В.М. (ВІКНУ)

КЛАСИФІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

Характерним для всіх військово-технічних текстів є безумовне переважання інформації на технічну тематику, тобто описи різних технічних пристроїв і правил їх експлуатації. До текстів такого роду науковці відносять перш за все різні настанови за видами бойової техніки і озброєння, описи нових видів озброєння і бойової техніки у спеціальних виданнях і у військово-технічній періодиці. На нашу думку, військово-технічні тексти також включають спеціалізовані тексти репрезентативного характеру: рекламні проспекти, брошури, буклети; наукові статті, доповіді та підручників з техніки та озброєння; каталоги озброєння та військової техніки, описи поставок, технічні звіти; патенти та технічні інструкції; договори та угоди про військово-технічне співробітництво.

Пропонуємо таку класифікацію військово-технічних текстів:

– виробничо-технічні тексти (*технічний опис зразків озброєння, військової та спеціальної техніки, боєприпасів, формуляр (паспорт) на військове майно, комплектувальна відомість на військове майно, акт приймання-передачі, технічний бюлетень*);

– інструктивні тексти (*технічні інструкції, щодо експлуатації зразків озброєння, військової та спеціальної техніки, технічні порадики, порадики з технічного обслуговування та ремонту*);

– військові науково-технічні тексти (*монографії, автореферати, наукові статті, доповіді та звіти науково-дослідних робіт з техніки та озброєння, патенти на винахід*);

– військово-довідкові тексти (*журнали, словники, енциклопедії про зразки озброєння, військову та спеціальну техніку, боєприпаси, спорядження*);

– навчальні військово-технічні тексти (*підручники, навчальні посібники, курси лекції з озброєння, військової та спеціальної техніки, боєприпасів, спорядження*);

– офіційні документи військово-технічного співробітництва (*нормативно-правові документи з питань військово-технічного співробітництва, договори та угоди з питань військово-технічного співробітництва*);

– спеціалізовані тексти репрезентативного характеру: (*рекламні проспекти, брошури, буклети з озброєння, військової та спеціальної техніки, боєприпасів, спорядження*).

Основною стилістичною рисою військово-технічних текстів є точне та чітке викладення матеріалу при майже повній відсутності тих виразних елементів, які надають мовлення емоційну насиченість, головний акцент

робиться на логічну, а не на емоційно-почуттєву сторону викладу. Серед лексичних особливостей військово-технічних текстів будь-якої мови можна виділити наступні: насиченість текстів спеціальними термінами та термінологічними словосполученнями, а також наявність великої кількості військової номенклатури, спеціальних скорочень та умовних позначок, що використовуються лише у військових матеріалах. На синтаксичному рівні військово-технічні тексти характеризуються наступними особливостями: відносною обмеженістю часових дієслівних форм, стислою формою висловлювання, використанням всередині одного речення численних паралельних конструкцій, виражених інфінітивними та дієприкметниковими зворотами.

Матвієнко О.О.(ВІКНУ)

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВВНЗ

Володіння англійською мовою – необхідна складова професійної компетенції сучасного фахівця. Потреба у висококваліфікованих спеціалістах військового профілю, які на належному рівні володіють мовою, постійно зростає. Причиною цього є визначення курсу України на інтеграцію з Європейським Союзом, поглиблення міжнародного військового співробітництва, що передбачає практичну взаємодію з різними родами військ країн-членів НАТО і загалом реформування Збройних Сил у напрямку наближення до стандартів Альянсу.

Підвищення якісного рівня мовної підготовки військових фахівців, формування творчого підходу і вміння застосовувати отримані знання у практичній діяльності – у центрі уваги викладачів вищих військових навчальних закладів.

Професійна спрямованість вивчення іноземних мов у військових закладах ставить низку завдань із розвитку професійних навиків у курсантів: оволодіння професійною лексикою, формування комунікативних умінь для професійного спілкування, формулювання власної точки зору на професійну тематику, тощо.

Професійна компетентність майбутнього офіцера включає систему науково-теоретичних знань, у тому числі спеціальних знань у галузі військової науки, професійних умінь і навичок, досвіду, наявність стійкої потреби у набутті компетентності, інтересу до професійної компетентності свого профілю. Необхідно застосовувати знання у нових умовах, які потребують навичок іншомовного спілкування. Формування професійної іншомовної компетентності має відбуватися інтегровано, у поєднанні з військовими та гуманітарними дисциплінами ВВНЗ.

Слід пам'ятати про швидкий розвиток та особливості іноземної військової мови в умовах технічного прогресу та глобалізації суспільства. Зокрема англійське військово мовлення характеризується широким використанням військової термінології, елементів військової лексики, експресивних виразів, чітких нормативних граматичних форм, скорочень в англійській військовій лексиці,

специфічних мовленнєвих зворотів та інших мовних явищ, які важко сприймаються без опори на текст.

Опанування вміннями професійного іншомовного спілкування дає можливість майбутнім офіцерам повною мірою використовувати можливості сучасних іншомовних інформаційних джерел для підвищення свого професійного рівня, бути повноправними учасниками діалогу з іноземними гостями; за необхідності реалізувати свій професійний потенціал за кордоном у рамках підвищення кваліфікації з професійної підготовки.

Без сумнівів професійна підготовка повинна бути професійно спрямованою, тобто стрижнем професійної готовності у ВВЗ має бути військово-культурна майстерність, підкріплена дисциплінами, які мають обов'язкову професійну спрямованість.

Новік С.А. (НТУ "ХПІ")

к.т.н. Макогон О.А. (ВІТВ НТУ "ХПІ")

к.військ.н. Варакута В.П. (ВІТВ НТУ "ХПІ")

к.і.н. Криленко І.М. (ВІТВ НТУ "ХПІ")

ЛІНГВІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ СТАНДАРТІВ ТА ШТАБНИХ ПРОЦЕДУР НАТО ЯК ФОРМУЮЧИЙ ЕЛЕМЕНТ МЕНТАЛЬНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КУРСАНТІВ

Сплановане впровадження стандартів та штабних процедур НАТО у ЗС України – це важлива складова тих зусиль, які докладає держава для просування шляхом європейської та євроатлантичної інтеграції. Тому, для забезпечення подальшого функціонування основних структурних елементів ЗС України в рамках стандартів НАТО, важливе нівелювання лінгвокультурних та соціокультурних відмінностей країн, які входять до Альянсу.

Робота присвячена аналізу досягнутої інтероперабельності методичної системи опанування стандартами НАТО, встановленню можливості впровадження їх на рівні свідомої компетентності, визначенню необхідного обсягу знань, вмінь, навичок і методичних засобів для досягненні свідомого творчого рівня компетенції та імплементації цих стандартів. Основними напрямками лінгвістичних аспектів підготовки курсантів, потрібних для їх успішної участі в процесі імплементації стандартів НАТО, доцільно вважати такі як навчання аналітичному читанню, розвинення загальнонавчальних навиків курсантів, вивчення основ теорії перекладу та набування фонових знань. Для потреб імплементації стандартів НАТО, реалізації аутентичного перекладу під час роботи зі стандартами, слід передбачати не тільки суто мовну підготовку курсантів, а й прищеплення їм міжкультурної компетенції. Сьогодні є потреба в акумуляції методичних зусиль не просто для вивчення концепцій, завдань та штабних процедур НАТО, а для трансформації (змінення) ментальності, яка проявляється через фонові знання як через фрагменти когнитивного компонента свідомості.

Вербалізація фонових знань – це забезпечення якісної імплементації стандартів та штабних процедур НАТО у ЗС України. Адже завдання полягає у виділенні із насиченого за обсягом інформаційного пласту "історії питання" формуючих елементів, ментальної репрезентації у курсантів.

Однією з важливих проблем вербальної комунікації як складової процесу імплементації стандартів та штабних процедур НАТО, необхідної для єдиного підходу до прийняття рішень, є розвиток культури мови, тобто вміння правильно розуміти, говорити і писати, вживати слова і вирази відповідно до ситуації та мети спілкування.

Таким чином, виділення лінгвістичного аспекту і його компонент під час вивчення військових стандартів та штабних процедур НАТО, потрібне для розширення меж освіти та досягнення творчого рівня компетенції за цим напрямом.

Паніна О.О. (ВІКНУ)

ПРИЙОМИ СТВОРЕННЯ КОНТЕКСТУАЛЬНИХ ЗАМІН ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

При лексичних замінах відбувається заміна окремих конкретних слів або словосполучень вихідної мови словами або словосполученнями мови перекладу, які не є їх словниковими відповідниками, тобто мають інше лексичне значення, ніж слова вихідної мови. Такий варіант перекладу називають контекстуальною заміною.

Характер контекстуальної заміни цілком залежить від особливостей індивідуального контексту. Є ряд перекладацьких прийомів, використовуваних, в основному, для створення контекстуальних заміन. Існує шість таких прийомів: прийом конкретизації, прийом генералізації, прийом антонімічного перекладу, прийом компенсації, прийом смислового розвитку, прийом цілісного переосмислення.

Конкретизація являє собою заміну слова вихідної мови з більш широким значенням словом іншої мови з більш вузьким значенням.

Генералізація - це заміна слова, що має більш вузьке значення, словом з більш широким значенням. Цей прийом прямо протилежний прийому конкретизації.

Сутність прийому антонімічного перекладу полягає в тому, що перекладач замінює ствердну конструкцію негативною або навпаки, що супроводжується відповідною лексичною заміною одиниці вихідної мови його антонімом в мові перекладу.

Прийом компенсації застосовується в тому випадку, коли те чи інше мовне явище не може саме по собі бути передано в мові перекладу. В цьому випадку, перекладач передає ту ж саму інформацію будь-яким іншим засобом, причому не обов'язково в тому ж самому місці тексту, що в оригіналі.

Смисловий розвиток при перекладі полягає в тому, що в перекладі

використовується слово або словосполучення, значення якого є логічним розвитком значення перекладної одиниці.

Коли при перекладі словосполучення, смислової групи або пропозиції не є можливим відштовхнутися від словникових відповідностей або контекстуальних значень окремих слів, але необхідно зрозуміти смислове значення всього перекладного цілого і висловити його словами, іноді дуже далекими від слів оригіналу, ми вдаємося до прийому цілісного переосмислення.

Приліпко М.О. (ВІКНУ)

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ - ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ

Інновація – це нове явище, новаторство або будь-яка зміна, що вноситься суб'єктом господарювання у власну діяльність, яка має на меті підвищити свою конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Нововведення - нова ідея, що впроваджується в господарську практику і є якісно відмінною від попереднього аналога.

Можна виділити два підходи до визначення інновацій: вузький і широкий. Згідно з першим інновація ототожнюється з новою технікою, технологією, промисловим виробництвом.

У широкому розумінні інновації розглядаються як прибуткове використання ідей, винаходів у вигляді нових продуктів, послуг.

Нині у зарубіжній педагогіці дослідження інновацій в галузі методів активного навчання має прагматичний (емпіричний) характер. Вчені намагаються, поряд з теоретичним обґрунтуванням інноваційних процесів, дати практичні рекомендації для їхнього засвоєння. Педагоги інтенсивно шукають шляхи забезпечення більш високої якості навчання випускників ВНЗ. Одним із засобів є навчання – співпраця, що визначає стосунки викладача і студента (курсанта), їхню співпрацю. Розглядається метод групових дискусій, суть якого полягає у тому, що студентам (курсантам) надається індивідуальне завдання, яке вони мають виконати, а потім у процесі групової дискусії прийняти відповідне рішення.

На сьогодні головна проблема військової педагогіки – це якість підготовки офіцерських кадрів, що є однією з найпріоритетніших. Її актуальність та значимість особливо проявилася під час операції об'єднаних сил (ООС) на Сході країни із захисту суверенітету держави.

Реальна практика ведення бойових дій висунула певні вимоги до теорії військової педагогіки. Однією з першочергових серед них є необхідність розроблення концептуальних засад удосконалення якості освіти та інноваційних підходів щодо її реалізації в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ).

Чільне місце в цьому має посісти теоретичне обґрунтування педагогічних понять компетентність і якість освіти як ключових для розуміння сутності педагогічних процесів, оптимізація співвідношення між їх змістом та об'ємом, здійснення інших логічних операцій та адаптація до введення цих понять у

науковий обіг сфери вищої військової освіти, що на цьому етапі є нагальною теоретичною проблемою військової педагогіки.

Професія офіцера характеризується як: полі функціональна – за кількістю покладених на офіцера різноманітних функціональних обов'язків; вербальна – за засобами впливу на особовий склад в умовах безпосереднього та опосередкованого зв'язку з ним; індивідуальна – за формою організації; самостійна – за способами діяльності – без сторонньої допомоги, дріб'язкової опіки з боку керівництва (у межах виконання завдань); полі комунікативна – за обсягом службово-інформаційних зв'язків з періодично змінним колом осіб; розумова – за співвідношенням розумового і фізичного навантаження; творча – така, що в межах виконання завдань не піддається повною мірою алгоритмічному опису; динамічна – за змінними умовами професійної діяльності; стресогенна – за особливими умовами виконання службових обов'язків, що пов'язані з впливом стресогенних факторів середовища і діяльності; з високою моральною відповідальністю за здоров'я і життя особового складу, за підтримання озброєння та військової техніки у стані постійної бойової готовності. Наведена характеристика професії офіцера висуває певні вимоги до структури і змісту його професійно важливих якостей, що має знайти віддзеркалення в удосконаленні відповідного категоріального апарату, в тому числі – обґрунтуванні визначень ключових педагогічних понять "якість освіти" і "компетентність" та їх інтерпретації.

Професійна компетентність офіцера-випускника ВВНЗ є інтегральним показником якості освіти, що характеризує доведену ним здатність до професійного самовдосконалення, до успішного виконання визначених службово-бойових функцій на посаді за призначенням за набутою спеціальністю (спеціалізацією) на основі застосування сформованих знань, умінь, навичок, інших професійно важливих якостей відповідно до вимог професійного стандарту, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти".

Отже, за результатами проведення дефінітивного аналізу понять "якість освіти" і "компетентність" та їх інтерпретації удосконалено зміст і уточнено визначення цих понять задля введення їх в науковий обіг сфери вищої військової освіти та подальшого удосконалення на цій основі якості освітнього процесу ВВНЗ.

Прозоза В.О. (ВІКНУ)

РОЗПІЗНАВАННЯ ФЕЙКІВ - КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ

Ми в стані війни з Росією. У рамках своєї гібридної агресії проти нашої країни, Російська Федерація не припиняє практику поширення різноманітних фейкових новин. У такій ситуації основними шляхами боротьби з дезінформацією агресора є розвиток у населення критичного мислення, відповідальності в журналістів і споживачів інформації, а також громадської активності населення.

Фейки – інструмент лише одного з розділів ведення війни під назвою

"Інформаційно – психологічні спеціальні операції". Їхнє завдання – зламати волю держави й народу до спротиву. Завданням ворога є загарбати Україну, а наше завдання – обороняти державу. До того ж оборона в інформаційному просторі – це тільки один із видів спротиву. Наша мета є перемога на цьому фронті. Один із способів протистояння фейкам–упровадження громадської освіти, у якій приділено увагу й медіа-грамотності.

Для розвитку медіа грамотності населення необхідно орієнтуватися на особливості цільових аудиторій, які споживають інформацію. Держава не має інструмента, щоб стимулювати дорослих до самоосвіти у сфері медіа-грамотності, ми можемо й повинні забезпечити медіа-освіту не лише на рівні середньої школи, а й на дошкільному рівні.

Медіа-освіта є одним із ключових компонентів розв'язання проблеми дезінформації. Однак неможливо тільки медіа-грамотністю зупинити поширення брехливих новин, які тиражують сумнівні експерти, - це питання добросовісності медіа й дотримання журналістських стандартів.

Виокремлювати неправдиву інформацію з інформаційного потоку треба навчати ще з дитинства, зокрема розвивати такі навички, як критичне мислення, що є необхідною складовою медіа- грамотності. Критичне мислення надзвичайно важливе для того, щоб вирішити низку викликів, які стоять перед країною: війна на Сході , окупація Криму, боротьба з корупцією, подальша розбудова демократичного суспільства. Це непросто – ставити питання й діставати відповіді, розвиток цих навичок сприятиме кращому суспільству й могутній Україні. Наскільки зможе Україна відійти від Кремля, розбудувати свою територію залежить тільки від українців.

Українці мають навчитися критично оцінювати інформацію та виокремлювати з неї фейкову. Треба поступово впроваджувати медіа грамотність в освіту, вчити вчителів, а вони мають навчити дітей критично мислити, розпізнавати інформацію, тому що маніпулювати свідомістю людей значно легше ніж ми собі уявляємо. Тож цього року медіа-грамотність уключено в стандарт початкової школи, за яким вчитимуться перші класи з нового навчального року. Головна відмінність нового стандарту – орієнтованість на здобуття учнями компетентностей, а не лише знань. В десятих класах викладатимуть курс "Громадська освіта", у якому одним із семи розділів є "Світ інформації та мас-медіа".

Як змінити країну за допомогою освіти? Питання в тому, зростає людина суб'єктом чи об'єктом маніпуляцій. Дуже важливо, щоб людина виростила патріотом, який хоче служити своїй країні і народу та готується до цього упродовж життя.

Важливою складовою в цьому питанні залишається підготовка вчителів. Не можна вчителя, який сам не вміє критично мислити, відправити навчати цього дітей. Йому треба дати інструментарій. Цього раніше не було в нашій культурі радянської та пострадянської школи. Тож у цьому напрямку потрібно активно проводити роботу, готувати фахівців-педагогів.

Отже, виокремлювати неправдиву інформацію з інформаційного потоку треба навчати ще з дитинства. Зокрема розвивати такі навички, як критичне

мислення. В Україні медіа-грамотність включено в стандарт початкової школи, за яким учитимуться перші класи з нового навчального року.

Самчук В.Ф. (ВІКНУ)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ТЕРМІНІВ

Зазвичай військові матеріали відрізняються від будь-яких інших текстів насиченістю спеціальної військової лексики, широким використанням військової і науково-технічної термінології, наявністю певної кількості змінно-стійких і стійких словосполучень, що є характерними виключно для військової сфери спілкування, стислою формою висловлювання, використанням всередині одного речення чисельних паралельних конструкцій, що виражені інфінітивними та дієприкметниковими зворотами.

У військовому перекладі дуже велике значення має точність перекладу, оскільки перекладений матеріал може слугувати основою для ухвалення важливих рішень, проведення військових операцій тощо.

У визначенні, що таке термін, немає цілковитої одностайності. Проте функцією кожного "військового терміну" є точне та однозначне визначення чітко окресленого спеціального поняття певної військової галузі і його співвідношення з іншими поняттями в межах відповідної сфери діяльності.

Досліджуючи військову термінологію англійської мови, не можна не сказати про проблеми розуміння та перекладу. Проблеми ці можуть бути типовими для перекладу взагалі будь-яких термінів (наприклад, відсутність аналогічних понять та певних реалій або невідповідність і неповний збіг значення термінів) та специфічними (наприклад, різні системи військових звань і відмінності в організаційно-штатних структурах збройних сил у різних державах) тощо.

У деяких випадках вирішальну роль може зіграти вибір правильного способу перекладу терміна, наприклад, термін *security* означає охорону, забезпечення, бойове забезпечення; безпеку, засекреченість; термін *disposal* - вилучення з експлуатації, знищення, списання (майна), знешкодження; терміни *unit* та *command* мають до десяти і більше значень. Ці приклади показують, що одне і те ж слово може фігурувати в якості різних термінів у різних галузях військової справи.

У військовій справі існують різні самостійні галузі знань або діяльності. Тому не можна говорити про загальне поняття "військовий термін", а потрібно розрізняти терміни тактичні, організаційні, військово-технічні, терміни, що відносяться до різних родів військ та видів збройних сил тощо. Все це - різні галузі військових знань та діяльності, для кожної з яких характерна своя термінологія. У межах кожної з цих галузей значення терміна досить однозначне.

Однозначність терміна в такому розумінні не можна змішувати з

варіантами перекладу терміна на іншу мову, оскільки перекладений еквівалент того чи іншого терміна не є його значення, а лише один із можливих варіантів еквівалентної відповідності. Таких варіантів може бути декілька, тому що обсяг поняття, позначеного терміном в одній мові, майже ніколи не збігається з обсягом поняття в іншій мові. Саме тому в різних мовах доводиться зіставляти абсолютно різні обсяги понять, ба навіть інші перекладені еквіваленти понять.

У межах кожного виду військової термінології всі терміни певної військової галузі завжди однозначні. Це означає, що у термінів немає синонімів, хоча іноді зустрічаються терміни, що є дуже близькими за своїм значенням.

Серед загальновизнаних проблем розуміння і перекладу військових термінів, можна виділити наступні:

- Відсутність аналогічних понять і реалій.
- Невідповідність або неповний збіг значень термінів, насамперед у випадку дослівного перекладу.
- Велика кількість скорочень (аббревіатур і акронімів)
- Короткостроковість існування деяких термінів, тобто кожна нова військова операція породжує нові слова і веде до зникнення старих. Зазвичай це обумовлено розвитком техніки і зміною політичної ситуації.
- Різні системи військових звань - у більшості випадків не вдається знайти не тільки відповідність, а й сам переклад можливий лише завдяки транскрибуванню або транслітерації.
- Велика кількість сленгових утворень.

У контексті розуміння словосполучень, необхідно зазначити, що особливо складними для розуміння є словосполучення, у яких відносини між його компонентами можуть трактуватися у різний спосіб, наприклад, *amphibious tank fire support* "підтримка десанту вогнем плаваючих танків" або "підтримка вогнем десантних плаваючих танків", тощо.

Для військових термінів характерним є відповідність точно визначеному поняттю, прагнення до однозначності. Це призводить до того, що ціла низка військових термінів набуває незалежності від контексту, а отже, може бути перекладена за допомогою лексичних еквівалентів. Однак це не означає, що військові терміни абсолютно незалежні від контексту, мова йде лише про те, що термінологічне значення слова зазвичай не схильне до контекстуальної зміни, проте воно з'ясовується у контексті.

Помилки під час перекладу військових термінів зазвичай призводять до серйозних смислових спотворень оригіналу, насамперед військових документів, статутів та настанов, інструкцій та технічної документації, військово-наукових статей, де точність перекладу є однією з головних вимог. Щоб уникнути таких помилок, перекладач повинен прагнути детально вивчити ту галузь військової науки або техніки, в якій він працює, і домогтися вичерпного розуміння змісту понять, які висловлюються військовим терміном.

СУЧАСНА МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЮЧИХ СИСТЕМ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ

Участь Збройних Сил України в міжнародних навчаннях, конференціях, миротворчих місіях, розвиток двосторонньої співпраці з іншими державами та військовими відомствами розвинених країн обумовили зростання потреби в здійсненні перекладів військової документації. Особливу роль у цьому відіграє швидкість здійснення перекладів, тому для оброблення інформації, окрім послуг перекладачів, дедалі частіше використовуються системи машинного перекладу (СМП)..

Актуальність дослідження полягає у покращенні існуючих систем машинного перекладу (СМП) шляхом визначення критеріїв, що висуваються до сучасних СМП проведення аналізу їх функціонування, та як результат, відповідності СМП цим критеріям.

. Основні проблеми сучасних СМП полягають у наступному:

- Неспроможність СМП до аналізу та утворення похідних слів і як наслідок відсутність якісно здійсненого перекладу неологізмів, мовних зворотів і т.п.;
- Виникнення труднощів перекладу вузькоспеціалізованої лексики;
- Необхідності збереження змісту та цінності тексту;
- Дотримання відповідного стилю текстів.

Питання якості, мабуть, є найбільшою проблемою, з якою можна зустрітись під час використання СМП. Жодна комп'ютерна програма не здатна проаналізувати та зрозуміти контекст використання мови, і, відповідно, до перекладу такого, як може здійснити людина. Перекладачі - це не словники "1 до 1", які видають, буквальні, дослівні переклади. Перекладачі передають зміст та основну інформацію, спираючись не лише на мовний, а й культурний, історичний і т.п. досвід, а також на особисті знання. Зрозуміло, що чим більше у реченні слів та смислових і лінгвістичних залежностей між словами, тим важчим воно є для аналізу, а відповідно і для перекладу. Цей факт давно вже спонукав деяких дослідників по різному оцінювати якість машинного перекладу в залежності від довжини речення.

Після аналізу потенційних можливостей системи за умови її тривалої експлуатації, можемо зробити такі висновки. По-перше, робота зі словником користувача обмежується лише кодуванням окремих слів без можливості внесення словосполучень. Цей факт практично перевертає сподівання перекладача на покращення якості перекладу на основі "навчання" системи. По-друге, функція створення словоформ, принаймні в такому стані, в якому вона зараз знаходиться, радше заважає, ніж допомагає перекладачеві. Для підбору правильних словоформ інколи потрібно зробити 7-8 натискань для вибору із запропонованих варіантів перекладу, що ставить під сумнів доцільність автоматичного вибору словоформ, оскільки за той самий час це можна було б зробити вручну.

Таким чином, можна констатувати, що інструментарій для підвищення якості перекладу в розробників безумовно є. Перспективним напрямком подальших досліджень оцінки якості вітчизняних та зарубіжних СМП можуть бути дослідження з порівняння якості окремих версій однієї системи з метою визначення покращення або погіршення якості перекладу у новітніх версіях електронних перекладачів.

*Черніков В.Ю. (ВІКНУ)
Лісовський В.М. (ВІКНУ)*

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ВІЙСЬКОВОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Військовий переклад є відокремленою лінгвістичною дисципліною, зважаючи на високі вимоги до якості та точності перекладу, помилки в якому в кращому випадку приведуть до довільного і суб'єктивного тлумачення тексту і непорозумінь в ході переговорів, а в гіршому – можуть коштувати комусь життя або спричинити серйозні матеріальні витрати. Він вимагає бездоганного володіння не тільки іноземною військовою термінологією, але й адекватною українською військовою термінологією, яка регулярно поповнюється за рахунок впровадження нових видів зброї, інновацій в області матеріалів і спорядження, появи нових стратегій і методів ведення бою. Військовий переклад охоплює всі види і способи перекладу: від письмового перекладу статутів і документів до усного перекладу і синхронного перекладу при радіообміні, не виключаючи і двосторонній переклад при бесіді на військові теми.

Під професійною компетенцією розуміється вся сукупність навичок і умінь, що дозволяють ефективно вирішувати професійну задачу. Виділяються такі компетенції військових перекладачів:

1. Мовна компетенція – використання всіх доступних мовних засобів адекватно ситуації спілкування, взаємин між комунікантами, їх рольових функцій і реєстру спілкування. Сюди ж відносять і постійну необхідність поповнення словникового запасу перекладача. Таким чином, військовий перекладач повинен досконало володіти військовою лексикою, розуміти узус військових текстів, вміти підбирати правильний еквівалент при перекладі військових термінів.

2. Комунікативна компетенція – формування правильних висновків з висловлювання на основі фонових знань, введення необхідних для розуміння рецепторами перекладу фонових знань в процесі перекладу. Відносно військових перекладачів фонові знання мають вирішальне значення, оскільки саме вони зі знанням військової термінології складають те, чим відрізняється військовий перекладач від своїх колег з перекладу в інших сферах.

3. Текстотворююча компетенція – вміння створювати тексти різних типів. Військові тексти поділяються на жанри: військово-наукові, військово-технічні, військово-інформаційні, військово-публіцистичні, військово-ділові

тексти, статuti, настанови тощо. Кожен жанр визначає структуру самого тексту, його цілі.

4. Технічна компетенція – спеціальні знання, вміння та навички, необхідні для здійснення перекладацької діяльності. Серед спеціальних перекладацьких умінь виділяються: вміння виконувати паралельні дії на двох мовах і перемикатися з однієї мови на іншу; вміння бачити глибинну структуру висловлювання і поверхневу, уміння переключатися між ними; вміння здійснювати максимально точний переклад при відсутності прямих відповідностей; вміння правильно вибирати і застосовувати різні прийоми перекладу, щоб подолати труднощі, пов'язані з особливостями вихідної мови; уміння аналізувати текст оригіналу, виявляти в ньому перекладацькі проблеми і успішно їх вирішувати.

5. Стратегічна компетенція полягає в умінні заповнювати недоліки у володінні мовою як мовними, так і позамовними засобами. Сюди також входить знання факторів, що визначають переклад (прагматичних, соціокультурних, дискурсивних та лінгвістичних) і вимір їхнього впливу на вибір загальної стратегії перекладу для подальшої максимізації використання цих факторів в певній комунікативній ситуації.

6. Операційна компетенція – вміння розрізняти мовні картини світу різних мовних колективів, володіти на базі цих картин перекладацькими категоріями і виконувати адекватний переклад за допомогою таких категорій.

Отже, основне завдання в процесі формування перекладацьких компетенцій полягає не в повідомленні студентам деякої сукупності знань, а в підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних виконувати військові переклади на професійному рівні. До основних етапів підготовки перекладачів відносяться навчання технології перекладу, передперекладацький і перекладацький аналіз тексту, переклад спецтекстів, навчання усному перекладу, мовна підготовка, перекладацька практика студентів.

Удосконалення змісту професійної підготовки перекладачів відбувається за допомогою акценту на професійно-особистісній орієнтації навчання, більш ретельного відборумовного матеріалу, посилення практичної орієнтації при підготовці. Реалізація даних напрямків в цілому орієнтує освітній процес на досягнення єдності професійного розвитку особистості і формування професійно-діяльнійної компетенції майбутнього військового перекладача.

к.психол.н., доц. Кузнєцова О.О. (КНУ імені Тараса Шевченка)

ПСИХОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНДИВІДА

Психологічний погляд на методичні проблеми породження мовного вислову та динаміка мислення у зв'язку з мовою привертають увагу фахівців цієї галузі протягом часу.

Комунікативна лінгвістика зробила великий вплив на методику викладання іноземних мов, висунувши у центр уваги навчання усним видам

мовної діяльності, зокрема мовленню, пізніше обґрунтованого й з психологічної точки зору.

Передумови породження мовного вислову, такі як:

- взаємодія лінгвістичного та соціального чинників, оскільки будь-який вислів, проведений у конкретній ситуації спілкування, охоплює широкий фон попередніх умов, що впливають на його організацію;

- породження мовного наміру передуює породженню мовного акту людини, у якому враховується мета, предмет, місце й час вислову;

- при викладанні іноземної мови - необхідність врахування функцій й умов спілкування до систематизуючих ознак, а не навпаки;

- ступінь володіння структурно-системними утвореннями на різних рівнях мови та вміння вживати їх у відповідних ситуаціях спілкування й т. інше, складають сутність комунікативної компетенції, а саме - вміння співвідносити мовні засоби із завданнями й умовами спілкування та вміння організувати мовне спілкування із врахуванням соціальних норм поведінки й комунікативної доцільності висловлювання.

Процес вступу до викладання розпочинається із визначення специфіки предмету мовної діяльності, тобто, яким чином знання іноземної мови сприятимуть отриманню професійних навичок у світовому досвіді, а в подальшому, вміння їх застосування з метою розширення світопізнання курсантами/студентами, що формує їх вміння із самовдосконалення упродовж життя.

Відмінною рисою будь-якої мови взагалі, і, як навчального предмета зокрема, є його однорідність.

Мова включає в себе цілий ряд характерних особливостей, наприклад, *мовну систему, мовну здібність* і т. інше.

Загальна структура діяльності людини, поряд із суспільно-виробничою й пізнавальною, включає в себе й суспільно-комунікативну діяльність. Остання являє собою складний процес взаємодій індивідів, який реалізується засобом мови як системи одиниць і правил оперування ними, що виявляється у мовній діяльності тих, хто бере участь у спілкуванні (мовленні, слуханні, а також читанні й письмі).

Вербальне спілкування є формою реалізації такої взаємодії, а мовна діяльність може розглядатися як реалізація суспільно-комунікативної діяльності людей у процесі вербального спілкування.

На сучасному етапі досліджується проблема: у якому співвідношенні до *говоріння/висловлювання* знаходиться *мовлення*; чи може *мовлення* розглядатися як синонім до *говоріння/висловлювання*; чи воно є якісно відмінне від *слухання* і *говоріння/висловлювання*, хоча й безпосередньо із ним пов'язане.

Предметом аналізу є розуміння співвідношення: *мовлення* й *мовленнєва діяльність*, однак, враховуючи, що *мовлення* здійснюється засобами мови, а мова реально існує лише у *мовленні*, до аналізу необхідно включити й саму *мову* аби з точки зору по відношенню до діяльності індивіда розглядати наступне співвідношення: *мовлення* - *мова* - *мовленнєва*

діяльність.

Таким чином, мовна діяльність курсантів/студентів реалізує не тільки процес спілкування, а й водночас реалізує суспільно - комунікативну діяльність/потребу.

Федоренко Л.О. (ВІКНУ)

ТРУДНОЩІ ДВОСТОРОННЬОГО ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Процес військового перекладу являє собою складний творчий процес, що не обмежується лише аспектами лінгвістичної проблематики, а значною частиною виходить далеко за її межі, торкаючись багатьох екстралінгвістичних факторів, зокрема й соціологічного характеру, без яких не може обійтися жоден акт мовного спілкування. Це особливо яскраво проявляється в практиці військового перекладу, оскільки військова діяльність досить суттєво відрізняється від інших галузей людської діяльності.

В умовах забезпечення участі Збройних Сил України в регіональному співробітництві, підтримання миру та стабільності в Східній Європі та світі, виконання заходів міжнародного співробітництва у військової сфері, підвищення рівня взаємосумісності зі збройними силами держав-членів НАТО, підготовки військовослужбовців Збройних Сил України для участі в багатонаціональних навчаннях та миротворчій діяльності, заходах світової спільноти в боротьбі з тероризмом, покращання можливостей Збройних Сил України та з метою якісного лінгвістичного забезпечення вищезазначеної діяльності виникає потреба в здійсненні перекладів як промов представників різних департаментів Міністерства оборони чи Генерального штабу, так і військової документації, зокрема текстів військово-політичного характеру.

Вивчення особливостей перекладу військово-політичних текстів та промов представляє собою важливий, але маловивчений напрямок сучасної філології. Справа в тому, що десятки років предметом філологічних досліджень були тексти художньої та науково-технічної, суспільно-політичної літератури. Однак в період активного розвитку міжнародного співробітництва між Україною та провідними країнами, міжнародними альянсами та організаціями (НАТО, ООН, Євросоюз), участі в миротворчих операціях та міжнародних навчаннях призвело до формування нового рівня промов у військово – політичному дискурсі, до більш сучасного рівня, який несе в собі важливе значення для встановлення взаємовигідних та дружніх міжнародних відносин, зміцненню авторитету нашої держави на світовій арені, посилення державної безпеки та захисту державного суверенітету, розвитку Збройних Сил та приведенню їх до норм збройних формувань провідних країн сучасності.

З розширенням сфери військово-політичної діяльності почали змінюватися і тексти військово-політичного характеру. Вони стали характеризуватися сучаснішою новішою лексикою, аббревіатурами,

складнішими конструкціями, насиченістю однорідними членами речення, використанням фразеологізмів та багатокомпонентних термінів. Ці всі компоненти становлять собою труднощі для перекладу.

Федоренко Л.О. (ВІКНУ)

НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ ПРИ ВИКОРИСТАННІ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ

Сучасний підхід до вивчення іноземної мови передбачає формування граматично правильно оформленого мовлення за допомогою комунікації, тобто вивчення граматики в процесі комунікативної діяльності.

При використанні комунікативного підходу до вивчення іноземної мови методи та прийоми навчання граматики повинні базуватися на принципах функціональності, ситуативності, мовленнєво-розумової активності та індивідуальності.

Іноземна мова засвоюється в процесі активної мовленнєвої діяльності, тому саме комунікативний підхід здатний забезпечити мотивацію, створити ситуацію, наближену до реальних умов, в яких виникає потреба спілкуватися.

Організація граматичного матеріалу має неабияке значення у вивченні іноземної мови. Навчання комунікативної граматики передбачає використання лише автентичних матеріалів без штучних прикладів та абстрактних мовленнєвих ситуацій. Лексичний матеріал, на якому вивчається граматика, повинен бути добре знайомим для студентів, що дозволить значною мірою уникнути додаткових труднощів у засвоєнні граматичних правил.

Граматичний матеріал слід подавати в доступному об'ємі з метою його закріплення в нових контекстах. Введенню нового матеріалу обов'язково має передувати повторення раніше засвоєного, при цьому варто широко використовувати наочні матеріали, схеми, таблиці, тощо. Пояснення та правила повинні бути короткими, точними та простими. Для закріплення граматичних явищ слід використовувати різні види спілкування, парну та групову роботу включно.

Важливою умовою реалізації комунікативного підходу у вивченні граматики є відпрацювання нового граматичного матеріалу у всіх видах мовленнєвої діяльності: студент має навчитися розпізнавати в тексті граматичну структуру, сприймати її на слух, відтворювати в усному та писемному мовленні.

Удосконалення граматичних навичок в різних видах мовленнєвої діяльності значно підвищує рівень володіння іноземною мовою. Комунікативно-орієнтовані завдання для відпрацювання граматичних правил викликають у студентів зацікавленість та сприяють активній участі у їх виконанні.

Таким чином, завдяки комунікативному підходу вдається примирити дві протилежні точки зору щодо навчання граматики: надмірна увага до неї в курсі

вивчення іноземної мови з однієї точки зору або ж навпаки невиправдане скорочення граматичного матеріалу з іншої.

Секція 3

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО
ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

ПЕРСПЕКТИВИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Будь яка армія спроможна виконувати завдання оборони держави, якщо вона укомплектована досвідченим та підготовленим персоналом.

Навчений, підготовлений, натренований та вмотивований солдат, сержант, офіцер здатний ефективно застосувати зброю є запорукою успішного виконання завдань за призначенням підрозділом, військовою частиною, Збройними Силами.

На сьогодні оборонна реформа перейшла за апогей виконання тих масштабних заходів, які визначені Стратегічним оборонним бюлетенем України і Матрицею їх виконання. Військова освіта та підготовка кадрів є пріоритетним завданням оборонної реформи.

Довідково.

Стратегічний оборонний бюлетень України, введений в дію Указом Президента України від 6.07. 2016 року № 240/2016.

Стратегічна ціль 5. Професіоналізація сил оборони та створення необхідного військового резерву.

Оперативна ціль 5.2. Удосконалення системи військової освіти та підготовки кадрів

Фундаментальною основою системних змін у військовій освіті є створення цілісності умов підготовки військових фахівців, яка відповідає потребам Збройних Сил України, міжнародним стандартам якості підготовки військовослужбовців, стандартам та процедурам прийнятих у збройних силах держав – членів НАТО.

Міністерством оборони України проводиться робота щодо системних перетворень системи військової освіти та подальшого її розвитку.

Міністерством оборони України проводиться робота щодо подальшої співпраці із країнами – партнерами, у т.ч. за програмою DEEP.

Довідково.

Річна національна програма під егідою Комісії Україна – НАТО на 2018 рік, затверджена Указом Президента України від 28.03.2018 року № 89/2018.

п. 2.1.5.5. Удосконалення військової освіти та підготовки професійних кадрів.

Визначені основні шляхи розвитку системи військової освіти, які імплементують стандарти НАТО.

- перехід до здобуття освіти на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях військової освіти;
- запровадження діяльності “школи оборонного менеджменту” та “школи лідерства”, як складових професіоналізації освіти;
- перегляд кваліфікаційних вимог та штатно-посадових категорій до військових посад офіцерського складу щодо здобуття освітніх ступенів (“бакалавр”, “магістр”) та рівнів військової освіти;
- опрацювання механізмів мотивації на здобуття офіцерами освітніх (освітньо-наукових, наукових) ступенів на всіх рівнях військової освіти;
- перегляд змісту освіти та фахової підготовки, впровадження в освітній процес стандартів та процедур прийнятих у збройних силах держав – членів

НАТО.

З 1 вересня 2018 року розпочато експеримент з підготовки цивільної молоді з рівнем освіти “бакалавр” (“магістр”) за однорічною програмою навчання за визначеними спеціальностями з присвоєнням військового звання лейтенант і направленням у війська. Мета цього експерименту апробація “лідерських курсів” тактичного рівня та нового порядку комплектування посад офіцерського складу. Вже зараз можна стверджувати, що громадяни, які прийшли вчитись є вмотивованими. Очікуємо на позитивні результати експерименту. У 2019 році плануємо поширити його на інші вищі військові навчальні заклади.

Нещодавно, на спільній робочій нараді експертів НАТО та Міністерства оборони України з питань розвитку системи військової освіти України, яка відбулась 5-6 листопада 2018 р. використовуючи методологію програмно-проектного менеджменту ми презентували базові компоненти Проекту “Розвиток системи військової освіти та підготовки кадрів”. Отримано схвалення, досягнуто домовленості щодо створення спільної робочої групи та продовження співпраці з питань розвитку системи військової освіти.

Довідково.

Рішення Комітету реформ Міністерства оборони України та Збройних Сил України від 06.07.2018 №306/з/134 щодо забезпечення реалізації пілотного проекту з впровадження в роботу Комітету реформ основ програмно-проектного менеджменту.

Доручення Міністра оборони України від 12.09.2018 № 306/з/176 щодо розроблення і затвердження Статутів і календарних планів проектів, визначених у Реєстрі пріоритетних проектів оборонної реформи.

Таким чином, стратегічною метою розвитку системи військової освіти ми визначили набуття системою військової освіти нових ознак та якостей для формування у здобувачів освіти і підготовки освітніх та професійних компетентностей операційної сумісності із стандартами прийнятими у збройних силах держав – членів НАТО.

к.політ.н., доц. Аблазов І.В. (ВДА імені Євгенія Березняка)

Гордієнко Л.О. (ВДА імені Євгенія Березняка)

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІТИКИ "М'ЯКОЇ СИЛИ" СУБ'ЄКТАМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Питання доцільності використання політики "м'якої сили" в сучасних міжнародних відносинах доволі часто обговорюється в наукових колах. Актуальною залишається проблема оцінки результатів діяльності суб'єктів реалізації цієї політики. В той же час, досі немає ні загально визнаного трактування поняття "м'якої сили", ні консенсусу щодо єдиної методології визначення ступеню впливу її суб'єкта на об'єкт. Більше того, на даний момент відсутні спеціальні вимірювальні одиниці для певних інструментів, які необхідно враховувати при аналізі ефективності політики "м'якої сили" держави.

Проаналізувавши ряд рейтингів ефективності політики "м'якої сили" держав та декілька підходів до її вимірювання, можемо виділити найбільш авторитетні дослідження у цій сфері: "The Soft Power 30" (розроблений міжнародною консалтинговою компанією Portland); "Soft Power Index" (британська організація Institute for Government спільно з журналом Monocle); "Індекс "м'якої сили" для країн з ринками, що швидко розвиваються" (міжнародна аудиторська компанія Ernst&Youngспільно з російським дослідницьким центром "СКОЛКОВО"); щорічний рейтинг "Global Presence Index" (іспанський інститут Елькано).

Серед підходів, які використовуються в зазначених дослідженнях, на нашу думку, особливої уваги заслуговують: компаративний підхід для порівняння окремих категорій і потенціалу "м'якої сили" акторів, оцінки ефективності інструментів "м'якої сили" та оцінки динаміки змін в країнах, що є об'єктами цієї політики.

Проте, варто зазначити, що рейтингові дослідження проводилися недержавними установами, які не можуть у повній мірі проаналізувати ефективність впровадження заходів "м'якої сили". Для якісного та кількісного виміру ефективності політики "м'якої сили" рейтингові компанії, як правило, застосовують доволі різні критерії та аналізують більшою мірою тільки "поверхові" показники, не розкриваючи особливостей всіх етапів підготовки та проведення заходів "м'якої сили" (умови проведення, ресурси, коло суб'єктів та об'єктів, що задіяні одночасно, тощо). Тому, такі дослідження не можна назвати цілком об'єктивними.

Подальшим напрямом дослідження ми вбачаємо порівняння за методом шкалування проектів, які виявилися максимально успішними та найменш ефективних проектів в контексті застосування "м'якої сили", а також визначення варіантів раціонального використання можливостей "м'якої сили" для забезпечення національних інтересів України в реаліях сьогодення.

*Абрамян О.В. (ВІКНУ)
Дубінченко Ю.М. (ВІКНУ)*

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА: ГУМАНІСТИЧНІ АСПЕКТИ

За умов переходу національної системи освіти на гуманістичне – особистісно-орієнтоване спрямування, реалізації Державної програми розвитку Збройних Сил України на та відмови від догматичних підходів до підготовки майбутніх фахівців у тому числі і військових, актуальними виявляються проблеми підвищення якості підготовки військових фахівців у вищих навчальних закладах.

Стосовно вищої школи новий гуманістичний підхід передбачає, насамперед, гуманізацію освітнього середовища та гуманітаризацію (збільшення соціально-гуманітарних дисциплін у навчальних планах підготовки фахівців). Це означає, що в освітньому процесі доцільно створити оптимальні

умови для цілеспрямованого розвитку особистості курсанта (студента), передусім, його пізнавальних і духовних якостей, гармонізувати вплив різних видів службової та навчально-виховної діяльності на його військово-професійну соціалізацію, на професійне самовизначення та само актуалізацію. Одним із ефективних напрямків покращення їхньої підготовки є моделювання цього процесу, основною метою якого є забезпечення творчої пізнавальної діяльності курсантів (студентів) та формування їхньої різнобічної компетентності.

Гуманістична педагогіка – це система наукових теорій, що затверджує курсанта (студента) у ролі активного, свідомого, рівноправного учасника освітнього процесу, який вдосконалюється відповідно до власних можливостей, особливої уваги приділяє розвитку психічних, фізичних, інтелектуальних, моральних та інших сфер своєї особистості, а не прагне опанувати певною обмеженою сукупністю військово-професійних знань, вмінь та навичок; зосереджує увагу на формуванні вільної, самостійно мислячої та дієвої особистості офіцера; це перехід до особистісно-орієнтованої освіти.

Вдосконалювати культуру та методику загальної навчальної діяльності; формувати культуру управлінської діяльності на відповідному рівні (тактичному); формувати та вдосконалювати систему військово-професійних знань, напрацьовувати вміння та навички, розвивати лідерські якості, настанови, які необхідні для успішної професійної діяльності.

Отже перспективи впровадження гуманістичних аспектів військової освіти сприятимуть поступовому її переходу до нових методик навчання, провідною метою якого є якісна професійна підготовка та різнобічний розвиток особистості майбутнього військового фахівця.

Акішнин О.Г. (ВІТВ НТУ "ХПІ")
Колобов І.М. (ВІТВ НТУ "ХПІ")
Василенко Д.В. (ВІТВ НТУ "ХПІ")
Навроцький О.В. (ВІТВ НТУ "ХПІ")
Кучеренко І.В. (ВІТВ НТУ "ХПІ")

ДОСЛІДЖЕННЯ КОРЕЛЯЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ РІВНЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ І ВИРАЖЕНОСТІ ЗАГАЛЬНОНАВЧАЛЬНИХ НАВИЧОК КУРСАНТІВ

Соціально-економічні зміни, що відбуваються сьогодні як у суспільстві та і збройних силах, по-новому поставили питання про роль фахівця у вирішенні професійно-важливих завдань.

На зміну простому виконавчому стилю виконання службово-професійних обов'язків прийшла позиція активного творчого проектування своєї службової діяльності в рамках нормативних документів. Це в свою чергу потребує формування у військовослужбовців здібності до нестандартних рішень, тобто здібності, яка в сучасній психології називається соціальним інтелектом.

У закладах вищої військової технічної освіти соціальна психологія не

є профільною дисципліною, а сам освітній процес, як і у будь-якому навчальному закладі закритого типу, має свою специфіку. Враховуючи ці обставини, виникає необхідність імплементації в освітній процес таких форм і методів навчання, які б сприяли розвитку соціального інтелекту курсанта.

У доповіді розглядається вплив рівня розвитку загально навчальних навичок на рівень соціального інтелекту курсантів.

Кореляційний аналіз показників рівня вираженості навичок психолого-педагогічної підготовки і показників соціального інтелекту був проведений за допомогою прикладного пакету IBM SPSS STATISTICS. Кореляційний аналіз (був використаний критерій Пірсона) показників рівня вираженості показників соціального інтелекту (тест Гілфорда) і навичок психолого-педагогічної підготовки дає можливість зробити висновки про соціальний інтелект як важливу компоненту в підготовці майбутніх офіцерів, збільшенні надійності та ефективності їх професійної діяльності, збереженню життя і здоров'я підлеглих.

Після побудови кореляційних плеяд авторами був зроблений висновок про те, що одним із важливих компонентів психологічної готовності до діяльності в екстремальних ситуаціях є соціальний інтелект, високий рівень якого сприяє подоланню екстремальних ситуацій.

Основними методичними прийомами для створення сприятливих умов для розвитку соціального інтелекту в умовах освітнього процесу закладу вищої військової технічної освіти будемо вважати розширення інформаційно-інтелектуальної бази фахової підготовки, цілеспрямоване формування загально-навчальних навичок курсантів на заняттях, забезпечення суб'єктної виключності в ситуації взаємодії та управління ними.

Особливу увагу слід приділити використанню гуманітарного потенціалу з метою збагачення емоційно - особистісних аспектів рольової поведінки та досвіду в умовах освітнього процесу та взаємодії із провідними фахівцями галузі.

*д.пед.н., доц. Артемов В.Ю. (НА СБУ)
к.т.н., с.н.с. Литвиненко Н.І. (ВІКНУ)*

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОДЕКСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ У СИЛОВІ СТРУКТУРИ УКРАЇНИ

У нашому розумінні для співробітників силових структур України необхідно запровадити кодекси етики, в яких мають бути відображені базові цінності, служіння яким має стати головною ідеєю для професійного військового та професіонала спецслужб. Такі кодекси зможуть консолідувати службу у військових та правоохоронних органах, прищепити почуття відповідальності й гордості, незалежно від звання та посади.

Головними ціннісними орієнтирами співробітників силових структур України є обов'язкове виправдання тієї виняткової довіри, яку виказала їм нація та держава, доручивши охороняти безпеку держави, не дивлячись на всі труднощі й небезпеки служби, якісно виконувати свій професійний обов'язок,

всіма силами підтримувати демократичні засади та гуманітарні принципи професійної діяльності, демонструвати чесність, принциповість, відданість, лояльність і, в той же час, незалежність.

Що стосується кодексу професійної етики, то, на нашу думку, він повинен відображати вимоги та заборони з боку етики, пов'язані з конкретними формами професійної діяльності в сфері забезпечення державної безпеки, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, забезпечення охорони державної таємниці тощо.

Сьогодні проблема полягає не лише в тому, щоб підготувати правила професійної поведінки співробітників силових структур України. Важливо розробити механізми їх використання і поширення. В зв'язку з цим виникає питання, чи достатньо просто проінформувати співробітників про прийняття кодексу та його зміст або необхідно провести навчання, або загалом реорганізувати всю відомчу систему освіти в зв'язку з прийняттям кодексу.

В більшості кодексів професійної етики в провідних країн світу регламентуються питання дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарні вчинки є порушенням норм етичного кодексу, які виразилися у невиконанні фахівцем покладених на нього обов'язків або порушенні встановлених заборон. Санкції за скоєні вчинки можуть бути різними і варіюватися від зауваження до звільнення зі служби.

Слід також зазначити, що в контексті забезпечення безпеки в розвинених країнах освітній процес поєднується з процедурами сертифікації персоналу, які проводяться періодично і найчастіше містять етичну складову, яка полягає у вивченні та підписанні етичних зобов'язань співробітниками силових структур. Додатково до прийняття самого кодексу в розвинених країнах зазвичай призначається омбудсмен у певній професійній сфері, та створюється певна інституція з професійної етики. Така інституція має консультувати посадових осіб, проводити сертифікацію та навчання. Кодекси етики періодично поновлюються та вдосконалюються.

к.філол.н., доц. Білан М.Б. (ВІКНУ)

Гальчус А.О. (ВІКНУ)

*Бабич Б. (Центр Перекладознавства,
Університет м. Лідс, Велика Британія)*

ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ КУРСАНТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ

Визнання тестового контролю провідним засобом підвищення якості самостійної роботи в розвитку творчих здібностей курсантів порушує питання про зміну підходів до її організації. Традиційна система навчання сформувалася в період, коли найбільш актуальним завданням вважалася передача курсантові максимально можливої суми знань, у зв'язку з чим самостійна робота розглядалася як додаткова ланка процесу навчання. Відповідно до нових державних освітніх стандартів вищої військової освіти, збільшується обсяг

годин на самостійну роботу курсантів. Подібна активізація самостійної роботи курсантів вимагає зміни технологій навчання і їхнього методичного забезпечення.

Сучасні тенденції в галузі освіти, орієнтовані на розвиток і саморозвиток особистості курсанта, актуалізують поняття самостійності у розробці та удосконаленні змісту, форм і методів організації самостійної роботи.

В організації самостійної роботи курсантів як виду пізнавальної діяльності важлива роль належить механізмові опосередкування, що формує в курсанта потрібні установки і одночасно надає самостійній роботі процесуальний характер.

Важливою складовою самостійності є пізнавальна самостійність, що має пряме відношення до визначення рівнів самостійної діяльності і, унаслідок цього, до організації самостійної роботи курсантів.

Зміст самостійної роботи курсантів має подвійний характер. З одного боку, це сукупність навчальних і практичних завдань, що повинен виконати курсант у процесі навчання. З іншого боку, це спосіб діяльності курсанта по виконанню відповідного навчального теоретичного або практичного завдання.

Ряд публікацій свідчить про те, що в загальну систему організації самостійної роботи здійснюються спроби впровадження тестового контролю як окремо, так і в сполученні з рейтинговою системою оцінки знань, модульного навчання.

В основу застосування тестового контролю для організації самостійної роботи курсантів повинна бути покладена діагностична система, що представляє собою упорядковану сукупність взаємозалежних елементів і що включає, відповідно до класифікації педагогічного контролю, попередній, поточний, тематичний, рубіжний, підсумковий і заключний етапи.

Таким чином, самостійна робота є основним засобом організації навчально-пізнавальної діяльності курсантів у вищій школі і, в результаті, безпосередньо впливає на формування творчого потенціалу майбутнього фахівця. Вибір тестового контролю як засіб організації самостійної роботи курсантів робить необхідним розглянути його сумісність з усіма іншими етапами організації самостійної роботи і їхній скоординованості для досягнення максимально найкращих результатів.

*к.психол.н. Сторожук Н.А. (ВІКНУ)
Бачінський В.А. (ВІКНУ)*

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ НА СВІДОМІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Сучасний інформаційний стан суспільства диктує нові умови для розвитку особистості. У багатьох державах створені органи психологічних операцій які здійснюють вплив на свідомість військовослужбовців, формують суспільно-політичні думки, настрої населення, підрив бойового духу підрозділу.

Минулі бойові конфлікти у Кореї, В'єтнамі, Панамі, Іраку, Югославії, Чечні показали велику ефективність використання військових дій із інформаційно-психологічними операціями, збільшення ролі "не військових" методів ведення війни, значення яких останнім часом збільшується. У лютому 2013 року Начальник Генерального Штабу Російської Федерації Валерій Герасимов опублікував у тижневику "Військово-промисловий кур'єр" статтю "Цінність науки у передбаченні" де зазначив: "... роль невійськових засобів у досягненні політичних і стратегічних цілей зростає, в багатьох випадках за ефективністю вона значно перевищує силу зброї...". Ця стаття показує майбутні методи ведення війни Російською Федерацією, що кидає нові виклики для оборонного сектору держави, а широкий арсенал ведення гібридної війни дозволяє використовувати засоби масової інформації, що активно робить агресор - Російська Федерація - проти України.

Проведені глибинні операції зі знищення оборонного сектору України, розвалу економіки, зламу культурної самосвідомості, заміни національних інтересів, загострення мовних і релігійних проблем призвели до неможливості ефективної боротьби на перших етапах бойових дій на Сході нашої держави. Відсутність злагодження підрозділів призвело до трагедії під Іловайськом. Російська Федерація використала ситуацію: після "Революції гідності" багато прибічників В. Януковича втекли, чим зробили неможливим швидке прийняття рішень, що, у свою чергу, зіграло на руку "Зеленим чоловічкам" які анексували Крим. Перші втрати на Донбасі, блокування колон військової техніки, реакція місцевого населення на прибуття особового складу в населенні пункти на Сході нашої країни - всі ці заходи, які провела країна-агресор, негативно вплинули на морально-психологічний стан війська.

Проведення інформаційно-психологічні операції і глибинні операції Російської Федерації проти нашої держави показали велику ефективність, станом на 2013-2014 роки. Можна зробити висновок, що такі методи ведення гібридної війни будуть застосовуватись і надалі. Це кидає нам виклики для протистояння із цією гібридною агресією проти нашої держави, тому ця тема є дуже актуальною, станом на ті реалії, у яких ми живемо сьогодні.

к.пед.н., проф. Безносок О.О. (КОГПА)

ПОГЛЯДИ СУХОМЛИНСЬКОГО НА РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Якісно нового теоретичного та методичного забезпечення студентської науково-дослідної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу вимагає зростання вимог до професійної підготовки вчителя. Успішне оволодіння навичками педагогічного дослідження бакалаврами, спеціалістами та магістрами допоможе їм органічно включитися в педагогічну діяльність і відразу розпочати практичне застосування наукових знань у школі.

Значний внесок у розвиток науки про школу зробив видатний український педагог Василь Олександрович Сухомлинський, 100 – річчя якого

відмітили 28 вересня 2018 року. В усіх педагогічних і публіцистичних роботах та й у самій педагогічній діяльності Василя Олександровича червоною ниткою проходить ідея творчого дослідження.

У багатьох своїх працях він відзначає, що педагогічна діяльність неможлива без елемента дослідження, бо вже за своєю логікою та філософською основою вона має творчий характер. На думку відомого педагога, кожна людська індивідуальність, з якою має справу вчитель – це певною мірою, своєрідний, неповторний світ думок, почуттів, інтересів. І бути в цьому світі не пасивним спостерігачем, а дослідником, покликаним вивчати та плекати його – важливе завдання вчителя. Важливими є думки видатного педагога про поєднання практики з науковим дослідженням як вищим етапом педагогічної творчості, коли вчитель починає вдумливо аналізувати свою роботу, коли виникає інтерес до теоретичного осмислення свого досвіду, прагнення пояснити причинно-наслідкові зв'язки між знаннями учнів і своєю педагогічною культурою.

Про відповідальність у науково-педагогічних дослідженнях говориться у дисертаційному дослідженні В.О.Сухомлинського, яке він успішно захистив у спеціалізованій вченій раді Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка(нині Київський національний університет імені Тараса Шевченка) у 1955 році. Дисертаційне дослідження В.О.Сухомлинським написано "...на матеріалі 16-літнього досвіду роботи в якості директора школи, завідуючого навчальною частиною та завідуючим Райвно. ... Автор спостерігав та опрацював матеріали аналізу більше 5300 уроків.". Величезний досвід практичної роботи дав можливість досліднику зробити науково обґрунтовані висновки та рекомендації, які сприяли розвитку педагогічної теорії.

На жаль, ідеї, які були закладені у науково-педагогічному дослідженні В.О.Сухомлинського та досвід великого педагога і вченого, який дав йому можливість досягти вершин, сьогодні певною мірою перекручуються. Вимоги, які ставляться до сьогоднішніх дослідників, не враховують належний практичний досвід. Тому важливим завданням сучасної педагогіки є вивчення передового досвіду великого педагога та його бачення проблеми науково-педагогічних досліджень з метою впровадження кращих зразків у школу XXI століття.

*Кравченко К.О. (ВІКНУ)
Беліченко Л.О. (в/ч А 2166)*

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ АТО ДО МИРНОГО ЖИТТЯ

У тезах представлені результати досліджень індивідуально-психологічних особливостей військовослужбовців, що впливають на їх адаптацію до мирного життя.

Досліджування проводилося на базі Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Військового інституту

Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка, Львівської академії Сухопутних Військ імені Петра Сагайдачного та у деяких військових частинах Харківської, Дніпропетровської, Миколаївської областей. У дослідженні брали участь курсанти та офіцери вищих навчальних закладів, солдати і офіцери військових частин – учасники антитерористичної операції (185 чоловік).

За результатами дослідження можна зробити наступні висновки:

✓ ОАП (особистісний адаптаційний потенціал) має пряму кореляцію з наступними показниками:

оптимізм; соціально-психологічних і психологічних характеристик особистості, що відображають інтегральні особливості психічного і соціального розвитку - поведінкова регуляція, комунікативний потенціал, морально-етична нормативність, військово-професійна спрямованість, відсутність схильності до девіантних форм поведінки, відсутність суїцидального ризику;

копінг-стратегії - планування вирішення проблеми, тобто, чим вищий показник адаптаційного потенціалу, тим вищий рівень зазначених показників.

✓ ОАП має зворотну кореляцію з наступними показниками:

реакції бойового стресу - надпильність, перебільшене реагування, притуплення емоцій, агресивність, порушення когнітивних процесів, депресія, загальна тривожність, напади люті, зловживання алкогольною/наркотичною речовиною, непрохані спогади, проблеми зі сном, провина того, хто вижив, подія травми, дисоціативні симптоми, повторне переживання травми, симптоми уникнення, симптоми гіперактивації;

акцентуації характеру – тривожна, дистимічна, педантична, збудлива, застрягаюча, циклотимічна, екзальтована;

індивідуально-психологічні особливості – іпохондрія, депресія, істерія, психопатія, паранояльність, психастенія, шизоїдність, гіпоманія; захисні механізми - витіснення, регресія, заміщення, заперечення, проекція, компенсація, гіперкомпенсація, раціоналізація;

копінг-стратегії – прийняття відповідальності, втеча-уникнення.

✓ ОАП не має кореляційного зв'язку з показниками:

акцентуації характеру – гіпертимна, емотивна, демонстративна;

копінг-стратегії – конфронтація, дистанціонування, самоконтроль, пошук соціальної підтримки, позитивна переоцінка.

✓ Основні проблемні місця з якими можуть зіштовхнутися фахівці-психологи та самі військовослужбовці в адаптації до мирного життя – це низький рівень поведінкової регуляції, ознаки суїцидального ризику та схильність до девіантних форм поведінки.

✓ Майже половина військовослужбовців з недостатнім рівнем адаптаційного потенціалу мають досить високий рівень схильності до суїцидальної поведінки. Серед усіх досліджуваних це складає 12,97%.

✓ Рівень бойового стресу, безумовно, залежить від адаптаційного потенціалу особистості, але це не означає, що при достатньому рівні адаптаційного потенціалу бойовий стрес зовсім не буде проявлятися, оскільки він залежить і від інших факторів.

✓ Достатній рівень адаптаційного потенціалу знижує загальний рівень прояву бойового стресу високої інтенсивності майже у 2,5 рази та достатній рівень адаптаційного потенціалу впливає на інтенсивність прояву реакцій бойового стресу.

✓ Реакції бойового стресу, що спостерігаються при недостатньому рівні ОАП важче піддаються корекції та потребують більшого на це часу, та як наслідок, сам процес адаптації до мирного життя буде проходити важче та довше.

✓ Виникнення у військовослужбовців особистісних розладів, що є, у більшості випадків, результатом бойового стресу, має свій негативний вплив на подальшу адаптацію до мирного життя.

✓ Серед усіх військовослужбовців, що увійшли до другої групи, 42,86% маю ті чи інші розлади особистості (серед загальної кількості військовослужбовців це складає 12,97%). Серед них найбільш вираженими є показники "психопатія", "паранояльність" та "шизоїдність".

✓ При дії екстремальних стрес-факторів у військовослужбовців проявляються ознаки акцентуованих рис. Якщо після повернення не пройти курс психологічної реабілітації, то ці акцентуовані риси можуть стати стійкими рисами особистості, що в свою чергу створить істотні перешкоди до адаптації до мирного життя.

✓ У групі з недостатнім рівнем адаптаційного потенціалу свій прояв мають наступні показники акцентуацій: "екзальтована", "циклотимічна" та "збудлива".

✓ Військовослужбовцям з недостатнім рівнем особистісного потенціалу властиві прояви наступних захисних механізмів: раціоналізація, проекція, заперечення та компенсація.

Основною копінг-стратегією, що впливає на адаптацію військовослужбовців є планування вирішення проблеми.

*Беспалько А.О. (ВІКНУ)
к.психол.н. Мельник Я.І. (ВІКНУ)*

ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Складність суспільно-політичної обстановки в Україні, ведення бойових дій військовослужбовцями операції Об'єднаних Сил Збройних Сил України на сході держави вимагають від діяльності військових психологів чітких, вмільх та практичних дій орієнтованих на формування та підтримання життєдіяльності особистості військовослужбовця в межах, які дозволять в повній мірі виконати поставлені завдання. Адже, коли ведеться мова про діяльність військовослужбовців ЗС України, однією з актуальних задач є використання та вдосконалення знань, умінь та навичок особистості в екстремальних, особливих умовах діяльності. Слід зазначити, що важливим чинником виступає тривалість, протягом якої військовослужбовець здатний якісно та в повній мірі

виконувати поставлені завдання без суттєвого впливу на фізіологічне та психологічне здоров'я.

Слід відзначити, що базовими для понятійно-термінологічного апарату дослідження процесу відновлення психологічної стійкості військовослужбовців після бойового зіткнення є поняття стійкість, особистість та психологічна стійкість особистості.

Відомо, що категорія "стійкість" перейшла в психологію із технічних наук. Основним показником стійкості системи, в зазначених дисциплінах являється властивість системи приймати зовнішні впливи без порушень функціонування, тобто без переходу в інший стан, коли система перестає бути сама собою.

Синонімами слова "стійкий" є слова стабільний, врівноважений, сталий та інші.

Термін *stability* перекладається як: 1) стійкість, стабільність, стан рівноваги; 2) сталість, твердість; а *mentalstability* - психічна стабільність (стійкість).

В науковій літературі, присвяченій питанням психології, проблема "стійкості" представлена: толерантність до невизначеності – це соціально-психологічна характеристика особистості яка визначає готовність людини до протистояння невизначеним ситуаціям та їх сприйняття як бажаних; конфліктостійкість – це суто особистісна властивість, що характеризується здатністю психіки особистості протистояти стресовим чинникам, вмінням організації особистої поведінки в кризових та екстремальних ситуаціях, пошуком шляхів оптимального розв'язання напружених ситуацій; стресостійкість – це сукупність особистісних якостей, що створюють сприятливі умови переносити значні когнітивні, емоційні та вольові навантаження в наслідок критичного та екстремального впливу зовнішнього середовища на об'єкт сприйняття без особливого впливу на психофізичне самопочуття особистості та соціум в якому вона перебуває; життестійкість – це психічна якість людини, що знаходить своє відображення в максимальній мобілізації особистісних ресурсів в екстремальних та критичних умовах, в ситуаціях, коли існує пряма загроза життю та безпеки особистості; перешкодостійкість – це властивість різних систем особистості (сенсорної, моторної, когнітивної) функціонувати під впливом зовнішніх перешкод (гучний звук, яскраве світло, негативний психологічний вплив) без суттєвого зниження ефективності функціонування.

Здійснюючи розгляд зазначеного поняття в контексті психології, слід зазначити, що його інтерпретація використовується для описання різних аспектів поведінки особистості в різних умовах діяльності, а також для надання характеристик певних категорій якостей особистості. У психологічній літературі проблема стійкості розглядається в наступних визначеннях: нервово-психічна стійкість, психічна стійкість, стійкість уваги, емоційна стійкість, емоційно-вольова стійкість, соціально-психологічна стійкість, морально-психологічна стійкість, стійкість особистості, професійна стійкість та інші.

к.т.н. Богунов С.О. (ЦВСД НУОУ)
к.і.н. Мітягін О.О. (ЦВСД НУОУ)
к.пед.н., доц. Приходько Ю.І. (ЦВСД НУОУ)

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ

Підготовка військових фахівців з вищою освітою для Збройних Сил України на сучасному етапі відбувається в умовах кардинальних змін в системі безпекової та оборонної політики держави. Державною програмою розвитку Збройних Сил України на період до 2022 року передбачено приведення якості підготовки (перепідготовки) і підвищення кваліфікації військових фахівців у відповідність до потреб сил оборони з урахуванням досвіду антитерористичної операції, бойових дій та міжнародних операцій з підтримання миру та безпеки.

Вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти (далі – ВВНЗ) мають оперативно реагувати на ці зміни шляхом коригування освітнього процесу, його проектування, реалізації, всебічного забезпечення. Складність сучасних систем озброєння, військової техніки та їх комплексне застосування в умовах планування та ведення бойових дій, локальних конфліктів і миротворчих операцій вимагають постійного пошуку шляхів підвищення рівня професійної підготовки військових фахівців. При цьому суттєво зростає роль особистості військового фахівця зі сформованими та розвинутими лідерськими якостями, спроможного до самовдосконалення протягом військово-професійної діяльності через освіту та самоосвіту. Проектування та здійснення освітньої діяльності у ВВНЗ мають набути спрямованості на активізацію пізнавальної діяльності майбутніх військових фахівців, на формування та розвиток у них лідерських якостей. Основними шляхами в цьому процесі є такі: застосування особистісно орієнтованих діалогічних технологій, відхід від проявів знеособлення підготовки фахівців з акцентом на становлення їх професійної суб'єктності, вивчення основних психологічних якостей тих, хто навчається, підвищення їх відповідальності за результати навчання

В доповіді показується, що в процесі особистісно орієнтованої підготовки військових фахівців з вищою освітою необхідно розвивати рефлексивні вміння, розширяти суб'єктний досвід співпраці з однокурсниками і викладачами, сприяти набуттю досвіду саморегуляції, індивідуальної і групової рефлексії, лідерського досвіду шляхом актуалізації свого суб'єктного досвіду. Самореалізація суб'єкта навчання, як лідера, при цьому включає усвідомлення, вибір і реалізацію тих аспектів індивідуальності, які сприяють його самовираженню, реалізації своїх потенцій, формуванню суб'єктом власної системи смислів, цінностей, мотивів, уявлень про себе, постановку цілей і визначення способів їх досягнення, у тому числі – й перетворення себе.

МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

На сучасному етапі реформування Збройних Сил України суттєвого значення набуває розвиток професійної мотивації військовослужбовців. Варто зазначити, що мотивація в діяльності військовослужбовців відіграє важливу роль, а її розвиток сприяє успішній професійній самореалізації особистості.

Отож, мотивація – це вид управлінської діяльності, який забезпечує процес спонукання особи до дієвості, спрямованої на досягнення особистих цілей чи професійної діяльності. Теоретичний аналіз різноманітних моделей мотивації показав як позитивні, так і негативні аспекти їхнього використання, і це природний процес, оскільки в "теорії і практиці керівництва немає ідеальної моделі стимулювання, яка відповідала б різноманітним потребам індивідів". Запропонована нижче класифікація традиційно застосовується у різних країнах. Це такі моделі як: "батога та пряника", первинної та вторинної потреби, внутрішньої та зовнішньої винагороди, факторна модель стимулювання, теорія справедливості, сподівання, соціальної справедливості та інші. Існуючі моделі мотивації надзвичайно різноманітні за своєю спрямованістю та ефективністю, при чому більшість з них придатні для використання лише у комерційному секторі. Проблема вивчення мотивацій лише з психологічного аспекту, не дає можливості чітко визначити, що ж спрямовує людину до діяльності. Однак дослідження поведінки особистості у процесі активності подає певні загальні трактування мотивації діяльності суб'єкта, але навіть вони дозволяють розробляти прагматичні моделі.

Різнманітні теорії мотивації вчені розподіляють на дві категорії:

- змістовні (теорія потреб М.І. Туган-Барановського, ієрархія потреб А. Маслоу, теорія потреб Д. Маккелланда, двофакторна теорія Ф. Герцберга);
- процесійні (теорія сподівань В. Врума, теорія справедливості, комплексна процесійна теорія Л. Портера і Е. Лоулера).

Для чіткого розуміння та дефініції теорій змістовних та процесійних мотивацій, потрібно засвоїти трактування засадничих понять – потреб, інтересів. Зрозуміло, що мотиваційні компоненти виражаються в особистісному смислі та виступають його "енергетичним" блоком, який характеризується інтенсивністю та історією формування.

Таким чином, актуальність дослідження професійної мотивації обумовлена необхідністю об'єднання існуючих теорій та виходу на вищий рівень їхнього узагальнення, а також практичними завданнями підвищення ефективності військово-професійної діяльності, знаходження нових підходів до мотивації людей. Враховуючи зазначене, у нашому дослідженні під час аналізу структури особистості мотиви професійної діяльності опосередковані різними рівнями розвитку людини: особистісним, суб'єктним рівнями й рівнем індивідуальності.

ВІЙНА ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЯВИЩЕ

Сьогодні для української держави стало актуальним питання війни, яка представляє собою надзвичайний стан, який охоплює націю, державу чи спільноту, що обумовлений нагромадженими на попередніх етапах суспільно-історичного розвитку.

Зазначимо, що наразі існують такі типи війн:

- *міждержавні*, в яких беруть участь політичні утворення, які взаємно визнають існування та легітимність один одного;
- *наддержавні* (або імперські), які мають за мету або своїм наслідком знищення певних її учасників і утворення єдності вищого рівня;
- *субдержавні* (або субімперські) мають за мету збереження або розпад якогось політичного утворення, національного або імперського.

Проте, всі ці типи війн не однозначні і можуть трансформуватися один в одного.

Крім зазначеної вище типології війни класифікують і таким чином:

1. війни, що опираються на *природу політичних утворень та історичних ідей*, посиляються на цілі;
2. війни, що опираються на *природу зброї та військового апарату*, посиляються на засоби.

Аналізуючи наукову літературу з проблем виникнення війни, нами встановлено такі її підходи до пояснення причин війни:

1. *Біологічний*: агресією наділені усі живі істоти. Агресія виникає під час конфлікту, який за собою несе невдоволення однієї із сторін. Чим частіше здобувається перемога, тим агресивнішою стає її тріумфатор. Войовничість модифікується досвідом, має набутковий характер.

2. *Соціологічно-психологічний*: причиною стає самолюбство та бажання володіти, відбувається породження суперництва, де застосовується конфлікт та насильство:

- Протистояння сторін на своїх межах;
- Насильство народного повстання, часто спонтанне, переростає у повстання або громадянську війну, коли воно має політичний характер.

Ігровий: конкурентність як гра, гонка. Кожна сторона прагне стати лідером на світовій арені, будучи першим на ринку, у військовій могутності та науці.

*Гальчус А.О. (ВІКНУ)
Нешива Е. (Бюро міжмовної координації НАТО)*

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Перехід до інформаційного суспільства та швидкі темпи інформатизації спричиняють розвиток та використання сучасних інформаційних технологій у

навчальному процесі.

Сучасні темпи розвитку інноваційних технологій та інформатизації суспільства обумовлюють формування інформаційного суспільства, що, у свою чергу, вимагає наявності та доступу до якісно нових знань і вмінь. При цьому широке використання мобільних телефонів, персональних комп'ютерів, планшетів, Інтернету та соціальних мереж створюють нові умови для спілкування і співпраці. Наразі існуючі можливості Інтернету змінюють особисті й робочі якості життя суспільства, а його всебічне використання зумовлює необхідність перебудови основних сфер діяльності суспільства, у тому числі й освіти. Упродовж останніх десятиліть активно розробляються інноваційні форми електронного навчання, а саме: інновації у навчанні та викладанні; інновації у забезпеченні доступу до відкритих ресурсів тощо. Зважаючи на зазначені аргументи, реформування та адаптація системи вищої освіти з урахуванням саме сучасних умов розвитку й інформатизації суспільства стає нагальною потребою. Тому необхідним є пошук та впровадження відповідних форм та методів викладання, які, у свою чергу, повинні базуватися на використанні інноваційних інформаційних технологій. У цьому аспекті перспективним напрямом є розвиток та впровадження дистанційної форми навчання. При цьому дистанційна форма навчання повинна забезпечувати доступність та надання якісної освіти на ринку освітніх послуг вищих навчальних закладів.

Європейський досвід розвитку освітніх послуг свідчить про збільшення кількості університетів і коледжів, що пропонують отримання освіти за технологіями дистанційного навчання. При цьому головною умовою є наявність підключення до Інтернету та доступу до відповідної навчальної платформи. Результати дослідження свідчать, що традиційно у світовій практиці виокремлюють три форми навчальних закладів, що пропонують можливість дистанційного навчання: – "натуральні" дистанційні університети (пропонують лише дистанційну форму навчання); – провайдери корпоративних тренінгів і/або курсів підвищення кваліфікації (проходження лише певних курсів за дистанційними технологіями); – традиційні університети, що поряд із традиційними формами навчання (денна/заочна) пропонують навчання в режимі он-лайн. Необхідно відмітити, що приблизно від 10% до 25% студентів у світі отримують освіту, використовуючи системи дистанційного навчання.

Отже, аналіз зарубіжного досвіду функціонування дистанційної форми навчання свідчить, що система дистанційного навчання – це перспективний напрям розвитку сучасної освіти. При цьому дана форма навчання має ряд переваг як для студента, так і для вищого навчального закладу. Однак, на жаль, у вітчизняній освітній практиці дистанційні технології перебувають лише на стадії розвитку та розроблення. Тому необхідним є розроблення та впровадження відповідних механізмів стимулювання розвитку дистанційної форми навчання, що забезпечить доступ до якісної та сучасної освіти.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Гуманітарна політика у Збройних Силах – це цілеспрямована діяльність органів військового управління щодо забезпечення навчання, виховання, психологічної підготовки військовослужбовців і працівників, їх духовного, культурного та фізичного розвитку, реалізації конституційних прав і свобод.

Соціальна політика у Збройних Силах – це діяльність органів військового управління щодо розвитку і управління соціальною складовою з метою задоволення соціальних потреб та інтересів військовослужбовців, членів їхніх сімей і працівників, соціальної реабілітації, підтримки та захисту військовослужбовців і осіб, звільнених у запас або у відставку.

Основними принципами гуманітарного і соціального розвитку є: верховенство права, законність і гуманність, повага до людини, її конституційних прав і свобод, забезпечення соціального і правового захисту громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах, а також членів їхніх сімей, гласність, відкритість демократичного цивільного контролю, виховання військовослужбовців на патріотичних, бойових традиціях Українського народу, орієнтація на ідеали демократії і гуманізму, загальнолюдські моральні цінності, заборона створення і діяльності у Збройних Силах організаційних структур політичних партій, наукові підходи до планування, здійснення та оцінки результатів діяльності органів військового управління щодо гуманітарного і соціального розвитку, взаємодія органів військового управління на основі чіткого розмежування повноважень, відповідальності у питаннях реалізації гуманітарної і соціальної політики держави у Збройних Силах.

Відповідно до Проекту Концепції гуманітарного розвитку України реалізація мети та завдань гуманітарного розвитку України здійснюватиметься шляхом формування політики, що передбачає відповідні механізми з вирішення питань у цій сфері на державному, регіональному та місцевому рівнях, правове, фінансове та організаційне забезпечення.

к.психол.н. Кравченко К.О. (ВІКНУ)

Герасименко А.І. (в/ч А 1620)

АКТУАЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ АТО У ПІДРОЗДІЛАХ ПОСТІЙНОЇ ДИСЛОКАЦІЇ

Під час ведення бойових дій усі акценти робляться на боєздатність військовослужбовця, його витривалість, стійкість, спроможність максимально ефективно виконувати бойові задачі. Складовою цих елементів, можливо не основною, але досить вагомою, є взаємодія військовослужбовця з членами своїх родин на усіх етапах участі у бойових діях.

На наш погляд, психологічне забезпечення сімей військовослужбовців повинно відбуватися на трьох етапах: підготовчий етап – відбувається до відправки військовослужбовця у зону бойових дій; консультативний – робота з сім'ями під час перебування військовослужбовця у зоні бойових дій; етап психологічної підтримки – після повернення військовослужбовця з зони бойових дій.

Головними проблемними місцями у психологічному забезпечення сімей військовослужбовців, на наш погляд, є не стільки питання психологічного наповнення програми супроводу, а саме організація процесу взаємодії. Це в першу чергу пов'язано з тим, що не всі родини проживають поряд з місцем дислокації підрозділу; по-друге, необхідно враховувати зайнятість родин (не у всіх є вільний час для прийняття участі у певних психологічних заходах); третє – недостатній рівень проінформованості родин щодо можливих негативних наслідків участі військовослужбовців у бойових діях, які так чи інакше вплинуть на їх сімейні відносини, тим самим знижується мотивація участі у подібних психологічних програмах; четверте, забезпечення підрозділів фахівцями, які б могли на високому професійному рівні надавати психологічну допомогу сім'ям військовослужбовців.

Слід звернути увагу на те, що психологічну роботу з сім'ями військовослужбовців повинні проводити саме військові психологи підрозділу де проходить службу військовослужбовець, а не волонтери, цивільні психологи та представники громадських організацій. Це, на нашу думку, сприятиме налагодженню довіри та добрих взаємовідносин між керівництвом підрозділу та родинами військовослужбовців (яке не завжди є), забезпеченню родин необхідною та достовірною інформацією щодо перебування військовослужбовців у зоні проведення бойових дій, контроль та невілювання проявів проросійських поглядів у найближчому колі військовослужбовця, певний контроль психологічного стану військовослужбовця після повернення із зони бойових дій в неслужбовий час, сприятиме виникненню у військовослужбовця впевненості, що про його родину піклуються поки він виконує свій службовий обов'язок по захисту Батьківщини.

к.т.н. Гришин С.П. (НМЦ КП МОУ)

СИСТЕМ АПЕРІОДИЧНОГО ПРОВЕДЕННЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ ПОЛІГРАФА В ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ПЕРСОНАЛОМ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Зважаючи на усе зростаючу необхідність впровадження періодичних психофізіологічних досліджень з використанням поліграфа (далі – ПФДВП) в практику діяльності Міністерства оборони України (далі – МО України) актуальності набуває завдання щодо розробки системи періодичного (планового) проведення опитування з використанням поліграфа персоналу МО України та Збройних Сил України (далі – ЗС України).

Запровадження зазначеної системи, з одного боку, дозволить врегулювати

питання щодо періодичності, з якою мають проходити процедуру ПФДВП різні категорії посадовців МО України і ЗС України, забезпечити плановість в організації процесу ПФДВП, а з іншого – дозволить підвищити рівень його профілактичного впливу, а в наслідок цього і реального попередження значного відсотку правопорушень, які могли б бути вчинені працюючим персоналом.

Визначальним фактором для встановлення конкретних строків проведення періодичних перевірок на поліграфі для певних категорій посадовців мають бути саме ризики, що пов'язані з персоналом у МО України та ЗС України. Звичайно, таких ризиків дуже багато, але, в контексті проведення ПФДВП їх умовно можна розподілити на наступні три основні групи: перша – патологічні залежності; друга – розголошення інформації з обмеженим доступом; третя – корупційні ризики.

В ході проведення науково-дослідної роботи "Пілігрим-2" виділено основні критерії, відповідно до яких доцільно встановлювати строки проведення періодичних ПФДВП у ЗС України, з урахуванням яких окреслено терміни та визначено загальний алгоритм проведення періодичних ПФДВП окремих категорій персоналу ЗС України.

Запровадження даної системи дозволить забезпечити плановість у проведенні процедури ПФДВП, за рахунок встановлення чітких термінів її проходження для різних категорій персоналу ЗС України. Це, в свою чергу сприятиме підвищенню ефективності використання поліграфа у вирішенні завдань кадрової безпеки та профілактики різного роду правопорушень.

Для забезпечення дієвості даної системи доцільно запровадити ешелоновану структуру підрозділів, на які покласти завдання щодо проведення ПФДВП. Зокрема, на рівні МО України виконання цих завдань покласти на відповідний відділ НМЦ КП МО України. На нього ж покласти й завдання щодо науково-методичного забезпечення проведення процедури ПФДВП та контролю за їх проведенням іншими підрозділами. У видах ЗС України, Силах спеціальних операцій ЗС України та Десантно-штурмових військах завдання щодо проведення ПФДВП з особовим складом покласти на відповідні Служби (відділи) психологічного вивчення особового складу, які створити на базі Кадрових центрів видів ЗС України та інших визначених структурних підрозділів.

к.т.н. Гришин С.П. (НМЦ КП МОУ)

РИЗИКИ ПОВ'ЯЗАНІ З ПЕРСОНАЛОМ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ТА ЧИННИКИ, ЩО СПРИЯЮТЬ ЇХ ПОЯВІ

Визначальним фактором для встановлення конкретних строків проведення періодичних перевірок на поліграфі для певних категорій посадовців мають бути саме ризики, що пов'язані з персоналом у Міністерстві оборони України (далі – МО України) та Збройних Силах України (далі – ЗС України).

Звичайно, таких ризиків дуже багато, але, в контексті проведення

ПФДВП їх умовно можна розподілити на наступні три основні групи: перша – патологічні залежності; друга – розголошення інформації з обмеженим доступом; третя – корупційні ризики.

До першої групи ризиків відносяться: алкогольна та наркологічна залежність, ігроманія тощо.

Друга група ризиків: навмисне розголошення інформації з обмеженим доступом, незаконні контакти з іноземцями, представниками терористичних організацій та кримінального середовища.

Третя група найбільш об'ємна. Вона включає корупційні ризики, пов'язані з отриманням незаконної винагороди за виконання посадових обов'язків. Ці ризики, в свою чергу, також можна поділити на три підгрупи:

1. *Ризики кадрової політики*, до яких відносяться усі ризики, пов'язані з отриманням незаконної винагороди за прийняття, або сприяння у прийнятті кадрових рішень.

2. *Ризики матеріально-технічного та фінансово-економічного забезпечення*. Дана підгрупа ризиків притаманна особам, які мають матеріальну відповідальність і приймають рішення щодо здійснення обігу матеріально-технічних засобів, приймають участь у бюджетному процесі, в економічній діяльності, в утилізації надлишкового майна та об'єктів інфраструктури, розподілу та оренді земель, житла, приміщень, приватизації тощо.

3. *Ризики контролю*. До цієї підгрупи відносяться ризики, що притаманні особам, професійна діяльність яких пов'язана з проведенням інспекційних заходів та аудиту.

До таких ризиків можна віднести надання завідомо необ'єктивних результатів інспекцій (аудиту), або надання особистих вказівок щодо викривлення цих результатів; приховування результатів інспекцій (аудиту) з особистих мотивів тощо.

Серед чинників, що сприяють появі наведених корупційних ризиків у оборонній сфері, зокрема, можна зазначити наступні:

- недостатній контроль за службовою діяльністю підлеглих;
- безмежна довіра до військовослужбовців, які проходять службу у ЗС України тривалий час;
- негативний приклад прийняття подарунків керівництвом;
- безкарність осіб, які були викриті при скоєнні корупційних дій, що призводить до формування почуття всюдозволеності у інших співробітників.

Давидова О. І. (ВІКНУ)

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ НАПРЯМІВ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Система військової освіти – необхідна і невід'ємна частина військової організації держави, яка забезпечує комплектування офіцерами Збройні Сили та інші військові формування України.

Система військової освіти повинна забезпечити підготовку військових

фахівців із високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професіональної культури, здатних з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо оборони України, розвитку власної творчої індивідуальності, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом військової служби, прийняття оптимальних рішень в нестандартних умовах за всіма спеціальностями й спеціалізаціями, що визначають рівень боєздатності та боєготовності Збройних Сил.

Треба звернути увагу на те, що, не зважаючи на глобалізаційні процеси, що істотно змінюють військово-освітні пріоритети, система освітніх цінностей зберігає спадкоємність, "кристалізуючи" провідні освітні ідеали. Виходячи з викладеного вище, визначимо поняття військово-освітніх цінностей як систему соціальних норм та ідеалів, що відображає духовно-ціннісні аспекти людського виміру військово-освітньої діяльності, опанування яких під час військово-освітнього процесу спрямоване на формування в майбутнього військового керівника власних ідеалів, норм та пріоритетних цінностей. Він має шанувати національні святині й символи, вітчизняну історію та культуру.

Поняття освіта тісно пов'язане з поняттям культури і позначає специфічний людський спосіб розвитку природних задатків і можливостей. Культура – це вирощування, вдосконалення, формування образу людини. Класична освіта в ідеалі повинна формувати не представника соціальної групи, не робітника і навіть не громадянина, а бути повністю направленою на розкриття безмежних можливостей та індивідуальності людини.

Ураховуючи викладене, в освітньому процесі викладачі повинні створювати умови і вибирати такі засоби і технології, що забезпечують особистісне зростання курсантів, розвиток їхніх суб'єктних якостей і прояв індивідуальності.

Кожна навчальна дисципліна та визначена освітня технологія мають бути орієнтовані на розвиток цих якостей.

Військова освіта має забезпечувати умови для формування та самореалізації особистості, гнучкість і варіативність навчання, виважену гуманітарну спрямованість, значущість та престиж військової служби. Кінцевим результатом діяльності усіх рівнів військової освіти є всебічно освічена особистість, яка адекватно сприймає реальність, має системний світогляд і аналітичне мислення, здатна приймати оптимальні рішення відповідно до профілю своєї військово-професійної діяльності. Обмежуючи вимоги до сучасного випускника вищого військового навчального закладу тільки рівнем професійної підготовки недоцільно.

Тобто за сучасних умов підготовка сучасного військового керівника має бути спрямована на активний пошук інноваційних форм і методів менеджменту військової освіти в контексті набуття майбутнім військовим фахівцем професіоналізму, та які могли б стимулювати зростання його інтелектуального потенціалу, компетентності, ініціативи та творчості.

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ОСОБИСТОСТІ У ВНЗ

Питання про людину, особистість, індивідуальність набуває особливого значення в соціально-філософському осмисленні будь-якої грані різноманітного буття. Таке осмислення завжди передбачає людиномірний характер буття, а тому його провідними темами є смисложиттєві, світоглядні мотиви. Адже все в історії створюється людиною і для потреб людини. Сучасна людина — багато в чому особистість як оптимістична, так і песимістична.

Навчання по відношенню до виховання є його органічною частиною, духовним стержнем. Воно формує духовне ядро особистості - її світогляд, морально-естетичне ставлення до дійсності. Навчання на відміну від виховання має свої специфічні особливості. Ці особливості полягають, насамперед, у строгому відборі змісту культури, наукового матеріалу, у своєрідності пізнавального матеріалу, у своєрідності форм і методів пізнавальної діяльності.

Існує й діє об'єктивний закон: чим організованіше й інтенсивніше навчання, тим інтенсивніший і ефективніший розвиток людини. У процесі життя навчання й розвиток взаємодіють між собою: навчання веде за собою розвиток, становлення здібностей, дарувань, а розвиток розширює можливості навчання.

Істотною тенденцією нашого століття є прагнення до цілісного, інтегрального, міждисциплінарного дослідження людської індивідуальності. Ця тенденція має три джерела специфічного для нашого часу цілісного опису індивідуальності людини: філософський діалектико-матеріалістичний принцип системності, що дозволяє розглядати індивідуальність як цілісну систему індивідуальних властивостей; досягнення прикордонних із психологією наук (біохімії, психофізіології, соціології та ін.), завдяки яким виявилось можливим установлення зв'язку між ієрархічними рівнями індивідуальності; зв'язку морфологічних, соматичних властивостей із психологічними.

Отже, в сучасному суспільстві освіта і виховання повинні забезпечити новий спосіб життя людей, збільшити можливості індивідуалізованого особистісно орієнтованого навчання і виховання. Система виховання у нашій сучасній школі повинна бути орієнтована на нові національні та загальнолюдські цінності, сприяти їхньому формуванню, розвивати творчі здібності особистості. Зміст особистісного розвитку повинен визначатися такими функціями в життєдіяльності індивіда як функції вибірковості, рефлексії, прийняття відповідальності, творчої реалізації, забезпечення автономності й індивідуальності буття суб'єкта. Складність і різноманіття завдань, що виникають перед суспільством, вимагає індивідуальної розмаїтості, тому вільний розвиток індивідуальності є умовою розвитку й еволюції суспільства. У відкритій освіті людина сприймається як центральний суб'єкт, що ініціює й організує свій власний процес освіти, тому у відкритій освіті

важливий особистісний та індивідуальний підходи.

Дорохов М.С. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА У ФІНЛЯНДІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У Посланні Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році" визначається, що нова українська армія повинна мати сучасну ідеологію. Сьогодні вже проведена "дереадянiзація армії". Визначені нові назви військових частин, нові вітання, нові знаки, нові традиції, нові свята. Але подальше реформування Збройних Сил України викликає необхідність пошуку напрямів, форм, методів виконання завдань, що визначені у наказі Генерального штабу Збройних Сил України від 25.04.2018 № 166 "Програма заходів щодо відновлення та впровадження національних бойових традицій у Збройних Силах України". Документом пропонується вивчити досвід європейських країн, які здобули та захистили від збройної агресії свою незалежність у ХХ столітті, зокрема Фінляндії та Хорватії з питань відновлення та впровадження у збройних силах цих держав національно-історичних традицій.

Фінляндія рішуче підтримує і продовжить підтримувати Україну на міжнародному рівні в питаннях подовження санкцій проти РФ та євроінтеграції нашої країни. Фінляндія однією із перших ратифікувала Угоду про асоціацію України з ЄС, продовжує надавати суттєву гуманітарну допомогу. Обговорюються можливості залучення до стабілізації обстановки на сході України миротворчої Місії ООН та ймовірності участі в ній скандинавських військовослужбовців.

У 2012 році уряд Фінляндії опублікував оновлений документ про ключові завдання політики оборони й безпеки, суть яких полягає у відстоюванні незалежності і територіальної цілісності країни, а також у захисті основних цінностей: безпеки населення і добробуту фінського суспільства.

Військовозобов'язаними у фінській армії є всі здорові чоловіки віком від 18-60 років. Збройні сили комплектуються на основі закону про військову повинність, призовний вік - від 18 до 30 років, термін дійсної служби - 6, 9 та 12 місяців, - в залежності від військового фаху. Є можливість пройти замість військової служби альтернативну, громадянську, але число "альтернативників" невелике - престиж військової служби в Фінляндії традиційно високий. Важливими є питання пропаганди військової служби та військова професійна орієнтація молоді. Багато робиться для мотивації проходження військової служби. Перед призовом в армію по телебаченню в Фінляндії демонструють передачі про будні фінської армії.

Термін служби — до року. А, наприклад, професійні спортсмени або студенти спортивних шкіл проходять військовий курс лише за 66 днів. Проте останнім часом військові виступають за скасування різноманітних відстрочок. За бажання у фінській армії можуть служити і дівчата. В Силах самооборони Фінляндії служать понад 5 тисяч жінок. Крім безпосередньої служби в Силах

оборони, в державі також активно розвивається добровольча національна оборона.

Особлива увага в армії Фінляндії приділяється вихованню на історичних військових традиціях із врахуванням національного менталітету, професійної підготовці військовослужбовців і резервістів. Розпорядок дня визначений таким чином, щоб було зручно не тільки для командирів, але і для кожного солдата. Головним достоїнством фінської армії є її солдат, - тип стійкого, витривалого воїна, що вміє тактично грамотно діяти в умовах північного театру військових дій, патріотичного і дисциплінованого. Офіцерський корпус Фінляндії зберігає стабільність, традиції, наступність, стаж і досвід командування на всіх рівнях. Офіцери підтягнуті та спортивні, освічені й культурні. "Дідівщина" у фінській армії виключена повністю. Офіцери справедливі і суворі, але приниження гідності людини в особі солдата відсутня. Все досить коректно і строго, але немає нестатутних відносин. Якщо є хоч найменший натяк на це, завжди є до кого звернутися: для контролю за відносинами в армії наймається спеціальна людина.

Останнім часом стали тимчасово звільняти від служби юнаків, залежних від Інтернету. Фінські лікарі вважають це теж захворюванням. Випадки "укосу" від армії у Фінляндії вкрай рідкісні. У фінському суспільстві якимось навіть непристойно зізнаватися, що ти не служив в армії. Це одразу знижує статус людини.

Після служби вони повертаються на своє місце роботи і той, хто відслужив в армії, має більшу перевагу при вступі на нове місце роботи. Служба в армії стимулює кар'єрне зростання.

Розглядаючи питання впровадження досвіду військового будівництва у Фінляндії, не слід допускати сліпого механічного копіювання без врахування національних, історичних, економічних та інших особливостей і традицій, що склалися в Збройних Силах України.

к.політ.н., доц. Дубовик Н.А. (ДУТ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ПОЛІТОЛОГІЇ СТУДЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

Інформатизація освіти в Україні – один з найважливіших механізмів, що зачіпає основні напрямки модернізації освітньої системи. Сучасні інформаційні технології відкривають нові перспективи для підвищення ефективності освітнього процесу. Змінюється сама парадигма освіти. Велика роль надається методам активного пізнання, самоосвіті, дистанційним освітнім програмам.

Дистанційне навчання засноване на сучасних інформаційних і комунікаційних технологіях навчання. Дистанційні технології навчання можна розглядати як природний етап еволюції традиційної системи освіти від дошки з крейдою до електронної дошки й комп'ютерних навчальних систем, від книжкової бібліотеки до електронної, від звичайної аудиторії до віртуальної

аудиторії.

Відомо, що *дистанційне навчання* це індивідуалізований процес передачі та засвоєння знань, умінь, навичок та способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених одне від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, яке створене на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікативних технологій.

Навчальні заняття з політології відбуваються за розкладом для відповідної початкової групи та потоку, можуть проводитись як очно, так і дистанційно, а також комбіновано очно-дистанційно. Під час проведення навчальних занять студентам передаються необхідні знання і здійснюються контрольні заходи у формі поточного контролю знань, що передбачають роботу з тестовими завданнями та підготовку дискусійних питань у розділі "Самостійної роботи студента". Дистанційне навчання відбувається у розробленому курсі "Політологія" в середовищі Moodle. Видами навчальних занять, які здійснюються дистанційно, є лекції, семінарські, індивідуальні заняття (самостійна робота студента) та консультації.

У Державному університеті телекомунікацій лекційний матеріал, який опановують студенти формується та надається студентам у різних формах: у вигляді вебінару, презентацій, текстових файлах, що містять схеми та таблиці й пояснення щодо них. Зокрема, у вивченні дисципліни "Політологія" схеми та таблиці надають можливість зрозуміти взаємозв'язок між основними категоріями політичної науки: влада, політична система, партійна і виборча системи. Презентації та вебінари більш деталізовано розкривають сутність політичних явищ, порівнюючи минуле та сучасне у світовому контексті.

Питання семінарського заняття, зазвичай відпрацьовуються у вигляді онлайн спілкування, написання есе, виконання тестових завдань, заповнення таблиці, тощо.

Підсумковий контроль знань здійснюється у вигляді роботи з тестовими завданнями, які студент отримує online. Надання відповіді на кожне запитання має обмеження у часі. На одне запитання надається від 0,5 до 2 хвилин. Остаточне оцінювання студента здійснюється з урахуванням усіх видів робіт у продовж курсу: написання есе, відповіді на поставлені запитання семінарського заняття та проопрацьована самостійна робота, що складатиме 50 % успішності та 50 % визначатиме складений підсумковий тест. Результат тестового підсумкового контролю студент може отримати автоматично після завершення відповіді на останнє запитання тесту. Можливість надання відповідей на тестові запитання може завершитися, якщо вичерпано час. Можливість повторного складання тесту визначає викладач.

Перевагами дистанційного навчання є: надання можливості викладачу та студенту мати гнучкий графік опрацювання; можливість переглянути лекційне заняття скільки потрібно разів і необмежено у часі; повернутися до пройденого матеріалу, за необхідності; потренуватися у складанні тестових завдань; мати цілодобовий доступ до спілкування завдяки електронному листуванню та online спілкуванню.

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Розуміння емоційного інтелекту та емоційної компетентності для успішної діяльності особистості є актуальним не тільки в процесі їх професійного зростання, а й в особливих умовах, якими є діяльність військовослужбовців. Інтерес до емоційного інтелекту (ЕІ) виник на початку ХХ – го століття через нездатність класичних ІГ – тестів (тестів на коефіцієнт інтелекту) пояснити особливості мотивації й поведінки людей.

Важливим джерелом наукових теорій про ЕІ був Реувен Бар-он, саме завдяки йому світ побачив "Довідник емоційного інтелекту". Поняття *емоційні здібності* були розглянуті у книги за співавторством Д.Гоулмана з Річардом Бояцисом та Енні Мак-Кі "Емоційне лідерство: мистецтво управління людьми на основі емоційного інтелекту". Поняття *емоційна компетентція* було запропоновано Девідом Мак-Клелландом, психологом Гарвардського університету.

Розвиток емоційного інтелекту (ЕІ) необхідний у процесі підготовки майбутніх офіцерів, як необхідний компонент особистісного росту, особливо при формуванні лідерських якостей.

При підготовці військових психологів можна розглядати, як окремий розділ, можливість інформаційного повідомлення про особливості розвитку емоційного інтелекту (ЕІ) у майбутніх офіцерів та вміння особистісної реалізації себе на всіх етапах професійного зростання.

Також формувати спеціальні знання та уміння щодо (ЕІ) для подальшої професійної роботи вже з різними категоріями військовослужбовців.

Дяченко І.М. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ "ОПЛАТА ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН"

Соціально-політичні процеси, які відбуваються в нашій країні обумовили процеси реформування системи вищої військової школи. Реформувань зазнала і методика викладання економічних дисциплін, які опановують майбутні фінансисти.

Сьогодні військові педагоги все активніше впроваджують інтерактивні методи і технології викладання, які, забезпечуючи потрібний "інноваційний клімат" у ВВНЗ, сприяють розвиткові творчої активності та дослідницької ініціативи курсантів. Зазначені технології сприяють поглибленню та вдосконаленню курсантами знань, дають змогу встановити зворотний зв'язок між теоретичними положеннями і професійними діями майбутніх військових фінансистів, посилюють практичну орієнтацію військово-професійної

підготовки.

До числа таких методів належить і casestudy – метод конкретних ситуацій, який, може бути застосований і під час опанування такої дисципліни "Оплата праці працівників військових частин". Зазначимо, що *метою* даної дисципліни є формування у майбутніх військових фінансистів теоретичних знань та практичних навичок з питань організації і оплати праці, здатності правильно застосовувати правила та норми нарахування та виплати працівникам ЗСУ заробітної плати, а також проведення утримань податків і зборів, передбачених чинним законодавством.

Зауважимо, що розробка та написання навчального кейсу з даної дисципліни є справою творчою. Кейс буквально – це "випадок", тому вкрай важливо щоб при його виконанні майбутні фінансисти застосували всі свої професійні здібності.

Кейс з дисципліни "Оплата праці працівників військових частин" представляє собою завдання, яке містить проблемну ситуацію, вирішення якої потребує аналізу нормативно-правових джерел, виконання розрахунку та вимогу оформити розгорнуту відповідь.

Прикладом такого кейсу може бути таке завдання:

До Департаменту фінансів Міністерства оборони України звернувся бухгалтер з нарахування зарплати. Питання полягало в тому, як правильно нарахувати заробітну плату за березень поточного року медичній сестрі першої кваліфікаційної категорії фізіотерапевтичного відділення військового госпіталю, якщо в середині місяця у неї змінився посадовий оклад. 16 березня атестаційною комісією працівнику присвоєна вища кваліфікаційна категорія і наказом начальника госпіталю з 16 березня поточного року вона переведена з посади медичної сестри фізіотерапевтичного відділення на посаду старшої медичної сестри цього ж відділення.

Шляхом обговорення даного завдання група військових фінансистів прийшла до висновку, що спочатку нараховуємо посадовий оклад медичній сестрі першої кваліфікаційної категорії фізіотерапевтичного відділення військового госпіталю за першу половину місяця за 8 тарифним розрядом. А починаючи з 16 березня поточного року посадовий оклад встановлюється за 9 тарифним розрядом з урахуванням за вищу кваліфікаційну категорію. Також ця медична сестра, згідно наказу Міністра оборони України від 28 лютого 2006 року № 125, має право на підвищення посадового окладу за "старшинство". Колізія полягає у тому, що всі доплати і надбавки працівникам бюджетної сфери нараховуються до посадового окладу працівника з урахуванням підвищень. Відповідно до цього ж наказу підвищення за "старшинство" не враховується при обчисленні доплат і надбавок, а саме не виконує свою пряму функцію. Тому при нарахуванні заробітної плати старшій медичній сестрі фізіотерапевтичного відділення доплати і надбавки будуть нараховуватись без урахування підвищення.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ДУХОВНО-ЦІННІСНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ УКРАЇНИ ХХ - ХХІ СТ.

В умовах масової глобалізації та індустріалізації все більш актуальним постає питання про виховання підростаючого покоління в душі високих моральних якостей. У зв'язку з тим, що сучасна педагогічна думка спрямовує свою увагу на загальні освітні фактори, збільшується відсоткова кількість молоді, яка не має особливих ціннісних та духовних орієнтирів.

Феномен духовності недостатньо досліджений українськими вченими. У контексті педагогічної науки оглядаються теми гуманності та моральності особистості, питання духовності та її проявів залишається поза увагою. Під поняттям "духовність" акумулюються такі особистісні аспекти як повага до Батьківщини, віра у Бога, патріотизм, високі моральні якості, емпатія, любов до своєї національної культури та ін.

Духовність — одна із заповунок довершеної людини. Дане питання постало у фундаментальних працях видатних педагогів світу: давньогрецьких філософів Платона і Аристотеля, українських та російських діячів Г.С. Сковороди, Й.М. Боришевського, В.О. Сухомлинського, М.А. Антонця, К.Д. Ушинського.

Духовна культура особистості формується на основі передового досвіду свого народу. Педагогічну діяльність необхідно спрямовувати не лише в русло загального виховання та навчання, а й розвивати духовно-ціннісні орієнтири для подальшої соціалізації.

Поняття духовної культури включає всі галузі духовної сфери; показує соціально-політичні процеси, що відбуваються в суспільстві. Завдяки закріпленню в знаках, символах, організаційних формах, комп'ютерній техніці, духовна культура стає відносно самостійною від свого творця, людини. У ній об'єктивуються і виділяються особливі сфери духовної творчості. Духовне і духовно-практичне освоєння всієї реальності оформлюється в філософії, мистецтві, різноманітних науках. Український вчений О. М. Костенко сформулював так звану натуралістичну концепцію "культури людини": "Культура людини — це міра узгодженості волі і свідомості людини із законами Матері-Природи". Різновидами соціальної культури людини є політична культура людини, економічна культура людини, правова культура людини, моральна культура людини, релігійна культура людини тощо.

Таким чином, духовна складова особистості школяра є необхідним атрибутом у контексті сучасності та у парадигмі сучасного життя. Дане питання потрібно поглиблено досліджувати і удосконалювати з точки зору педагогіки ті її галузей.

*Жогіна Л.В. (ВІКНУ)
Доброгурська О.Б. (ВІКНУ)*

МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЯК ПРОФЕСІОНАЛІВ ВІЙСЬКОВОЇ СПРАВИ

Відповідно правильно організоване виховання має підготувати людину до трьох головних ролей у житті громадянина, працівника, сім'янина.

Відповіло підготовка професійного військового передбачає формування у нього в процесі опанування майбутнім офіцером своєї фахової спеціальності наступних професійних обов'язкових загальних складових. До яких відносяться: дисциплінованість і відповідальність; працездатність і організованість; загальні, спеціальні та ідеологічні знання; суспільно-політичні знання; творче ставлення до праці; наполегливість, прагнення швидко і якісно виконати доручену справу; професійна гордість, повага до майстерності; свідомість, ввічливість, акуратність; емоційна виробнича культура; естетичне ставлення до праці, життя, діяльності; колективізм, вміння працювати разом; ініціативність, самостійність; готовність багато і плідно працювати на благо країни, суспільства; діловитість і заповзятливість; відповідальність за результати праці.

Ефективність професійної діяльності військовослужбовців визначається системою соціально-психологічних, природних, технічних, медико-біологічних, а також специфічних, які залежать від специфіки самої професії військовослужбовця, факторів і впливають на рівень працездатності офіцерів. Професійна діяльність військовослужбовця пов'язана з використанням зброї, що відносить цю діяльність до групи підвищеного ризику, вимагає детального вивчення умов, які впливають на рівень ефективності діяльності військовослужбовців і насамперед це стосується психологічного клімату військового підрозділу.

Ефективність професійної діяльності військовослужбовців визначається системою соціально-психологічних, природних, технічних, медико-біологічних, а також специфічних, які залежать від специфіки самої професії військовослужбовця, факторів і впливають на рівень працездатності офіцерів.

Заболотний В.О. (НДЦ ГП ЗСУ)

ВАЖЛИВІСТЬ ГУМАНІТАРНОЇ СКЛАДОВОЇ У ПІДГОТОВЦІ ОФІЦЕРСЬКИХ КАДРІВ ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У глобалізованому світі третього тисячоліття шанс на успіх перед Україною відкриває лише ефективна реалізація її людського потенціалу. Як європейська за своєю цивілізаційною належністю нація, Україна має спиратися у своєму розвитку на європейську людиноцентричну систему цінностей, яка не раз доводила свою ефективність.

Глибинна причина постійно провокованого ззовні суспільного напруження та

тимчасових територіальних втрат, яких Україна зазнала внаслідок збройної агресії Російської Федерації, криється у тривалій відсутності в країні системної державної гуманітарної політики. Тому паралельно з проведенням економічних, військових і політичних реформ, протидією військовій агресії Росії, потрібно приділяти значну увагу загрозам у гуманітарній сфері. Тобто, пріоритетним завданням держави, поряд із створенням потужних збройних сил, повинна стати системна розбудова сектору гуманітарної безпеки.

Гуманітарна політика у Збройних Силах України є віддзеркаленням зростаючої значущості проблеми людського фактора у життєдіяльності, прогресі армії, і є життєвою необхідністю, щоб вирішити проблеми суттєвого підйому боєготовності Збройних Сил нашої держави на сучасному етапі.

Гуманітарна політика у Збройних Силах є актуальною та високо перспективною через кричущу невідповідність стандартів прав людини й механізмів їх забезпечення військовим реаліям, надзвичайну значущість проблеми людини у війську.

Гуманітарна політика означає – людяна політика. І сьогодні війна випробовує нас на людяність. Агресор свідомо провокує вбивства, поширює брехню, руйнує олюднений світ. Сторона, що захищається, мусить призвичаїтися до того, що інший є ворогом, і на постріл має бути постріл у відповідь. Взагалі, війна це дуже складний феномен, насправді це радикальна руйнація простору і часу. В прицілі війни, в першу чергу, і наша людяність. Це війна, яка стріляє в нашу людяність. Перш за все, варто зауважити, що ми не обирали війни і те, що ми робимо в зоні ООС – це вимушені засоби для того, аби життя тривало, аби ми могли вистояти як народ.

Недостатній рівень гуманітаризації навчального процесу у військово-навчальних закладах Міністерства оборони України не відповідає основним методологічним засадам гуманітарного й соціального розвитку Збройних Сил України, вимогам Болонського процесу. У вітчизняних ВВНЗ та ВНП ВНЗ не подолана тенденція щодо скорочення гуманітарних дисциплін, нехтування ними у навчальному процесі. На неї відводиться, у кращому випадку, лише 20 відсотків навчальних годин. Проте, у провідних західноєвропейських університетах частка гуманітарних дисциплін становить не менше 25% - 27%.

Особливим каталізатором невідповідності теперішньої моделі гуманітарної складової військової освіти є показники морально-психологічного стану особового складу військових формувань в зоні операції Об'єднаних сил.

Гуманітаризація військової освіти – це, в свою чергу, переорієнтація її з предметно-змістовного принципу навчання основ наук на вивчення цілісної картини світу й насамперед – світу культури, світу людини, на формування у майбутніх офіцерів гуманітарного і системного мислення, спрямованих на подолання утилітарно-економічного, технократичного підходу до освіти, як системи підготовки офіцерських кадрів.

Тому необхідна освітня модернізація ВВНЗ та ВНП ВНЗ України, яка б складалася з проведення комплексу заходів стосовно надання військовій освіті сучасного змісту з урахуванням вітчизняних військових традицій та національних особливостей, міжнародного досвіду. Центральне місце в цьому

процесі має займати сприяння загальній тенденції гуманітаризації вищої військової школи – створення якісно нового комплексу.

к.військ.н., доц. Зайцев Д.В. (ВІКНУ)

Наконечний А.П. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО ТАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ З ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ ЗА ПРОГРАМОЮ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНОГО ЗБОРУ

В доповіді розкриваються деякі особливості підготовки та проведення заключного етапу військової підготовки майбутніх офіцерів запасу у вищому військовому навчальному закладі – ротного тактичного навчання. Метою їх проведення є формування та вдосконалення умінь і навичок громадян з підготовки бойових дій, їх всебічного забезпечення та управління підрозділами в бою. При цьому громадяни виконують обов'язки командирів підрозділів, офіцерів штабів та інших посадових осіб відповідно до задуму навчання.

Такі навчання проводяться на місцевості (у навчальних центрах, на полігонах), як правило, під час навчального збору. Визначено, що комплексне тактичне навчання з бойовою стрільбою з навчальною ротою спрямовано на завершення бойового злагодження підрозділів для вмілих дій в основних видах бою (Наказ № 719/1289 від 14.12.2015 р.).

Метою доповіді та в подальшому статті є визначення особливостей та етапів проведення завершального етапу військової підготовки – ротного тактичного навчання з громадянами України, часу їх проведення з врахуванням забезпечення комплексності навчання.

За умови реального виділення моторесурсу, обов'язкового виїзду в с.м.т. Десна для відпрацювання першої вправи навчальних стрільб (бойової стрільби) та введення громадян України, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу в тактичну обстановку виникла необхідність об'єднання занять з вогневої та тактичної підготовки.

Тривалість навчального збору за всіма військово-обліковими спеціальностями становить 30 діб. Проведення навчального збору є завершальним етапом військової підготовки.

Тому, з метою якісного проведення завершального етапу військової підготовки – тактичного навчання й виникла необхідність розробки комплексу методичних матеріалів (документів керівника навчання), а на їх основі підготовки та його проведення.

В доповіді визначені особливості підготовки та наводяться можливі етапи навчання, навчальні питання й час їх проведення відповідно до конкретних умов тактичної обстановки.

Контроль за оповіщенням громадян, їх прибуттям, розподіл згідно бойового розрахунку при оголошенні вищого ступеня бойової готовності (навчальної бойової тривоги), отримання матеріально-технічної бази,

призначення старшими машин при здійсненні маршу тощо здійснюється з числа науково-педагогічних працівників кафедри тактики та загальновійськової підготовки факультету післядипломної освіти.

*Зубовський Д.С. (НМЦ КП МОУ)
Дегтярьов А.С. (НМЦ КП МОУ)*

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ДІАГНОСТУВАННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ СЕРЕД УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

В умовах ведення війни на сході України особливої значущості набуває проблема виснаження нервово-психічного потенціалу військовослужбовців, що у більшості випадків зумовлює низку деструктивних порушень їх психічної діяльності. Ключове місце серед цих деструктивних порушень займає посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). У Міжнародній класифікації хвороб (МКХ-10) ПТСР описується в рубриці F43 ("Реакція на важкий стрес і порушення адаптації") та визначається як неспокійна реакція на травматичний стрес, що за своєю природою здатний викликати глибокий дистрес практично у будь-якої людини.

На сьогодні у світовій психологічній практиці для діагностування ПТСР серед учасників бойових дій використовується декілька підходів: клінічний, психодіагностичний та психофізіологічний. Перший підхід (клінічний) представлений розробкою та застосуванням структурованих клініко-діагностичних інтерв'ю: "Структуроване клінічне інтерв'ю для ПТСР" та "Клінічна діагностична шкала для ПТСР". Другий підхід (психодіагностичний) представлений використанням стандартизованих психодіагностичних опитувальників: "Шкала оцінки тяжкості впливу травматичної події" та "Місісіпська шкала для оцінки бойового ПТСР". Третій підхід (психофізіологічний) представлений застосуванням у процесі діагностування поліграфа та низки психофізіологічних показників.

Перші два підходи доволі широко висвітлені в українській військовій психології в той час як останній, залишається практично не відомим вітчизняним спеціалістам та жодним чином не відображений в україномовній науковій літературі.

Психофізіологічний підхід до діагностування бойового ПТСР став активно розвиватись на початку 80-х років минулого століття. Він представлений дослідженнями таких науковців як: Едвард Б. Бланшард, Теренс М. Кін, Пол Ф. Маллой, Джон А. Фейрбанк, Лоуренс С. Колб, Томас П. Палмейер. Основоположні теоретичні положення цього підходу базуються на результатах досліджень біологічних основ ПТСР, які продемонстрували, що цей розлад змінює широкий спектр фізіологічних функцій організму і може здійснювати вплив на структурні компоненти мозку.

Ключовою методологічною особливістю цього підходу є об'єктивність діагностичних критеріїв (психофізіологічні реакції військовослужбовця) та

використання поліграфа для їх реєстрації. Проведені на сьогодні експериментальні дослідження засвідчують високу чутливість психофізіологічних індексів у визначенні та класифікації випадків бойового ПТСР на основі аудіо-, аудіовізуальних та образних сигналів. Основними психофізіологічними показниками, які вимірюються є: зміни частоти серцевих скорочень та кров'яного тиску, електродермальна активності, електроміографія.

Очевидно, що психофізіологічний підхід до оцінки бойового ПТСР володіє неоціненним діагностичним потенціалом для вітчизняних спеціалістів та потребує серйозного вивчення в межах роботи з вітчизняними військовослужбовцями – учасниками бойових дій.

Капінус О.С. (НАСВ імені гетьмана Петра Сагайдачного)

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ ОФІЦЕРА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Тенденції розвитку військово-професійної освіти дозволяють розглядати розвиток суб'єктного потенціалу майбутніх офіцерів Збройних Сил України під час їх навчання у вищих військових навчальних закладах в якості провідного фактору покращення системи військової освіти. Завдання, які стоять перед Збройними Силами України на сучасному етапі, підвищують вимоги як до офіцера, так і до системи військової освіти, що актуалізує проблему формування професійної суб'єктної активності майбутніх офіцерів – особливої інтегральної професійно важливої якості, що визначає їхні життєві та професійні перспективи як суб'єктів військово-професійної діяльності.

Формування суб'єктності майбутніх офіцерів Збройних Сил України як інтегральної професійно важливої якості відбувається в процесі набуття військової освіти під час навчання у вищих військових навчальних закладах, безпосередньо пов'язується з навчальною та військово-професійною діяльністю, усвідомленням і сприйняттям її цілей і результатів, осмисленим сприйняттям притаманних потреб професії цінностей і засобів їх реалізації.

Вимоги до особистості офіцера, що постійно зростають, обумовлюють необхідність його суб'єктного внеску в якісну зміну об'єкта діяльності, гнучкість мислення, поведінки, вираженість в ухваленні рішень, здатність усвідомлено брати на себе відповідальність за результати своєї діяльності.

З урахуванням рівня відповідальності офіцера за ухвалені рішення, формування майбутнього офіцера як суб'єкта спочатку навчальної, а потім і військово-професійної діяльності є передумовою формування основних рис професійної суб'єктності офіцера Збройних Сил України.

Сформована під час навчання майбутнього офіцера у вищому військовому навчальному закладі професійна суб'єктність є вищою формою регуляції його військово-професійної діяльності та важливою передумовою особистісно-професійної самоактуалізації офіцера Збройних Сил України, що забезпечує узгодженість особистих потреб, здібностей, очікувань відповідно до умов та вимог військово-професійної діяльності у військових частинах, гармонічно

поєднується з позитивною Я-концепцією офіцера, професійною зрілістю, відповідальним ставленням до військово-професійної діяльності та її результатів, адекватною самооцінкою, саморефлексією та активністю в самореалізації у професії офіцера.

Результатом сформованості професійної суб'єктності стане спроможність офіцера виконати головне завдання – ефективно керувати підпорядкованими військовослужбовцями як у мирний час, так і під час виконання бойових завдань, ухвалювати виважені рішення та свідомо нести відповідальність за них.

Карачинський О.А. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ І ОБ'ЄКТІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

В епоху високорозвиненої бойової техніки і досконалої зброї головна роль на війні належить солдатіві. Успішні результати антитерористичної операції на сході України багато в чому залежать від психічного стану військовослужбовців, їхньої здатності переносити величезні фізичні й психічні навантаження, долати страх у бою й зберігати волю до перемоги.

За зменшення кількості психологічних втрат і зривів бойової діяльності, підвищення ефективності солдата на полі бою відповідає психологічна підготовка, психологічна профілактика, психологічна реабілітація. Щодо двох останніх, то ними мають займатися виключно психологи, психотерапевти і фахівці психіатрії. Що ж стосується психологічної підготовки, то в її організації приймають участь як психологи, так і командири.

Об'єктом психологічної підготовки є свідомість військовослужбовця, суспільна свідомість малих груп і військових колективів. Свідоме відношення особового складу до тих випробувань, із якими він зіштовхнеться у бою, знання вірогідного супротивника, його бойових можливостей, розуміння характеру війни складає її основу.

Суб'єктом психологічної підготовки є командири (начальники), офіцери з морально-психологічного забезпечення, інструктори, викладацький склад навчальних закладів (підрозділів).

Особливості взаємодії суб'єктів і об'єктів психологічної підготовки здійснюються у контексті формування психологічної готовності військовослужбовця і емоційно-вольової стійкості до виконання бойових завдань, підвищенні психологічної стійкості і надійності особового складу; перетворення факторів бою у знайомі, звичні, очікувані (адаптування); озброєння військовослужбовців необхідними знаннями і досвідом подолання внутрішніх навантажень, які відповідають бойовим; розвиток у особового складу готовності до зустрічі з новим, раптовим і здатності швидко перебудовуватись відповідно до обставин.

У зв'язку з тим, що об'єкти психологічної підготовки є різними, виділяють психологічну підготовку воїнів, малих груп, рядового та командного складу, особового складу окремих спеціальностей і професій. За терміном

проведення розрізняють психологічну підготовку до бойової діяльності (попередню) і психологічну підготовку до виконання конкретного бойового завдання (безпосередню). Залежно від націленості застосованих засобів та методів на формування тих або інших компонентів психологічної підготовленості, розрізняють загальну, спеціальну та цільову психологічну підготовку, кожна з яких має свої особливості взаємодії суб'єктів та об'єктів.

к.політ.н. Кирилюк Н.А. (ДУТ)

ЕФЕКТИВНА ПОВЕДІНКА У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Споживач інформації може одночасно отримувати доступ до багатьох каналів інформації. Які з них найбільш впливові для сприйняття важливо досліджувати, щоб орієнтуватися у інформаційно-комунікаційному просторі.

1. Проінформованість про товар (може бути побутовий товар, політична партія, політичний лідер, ідеологічна концепція тощо) не ефективна на відміну від нових концепцій просування;

2. Зміна продукту не призводить до позитивних результатів, краще виправити сприйняття продукту. Для людини існує тільки те, про що вона думає та як вона про це думає. Головна задача здогадатись, що людина мислить у даний момент часу.

3. Погано сприймаються елементи повчання та роз'яснень. Кожен бажає бути почутим і тому, діалог та взаємодія неминучі.

4. Звичайна реклама знецінена. Усе, що повідомляється повинно містити нові ідеї, думки, щоб можна було дійсно відчувати, що це цікаво, і це потрібно читати, дивитися, слухати.

5. Якесь примарне майбутнє перестало цікавити, людина потребує допомоги з вибором персонально та професійно.

6. Те, що зацікавить кожну людину – це якісна, корисна інформація, потрібний контент та емоційна подача. Найголовніша задача – залучити у процес. Залучення – це більше ніж тільки проінформованість. Навчити – набагато цінніше, ніж проінформувати.

7. Помітним у сучасному суспільстві стало і те, що люди надають перевагу маленьким зборам, круглим столам, клубам за інтересами, ніж великим зборам та конференціям. У невеличкому заході чи зборі можливо мати зворотній зв'язок та неформальний обмін думками.

8. Занадто велике навантаження і нехватка часу змінило ставлення до ЗМІ. Вже ніхто не бажає прилаштовуватись під певний час, більшість надає перевагу завантаженню звукових та відео презентацій тоді, коли це зручно та є бажання.

9. Оцінка людини за соціальною, віковою, територіальною чи будь-якою іншою приналежністю дратує і тому, саме звернення повинно бути адресним тобто перевага надається "поведінковому таргетингу".

10. Особистість більш значуща, ніж колектив. Індивідуальна думка надає

можливість скоріше розібратися у проблемах, які виникли.

*доц. Коваль Ю.В. (ВІКНУ)
Бадрук О.О. (ВІКНУ)*

ЦІНА ЧЛЕНСТВА В НАТО ДЛЯ УКРАЇНИ

Приведення української Військової організації у відповідності до стандартів НАТО і створення сектору воєнної безпеки держави позитивно відзначиться на обороноздатності України.

Самотужки реформувати ЗСУ до світового рівня, з огляду на відсутність достатньої кількості ресурсів, Україні не під силу. Членство України в НАТО прискорить реформування ЗСУ та дозволить оптимізувати Воєнну організацію України. Альянс має можливості надати допомогу в проведенні експертних оцінок окремих рішень, у доступі до використання інформації з питань оборонного і бюджетного планування, підготовці військових кадрів для ЗСУ, досягнення сумісності в управлінні, тиловому та технічному забезпеченню.

Співробітництво з НАТО у якості члена цієї Організації відкриє перед Україною широкі можливості у сферах: військової освіти; підготовки військовослужбовців; створення системи управління оборонними ресурсами; розробки оборонних програм; бюджетного планування і фінансування; ліквідації надлишкових і застарілих боєприпасів; вирішення проблем закриття військових баз та в реалізації національної програми конверсії.

Перехід України на стандарти Альянсу вимагатиме значних фінансових витрат. Зарубіжний досвід свідчить, що на період реалізації таких заходів неодмінно мають збільшуватися загальні бюджетні видатки на оборону. За оцінками експертів, тільки на реформування ЗСУ потрібно витратити понад 9 млрд. грн. Крім того, модернізація і закупівля повних озброєнь і військової техніки потребуватиме ще 10-12 млрд. дол. США протягом наступних 5-6 років. Соціальна сфера, пов'язана з фінансовими витратами, також є найскладнішою проблемою євроатлантичної інтеграції.

Позитивним результатом приєднання України до НАТО стане перехід оборонно-промислового комплексу (ОПК) на стандарти, прийняті не тільки в НАТО, але й в ЄС. Перехід на стандарти НАТО в сфері озброєнь повинний істотно розширити можливості і ринки збуту української військової техніки та озброєнь. Крім того, вступ України до НАТО повинний призвести до збільшення й диверсифікованості закупівель озброєнь і військової техніки, що, у свою чергу, повинно сприяти розвитку українського ОПК.

Видатки на утримання Збройних сил, а також цивільних і військових представників в Альянсі загалом невеликі, проте Україна потребує значних коштів на реформування ЗСУ (через фізичну і моральну зношеність військової техніки їх бойовий потенціал зменшується щороку майже на 9%). За таких умов у України немає іншого шляху, ніж раціоналізація структур та чисельності військ з орієнтацією на досвід країн-членів НАТО. Членство України в НАТО не участь нашої державі в ситуації, коли вона буде змушена підтримувати

обороздатність за свій рахунок з урахуванням своїх фінансових можливостей та рівня економічного розвитку.

к.соц.н., доц. Кожедуб О.В. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ ТЕОРІЙ МОТИВАЦІЇ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Проведення ООС на сході нашої держави поставили на порядок денний проблему необхідності комплектування ЗСУ військовослужбовцями, що є вмотивованими до бойової діяльності, тобто такими які є психологічно готовими до виконання завдань з ризиком для життя та здоров'я.

Аналіз наукової психологічної та соціологічної літератури свідчить, що існує значна кількість теорій мотивації, яку умовно можна поділити на дві групи: *змістовні* та *процесуальні*.

Так, до *змістовних* теорій мотивації, зазвичай, відносять теорію потреб А. Маслоу, теорію мотивації К. Альдерфера, теорії Х та Y Д. Мак-Грегора, двофакторну теорію Ф. Герцберга, теорію Д. Мак-Клелланда і Д. Аткинсона.

Теорію постановки цілей Е. Локка, теорію справедливості С. Адамса та теорію очікувань В. Врума та деякі інші, відносять до *процесуальних* теорій мотивації.

Так, відповідно до *теорії постановки цілей Е. Локка*, мотивація військовослужбовців визначається метою військово-професійної (в тому числі і бойової) діяльності військовослужбовців і задоволеністю результатами цієї діяльності. З точки зору Е. Локка індивідуальні свідомі цілі і наміри військовослужбовців є детермінантами його поведінки. Свідомі цілі – це основні цілі, заради яких військовослужбовець докладає зусиль і в яких віддає собі звіт, коли визначає поведінку.

Модель, що описує процес постановки цілей, виглядає наступним чином. Військовослужбовець визначає цілі своєї військово-професійної (в тому числі бойової) діяльності, які визначають інтенсивність і спрямованість його дій. При досягненні запланованих результатів він отримує задоволення.

Відповідно до цієї теорії, рівень виконання діяльності і власне результати в основному залежать від таких характеристик цілей:

- *складність* – це ступінь професійності і рівень виконання, необхідні для їх досягнення;
- *специфічність* – їх кількісна ясність, точність і визначеність;
- *вигідність* (прийнятність) – це ступінь, до якої військовослужбовець сприймає мету як власну;
- *прихильність меті* – готовність докласти зусиль для її досягнення.

Задоволеність чи незадоволеність військовослужбовця результатами військово-професійної (в тому числі і бойової) діяльності визначають процеси двох видів:

- *внутрішні* – оцінка військовослужбовцем результатів своєї військово-

професійної (в тому числі і бойової) діяльності з точки зору співвіднесення їх з поставленими цілями;

- *зовнішні* – оцінка результатів військово-професійної діяльності військовослужбовця оточуючими.

к.психол.н. Колісник О.Л. (НУОУ)

Пілат М.С. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ МАРКЕРИ СИТУАТИВНОЇ ТРИВОЖНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО БОЙОВИХ ДІЙ

Під впливом тривоги в організмі людини відбувається велика кількість неконтрольованих фізіологічних змін, зокрема: коротке та пришвидшене дихання, людина починає блідніти ("блідий від страху"), потіння долонь та усього тіла, пересихання в роті, вставання волосся дибки на голові і тілі, спрага, втрата апетиту, неконтрольовані позиви до сечовипускання та випорожнення. Всі ці фізіологічні зміни дійсно відбуваються автоматично, без можливості свідомого контролю з боку.

Тривога, страх і паніка є джерелом стресу (порушення психофізичної рівноваги), причому стрес є набагато складнішим феноменом, який може бути викликаний низкою різноманітних стресогенних чинників - стресорів, чи їх комбінованою дією. Стресори діляться на декілька категорій: ті, що походять з оточуючого середовища, серед яких розрізняють фізичний та фізіологічний, та психічні, які також поділяють на дві підгрупи: когнітивні і емоційні стресори. З огляду на специфічні обставини поля бою, військові на війні можуть відчувати такі психологічні маркери ситуативної тривоженості:

- фізичні: спека, холод, вологість, вібрації, шум вибухів, нестача кисню, отрути, хімікати, мікрохвильове випромінювання, лазер, зброя спрямованої енергії, радіація;

- фізіологічні: нестача сну, дегідратація, недостатнє харчування, погані гігієнічні умови, ослаблення імунітету, виснаження чи недостатня діяльність м'язів та тілесних органів, хвороба, поранення;

- когнітивні: погана поінформованість (замало чи забагато інформації), сенсорне перевантаження чи відсутність, двозначність (неясність), ізолюваність, нестача часу чи довготривале очікування, непередбачливість ситуації, бойові правила, проблеми зі здатністю до розрізнення, організаційна динаміка, тяжкий вибір чи неможливість вибору;

- емоційні: тривога, страх, паніка (викликані загрозою смерті, поранення, поразки), сум внаслідок втрат, озлоблення, злість, гнів, конфлікт мотивів, втрата віри.

Таким чином, тривога та страх у військових, що перебувають на війні та після неї майже постійно присутні, особливо гостро переживається страх можливих поранень, каліцтва, смерті, тривалої інвалідності, полону, тортур, втрати честі. Накопичувальна дія страху дуже виснажує і це потрібно мати на

увазі при плануванні використання підрозділу у активних бойових діях. Постійне перебування в стані страху призводить до зростання тривоги і страху, оскільки з продовженням перебування на полі бою зростає як вірогідність страждань, так і усвідомлення їх можливості. Помірна тривога є нормою та може мати позитивну мотиваційну дію, спонукати до навчання та покращувати результати дій, які залежать від доброї взаємодії між людьми (під впливом механізму соціального порівняння та соціальної відповіді). Повторенням та тренуванням спочатку тривожної для людини діяльності (наприклад, стрибок з парашутом), можливо досягти рівня, коли тривога замінюється задоволенням від такої діяльності, що, звісно, не треба сприймати як панацею, оскільки страх смерті чи поранення на війні можна лише зменшити, але ніколи не можна повністю подолати. З іншого боку, занадто довге перебування у стані страху, паніки, тривоги викликає стрес, що призводить до порушення тілесного та психічного здоров'я.

Коляда А.С. (ВІКНУ)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТУВАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

За даними військової прокуратури з 2015 по 2017 рік середня кількість злочинів, щорічно здійснювана військовими, перевищує двадцять тисяч. Військовий злочин – це злочин проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів. Для того, аби попередити та запобігти протиправним діянням, а також досягнути високого рівня дисципліни у підрозділах, необхідно приділяти увагу діагностиці девіантної та поведінки. Це спонукає нас звернутися до аналізу теорій виникнення девіантної поведінки.

Так, першими теоріями, які обґрунтовували виникнення і розвиток девіантної поведінки з позицій біологізаторського підходу, для яких спільною ідеєю було переконання про вроджений характер усіх девіацій були теорії Ч. Ломброзо, Х. Шелдона, Е. Кречмера, А. Хутона, А. Дриля.

Поряд з біологізаторським підходом широкого розповсюдження набув соціологізаторський підхід, представниками якого є Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, Дж. Мід, Р. Мертон, М. Фуко, Е. Гофман, Е. Ламмерт, Г. Беккер, які пов'язували відхильну поведінку із соціальними умовами життя людей.

Із середини ХХ століття починають виникати соціально-психологічні теорії, спільним для яких був пошук причин виникнення девіацій особистості серед її найближчого оточення. Їх авторами є Д. Мате, Т. Сайка, Р. Мертон, Е. Сатерленд, Р. Клоуард, Л. Оулін.

Психоаналітичні теорії розглядають девіантну поведінку як наслідок пригнічення істинних потягів індивіда, жорсткого контролю над собою та своїми емоціями, низької самооцінки, комплексу неадекватності (З. Фройд, Е. Фромм, К. Хорні, У. Шутц).

Всього можна виділити три покоління діагностичних методик:

1. перші базувались на клінічних симптомах, анамнезі та мали інтуїтивний характер;
2. друге покоління методик базувалось на статистиці, тобто шукали зв'язок між девіаціями та конкретними фактами, які можна виміряти;
3. методики третього покоління враховують не лише реальні дані, а й динамічні фактори (шкільну успішність, взаємини з ровесниками).

Сьогодні наука пропонує для діагностування відхильної поведінки застосовувати спостереження під час бесіди, опитування батьків, друзів, близьких людей оточення досліджуваного, тестові методики, спрямовані на виявлення акцентуацій характеру, темпераменту, спрямованості особистості та рівень тривожності, а також діагностика несвідомого шляхом застосування проєктивних методик.

Таким чином, якісно проведений комплекс заходів, спрямованих на діагностування девіантних форм поведінки, забезпечить вчасне виявлення осіб, схильних до скоєння правопорушень та вжити заходів для уникнення порушень військової дисципліни.

Копаниця Д.М. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ/ФОРМУВАННЯ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

На сьогоднішній день у зв'язку зі складною ситуацією на сході України, де проводиться операція об'єднаних сил, у професійній діяльності військовослужбовця палітра емоційних станів надзвичайно велика, але домінуючим є стан емоційної напруги (від помірної до надмірної), який залежить від характеру виконуваних дій, професійного досвіду та індивідуальних психологічних особливостей воїна. Надзвичайні та небезпечні реалії, в яких перебувають наші захисники вимагають від них гнучкості, високого рівня вмінь саморегуляції, саморозвитку та самопомоги, що необхідні у подоланні виникаючих непередбачуваних бойових ситуацій та випробувань, які постають перед ними. У зв'язку з цим проблема копінг-стратегій (опанування стресу) набула особливої актуальності.

Проблема копінг-стратегій відносяться до напрямів, які активно розробляються в зарубіжній та вітчизняній психології. Поняття "копінг" походить від англійського "cope" (переборювати). Вперше, термін "coping" був введений Гансом Гартманом, який, розвиваючи ідеї З. Фрейда, вказав на необхідність доповнити вивчення захисних механізмів дослідженням інших механізмів, "вільних від конфліктів" способів вирішення людиною внутрішніх і зовнішніх проблем. Згодом термін "coping" був використаний Л. Мерфі. Продовжив дослідження цього терміну А. Маслоу, який висловив думку, що подолання, або функціональна поведінка, є засобом досягнення певної мети, спрямована на зміну поточної зовнішньої ситуації, націлена на задоволення тих чи інших потреб організму або на усунення загрози, що виникла. Але фундаторами поняття "копінг", деякі науковці, вважають психологів Р. Лазаруса та С. Фолькмана, які визначали копінг-стратегії "стратегіями оволодіння та врегулювання взаємовідносин з навколишнім середовищем". А.А. Налчаджян

поділяє копінг-стратегії на три види: перетворення або повне подолання проблемної ситуації; пристосування до існуючих обставин шляхом "вростання" в середовище; уникнення травмуючих ситуацій.

Ступінь адаптації військовослужбовця до військових дій визначають саме копінг-механізми, а форма поведінки в тій чи іншій ситуації буде залежить від особистісних характеристик, емоційної стійкості воїна, що і буде визначальним моментом, готовності до використання копінг-стратегій.

Підводячи підсумки вище викладеного, можна зауважити, що непередбачуваність і невизначеність, які є основною характеристикою бойової ситуації, спричиняють значний стресогенний вплив на психофізичний та функціональний стан військовослужбовця. При наявності екстремального впливу на учасника бойових дій особливості копінг-стратегій значною мірою визначають наслідки травматичного стресу: різні форми особистісних порушень пов'язані або з недостатністю ресурсів подолання або з надмірністю дезадаптивних стрес-факторів. А в момент зіткнення з психотравмуючою ситуацією психічне і фізичне самопочуття може залежати саме від вибору воїна копінг-стратегії. Це питання потребує подальшого вивчення, а для військовослужбовців Збройних Сил України залучення до тренінгових-кампаній, хоча б на рівні свого підрозділу.

проф. Кочергіна Т.І. (КНУ)

ЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ

Аналіз фізичного стану здоров'я молоді сьогодні є досить невтішним. Сучасна екологічна ситуація, катастрофічні наслідки Чорнобильської аварії, ускладнення соціального та економічного становлення в Україні, і особливо в сільській місцевості, низький рівень культури харчування, медичних та валеологічних знань, безпечної життєдіяльності, фізичної активності спричиняють погіршення здоров'я підростаючого покоління. Сучасні науковці зазначають, що єдина зброя людини в захисті здоров'я – це культура його збереження, тому потрібне формування нової культури управління здоров'ям підростаючого покоління, яке є стратегічним ресурсом України та могутньою складовою якості людських ресурсів. Тому актуальною постає проблема реалізації концепцій здоров'язбереження у навчальному процесі. Аналіз наукової літератури засвідчив, що основним шляхом вирішення проблеми є реалізація ідей здоров'язберігаючих технологій.

Теоретичні дослідження показали, що в освітніх закладах усіх рівнів не створено системи формування, збереження і зміцнення здоров'я. *Причинами* низького рівня сформованості культури здоров'язбереження молоді є відсутність особистісного ціннісного ставлення у студентів до власного здоров'я, заходів стимулювання здоров'язберезувальної діяльності студентів у навчальній та позанавчальній діяльності, недостатня мотивація у руховій активності, низький рівень здоров'язберігаючої компетентності, відсутність знань, умінь та навичок профілактики професійних хвороб. У зв'язку з цим росте число "прикордонних" станів у молодих людей з наявністю виникнення психофізичних розладів. За результатами медичних досліджень лише 10% випускників можуть вважатися

здоровими, 40% мають хронічну патологію.

Поняття про здоров'язбереження не обмежується уявленням про зміцнення лише соматичного (тілесного) здоров'я студентів. Важливе значення надається збереженню психічного, духовного та соціального здоров'я підлітків. Це вимагає створення у навчальному закладі особливої комфортної атмосфери, яка б відкрила кожному студентові позитивний простір для особистісного зростання в інтелектуальній, духовній та соціальній сферах. Володіння механізмами оптимізованого впливу конкретних форм і видів фізичних вправ на фізичну і розумову працездатність значно розширить можливості викладача, допоможе йому не тільки підвищувати рівень фізичної підготовленості студентів, а й коригувати рейтинг успішності. Тому, значна увага надається виявленню коригувальних дій фізичних вправ на показники розумової працездатності. Установити, вивчити і обґрунтувати ці взаємозв'язки винятково важливо, оскільки вони можуть бути використані для корекції відстаючих психофізіологічних якостей розумової працездатності. Дослідження взаємозв'язку фізичної і розумової працездатності студента і викладача набувають значної актуальності, у зв'язку з можливістю їх підвищити в умовах цілеспрямованого і системного управління організмом людини засобами фізичної культури і спорту.

к.психол.н. Кравченко К.О. (ВІКНУ)

Мукогоренко О.В. (ВІКНУ)

Дяченко І.М. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ПОТРЕБ ПІДРОЗДІЛУ ЗА ДОСВІДОМ КРАЇН НАТО

Оцінка потреб підрозділу (ОПП) – це регулярний процес для визначення потреб підрозділів у регулюванні робочого навантаження та бойового стресу. ОПП дозволяє встановлювати пріоритети в питаннях медичного втручання, проведення заходів або розподілу ресурсів. ОПП не можна вважати клінічною діагностикою на предмет виявлення осіб із зони ризику психічних захворювань. ОПП дозволяє спеціалістам по регулювання робочого навантаження та бойового стресу: становити та охарактеризувати окремі сфери потреб; виявити фактори, що сприятимуть задоволенню потреб; надати оцінку потреб у навчанні (з питань охорони психічного здоров'я) для військовослужбовців, керівного складу, групи військових капеланів та медиків підрозділу; розробити плани по задоволенню або покращенню стану із потребами підрозділів за рахунок проведення профілактичних заходів або раннього втручання.

Сфера застосування: ОПП може проводитись на різних ланках, починаючи від невеликих підрозділів і завершуючи великими формуваннями; спеціалісти по регулюванню робочого навантаження та бойового стресу на кожному рівні мають проводити оцінку потреб відведених підрозділів; ОПП не проводиться на рівні до роти (однак, у виключних випадках, допускається проведення ОПП на рівні взводу і нижче).

Принципи: отримання дозволу та підтримки з боку командира до початку

проведення ОПП; збереження анонімності та конфіденційності інформації (зокрема, закриття інформації щодо номера підрозділу для вищого штабу); подання командирів об'єктивної оцінки; врахування соціальних, політичних та організаційних факторів середовища; інформаційні джерела мають відображати позицію цілого підрозділу; метод проведення оцінки має обиратись з урахуванням оперативної обстановки; слід дотримуватись обмежень в ході узагальнення результатів оцінки по тим чи іншим підрозділам, час від часу або залежно від обстановки; проведення ОПП дозволяє отримати показники потреб у регулюванні робочого навантаження та бойового стресу на рівні загальної чисельності особового складу; проведення ОПП має плануватись та узгоджуватись на рівні, що визначається з огляду на складність проведення оцінки та/або обстановки до її початку.

ОПП може застосовувати всю наявну інформацію: проведення співбесід з військовослужбовцями для отримання інформації щодо їх уявлень та турбот; огляд керівних документів (типовий порядок дій на різні випадки); проведення співбесід з особовим складом підрозділу (командна ланка, капелани та медичний персонал); проведення групових співбесід за встановленою схемою (фокус-групи або оглядові співбесіди за підрозділ); обробка типових досліджень та анкет (інтерактивних або паперових); відстеження показників тенденцій (зокрема, велика кількість скарг на психічне здоров'я, захворювання або неналежну поведінку, самогубства серед військовослужбовців, сексуальне насилля, випадки ураження власних військ або порушення дисципліни); використання різних способів збору інформації, по можливості, для врахування різних поглядів (точок зору).

Проведення ОПП: до початку втручань або заходів регулювання робочого навантаження та бойового стресу, тоді як відповідний підрозділ залучається до встановлення порядку підтримки; з метою оцінки ефективності поточних/завершених втручань або заходів регулювання робочого навантаження та бойового стресу; на запит командирів; регулярно, з метою відстеження показників тенденцій; по завершенні травматичних подій або істотних трансформацій всередині підрозділу; для отримання інформації про підрозділ з метою планування заходів по регулюванню робочого навантаження та бойового стресу.

Переваги: створення об'єктивної та суб'єктивної оцінки, якій довіряє командир; довіра з боку керівництва; заохочує особовий склад у сфері охорони психічного здоров'я; конкретне завдання у сфері психічного вигоряння; інструмент для оцінювання; відноситься до категорії втручань.

ОПП можуть проводити: спеціалісти по регулюванню робочого навантаження та бойового стресу відповідають за надання послуг в межах всіх сфер діяльності, відповідно до оцінки потреб та професійної підготовки.

ОПП можна поділити на декілька етапів: до початку оцінки, сама оцінка та по завершенню оцінки. Етап до початку оцінки передбачає залучення допомоги з боку командування, встановлення цільових характеристик та вибір оптимальних способів. На цьому етапі встановлюються: основні сфери потреб та/або питання для проведення оцінки; данні, що необхідно зібрати; існуюча інформація; джерела (записи, командування, в/с, тощо); способи (огляди, фокус-групи, співбесіди); ресурси (о/с, обладнання, тощо); потенційні ризики; план управління ризиками. Результати роботи на даному етапі: план ОПП; бойове розпорядження командування (або інша директива

підрозділам).

Другий етап оцінки передбачає збір, узгодження та аналіз інформації, спрямованої на визначення потреб підрозділу у регулюванні робочого навантаження та бойового стресу. На цьому етапі встановлюються: пріоритетності потреб на основі даних першого етапу; проведення причинного аналізу (в/с, командування, постачальники, керівні документи та ресурси); аналіз та обробка всіх даних. Результати роботи на даному етапі: оцінка потреб (зокрема, підсумки аналізу даних); критерії визначення пріоритетності потреб.

Етап по завершенню оцінки передбачає встановлення варіантів дій для доповіді командирів з огляду на виявлені потреби в регулюванні робочого навантаження та бойового стресу. Результати оцінки пов'язуються із планом заходів.

к.психол.н. Кравченко К.О. (ВІКНУ)

Жогіна Л.В.(ВІКНУ)

Доброгурська О.Б. (ВІКНУ)

АЛГОРИТМ ВИЗНАЧЕННЯ МІШЕНЕЙ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОГО ВПЛИВУ З УРАХУВАННЯМ СПЕЦИФІКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Проведення операції Об'єднаних сил на сході України визначило певні вимоги щодо психологічного забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України, що приймають активну участь у бойових діях. Нажаль на даний час Збройні Сили України у достатній мірі не забезпечені комплексом психологічних програм та методик по роботі з особовим складом, які б були спрямовані на підвищення рівня їх боєздатності, розвитку важливих професійних якостей та подолання кризових життєвих ситуацій, що також впливають на якість професійної діяльності військовослужбовців. Це, в першу чергу, пов'язано з тим, що розробка таких психологічних програм потребує проведення масштабних наукових досліджень, які будуть лежати у їх основі. Це є запорукою ефективності та якості розроблених психологічних методик. По-друге, існуючі програми не враховують специфіку професійної діяльності військовослужбовців, яка є досить важлива на усіх етапах психологічного забезпечення.

У рамках науково-дослідної роботи був запропонований алгоритм виявлення мішеней психокорекційного впливу з урахуванням специфіки діяльності підрозділів Збройних Сил України. Під мішенями психокорекційного впливу розуміються ті психологічні характеристики особистості, які будуть піддаватися корекції для досягнення конкретних результатів діяльності людини.

Запропонований алгоритм має наступні етапи: теоретичний, діагностичний та практичний. Результатом теоретичного етапу виявлення мішеней психокорекційного впливу з урахуванням специфіки діяльності підрозділів Збройних Сил України буде перелік психологічних характеристик військовослужбовця під кожен задачу, яку йому треба виконувати у зоні ведення бойових дій, що визначений шляхом аналізу нормативно-правових документів, каталогу спроможностей та експертної оцінки. Результатом діагностичного етапу виявлення мішеней психокорекційного впливу з

урахуванням специфіки діяльності підрозділів Збройних Сил України буде: розроблений перелік методик діагностики психологічних характеристик військовослужбовців; виокремлення загальних психологічних характеристик того чи іншого виду військ (сил), що забезпечує ефективність виконання бойових задач; визначення мішеней психокорекційного впливу того чи іншого підрозділу; виокремити груп ризику; прогнозування діяльності підрозділу в бойових умовах. Практичний етап включає розробку програми психологічної корекції та впливу на ті чи інші характеристики військовослужбовців для загальної психологічної підготовки, в залежності від спеціальності військовослужбовців сформувані комплекси психологічних програм для спеціальної психологічної підготовки, розробити комплекс методик по конкретним задачам для цільової психологічної підготовки.

Кравчук М.А. (ВІКНУ)

РОЗШИРЕННЯ ПСИХІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Всі психічні процеси здорової людини можуть бути покращені та використані військовослужбовцями при виконанні бойового завдання, в реалізації кадрової політики та у розвідці.

Розширення можливостей свідомості людини та розвиток маловивчених здібностей головного мозку дадуть можливість ефективнішої реалізації психологічних операцій різної мети і складності. Це можливо здійснити завдяки роботі зі спеціальними психотехніками та методами психофізіології, розробка та дослідження яких має бути однією з пріоритетних задач військової психології.

Творча та гуманітарна складова має бути присутньою в процесі навчання і виховання особового складу. Вона не тільки сприяє підняттю культури військовослужбовця, але і чинить суттєвий вплив на активність правої великої півкулі головного мозку людини. Це покращує протікання когнітивних процесів, розвиває інтуїтивні здібності та здатності до евристичного мислення, що дасть можливість пошуку нестандартних підходів до вирішення складних задач і стійкість при дії факторів стресу. Синхронізування діяльності великих півкуль головного мозку розширює фізичні та психічні можливості військовослужбовця.

Підвищення психометричного (IQ) та емоційного інтелекту збільшить адаптивні здібності військовослужбовця, прискорить процес навчання, здобуття та обробки інформації.

Вправи з розвитку емпатії покращують роботу дзеркальних нейронів. Підвищення активності цих клітинних одиниць мозку зменшує час пристосування до нової діяльності та взаємодії в незвичайних ситуаціях. Дослідження таких явищ в ключі військової науки дає змогу проводити швидшу підготовку особового складу, реалізовувати програми емоційного зараження, пропаганди, психологічних операцій, діяльності військової, внутрішньої та зовнішньої

розвідки.

Вироблення резистентності психіки військовослужбовця до навіювання, гіпнозу і негативного програмування є важливим компонентом підготовки членів різних силових структур. Підготовка має включати в себе надання відомостей про названі явища, практичні заняття з виявлення і протистояння психіки таким.

Посилення контролю над власним тілом та психікою має профілактичне значення у психологічному та фізичному загартуванні військовослужбовця, полегшує реабілітацію після психотравмуючих ситуацій та зменшує вірогідність утворення небажаних психічних станів.

Психологічна підготовка військовослужбовця має включати в себе роботу з такими процесами як пам'ять, мислення та увага. Розширення їх потенціалу можна проводити за допомогою таких технік як візуалізація і медитація. Така робота врівноважує психічну діяльність, підіймає рівень тілесної усвідомлюваності, зменшують ситуативну та особистісну тривожність.

Дослідження названих технік та явищ дасть можливість військовослужбовцю ефективніше та продуктивніше виконувати бойові завдання, орієнтуватися в складних і небезпечних життєвих ситуаціях. Вони можуть використовуватися для психогігієни під час надзвичайних ситуацій, усунення наслідків психотравми і проведення швидшої та дієвішої психокорекції. Відповідні психотехніки та вправи можуть використовуватися в усіх видах силових структур України. Таким чином детальне теоретичне вивчення та практична реалізація цих засад є бажаним завданням сучасної науки у військовій сфері.

Кудря М.В. (ВІКНУ)

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Під час підготовки військовослужбовців до бойових дій, необхідно враховувати ті труднощі, що мають місце у сучасному бою. Ці труднощі, які можна назвати психологічними факторами бою, створюються спеціально противником для досягнення в ньому перемоги. Їх усвідомлення, урахування і вміле застосування, як свідчить досвід колишніх війн і сучасних воєнних конфліктів, забезпечують успіх як окремих бойових дій, так і всієї воєнної кампанії.

1. **Небезпека.** Головна небезпека – це загроза життю людини. Як відомо, інстинкт збереження життя в екстремальних умовах домінує над всіма іншими. Відповідно, на полі бою, коли виникає загроза фізичної смерті військовослужбовця, цей інстинкт може керувати всією його поведінкою.

2. **Небезпека потрапити в полон.** Всі ці різновиди небезпеки негативно діють на свідомість і підсвідомість, емоційно-почуттєву, вольову і мотиваційну сфери воїна та перешкоджають йому, при відсутності всебічної психологічної підготовленості, рішуче, сміливо і цілеспрямовано виконувати свої бойові функції у сучасному бою.

3. Раптовість.

4. Дефіцит часу та інформації (суперечливість інформації). Супротивник робить усе для того, щоб випередити в часі прийняття рішення противника і замаскувати свої дії так, щоб залишити його без інформації.

5. Небувале ускладнення управління військами. Уміле управління військами, своєчасне прийняття рішення, які забезпечують перемогу в бою, є умовою успіху всієї воєнної кампанії. Тому противник вживає всі заходи для того, щоб залишити свого супротивника без такої можливості.

6. Відповідальність за прийняте рішення та його виконання.

7. Дискомфорт – відсутність елементарних нормальних умов для задоволення повсякденних духовних і фізичних потреб військовослужбовців; постійний інформаційно-психологічний вплив на них супротивника, що може викликати у них емоційно-вольовий і мотиваційний дисонанс. Також слід мати на увазі екстремальні умови бойової діяльності тощо. Загроза життю, духовному і психічному стану, фізичному здоров'ю військовослужбовця, яку створюють бойова обстановка і стрес-фактори сучасної війни, викликає різні психічні порушення, які можна розділити на дві групи:

- непатологічні психогенні реакції;
- реактивні психози (грубі порушення свідомості, галюцинації, марення, емоційні розлади, психомоторні порушення тощо).

к.психол.н. Кузьменко М.Д. (НМЦ КП МО України)

РЕЗУЛЬТАТИ ПЛІТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДИКИ ДІАГНОСТУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-КОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСІБ ОФІЦЕРСЬКОГО СКЛАДУ

В межах виконання наукових досліджень у Науково-методичному центрі кадрової політики Міністерства оборони України триває робота з розробки та адаптації методики діагностування інтелектуально-когнітивних здібностей осіб офіцерського складу – кандидатів на керівні посади. Виконання адміністративно-розпорядчих, управлінських функцій сукупно із відповідальністю за рішення, які ухвалюються в умовах ентропії та часових обмежень висуває підвищені вимоги до офіцерського складу Збройних Сил України. Саме тому особливості інтелектуально-когнітивної сфери стають предметом усе зростаючої уваги науковців.

Існування різноманітних моделей інтелекту за своєї різноманітності, все ж таки, мають спільні "точки дотику". Таким перетином може вважатися теорія G-фактору (генерального фактору), який виявився найменш чутливим до засвоєння академічних знань. В основу стимульного матеріалу покладене встановлення закономірностей між складними геометричними фігурами, які, в свою чергу, мають рівні відображення (прогресивні матриці Равена).

Історія створення такого діагностичного інструментарію набуває свого

продовження і в наш час із появою, зокрема, математичних методів обробки вихідної інформації. Формування серій та завдань в межах окремої серії відбувається із врахуванням їх рівня складності. При цьому стає можливим обрахування й загальноприйнятих параметрів (середнього значення, відхилень тощо). Важливою рисою залишається встановлення часового обмеження, адже виконання завдань в процесі реальної діяльності зазвичай мають цілком конкретні строки.

д.пед.н., доц. Кучерявий А.О. (ВІКНУ)

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗРОБКИ ДИСТАНЦІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ КУРСІВ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Упровадження дистанційного навчання у ВНЗ України супроводжується низкою труднощів, пов'язаних із певною неготовністю до цього науково-педагогічних, інженерних та інших працівників освітніх установ. На нашу думку, це зумовлюється проблемою низького рівня технологізації процесів проектування, розробки дистанційних курсів та впровадження дистанційного навчання в систему військової освіти України. Розглянемо можливість вирішення цієї проблеми стосовно технологізації процесу розробки дистанційного курсу.

Саме розробка дистанційного курсу, в нашому розумінні, є тією частиною процесу його створення, яка відбувається на підставі визначеного проекту курсу (його програми та сукупності завдань до користувачів), та передбачає реалізацію процедур щодо адміністрування, створення, добору та розміщення на електронній платформі навчальних матеріалів, засобів контролю його засвоєння, сертифікації дистанційного навчального курсу тощо. Тобто процедура безпосередньої розробки такого курсу бере початок з моменту, коли завершилося його планування на папері, розпочинаються технічні процедури навколо створення електронного навчального продукту і закінчується запровадженням у навчальний процес.

Отже, метою технології розробки дистанційного навчального курсу у ВНЗ ми вважаємо забезпечення упорядкованої сукупності всіх технічних, організаційних та адміністративно-дозвільних процедур під час його створення і набуття навчальним продуктом готовності до використання навчальному процесі.

Розглянемо структуру та зміст технології в загальному вигляді. *Перший етап* повинен бути пов'язаний з реєстрацією цього курсу на сайті дистанційного навчання та отриманням розробником відповідних прав адміністратора курсу. Суб'єктами реалізації цього етапу виступають кафедра та підрозділ, який забезпечує технічний супровід функціонування дистанційного навчання.

На *другому етапі* технології, розробник курсу (частіше за все науково-педагогічний працівник) повинен здійснити створення його структури за темами і модулями на зареєстрованій сторінці курсу.

Третій етап призначений підготовці навчальних і методичних матеріалів до використання в дистанційному курсі.

На *четвертому етапі* технології розробки дистанційного навчального курсу відбувається наповнення його модулів навчальними і методичними матеріалами.

П'ятим етапом технології має бути сертифікація дистанційного курсу зусиллями адміністрації навчального закладу, дозвільного підрозділу, навчального відділу, експертів з числа педагогічних працівників тощо. Її процедура повинна бути докладно прописана в Положенні про дистанційне навчання.

На останньому *шостому етапі* технології розробки дистанційного навчального курсу відбувається створення облікових записів користувачів, яке, вважаємо, має бути забезпечене деканатами факультетів.

Після цього дистанційний курс є повністю готовим до використання.

Таким чином, технологія розробки дистанційних курсів містить шість етапів, до виконання яких мають бути залучені різні працівники ВВНЗ.

*Лалетін С.П. (ВІКНУ)
Мукогоренко О.С. (ВІКНУ)*

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ВІЙСЬКОВОГО В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Особливою необхідною умовою формування сучасного військового як особистості є взаємозв'язані питання цілі виховання із закономірностями розвитку суспільства, тому що всебічний розвиток особистості військового є необхідною об'єктивністю розвитку збройних сил до викликів часу: науково-технічного прогресу та політичних реалій. Матеріальною основою діяльності збройних сил повинно стати високо розвинуте в науковому, технічному відношенні сучасне військово озброєння, але для цього потрібна відповідна людина із розвинутими здібностями, із розкритим технічним та інноваційним потенціалом для можливості управління такою військовою технікою.

Специфіка вузівського військового навчання є в тому, що воно, на відміну від природніх форм пізнання, що склалися форм (гра, наукове пізнання та ін.), є штучно організованою формою, яка проходить під керівництвом викладача. Джерелом навчальної інформації є не тільки викладач, але і книги, засоби масової інформації, практичні та семінарські заняття; курсанти у вищому військово навчальному закладі опановують професією і пізнають специфіку професійної праці офіцера в узагальненому і систематизованому вигляді.

В плані формування гармонійної, всебічно розвинутої особистості військового необхідно розглядати як ідеальну ціль, до якої прагне як суспільство так і військова освіта і для досягнення якої вимагається відповідний рівень матеріальної і духовної підготовки. Виховна складова в освітньому процесі військового навчального закладу виражає історичну потребу суспільства у підготовці нового покоління військовослужбовців, яке

здатне реалізувати визначальні суспільні функції по захисту національних інтересів та прагнень. Тому національна ідея повинна бути закладена ще в основі освітнього процесу військового навчального закладу при опануванні курсантами своєї військової спеціальності.

Лемешко Р.Р. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА І НАУКА: СЬОГОДЕННЯ ТА МАЙБУТНЄ

На сьогоднішній день питання про військову освіту та науку набирає великої популярності. Бо саме події останніх років, а саме: операція об'єднаних сил що відбувається на Сході України, анексія АР Крим Російською Федерацією, стали приводом для роздумів щодо покращення нашої армії з середини.

Військова освіта в першу чергу – це система підготовки військових фахівців, призначених для виконання завдання, зумовлених специфікою функціонування збройних сил і потребою їх застосування в конкретних умовах. Державі потрібно інтелектуально та професійно підготовлені військовослужбовці, які відповідатимуть сучасним вимогам щодо теорії та практики сучасної збройної боротьби, здатні на всіх етапах своєї службової кар'єри оволодівати новими знаннями, керувати військами в бою, навчання, виховання, розвитком психологічною підготовкою особового складу в мирний та воєнний час, створювати експлуатувати й застосовувати найскладніші системи озброєння та військової техніки, супроводжувати та здійснювати фундаментальні, прикладні військово-наукові досліджування, організовувати, проводити і контролювати дослідницько-конструкторські роботи з випереджувального створення нових поколінь озброєння, військової та спеціальної техніки, готувати нові покоління військових науковців, ефективно діяти при виконанні завдань.

На теперішньому етапі має місце військово-технічний і технологічний прорив у сфері озброєння військової техніки. Кардинальні зміни в складі високоточної системи озброєння, створення стратегічних засобів (миттєвого глобального удару): літальні апарати, лазерна зброя, кліматична, сейсмічна, геофізична, електромагнітна. Напрацювання в галузі роботехніки (автономні роботи, кібернітичні організми. Біологічна зброя на основі біохімічної імітації людини. Реальністю сьогодення перед Україною постали завдання адекватного реагування на такий розвиток подій і в життя відповідних запобіжних засобів що йдеться про виклики зовнішнього та внутрішнього характеру що визначенні "Стратегією національної безпеки України".

На сьогоднішній день Україна витрачає на обороноздатність держави до 6 % ВВП, що є в чотири рази більше ніж частина держава НАТО. А це означає що на відміну від минулих років, коли вище політичне керівництво не зважало на оборону держави, вже сьогодні є великий прогрес для забезпечення державою висококваліфікованими військовослужбовцями та модернізованою

технікою і озброєнням, що надає можливість оволодіти сучасним військовим обладнанням.

Отже, система безпеки і оборони держави має дотичну до системи військової освіти, її інтелектуальної складової, яка включає підготовку висококваліфікованих військових фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів і ланок управління. Держава має розвиватися, йти в ногу з новітніми технологіями, розробляти їх, а також готувати спеціалістів для забезпечення обороноздатності країни. Адже саме новітня техніка, обізнані та підготовлені військові фахівці це запорука спокою та миру в державі. Нам є куди рухатися, удосконалювати себе і Україну, а також рівняти на кращих іноземних країн партнерів і слідувати їх прикладу.

Мазур М.В. (ХНУ імені Івана Кожедуба)

МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З ЛАВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Операція Об'єднаних Сил триває. Активну участь у проведенні операції приймають військовослужбовці Збройні Сили України, але останнім часом деякі військовослужбовці приймають рішення про звільнення.

Що спонукає військовослужбовців прийняти рішення про звільнення з лав Збройних Сил України? Для відповіді на це питання ми провели спеціальне дослідження.

Результати дослідження показали, що перший чинник, що спонукає військовослужбовця прийняти рішення про звільнення це недостатнє грошове забезпечення. На даний час грошове забезпечення військовослужбовця військової служби за контрактом становить понад 7 тисяч гривень на той час як цивільний працівник працює десь охоронцем в супермаркеті та отримує таку ж саму заробітну платню. Звісно у військовослужбовців виникає думка, про то як може людина яка ризикує своїм життям заради українців, отримувати таку заробітну платню? Другий чинник, на який вказали військовослужбовці, це перенавантаженість особового складу під час виконання завдань за призначенням. Спілкуючись з особовим складом який написав рапорти на звільненнями почули, що військовослужбовці говорять про постійні наряди із за нестачі особового складу, тривалу виснаженість та відсутність часу на відпочинок. Наступний чинник, на який вказали військовослужбовці, це низький рівень професійної підготовки командирів, погане ставлення до підлеглих. Інколи командири не спроможні визначити конкретні завдання підлеглим, організувати та забезпечити виконання. Окремі командири не прислуховуються до потреб військовослужбовців не мають бажання спілкуватися з підлеглими.

Таким чином, основні чинники, що спонукають військовослужбовців прийняти рішення про звільнення з лав Збройних Сил України це: недостатнє грошове забезпечення військовослужбовців, перенавантаженість особового

складу під час виконання завдань за призначенням та недостатній рівень підготовки командирів.

*д.філос.н., проф. Хилько М.І. (ВІКНУ)
Максимчук О.О. (ВІКНУ)*

СУЧАСНІ ГЕОПОЛІТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Сучасна влада Російської Федерації здійснює в пострадянському геопросторі по суті імперську геополітику, що призводить до посилення "поляризації" всього світу. Геостратегія РФ на світовій арені ґрунтується на концептуальних засадах багатополярності, тому одним із провідних національних інтересів Росії на довгострокову перспективу було визначено "перетворення Російської Федерації на світову державу, діяльність якої спрямована на підтримання стратегічної стабільності та взаємовигідних партнерських відносин в умовах багатополярного світу".

Аналіз сучасних дій РФ на міжнародній арені свідчить про те, що політична влада Росії проводить геополітику, спрямовану на створення під своєю егідою (гегемонією) у пострадянському просторі підконтрольної собі неоімперської геополітичної системи шляхом організації пострадянських країн за відомим принципом "центр-периферія". Фактично програмується асиметричність відносин між Росією та залежними від неї партнерами, проте офіційно йдеться про формування різноманітних геопросторових структур у результаті добровільного та рівноправного об'єднання на основі політичної, економічної, військової та культурної інтеграції пострадянських країн.

На офіційному рівні РФ у своїй зовнішній політиці спирається на верховенство міжнародного права, центральну координуючу роль ООН у міжнародних відносинах, положення Статуту ООН тощо; підкреслюється неприпустимість того, щоби "здійснювалися воєнні інтервенції та інші форми стороннього втручання, котрі підривають засади міжнародного права, засновані на принципі суверенної рівності держав".

У своїй геостратегії в пострадянському просторі влада намагається застосовувати "м'яку силу" (або міць), переймаючи досвід Заходу. Така популярна нині концепція містить три головні складові: культуру держави, привабливу для інших своїми цінностями; політичну ідеологію та відповідні цінності; зовнішню політику – легітимну та морально авторитетну. У Росії під "м'якою силою" офіційно розуміється "комплексний інструментарій розв'язання зовнішньополітичних завдань, опираючись на можливості громадянського суспільства, інформаційно-комунікаційні, гуманітарні та інші альтернативні класичній дипломатії методи та технології".

На концептуальному рівні Росія висловлює занепокоєння з приводу негативного впливу на перспективи зміцнення глобальної стабільності сучасної тенденції щодо "реідеологізації міжнародних відносин". Проте, за умов

протистояння із Заходом, російська влада сама прагне розробити та розповсюдити у світі власну ідеологію, котра могла би бути альтернативою західній ліберальній демократії. Така ідеологія мала би консолідувати суспільну свідомість усіх громадян РФ навколо певних уявлень щодо загальної ідеї розвитку, статусу держави у світі, її ролі у світовій політиці та економіці.

Отже, на глобальному рівні геостратегія РФ спрямована на формування багатопольярного світового порядку. При цьому, як один з "полюсів" світу, вона прагне відігравати велику роль у глобальних політичних та економічних процесах. На регіональному рівні геостратегія РФ спрямована на прискорений розвиток "євразійської" інтеграції і формування неоімперського геополітичного та гео економічного простору.

*к.психол.н. Мась Н.М. (ВІКНУ)
к.пед.н., доц. Прохоров О.А. (ВІКНУ)
Мотика С.М. (ВІКНУ)*

МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДО БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Відповідно до Стандарту підготовки особового складу ЗСУ І – СТ – 4 "Індивідуальна підготовка військовослужбовця з психологічної підготовки", *психологічна підготовка* організовується і проводиться в системі комплексу занять з бойової підготовки і як вивчення окремих питань відповідно теми занять. Зазвичай це індивідуальна та колективна форма організації навчального процесу.

Основними методами психологічної підготовки є: *вербальні, наочні, практичні (вправи, тренування), моделювання психологічних факторів (чинників) бою; метод аварійних ситуацій та стресових впливів* тощо.

Зауважим, що вербальні методи призначені для того щоб викликати бажані зміни у психіці воїна і психології колективу і на цій основі сформувати стійкі звички поведінки. До них відносяться *переконання, навіювання і психологічна консультація*.

До групи *практичних методів* психологічної підготовки військовослужбовців до бойової діяльності входять: *психологічні вправи і тренування, метод аварійних ситуацій, метод стресових впливів (дій), метод вольової регуляції*. Ця категорія методів покликана удосконалити у військовослужбовців особливі властивості особистості – схильність до ризику та уміння ухвалювати рішення в екстремальній ситуації.

Психологічні вправи і тренування є системою багаторазовий повторень спеціальних дій і вчинків, що ускладнюються, з метою формування у воїнів необхідних особистих якостей і підвищення психологічної надійності колективу.

Метод аварійних ситуацій і стресових впливів (дій) представляють

собою сукупність прийомів і засобів, що моделюють діяльність підрозділу і окремого військового фахівця у складних умовах (відмови технічних пристроїв і озброєння, несправності засобів зв'язку та електроживлення, аварії і передумови до аварій тощо).

Метод *моделювання аварії* вимагає застосування технічних і фізичних пристроїв, а також електронно-обчислювальної техніки. Це дозволяє уявити будь-яку реальну ситуацію і визначити оптимальні способи дій у ній окремих фахівців і військових колективів. Метод може бути реалізований за допомогою алгоритмів, що складаються на основі інструкцій, вказівок, аналізу помилкових дій і інженерно-психологічних рекомендацій.

Метод стресових дій тісно пов'язаний з методом аварійних ситуацій. Він являє собою комплекс прийомів і засобів, за допомогою яких офіцер створює у воїнів емоційну і фізичну напруженість різного ступеня з метою формування сильної волі. Він розширює можливості психологічної підготовки особи і колективу, в умовах поступового збільшення напруги від гіпостресу до гіперстресу, а потім навпаки – при ретельному контролі за станом їх психічного стану.

Особливість *методів емоційно-вольової саморегуляції* полягає в тому, що офіцери самостійно повинні досконало володіти методикою емоційно-вольової саморегуляції, адже особистий приклад офіцера в бойовій обстановці більш переконливий.

*к.політ.н., доц. Сірий С.В. (ВІКНУ)
Мацко М.О.(ВІКНУ)*

ДО ПИТАННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ДВОМОВНОСТІ В УКРАЇНІ

В сучасній Україні особливої актуальності набувають питання українсько-російського білінгвізму (двомовності), який обумовлює проблеми у соціальній, лінгвістичній, культурній та політичній сферах. Про що свідчить сплеск публікацій, особливо у передвиборчий період, у друкованих та електронних засобах масової інформації. Тема українсько-російського білінгвізму досить часто є темою для дискусії на різноманітних ток-шоу.

Сьогодні у світі існують суспільства, де використовують не одну мову, а дві чи більше. Зазвичай, одна з них державна, загальнообов'язкова для всіх громадян. Українське суспільство може бути яскравим прикладом такої мовної і політичної ситуації.

Конституцією України (ст. 10) закріплено, що державною мовою є українська, але у побуті та повсякденні значна кількість українських громадян активно використовують російську мову.

Зазначимо, що масова двомовність України є наслідком тривалого процесу монокультурної асиміляції, тимчасовим перехідним етапом від української до російської одномовності. Здобуття Україною у 1991 році державної незалежності спинило цей рух десь на середині шляху. У цій

непевній і хиткій позиції ми залишаємося й досі, тоді як завдання збереження й зміцнення самостійності потребує зміни вектора двомовного розвитку держави.

Московчук Д.Ю. (НУОУ ім. І. Черняхівського)

АВІАЦІЯ В ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ ПРОТИБОРСТВІ

Війна, як соціальне явище, яке має своїм наслідком жахливі руйнування, загибель людей, психічні та інші втрати і в підсумку – гальмування розвитку або знищення цілих народів і навіть держав. Шукаються нові форми і прийоми застосування воєнної сили, сучасні види і напрямки використання інших механізмів впливу на противника, не пов'язаних з бойовою технікою і зброєю.

Одним із таких напрямків є інформаційна та психологічна війни (протиборства), які останнім часом все більше застосовуються як окремі спеціальні дії. При чому їх шкода може перевищити реальні бойові зіткнення бойових підрозділів.

В цих війнах задіюються різноманітні засоби, в ролі яких нерідко виступає сама бойова техніка і зброя. Прикладом цього є повітряні сили розвинутих країн. Їх застосування в цих цілях набуло широкого розмаху починаючи з Другої світової війни. Сьогодні ж при плануванні психологічних операцій жодна із сторін, що воює, не обходиться без застосування повітряних сил для досягнення цілей цих операцій і загалом війни.

Основними формами психологічного впливу були радіо- і телемовлення, усна й друкована пропаганда. Тепер жодна операція не може бути спланована без врахування використання засобів масової інформації та можливостей мережі Інтернет.

Аналіз локальних війн та воєнних конфліктів стосовно застосування авіації в інформаційно-психологічному протиборстві показує, що авіація виконувала чотири функції.

Перша функція – демонстрації військової могутності, залякування військ та населення. Всім відомо, наскільки негативно впливає на війська перевага противника в повітрі, неможливість протидіяти повітряному нападу.

Друга функція – авіація з самого свого зародження застосовувалася як носій агітаційно-пропагандистських матеріалів, в першу чергу розповсюджувач листівок, брошур, газет, а в сучасних умовах трансляція радіо- та відеопередач.

Третя функція – у війнах і конфліктах середньої інтенсивності авіація, особливо транспортна, широко застосовувалася для вирішення проблем гуманітарного характеру, в першу чергу, для евакуації поранених, доставки продуктів, ліків, пошти, матеріально-технічних засобів тощо.

Четверта функція – з усвідомленням воєнно-політичним керівництвом воюючих сторін важливості інформаційно-психологічної складової війни авіація стала широко застосовуватися для знищення інформаційної структури противника на всій глибині його території. Типографії, видавництва, телерадіостудії, телерадіопередавачі, центри космічного зв'язку та інші

елементи інформаційних мереж стали відноситись до першочергових цілей.

Мотика С.М. (ВІКНУ)

НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ЯК ОСНОВА ВИХОВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ПАТРІОТИЗМУ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

За роки незалежності України питання забезпечення обороноздатності держави залишається актуальним. Провідна роль у цьому надто важливому завданні покладається на Збройні Сили України. Як свідчить історія, велике значення для боєздатності війська має морально-психологічний чинник, який є однією з складових обороноздатності і сутність якого полягає в тому, наскільки майбутній офіцер як громадянин своєї держави готовий захистити її від будь-якого агресора. Цей показник є найвищим критерієм оцінки вихованості у людини патріотизму і громадянськості. Сьогодні проблема, яка пов'язана з вихованням патріота і громадянина саме держави Україна, існує й аніскільки не зменшила своєї актуальності. Це дуже важливо для армійського середовища, де патріотизм людей зі зброєю в руках набуває особливого значення, і в першу чергу для офіцерського складу як категорії, яка виконує управлінські функції.

Армійське середовище завжди потребувало таких людей, які б мали за честь віддати своє життя, захищаючи свою Батьківщину від ворогів. Тому захисника держави треба виховувати, а відтак патріотичне виховання вояків і в першу чергу майбутнього офіцерського складу є і буде актуальним.

Важливо зазначити, що в сучасних реаліях в майбутніх офіцерах відбувається формування неї державного патріотизму. Характерно, що в якості головного об'єкта патріотизму розглядається держава. Виникнення державного патріотизму було викликано певними історичними умовами, а саме – необхідністю консолідації зусиль для створення, зміцнення держави, різних форм державної влади. Патріотизм розуміється як прояв його суб'єктами почуття національної гордості за свою державу і передбачає їх активну участь у зміцненні держави і державності в якості першочергової умови ефективного функціонування соціальних інститутів, розвитку суспільства й особистості.

Що стосується Збройних Сил України, то в сучасних умовах спостерігається збільшення національно свідомих офіцерів, які позбулися тягаря минулих часів, дбають про авторитет армії, національно-патріотичне виховання своїх підлеглих на основі традицій, культурного надбання українського народу, широкого застосування української мови. Все це має бути тим фундаментом, на якому формувалися б професіоналізм, компетентність, бойовий вишкіл сучасного захисника Батьківщини.

Особливий акцент у вихованні українського патріотизму необхідно зробити на молодих і майбутніх офіцерах, від яких залежить майбутнє Збройних Сил України і доля держави. Григорій Вашенко стверджував: "Треба виховувати молодь так, щоб вона могла захищати права свого народу і здатна була віддати в боротьбі за неї своє життя". Це в повній мірі стосується і вищої

військової школи, яка повинна забезпечити як високопідготовленого офіцера-професіонала, так і офіцера-патріота Української держави, сприяти вихованню всебічно розвиненої особистості, яка має бути високоосвіченою, високоморальною, духовно багатою, фізично досконалою, з сформованою національною самосвідомістю.

к.і.н., доц. Нікітюк О.В. (УВМА)

ПІДГОТОВКА ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ МЕДИЧНОЇ СЛУЖБИ В ДЕРЖАВІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Збройний конфлікт на Сході нашої держави, який триває більше чотирьох років призвів до значних втрат, поранень та каліцтв серед військовослужбовців та мирного населення. До участі в АТО (ООС) залучені військовослужбовці ЗСУ, МВС, НГУ, ДСНСУ, ДПСУ та СБУ. Своєчасне та якісне надання медичної допомоги яким дозволяє зберегти життя та здоров'я воїнів. Сьогодні в зоні проведення ООС медичну допомогу надають військові лікарі, це випускники Української військово-медичної академії та офіцери медичної служби запасу, які були призвані за мобілізацією у 2014 та 2015 роках, а потім у добровільному порядку заключили контракти для подальшого проходження служби або призвані для проходження військової служби осіб офіцерського складу медичної служби.

В статті за результатами проведеного аналізу висвітлюються недоліки та проблеми у підготовці офіцерів запасу медичної служби і на їх основі подано пропозиції для покращення підготовки військово-медичних фахівців.

Збройний конфлікт на Сході України змусив переглянути погляди державного і військового керівництва з питання підготовки офіцерів медичної служби запасу. У 2015 році були прийняті: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 № 143 "Про оптимізацію мережі військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів" та спільний наказ Міністерства оборони України, Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України від 29.09.2015 № 514/633/989 "Про утворення кафедр медицини катастроф та військової медицини вищих медичних навчальних закладів". На виконання цих керівних документів в кінці 2015 року у 8 медичних ВНЗ України було сформовано кафедри медицини катастроф та військової медицини, які було скорочено та розформовано у 2010 році. Розроблено та введено нову Інструкцію про організацію військової підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу медичної служби. На рівні держави є розуміння про необхідність підготовки фахівців здатних діяти в період надзвичайного стану, ведення збройної боротьби, виникнення різноманітних техногенних надзвичайних ситуацій та інших випадках коли виникає потреба боротьби за життя та здоров'я людей.

Однак, на погляд автора, існуюча на сьогоднішній день система підготовки офіцерів медичної служби запасу має ряд недоліків:

По-перше, порівняльний аналіз програм підготовки офіцерів запасу за

різними військово-обліковими спеціальностями (ВОС) показує, що кількість часу відведеного на загальновійськові дисципліни, організацію та методику роботи з особовим складом, тактичну і тактико-спеціальну підготовку в програмах підготовки офіцерів запасу медичної служби в тричі менше ніж в усіх інших ВОС. Всього на військові дисципліни в програмі підготовки офіцерів запасу медичної служби виділено 20 % навчального часу, тоді як для підготовки офіцерів запасу усіх інших ВОС 55 % .

По-друге, більшість зі створених кафедр медицини катастроф та військової медицини не мають спеціалізованих класів в першу чергу з загальновійськових дисциплін та загальної тактики, навчальної зброї, тирів, плаців, тактичних полігонів, навчального обладнання, загальновійськових захисних комплектів, протигазів, навчальних підручників, посібників та іншого майна.

По-третє, вагомою складовою навчання за програмою підготовки офіцерів запасу є проходження повноцінного табірному збору, однак лише окремі зі створених та існуючих кафедр медицини катастроф та військової медицини спроможні організувати й провести такий збір зі стрільбою, польовим виходом, організацією та проведенням занять в полі та інше.

По-четверте: це обов'язкове присвоєння офіцерського звання з отриманням диплому після закінчення навчання у ВМНЗ, а не після закінчення інтернатури та отримання сертифікату, який надає право людині повноцінно займатися лікувальною роботою та нести відповідальність за свою діяльність.

Крім недоліків система підготовки офіцерів медичної служби запасу має ряд проблем:

По-перше, відсутність мотивації у студентів щодо навчання за програмою підготовки офіцерів запасу, адже внесені у чинне законодавство зміни сьогодні дозволяють призивати офіцерів запасу віком до 43 років на військову службу, а особи які не мають офіцерського звання можуть бути призвані лише до 27 років.

По-друге, за виключенням незначної кількості місць, які визначені як державне замовлення за рахунок бюджету, студенти мають платити за навчання (сума на 2018-2019 навчальний рік близько 16 тисяч гривень).

По-третє, згідно існуючого наказу "Про затвердження Інструкції про організацію військової підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу медичної служби" навчання на кафедрах медицини катастроф та військової медицини проводяться протягом двох років (4-5 курс), за рахунок власного часу та коштів, але це вже той період навчання студентів медиків, коли вони визначаються зі спеціальностями та у вільний від занять час працюють у лікарнях і клініках для отримання знань та практичних навичок щодо своєї подальшої спеціальності.

По-четверте, до 2015 року навчання за програмою підготовки офіцерів запасу проводилося з другого по десятій семестри навчання в ВМНЗ. Семестрова та річна оплата за навчання на кафедрі протягом 4,5 років значно полегшувала навантаження на гаманець осіб, які здійснювали оплату за навчання студентів.

Проаналізувавши систему підготовки офіцерів запасу медичної служби

пропонується:

По-перше, навчання за програмою підготовки офіцерів запасу медичної служби має стати невід'ємною складовою підготовки лікаря, тому військово-медичну підготовку у медичних ВНЗ необхідно ввести у навчальні плани підготовки лікарів і провізорів.

По-друге, привести у відповідність з іншими військово-обліковими спеціальностями програми підготовки офіцерів запасу медичної служби, збільшити частку військових дисциплін з 20 хоча б до 40-45 %.

По-третє, для покращення рівня засвоєння навчального матеріалу та отриманих практичних навичок, навчання за програмами підготовки офіцерів запасу має розпочинатися з другого семестру навчання в вузі, а після другого курсу обов'язково проводяться комплексні практичні заняття з первинної військово-професійної підготовки.

По-четверте, для якісного навчання студентів за програмами підготовки офіцерів медичної служби запасу необхідно комплектувати кафедри науково-педагогічними працівниками, які мають досвід участі в ООС (АТО), інших бойових діях, миротворчих операція та ліквідації наслідків Чорнобильської АЕС.

По-п'яте, щорічно з медичних вузів випускається близько 12 тисяч лікарів та провізорів (з яких лише 5175 осіб за державним замовленням), однак така кількість офіцерів запасу державі не потрібна, тому немає потреби витратити державні кошти та проводити навчальний збір, який є обов'язковим для присвоєння офіцерського військового звання та дуже затратним, а випускникам доцільно присвоювати військові звання сержантів та видати довідку про проходження навчання за програмою підготовки офіцерів запасу (такий досвід маємо у 1945-1951 роках, коли в державі не було коштів на проведення повноцінного табірної збору).

Бажаючі отримати офіцерське звання, зможуть це зробити за додаткову плату пройшовши повноцінний збір у військах після закінчення інтернатури, або ж вступивши до Української військово-медичної академії (для проходження інтернатури за рахунок державних коштів) чи заключивши контракт для проходження військової служби.

Особи, які бажають проходити військову службу, в тому числі і у резерві, на офіцерських посадах, заключають контракт та направляються на тримісячне навчання до УВМА, проходить повноцінний табірний збір, складають присягу (отримують офіцерське звання) та проходить тематичне удосконалення за військово-обліковою спеціальністю, відповідно до посади на яку укладено контракт.

Отже, врахування зазначених пропозицій в підготовці офіцерів запасу медичної служби дозволить в подальшому значно покращити підготовку зазначених фахівців як для Збройних Сил України так і інших силових структур держави.

ПОТЕНЦІАЛ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Досвід участі частин та підрозділів Збройних Сил України в Операції об'єднаних сил (Антитерористичній операції) обґрунтовано доводить нагальну необхідність підвищення ефективності психологічної підготовки офіцерського складу до ухвалення управлінських рішень в умовах впливу психотравмуючих факторів, притаманних сучасним бойовим діям. Однією з визначальних передумов перемоги над супротивником є психологічна перевага, впевненість у власних силах та здатність воїна протистояти чинникам бойової обстановки. У зв'язку з вищезазначеним набуває актуальності проблема пошуку ефективних інноваційних методів навчання майбутніх офіцерів, формування вмій, навичок та якостей, що є підґрунтям належного рівня сформованості адекватної потребам психологічної готовності та психологічної стійкості основи війська – його офіцерського корпусу.

Тенденції розвитку військово-професійної освіти провідних країн світу вказують на пріоритетність впровадження в процес підготовки майбутніх офіцерів тренінгових технологій як альтернативи усталеним формам підготовки офіцерів з метою підвищення ефективності набуття знань, умінь та навичок, корекцію і формування здібностей та установок, необхідних для успішного виконання професійної діяльності.

Застосування тренінгових методик як у комплексі, так і окремих тренінгових методів (групова дискусія, комбінований тип вправ з вербальної та невербальної комунікації, кейс-стаді, рольова гра) під час навчання у вищих військових навчальних закладах поєднує у собі інформаційний та діяльнісний аспекти, що і робить їх одним з найбільш ефективних способів формування готовності до військово-професійної діяльності майбутнього офіцера. Адже під час проведення тренінгу курсант, будучи максимально включеним в навчальний процес, має можливість повною мірою розкрити наявний потенціал, крім того, набуває досвіду ухвалення управлінських рішень, усвідомлення відповідальності за них, переживання як певних службово-бойових ситуацій, так і своїх психічних станів, фіксує та запам'ятовує емоційне забарвлення під час вирішення тих чи інших тренінгових завдань. Окрім того, особливістю тренінгів є те, що допускаючи помилки в змодельованих ситуаціях "тут і зараз", курсанти не несуть тієї відповідальності, яка в реальному середовищі неминуча, мають можливість внести корективи в ухвалені рішення. Це дає їм можливість проявляти творчість, шукати ефективні форми вирішення поставлених завдань в екстремальних ситуаціях і не боятися "поразки".

Обов'язковим елементом під час визначення цілей тренінгових занять є необхідність врахування особливостей, притаманних навчальному процесу у вищих військових навчальних закладах, врахування потреби підвищення мотивації курсантів до службово-бойової діяльності, концентрації уваги на

аналізі й виборі стратегії дій у різних умовах обстановки.

к.пед.н., с.н.с. Олійник Л.В. (НУОУ)

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄТОВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН МАГІСТРАНТІВ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Аналіз сучасної науково-педагогічної думки дозволив нам визначитись з вибором ефективної концепції навчання військово-спеціальних дисциплін магістрантів – це впровадження в освітній процес основних ідей та технологій особистісно-орієнтованого підходу.

Орієнтованість освітнього процесу на особистість магістранта потребує нових підходів до його організації та функціонування, ознаками яких є інтегративно-гуманітарні засади організації і змісту підготовки, посилення функціональності змісту навчання військово-спеціальних дисциплін, варіативність технологій формування та розвитку військово-спеціальної компетентності, її різноманітність, диференціація навчання (за змістом, рівнями, темпом) з оптимальним поєднанням комплексної та інтеграційної дидактичної мети, урахуванням структури пізнавального процесу, цілісне психолого-дидактичне проектування освітнього процесу, моделювання освітніх середовищ.

Метою сучасної вищої військової школи повинні стати забезпечення становлення цілісної особистості, цілеспрямований вияв і розвиток її здібностей, формування умінь і бажання навчатися протягом усього життя. Цей процес проходить шляхом формування та розвитку військово-спеціальної компетентності магістранта, ефективність якого залежить від використання сучасної концепції навчання військово-спеціальних дисциплін, яка ґрунтується на особистісно-орієнтовному підході.

Особистісно-орієнтовний підхід до навчання військово-спеціальних дисциплін магістрантів в системі вищої військової освіти як засіб ефективного формування та розвитку військово-спеціальної компетентності досягається шляхом:

формування мети навчання військово-спеціальних дисциплін;

розробки програми дій, що включає перехідні стани процесу навчання військово-спеціальних дисциплін;

отримання даних по певним параметрам про стан процесу навчання військово-спеціальних дисциплін (зворотній зв'язок);

переробки інформації, отриманої по каналу зворотнього зв'язку, відпрацювання і внесення в освітній процес корекції.

В основу формування та розвитку військово-спеціальної компетентності магістрантів засобами особистісно-орієнтовного підходу до навчання військово-спеціальних дисциплін покладено:

по-перше, підхід до особистості магістранта як соціально відповідальної,

активної, самостійної, здатної до самовизначення на саморегуляцію вчинків і дій, цілеспрямовано формуючої себе;

по-друге, у взаємодії на рівні співробітництва науково-педагогічний працівник зорієнтований на особистість певного магістранта, його індивідуальні та психологічні особливості, інтереси і захоплення, можливості та здібності.

Отже, одна з ефективних сучасних концепцій формування та розвитку військово-спеціальної компетентності магістранта – це впровадження в освітній процес основних засобів особистісно-орієнтованого підходу.

*к.політ.н., доц. Кирик В.Л. (ВІКНУ)
Повх Н.В. (ВІКНУ)*

ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНИХ ТА НЕМІЖНАРОДНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Згідно з Женевськими конвенціями 1947 року поряд з терміном "війна" використовується поняття "міжнародний збройний конфлікт" (стаття 2) та "неміжнародний збройний конфлікт" (стаття 3). Отже, починаючи із середини ХХ століття, вираз "збройний конфлікт" вживається частіше. Це пояснюється передусім політичною ситуацією на міжнародній арені, спробою змістити акценти у цих поняттях, а також заборонаю використання війни як засобу вирішення міжнародних суперечок.

Міжнародними збройними конфліктами вважаються такі конфлікти, коли один суб'єкт міжнародного права застосовує збройну силу проти іншого суб'єкта. Таким чином, сторонами міжнародних збройних конфліктів можуть бути: Держави; Нації і народності, що борються за свою незалежність; Міжнародні організації, що здійснюють колективні збройні заходи для підтримання миру і міжнародного правопорядку.

Збройний конфлікт між повстанцями та центральним урядом є, як правило, внутрішнім конфліктом. Повстанці можуть визнаватися стороною, що воює, якщо вони: мають свою організацію; мають на чолі відповідальні за їхню поведінку органи; встановили свою владу на частині території; дотримуються у своїх діях "законів і звичаїв війни". Визнання повстанців такою стороною, що воює, виключає застосування до них національного кримінального законодавства про відповідальність за масові безладдя тощо. На захоплених у полон поширюється статус військовополонених. Повстанці можуть підтримувати правовідносини із третіми державами та міжнародними організаціями, отримувати від них припустиму міжнародним правом допомогу. Влада повстанців може створювати на контрольованій нею території органи управління та видавати нормативні акти. Таким чином, визнання повстанців стороною, що воює, як правило, свідчить про набуття конфліктом статусу міжнародного і є першим кроком до визнання нової держави.

Збройні конфлікти неміжнародного характеру – це конфлікти, що відбуваються на території будь-якої держави між її збройними силами чи

іншими організованими збройними угрупованнями, які, знаходячись під відповідним командуванням, здійснюють такий контроль над частиною її території, який дозволяє їм здійснювати безперервні та узгоджені військові дії. До збройних конфліктів неміжнародного характеру слід віднести всі громадянські війни та внутрішні конфлікти, що виникають зі спроб державних переворотів тощо.

Отже, збройні конфлікти неміжнародного характеру відрізняються від міжнародних передусім тим, що в останніх обидві сторони, що воюють, є суб'єктами міжнародного права, у той час як у громадянській війні стороною, що воює визнається лише центральний уряд. Держави не повинні втручатися у внутрішні конфлікти на території іншої держави. Але на практиці здійснюються певні збройні заходи, що отримали назву "гуманітарні інтервенції", які вживаються для зупинення конфліктів, що супроводжувалися масовими людськими жертвами.

д.пед.н., проф. Рижиков В.С. (ВІКНУ)

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ РОЛЬОВИХ ІГОР ЯК ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕФОРМАТУВАННЯ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ КРАЇН ЧЛЕНІВ НАТО

Основним джерелом поповнення Збройних Сил висококваліфікованими офіцерськими кадрами є система військової освіти, яка забезпечує підготовку військових фахівців за усім переліком спеціальностей на тактичному, оперативно-тактичному та оперативно-стратегічному рівнях.

Під час проведення рольової гри у ВВНЗ із огляду літературних джерел та наш практичний досвід показує, що порібно дотримуватись наступної послідовності дій:

1. Вибір ситуації рольової гри. Викладач він же керівник гри описує ситуацію рольової гри за стандартною схемою, ситуація і окремі її компоненти обговорюються з групою. Ситуація повинна бути абсолютно зрозумілою всім членам групи, в іншому випадку – неминучі збої на етапі розігрування ситуації.

2. Вибір учасника рольової гри і партнера (партнерів) по рольовій грі. В кожній рольовій грі поведінка тренується лише у одного учасника. Саме стосовно його поведінки буде здійснюватися зворотній зв'язок. Вся решта учасників рольової гри виконує роль партнерів – тобто допомагають учаснику в тренуванні навичок. На перших етапах, поки це ще не зрозуміло учасникам, роль партнера може виконувати і викладач.

3. Інструкція учаснику. Викладач керівник гри голосно, так, щоб це чули всі учасники групи, ще раз повторює інструкцію щодо цільової поведінки. Ця інструкція стосується конкретних компонентів тренування навичок і принципово повинна бути посиленою учаснику рольової гри. Інструкція партнеру (партнерам). В загальному вигляді ця інструкція звучить так: "Поводься так, як тобі захочеться, абсолютно спонтанно, але намагайся не

створювати надмірних труднощів для учасника. Твоє завдання – дати йому виконати його інструкцію на максимально можливому для нього рівні складності. (Ця інструкція не обов'язково повинна бути почутою іншими учасниками групи). Інструкція групі. Керівник гри ще раз повторює, які саме компоненти навички зараз тренуються і за чим конкретно повинні стежити члени групи. Іноді групі роздають спеціальні бланки спостереження за рольовою грою, які структурують зворотній зв'язок.

4. Рольова гра. Учасники (партнери) розігрують ситуацію рольової гри. Керівник гри може зупинити рольову гру в тому випадку, якщо хто-небудь грубо порушує інструкції або ситуація невірно зрозуміла учасниками ролевої гри.

5. Зворотній зв'язок від учасника (учасник рольової гри говорить, що йому вдалося або не вдалося виконати). Цей етап дуже важливий, оскільки дає можливість учаснику групи самому відзначити можливі недоліки.

*Рютін В.В. (Національна академія Національної гвардії України)
Товма М.І. (Національна академія Національної гвардії України)*

ДЕТЕРМІНАНТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Система психологічного забезпечення у Національній гвардії України є невід'ємною складовою всебічного забезпечення службово-бойової діяльності НГУ. За останні роки вона набула певної структурної та змістовної завершеності та має очевидні позитивні результати своєї діяльності. Визначення детермінант підвищення ефективності функціонування системи, оптимальне використання її потенціалу є важливим завданням сьогодення. У процесі стажування автора у в/ч 2250 НГУ на посаді начальника служби психологічного забезпечення була проаналізована діяльність психологів НГУ та визначені наступні детермінанти:

1. Кадрова детермінанта:

- укомплектованість штатних посад психологами, їх компетентність, досвід практичної роботи;

- підготовка кадрів – підготовка військових психологів у Національній академії Національної гвардії України; співпраця з вищими навчальними закладами сектору безпеки та оборони, які готують військових психологів;

- формування кадрового резерву щодо просування по службі з врахуванням професійних та соціально-демографічних характеристик кандидатів на посади психологів;

- формування кадрового резерву офіцерів психологів для просування по службі для заміщення офіцерських посад науково-педагогічного складу, кафедри психології та педагогіки, кафедри військово-соціального та психологічного забезпечення;

2. Навчально-методична детермінанта:

- створення повного циклу підготовки військових психологів у Національній академії Національної гвардії України – офіцерів магістрів оперативно-тактичного рівня з вищою військовою освітою;
- оптимізація системи підвищення кваліфікації офіцерами – психологами Національної гвардії України.

3. Детермінанта оптимального розподілу часу:

- орієнтовний службовий час психолога військової частини НГУ складає 1550-1650 годин на рік. З врахуванням якісного відпрацювання практичної психологічної роботи з особовим складом, організаційної роботи, часу на відпрацювання паперової роботи вкрай обмаль. Така ситуація вимагає якісної організації взаємодії офіцера-психолога з інструктором- діловодом (введення цих посад та якісний підбір кандидатів).

4. Детермінанта диференціації змісту роботи:

- у процесі виконання посадових обов'язків диференціювати психологічну і військово-соціальну роботу.

д.філос.н., проф. Хилько М.І. (ВІКНУ)

Самусь Г.С. (ВІКНУ)

РЕЛІГІЙНИЙ ЧИННИК УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

У сучасному демократичному суспільстві, в умовах процесу деідеологізації, коли жодна політична сила не спроможна представити єдину ідеологію, важливу роль відіграють моральні цінності, а саме релігійні. Ідеологія існує допоки в суспільстві наявні інтереси та цілі різного спрямування. І хоча однією з головних підвалин демократичного політичного режиму є плюралізм ідеологій, об'єднуючим чинником українського суспільства може стати ідея, яка ґрунтується на християнських нормах моралі і відображає загальнонаціональні цінності.

В історичному розвитку суспільства релігія завжди відігравала вагомую роль у процесі формування держав-націй. Владні політичні сили незалежної України, залежно від сповідуваних ідеологій, надавали підтримку різним церковним інституціям: чи УПЦ МП, чи УПЦ КП. Такі зміни релігійного курсу дозволили уникнути монополізації релігійної сфери України одним церковним актором та не допустити

Кожний наступний президент робив ставку на протилежну від підтримуваної попередником церковну інституцію. Така перемінлива політика держави упродовж усіх років незалежності мала своїм позитивним наслідком – аж ніяк не планованим владою, оскільки та прагнула якраз зворотного – те, що вона дозволяла уникати монополізації релігійного простору одним церковним актором та недопускати створення "державної церкви". Якою б волюнтаристською не була політика Києва у церковному питанні, вона завжди врівноважувалася політикою місцевого істеблішменту з прямого й

неприховуваного надання преференцій домінуючій у регіоні релігійній організації. З огляду на поважні регіональні відмінності в країні одна й та сама церква одночасно була фаворитизованою у центрі й дискримінованою у тому чи іншому регіоні, і навпаки. Все це разом узятє творило крихкий баланс у співвідношенні сил церковно-політичних опонентів у суспільно-політичному житті країни.

к.філос.н. Соколiна О.В. (ВІКНУ)

ВИДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДО БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Психологічна підготовка військовослужбовців ЗСУ здійснюється в процесі їх навчання і повсякденної діяльності. Усі види підготовки – вогнева, тактична, фізична, стройова, спеціальна, як і весь процес навчання повинен містити в собі елементи морально-психологічного гарту. Ефективність психологічної підготовки багато в чому визначає досягнення успіху в бою, операції, у війні в цілому.

У військах склалася система психологічної підготовки, яка поділяється на *загальну, спеціальну та цільову*, а також включає заходи щодо їх забезпечення.

Загальнопсихологічна підготовка передбачає загартування особового складу відповідно до вимог сучасного загальновійськового бою. В її основі лежить *свідоме ставлення військовослужбовців* до тих випробувань, з якими вони зіткнуться в реальній обстановці. При цьому неодмінною умовою є знання морально-психологічного образу, бойових можливостей підрозділів ймовірного противника і способів збройної боротьби з ним. *Елементами загальної психологічної підготовки є:* розвиток психічних процесів; формування та розвиток регуляторних здібностей, головним чином навичок та вмінь вольової саморегуляції; розвиток образної уяви, навичок та вмінь самонавіювання, самонаказів, концентрації та переключення уваги; реалізацію емоційно-вольової складової через приборкання емоцій, нервів, залучення прихованих резервів психіки, що виступає головним компонентом реалізації рішень; формування стресостійкості особистості; формування мотиваційної та фізичної складової.

Спеціальна психологічна підготовка передбачає вироблення високої бойової активності і психологічної стійкості у військовослужбовців стосовно тих чи інших видів бойових дій, теоретичну і практичну їх підготовку в конкретних небезпечних ситуаціях, що викликають емоційний стрес. Багато задач тут пов'язані з навчанням конкретних фахівців, а вирішуються вони в процесі бойового навчання з використанням озброєння і військової техніки в умовах, максимально наближених до бойових. *Елементами спеціальної психологічної підготовки є:* функціональна підготовка; нормативний елемент; ціннісно-орієнтаційний елемент; формування спеціалізованого сприймання, навичок та вмінь; вдосконалення прийомів налаштування, вмінь формування

позитивних емоційних станів; формування та розвиток можливостей спілкування

Цільова психологічна підготовка спрямована на вироблення чіткої внутрішньої установки на виконання конкретного завдання в певному виді бою, на бойовому чергуванні, при несенні вартової служби. *Елементами цільової психологічної підготовки* є мотивація особистості; задання певної установки; психологічна корекція.

д.політ.н., проф. Батріменко О.В. (ВІКНУ)

Стискун О.В. (ВІКНУ)

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНА-НАТО В УМОВАХ ЗМІНИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ

Обличчя світової політики на початку третього тисячоліття визначають перш за все динамічні процеси інтеграції у всіх сферах суспільного життя. Але найбільш значущим вбачається різке зростання зусиль, спрямованих на поєднання військово-політичних та економічних ресурсів, яке спостерігається у євроатлантичному просторі. І у цьому контексті, саме феномен НАТО – явище першої величини.

Відносини між Україною і НАТО почали розвиватися ще на початку 90-х років ХХ ст. і відтоді стали одним із найбільш значущих партнерств НАТО. Починаючи із 2014 року, внаслідок російсько-українського конфлікту, співробітництво між Україною і НАТО у низці ключових галузей було активізовано. А так як на сьогоднішній день, ключовими пріоритетами зовнішньої політики України є протидія агресії Російської Федерації, захист суверенітету та незалежності України, відновлення територіальної цілісності держави в межах міжнародно визначених норм – виникає партнерство Україна – НАТО, як вираз спільної переконаності в тому, що стабільність і безпека в євроатлантичному регіоні може бути досягнута тільки шляхом співпраці і сумісних дій.

Складовими основами партнерства й спільними цінностями є забезпечення і просування основних свобод і прав людини, захист свободи, справедливості і миру демократичним шляхом. Мета співробітництва з НАТО – максимальне залучення консультативної, практичної та матеріально-технічної підтримки НАТО для реформування сектору безпеки і оборони України відповідно до стандартів, рекомендацій та принципів Альянсу.

На початку літа Верховна Рада підтримала законопроект під номером 6470 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо зовнішньополітичного курсу України)" – який офіційно закріплює устремління України у майбутньому стати членом НАТО. А поки наша держава йде до цієї мети, розроблена річна національна програма під егідою Комісії Україна – НАТО на 2018 рік, який є системним стратегічним документом у сфері євроатлантичної інтеграції України.

Виконання Програми має особливе значення не лише для залучення і використання потенціалу та практичної і консультативно-дорадчої допомоги НАТО та держав – членів Альянсу з метою підвищення обороноздатності держави в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України, але й для системного запровадження цілеспрямованих та планомірних заходів із підготовки держави до набуття членства в НАТО.

Отже, за даних умов, виникає прагненням кожної держави, перш за все, виходити з власних інтересів і відповідно до них діяти. На даному етапі Україна у формуванні своєї державної політики, хоч і дуже високою ціною, проте все ж зрозуміли, що "безпека" – не пусте слово, а надважливий елемент державності. У сьогоdnішньому глобалізованому світі, коли загроза може підкрастися будь-звідки, самостійно вистояти проти ворога складно, іноді навіть неможливо. Саме тому й виникає необхідність налагодження відносин у контексті євроатлантичного співробітництва.

к.т.н., доц. Сторубльов О.І. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИМИ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ВНП ЗВО В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Відповідно до Закону України "Про вищу освіту" основним завданням закладу вищої освіти (ЗВО) є провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу....

Наукові та науково-педагогічні працівники (ННПП) військово-навчального підрозділу (ВНП) ЗВО провадять наукову діяльність відповідно до планів наукової та науково-технічної діяльності Міністерства оборони України. Проте, відповідно до Тематичного плану наукових досліджень та розробок, які виконує, наприклад, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (КНУ ТШ) за рахунок коштів Державного бюджету України у 2018 році, ННПП університету залучені до виконання понад 100 науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР). З огляду на особливий період функціонування Збройних Сил України на теперішній час актуальним є завдання спільного виконання НДДКР відповідно до Планів ННТД МОУ ННПП Військового інституту із ННПП університету.

З метою підвищення ефективності та якості виконання НДДКР за планами МОУ доцільно залучати до виконання НДДКР провідних ННПП університету, який має потужну НДЧ та багато досвідчених вчених. Наприклад, КНУ ТШ на 2018 рік має 107 НДР та договорів (з них 58 бюджетних НДР, 49 договорів НДР, 5 міжнародних грантів, зокрема НАТО). В університеті працюють 2782 НПП, 635 штатних працівників НДЧ, зокрема близько 100 докторів наук, 1600 кандидатів наук. ННПП університету за 2017 рік було надруковано 224 монографії, 5937 статей, 927 статей у Scopus, 835 статей у

Web of Science. Багато проблем, які досліджуються у цих НДДКР мають воєнно-прикладні аспекти. У КНУ ТШ функціонує "Науковий парк Київський університет імені Тараса Шевченка". З огляду на це, перед керівництвом МОУ, ВНУ ГШ, ВВП ВЗО при плануванні НДДКР на рік постає завдання інтеграції зусиль ННПП ВВП ВЗО із ННПП цивільних ВЗО з метою спільного виконання НДДКР за Планами ННТД МОУ відповідно до напрямів наукової діяльності МОУ(ВВП ВЗО).

*к.політ.н., доц. Сірий С.В. (ВІКНУ)
Сухонос О.І. (ВІКНУ)*

ГЕНДЕРНА СВОБОДА У СВІТОВІЙ БЕЗПЕЦІ

Наука про гендер є молодою, визначення і підходи часто лише формуються, тому можуть бути або несталими, або суперечливими, або такими, що змінюються. У Законі України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" поняття "гендерна рівність" виходить з правового контексту і пов'язане з впливом суспільних структур на життя жінок і чоловіків – їхні права, свободи, можливості, потреби тощо. Саме це чітко і однозначно закріплено законодавством. "Гендерна рівність" визначається як "рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства".

Приділення уваги гендерним питанням допоможе закладам сектору безпеки покращити їхню чутливість до проблем громад, які вони обслуговують, підвищити оперативну ефективність, урізноманітнити й отримати найкраще від свого персоналу та відповідати найвищим стандартам професійної звітності. Це також допоможе виконати свої зобов'язання щодо міжнародного законодавства, включно з Резолюцією Ради Безпеки ООН № 1325 та Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок.

Військові конфлікти здійснюють значний вплив на життя жінок і чоловіків. Достатньо велика частина жінок не є пасивними спостерігачками. Вони виконують активні функції – служать у збройних силах, правоохоронних органах, добровольчих батальйонах. Жінки складають більшість волонтерських груп та організацій, надаючи допомогу як військовим, так і громадянам, що залишилися на тимчасово окупованій території, а також внутрішньо переміщеним особам.

Отже, включення гендерної інтеграції до цілей та пріоритетів оборонної реформи дасть змогу краще реагувати на різні потреби безпеки в суспільстві та потреби самого сектору оборони та безпеки, покращувати оперативну спроможність сил оборони. Упровадження гендерної рівності у військових інституціях означає поєднання досвіду, знань та інтересів жінок і чоловіків. Мета гендерної рівності полягає не в тому, щоби прирівняти жінок до чоловіків, а в тому, щоби наділити їх життя можливостями і шансами, які будуть рівними і зберігатимуться такими. Сьогодні ми повинні створити умови

для оптимальної служби та роботи жінок і побачимо, як зміняться умови служби та роботи для чоловіків також. Гендерна рівність стане несподіваним двигуном оборонної реформи.

*к.політ.н. Джус.О.А. (ВІКНУ)
Ткаченко Б.І. (ВІКНУ)*

УКРАЇНО-АМЕРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ: ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Чинники включення України в процеси міжнародної інтеграції впливають на зовнішньополітичну доктрину держави, визначають пріоритети і сутність цієї політики, яка вбачається у використанні досвіду розвинутих країн та реалізації позитивних тенденцій національного розвитку. Міжнародні прагнення України потребують державної підтримки на рівні політичних рішень, ефективного політичного діалогу, законодавчого забезпечення і спрямованого впливу владних структур на усвідомлення суспільством нових можливостей життєдіяльності.

Домінування у політичній, економічній та культурній сферах міжнародних відносин визнаного лідера у процесах глобалізації – США, яке супроводжується формуванням нової парадигми світової політики відіграє важливу роль у формуванні української державності. Міжнародний партнер України – США, наголошує на тому, що рівень міждержавних відносин безпосередньо залежить від дотримання Україною зобов'язань партнером і реалізацією зовнішньополітичного курсу України. Заяви низки представників Америки свідчать про підтримку України, її євроатлантичної інтеграції.

Необхідно зауважити, що двосторонні україно-американські відносини в контексті євроатлантичної інтеграції носять, в переважній більшості, дружній, конструктивний характер. Вони розвивалися поступово, від періоду визначення пріоритетів – до прийняття відповідних документів та вчинення конкретних дій.

Отже, стратегічне партнерство Україна – США можна розцінювати як асиметрично-позитивне, Україна вбачає в США політичного партнера, спроможного допомогти стати їй на позиції європейського розвитку і гарантувати недоторканність й цілісність. Українсько-американські відносини є доволі динамічними та суперечливими одночасно. США, безперечно, мають визначальний вплив на Україну, але слабка позиція української політики, її системна невизначеність постійно підривають основи двостороннього "стратегічного партнерства".

*к.пед.н., доц. Толок І.В. (ВІКНУ)
к.пед.н., доц. Приходько Ю.І. (ЦВСД НУОУ)*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ

Система військової освіти має забезпечувати підготовку військових

фахівців, здатних на високому професійному рівні вирішувати бойові та оперативні завдання в умовах мирного і воєнного часу, успішно співпрацювати зі штабами багатонаціональних сил НАТО, а саме:

спроможних з високою ефективністю виконувати директиви та накази щодо безпеки та оборони Вітчизни, захисту її територіальної цілісності, національних інтересів, управління військами (силами) в бою (операції);

експлуатувати та застосовувати найскладніші системи озброєння та військової техніки;

навчати й виховувати підлеглий особовий склад на засадах національного патріотизму, відданості Батьківщині, психологічної стійкості, формувати стійкий морально-психологічний клімат у підрозділах і частинах;

спроможних розвивати власну наукову, творчу, лідерську індивідуальність, наполегливо здобувати та засвоювати нові знання протягом військової служби;

ефективно діяти у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки під егідою ООН, гідно виконуючи покладені на них міжнародним співтовариством обов'язки.

Актуалізація проблеми підготовки військових фахівців з вищою освітою в даний час зумовлена викликами, що постали перед державою, ЗС України у зв'язку із проведення операції Об'єднаних сил, іншими докорінними змінами у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі держави, визначеними Законом України "Про національну безпеку", Стратегічним оборонним бюлетенем, потребою подальшого розвитку основних складових сектору безпеки і оборони, сумісними з певними структурами країн-членів НАТО, а також необхідністю використання та запровадження в освітній процес досвіду підготовки офіцерських кадрів військових навчальних закладів провідних країн НАТО. Трансформаційні процеси в системі підготовки військових фахівців з вищою освітою мають базуватися на таких принципах:

відповідності нормативно-правової бази військової освіти державним та європейським освітнім стандартам та особливостям розвитку основних складових сектору безпеки і оборони України щодо їх сумісності зі структурами країн-членів НАТО;

інтеграції військової освіти у загальнодержавну систему освіти;

інтеграції системи військової освіти України в Європейській військово-освітній простір за умови збереження та розвитку досягнень і прогресивних здобутків національної військової школи, органічного зв'язку військової освіти зі світовою та національною історією, культурою, традиціями;

доступності та конкурентності здобуття військової освіти;

пріоритетності військово-професійної спрямованості та національно-патріотичного виховання військових фахівців в освітній діяльності ВНЗ;

ступеневості системи підготовки військових фахівців, неперервності освіти та самоосвіти протягом усієї служби;

випереджального характеру підготовки військових фахівців відносно потреб розвитку ЗС України;

забезпечення інтеграції освітнього процесу з науковою, науково-технічною

та інноваційною діяльністю, розвитку наукових шкіл;

гуманізації та гуманітаризації військової освіти, пріоритетності загальнолюдських цінностей;

незалежності здобуття військової освіти від впливу політичних партій, громадських та релігійних організацій;

органічного зв'язку функціонування ВВНЗ з діяльністю військ (сил);

відповідальності ВВНЗ за якість підготовки військових фахівців щодо забезпечення їхньої здатності та готовності ефективно виконувати службово-бойові функції у військах (силах) в умовах мирного та воєнного часу на посадах за призначенням.

Головними завданнями розвитку військової освіти мають стати:

створення організаційно-правових, фінансово-економічних і матеріально-технічних умов для задоволення потреб ЗС України у компетентних військових фахівцях з урахуванням європейських освітніх стандартів та особливостей розвитку основних складових сектору безпеки і оборони України щодо їх сумісності зі структурами країн-членів НАТО;

удосконалення системи допризовної підготовки молоді, її військово-професійної орієнтації, національно-патріотичного виховання та відбору кандидатів на навчання у ВВНЗ;

оптимізація всіх складових системи військової освіти (мережа ВВНЗ; рівні та ступені (кваліфікації) освіти; галузі знань, напрями, спеціальності і спеціалізації; освітні та наукові програми; стандарти освітньої діяльності та стандарти освіти; учасники освітнього процесу; органи, що здійснюють управління у сфері військової освіти);

забезпечення якості військової освіти та освітньої діяльності у ВВНЗ;

приведення змісту та технологій підготовки військових фахівців у відповідність із сучасними вимогами до реформування ЗС України з пріоритетами військово-професійної спрямованості та національно-патріотичного виховання;

проведення наукової діяльності шляхом активізації наукових досліджень, здійснення підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі, забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі ВВНЗ освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності;

активізація міжнародного співробітництва в сфері військової освіти з провідними країнами світу та відповідними структурами країн-членів НАТО.

к.пед.н., доц. Уліч В.Л. (ВІКНУ)

ВИХОВАННЯ ДОВІРИ КУРСАНТІВ ДО КОМАНДИРІВ – СКЛADOVA ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Динаміка розвитку армії та поява можливостей для розкриття

професійного потенціалу сучасного військового керівника вимагає від командира не тільки знання психолого-педагогічних механізмів впливу на колектив, але й здатності до самовдосконалення, створення власного іміджу, постійної роботи над собою для того, щоб управляти іншими і гідно представляти інституцію.

Нове покоління військових керівників повинно бути здатним професійно розв'язувати завдання, поставлені умовами ведення війни. Це зумовлює необхідність мати своє "обличчя", запам'ятовуватися людям, а отже мати власний привабливий імідж. Вивчення іміджу пов'язано з пошуком шляхів підвищення ефективності діяльності нового управлінця, з оптимізацією професійного спілкування та взаємовідносин із людьми.

Для вивчення цієї проблеми під час виконання науково-дослідної роботи "Імідж"упродовж 2017 - 2018 років на базі Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Житомирського військового інституту імені С.П.Корольова було проведено емпіричне дослідження. Основні результати дослідження склали методологічну основу програм навчальних курсів з психології управління та соціальної психології, які можуть бути впроваджені в навчальний процес ВВНЗ. На першому етапі респондентам була запропонована анкета, основним завданням якої було: виявити уявлення керівників щодо поняття іміджу Збройних сил України, визначити елементи, що реально утворюють імідж командира. На підставі отриманих даних ми вважали за можливе підтвердити або спростувати ті чи інші елементи моделі утворення іміджу. Встановлено, що 80% опитаних керівників до основних параметрів іміджу віднесли: комунікабельність, професіоналізм, порядність, здібність до оперативного прийняття рішень. Всі респонденти вважають, що імідж не поверхнева характеристика особистості, а включає й глибинні особливості керівника. Перше враження про керівника істотно впливає на імідж, вважають 70% респондентів. Воно складається із вражень про зовнішність, інтелект, комунікабельність, компетентність та інше. Майже 100% респондентів погоджуються з тим, що самопрезентація – це необхідне для керівника уміння, яке допомагає досягти успіху. Всі респонденти підкреслюють, що уміння спілкуватися дуже важливе для керівника, його поведінка є взірцем для інших, а також вважають, що імідж керівника безпосередньо пов'язаний з іміджем всієї організації.

Результати проведеного емпіричного дослідження дали змогу побудувати загальну теоретичну модель процесу утворення іміджу командира (начальника) в сучасних умовах діяльності та виділити психологічні особливості його змісту, а також надати рекомендації військовим психологам, іміджмейкерам-професіоналам та самим командирам (начальникам), спрямовані на застосування професійного підходу до цілеспрямованого створення позитивного іміджу ЗСУ.

НАСЛІДКИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТОМОСУ В УКРАЇНІ ДЛЯ КАПЕЛАНСЬКОЇ СЛУЖБИ ЗБРОЙНИХ СИЛ

На сьогодні, з поміж усіх трансформацій, які переживає Україна, одним з найважливіших і найбільш революційних подій стало питання прийняття Томосу в Україні. Це, безсумнівно, історична подія, адже мова йде про об'єднання майже 300-річного розділення Української Православної Церкви між двома політичними сторонами: київського та московського патріархатів. Безумовно, таке рішення вплине на величезну кількість політичних аспектів нашої держави, але яким чином це рішення може вплинути на Збройні сили України, а саме – на військове капеланство – є важливим питанням, яке нас цікавить.

Військове капеланство, на перший погляд, незначний елемент військової структури, має величезне значення в аспекті забезпечення оптимального морально-психологічного стану військовослужбовця. Військовий психолог та військовий капелан – обидва проводять безпосередню роботу з військовослужбовцями задля забезпечення їхньої оптимальної діяльності та ефективного виконання поставлених завдань під час проходження служби. А проте, можна сказати, що кожна структура використовує власні важелі впливу та мотивації для такого забезпечення. Психолог працює для забезпечення ефективного функціонування *військової структури* через безпосередню роботу з військовослужбовцями, натомість капелан звертається до духу - через сповідь, молитву та проповідь, використовуючи церковну структуру, вчення та знання, якими він наділений, для втілення цих функцій.

Питання важливості цих двох елементів військової сфери є питанням типу підходу до забезпечення оптимального морально-психологічного стану військовослужбовця. У тих випадках, коли психолог не здатний своїми методами вплинути на моральний стан військовослужбовця, вирішити проблему здатний капелан, і навпаки, там, де капелан безсилий, військовий психолог здатний чітко і структуровано впорядкувати діяльність. Грамотне, гнучке поєднання та застосування одного та іншого підходів за тих чи інших умов і здатне забезпечити таке необхідне оптимальне функціонування військовослужбовця під час війни та військової служби.

Те, чи вплине, і яким чином запровадження Томосу в Україні вплине на подальшу капеланську службу: її юридичне, правове функціонування, сприйняття представниками військового капеланства та прихожанами запровадження, як на важливий елемент морально психологічного забезпечення військовослужбовців – є, на сьогодні, одним з найактуальніших питань, яке варто розглядати.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИК ПІДГОТОВКИ ЗС ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ НАТО

Стратегічним оборонним бюлетенем України стратегічна ціль 5 дорожньої карти оборонної реформи передбачає професіоналізацію сил оборони. Однією з оперативних цілей цієї стратегічної цілі є "удосконалення системи військової освіти та підготовки кадрів", а одним із завдань зазначеної оперативної цілі – "приведення змісту освіти та якості підготовки (перепідготовки) і підвищення кваліфікації військових фахівців у відповідність із потребами сил оборони з урахуванням досвіду антитерористичної операції, бойових дій та міжнародних операцій з підтримання миру та безпеки...".

Однак у ході виконання зазначеного завдання система вищої військової освіти стикається з рядом труднощів.

У ході навчань методичні прийоми та способи управління військами, у різних бойових ситуаціях, дуже часто розробляються науково-педагогічним персоналом навчальних закладів, який не приймав участі в антитерористичній операції (операції об'єднаних сил). А отже зазначені викладачі повною мірою не володіють знаннями та навичками щодо особливостей ведення бойових дій частинами та підрозділами на Сході України. Такий підхід до підготовки офіцерів у вищих військових навчальних закладах приводить до виникнення конфліктних ситуацій між слухачами, які мають бойовий досвід, та викладачами, які у ході підготовки до проведення занять користуються застарілими методичними матеріалами щодо управління військами.

Більш того, підготовка офіцерів у системі військової освіти до сьогодні базується на змісті доктринальних документів радянського зразка, що не дозволяє переломити (змінити) ситуацію щодо підвищення рівня професійної підготовки посадових осіб органів військового управління відповідно до стандартів Альянсу.

Відсутність затверджених способів та методів виконання персоналом своїх функціональних обов'язків, що розроблені за результатами аналізу їх практичної діяльності у різних бойових умовах чи у мирний час, ускладнює формування навчальних програм у військових навчальних закладах.

Радянські доктринальні документи, що визначають порядок планування, підготовки та управління військами, зміст завдань військам, визначають лише загальну структуру планування та управління військовими операціями. У засадах (основах), настановах та статутах радянського зразку не розкриваються детально методи та способи застосування угруповань військ (сил) за різних умов ведення бойових дій, не визначаються рекомендації командирам та персоналу штабів, щодо методів і способів виконання своїх функціональних обов'язків у різних бойових ситуаціях.

ПСИХОКОРЕКЦІЯ Я-ПРОФЕСІЙНОГО У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВВНЗ

Поняття психокорекції почало застосовуватися з народженням і розвитком практичної психології. Як зазначає Т.С. Яценко, психокорекційний процес має відродити пластичність, мобільність психічної організації суб'єкта й тому зорієнтований на вивчення якостей психіки та виявлення їхніх дисфункцій.

І.В. Дубровіна розглядає психокорекцію як форму психолого-педагогічної діяльності, спрямовану на виправлення таких тенденцій психічного розвитку, які не відповідають гіпотетичній оптимальній моделі нормального розвитку.

Серед методів психокорекції необхідно виділити: *методики психічної саморегуляції, непряме навіювання з використанням елементів раціональної психотерапії і елементи нейролінгвістичного програмування*. Ці методи досить прості, доступні і не вимагають спеціальної підготовки лікаря чи психолога і можуть застосовуватися в умовах навчального закладу.

У роботі психолога бажана наступна структура психокорекційних заходів:

- на першому етапі представляється найбільш адекватним застосування елементів раціональної психотерапії та нейролінгвістичного програмування для виявлення особливостей розладу, встановлення довірчих відносин, роз'яснення помилкового ставлення до свого стану;
- на другому етапі – методики саморегуляції (аутогенне тренування, нервово-м'язова релаксація, психічна саморегуляція), використовуються у формі індивідуальної та групової психотерапії;
- на третьому етапі – соціальна корекція в формі соціально-психологічного тренінгу.

Запропоновані психокорекційні методики доводять ефективність у певній категорії військовослужбовців – курсантів. У переважній більшості випадків вони забезпечують високу ефективність і швидкість досягнення корисного результату, що важливо при обмеженому часі. Методики відносно прості в освоєнні та мають широкий психокорективний спектр.

Chernykh O. (NDUU)
Ph.D. Chernykh Y. (MI KNU)
Ph.D. Mitiahin O. (NDUU)

ANALYSIS OF THE TRANSFORMATION PROCESS OF THE MILITARY SPECIALISTS TRAINING SYSTEM OF THE ARMED FORCES LATVIA REPUBLIC

The report focuses on the experience of training of the military specialists, particularly the enlisted personnel, non-commissioned-officers, and commissioned

officers for the composition of the Armed Forces of Latvia. The military education structure of the country was determined based on the analysis of the key objectives, structure and size of the personnel of the Armed Forces of Latvia that took place after the country's accession to NATO.

The source outlines the requirements for the level of military specialists training. Furthermore, the model of the training of the enlisted personnel as well as both the non-commissioned and commissioned officers was determined. In addition, the information about the role and significance of the civic university education and the basic military education in the general military specialists training system was provided. The list of training and skills development courses for the particular categories of military servicemen was enclosed.

The creative use of the international experience of military specialists training abroad gains particular relevance in terms of the implementation of NATO standards in the Armed Forces of Ukraine. Analysis of the foreign experience of the organization and reformation of the armed forces in other countries, with the respective systems of military education being an integral part, reveals the specific national aspect of such activities in each country, thus emphasizing the inadequacy of blindly copying any military specialists training system. In the meantime, there are some general methodological approaches used in military pedagogic practice across different countries of the world to be practicably considered and applied.

The process of military specialists training for the purposes of the Armed Forces of Latvia is targeted at providing national security with regards to the possibility of the breakout of the regional conflicts, destabilisation of the political situation in the key regions of the world, the commission of terrorist acts, etc.

The existing military education system in Latvia has successfully underwent the period of transformation of the Armed Forces towards meeting NATO standards, building on the experience of military specialists training in the developed member states of the alliance and considering the peculiarities of the national educational system. The educational complex fully provides military specialists training, most importantly the non-commissioned officers and the enlisted personnel.

*Черних О.Б. (НУОУ)
к.т.н., доц. Черних Ю.О. (ВІКНУ)*

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПРОЕКТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І МЕТОДИК В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВВНЗ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО

В ході наукового дослідження, проведеного у науково-дослідному центрі Військового інституту проаналізовано організація підготовки військових фахівців, найбільш важливі програмні документи з організації навчального процесу, а також основні принципи проектування і розроблення інноваційних педагогічних технологій і методик у провідних вищих військових навчальних закладах країн-членів НАТО, зокрема США, Франції, Німеччини,

Великобританії, Польщі, Болгарії, Литви, Латвії та Естонії.

Аналіз систем підготовки військових фахівців у ВВНЗ США, Франції, Німеччини, Великобританії та Польщі наведено у звіті про складову частину науково-дослідної роботи "Удосконалення національної системи військової освіти відповідно до стандартів підготовки фахівців у навчальних закладах країн-членів НАТО (шифр "Підготовка – Н"), у ВВНЗ Болгарії, Литви, Латвії та Естонії у звіті про складову частину науково-дослідної роботи "Рекомендації щодо подальшого реформування системи військової освіти Збройних Сил України на основі вивчення досвіду трансформації систем військової освіти у країнах – колишніх членів організації Варшавського договору до сучасних моделей підготовки військових фахівців, прийнятих у країнах - членах НАТО" (шифр "Підготовка –Т").

Треба зазначити, що у ВВНЗ країн-членів НАТО велика увага приділяється створенню та запровадженню сучасних моделей навчання. Спостерігається вплив концепції самореалізації особистості в практиці підготовки офіцерських кадрів, згідно з якою суттєво змінилися підходи до підготовки фахівців. Тепер вони більше орієнтовані на інтелектуальні здібності з урахуванням навчальних і наукових потреб особистості, на диференціацію та індивідуалізацію у навчанні, на застосування модульного навчання і рейтингової оцінки навчальної діяльності особистості.

У навчальному процесі широко застосовуються: методи співпраці, діалогічної взаємодії, дослідження, проектування, моделювання, проблемного навчання; інформаційні комп'ютерні технології; планування, жорсткий контроль за навчальною діяльністю тощо.

Реальні підходи до структури та змісту військової освіти в кожній країні продиктовані, насамперед, практичною необхідністю, що ґрунтується на розумінні національних інтересів, проблем безпеки, визначених завдань збройних сил та економічних можливостей.

*к.т.н., доцент Черних Ю.О. (ВІКНУ)
Черних О.Б. (НУОУ)*

ОСВІТНЯ ХАРТІЯ У ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО

Під час організації освітнього процесу у ВВНЗ країн-членів НАТО керуються, так званою, "Освітньою хартією". Вона включає декілька основних принципів, що розповсюджуються як на курсантів, так й на викладачів, а також на командний і адміністративний склад, а саме:

1. Освіта не отримується, а досягається - освіта є основою професійного та індивідуального самовдосконалення. Тому курсанти заохочуються для самостійного засвоєння знань. Вони повинні розуміти, що зусилля, які вони зараз прикладають, будуть їм вкрай потрібні у майбутньому житті та їх професійної діяльності.

2. Голови курсантів - це не судини, які потрібно заповнювати, але вони

запалюються вогнем. Викладачі не повинні просто надавати тим, хто навчається, відповідну інформацію. При організації навчального процесу вони, використовуючи активні методи навчання, у складі невеликих за чисельністю навчальних груп, повинні намагатися розвинути у курсантів навички самостійного формування особистої думки та прийняття рішення. Мета навчання полягає не в тому, щоб курсант запам'ятав необхідний навчальний матеріал, а скоріше показати їм, як мислити.

3. Знання є потужною зброєю, тому як курсант так й викладач повинні постійно вдосконалюватися – наукові дослідження полегшують придбання та передачу знань. Курсанти залучаються до проведення наукових досліджень в підтримку знань, що здобуваються. Так само, подальше підвищення якості освіти та рівня викладання потребує постійній участі у проведенні наукових досліджень та саморозвитку викладачів.

4. Професіоналізм є ключовою ознакою для викладача. Відповідальний викладач повинен бути фахівцем своєю галузі; бути здатним впроваджувати управління якістю навчального процесу; вміти розробляти якісні навчальні матеріали і бути готовим присвятити себе курсантам і роботі.

5. Оцінка курсанта повинна бути об'єктивною та справедливою. Оцінка повинна бути зрозумілою і відповідати дійсному рівню знань і практичних навичок курсантів. Викладач завжди намагається надавати професійні, змістовні та конструктивні відгуки. Тим часом, курсанти повинні сприймати ці відгуки позитивно, як відповідний навчальний інструмент, спрямований для полегшення їхнього самовдосконалення.

6. Під час проведення дискусій рівень голосу не повинні підніматися, слід покращувати аргументи. Навчальний заклад завжди сприяє відкритої атмосфері. Викладачі та курсанти можуть брати участь, деколи навіть переконливо, в обговоренні будь яких питань і проведенні дискусій та дебатів.

Шашенков Д.М. (ХНУПС імені І. В. Кожедуба)

БОЙОВИЙ СТРЕС: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

На сьогоднішній день першочерговим завданням реформування Збройних Сил України є підготовка особового складу, який відповідає сучасним вимогам. Провідним шляхом даного напрямку є навчання кваліфікованих, обізнаних, стресостійких військових кадрів, що здатні захищати суверенітет держави незважаючи на важкі, стресові умови. Актуальним постає формування навичок протистояння бойовому стресу.

Питання бойового стресу є темою наукових досліджень вітчизняних вчених, серед яких особливо слід відмітити наступних: Н. Агаєв, В. Алещенко, О. Блінов, О. Кокун, К. Кравченко, Є. Курченко, Н. Лозінська, Р. Попелюшко, О. Скрипкін, В. Стасюк, О. Ткачук, О. Ходос, Т. Цуканова тощо.

Під бойовим стресом ми розуміємо напружений стан військовослужбовця, що детермінований дією емоційно-негативних та

екстремальних чинників зовнішнього середовища.

Військовослужбовці, які виконують завдання за призначенням цілодобово знаходяться під впливом стрес-факторів: смерть бойових товаришів вигляд важкопораненого (загиблого), надмірне світло та шум, палаючий військовий транспорт тощо.

Існують три основні реакції військовослужбовців на стресові ситуації:

1. Боротьба (підвищення агресивності, рішучості, зменшення інстинкту самозахисту тощо);
2. Втеча (паніка, дезертирство, намагання сховатися, ігнорування прямих наказів керівництва тощо);
3. Завмирання (неспроможність швидко реагувати, втрата контролю над власним тілом, втрата здатності контролювати свій морально-психологічний стан і чітко виконувати поставленні завдання тощо).

Бойовий стрес, особливо в сучасних умовах, виступає негативною стороною військової служби, яку можна мінімізувати шляхом ознайомлення військовослужбовців з даним явищем, проведенням тренінгів, воркшопів, практичних занять з формування навичок протистояння бойовому стресу.

Швачко М.О. (ВІКНУ)

ПАТРІОТИЗМ, ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ВИСОКОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ СВІДОМОСТІ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, держави і Збройних Сил, який характеризується постійним зростанням ролі духовного компоненту, патріотизм громадян, в тому числі військовослужбовців ЗС України, у цих умовах не лише не втрачає своєї значимості, але й набуває особливої актуальності.

Почуття патріотизму й сьогодні залишається вищою моральною цінністю й найбільш переконливим змістом служби в ЗС України. В основу патріотичного виховання військовослужбовців мають бути покладені кращі національні цінності, традиції та звичаї. Саме вони є підґрунтям для формування у громадян почуття любові до України та її Збройних Сил, глибокої переконаності у необхідності сумлінного виконання громадянського та військового обов'язку, активної патріотичної діяльності задля них. Ці цінності не лише не втрачають свого значення на фоні світових інтеграційних процесів, суб'єктом яких є наше суспільство, але й набувають особливого значення.

Патріотизм виступає джерелом духовних і моральних сил воїна. Виховання особового і складу в душі патріотизму повинно бути предметом постійної уваги командирів (начальників), органів МПЗ ЗС України.

Існує об'єктивна необхідність мати в органах управління ЗС України потужний кадровий та інтелектуальний потенціал, який спроможний виконувати ці завдання. Необхідно зберегти та нарощувати матеріальну базу

патріотичного виховання військовослужбовців.

Патріотизм завжди знаходить своє вираження в почутті обов'язку перед Батьківщиною. Залежно від конкретних умов життя людей, характеру їх діяльності обов'язок виражає різні форми.

Почуття обов'язку стосовно Батьківщини виражає патріотичний, громадянський обов'язок; до збройного захисту країни - військовий, до товаришів - товариський обов'язок. У якому б виді обов'язок не виступав, він завжди пов'язаний із суспільними інтересами, з моральними цінностями й вчинками. Високе почуття обов'язку допомагає кожному устояти від спокусу, від невірною кроку, зберегти совість і гідність.

Розглядаючи патріотизм, нам варто залишатись в рамках тільки інтересів військового відомства, оскільки мова йде в першу чергу про виховання громадянина, патріота нашої країни. Патріотичне виховання молоді сьогодні є одним з найголовніших пріоритетів гуманітарної політики в Україні, важливою складовою національної безпеки України.

Основним інститутом, що забезпечує організацію та функціонування всієї системи патріотичного виховання громадян, є саме держава.

Шестопалова М.Ю. (ВІКНУ)

Балабушка Є.О. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА – ОСНОВА ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Психічні стани, що набуті при виникненні екстремальних ситуацій, можуть бути віднесені до групи так званих психогенних розладів. Їхня інтенсивність залежить від характеру патогенних обставин, зокрема від специфіки факторів обстановки, гостроти й сили їхнього впливу, а також смислового змісту психотравми.

Російська інтервенція до АР Крим, неоголошена війна на сході України призводить до високого рівня стресового навантаження військовослужбовців, які виконують службовий обов'язок в межах операції Об'єднаних сил.

Реакція військовослужбовця на вплив стресорів бойової обстановки залежить як від їх значимості для конкретного учасника бойових дій, так і особливостей його копінг-поведінки. Значимість впливу на психіку військовослужбовця тих чи інших бойових стресорів визначається його індивідуально психологічними особливостями і особистісними якостями, професійною та психологічною готовністю до ведення бойових дій, характером і рівнем бойової мотивації, особливостями сприйняття військовослужбовцем місця і ролі бойових дій в історії та перспективі його системи життєдіяльності.

Пріоритетним завданням структур морально-психологічного забезпечення має бути не лише підтримання бойових і професійно значущих якостей військовослужбовця, перш за все, важливе зосередження на його психологічній готовності, необхідної для успішного виконання завдань за

призначенням. В межах психологічного забезпечення військ ЗС України, психологічна підготовка особового складу реалізується шляхом формування у військовослужбовців відповідних знань, умінь, навичок, якостей і досвіду, згуртованості підрозділів, які забезпечують їх психологічну готовність до організованих, ініціативних та активних дій в бою (операції), стійкість до бойових стрес-факторів і негативних психологічних чинників.

Психологічна підготовка особового складу ЗС України організовується та проводиться відповідно до військового стандарту "Психологічна підготовка", який визначає її, як цілісний і організований процес формування у військовослужбовців психічної стійкості та психологічної готовності до дій у бою, у складних і небезпечних умовах, в обстановці, яка різко змінюється, під час тривалої нервово-психологічної напруги, подолання труднощів, пов'язаних із виконанням військового обов'язку як у воєнний, так і у мирний час.

Шумейко А.П. (ВІКНУ)

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА – ПСИХОЛОГА

Проблема формування професійного іміджу є відносно новою для вітчизняної психології і ще далека від остаточного вирішення. В даному контексті міждисциплінарне поняття "імідж" ми розуміємо як соціальний стереотип – емоційно забарвлений образ, що відображує притаманні та/або приписані психологові особистісні, статусні, професійні якості та багато в чому обумовлює процес і результат професійної взаємодії. Не потребує пояснень, що грамотно побудований імідж забезпечує довіру та авторитет у військовому колективі, сприяє ефективному виконанню професійних завдань психолога.

Ми сформулювали технологію вивчення іміджу майбутнього офіцера-психолога, що включає в себе комплекс різноманітних методів збору психологічної інформації, її якісного й кількісного аналізу. Логіка дослідження:

1) Визначити ідеальний професійний образ психолога за результатами опитування особистого складу військового підрозділу, а також командування.

2) З'ясувати експертну думку щодо реальних якостей успішних психологів, способів побудови самопрезентації.

3) Проаналізувати відповідність цих двох образів. Скласти перелік іміджевих характеристик офіцера-психолога.

4) Скласти анкету-самозвіт та дослідити конкретних психологів (випускників-курсантів військових вищів) на відповідність отриманій моделі.

5) Визначити зовнішні фактори та внутрішні ресурси, що впливають на професійну успішність за допомогою стандартизованих методів діагностики.

6) Розробити та апробувати програму тренінгового впливу, що включає конкретні способи презентації іміджевих якостей в професійній взаємодії.

Слід розуміти що іміджева модель відрізняється від компетентнісної

моделі психолога – при навчанні концентруються саме на останній (що цілком зрозуміло). Але в практичній діяльності висувається на перший план іміджева складова професійної компетентності.

к.політ.н. Джус О.А. (ВІКНУ)

Щока А.О. (ВІКНУ)

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК ЗАСІБ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ЕКСПАНСІЇ

Інформаційна війна є тотальним явищем, де неможливим є визначення його початку та кінця. Про ведення інформаційної війни можна говорити лише в тому випадку, коли здійснюється комплексний вплив на інформаційну сферу противника, який передбачає створення умов для ведення бойових дій або виступає як самостійний чинник, який змушує конфронтуючу державу відмовитись від намічених політичних, економічних чи інших цілей. При цьому особливостями інформаційної війни в будь-якому випадку є ризик і невизначеність її результатів.

На сьогодні формування світового геополітичного простору та зовнішньодержавних відносин відбувається в умовах жорсткого інформаційного протистояння. Для України ця проблема особливо актуальна, зважаючи на відкриту інформаційну війну в ході російської агресії проти нашої держави. Крім цього, негативними чинниками для України є систематичний інформаційний тиск і з боку інших держав та їх союзів, а також до кінця невизначеність її геополітичного статусу, політична нестабільність, нестійкість вітчизняного інформаційного простору.

В останні роки Україна стала об'єктом інформаційних атак як зі сторони Заходу, так і Росії. Серед найбільш яскравих прикладів таких війн, зокрема зі сторони Росії, то серед них слід відзначити нав'язування ідей федералізації, надання російській мові статусу другої державної. При цьому слід відмітити особливість у тому, що за роки незалежності Україна ніколи не спрацювала на випередження, не зайняла активну позицію, а завжди лише оборонялася від інформаційних атак.

Таким чином, щодо України здійснюється неймовірно потужна інформаційна війна, але українська влада ніколи не здійснює контрнаступальних дій, а обмежується лише обороною. Наша держава повинна не лише оборонятися в інформаційній війні, а й вести наступальні дії по відношенню до агресора. Крім того, необхідним є вироблення стратегії та тактики ведення боротьби в інформаційному полі та утворити структуру, яка буде займатися аналізом та збором необхідної інформації для боротьби на "випередження супротивника".

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Як відомо, у період, коли йде пошук застосування інформаційних технологій у всіх ланках освіти, актуальним і своєчасним є дослідження впливу комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання на результати навчально-виховного процесу в дошкільних закладах. Не викликає сумніву, що великий вплив на розвиток особистості, її інтелектуальну, емоційну сферу і фізичне здоров'я має предметно-ігрове середовище, в якому знаходиться дитина і ті умови й засоби діяльності, якими вона користується.

Проблема використання комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання в дошкільних закладах розглядається в двох напрямках. Перший напрям стосується питань впровадження у дидактику дошкільної освіти інформаційних технологій і педагогічних методів їх застосування, розроблення структури занять, рекомендацій щодо санітарно-гігієнічних і ергономічних вимог, проблем безпеки з організації комп'ютерно-ігрового комплексу в дошкільних дитячих закладах. Другий напрям досліджень висвітлює всебічний розвиток дітей в комп'ютерно-орієнтованому ігровому середовищі. Ряд дослідників стверджує, що використання інформаційних технологій в навчально-виховному процесі дошкільного закладу сприяє оволодінню уміннями вирішувати завдання конструктивної діяльності та допомагає формуванню просторових уявлень забезпечує можливості для розвитку наочнообразного мислення, умови придбання комунікативних навичок, цілеспрямованості і соціалізації, збагачує інтелектуальний, естетичний, моральний та фізичний розвиток дитини, стимулює творчу активність дітей, сприяє більш успішному вивченню іноземних мов.

Відомо, що якість виконання завдань залежить від того, наскільки дитина відчуває себе природно і невимушено. Для цього була створена атмосфера доброзичливості, в якій дитина не боялася би помилитися, намагаючись досягти рішення даного завдання. Методика складалася з одинадцяти субтестів. Перед виконанням кожного субтесту експериментатор давав інструкцію, як виконувати завдання. Кількісний аналіз даних показав, що серед 160 обстежених дітей до навчання в школі готові 73% в тих дитячих садках, де у навчально-виховному процесі застосовувалися інформаційні технології. Можна спостерігати загальні тенденції у розвитку готовності дітей до навчання в школі, незалежно від того, чи застосовують в навчально-виховному процесі з дітьми комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання, чи ні. Так, обидві групи дітей мають високий рівень грамотності. Більшість дітей добре читають, деякі навіть вільно і швидко. Поряд із цим, мовлення дітей, що ідуть до школи, розвинено недостатньо.

Отже, реформування дошкільної освіти, необхідність її інформатизації потребує науково-методичного забезпечення використання в дидактичному процесі засобів навчання нового покоління.

АУДІЮВАННЯ ЯК ВИД МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Термін аудіювання ввів в літературу американський психолог Браун. Він дав таке визначення: "Аудіювання – це розуміння сприйнятого на слух усного мовлення" .Аудіювання становить основу спілкування, з нього починається оволодіння усною комунікацією. Воно складається з уміння диференціювати сприймані звуки, інтегрувати їх у смислові комплекси, утримувати їх у пам'яті під час слухання.

Визначальні риси аудіювання:

1) за характером мовленнєвого спілкування аудіювання як і говоріння відноситься до видів мовленнєвої діяльності, що реалізує усне безпосереднє спілкування і через те протистоїть читальному і письмовому мовленню, які реалізують спілкування опосередковане.

2) за своєю роллю в процесі спілкування аудіювання так само як і читання є реактивним видом мовленнєвої діяльності, на відміну від ініціальних видів мовленнєвої діяльності говоріння і письма.

3) за спрямованістю на прийом, видачу мовленнєвої інформації аудіювання як і читання є рецептивним видом мовленнєвої діяльності (на відміну від говоріння).

4) форма перебігу процесу аудіювання є внутрішньою, невираженою, на відміну від говоріння та писання.

В процесі опанування іноземної мови взагалі та формування навичок аудіювання зокрема, перед студентами вищих навчальних закладів постає цілий ряд труднощів, як загальних для процесу сприйняття на слух, так і особливих, які пов'язані із намаганням зрозуміти мову, яку вони вивчають, а самотруднощі можуть бути пов'язані з: 1) характером матеріалу, 2) з мовленнєвою формою спілкування, 3) зі змістом 4) з умовами, 5) із джерелами інформації, 6) з самим слухачем та його аудитивним досвідом.

За допомогою аудіювання йде засвоєння лексичного складу мови та її граматичної структури. Один з найважливіших механізмів аудіювання є *механізм оперативної пам'яті* – утримує в свідомості слухача сприйняті слова. Значну роль в процесі аудіювання відіграє *механізм антиципації* або *ймовірного прогнозування*, який діє можливість передбачити закінчення речення або висловлювання. Найвідповідальнішу роль в аудіюванні відіграє *механізм осмислення*, який здійснює еквівалентні заміни шляхом перетворення словесної інформації в образи. Він виконує операції компресії фраз, окремих фрагментів або цілого тексту за рахунок уникнення подробиць та звільняє пам'ять для прийому нової порції інформації.

Отже, можна зробити висновок, що володіння аудіюванням, як видом мовленнєвої діяльності забезпечує успішний процес комунікації, розвиток уміння говорити іноземною мовою та розуміти її.

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Метою сучасної освіти повинні бути не передача знань та розвиток навичок та умінь, а формування в тих, хто навчається, глибокого переконання в необхідності та важливості нових знань для подальшої професійної діяльності, позитивного відношення до майбутньої діяльності, готовності до застосування набутих знань та умінь на практиці. Такий підхід має бути реалізований при підготовці будь-яких фахівців, в тому числі офіцерів-прикордонників. Слід зазначити, що даний вид діяльності має низку особливостей, котрі передбачають психолого-педагогічну й професійну підготовку офіцерів та наявність відповідних особистісних якостей, тобто високий рівень психолого-педагогічної компетентності.

Глибокий теоретичний аналіз змісту та структури психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників дозволив виділити чотири рівні її сформованості, а саме низький (світоглядний), середній (теоретичний), достатній (практичний), високий (творчий) і дослідження сформованості у курсантів зазначеної особистісної характеристики проводилось на чотирьох рівнях. Крім того, у діагностиці відповідного рівня досліджуваної компетентності було використано чотири критерії: світоглядно-мотиваційний, змістовно-діяльнісний, поведінковий та емоційно-вольовий. Для кожного з критеріїв були виділено відповідні показники та застосовані адаптовані методики. Для моніторингу динаміки та забезпечення об'єктивної оцінки результатів формувань експерименту проводилось декілька зрізів і застосовувались методи математичної статистики.

Формувальний експеримент передбачав впровадження методичної системи формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, яка містила комплекс методів цілеспрямованого впливу на досліджувану особистісну характеристику у курсантів під час вивчення ними загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін та низку заходів відповідної підготовки викладачів. Формувальний експеримент тривав 4 роки, тобто впродовж усього періоду вивчення майбутніми офіцерами-прикордонниками зазначених дисциплін, починаючи від першого до четвертого курсів. Це дало змогу відстежити динаміку у рівнях сформованості психолого-педагогічної компетентності по ходу вивчення кожної наступної дисципліни психолого-педагогічного та професійного спрямування. Аналіз результатів формувань експерименту засвідчив наявність позитивних результатів впровадження обґрунтованої та розробленої методичної системи формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у ході вивчення ними циклу загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін. Застосування методів математичної статистики для порівняння розподілів курсантів контрольної та експериментальної груп за рівнями досліджуваної компетентності на початку та наприкінці формувань

експерименту виявило наявність статистично значущих відмінностей.

к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ)

к.т.н. Лоза В.М. (ВІКНУ)

к.психол.н. Кравченко К.О. (ВІКНУ)

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У РОЗРОБЦІ МОБІЛЬНОЇ (ПЕРЕСУВНОЇ) ЕРГОНОМІЧНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИКОНАННЯ ПОСТАВЛЕНИХ ЗАДАЧ

Питання готовності для військовослужбовців є досить актуальним, оскільки сьогодення, а особливо проведення ООС, висуває певні вимоги не тільки до їх військово-професійних навичок, але і фізичного стану, інтелектуальних здібностей, психологічних та психофізіологічних спроможностей виконувати бойові задачі в екстремальних умовах діяльності. Таким чином, постає актуальність у розробці певного програмно-апаратного комплексу, який би вирішував великий спектр питань психологічного забезпечення підрозділів Збройних Сил України.

На даний час в Україні існують програмно-апаратні комплекси психофізіологічної діагностики «Психолот-1» та «ПФІ-2», які спрямовані на проведення психофізіологічного обстеження під час медичних оглядів працівників, формування висновків щодо придатності людей до того чи іншого виду діяльності та реалізують методики, передбачені Наказом №263/121 МОЗ України «Про затвердження Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі». У технічних характеристиках зазначених вище програмно-апаратних комплексів вказано, що при необхідності вони можуть бути адаптовані для використання у силових міністерствах з метою психофізіологічного обстеження при професійному доборі. Але використання таких комплексів у Збройних Силах України, які мають досить високу вартість тільки для професійного відбору є нераціональним, оскільки вони мають досить вузьку специфіку.

На наш погляд, необхідно використовувати більш системний підхід у вирішенні проблем психологічного забезпечення військовослужбовців за допомогою програмно-апаратних комплексів. У цьому і полягає актуальність розробки мобільної (пересувної) ергономічної лабораторії для визначення готовності військовослужбовців виконувати поставлені бойові та службові задачі.

Оскільки бойовий стрес, який переживають військовослужбовці під час ведення бойових дій, обумовлюється порушенням психофізіологічних, емоційних, поведінкових та когнітивних реакцій, то мобільна ергономічна лабораторія першочергово призначена саме для виявлення критичних психофізіологічних параметрів військовослужбовців та їх когнітивних функцій. Об'єктивні кількісні критерії формуються на базі визначення: простої сенсомоторної реакції, оскільки розумові здібності людини давно пов'язують з хронометричними показниками ефективності діяльності; функціонального рівня ЦНС, рівня функціональних можливостей та стійкості реакції, які

оцінюють здатність ЦНС організуватись для виконання завдання; сили нервової системи, яка визначає здатність витримувати довготривале та концентроване збудження на дію сильного подразника, не переходячи в стан надпорогового гальмування, тобто спроможність людини не зважаючи на наявні перешкоди виконати поставлене завдання; реакції вибору, які характеризують час центрального перемикавання, що є критичним в процесах прийняття рішення; функціональної рухливості нервових процесів, що оцінює здатність людини до адекватної реакції та орієнтації в умовах, які швидко змінюються; працездатності головного мозку, що характеризує здатність людини до довготривалої та безпомилкової роботи; оперативної пам'яті людини на вербальні та невербальні стимули зростаючого рівня складності; здатності витримувати інформаційне перенавантаження.

Для того, щоб всебічно охопити всі необхідні компоненти психологічного забезпечення військовослужбовців необхідно при розробці мобільної (пересувної) ергономічної лабораторії враховувати наступні умови:

- ✓ різницю між особливими умовами діяльності та екстремальними, у яких перебувають військовослужбовці під час ведення бойових дій, що характеризуються, в першу чергу, вітальною загрозою;
- ✓ особливості бойового стресу, який проявляється у порушенні психофізіологічних, когнітивних, емоційних та поведінкових реакціях військовослужбовців саме під час перебування у зоні бойових дій;
- ✓ діагностику психофізіологічних характеристик необхідно проводити у умовах наближених до бойових;
- ✓ необхідність розробки професіограм для різних видів та родів військ для порівняння отриманих даних з характеристиками військовослужбовців, які проявили ефективно себе під час виконання бойових завдань та зазнали найменших негативних психічних наслідків;
- ✓ необхідність проведення попереднього дослідження у виявленні кореляційних зв'язків між психофізіологічними характеристиками та реакціями бойового стресу;
- ✓ при визначенні осіб, які не відповідають встановленим параметрам, одразу продумати методи психологічної корекції;
- ✓ необхідність проводити діагностику готовності не тільки на етапах професійно-психологічного відбору, але і при бойовій підготовці (для того, щоб побачити певну динаміку зміни необхідних параметрів для подальшого прогнозування діяльності військовослужбовців) та, за явної необхідності, у зоні проведення бойових дій (для визначення спроможності військовослужбовців у подальшому перебуванні на передовій).

Таким чином, саме такий системний підхід у застосуванні програмно-апаратного комплексу, а саме мобільної ергономічної лабораторії, дозволить вийти на більш якісний рівень психологічного забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України.

*Філімонова Н.Б. (ВІКНУ)
Макарчук М.Ю.(КНУ)
Попков Б.О. (ВІКНУ)*

АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗРОБКИ МОБІЛЬНОЇ (ПЕРЕСУВНОЇ) ЕРГОНОМІЧНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИКОНАННЯ ПОСТАВЛЕНИХ ЗАДАЧ

Нові можливості нейробиології мають величезний потенціал для покращення продуктивності діяльності військовослужбовців та забезпечення розвитку технологій для підвищення їх ефективності під час ведення бойових дій.

Вроджені властивості ЦНС обумовлюють ефективність професійної діяльності людини, яка залежить від цілого ряду індивідуально-типологічних властивостей та функціонального стану ЦНС, а також від особистісних якостей, які забезпечують координацію психофізіологічних проявів функціонального стану, його якісну своєрідність. Кількісна оцінка ефективності прийняття рішень в певних умовах ґрунтується на реєстрації цілого комплексу психофізіологічних показників, а саме: сили нервової системи, функціональної рухливості нервових процесів та працездатності головного мозку, об'єму короточасної пам'яті до різного типу стимулів, тощо.

Для визначення обґрунтованих об'єктивних порогів психофізіологічних показників при формуванні профілю певної професії, особливо для професій екстремального профілю діяльності, використання одних тільки результатів комп'ютерного тестування є недостатнім. Комп'ютерне тестування необхідно доповнити реєстрацією ЕЕГ та ЕКГ під час виконання завдання. Спектральний, когерентний аналіз ЕЕГ та визначення диполів активності надасть інформацію стосовно структур головного мозку, які задіяні для виконання завдання, а спектральний аналіз ЕКГ та варіаційна пульсометрія нададуть можливість визначити ціну, яку платить організм при виконанні завдання. Когерентний аналіз ЕЕГ надасть можливість виявити нейромережі взаємопов'язаних структур головного мозку, які забезпечують високу якість прийнятим рішенням та мисленню.

Розроблена модульна система оригінальних комп'ютерних тестів визначення психофізіологічної готовності військовослужбовців до виконання поставлених задач та комплексний підхід до аналізу ефективності виконання завдання, мозкових нейромереж, які при цьому задіяні та визначення ціни, яку платить організм для його виконання надасть можливість провести ідентифікацію психофізіологічних ознак, необхідних для максимізації продуктивності службово-бойової діяльності військовослужбовців та створити ефективну і об'єктивну систему відбору персоналу, здатного до успішного виконання поставлених завдань.

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ У КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Нині Україна переживає дуже складний етап свого розвитку. Євромайдан та Революція гідності, тимчасова втрата Криму та військові дії на Сході країни, системна криза суспільства та проголошення європейського вектора цивілізаційного розвитку, початок цілого комплексу необхідних суспільству і державі реформ. У цих складних умовах викликів та загроз громадяни України стають творцями й безпосередніми учасниками процесів, покликаних забезпечити динамічний і складний демократичний перехід до нової якості суспільства, економіки, політично організованого відповідального громадянського суспільства, в якому підвищується рівень політичної участі громадян, ступінь забезпечення прав та свобод, утвердження їх гідності.

Патріотизм, на думку автора, є особливою духовною цінністю, оскільки він виступає гарантом єднання, гармонізації сучасного українського суспільства, збереження його самобутності і культурної своєрідності в полігамному людському співтоваристві. Дійшовши висновку, що ядром патріотизму, його основною складовою є любов до малої й великої Батьківщини, яка формується під впливом соціальних чинників, нею запропоновано авторське розуміння патріотизму суспільства: це сформована в соціумі соціально-психологічна властивість, притаманна особистості, сім'ї, соціальній групі, етносу, що проявляється у вірі й безкорисливій любові до Батьківщини, готовності до самовідданої праці заради її процвітання, здатності до самопожертви при захисті її інтересів від загроз й спроможна консолідувати суспільство.

Завтрашній день України залежить від того, наскільки вивіреними і далекоглядними будуть прийняті сьогодні заходи для виховання патріотичної відповідальності молоді, в тому числі і курсантів вищих навчальних закладів. Сучасний стан розвитку світової цивілізації стимулює процес відродження та становлення української нації, а відповідно й потреби патріотичного виховання як чинника пізнання і самопізнання української нації, виховання української молоді. Таким чином, в умовах сучасного розвитку знань і технологій, національно-патріотичне виховання потребує філософсько-світоглядного осмислення культурної спадщини, культурно-морального насичення патріотичної виховної системи. Сучасна педагогічна наука безперервно повинна еволюціонувати, набувати все глибшого національного змісту і характеру, творчо використовуючи кращі досягнення інших народів.

Курсантам потрібно оволодіти не лише системою наукових знань, а насамперед цілісною національно-патріотичною культурою, духовністю. Без піднесення громадянської самосвідомості, патріотичного потенціалу студентів і курсантів, а також української державності неможливо розраховувати на успіх у Відродженні Батьківщини. У реалізації патріотичної відповідальності

потрібні нові концептуальні підходи, передусім усвідомлення того, що формування патріотизму у курсантському середовищі не може займати другорядне місце або бути предметом спекуляцій .

Визначальною рисою українського патріотизму має бути його дієвість. Саме вона спроможна перетворювати почуття в конкретні справи і вчинки на користь Батьківщини і держави.

к.пед.н. Зонь В.В. (ВІКНУ)

РОЛЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО СКЛАДУ ВНЗ УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА

Як зазначено в Концепції військової освіти в Україні "звертається увага на підвищення вимог щодо спрямованості навчально-виховного процесу у ВНЗ на формування бажаних якостей: світогляду, культури спілкування, індивідуального досвіду, творчих нахилів, формування соціальної відповідальності та відповідної поведінки, глобальної самосвідомості майбутнього офіцера". Провідний акцент ставиться на необхідності врахування специфіки службово-бойової діяльності, яка вимагає певного рівня підготовки до виконання визначених навчально-бойових функцій на посаді за призначенням за умов знаходження в місцях ППД та ПТД частин та підрозділів.

Діяльність офіцерів найчастіше відбувається у декількох важливих сферах: суб'єкт-суб'єктній, в якій суб'єктами взаємодії та впливу є начальники та керівники (старші, колеги та члени військового колективу); суб'єкт-об'єктні, в якому об'єктом взаємодії визначено озброєння та військову техніку; суб'єкт-об'єктні, в якому відбувається вербальна взаємодія з об'єктами, мовою програмування та цифрових умовних позначень, шифрами, кодами, іншими інформаційними знаками та ін. Найскладнішою, із вище наведених, сферою діяльності офіцера є взаємини суб'єкт-суб'єктні. Межі, рівні і функції взаємодії суб'єктів у даній сфері мають бути регульовані виключно інструкціями і розпорядженнями, статутами та законодавством, а не особистим адмініструванням начальника, командира або педагога.

Командир, в цьому випадку, відіграє ключову роль. Він, користуючись потенціалом суб'єкт-суб'єктних відносин допомагає курсантові здійснювати особистий критичний аналіз впливів, стосунків, взаємодій і здійснювати свідомий вибір ідей, дій та вчинків.

Другим, за рівнем впливу, повноправним суб'єктом впливу на формування особистості офіцера є педагог. Курсанти, зазвичай, домінуючу частину навчального часу, знаходиться під його впливом. Педагоги, під час навчальних занять, є прямими начальниками для курсантів. Вони, окрім військово-професійної, технічної, спеціальної підготовки, реалізують свою потенційну можливість і обов'язок, бути активними вихователями.

Третім учасником навчально-виховного процесу є військовий колектив, у якому будь-який курсант отримує сприятливі умови для саморозвитку та задоволення власних інтересів та потреб.

У будь-якому вищому навчальному закладі розроблено ідеальну "Модель випускника". З метою реалізації даної моделі в навчально-виховному процесі особливої уваги доцільно звертати на ефективність використання як традиційних так і інноваційних засобів. Зокрема, важливого значення набуває постійний особистий саморозвиток і самовдосконалення командира або педагога.

к.б.н., доц. Марущенко В.В. (ВІТВ НТУ "ХПІ")
к.т.н. Макогон О.А. (ВІТВ НТУ "ХПІ")
Ковальов І.О. (ВІТВ НТУ "ХПІ")
Новік С.А. (НТУ "ХПІ")

ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ МЕРЕЖЕВОЇ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Сьогодні можна навести велику кількість визначень понять "дистанційна освіта", "дистанційне навчання", "дистанційна діяльність", що відбивають різноманіття підходів до їх розуміння. У військовому технічному вищій освітній процес, як і у будь-якому навчальному закладі закритого типу, має свою специфіку. Враховуючи ці обставини, виникає актуальність подальшого відпрацювання структури мережевої системи дистанційного навчання.

Доповідь присвячена аналізу цільової аудиторії та визначенню на його основі основних напрямків у формуванні оптимальної мережевої структури системи дистанційного навчання у закладах вищої військової освіти.

Цільова аудиторія системи дистанційного навчання у закладі вищої військової освіти неоднорідна за віком, рівнем підготовки та освітніми задачами. Крім курсантів до неї входять абітурієнти з числа військовослужбовців строкової служби та військовослужбовців військової служби за контрактом, студенти кафедр військової підготовки офіцерів запасу та слухачі курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації.

Проведений аналіз цільової аудиторії дозволяє визначити структуру мережевої системи дистанційного навчання та основні напрямки формування її контенту. Відповідно до освітніх задач кожного сегменту цільової аудиторії системи дистанційного навчання у закладі вищої військової освіти матиме розгалужену структуру.

Оптимізація мережевої структури системи дистанційного навчання у закладі вищої військової освіти можлива шляхом мережевої взаємодії різних ресурсів платформ дистанційного навчання та управління мережею контентом.

До контенту системи доцільно включити:

- навчальні матеріали, що подаються не тільки у вигляді програм, завдань, контрольних і випускових робіт, але й науково-практичної допомоги;
- додаткові матеріали, які можуть включати підготовлені викладачами лекції з дисциплін, які можна передати через мережу, або оглядові

(наочні) ілюстровані відео-лекції з дисциплін курсу, тести, опитувальники;

– комунікації в різному режимі, поради викладачів щодо виконання курсових, дипломних чи інших підсумкових робіт.

Крім того, у доповіді розглянуті підходи до інтерпретації та сутності поняття "загальнонавчальні навички". Визначено смисл даного поняття з точки зору застосування загальнонавчальних навичок для здійснення ефективного дистанційного навчання.

Секція 4

**ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У
ВОЄННІЙ СФЕРІ**

ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ТА МЕТОДИ ЗАХИСТУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ІР-ТЕЛЕФОНІЇ

У сучасному світі інформація є однією з найцінніших ресурсів, тому її захист – важлива задача. Не менш важливу роль у роботі організації будь-якого рівня грають телефонні переговори. В силу зростаючої популярності ІР-телефонії, все більше виникає питання забезпечення її безпеки.

ІР-телефонія є одним із пріоритетних напрямків розвитку телефонного зв'язку. З кожним роком кількість абонентів, які використовують ІР-телефонію (VoIP – Voice Internet Protocol) для проведення голосових переговорів, збільшується. Це пов'язано, насамперед, з меншою вартістю передачі даних за допомогою мережі Інтернет.

Для забезпечення безпеки інформації в ІР-телефонії потрібно знати загрози, які можуть бути використані зловмисником. Можна виділити наступні загрози:

- перехоплення і маніпулювання даними;
- підміна і злом призначених для користувача даних;
- обмеження доступності.

При проектуванні будь-якої комунікаційної системи важливо розуміти, що жодне з самостійних технічних рішень безпеки не в змозі забезпечити абсолютний захист від усіх можливих загроз. Проаналізувавши основні джерела загроз безпеці ІР-телефонії, можна виділити ключові критерії захищеності: конфіденційність, цілісність та доступність.

Рішення задач інформаційної безпеки повинно бути комплексним, оскільки кожен спосіб захисту не тільки закриває свою частину інформаційного периметра, а й доповнює інші рішення. Можна виділити наступні методи захисту:

1. Налаштування сервера телефонії.

Існує кілька класичних методів захисту сервера від атак:

- застосування політики складних паролів;
- відключення гостьових дзвінків;
- використання систем блокування доступу після невдалих спроб реєстрації;
- обмеження дзвінків, доступних абонентам, застосування схеми "заборонено все, крім дозволеного";
- регулярні перевірки системи на предмет спроб злому, контроль параметрів.

2. Застосування міжмережевих екранів.

3. Шифрування телефонних розмов.

4. Застосування шифрованих тунелів VPN.

Застосування перерахованих методів захисту сервера дозволить звести до мінімуму ймовірність злому, а при успішному обході системи безпеки мінімізувати збиток.

ОСОБЛИВОСТІ КІБЕРБЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЕРЖАВИ

Забезпечення кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури є однією з ключових умов безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави. До галузей критичної інфраструктури відносяться: електроенергетика; управління природними ресурсами (нафтогазовий сектор); управління водними ресурсами; транспорт; харчова промисловість; охорона здоров'я; телекомунікації; фінансова та банківська системи; органи державної влади; військові об'єкти.

Метою дослідження є визначення особливостей кібербезпеки об'єктів критичної інфраструктури держави. З огляду на різноманітність об'єктів критичної інфраструктури держави, неможливо говорити про єдиний підхід до забезпечення їх кібербезпеки. Для оптимального впровадження системи захисту необхідно класифікувати елементи критичної інфраструктури, виходячи з типології інформаційних та телекомунікаційних систем, що є в основі тієї чи іншої галузі та засобів їх захисту.

Якщо функціонування деяких галузей, наприклад фінансової сфери або органів державного управління, засноване на класичних інформаційних системах, основним призначенням яких є управління інформацією, то інші галузі – енергетика, транспорт, добуток природних ресурсів – працюють на базі спеціалізованих промислових автоматизованих систем, створених для управління технологічним процесом. В більшості випадків інциденти, які можуть виникнути на подібних промислових об'єктах, потенційно призведуть до значно гірших наслідків, ніж втрата інформації або грошей, зокрема, до загрози життю людей, забрудненню навколишнього середовища та іншим небезпечним результатам. Тому безпека таких об'єктів, в тому числі й кібербезпека критичної інформаційної інфраструктури цих об'єктів має бути особливою. Необхідно звернути увагу на найбільш потенційні об'єкти кібератак енергетичної сфери, в якій доцільно виокремити нафтогазовий комплекс та транспортний сектор.

Кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури держави, які функціонують на базі широко поширених інформаційно-телекомунікаційних систем, також має приділятися значна увага. Сучасні засоби забезпечення інформаційної безпеки здатні значно знизити ризики від різних кіберзагроз. У промислових інформаційних системах ці методи просто не застосовуються з багатьох причин. Якщо проігнорувати кіберзахист і покласти на поширену в промислових мережах фізичну ізоляцію елементів інформаційно-телекомунікаційних систем, то це призведе до того що врешті решт об'єкт опиниться під ударом. Таким чином, векторів кібератак досить багато. Ситуація ускладнюється ще тим, що атаки на об'єкти критичної інфраструктури держави тепер не тільки ціль кібертерористів і спецслужб, а й звичайних хакерів.

ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ НОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Становлення інформаційного суспільства (ІС) для більшості країн світу визначає ряд проблем, серед яких:

"інформаційна асиметрія", "цифрова нерівність" між країнами та певними соціальними групами в межах однієї держави, включення менш розвинених країн у чужий інформаційний простір, можлива інформаційно-технічна і інформаційно-культурна агресія із заміщенням національного культурного простору;

певна монополізація процесів розвитку ІС провідними країнами та транснаціональними монополіями за умов перенесення геополітичного та військового протиборства переважно до інформаційної сфери тощо.

В процесі глобальної геополітичної інформаційної боротьби з метою корегування/захисту або руйнування матриць свідомості політичної еліти та населення використовують інформаційно-психологічну зброю, до складу якої входить її важлива складова – концептуально-методологічна: світоглядна, методологічна інформація, що формує картину світу, місце в ньому країни і народів, що її населяють, визначає напрями розвитку та стратегію захисту базових цінностей суспільства.

Воєнна доктрина України визначає в числі воєнно-політичних викликів, які можуть перерости в загрозу застосування воєнної сили проти України, цілеспрямований інформаційний (інформаційно-психологічний) вплив з використанням сучасних інформаційних технологій, спрямований на формування негативного міжнародного іміджу України, а також на дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної обстановки, загострення міжетнічних та міжконфесійних відносин тощо.

Великі обсяги інформації, у тому числі деструктивного контенту, дезінформації на фоні потужного інформаційного шуму ускладнюють завдання моніторингу інформаційного простору, виявлення та оперативного аналізу інформаційних акцій (операцій), їх мети, завдань, основних наративів та можливих наслідків. В цьому контексті фахівцю у галузі інформаційної безпеки важливо мати можливість "підняти" над поточною ситуацією, проаналізувати її в контексті довготривалих інтересів держав, у тому числі і в історичній ретроспективі.

Тому є доцільним впровадження нової навчальної дисципліни "Геополітичні та історичні аспекти інформаційної боротьби", метою якої передбачається надання курсантам знань та їх практичного застосування щодо:

геополітичних аспектів інформаційної боротьби (геополітичне протиборство як основний чинник формування мети та завдань інформаційного протиборства; геополітичні ознаки інформаційного впливу; основні геополітичні наративи інформаційної боротьби);

історичних аспектів інформаційної боротьби (основні типи, види, методи та прийоми фальсифікації історії; основні шляхи виявлення елементів фальсифікації історичних подій; основні напрями фальсифікації світової та вітчизняної історії, що визначали стратегічні наративи психологічного протиборства).

Дана навчальна дисципліна забезпечує спеціальні навчальні дисципліни освітньо-професійної програми підготовки магістра. Її проходження доцільне у 7 семестрі освітньо-професійної програми підготовки бакалавра.

Бояринов В.Ю. (ВІКНУ)

АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В СУЧАСНИХ КОНФЛІКТАХ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА УКРАЇНИ ТА РФ

Важливість та актуальність дослідження питань інформаційно-психологічного протиборства в сучасних умовах викликані наступними обставинами.

По-перше, дослідження допомагає розглянути більш деталізовано питання, що стосуються діяльності ЗМІ під час гібридної війни в світі, методи ведення, можливі технології та новітні способи використання впливу через інформаційно-психологічні операції. Крім цього, у цьому дослідженні має місце систематизація всіх набутих знань в сфері впливу на маси, що сприяє структуризації всіх маніпулятивних даних та надає більший обсяг відомостей фахівцям-аналітикам.

По-друге, дослідження допомагає зрозуміти функціонування гібридної війни, адже сьогодні цей феномен майже не досліджений. Більш того, з правової точки зору, гібридна війна взагалі ніяк не регулюється. Дослідження вивчає усі можливі практичні використання нової актуальної зброї, що дає можливість зрозуміти механізм роботи гібридних війн та контр діяти цьому процесу

По-третє, проблеми, що виникають з розвитком сучасного інформаційного суспільства та втягнення України в інформаційну та гібридну війну, диктують необхідність більш глибокого вивчення цієї проблеми та вироблення методологічних засад інформаційно-психологічного протиборства, які повинні стати фундаментом формування і реалізації політики забезпечення національних інтересів на інформаційному рівні, в тому числі й у воєнній сфері, та створення національної системи інформаційної безпеки України, бо саме в Україні можна прослідкувати чітко виражену гібридну війну та активну діяльність ЗМІ, що супроводжує цей процес.

Отже, розширення поняття війни за межі прийнятих правових рамок стану війни на нетрадиційні для неї раніше сфери – інформаційну, психологічну, економічну, організаційну тощо, а також з урахуванням військово-політичної,

національно-етнічної ситуації у світі, розвитку форм, способів і технологій ведення війни, методів маскуванню справжніх цілей і самого факту змінили сьогодні основний зміст поняття "війна", місце і роль збройної боротьби у війні і визначили істотні особливості такого поняття як інформаційно-психологічне протиборство, яке стоїть на озброєнні РФ з метою пропагування "образу ворога" за Україною, дискредитації, дезінформації, на що Україна реагує оборонними діями у даній сфері, та протистоїть інформаційно-психологічним технологіям агресора, висвітлює достовірну інформацію та викриває недостовірну.

Веремчук Т.О. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ ЗМІ ЯК ЗАСОБУ СТВОРЕННЯ ТА КОНТРОЛЮ КЕРОВАНОГО ХАОСУ

Актуальність дослідження обумовлена тим, що від часу здобуття своєї незалежності Україна є об'єктом інформаційних та інформаційно-психологічних операцій з боку Російської Федерації, в рамках яких керований хаос слугує основним елементом дестабілізації воєнно-політичної обстановки в країнах на пострадянському просторі та по всьому світі.

В науковій публіцистиці використовується також термін рефлексивне управління для означення вищезгаданого методу керованого хаосу, суть якого полягає в тому, щоб створити такі умови сприйняття ситуації, за якої противник буде приймати швидкі, вигідні для Російської Федерації рішення.

Ціллю керованого хаосу є дестабілізація та з метою управління противником. В його основі лежить застосування слабких сторін організацій, державних структур та особистостей які їх очолюють, вплив на які може викликати передбачувані реакції, які потрібні державі, яка здійснює рефлексивне управління.

Метод керованого хаосу, зокрема, був використаний при здійсненні інформаційних операцій в рамках гібридної війни проти України ще з початку 2014 року. ЗМІ в цьому контексті є головним елементом підтримки будь-яких фізичних та вербальних дій керівництва РФ.

Російські фахівці розглядають дезорганізацію ворога як ціль, що в свою чергу веде до інформаційної переваги. Керований хаос або рефлексивне управління при веденні інформаційної війни Росією не є результатом теоретичних інновацій.

Всі методи, що лежать в основі рефлексивного управління, були розроблені ще в Радянському Союзі багато років тому. Стратегічні інформаційні операції і донині проводяться на основі таких операцій СРСР. Безумовно, інформаційні операції РФ не знаменують собою нову еру інформаційних війн, проте становлять значну загрозу для країн Заходу.

ІСТОРИЧНА ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Сьогодні, в умовах гібридної війни активно використовуються різноманітні методи психоісторичної війни. Сучасні технології маніпуляції свідомістю здатні зруйнувати в людині знання, отримані від реального історичного досвіду та замінити його штучно сконструйованими. Соціально-сформована картина історичної дійсності передається окремим індивідам за допомогою книг, лекцій, радіо і преси, театральних вистав, кінофільмів тощо. Таким чином в суспільстві формуються певні погляди як на історичні події, так і на найбільш значущі історичні постаті.

У битві за історію використовують різноманітні методи: історична фальсифікація, переписування історії, підміна понять, героїзація та дегероїзація окремих визначних історичних постатей тощо.

Фальсифікація історії сьогодні є одним з головних методів інформаційної війни, коли вимагається поступово сформувати потрібний світогляд цілому суспільству, вчинити над ним програму маніпуляції й іноді навіть прибрати здоровий глузд.

Фальсифікація історії це свідоме викривлення історичних подій, або історична міфотворчість. Цілі й мотиви фальсифікацій можуть бути найрізноманітнішими: ідеологічними, політичними, створення суспільного або комерційного інтересу до тієї чи іншої проблеми, події, політичного діяча, вченого тощо.

Методи фальсифікації історії різноманітні, але в цілому їх можна звести до наступних: пряме вигадкування фактів; підбір документів або ж знищення документів (історичних досліджень); приховування існуючих документів. Ця група методів належить до фальсифікування джерел інформації. Крім цього, джерела тих або інших "фактичних" суджень можуть не вказуватися взагалі, вказуватися з посиланням на неіснуючі видання або явно не пов'язані із первинними джерелами роботи (звичайно публіцистичні), у яких ці "факти" були вперше озвучені. У такому випадку вірніше казати не стільки про фальсифікацію (підробку відомого), скільки про міфотворчість (дописування неіснуючого). Найбільш тонким засобом фальсифікації є підробка первинних джерел ("сенсаційні" археологічні відкриття, раніше "невідомі" й "ще не друковані" літописні джерела, мемуари, щоденники тощо). У цьому випадку для спростування неправильних даних необхідна спеціальна експертиза, яка або не проводиться, або проводиться із заздальгідь відомим результатом, тобто теж фальсифікується.

Таким чином, застосування фальсифікації історії дає можливість нав'язувати суспільству "правильну" ідеологію та історичну картину минулого, що вимагає проведення заходів інформаційної протидії, в першу чергу на рівні вітчизняної наукової спільноти.

*к.і.н. Вигівська О.В. (ЖВІ ім. С.П. Корольова)
Рубан І. М. (ЖВІ ім. С.П. Корольова)*

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТУ В ОКРЕМИХ РЕГІОНАХ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ

Відмінний історичний досвід у різних регіонах України створив політичні культури та ідентичності, що дуже різняться між собою. Майже кожен регіон України деякий історичний проміжок часу знаходився під пануванням інших держав. Усі попередні режими лишили свої сліди в регіонах, і не лише у сферах мистецтва та архітектури, а й в ментальності населення.

Події 2014 року: революція Гідності, анексія Криму, російська агресія на Сході України стали каталізатором для вибуху конфліктної ситуації в окремих регіонах Донецької та Луганської областей, що найбільше чинили опір політичним змінам, які ніс Євромайдан. У цих частинах сходу та півдня, де більше 90% населення є російськомовним, невдоволення сприяло виникненню потужних сепаратистських рухів.

Щоб відповісти на питання лояльного ставлення населення до російської пропаганди слід звернутися до історії, а саме, як до історії освоєння цього регіону, так і до подій ХХ ст. Спосіб мислення, що розвинувся на півдні та сході, був доволі відмінним від західних та центральних регіонів України. Формування політичної культури цих регіонів відбувалося спершу в Російській імперії, а потім у Радянському Союзі.

Активне промисловий розвиток Донбасу в 60-70-х роках ХІХ ст. призвело до заселення трудовими мігрантами переважно з центральних губерній Російської імперії, а саме безземельними російськими селянами, які принесли на етнічні українські території спосіб мислення не притаманний українському народові, власні етнічні настанови. За винятком коротких революційних періодів (1905, 1917, 1989), простору для національної політики було мало. Після захоплення влади більшовиками, було знищено велику кількість етнічного українського населення. Навіть радянський експеримент у розвитку національних культур – програма, відома як "коренізація", яка палко сприяла українізації, закінчилась репресіями провідних її представників в 30-х роках ХХ ст. З тих часів і до кінця вісімдесятих років будь-які спроби брати участь у національній політиці будь-якого роду закінчувалися тюремним ув'язненням або іншими формами репресій.

З початку 2000-х років український політикум не приділяв регіону достатньої уваги нав'язуючи мешканцям комплекс "чужого регіону, де проживають люди з низьким інтелектом".

Вдало скориставшись нестабільною ситуацією після революції Гідності у 2014 році Російська Федерація розпочала давно прорахований та продуманий план "Новоросія" щодо захоплення Південних та Південно-Східних регіонів України, спираючись на значний прошарок проросійського населення, який був примусово інтегрований сюди в радянський період.

Сьогодні, в умовах гібридної війни стоїть задача знайти шляхи подолання

проросійських настроїв на Сході України.

*Гастинищikov В.Г. (Державна наукова установа
"Книжкова палата України імені Івана Федорова")*

ІНСТРУМЕНТИ МАНІПУЛЯЦІЇ СВІДОМІСТЮ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙНАХ

Події останнього часу стали для України необхідністю заново конструювати поняття "інформаційна війна", "інформаційна операція", "маніпуляція свідомістю".

Для того щоб уявити, що відбувається в інформаційному просторі, необхідно задати кілька важливих питань – чому українська аудиторія виявилася в стані "зміненої свідомості" і чи здатна вона робити свого роду природну протиотруту від використання маніпулятивних інструментів в інформаційному просторі. Цілком природно, що з підвищенням можливостей інформаційних систем акцент все більше зміщується в бік застосування не вогнепальної, а інформаційної зброї.

Логічно також припустити, що, як війна, інформаційний її аналог повинен мати чітко окреслені часові рамки і результат – переможців і переможених. Разом з тим і між інформаційною операцією і маніпуляцією свідомістю не варто ставити знак рівності. Маніпулювання свідомістю людей – одна з найсерйозніших і широко обговорюваних проблем нашого часу.

Існує ряд базових ознак прихованої маніпуляції, які необхідно прийняти до уваги, коли говориться про інформаційні операції. Основними засобами маніпуляції вважаються:

Мова – один з основних засобів діагностики маніпуляції в повідомленні. Основним показником маніпулятивного впливу з використанням цього інструменту виступають "малозрозумілі" повідомлення.

Емоції в повідомленні служать для того, щоб розмити базовий контент. У разі, коли інформаційне повідомлення містить апеляцію до страху, гніву, жалю, це свідчить про спробу завуалювати інформацію або відвернути увагу аудиторії від реального змісту новини.

Сенсаційність і терміновість дають можливість створити і підтримувати потрібний рівень фону в інформаційному просторі.

Повторення служить одним з базових інструментів маніпуляції свідомістю, використовуваних в інформаційних операціях.

Дроблення – це свідоме виділення тільки деяких аспектів проблеми або питання.

Змішання інформації і думки використовується в тому випадку, коли аудиторії під видом факту подають непідтвердженою думку.

Прикриття авторитетом використовується в разі, коли авторитетів в певних галузях залучають для висловлювання експертної думки в іншій галузі.

Таким чином, всі ці інструменти комбіновано використовуються в

інформаційному просторі України в умовах "гібридної війни". Це дозволяє говорити про них, як про єдину добре керовану систему маніпулювання свідомістю.

Ph.D., As. Prof. Horyacheva K. (MITSNUK)

WEAKNESS OF THE UKRAINE - MILITARY ORGANIZATION BEFORE THE AGRESSION

Before the aggression at the beginning of 2014, the military organization of Ukraine was characterized as weak, unbalanced a tasks of protecting the sovereignty and territorial integrity of the state (51.4 %) of 37 Ukrainian 18 to 28 August 2017 by the Centre for Global Studies "Strategy XXI" with the support of the EU of capabilities of the Ukrainian Army as the second most important factor, which provoked the beginning of Russia's aggression against Ukraine. The number and implementation plans of the Armed Forces allowed them to be used in a small local conflict, but their unreadiness to use weapons and a fully centralized military command and control system did not allow the unequipped, undressed and incomplete the occupation of Crimea.

From more than one hundred thousand army, almost the half (49 thousand servicemen) served in various types of headquarters, and around 6,000 servicemen were capable and ready to immediate of combat tasks. Thus, the army was a support-to-headquarters army, not ready to withstand armed aggression. The following factors were also negative for Ukraine's defence capability: low level of patriotic training; widespread belief in the absence of threats of armed attack from another state; "peaceful rhetoric" of the military leadership of the Ukrainian Army unsatisfactory level of salary and supply of the military personnel.

Up to 2014, in the Left-Bank Ukraine, troops were reduced to a minimum: 2 formations (in Lubny and Artemivsk (Bakhmut) were disbanded, and 3 brigades were located at a distance of 200 to 500 kilometers from each other (in the Chernihiv, Kharkiv and Dnipropetrovsk oblasts) that did not allow to organize at least some kind of defence in a case of a direct armed conflict with the Russian Federation. The same situation was with the air forces (air force and air defence), which were practically absent in the east of the state. Thus, the Donetsk and Luhansk oblasts were demilitarized, but at the same time there were a large number of weapons and military equipment in the storages of Artemivsk (Bakhmut).

That situation was used in the Kremlin's plan the intelligence and sabotage groups of the Russian troops and the illegal armed formations formed by them from local residents and citizens of the Russian Federation did not have to meet resistance of the Ukrainian troops, which were not on Donbas.

The total absence of troops in eastern Ukraine was the reason for the lack of contacts between the army and the local population, as well as forced the Ukrainian leadership to transfer troops from the central and western regions to Donbas, which faced hostile attitude of the local people influenced by Russian propaganda, although they were quite friendly towards the illegal armed formations. That factor emphasized the absence of a direction of civil-military relations in the Ukrainian

Armed Forces.

Thus, at the beginning of the Russian aggression, the Ukrainian Armed Forces were not ready to guarantee the security of the Ukrainian society, not through classical resistance to an external aggressor, nor by repelling an aggression of the hybrid type.

Євтушенко О.В. (НУОУ)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Аналіз стану інформаційної сфери та інформаційної безпеки держави на сучасному етапі свідчить про те, що Україна продовжує залишатися об'єктом безперервного зовнішнього інформаційного впливу, тому вкрай необхідним є побудова системи забезпечення інформаційної безпеки (СЗІБ), як механізму запобігання інформаційним загрозам та стримування небезпечного інформаційного впливу, з метою досягнення адекватного рівня спроможності держави ефективно захищати державний суверенітет в інформаційній сфері України. Забезпечення інформаційної безпеки держави завдяки послідовній реалізації вдалої національної інформаційної стратегії сприятиме забезпеченню досягнення успіху при вирішенні задач у різних сферах державної діяльності.

Метою тез є розкриття нормативно-правових засад системи забезпечення інформаційної безпеки України.

Нормативна база інформаційної безпеки повинна виконувати в першу чергу три основні функції: регулювання взаємовідносини між суб'єктами інформаційної безпеки, визначати їх права, обов'язки та відповідальність; нормативно забезпечувати дії суб'єктів інформаційної безпеки на всіх рівнях, а саме - людини, суспільства, держави; встановлювати порядок застосування різних сил і засобів забезпечення інформаційної безпеки.

Законами конститутивного напрямку у забезпеченні національної безпеки в інформаційній сфері є ("Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки", "Про інформацію", "Про доступ до публічної інформації", "Про захист персональних даних", "Про державну таємницю", "Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах", "Про телекомунікації", "Про захист суспільної моралі" тощо).

Отже, нормативну базу щодо забезпечення національної безпеки України в інформаційній сфері доцільно розглядати з урахуванням існуючої ієрархії нормативних актів. Основою є норми Конституції України, які закріплюють концептуальні положення національної безпеки України в усіх сферах її існування.

ВИКОРИСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАСЕЛЕННЯ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БОРОТЬБИ

У населення Донецької та Луганської областей, через певну послідовність історичних подій, в переважній своїй більшості, сформовані такі особливості, як відсутність історичного зв'язку з територією проживання; доволі міцні зв'язки з родичами з інших регіонів та держав; формування значної частини населення із "засланих", що в купі з несприятливою економічною обстановкою 90-х рр. ХХ ст. та зменшенням кількості робочих місць, призвело до формування та посилення кримінальної контркультури в регіоні; формування міфів Праці та Сили.

Міф Праці – емпірично спостерігаємо впевненість старшого покоління регіону в тому, що найвище має оплачуватись не найдоцільніша, а найважча праця. Швидше за все, міф сформувався в ході життя 1-го а 2-го покоління післявоєнного заселення, які були заробітчанами на великих промислових підприємствах та більше за представників інших регіонів України були позбавлені необхідності до будь-якої (навіть пошук роботи) підприємницької діяльності в умовах надлишку робочих місць. Добробут сім'ї в такій системі забезпечувався простим механізмом збільшення кількості робочих годин та об'ємів виробленого (добутого). Міф Сили – формування поваги, як міжособистісної, так і до інституцій, у переважній більшості представників регіону корелює зі здатністю протилежної сторони реально здійснювати примус. Формування даного міфу ми можемо пов'язати із впливом контркультурних елементів на населення регіону та колективну природу взаємодії населення (в межах бараку, держустанови чи великого підприємства) з чіткою ієрархією і відпрацьованими системами контролю та примусу до бажаної поведінки радянської адміністрації.

Обидві області мають переважно русифіковане, але українське населення. Проте з огляду на особливості регіону важливий не стільки рівень русифікованості населення, скільки частка та сила сімейних зв'язків етнічних росіян. Лише зруйнувавши чи мінімізувавши ці зв'язки, ми зможемо запустити формування власне місцевого регіонального почуття патріотизму, якому буде властива проукраїнська (в силу історичного розвитку регіону) спрямованість.

Російська окупація частини території Донецької та Луганської областей призвела до різкого погіршення демографічної ситуації на всій цій території, особливо в окупованих містах і районах. Негативні тенденції спостерігаються по всіх трьох основних факторах, які визначають динаміку чисельності населення: міграція, народжуваність, смертність.

*к.т.н. Жилін А.В. (НТУУ "КПІ ім. І. Сікорського")
Носенко А.В. (НТУУ "КПІ ім. І. Сікорського")*

ФОРМУВАННЯ ВИМОГ ДО ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В ХМАРНИХ СХОВИЩАХ

Відповідно до Указу Президента України № 32/2017 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року "Про загрози кібербезпеці держави та невідкладні заходи з їх нейтралізації" відповідно до якого було поставлене завдання щодо забезпечення створення єдиних основного та резервного захищених дата-центрів збереження інформації і відомостей державних електронних інформаційних ресурсів.

Найбільш перспективним шляхом до вирішення такого завдання є створення дата-центрів на основі хмарних обчислень (CloudComputing). Структура такого дата-центру є великомасштабною і характеризується обмеженістю в контролі над її ресурсами. Це обумовлює актуальність проблеми розробки вимог щодо реалізації захисту електронних державних інформаційних ресурсів в хмарних обчисленнях, враховуючи відсутність вітчизняних нормативно-правових актів в даній сфері.

Хмарні обчислення – модель надання можливості повсюдного і зручного мережевого доступу до пулу розподілених, обчислювальних ресурсів, які піддаються конфігурації (наприклад, мережі, сервери, засоби зберігання, додатки і сервіси), які можуть оперативнo надаватися і звільнятися на вимогу користувача. Звідси постає питання про забезпечення цілісності, доступності і конфіденційності при обробці інформації в хмарних обчисленнях, яке потребує комплексного вирішення.

Для вирішення поставленої задачі було досліджено такі основні міжнародні, національні стандарти та керівництва для забезпечення цілісності, доступності і конфіденційності при обробці електронних державних інформаційних ресурсів в хмарних обчисленнях як ISO/IEC 17788, ISO/IEC 17789, ISO/IEC TS 27017, ISO/IEC 27040, ISO/IEC 27018, NIST SP 500-292, NIST SP 800-144, NIST SP 500-299, ETSI TR 103 125, VIP 0117, ICTA-2.001:2016 та інші. На основі аналізу приведених стандартів сформовані вимоги до забезпечення відповідних властивостей інформації в хмарних сховищах: ідентифікації й аутентифікації суб'єктів та об'єктів доступу, обмеження програмного середовища, криптографічного та антивірусного захисту, забезпечення контролю захищеності та доступності інформації, тощо.

Таким чином, для забезпечення створення єдиних основного та резервного захищених дата-центрів збереження інформації і відомостей державних електронних інформаційних ресурсів хмарні технології є найбільш перспективним шляхом. Було проведено порівняння основних міжнародних, національних стандартів та керівництв у сфері хмарних обчислень та сформовані вимоги до оброблення та забезпечення основних властивостей інформації державних електронних інформаційних ресурсів в хмарних технологіях.

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ НЕГАТИВНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ЦІЛЬОВУ АУДИТОРІЮ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Зростання ролі застосування підрозділів інформаційно-психологічних операцій для ведення інформаційного протиборства пов'язано зі зміною характеру ведення сучасних локальних війн та збройних конфліктів. Виразним прикладом цього є гібридна агресія Російської Федерації проти України, яка в першу чергу почалася в інформаційному просторі та у подальшому призвела до анексії АР Крим та ведення бойових дій на Сході України. Основним об'єктом ураження у таких війнах, які використовують сучасні інформаційні технології, є індивідуальна та масова свідомість визначеної цільової аудиторії, на яку спрямований інформаційно-психологічний вплив. Зазвичай вплив на психіку військовослужбовців та цивільного населення має на меті пропагування війни, розпалювання ворожнечі, підсилення панічних настроїв тощо.

Сьогодні здійснення противником психологічного впливу на великі маси населення досягається за рахунок мережі Інтернет. Як правило, вплив міститься у текстових повідомленнях, аудіо-, відеоконтенті, що розміщується агентами на сторінках соціальних мереж та новинних сайтах. Ефективна протидія такому впливу потребує виконання етапів з моніторингу інформаційного простору, обробки інформації та визначення рівня небезпеки. Це потребує розробки науково обґрунтованих підходів.

Для оцінювання рівня негативного інформаційно-психологічного впливу, який розповсюджується інформаційними ресурсами мережі Інтернет пропонується ввести показники, які враховують ознаки загроз для визначеної цільової аудиторії, що містяться у контенті. У доповіді надається методичний апарат, який розкриває зміст кожного з показників та порядок його розрахунку. Загальний рівень здійснення негативного інформаційно-психологічного впливу оцінюється за допомогою інтегрального показника, що отримується за результатами мультиплікативної згортки. У подальшому запропонований підхід може стати підґрунтям для розробки спеціалізованого програмного забезпечення, яке дозволить підвищити оперативність одержуваних оцінок та мінімізує їх залежність від суб'єктивного фактору.

Запорожець С. А. (НУОУ)

ПІДХОДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ВОЄННІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Існує нагальна потреба запровадження загальнодержавного механізму управління процесом забезпечення інформаційної безпеки України у воєнній сфері. Цей процес є складним і багатограним, оскільки він може включати цільові

програми, проекти та окремі дії (заходи, роботи), які спрямовані на реалізацію певного порядку забезпечення інформаційної безпеки держави у воєнній сфері. Виконавцями цього процесу повинні бути як профільні структури у складі Міністерства оборони України та Збройних Сил України, так і інших суб'єктів Сектору безпеки і оборони держави, а також задіяні підприємства і установи України, що не відносяться до названих суб'єктів.

Метою тез доповіді є обґрунтування шляхів забезпечення інформаційної безпеки України у воєнній сфері в умовах гібридної війни.

Для того, щоб такий механізм управління міг бути запроваджений в Україні та став дієздатним (ефективним), необхідно створити систему забезпечення інформаційної безпеки держави у воєнній сфері. При цьому, створення системи потребує виконання певних умов, висвітлення яких є метою публікації. Такими умовами, як мінімум, мають бути наступні.

***Умова 1.** Прийняття єдиної термінології щодо інформаційної безпеки держави у воєнній сфері.* Необхідність цієї умови є очевидною і чи не найголовнішою, виходячи із того, що усі учасники процесу забезпечення інформаційної безпеки держави у воєнній сфері повинні однозначно розуміти один одного в ході спілкування та проведення практичних заходів.

***Умова 2.** Наявність концептуальних засад забезпечення інформаційної безпеки України у воєнній сфері,* які затверджує Президент України. Головне спрямування засад – визначення основних орієнтирів удосконалення інформаційної інфраструктури в інтересах створення, розвитку і захисту єдиного інформаційного простору воєнної сфери як базового елемента забезпечення інформаційної безпеки у цій сфері. Концептуальні засади мають ґрунтуватися на зрозумілій усіма зацікавленими суб'єктами єдиній термінології (виконанні умови 1).

Цей документ повинен стати нормативно-правовою основою як усього процесу забезпечення інформаційної безпеки України у воєнній сфері, так і його державного управління через запровадження відповідної системи.

Таким чином, після виконання наведених умов в Україні у перспективі може бути запроваджена відповідна організаційна структура загальнодержавної системи, забезпечення інформаційної безпеки України у воєнній сфері.

Капацун І.І. (НАДПСУ)

ОРГАНИ (ПІДРОЗДІЛИ) ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ З БОКУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Безумовним пріоритетом діяльності Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) є підвищення ефективності оперативно-службової діяльності органів (підрозділів) до виконання покладених на них завдань по забезпеченню реалізації державної політики у сфері охорони та захисту державного кордону шляхом впровадження і поширення інформаційних і комунікаційних технологій. Аналіз оперативної та воєнно-політичної

обстановки на Сході України, матеріалів наданих прикордонниками, які приймали участь в бойових діях в зоні АТО (ООС) показує, що проти нашої держави, ДПСУ та Збройних Сил з боку Російської Федерації (далі – РФ) активно проводяться інформаційно-психологічні операції (далі – ІПО). На їх проведення російське керівництво щорічно витрачає мільярди доларів. По суті проводиться повномасштабна інформаційна війна, яка стала війною на ураження та руйнування свідомості наших людей, в тому числі військовослужбовців ДПСУ. Деструктивний вплив досягається також шляхом проведення ІПО, які спрямовані проти персоналу та осіб, що приймають відповідальні рішення, а також маніпулювання, дезінформація і навіть фізичне знищення.

Значного поширення отримали терористичні акції, що проводяться ДРГ не лише в зоні проведення АТО (ООС), а й в інших регіонах України. Для залякування населення і зниження морально-психологічного стану особового складу ДПСУ, сил АТО (ООС) незаконні збройні формування використовують демонстраційні та провокаційні бойові дії, здійснюють ряд інформаційно-психологічних акцій і дій, пов'язаних з приниженням авторитету прикордонного та воєнно-політичного керівництва України. Для досягнення визначених цілей застосовується повний спектр каналів комунікації. У результаті таких дій з боку РФ Україна стоїть на порозі затяжного воєнного конфлікту. Виходячи з характеру українсько-російського протистояння, для запобігання цьому, ІПО на Сході України мають здійснюватись в наступних напрямках: 1) *в зоні ООС* – для формування поглядів про законність рішень і планів воєнно-політичного керівництва України та населення України, яке мешкає на тимчасово окупованій території, особовий склад сил залучених для проведення ООС; 2) *на внутрішній території України* – для демонстрації впевненості дій українського керівництва і формування у населення та тимчасово переміщених осіб поглядів на підтримку рішень керівництва України; 3) *іноземні держави, в т.ч. і РФ* – для створення інформаційних умов позитивного сприйняття політики України.

Отже, інформаційна безпека – це принципово нове явище в житті суспільства і держави. Відсутність інформаційного захисту веде до втрати політичної незалежності, тобто до фактичного програшу війни невійськовими засобами.

к.в.н. Кацалап В.О. (НУОУ)

ІНФОРМАЦІЙНА ПЕРЕВАГА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Аналіз ведення інформаційних операцій Російської Федерації проти Естонії, Грузії та України дозволяє з упевненістю сказати, що Росія використовує всі напрямки ведення інформаційної операції проти своїх противників, однак успішні дії їй вдаються не всюди. Там, де завданням є впровадження у свідомість особи чи групи людей певної ідеї, модифікації їх поведінки, результати, досягнуті російськими підрозділами інформаційної

операції, не завжди прийнятні для них, а іноді їх можна назвати провальними. Зокрема, загальні підсумки інформаційної війни навколо грузинсько-російського збройного конфлікту за більшістю складових є поразкою Росії. Це не означає, що в певних напрямках дії російських підрозділів інформаційних операцій не можна визнати винятково успішними. Насамперед, це технічні напрямки впливу, покликані зруйнувати або придушити ворожі засоби розповсюдження інформації. Однак там, де йдеться про модифікацію поведінки чи то естонців, чи грузин, чи навіть окремих державних діячів у цих країнах, російські зусилля зазнали фіаско. В Грузії дії росіян навпаки призвели до консолідації політиків навколо президента, усунення якого так прагнула Росія.

Метою тез є визначення негативних чинників, що впливають на інформаційну перевагу Збройних Силах України в умовах ведення інформаційної операції. Слід зазначити, що вплив на широкі маси населення не є єдиним завданням учасників інформаційної боротьби. В ході інформаційних операцій плануються і здійснюються операції проти окремих осіб і цілих відомств, зокрема Збройних Сил України. Як відомо, Росія теж працює в цьому напрямку: "Малоефективне використання федеральними силами методів спеціальних інформаційних операцій в Україні", як результат, частковий вигреш в інформаційному плані, змусили Росію врахувати негативний досвід, зробити корективи в питаннях інформаційно-психологічної діяльності. Зараз вона координується на державному рівні помічником президента РФ. У збройних силах ці функції покладено на першого заступника начальника Генерального штабу ЗС Російської Федерації.

Отже, об'єктом інформаційної атаки з боку Росії є Східні регіони України. Росія, творчо осмисливши перебіг подій в Косово, Абхазії й Осетії, намагається побудувати схему інформаційної операції за зразками цих подій. В усіх згаданих випадках процес відторгнення території починався зі скасування автономії. Проблема сьогоденних подій на Сході України в тому, що росіяни мають схему розвитку подій, знають, які чинники в яких вузлах цієї схеми дають потрібний їм результат, і коригують свої дії відповідно до обставин, а українська сторона не аналізує того, що відбувається. Хоч варто було б провести порівняльний аналіз розвитку подій у згаданих регіонах та в Криму і зробити висновки щодо українського способу вирішення згаданих проблем.

*к.т.н. Кожедуб Ю.В. (ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського)
Ремигайло К.С. (ЧДТУ)*

ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЙ, ДЕ ЦИРКУЛЮЄ ІНФОРМАЦІЯ, ЩО ПОТРЕБУЄ ЗАХИСТУ

Організація є системою добре організованих планових інформаційних процесів, що надходять ззовні, та/чи, що циркулюють всередині, створюваних як результат діяльності спільної роботи колективу працівників. За цього далеко

не всі вони формуються свідомо керівництвом і/або працівниками, оскільки об'єктивна реальність відіграє свою помітну роль.

Функціональна модель – це система пов'язаних систем: окрім планованих, багато структурних елементів, процесів і функції виникають, зокрема, як результат помилок в управлінні, нерозуміння працівником поставленого завдання чи необ'єктивної оцінки досягнутого результату керівником. Неадекватний аналіз зовнішніх впливів, дублювання завдань, різноманіття рішень, психологія прийняття рішень та багато інших обставин є підставами для дослідження, що аналізує моделі управління організацією і пропонує ефективні рішення.

Важливим моментом створення інформаційної системи з метою автоматизації інформаційних процесів організації є аналіз функціональної взаємодії об'єктів автоматизації. Аналітики наводять результати у вигляді функціональної моделі. Склад функціональної моделі істотно від контексту конкретного підприємства і може бути представлено за допомогою широкого спектра керівних документів у вигляді текстової і графічної інформації.

Система управління інформаційною безпекою є, перш за все, системою документації, на всі процеси, що стосуються інформаційної діяльності, та яка упорядковує інформаційні відносини організації. Зазначена система документації відповідає вимогам міжнародних стандартів серії ISO/IEC 27k. Ця система документації також залежить від структури організації, виду чи форми власності організації, і, звичайно, сфери діяльності, оскільки інформація наявна скрізь і вимоги до неї наявні завжди, і, вони є специфічними (наприклад, через класифікацію інформації/інформаційних систем організації певної сфери діяльності).

Запропонована функціональна модель пов'язує службову інформацію, що циркулює в організації і систему управління інформаційною безпекою, що її створено за додатком А міжнародного стандарту ISO/IEC 27001.

Функціональна модель – це такий вид моделей, що відображає взаємозв'язок і взаємозалежність систем. У разі застосування системи управління інформаційною безпекою кожна з категорій безпеки (А.5–А.18) є системою, що безпосередньо пов'язана і взаємодіє з іншими системами. Кожну категорію безпеки можна відобразити набором правил, що містяться у процедурах, інструкціях, методиках, політиках безпеки тощо, системоутворювальним елементом якої є інформація, що потребує захисту.

к.т.н. Кубявка М.Б. (ВІКНУ)

к.т.н. Кубявка Л.Б. (КНУ імені Тараса Шевченка)

ПРИРОДНОМОВНИЙ ТЕКСТ ЯК ПОВНОЦІННИЙ СЕГМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ І ДЖЕРЕЛО СУГЕСТИВНОГО ВПЛИВУ

Як відомо під інформацією розуміється те нове, що повідомляється адресатові і справді для нього є новим. Це означає, що поняття інформації є

соціально-психологічним і відносним поняттям: не все те, що для автора здається новим, таким буде для реципієнта. Звідси впливає кардинальне, найосновніше завдання - враховуючи психологію, обізнаність, соціальний статус реципієнтів, залишати в тексті тільки те, що буде доречною інформацією для них. А також визначити доцільний обсяг уже відомого як основу для нового у тексті.

При цьому тексту потрібно уявлення як фрагмент загальної інформаційної системи суспільства, в якому він виконує роль засобу впливу на людей, а суспільство пропонується розглядати як кібернетичну систему, в якій відбуваються інформаційні процеси.

Інформаційна доцільність тексту тримається на таких засадах: чи потрібна ця інформація читачеві в даних соціальних умовах; чи не руйнує (або навпаки - чи зруйнує, якщо потрібно) соціальні цінності, стереотипи дана інформація; чи не порушує (або навпаки - чи порушить, якщо потрібно) ця інформація рівновагу в суспільній інформаційній системі і чи не станеться (або навпаки - чи станеться, якщо потрібно) від того інформаційних руйнувань, вибухів у суспільній інформаційній системі?

Рівновага соціальної інформаційної системи визначається потребами суспільства в певній інформації, яка може задовольнити суспільні інтереси, і полягає в нормальному співвідношенні відомого й нового. Якщо людям розповідати тільки вже відомі речі, то настає суспільний інформаційний голод, який може привести до руйнування інформаційної системи.

Дестабілізація суспільства можлива за рахунок "затоплення" його інформацією - щодня й одночасно необхідно розповсюджувати інформацію про підняття цін, соціальні катаклізми, убивства, розбазарювання грошей, земель, кризу влади - і ваше суспільство буде виглядати загнаним конем.

Дозована й запланована інформація дозволяє керувати суспільством без соціальних стресів і вибухів. Але при цьому, певно, назавжди до кінця не вирішеним залишиться питання вимірювання інформації в соціальній системі. Як точно виміряти обсяг доцільної інформації? Скільки потрібно інформації для рівноваги в системі?

Саме розробці такої автоматизованій системі і приділено увагу авторів, а саме спеціалізованому програмному забезпеченню розповсюдження інформаційних матеріалів у соціальних мережах, як упередженого впливу для стабілізації рівноваги у суспільстві.

Лаврусь В. В. (НУОУ)

ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ПРОТИВНИКА В УМОВАХ ВЕДЕННЯ "ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ"

У сучасних умовах ведення бойових дій військ (сил) спрогнозувати ефект від інформаційно-психологічного впливу противника є складним завданням. Складність у проведенні розрахунків із визначення наслідків інформаційно-

психологічного впливу пов'язана з вимогами до показників та критеріїв, які для цього застосовуються. Так, в роботі для оцінки інформаційного впливу використовуються методи експертного оцінювання.

Метою тез є опис алгоритму виявлення ознак психологічного впливу противника в умовах ведення гібридної війни. Як приклад для оцінювання інформаційно-психологічного впливу можемо застосувати метод визначення віддаленої ваги оцінок. Сутність методу полягає в поєднанні експертного методу шкальних оцінок та методу визначення медіани та квартилей.

На першому етапі в методі визначення медіани та квартилей проводиться експертне опитування результати якого є розрахунок коефіцієнтів відносної важливості способів інформаційно-психологічного впливу.

Другим етапом є формування варіантів інформаційних дій, необхідних при виробленні рекомендацій щодо способів інформаційно-психологічного впливу якими буде досягається поставлена мета.

Під час проведення експертного опиту складається матриця, в яку вписуються основні способи інформаційно-психологічного впливу, цілі і завдання. Клітки матриці заповнюються значеннями коефіцієнтів відносної важливості вказаних способів, виражених в долях одиниць, але так, щоб сума коефіцієнтів в стовпцях дорівнювала одиниці.

Таким чином, запропонований алгоритм дозволяє визначити ознаки психологічного впливу противника. Це характеризує зміст інформаційно-психологічного впливу противника та являється основою для прогнозу поведінки особового складу.

Легомінов В.О.(ВІКНУ)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВУТКУ НЕЛЕТАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В КОНТЕКСТІ СТРИМУВАННЯ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

З огляду на останні події в світі, пов'язані зі сферою державної безпеки, а саме вбивство экс-розвідника Сергія Скрипаля у Великій Британії та масштабні кібератаки вірусами WannaCry та Petya у 2017 році, слід визнати, що кількість проявів гібридних війн збільшується щороку. Сьогоднішні технології дозволяють створювати зовсім новий вид ведення "бойових дій". Одним з інструментів гібридної війни є психологічний вплив на противника. Але психологічний вплив – це не тільки використання інформаційно-психологічних матеріалів, спрямоване на зміну поведінки цільової аудиторії, а і застосування зброї нелетальної дії в контексті впливу на свідомість (підсвідомість) людини.

Основна мета використання такої зброї – нейтралізація, а не смерть противника; шкода здоров'ю і фізичному стану людей при цьому повинна бути зведена до мінімуму. Використання такої зброї має на меті змусити об'єкт впливу відчути біль та страх, коли насправді йому майже нічого не загрожує. Цей психологічний вплив змушує об'єкт припинити активні дії на короткий термін. Окрім нейтралізації противника, перевагою є можливість застосування

такої зброї в населених пунктах без загрози загибелі цивільного населення, оскільки використання нелетальної зброї покликане звести до мінімуму можливість ненавмисних жертв.

До даної категорії озброєння відноситься великий комплекс механічних, хімічних, електричних та світлозвукових пристроїв, що використовуються збройними силами і спецслужбами для психофізичного і травматичного впливу на противника, тимчасового виведення його з ладу, а також для захоплення об'єкта впливу живим. На сьогодні розробці та застосуванню нелетальної зброї приділяється підвищена увага, утворюються спеціалізовані структурні підрозділи на державному рівні, що займаються даним питанням. Проблеми розробки нових технологій, встановлення чітких правил та зобов'язань при створенні та застосуванні нелетальної зброї вимагають системного підходу, а саме міжнародної координації.

*Малхазов Є.С. (ВІКНУ)
Голібардов Є.Д. (ВІКНУ)*

ПЕРСПЕКТИВНА МОДЕЛЬ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ДІЙ ЦЕНТРІВ ПсО ЗСУ НА ОСНОВІ ДОСВІДУ КРАЇН НАТО

Головним завданням психологічних операцій є передача конкретної інформації та індикаторів до цільової аудиторії, щоб вплинути на їхні почуття, мотиви, критичне мислення і, зрештою, на діяльність та поведінку організацій, груп чи індивідів. Якщо основні цілі цих операцій не змінювались десятиліттями і є актуальними сьогодні, то способи їх досягнення є застарілими і потребують реформації.

Підрозділи спостереження та спеціальних дій центрів ПсО виконують завдання в прифронтових районах в зоні проведення ООС з метою впливу на свідомість і поведінку місцевого населення та поліпшення ставлення до військовослужбовців ЗС України. Така діяльність вимагає чіткого та ефективного алгоритму планування та виконання заходів інформаційно-психологічного впливу в рамках акцій (дій), що проводяться. Нажаль, у наявній українській моделі роботи підрозділів спостереження та спеціальних дій відсутні ключові складові аналогічної системи країн НАТО, наприклад, поетапна перевірка доцільності, консультування з рядовим складом та стандартизований розподіл часу для підготовки операції.

Враховуючи стрімку євроатлантичну інтеграцію України, варто звернути увагу на концепцію роботи американських підрозділів психологічних операцій. Їх модель передбачає прискіпливу увагу до найменших деталей. Вона враховує як теоретичну складову, так і практичну, а саме врахування особливостей цільової аудиторії, ландшафту місцевості, погодних умов, використання системного підходу до оцінки цих факторів; розробка стандартизованих документів для кожного параметру, доступ до яких повинні мати всі тактичні

групи, які приймають участь в операції; моделювання операції шляхом та відпрацювання основних практичних елементів таких як: спілкування з ЦА та іншими можливими об'єктами та дії відходу із зони проведення операції. Саме практична частина є найважливішою для успішного виконання операції.

Впровадження нових стандартів в українську систему планування та проведення психологічних операцій вимагає системного підходу, а також налагодження внутрішньої та зовнішньої комунікацій.

Малхазов Є.С. (ВІКНУ)

Мироненко І.Р. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З МЕТОЮ ДОСЯГНЕННЯ ВЛАСНИХ ЦІЛЕЙ НА ТЕРИТОРІЇ ІНШИХ ДЕРЖАВ

Однією з виключних особливостей міждержавних відносин протягом всієї історії є намагання однієї країни втрутитися у внутрішні справи іншої з метою дестабілізації внутрішньої ситуації в країні, лобіювання власних інтересів, сприяння прийняття вигідних для суб'єкта впливу рішень на державному рівні.

Дуже поширеним інструментом такого втручання є формування нових або фінансування вже існуючих політичних або громадських організацій, які можуть бути перетворені на маріонеткові.

Перш за все такі організації націлені на здобуття підтримки серед місцевого населення, що згодом може створити можливості для впливу не тільки на населення, але й на владу.

Основа їх діяльності полягає у допомозі певним індивідам або групам стосовно захисту їх інтересів або вирішенню їх проблем, на тлі конфлікту з державною системою, або в тих випадках, де держава виявляє бездіяльність або не спроможна надати необхідну допомогу.

Яскравим прикладом таких випадків є створення благодійних фондів певних організацій, які активно надають гуманітарну та правову допомогу. Наприклад громадські організації в зорієнтовані на захист прав та допомогу угорцям, що проживають на території України. Вони ведуть дуже активну діяльність і дуже добре фінансуються Угорщиною. За сприянням цих організацій місцеве населення постійно отримує гуманітарну допомогу у вигляді продуктів та речей першої необхідності, ремонтуються та фінансуються місцеві навчальні заклади, за допомогою чого просувається вивчення угорської мови, діти отримують путівки для відпочинку у дитячих таборах Угорщини та інших європейських країн. Всі ці заходи, спрямовані на завоювання довіри у місцевого населення, допомогли представникам цих проугорських організацій отримати керівні посади в місцевих органах влади, а також отримати представництво в обласних органах державної влади.

Також дуже активно в цьому напрямку діє Російська Федерація, фінансуючи певні організації та засоби масової інформації.

Аналіз цих питань може посприяти створенню механізмів, які б допомогли Україні просувати свої інтереси та протидіяти зовнішньому негативному втручанню у внутрішні справи нашої держави.

Марченко С. М. (НУОУ)

АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

Одним з основних методів ведення інформаційних операцій є інформаційний вплив, що здійснюється з метою інформаційного управління протидіючою (протиборчою) стороною. Під інформаційним управлінням розуміється механізм рефлексивного управління, коли керуючому впливу притаманний неявний, непрямий характер і об'єкту управління надається певна інформаційна картина, під впливом якої він формує лінію своєї поведінки.

Найбільш перспективними методами ведення інформаційної кампанії є саме методи інформаційного впливу на індивідуальну, групову і громадську (суспільну) свідомість (підсвідомість). Реалізація подібних методів на державному рівні вимагає перегляду ключових підходів до проведення зовнішньої і внутрішньої політики держави в інформаційну епоху.

Метою тез є опис алгоритму виявлення ознак психологічного впливу противника в умовах ведення гібридної війни.

Досвід показує, що досягнення значної інформаційної переваги над противником і вдосконалення існуючої в США системи проведення інформаційних (психологічних) операцій була доведена після аналізу американськими експертами результатів операцій проти Югославії, Афганістану, Іраку. В ході цих кампаній військові переконалися у величезному потенціалі маніпулюванням інформацією. Прикладом такої групи є група фахівців, яка висвітлювала конфлікт в Югославії. Саме там був в повному обсязі апробований увесь цикл заходів щодо стратегічного інформаційного протиборства: від дискредитації політичного керівництва перед початком конфлікту до вигідного освітлення подій в ході збройної агресії.

Запобігання можливим загрозам та протиправним діям може бути забезпечено різними заходами і засобами, починаючи від впровадження філософії глибоко усвідомленого відношення до проблеми інформаційної безпеки та захисту інформації до створення глибокої, ешелонованої системи захисту фізичними, апаратними, програмними і криптографічними засобами.

Враховуючи викладене, необхідно констатувати, що в наслідок цілеспрямованої інформаційної діяльності зарубіжних країн та недостатній увазі української влади до формування і реалізації власної державної інформаційної політики (просуванню позитивного іміджу України за кордоном, протидії негативним інформаційно-психологічним впливам тощо), нині захист інформаційного простору України, свідомості її громадян, є одними з найбільш гострих питань національної безпеки держави.

ОРГАНІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В ІНТЕРЕСАХ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ ОПЕРАТИВНИХ СИЛ

Україна, яка є мішенню РФ у "гібридній" війні, гостро потребує дієвих і апробованих засобів протидії. Полем битви наразі є не тільки фізичний простір країни, а предметом – її суверенітет і територіальна цілісність, а й "серця та розум" українських громадян і, відповідно, лояльність та підтримка світової спільноти. У цій війні переможе той, чия розповідь (наратив) переможе. Отже, критичної ваги набувають механізми формування цього наративу, канали його поширення, прийнятність сформованого наративу для аудиторії, перехід від політики реагування до проактивної політики.

Метою тез є дослідження стратегічних комунікацій в інтересах операції Об'єднаних оперативних сил.

Стратегічні комунікації є тим інструментом, що відповідає всім зазначеним вимогам, а також застосовується в сучасній практиці провідних акторів міжнародного простору. З огляду на специфічний стан неоголошеної війни в Україні для застосування нашою державою інструменту стратегічних комунікацій вважаємо за доцільне звернутися передусім до досвіду НАТО.

Стратегічні комунікації в інтересах операції об'єднаних оперативних сил передусім мають бути спрямовані на підрив і делегітимізацію противника у спосіб набуття підтримки й визнання з боку місцевого населення, електорату своєї країни, міжнародної громадськості та всіх інших цільових груп. Сутність стратегічних комунікацій полягає в тому, що сформульовані для різних цільових аудиторій меседжі не конфліктують один з одним.

Отже, змістовим ядром стратегічних комунікацій є формування [стратегічного] наративу – переконливої сюжетної лінії, яка може пояснити події аргументовано і з якої можна дійти висновків щодо причин перебування держави в конфлікті, значення цього становища та щодо перспектив держави в разі успішного виходу з нього.

к.т.н. Міхєєв Ю.І. (НУОУ)

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ОЦІНЮВАННЯ ПРОПАГАНДИ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА

Українське суспільство попри збройну агресію і нині знаходиться під впливом російської пропаганди, що стала одним з дієвих інструментів ведення гібридної війни проти нашої країни. Так, за допомогою пропаганди Росія виправдовує та прикриває присутність на території України своїх збройних сил. З іншого боку, російські ЗМІ всіляко намагаються демонізувати в очах російського та світового суспільства керівництво України. Аналіз перебігу подій, які відбувалися у 2014 році у Криму, свідчить, що тривалою була також і

пропагандистська підготовка до початку російської агресії в Україні, спрямована на дестабілізацію ситуації у країні за рахунок посилення недовіри нашого суспільства до керівництва держави, що поєднувалося з формуванням позитивного ставлення до Росії. У таких умовах розкрити та зірвати наміри противника можливо лише шляхом системного аналізу пропагандистських матеріалів, які він розповсюджує за допомогою засобів масової комунікації.

У цілому оцінювання пропаганди передбачає вивчення джерела, змісту, цільової аудиторії, середовища та наслідків пропагандистського впливу, спрямованого на визначену цільову аудиторію. Для цього можуть бути використані різні підходи, які ґрунтуються на технологіях контент-аналізу текстових повідомлень. Актуальним питанням в умовах обмежених часових та людських ресурсів залишається завдання з автоматизації обробки та оцінювання текстових повідомлень, які розповсюджуються на сторінках новинних сайтів та соціальних мереж Інтернету.

У доповіді розкриваються основні завдання з автоматизації оцінювання пропаганди держави-агресора. Для розробки показників з оцінювання текстових повідомлень, які розповсюджуються у мережі Інтернет запропоновано SCAME-метод, суть якого полягає у виконанні завдань з аналізу: джерела пропагандистських повідомлень; змісту повідомлень (контент-аналіз); цільових аудиторій (ЦА); середовищ розповсюдження пропагандистських впливів; бажаних для противника наслідків реалізації пропагандистських впливів. Оперативність виконання завдання з контент-аналізу забезпечується шляхом програмної реалізації алгоритмів фільтрації, які передбачають наявність визначеного тезаурусу для кожного з таких показників: сенсаційність повідомлення, рівень емоційної насиченості повідомлення, ступінь аргументованості висловлювань у повідомленні.

Передбачається, що програмна реалізація процесу збирання та оцінювання пропаганди дозволить оперативно отримувати данні про: чисельність ЦА; витрати противника на інформаційно-психологічні заходи; ефективність психологічних акцій, залучених суб'єктів впливу. Це позитивно відобразиться на організації відповідних заходів з протидії негативним психологічним впливам та у цілому підвищить ефективність діяльності аналітичних підрозділів Збройних Сил України.

к.і.н., доц. Онищук М.І.

(Державна наукова установа "Книжкова палата України імені Івана Федорова")

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВО ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ЗМІ

Аналіз і узагальнення деяких особливостей інформаційно-психологічного протиборства, а також діяльності вітчизняних ЗМІ в умовах нових викликів і загроз для нашої держави засвідчує наступне: по - перше – сучасний розвиток форм, способів, методів, технологій діяльності ЗМІ спрямований на

формування нового покоління психологічних війн. Якщо раніше в період підготовки і в ході воєнних операцій ЗМІ застосовувались фрагментарно, здійснювали, головним чином інформаційно-пропагандистське забезпечення застосування військ (сил), то в сучасних умовах головні зусилля зосереджуються на переформатуванні свідомості населення і військовослужбовців збройних сил протидіючих сторін. Для цього застосовуються основні форми і способи впливу: переконання, навіювання, а також особливі прийоми – дезінформування, маніпулювання, розповсюдження чуток і міфів. Головна мета – розпорошити світоглядні орієнтири, зруйнувати національні цінності, викривити духовні ідеали, переконати противника в справедливості своїх цілей.

По - друге – сучасні тенденції розвитку систем телекомунікацій та їх використання в операції об'єднаних сил говорять про подальше зростання ролі і місця морально-психологічного чинника в ході збройної боротьби. Застосування ЗМІ в бойових умовах набуває всеосяжного, планетарного масштабу, охоплює величезні маси людей, характеризується безкомпромісністю і високим ступенем ефективності. У зв'язку з цим, поряд з вдосконаленням форм, способів і технологій впливу, особливої ваги сьогодні набуває проблема формування національної ідеї, ціннісних орієнтацій, патріотизму, консолідації українського суспільства на основі національної державницької ідеології.

По - третє – соціальні мережі та блогосфера сьогодні передують серед решти ЗМІ з точки зору оперативності, вдосконалення технологій і росту чисельності користувачів. Саме ці сегменти інформаційного поля потребують особливої уваги з боку держави і суспільства.

ЗМІ, як один із важливих інструментів підготовки і ведення інформаційних операцій, активно використовуються для проведення "операцій базового ефекту". Це поняття нове, воно вимагає подальшого осмислення і наукового дослідження. На сьогодні, на наш погляд, – це, як правило, подія, навколо висвітлення якої зосереджені зусилля ЗМІ, органів державного і військового управління, політичних партій, громадських організацій, іншими словами – весь спектр того, що ми називаємо "стратегічними комунікаціями".

Онищук В.С. (НУОУ)

СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ЗАХОДІВ МІЖНАРОДНОГО ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Аналіз нормативно-правової бази Міністерства оборони України та Збройних Сил України свідчить про те, що система інформаційної підтримки заходів міжнародного військово-технічного співробітництва Міністерства оборони України досі визначена тільки фрагментарно.

Основними причинами зазначеної ситуації стали недоліки у:

вірному розуміння сукупного інформаційного ресурсу (ІР) Міністерства оборони України, механізми його продукування і використання та концептуальні положення;

забезпеченні взаємодії у кризових ситуаціях елементів системи оперативного моніторингу, які пов'язані з формуванням динамічної складової ІР; зосередженні зусиль на захищеності ІР активними чи пасивними контрзаходами, поглибленні вивчення властивостей ІР певних класів із метою підвищення ефективності оперування ними;

запровадженні та постійному вдосконаленні системи статичного ІР сектору ресурсного забезпечення суб'єктів Міністерства оборони України.

Також постають задачі створення необхідних елементів інформаційної інфраструктури воєнної сфери; розробки засобів та процесів використання ІР; забезпечення захисту ІР.

Метою дослідження є визначення характеристик, що впливають на формування вимог до системи інформаційної підтримки заходів міжнародного військово-технічного співробітництва Міністерства оборони України.

Інформаційний ресурс Міністерства оборони України це – сукупність матеріально-технічних, фінансових, кадрових, медичних даних.

Сьогодні постає необхідність створення електронних бібліотек, автоматизованої системи управління адміністративно-господарськими процесами ЗС України, встановлення технічних умов і регламенту для доступу до статичних ІР суб'єктів Міністерства оборони України.

Оскільки комп'ютерні системи тепер безпосередньо інтегровані в інформаційні інфраструктури сучасного суспільства, засоби захисту повинні враховувати сучасні форми подання інформації. Це означає, що системи захисту повинні забезпечувати безпеку на рівні ІР, а не окремих документів, файлів або повідомлень.

Таким чином, система інформаційної підтримки заходів міжнародного військово-технічного співробітництва Міністерства оборони України повинна забезпечувати створення найкращих умов для ведення бойових дій (операцій) військами (силами).

Островський Ю.О. (ВІКНУ)

Алфьоров О.В. (ВІКНУ)

СУЧАСНА СМИСЛОВА ВІЙНА МІЖ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ

Розвиток технологій та поява нових видів зброї призвели до швидкої появи нових типів конфліктів, які є об'єктами дослідження фахівців з різних наукових сфер. Інформаційні війни є найбільш відомими серед населення, однак більшість спеціалістів сьогодні намагаються використовувати менш помітні технології впливу. Яскравим прикладом є смислові війни, що є унікальним видом протистояння у всіх трьох просторах. Спеціалісти такого

виду конфліктів використовують високотехнологічні та непомітні методи впливу для встановлення контролю над людською свідомістю та примушенням людей до виконання поставлених цілей та завдань. Сучасною смисловою війною виступає конфлікт між Україною та РФ.

Такі дослідники, як Г.Почепцов, Д.Видрін, В.Лепехін, А.Дев'ятов, С.Кургінян, Дж.Бланделл, Дж.Лакофф, Л.Ронфельд, впродовж тривалого часу вивчали смислові війни. Намагання встановити контроль над фізичним, інформаційним та віртуальним просторами є характерною рисою сучасних смислових війн. Головною метою смислових війн є трансформувати уся ціннісну картину світу аудиторії.

Актуальність дослідження полягає в тому, що за допомогою вивчення особливостей смислової війни між Україною та РФ можна проводити подальші дослідження для ефективного протистояння системі пропаганди РФ та створення нових образів та смислів. Безпека України залежить від швидкості реагування фахівців сучасних смислових війн на виклики подібних агресій, тому смислова війна між Україною та РФ потребує подальшого вивчення.

Визначення головних аспектів смислової війни між Україною та РФ є метою дослідження. Пріоритетними завданнями є визначення теоретико-методологічних основ смислової війни як нового типу сучасних війн, аналіз українсько-російської смислової війни, дослідження особливостей медіасупроводу ключових подій та явищ в контексті смислової війни між Україною та РФ.

Аналіз смислової війни показує, що РФ не продукує нові смисли та образи, а використовує перевірені часом методи. РФ використовує російські та радянські фільми про війни або засоби маніпулятивного впливу, що несуть певні смисли, для мінімізації освітлення агресії РФ як незаконної. Україна на початку протистояння виявилась не готовою реагувати на дії Російської Федерації. Оборона від нападів РФ передбачала використання засобів та прийомів, що використовувались до війни, та розвиток якісно нових смислів.

Для дослідження особливостей висвітлення подій українсько-російського протистояння був використаний метод CARRDS. За допомогою методу виявлено, що медіа України продукували порівняно достовірну, актуальну, надійну, релевантну інформацію, в той час як повідомленням російських ЗМІ були притаманні замовність, афільованість з політичною елітою РФ, заангажованість та недостатня надійність джерел.

*д.філос.н., проф. Остроухов В.В. (НА СБ України)
к.т.н., с.н.с. Присяжнюк М.М. (НА СБ України)*

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТЕРОРИЗМУ

XXI століття характеризують загострення політичних, економічних, екологічних, техногенних і гуманітарних проблем, що стали набувати системного кризового та планетарного масштабу.

Перед українським суспільством, як і перед усім людством постає питання забезпечення в умовах глобалізації надійного захисту від сучасних небезпек, однією з яких сьогодні є тероризм.

Тероризм, як і будь-який вид людської діяльності, еволюціонує. Сьогодні "театром" терористичних дій стає весь світ, механізмом – насильство щодо цивільних мешканців, головним об'єктом – суспільство та громадська думка, а основним засобом досягнення вимог, погроз та підтримки інтересу – засоби масової інформації. З'являється поняття "інформаційний тероризм".

Основною метою сучасного тероризму є насамперед психологічний вплив на якомога ширшу аудиторію (залякування, привертання уваги громадськості, провокування до певних дій чи бездіяльності). Таким чином, тероризм – це засіб психологічного впливу. Його головний об'єкт – не ті, хто став жертвою, а ті, хто залишився живим; мета – не вбивство, а залякування і деморалізація живих; жертва – інструмент, вбивство – метод.

Цим тероризм відрізняється від диверсійних дій, мета яких – зруйнувати об'єкт (міст, електростанцію тощо) чи ліквідувати противника.

Цілі, подібні до терористичних, з давніх часів переслідували і фахівці інформаційної боротьби, намагаючись застосовуванням певним чином організованої інформації залякати та деморалізувати вороже військо, посіяти в ньому розбрат, завоювати довіру мирного населення, спровокувати вияви незадоволення владою у ворожому стані. Отже, спільно ознакою цих двох способів боротьби насамперед є мета – досягнення відповідного психологічного впливу.

Іншою спільною ознакою тероризму та інформаційної війни є ідея малої війни. Суть її – досягнення максимального результату за мінімальних затрат.

Споріднюючою ознакою даних явищ є також їх тісний зв'язок з процесами комунікації. Процеси обміну інформацією і діяльність ЗМІ набувають принципово іншого значення і для війни, і для боротьби шляхом терору. Така сфера життя, як національна безпека, зокрема й інформаційна, не могла залишитися поза впливом інформаційного фактору.

З одного боку інформація набула системо-утворюючого значення в усіх сферах життєдіяльності, з іншого – інформаційна інфраструктура набуває статусу критичної (життєво важливої для існування держави) й потребує для свого захисту збалансованої державної політики, зокрема в інформаційній сфері.

Відтак, набуває актуальності удосконалення інформаційних методів боротьби з тероризмом аніж ескалація лише військового протистояння з ним.

*к.н.держ.упр., доц. Петрик В.М. (ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського)
к філос.н. Гангал А.В. (ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського)*

ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ РОСІЙСЬКИХ І ПРОРОСІЙСЬКИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Неурядові проросійські організації в Україні існували давно та багато з них існує і дотепер. Основної шкоди для держави вони нанесли в період 2013-2014 років. В цей час вони активізували весь свій потенціал.

У цьому напрямку вони виконували *ряд завдань*:

інформування громадськості України про зовнішньополітичні пріоритети Російської Федерації на пострадянському просторі, нав'язування проросійських поглядів;

пропагування ідей єдності східнослов'янських народів, з використанням історичних засобів, для просування російських пріоритетів зовнішньої політики;

поширення серед російськомовного населення України атмосфери невдоволеності українською державною політикою та створення передумов для нестабільності в регіонах його компактного проживання;

формування суспільної думки в інтересах Росії та негативного ставлення до інтеграції України в світові структури, в першу чергу в НАТО та ЄС;

перешкоджання реалізації державних програм і планів, спрямованих на європейську і євроатлантичну інтеграцію України, в тому числі й проведенням громадських акцій;

демонстрація Росії в образі світового центру сили, держави-заступниці російськомовного населення України, гаранта стабільності і безпеки.

Діяльність цих неурядових організацій супроводжувалася такими *негативними наслідками*:

розпалювання конфліктів на національному, релігійному, соціальному ґрунті, провокування заворушень та інших акцій громадської непокори;

територіальні претензії до України;

підтримка автономістських ідей і сепаратистських сил частини населення України, надання їм моральної та матеріальної допомоги;

розроблення механізму іноземного втручання у внутрішні та зовнішні справи нашої держави;

здійснення спеціальних інформаційних операцій та акцій інформаційного впливу проти України шляхом розповсюдження відповідної інформації, спрямованої на дискредитацію окремих державних діячів, підрив внутрішньої стабільності та міжнародного авторитету України;

використання спецслужбами та ЗС РФ для проведення розвідувально-підривних заходів.

У доповіді проводиться аналіз діяльності визначених неурядових проросійських та російських організацій.

ЗАХИСТ ВІД ПРОВОКАЦІЇ В ІНТЕРНЕТІ

Як і фізичний світ, віртуальний світ населений людьми, які взаємодіють з іншими, утворюють складні соціальні і ділові взаємини. У кіберпросторі існують спільноти, великі і малі. Небезпеки в цифровому світі відображають небезпеки фізичного світу. Зараз провокації залишаються тими ж, що і були за часів наших батьків, але кіберпростір все видозмінює по своєму. Хоча напади в цифровому світі можуть мати ті ж цілі і використовувати багато з тих методів, що і напади в фізичному світі, все ж вони будуть істотно відрізнятися. Вони будуть простіше і ширше поширені. Буде складніше простежити, зловити, довести вину зловмисника

Щоб захиститися від провокацій потрібно грамотно на них реагувати. А грамотна реакція - це не емоційна реакція, а обдуману відповідь. Перше, що можна зробити у відповідь на провокацію - це нічого. Потрібно просто проігнорувати її. Намагайтеся не зв'язуватися з провокаторами, щоб не піддаватися їх впливу, а якщо вони самі на вас наполегливо нападають, то просто не помічати їх. Провокатор завжди розраховує на певну реакцію з боку людини, він чекає на відповідь. У деяких ситуаціях проігнорувати провокацію не представляється можливим. Раз вже конфлікту все одно не уникнути, можна зайняти кращу позицію в цьому протистоянні. Це буде плюсом для об'єкта в очах оточуючих.

Ще один хороший спосіб захисту від провокацій - це непередбачуваність. В такому випадку провокатори не зможуть вас прорахувати. Якщо ви будете діяти непередбачувано, непослідовно, нелогічно для провокатора, це може, як мінімум, змусити його нервувати, а як максимум, відмовитися від своїх ворожих намірів в адресу об'єкту. Провокатор бажає викликати у людини передбачувану реакцію своєї провокацією, значить треба позбавити його цього козира своєю непередбачуваністю.

Найголовніше - не потрібно боятися провокацій. Краще відпрацьовувати різні варіанти своїх дій у відповідь на ті чи інші провокації, тоді кожен зможе підготувати себе до інших. Провокації - це один із способів маніпуляції людиною. Але не завжди провокація - це маніпуляція. Часто це нічим не прикрита агресія. Людині кидають виклик, провокуючи її. Тому потрібно на них відповідати, не реагувати, а саме відповідати, обдумано і спокійно.

Одним з найнеобхідніших напрямків захисту нашого суспільства від інформаційно-психологічного впливу, на наш погляд, є створення методологічного апарату боротьби з провокаціями в Інтернеті. В рамках даного методологічного апарату необхідно створити методи виявлення провокацій з використанням автоматизованих програмних продуктів, розробка способів протидії провокаціям, розробка нормативної бази щодо притягнення провокаторів до відповідальності.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА"

Відповідно до Закону України "Про національну безпеку України" від 21.06.2018 державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій.

Цим Законом визначено також, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, кібербезпеки України тощо. Національна безпека України визначається як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Трактування феномену "інформаційна безпека" сучасними науковцями та фахівцями суттєво різняться. Не вироблено також єдиного методологічного підходу до оцінки такого явища, як "інформаційна безпека". Це обумовлює необхідність розгляду поняття інформаційної безпеки з урахуванням сталого поняттєвого апарату національної безпеки.

Оскільки інформаційна безпека є невід'ємною складовою кожної із сфер національної безпеки України та одночасно – важливою самостійною сферою забезпечення національної безпеки України, під цим кутом варто підходити до визначення інформаційної безпеки України. Так, Доктрина інформаційної безпеки України 2017 р. визначає національні інтереси в інформаційній сфері, як життєво важливі інтереси особи, суспільства та держави, а також актуальні загрози цим інтересам та національній безпеці України в інформаційній сфері.

Враховуючи викладене вище, інформаційну безпеку варто трактувати як *стан захищеності інтересів особи, суспільства та держави в інформаційній сфері, при якому досягається інформаційний розвиток (інтелектуальний, соціально-політичний, технічний, морально-етичний тощо), за якого сторонні інформаційні впливи не завдають їм суттєвої шкоди.*

Це визначення можна вважати найбільш оптимальним тому, що воно об'єднує пасивну (стан захищеності інтересів особи, суспільства та держави в інформаційній сфері) та активну (стан інформаційного розвитку інтересів особи, суспільства та держави) складові, а також передбачає поділ інформаційної безпеки на її різновиди (інформаційна безпека особи, суспільства та держави).

МЕТОД ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Мережеві технології впливу на масову свідомість і прихованого управління масами як і деструктивні впливи з використанням соціальних мереж (СМ) використовуються в усіх сферах життя. Зокрема, в Україні значного поширення набуло поширення деструктивних впливів у СМ у зв'язку з агресією Російської Федерації. Досвід антитерористичної операції та операції об'єднаних сил свідчить про те, що постійне зростання кількості ПсВ протиборчої сторони потребує удосконалення методів ПсВ з метою вчасної та якісної протидії деструктивним впливам протиборчої сторони та забезпечення інформаційної безпеки держави в умовах введення інформаційних війн.

СМ мають ряд переваг перед іншими засобами поширення ПсВ, до яких належить оперативність поширення, охоплення великих об'ємів ЦА та широкі можливості аналізу ЦА та ефективності проведеної психологічної акції, вірусне поширення інформації (вірусний маркетинг), застосування мікротаргетингу. Сьогодні для впливу в соціальних мережах використовують безліч методів: банерна реклама, контекстне наповнення, тематичні спільноти, акаунти.

На основі аналізу документу НАТО FM 3-05.301 "Тактика, методи та процедури процесу психологічної операції" виділено основні фактори, що впливають на ефективність ПсВ: якість контенту, приховування ПсВ(технології нейролінгвістичного програмування), майданчики розміщення продукції ПсВ.

Враховавши усі вище перелічені умови та фактори, було розроблено метод ПсВ засобами СМ, що полягає в наступних кроках:

1. *Визначення ключових завдань психологічного впливу.* Проводиться на етапі планування ПсО. На основі результатів моніторингу інформаційного наповнення соціальних мереж та прогнозування загроз інформаційній безпеці.

2. *Визначення ЦА та її характеристик.* Проводиться на етапі ЦА. Окрім врахування соціально-демографічних даних, інтересів, психологічного портрету потрібно врахувати структуру ЦА для визначення "лідерів думки" та "посередників", які є зв'язуючими елементами каналів поширення інформації.

3. *Визначення майданчиків СМ з високою концентрацією ЦА.* Проводиться на етапі аналізу ЦА. Визначають місце зосередження заданої аудиторії. Під ними розуміють глобальні майданчики (ВКонтакте, Facebook, LifeJornal) та локальні (спільноти всередині соціальних мереж, блоги, форуми).

4. *Розробка контент стратегії.* Проводиться на етапі розробки серії продукції ПсВ. Контент стратегія визначає: стилістику подачі інформації; форми маніпулятивних технологій, що підходять ЦА; час оновлення публікації; частота публікацій; час продовження публікацій.

5. *Оцінка ефективності поширення.* Виконується на етапі оцінювання ПсВ. Основні джерела інформації для дослідження ефективності ПсВ в СМ такі, як: дані веб-аналітики, аналіз дій користувачів в СМ, внутрішня статистика спільнот і блогів

в СМ, опитування, робота з фокус-групами.

д.т.н., проф. Сенченко М. І.

МЕРЕЖЕВА ОРГАНІЗАЦІЯ СВІТУ

У книзі А. Барда і Я. Зодерквіста "Нетократія" (інакше кажучи "влада мережі"), присвяченій аналізу мережевої організації світу як періоду переходу до Глобальної імперії, написано: "Перехід від старої до нової парадигми здійснюється поетапно. На першому етапі руйнування держави приводить до утворення все більшого числа субкультур, "племен" з вужчою ідентичністю і лояльністю. На другому етапі держава, що прийшла до занепаду, замінюється наддержавними утвореннями в політиці, економіці і культурі".

Таким чином, програма Г-олігархії по встановленню нового світового ладу за допомогою мережі включає: руйнування держави (через фрагментацію за допомогою впровадження в національні держави мережевої організації і мережевого поліцентризму управління); заміна держави наддержавними утвореннями (розмивання державного організму, інтеграція фрагментів в наддержавних і антидержавних структурах – блоках для будівництва Глобальної імперії); створення Глобальної імперії.

Річард Хаас, президент однієї з трьох ведучих глобалістських структур – Ради з міжнародних відносин, – так прямо і заявив: "Система світового уряду має бути створена, а суверенітет має бути скасований... Нації мають бути підготовлені до задачі суверенітету світовим структурам... Це вже відбувається в торговельній сфері".

Процес поетапного переходу до Глобальної держави конкретизований в роботах Роберта Штрауса-Хупе, одного з головних ідеологів нового світового ладу, учителя багатьох відомих американських політиків, кумира американських неоконсерваторів. Ця група яструбів, що поклала ідеї Хупе в основу своєї програми, чинить великий вплив на владну еліту США і є її невід'ємною частиною. Суть ідеології Хупе полягає в наступній цитаті: "Національна держава є річчю минулого, а майбутнє належить гігантській державі". Ось, як він уявляє процес переходу до цієї "гігантської держави": "Новий світовий лад буде останньою фазою історичного переходу, і він покладе край революційному періоду цього століття. Завдання американського народу при цьому полягатиме в тому, щоб: знищити національні держави; повести ослаблені країни до формування більш широких союзів; зупинити за допомогою сили спроби саботажу нового світового ладу. З цієї цитати витікає, що встановленню нового світового ладу передуватиме період революцій. Революції готуватимуть прихід нового світового ладу. Підсумком планетарної революції повинно стати знищення національних держав.

Таким чином, майданчик для створення Глобальної імперії виявляється розчищеним. Національні суверенітети, інтереси і межі більше не стають перепонами на шляху її будівництва. Далі запускаються інтеграційні процеси формування союзів з розгублених народів, слабких і не здатних себе захистити

без заступництва національних держав.

*к.і.н. Супрунов Ю.М. (ВІКНУ)
Струнін Д.С. (ВІКНУ)*

ПЕРЕКЛАД ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ

У сучасному інформаційному світі роль перекладу невпинно зростає. Кожного дня завдяки перекладацькій діяльності передаються нескінченні потоки інформації, як на побутовому рівні – переклад художньої літератури, так і на офіційному, у т. ч. міжнародному рівні (переклад офіційних заяв та звернень представників держав, міжнародних організацій, текстів проектів угод), в науковій сфері тощо. Особливості перекладу при веденні перемов, узгодженню проектів угод завжди були полем інформаційного протистояння. Необхідність однозначного трактування тих чи інших понять визначило і назву міжнародних документів – трактат. Можна пригадати приклади різного трактування визначень (термінологічного мінування) при укладанні міждержавних угод між США та СРСР у сфері стратегічних озброєнь та протиракетної оборони, які обумовили претензії сторін до позицій розгортання радіолокаційних станцій чи чисельності та типів носіїв стратегічних ракет.

Якщо до недавнього часу переклад іноземних засобів масової інформації (ЗМІ) вважався засобом посередництва між державами для налагодження відносин, встановлення співробітництва, то сьогодні переклад трансформувався в ефективний інструментарій ведення інформаційного впливу. Використовуючи потужності ЗМІ, міжнародні актори мають змогу вправно маніпулювати аудиторією для досягнення своїх політичних цілей через використання свідомо некоректного перекладу, тенденційного відбору джерел та статей (повідомлень), їх контенту, створення ілюзій стосовно значущості відібраних джерел тощо.

Велике значення має лінгвістична доступність цільової аудиторії чи навпаки, залежність її від перекладу на рідну мову, що характерно для населення України, Росії та інших країн бывшего СРСР відносно західних ЗМІ, що унеможлиблює роботу із оригінальним текстом. Також важливо мати потужні інформаційні ресурси, які спеціалізуються на перекладі іноземних ЗМІ та вибіркової публікації таких матеріалів мовою цільової аудиторії. Прикладом таких ресурсів є inosmi.ru, inopressa.ru, habr.com, russian.rt.com/inotv тощо, які, попри їх комерційну направленість, надають можливість Російській Федерації формувати належне сприйняття контенту іноземних ЗМІ російськомовної цільової аудиторії в багатьох країнах бывшего СРСР, в першу чергу свого населення, та в Україні і Білорусі.

Це визначає актуальність створення власних інформаційних ресурсів, які спеціалізуються на перекладі та використанні контенту іноземних ЗМІ, а також оперативного моніторингу відповідного контенту аналогічних спеціалізованих ресурсів для російськомовної (україномовної) цільової аудиторії.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДІВ ОБРОБКИ РИЗИКУ ЧЕРЕЗ ПРОГРАМНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ

З метою створення ефективної системи діяльності по захисту інформації необхідно досліджувати інформаційні активи та інфраструктуру, а також запропонувати конкретні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки. Це можливо виконати на основі аналізу інформаційних ризиків.

Доцільно розглядати повний процес управління інформаційним ризиком по пунктах. За допомогою встановлення контексту, організація формулює свої цілі, визначає зовнішні і внутрішні параметри, які слід брати до уваги при управлінні ризиками. Далі ми повинні ідентифікувати джерела ризику, області дії, події (включаючи зміни в обставинах) і їх причини, а також їх потенційні наслідки. Аналіз ризику включає подальше усвідомлення ризику та забезпечує вхідну інформацію для оцінювання ризику і рішень щодо необхідності подальшого впливу на ці ризики, а також найбільш підходящих стратегій і методів впливу. Після нього передбачається процес оцінки ризику, в ході якого виявляються впливи, які можуть залишати зміни в цілях, і аналізується ризик щодо наслідків і їх ймовірностей.

Після того, як ризик був оцінений, керівництво організації повинно прийняти рішення про методи його обробки. Існує чотири можливих методи обробки ризику:

- метод прийняття ризику;
- метод зниження ризику;
- метод ухилення від ризику;
- метод передачі ризику.

Для якісної оцінки та реалізації методу передачі ризиків підприємства та компанії все частіше використовують програмний інструментарій, який економить час та ресурси на додаткові аудиту. Одним з таких методів є OSTATE - оцінка критичних загроз, активів і вразливостей, сутність якої полягає в тому, що для оцінки ризиків використовується послідовність відповідним чином організованих внутрішніх семінарів (так званих workshops). Оцінка і обробка ризиків здійснюється в три етапи, яким передують набір підготовчих заходів.

Не менш ґрунтовний підхід використовується і в широко відомому методі оцінки ризиків SRAMM. У цьому методі основний спосіб оцінки ризиків – це ретельно сплановані інтерв'ю, в яких використовуються докладні опитувальні листи. Спочатку виявляється сама доцільність детальної оцінки ризиків. Якщо інформаційна система організації недостатньо критична, то до неї застосовується стандартний набір механізмів контролю, описаний в міжнародних стандартах, що містяться в базі знань SRAMM.

ХРОНОЛОГІЧНА (ІСТОРИЧНА) ЗБРОЯ ЯК ЗАСІБ ВЕДЕННЯ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИБОРСТВА

Аналіз теперішнього стану речей у світі дозволяє говорити, що інформаційна складова геополітичного протиборства стала одним із головних способів ведення силової політики між державами. Адже з розвитком інформаційного суспільства появились нові форми ведення війни, які сильно відрізняються від класичних форм її ведення. Тому необхідно чітко класифікувати нові виклики, що можуть загрожувати інформаційній безпеці нашої державі та розробити гнучку систему, що зможе вчасно та ефективно відреагувати на появу інформаційних загроз та нових викликів.

В ході геополітичного інформаційного протиборства потрібно виокремити наступні інформаційні складові: концептуальна-методологічна; хронологічна(історична); фактологічна та лінгвістична зброя.

В роботі розглядаються окремі аспекти хронологічної (історичної) зброї, яка є визначає вплив на масову свідомість, використовує інформацію хронологічного порядку проходження фактів та явищ, їхнього взаємозв'язку між ними (причинно-наслідкові зв'язки). Вона впливає на історичну свідомість та пам'ять, історичні традиції та історичних героїв.

Ця зброя дає знання про історичну реальність, забезпечує цілеспрямований вплив на формування історичної свідомості суспільства. За змістом цей вплив охоплює: історичну пам'ять, історичні традиції, уроки минулого, історичний досвід тощо.

Конструктивне застосування: формування історичної свідомості народу, його самоідентифікація на фоні історичної спадкоємності і розвитку національної ідеології в об'єктивній взаємодії з іншими народами.

Деструктивне застосування ("історичні" війни): інформаційна моральна ліквідація національних героїв, перекручення/знищення історичної пам'яті, історичних традицій народу і зведення його до категорії неісторичних. Це дає змогу глобальним гравцям використовувати такий народ як розмінну монету в геополітичних "ігрищах" або ж як "будівельний матеріал" реалізації власних геоісторичних проектів.

Різне трактування історичних подій в контексті інформаційного протиборства може визначати суттєві проблеми міждержавних відносин. В доповіді проводиться аналіз проблемних історичних питань взаємовідносин України з Польщею, Угорщиною, Румунією, Росією, в яких можна чітко прослідкувати застосування хронологічної зброї, визначити наративи інформаційних компаній, які обумовлені визначеними проблемними питаннями.

Отже в інформаційну епоху та всеохоплюючої глобалізації в Україні необхідно сформувати гнучку державну інформаційну політику та механізми забезпечення інформаційної безпеки, що дозволить їй оперативно та ефективно

реагувати на загрози і виклики.

*к.і.н. Супрунов Ю.М. (ВІКНУ)
Колодюк М.А. (ВІКНУ)*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ "ВІКНА ОВЕРТОНА" ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА СУСПІЛЬНУ СВІДОМІСТЬ

Актуальність дослідження обумовлена тим, що у сучасному світі щоденно розширюються межі застосування інформаційно-психологічного впливу на свідомість людини, адже ведення інформаційного протиборства не потребує значних економічних витрат, не є обмеженим в часі та просторі, а також надає можливість широкого використання методів, непомітних для об'єктів впливу.

Метою дослідження є виявлення особливостей застосування технології "Вікна Овертона" як інструменту для здійснення інформаційно-психологічного впливу на суспільну свідомість "великих груп". Вікно Овертона є моделлю зміни бачення певних проблем у суспільстві. Відповідно до цієї концепції для кожної ідеї існує вікно можливостей. Пересування меж цього вікна створює можливості для навіть абсолютно чужих суспільству ідей стати загальноприйнятними, і навіть законодавчо закріпленими.

Для успішного впровадження даної технології необхідне послідовне виконання 5 етапів, що передбачають перехід ідей в певні категорії: 1 етап – від "немислимого" до "радикального"; 2 етап – від "радикального" до "прийняттого"; 3 етап – від "прийняттого" до "розумного"; 4 етап – від "розумного" до "популярного"; 5 етап – від "популярного" до політики. Будь-яка ідея, аби стати загальноприйнятною в суспільстві, має пройти ці 5 етапів.

Традиційно, технологія застосовувалася ліберальними демократіями західного типу для нав'язування нових, раніше незнаних, цінностей, таких як толерантне ставлення до гомосексуальних шлюбів і сімей, свідомої бездітності, евтаназії тощо.

Саме завдяки поетапній реалізації сценарію "Вікна Овертона" ідея про одностатеві шлюби стала прийнятною для суспільства. Так на першому етапі відбувся перехід ідеї про гомосексуальні шлюби з категорій "немислиме" в "радикальне": хоча й обговорення цієї теми ще не було прийнятим в суспільстві, проте окремі особистості, представники певних об'єднань, партій вже висловлювали свою точку зору з цього питання, а ЗМІ цитувати їх радикальні висловлювання. На другому етапі до обговорення залучили експертів (громадських діячів, політиків, науковців), які перенесли ідею в категорію такої, що має право на існування. На третьому етапі відбувалося створення прецедентів, прикладів для підтвердження висловлювань лідерів думок. На четвертому етапі ці випадки почали "популяризуватися" та постійно демонструватися в ЗМІ як звичайне та часте явище. І на п'ятому етапі відбулося офіційне перенесення ідеї в сферу державної політики: країни почали схвалювати закони, що легалізують одностатеві шлюби, а суди приймати рішення про юридичне визнання таких союзів.

Отже, технологія "Вікно Овертона" є потужною маніпулятивною технологією впливу на суспільну свідомість та модифікації особливостей сприйняття світу широкими верствами населення. Особливістю її реалізації на практиці є послідовне виконання 5 етапів. Тим не менш, технологія може бути успішно використана як інструмент під час ведення інформаційної війни. Саме тому обов'язковою складовою в стратегії інформаційної безпеки кожної держави мають бути заходи, спрямовані на виявлення, попередження та нейтралізацію негативного впливу таких технологій на власне населення.

*к.і.н. Супрунов Ю.М. (ВІКНУ)
Решитько В.Г. (ВІКНУ)*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ "СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ"

В умовах розвитку інформаційного суспільства в державі відбувається диверсифікація контенту, діяльність ЗМІ дедалі більше зміщується в інтернет, загострюється битва за інформаційні ресурси та забезпечення переваги для національного інформаційного контенту. Негативним чинником розвитку інформаційного суспільства є перенесення протистояння між державами в інформаційну сферу, що обумовлює необхідність захисту власного інформаційного простору. Як показує досвід провідних країн, дієвим та комплексним інструментарієм протидії виступає система стратегічних комунікацій (СК), яка дає можливість організувати ефективну відсіч деструктивним інформаційним кампаніям. В контексті впровадження досвіду країн НАТО є актуальним дослідження визначення СК.

"Заключний звіт Оперативної групи Оборонної наукової ради зі стратегічних комунікацій" Міністерства оборони США у 2004 році визначає СК, як *різноманіття інструментів, що використовуються державою для генерування розуміння глобальних відносин та культур, залучення в діалог ідей між людьми та інституціями, консультування осіб, які приймають рішення, щодо того, які наслідки для суспільної думки матимуть політичні рішення та вплив на поведінку за допомогою комунікативних стратегій.*

В "Політиці стратегічних комунікацій НАТО" (NATO Strategic Communications Policy) йдеться про *використання комунікативних можливостей і діяльності Північноатлантичного альянсу для підтримки політики Альянсу, операцій і заходів з метою просування цілей НАТО.*

В доповіді щодо стратегічних комунікацій Міністерства оборони США 2009 року стратегічні комунікації визначені як *процес інтеграції досліджень сприйняття аудиторії та зацікавлених сторін і врахування отриманих результатів під час реалізації політики, планування та операцій...*

RAND Corporation визначає стратегічні комунікації як *координовані дії, меседжі, зображення та інші форми сигналів або участі, що призначені інформувати, впливати чи переконувати цільові аудиторії у підтримці національних цілей.*

Джеймс Фарвел ("Переконання та сила: мистецтво стратегічних комунікацій") стверджує, що *стратегічні комунікації – це використання слів, дій, зображень чи символів для впливу на поведінку та думки цільової аудиторії для формування їх поведінки з метою просування інтересів чи політики або для досягнення поставлених цілей.*

У новій редакції Воєнної доктрини України 2015 року визначається, що *стратегічними комунікаціями є скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави.*

Згодом цей термін почав офіційно вживатися в інших нормах українського законодавства (Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, Стратегія сталого розвитку "Україна – 2020").

Кушнір О. В. (радник президента зі стратегічних комунікацій ГОСЛ) вважає, що *СК перетворюються в системоутворюючу складову сучасної цивілізації та є умовою її глобальних причому варіативних трансформацій, а нормативне визначення СК у Воєнній доктрині України свідчить про взаємопроникнення – комунікацій в нетрадиційні для неї області, і нетрадиційних областей – в комунікації.*

Кушнір О. В. солідаризуючись із В. А. Ліпканом, виділяє компоненти системи СК, взявши за зразок стандарти НАТО: *зв'язки з громадськістю (PublicAffairsandMilitaryPublicAffairs); публічна дипломатія та військові заходи в підтримку публічної дипломатії (PublicDiplomacyandMilitarySupporttoPublicDiplomacy); зв'язки зі ЗМІ (PressandMedia); інформаційні заходи міжнародного військового співробітництва (InternationalMilitaryCooperation); цивільно-військове співробітництво (CIMIC); дії в кіберпросторі; залучення ключових лідерів до проведення інформаційних заходів (KeyLeadersEngagement); внутрішня комунікація (робота з особовим складом/внутрішній PR); інформаційні операції (InformationOperations); психологічні операції (PSYOPS); інформування про ситуацію (VisualInfo/SituationAwareness) та документування подій на полі бою (CombatCamera); розвідувальне забезпечення проведення інформаційних заходів; показ дій військ (ShowofForce); введення в оману (MILDEC); безпека операцій (OperationSecurity); фізичний вплив (PhysicalAttack); протиборство в електромагнітному просторі (EMW).*

Таким чином, за визначенням Кушнір О. В.: *СК — це процес, який лежить в основі забезпечення національної безпеки України в цілому й реалізації державних інтересів, в т. ч. в інформаційній сфері, та до здійснення якого залучені не лише суб'єкти стратегічних комунікацій, а й суб'єкти з інших сфер діяльності.*

Фактично маємо таке розуміння СК, яке являє розширений варіант складових інформаційної операції у ЗС США (JointPublication 3-13: InformationOperations, 2014), та поєднує *"заходи з інформування та впливу"* на стратегічному і тактичному рівнях, що визначає дуже тонку грань у державній інформаційній політиці мирного часу та особливого періоду.

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Відповідно до загально-цивілізаційної закономірності будь-яке суспільство протягом усього періоду свого історичного розвитку проявляє себе як складна соціальна (соціально-технічна – в сучасних умовах) система, що проходить етапи створення, розвитку та самореалізації.

Формування всіх необхідних відносин в його соціальній сфері, її упорядкування, у цілому, є об'єктивним, до певного етапу розвитку спонтанним, стихійним процесом. Реалізація цього процесу відбувається на базі функціонування відповідної інформаційної системи, що формується під запити суспільства, особливо в умовах особливого періоду.

Актуальність дослідження полягає у необхідності наукового аналізу організаційно-правових засад формування та реалізації державної політики інформаційної безпеки України, використання досвіду провідних країн світу щодо державного реагування на загрози національній безпеці в інформаційній сфері, розробки обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення даного процесу в умовах інформаційної та смислової війни проти України, наслідком якої є сучасний збройний конфлікт на Сході України, інформаційні кампанії навколо європейських та євроатлантичних прагнень України тощо.

Наукова гіпотеза дослідження полягає в тому, що за умов формування цілісної системи нормативно-правової, організаційної та кадрової складових інформаційної політики держави з урахуванням світового досвіду будуть вирішені проблеми забезпечення інформаційної безпеки держави.

Мета дослідження: аналіз нормативно-правової, організаційної та кадрової складових інформаційної політики держави (у воєнній сфері) як фундаментального фактору інформаційної безпеки України.

Для досягнення мети необхідно вирішити ряд завдань:

дослідити становлення інформаційної політики держави, у тому числі в умовах особливого періоду;

дослідити інформаційну політику держави у воєнній сфері в контексті світового досвіду та євроатлантичної інтеграції України;

розглянути систему кібербезпеки Збройних Сил України, її основні компетенції та принципи побудови, як складової національної системи кібербезпеки України, в контексті світового досвіду;

провести SWOT аналіз системи кібербезпеки Збройних Сил України в умовах гібридної війни.

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ

Прагнення країн до міжкультурної комунікації, поширення своїх культурних, політичних, економічних цінностей створює умови для можливості нав'язування свого світогляду і програмування свідомості представників іншої культури з метою впровадження чужих їй цінностей. Це породжує поглиблення протилежної тенденції – культурної диференціації, пошуку і захисту власної ідентичності. В даний час, коли людство переходить від безпосереднього пізнання навколишнього світу до пізнання світу віртуального, який посилено подається як реальний, ці два взаємовиключних процесу активно розгортаються в інтернет-просторі. Інтернет-технології розвиваються так, щоб сприяти веденню сучасних інтернет-війн. Протягом останніх десяти років Росія неодноразово довела, що вона здатна розвивати свій кіберпотенціал і її інтеграцію з іншими військовими можливостями (наприклад, кінетичними, інтелектуальними та електронними війнами). Відповідна російська діяльність почалася в 2007 р. на сайтах Естонії, і на протязі останніх десяти років Росія постійно нарощувала і удосконалювала свій потенціал у цій сфері, хоча до останнього часу в парламенті РФ спростовували повідомлення про те, що в країні існують кібервойска. Методи ведення кібервійни, що використовуються Росією в українському кіберпросторі не нові, але вони, на думку М. Baezner і Р. Robin, ще не досягли такої інтенсивності, як під час конфлікту між Грузією і Росією в 2008 р. Новим елементом в українсько-російському конфлікті стала поява програм, включаючи Snake, OperationArmageddon і X-Agent, які демонструють розробку шкідливих програм подібних BlackEnergy для розвідки і наступальних операцій. В області інформаційно-психологічних операцій Росія дотримується власного "російського підходу", заснованого на інформаційно-психологічних технологіях, розроблених в Росії, а не запозичених у Заході або Сходу: рекламування привабливої і переконливої національної ідеї; впровадження сформульованої як програма практичної реалізації національної ідеї і побудованої на світогляді і світорозумінні росіян прагматичної ідеології; поширення цінностей, які пропонуються національною ідеєю Росії, привабливі для представників інших світових цивілізацій і культур і швидко поширюються, а правила соціальної і соціально-політичної поведінки індивідів в суспільстві і різних соціальних групах, що обумовлені і впроваджуються російською ідеологією, здаються найкращою альтернативою; сприяння потужному впливу російської національної ідеї, культури, ідеології на учасників конфлікту, їх уявлення, світогляді, етнічної самосвідомості і культурі, здатне не тільки впровадити в свідомість і підсвідомість учасників конфлікту нові ціннісні установки, але і надати їх колишнім ціннісним установкам нову культурно-цивілізаційний якість. При цьому онлайн

соціальні мережі, які володіють надзвичайною популярністю, є одним з основних інструментів інформаційно-психологічного впливу на значну частину населення в сучасному світі, оскільки одна з основних ідей розвитку інтернету – концепція Web 2.0, що дала змогу інтернет-користувачам створювати контент, а не просто споживати онлайн-матеріал, отримала можливість своєї реалізації саме в соціальних мережах. Тому адаптація інтернет-простору соціальних мереж для ведення інформаційних війн не повинна дивувати. Однак, як доводить практика, протидія українського інтернет-співтовариства інформаційно-психологічних атак з боку РФ призвело до конфронтації і до прагнення України до національної самостійності і незалежності, повернення до своєї культури і, відповідно, до національного і конфесійного початку: пафос національного визволення на час ставить етнічний менталітет в ієрархії культурних цінностей вище, ніж яку б то не було глобалізацію, асоційовану виключно з імперіалістичним пануванням світових держав. Оперуючи твердженням, що культура існує лише спираючись на безліч уявлень, образів і міфів, які існували і поширювалися протягом всієї історії людства, а самопізнання культури досягає повноти лише в фіналі її історичного циклу, Н.Хренов стверджує, що самоідентифікація нації передбачає участь в цьому процесі несхожої (чуждої) культури для здобуття повноти знання про себе: знання чужих культур може бути надзвичайно важливим для самопізнання, розуміння світу і практичних відносин. Але у всьому цьому ми розуміємо і стверджуємо тільки самих себе, формуємо, скільки б ми не пристосовувалися до чужих культур і як би не сприймали їх, тільки самих себе такими, як ми склалися і створювалися протягом тисячоліть. Крім того, без феномена ворога досягти в масових суспільствах солідарності неможливо. Як засіб для саморозуміння і, навіть, для самооновлення своєї культурно-національної ідентичності, а також для залучення широких народних мас в боротьбу за національну незалежність і об'єднання країни використовуються контрасти, а саме опозиція "свій – чужий". Аналіз інтернет-мемів українського сектора соціальних мереж довів, що при оціночному вираженні категорії "свій – чужий" представники інтернет-спільнот сприймають "своє" виключно як позитивне, а "чуже" – тільки як негативне. Таке спрощене трактування опозиції "свій – чужий" призводить до її трансформації в опозицію "свій – ворог". Найбільш значущими для диференціації "чужих" є: причетність до збройної агресії і дестабілізації ситуації на Україні (78%), специфіка розумових процесів, що відображає світоглядні установки і ціннісні пріоритети суб'єктів (13%), культурні та мовні відмінності (9%). Чутливість параметрів оцінки для категоризації "своїх" інша: ціннісні переваги національної самосвідомості, превалювання громадянських цінностей (49%), моральні якості (46%), приналежність до певного етносу (5%).

ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ ПРОГРАМНОГО КОМПЛЕКСУ ВИЯВЛЕННЯ "ТРОЛІВ" У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У сучасних умовах протидії тролінгу в соціальних мережах, актуальним завданням є синтезування програмного комплексу виявлення "тролів". Воно вирішується шляхом:

1. Побудови концептуальної моделі програмного комплексу.
2. Побудови об'єктно-орієнтованої моделі програмного комплексу.

У доповіді оприлюднюються результати виконання другого окремого завдання. Зокрема, об'єктно-орієнтована модель програмного комплексу виявлення "тролів" у соціальних мережах.

Метою даного дослідження є визначення можливостей та структури програмного комплексу виявлення "тролів" у соціальних мережах.

Для визначення можливостей та структури означеного програмного комплексу використано універсальну мову моделювання (Unified Modeling Language, UML). Так, можливості відображаються графічною діаграмою варіантів використання, наприклад:

1. Вибірання спільноти.
2. Аналізування коментарів.
3. Визначення "троля".

Логічна структура програмного комплексу виявлення "тролів" у соціальних мережах представлена за допомогою діаграм класів і діяльності. При цьому діаграмою класів відображається статична логічна структура. Вона утворюється класами з атрибутами, методами та статичними взаємозв'язками між ними. Тоді як динамічну логічну структуру представлено діаграмою діяльності. На цій діаграмі показано послідовність дій, умов їх виконання та потік об'єктів, що необхідні для виявлення "тролів" у соціальних мережах.

Фізична структура програмного комплексу виявлення "тролів" у соціальних мережах представлена діаграмами компонентів і розгортання. Діаграмою компонентів визначено архітектуру означеного комплексу шляхом встановлення залежностей між його компонентами. Водночас відомості про платформу, обчислювальні ресурси, що використовуються для програмного реалізування комплексу показано діаграмою розгортання.

Таким чином, завдяки побудові об'єктно-орієнтованої моделі програмного комплексу виявлення "тролів" у соціальних мережах визначено його можливості, логічну та фізичну структури. Можливості означеного комплексу відображено діаграмою варіантів використання. Завдяки цьому представлено його статичну та динамічну структури діаграмами класів і діяльності та, як наслідок, створено фізичну структуру. У кінцевому випадку стане можливим програмне реалізування комплексу на основі його об'єктно-орієнтованої моделі.

ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ ПРОГРАМНОГО ЗАСОБУ МОДЕЛЮВАННЯ ІНСАЙДЕРСЬКИХ ВТОРГНЕНЬ У СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ

У сучасних умовах протидії інсайдерських вторгненням у систему управління інформаційною безпекою, актуальним завданням є синтезування програмного засобу їх моделювання. Воно вирішується шляхом:

3. Побудови концептуальної моделі програмного засобу.
4. Побудови об'єктно-орієнтованої моделі програмного засобу.

У доповіді оприлюднюються результати виконання другого окремого завдання. Зокрема, об'єктно-орієнтована модель програмного засобу моделювання інсайдерських вторгнень у систему управління інформаційною безпекою.

Метою даного дослідження є визначення можливостей та структури програмного засобу моделювання інсайдерських вторгнень у систему управління інформаційною безпекою.

Для визначення можливостей та структури означеного програмного засобу використано універсальну мову моделювання (Unified Modeling Language, UML). Так, можливості відображаються діаграмою варіантів використання. Нею визначаються загальні межі і контекст моделювання інсайдерських вторгнень, формулюються загальні вимоги до функціональної поведінки програмного засобу, що синтезується. Як наслідок створюються передумови для подальшого його представлення логічною і фізичною моделями.

Статична логічна структура програмного засобу моделювання інсайдерських вторгнень у систему управління інформаційною безпекою представлена за допомогою діаграм класів і діяльності. Тоді як динамічну логічну структуру представлено діаграмою діяльності. На цій діаграмі показано послідовність дій, умов їх виконання та потік об'єктів, що необхідні для моделювання інсайдерських вторгнень.

Фізична структура програмного засобу моделювання інсайдерських вторгнень у систему управління інформаційною безпекою представлена діаграмами компонентів і розгортання. Діаграмою компонентів визначено архітектуру означеного засобу шляхом встановлення залежностей між його компонентами. Тоді як відомості про платформу, обчислювальні ресурси, що використовуються для програмного реалізування засобу показано діаграмою розгортання.

Таким чином, завдяки побудові об'єктно-орієнтованої моделі програмного засобу моделювання інсайдерських вторгнень у систему управління інформаційною безпекою визначено його можливості, статичну та динамічну логічну, а також фізичну структури. У кінцевому випадку стане можливим програмне реалізування означеного засобу за його об'єктно-орієнтованою моделлю.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ

Бурхливий розвиток інформаційної сфери, створення глобального інформаційного простору породили умови, за яких ведення будь-якого виду протиборства між державами супроводжується їх боротьбою у інформаційній сфері. Не стала винятком і воєнна сфера.

Інформаційно-психологічна боротьба є неодмінною складовою практично всіх збройних конфліктів останнього часу.

Ідея інформаційно-психологічної боротьби ґрунтується на використанні двох важливих факторів: життєдіяльність сучасного суспільства все більше залежить від інформації, обсяги якої постійно зростають, а також від того, наскільки ефективні рішення приймаються на її основі.

Захист військ (сил) від інформаційно-психологічного впливу противника – це комплекс погоджених за цілями, місцем та часом заходів, що проводяться у мирний і воєнний часи органами державного та військового управління усіх рівнів, командуючими (командирами) штабами, органами виховної та соціально-психологічної роботи з метою запобігання, зриву, нейтралізації і усунення наслідків негативного інформаційно-психологічного впливу противника на особовий склад військ і населення країни. Метою захисту є зниження небезпеки негативного інформаційно-психологічного впливу на органи військового управління, особовий склад військ (сил) та населення.

Отже, організація і ведення інформаційно-психологічних операцій є ефективним, малозатратним способом впливу на противника під час участі збройних сил у збройних конфліктах різної інтенсивності, миротворчих, гуманітарних операціях.

к.т.н. Чернишук С. В. (ЖВІ ім. С.П. Корольова)

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАГРОЗ У ВОЄННІЙ СФЕРІ

Одним із наслідків загострення воєнно-політичної обстановки навколо України стало зростання ролі інформаційно-психологічних загроз (ІПсЗ) у забезпеченні безпеки держави у воєнній сфері. Стрімке збільшення кількості таких загроз та постійне підвищення рівня їх небезпеки обумовило необхідність підвищенні як оперативності виявлення ІПсЗ, так і достовірності оцінювання рівня їх небезпеки з метою своєчасного реагування й протидії.

Окремі завдання з виявлення та оцінювання ІПсЗ у воєнній сфері за результатами моніторингу відкритих джерел інформації (ВДІ) покладено на спеціальні підрозділи Збройних Сил (ЗС) України. Зразки озброєння і

військової техніки, якими укомплектовані зазначені підрозділи, а також їх науково-методичне забезпечення на сьогодні мають суттєво обмежені можливості і вже не відповідають потребам військ у повній мірі.

Крім того, недостатність та розрізненість сил і засобів, виділених для ведення моніторингу ВДІ, недостатній рівень автоматизації, недосконалі алгоритми обробки та суб'єктивні методи аналізу добутих матеріалів на наявність ознак ІПсЗ в умовах постійного зростання кількості ВДІ та підвищення інтенсивності інформаційних потоків, які у них циркулюють, призводять до зниження ефективності виконання спеціальними підрозділами ЗС України завдань за призначенням.

Тому існує протиріччя між постійно зростаючою кількістю ВДІ за відсутності прийнятних підходів до раціонального використання обмежених сил і засобів, виділених у підрозділах ЗС України для моніторингу таких джерел, та потребою в ефективному виявленні та оцінюванні рівня ІПсЗ з причини недосконалості науково-методичного забезпечення відповідних засобів автоматизації.

Вирішення зазначеного протиріччя вимагає підвищення ефективності системи виявлення та оцінювання рівня небезпеки ІПсЗа результатами моніторингу ВДІ в умовах часових і ресурсних обмежень спеціальних підрозділів ЗС України.

У доповіді розглянуто типовий порядок організації та ведення моніторингу ВДІ спеціальними підрозділами ЗС України в інтересах виявлення та оцінювання рівня ІПсЗ. Проаналізовано існуючі підходи до виявлення та оцінювання рівня ІПсЗ, встановлено їх переваги і недоліки, визначено часові та ресурсні обмеження щодо такого виду діяльності у ЗС України. На рівні функціонування засобів моніторингу ВДІ запропоновано шляхи підвищення ефективності системи виявлення та оцінювання рівня ІПсЗ.

*к.і.н. Чорногор Я.О. (ВІКНУ)
Думлер В.К. (ВІКНУ)*

МОВНИЙ ФАКТОР ЯК ЕЛЕМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ЦІЛЬОВІ АУДИТОРІЇ

Про вплив на людей за допомогою мови написано значну кількість досліджень. Проте увага дослідників зазвичай прикута до питання, яким саме чином мова застосовується в комунікації для здійснення психологічного впливу. Основна ж увага в даному дослідженні зосереджена на наративі застосування мови, тобто позиціонує мову не як об'єкт-інструмент впливу, а як фактор.

Актуальність теми зумовлена ситуацією в мовній галузі, яка склалася в Україні. Її проблемність полягає в історично сформованому розподілі суспільства за критерієм використання двох домінуючих, і фактично конкуруючих, мов. Ця проблема визначається, як мовне питання. Наразі не

існує релевантної та достовірної інформації про пропорції їх використання в країні, але відомо, що розподіл відбувається за регіональним принципом із Заходу на Схід. Саме тому ця проблема зазвичай розглядається в контексті культурного розриву між двома умовними частинами України.

Мова є наріжним каменем в питанні консолідації українського суспільства. Мовне питання неодноразово застосовувалося в різних регіонах на різних рівнях і використовувалося як інструмент для маніпуляцій, як у внутрішньополітичному середовищі, так і ззовні. Проблема має глибоке історичне коріння, а сучасне становище має очевидні витoki. Неспроможність політичної влади, на етапі становлення України, сформулювати державницьку мовну політику і підтримати українську мову в якості загальнонаціональної, вилилося у проблеми від яких страждає сучасне суспільство.

Найвизначнішим викликом для нашої країни на даному етапі є війна на Сході. Однією з першопричин цієї проблеми була культурно-інформаційна незахищеність суспільства тих регіонів, невід'ємною складовою якої є мовне питання. Сучасна влада прийняла до уваги цей гіркий досвід і намагається створити позитивну тенденцію, впроваджуючи різні зміни для виправлення мовної ситуації в країні.

Подальше дослідження визначеної теми повинне дати відповідь на наступні запитання: яким чином мовний фактор може застосовуватись в контексті інформаційного протиборства; які підходи в роботі з цільовими аудиторіями застосовуються під час цього процесу; яким чином сформулювати пропозиції для ефективних (проти-)дій психологічного впливу на цільові аудиторії.

к.і.н. Черногор Я.О. (ВІКНУ)

Кучерявий Д.А. (ВІКНУ)

РЕЛІГІЙНИЙ ФАКТОР ЯК ЕЛЕМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ЦІЛЬОВІ АУДИТОРІЇ

Сьогоднішній соціум характеризується зростанням ролі релігійного фактора, що, в свою чергу, позначається на духовності людей, переоцінці їхніх цінностей. Ця проблема актуалізується помітним посиленням діяльності не тільки традиційних, але й нетрадиційних релігійних організацій, що впливають на суспільне життя, використовуючи різноманітні засоби впливу. Часто уявлення та переживання, норми і цінності нав'язуються індивіду всупереч його волі і свідомості. Тим паче, релігійні лідери впродовж століть вишукували прийоми, за допомогою яких можна вплинути на психіку людини. Для утвердження свого впливу вони використовували різні засоби з метою підпорядкування, залучення, маніпуляції.

Одним з таких соціально-психологічних механізмів, які використовуються релігією, є процеси нав'ювання. Сьогодні засоби релігійного нав'ювання широко використовуються іншими сферами суспільної свідомості: відбувається

перенесення акцентів з релігійної етики на політичну ідеологію. Це перенесення акцентів супроводжується посиленням інтересу до релігії як суспільно-політичної теорії, а не просто релігійно-світоглядної системи. Релігійний фактор, взаємодіючи з політичним процесом, виступає катализатором як стабілізації політичного простору, так і його дестабілізації. Політизація релігії характеризується використанням релігійних ідей у політичних цілях (релігійні ідеї як елемент політичних технологій). В даному випадку відбувається використання релігійних ідей для виправдання політичних дій або для мобілізації людей в нерелігійних цілях. З іншого боку, політизація релігії є процес "прояву" політичної складової релігії, тобто процес клерикалізації політики (використання політичних засобів у релігійних цілях). В цьому процесі релігійне нав'ювання, зазнаючи трансформаційних метаморфоз, стає дієвим засобом як політизації релігії, так і впливовим чинником у вправних руках як політичних, так і релігійних маніпуляторів.

В контексті цієї тематики яскравим прикладом є надання Вселенським патріархом Томосу про автокефалію православної церкви в Україні. Це означає можливий перехід більшості церков УПЦ, які перебувають під Московським патріархатом до єдиної Помісної церкви. З цього випливає той факт, що Росія втратить потужний важіль впливу на населення України, адже РПЦ вже давно перестала бути релігійною організацією, перетворившись на додаткову політичну структуру Кремля.

Шиповський В.В. (НУОУ)

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ НА СВІДОМІСТЬ ГРОМАДЯН В ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ

В умовах швидкого розвитку глобального інформаційного суспільства й широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій мережі Інтернет у всіх сферах життя, особливого значення набувають проблеми захисту від інформаційної агресії на громадян України з боку військових підрозділів інформаційного впливу Російської Федерації, які здійснюють свою діяльність на шкоду національним інтересам нашої держави.

У реаліях сьогодення, коли Україна знаходиться під інтенсивним інформаційним впливом агресора, для здійснення цілеспрямованого пропагандистського впливу на громадян, активно використовуються соціальні мережі.

Метою дослідження є пропозиції щодо зменшення витрат людської діяльності й фінансових ресурсів, автоматизації пошуку деструктивного контенту та вчасної реакції на здійснені на шкоду інформаційній безпеці акції й кампанії, виникла необхідність побудови математичного та програмного забезпечення дієвої контрпропаганди в соціальних середовищах мережі Інтернет.

Застосування існуючих підходів до вирішення даних задач в Збройних Силах України є недостатнім для ефективної протидії пропаганді та потребує знаходження якісно нових ефективних рішень мінімізації негативного інформаційного впливу з боку ворога. Такі дослідження повинні базуватися на аналізі системного характеру глобального інформаційного середовища Інтернет, особливостях діяльності соціальних мереж Інтернету, як складного соціально технічного комплексу та їх реакціях на зовнішні інформаційні впливи.

Таким чином, з метою ефективної протидії деструктивним впливам виникає необхідність побудови математичного та програмного забезпечення дієвої контрпропаганди, яке включатиме в себе загальний алгоритм комплексного застосування інформаційних технологій, а саме:

здійснення суспільного маркетингу (дослідження актуальних проблем, цінностей цільових аудиторій);

введення в дію іміджевого позиціонування (чітко виокремлення свого образу на фоні інших);

активізація авторитету збройних сил, яка за допомогою пропаганди формуватимуть масову свідомість;

підняття громадськості агітацією – спонукання до активних дій на підтримку захисників та спонукання до захисту держави.

*Шуліка В.І.(ВІКНУ)
Алфьоров О.В.(ВІКНУ)*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

Інформаційна діяльність терористичних організацій на Сході України має очевидні ознаки ретельно підготовленої інформаційно-психологічної операції (ІПО), що ведеться всіма можливими каналами комунікації. Сепаратистські утворення від початку воєнних дій використовують широкий арсенал інформаційно-пропагандистських заходів, починаючи від блокування засобів масової комунікації до ретрансляції російських прокремлівських інформаційних каналів на окупованій території та заснування нових майданчиків для поширення необхідних матеріалів серед населення Сходу України.

В процесі вироблення інформаційних матеріалів бойовики систематично застосовують сфабриковані аргументи та доводи, що мають переконати об'єкт ІПО (населення окупованих територій, українські військові) у правоті діяльності сепаратистів та сформувати негативне ставлення жителів до української влади та ЗСУ. Вигадані аргументи як правило супроводжуються яскравим емоційним забарвленням, доповнені доводами "авторитетних діячів" та спрямовані на формування довіри до прокремлівських керівників.

Свідченням ретельної підготовки інформаційно-психологічної операції бойовиків стало застосування сучасних технічних засобів – станцій радіоелектронної розвідки ЗС РФ та спецзасобів, що імітують роботу станцій мобільних операторів.

Ситуація, що склалася внаслідок системних інформаційних впливів як частини гібридної війни, потребує комплексного розв'язання і, відповідно, консолідації зусиль державного і недержавного сектору, дій як у внутрішньому, так і зовнішньому просторі, предметної взаємодії з різними цільовими аудиторіями.

*Пархомчук О.О. (ВІКНУ)
к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ)*

ЕКСПОРТ ОЗБРОЄНЬ І ТЕХНІКИ РФ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Торгівля озброєнням, військовою технікою й технологіями військового та подвійного призначення є важливим інструментом впливу в зовнішній політиці. Зв'язки між державами в оборонно-промисловому комплексі створюються завдяки навчанню, технічному обслуговуванню, модернізації, матеріально-технічному забезпеченню, наданому державою-продавцем. Таким чином, продаж зброї сприяє посиленню дипломатичного та економічного співробітництва.

У зв'язку з геополітичною обстановкою в Україні та світі, цілком доцільно розглянути експорт озброєнь/техніки саме Російської Федерації. Ця держава є безпосереднім агресором щодо України та несе небезпеку всьому цивілізованому світу, а аналіз експортних і виробничих можливостей військово-промислового комплексу (далі – ВПК) ворога є одним із першочергових завдань сьогодення.

РФ – друга країна за обсягом експорту військової продукції та займає близько 23% усього ринку озброєнь і техніки станом на 2016 рік і поступається лише США з їх 32% ринку. Відповідно до даних Стокгольмського інституту дослідження проблем миру (далі – SIPRI – Stockholm International Peace Research Institute) найнижча вартість усіх угод на ринку в 2016 році становить \$88,4 мільярди, тобто на продажі озброєння, військової техніки та технологій РФ заробляє щонайменше \$20,3 мільярди. Згідно з Федеральною службою з військового та технічного співробітництва РФ (далі – ФСВТС) у 2016 році експорт озброєнь, техніки, технологій і послуг військового призначення склав 5,2% всього російського експорту (\$15 мільярдів).

Однак реальна вартість – значно вища за наведену, адже не всі держави оголошують вартість або просто факт укладення та зміст деяких угод. Державою, що не оголошує частину угод, слід вважати й РФ. Це підтверджують дослідження таких установ і видань, як Центр стратегічних і міжнародних досліджень (далі – CSIS – Center For Strategic & International

Studies), Служби досліджень конгресу США (далі – CRS – Congressional Research Service), SIPRI, Стратегічного агентства з питань оборони (далі – DIA – Defense Intelligence Agency), Французького інституту міжнародних відносин (далі – IFRI – Institut Français Des Relations Internationales), Асоціація НАТО в Канаді (далі – NAOC – NATO Association of Canada).

На експорт РФ припадає 40% всіх систем ППО, 26% систем ракетного озброєння, 24% авіації військового призначення, 22% всієї броньованої техніки (танки, БТР, БМП, броньовані позашляховики, тощо), 23% бойових кораблів і субмарин, 29% двигунів для різного роду систем та техніки, 21% флотського озброєння, 9% радарів та сенсорів, 8% артилерійських систем та близько 12-13% всіх інших видів озброєння. Статистика – за підрахунками SIPRI та CRS на основі даних за 2010-2016 роки. Не варто забувати й про нелегальну торгівлю озброєнням у технікою, у якій РФ була помічена. Ці прецеденти неодноразово ставали приводом для ряду політичних скандалів у світовому інформаційному просторі.

У 2012 році Президент Путін заявив: "Експорт зброї є ефективним інструментом просування національних інтересів, як політичних, так і економічних". У 2013 році Дмитро Rogozin заявив, що ФСВТС і РОСОБОРОНЭКСПОРТ виконують функції другого міністерства закордонних справ, а його мета полягає в тому, щоб РФ могла отримати або збільшити свій вплив в інших державах. Пізніше він додав, що Росія продає зброю лише "друзям і партнерам". Експорт військової продукції допомагає Росії досягти широкого спектру цілей у сфері національної безпеки.

Неможливо розглядати експорт військової продукції РФ без згадки про РОСОБОРОНЭКСПОРТ. Ця організація – монополіст у питаннях експорту військової продукції з РФ; заснована у 2000 році та з 2007 року є дочірньою компанією державної корпорації РОСТЕХ, що поєднує майже всіх виробників продукції ВПК РФ. Саме ефективна діяльність ОАО(ВАТ) РОСОБОРОНЭКСПОРТ і є однією з найвагоміших причин стрімкого зростання експорту продукції російського ВПК за 2000-2013 роки.

Отже, у доповіді розглядається ряд питань: якою є структура та які цілі у РОСОБОРОНЭКСПОРТу? У чому важливість експорту озброєнь, техніки, технологій і пов'язаних послуг для економіки та внутрішньої стабільності РФ? Хто є основними імпортерами військової продукції РФ та що вони імпортують? Які причини стрімкого зростання експорту озброєнь, військової техніки та технологій з 2000 по 2013 роки? Які причини падіння об'єму експорту починаючи з 2014 року? Як санкції вплинули на експортну спроможність ВПК РФ? На які держави, як саме впливає РФ завдяки експорту озброєнь?

Слід також зосередити увагу на питанні нелегального експорту продукції військового призначення з РФ, у тому числі й до самопроголошених республік ДНР та ЛНР. Українцям важливим є й аналіз реакції міжнародного співтовариства та окремих держав на певні угоди у сфері торгівлі озброєнням тощо.

Вивчення вищезазначених питань доповіді дозволяє на основі отриманих даних спрогнозувати зміни позицій РФ на ринку в найближчі роки. Важливо зробити ряд висновків, що допоможуть у плануванні власних дій та в

подальшому спонуканні своїх геополітичних союзників до дій, пов'язаних із послабленням можливостей РФ у виробництві озброєнь та перешкоджанням діяльності РОСОБОРОНЭКСПОРТу на світовому ринку. Відтак, послабити позиції Російської Федерації в міжнародних відносинах та власному оборонному потенціалі.

Малхазов Є.С. (ВІКНУ)

Яценко О.І. (ВІКНУ)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИСТУПІВ ПОЛІТИЧНИХ ДІЯЧІВ НА РІЗНІ ЦІЛЬОВІ АУДИТОРІЇ

Кожного дня невідомо зростає кількість інформаційних потоків, кожен з яких має на меті вплинути на окрему цільову аудиторію. Усі промови політичних лідерів формуються на основі інформації, яка має бути доведена до цільової аудиторії. Іноді, ці цільові аудиторії настільки відрізняються одна від одної, що змушують політиків кардинально міняти свою точку зору на одну і ту ж саму проблему за лічені дні. Таким чином, з одного боку, він задовольняє інформаційні потреби цільових аудиторій, а з іншої дезінформує їх.

Проаналізувавши виступи найбільш популярних політичних лідерів 21 сторіччя можна виявити:

1) українського політика який має найбільш стійку позицію під впливом різних цільових аудиторій;

2) спільні та відмінні характеристики усіх подібних публічних виступів та визначити їх мету;

3) як саме кожна цільова аудиторія впливає на риторику політичних лідерів.

Актуальність проблеми обумовлена великою кількістю дезінформаційних заходів з боку провідних політичних лідерів країн світу.

к.психол.н. Кіричевська Е.В. (в\ч 3057 НГУ, озсп Азов)

ТАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦПРИЗНАЧЕННЯ

Вважається, що бойовий дух солдата залежить від стилю військового управління, а його активність у бою – від міжособистісних стосунків у підрозділі. Психологічні можливості воїнів у бойовій обстановці підвищуються тоді, коли їх соціальне середовище стає більш ресурсним, отже, підтримуючим, мобілізуючим. Лао Цзи говорив, що хороша команда ліпше окремих ефективних воїнів.

Когнітивний блок тактичної психологічної підготовки спрямований на формування наступних компетенцій:

Професійної уваги (навички концентрації уваги на об'єктах професійної ситуації та її розподілу), розширення обсягу уваги і поліпшення її стійкості до впливу різних бар'єрів:

для бійця важливо мати розвинені навички збору та обробки візуальної інформації, відповідно, вміти розподіляти увагу на контроль декількох виконуваних ним процесів і одночасно вести паралельний підрахунок;

уважність до деталей, виокремлення заданого об'єкту з поміж 3-4 таких, що на перший погляд здаються тотожними, за умов обмеженого часу знаходження мінімальних відмінностей – тобто спостережливість, пильність.

Професійної пам'яті (розвиток навичок швидкого запам'ятовування, якісного збереження і ефективного відтворення і впізнавання інформації, пов'язаної із службовою діяльністю; посилення стійкості пам'яті в умовах екстремальної діяльності:

- специфічного запам'ятовування: розташування об'єктів, цілей, мішеней, облич та імен людей, їх впізнавання з-поміж великої кількості інших

Професійного мислення:

стратегічного; проблемно-евристичного; просторового. Дезадаптивне мислення призводить до дезадаптації поведінки. По стилю мислення можна визначити характер людини, відповідно, можна спрогнозувати її поведінку в тій чи іншій ситуації. Слід знати, як наш мозок обманює нас.

Відтак, когнітивний блок тактичної психологічної підготовки дає наступну установку: для того, щоб перемогти противника, бійці підрозділів спецпризначення і тим більше їх командири повинні вміти бачити речі задом наперед, вивернутими навиворіт, перевернутими догори ногами, бо тільки так можна перемогти ворога.

В процесі підготовки визначається, як швидко у бійця спецпризначення виробляється динамічний стереотип, це важливо. Але важливіше за все напрацювати здатність до подолання динамічного стереотипу за умов виникнення нових вимог бойової ситуації. Найкращий спосіб навчання – виживання.

*к.і.н. Супрунов Ю.М. (ВІКНУ)
Макаренко О.В. (ВІКНУ)*

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Стрімкий розвиток технологій в умовах інформаційної глобалізації світу значно вплинув на розвиток засобів масової комунікації (ЗМК) і засобів масової інформації (ЗМІ), зокрема і в Україні. Розвиток цих засобів відкриває широке вікно можливостей для інформаційно-психологічного впливу (ІПсВ). Якщо перед початком Першої світової війни у світі налічувалося 11 основних засобів і технологій інформаційно-психологічного впливу, то під час операції "Буря в пустелі" фахівцями визначалось вже 25, а в сучасному світі число таких засобів

суттєво збільшується за рахунок розвитку цифрових технологій, серед яких значний розвиток отримали технології спостереження:

окремі Інтернет-технології, в першу чергу соціальні мережі;

технології біометричної ідентифікації;

цифрові системи відеоспостереження;

технології мобільного (цифрового) зв'язку інтегровані з глобальною мережею Інтернет;

електронні платіжні (соціальні, універсальні) системи на базі електронних карток;

технології контролю транспортних засобів;

електронні системи діагностування психофізіологічного стану людини;

комп'ютеризовані системи обліку, обробки та обміну інформації в органах державного (корпоративного) управління тощо.

Це, з одного боку, відкрило великі можливості для ведення моніторингу та ШСВ, а іншого, визначило значні проблеми та виклики інформаційній безпеці України, серед яких:

оперативний моніторинг і своєчасне виявлення деструктивного ШСВ;

повне використання нових комунікаційних можливостей національними ЗМК відповідно нормативно визначених завдань концепції державної інформаційної політики, відсутність якої не сприяє забезпеченню узгоджених позицій ЗМІ різних форм власності;

забезпечення інтересів держави в інформаційній сфері в районах компактного розміщення етнічних меншин (в прикордонних районах);

забезпечення якісним національним інформаційним контентом через власні ЗМК діаспори за кордоном та світової спільноти в цілому;

координація з питань створення та розповсюдження національного інформаційного контенту та організація державно-приватного партнерства з цих питань, у тому числі з інтернет-провайдерами, адміністраціями соціальних мереж тощо.

В доповіді також розглядаються окремі пропозиції з вирішення окреслених проблемних питань.

д.т.н., проф. Даник Ю.Г. (НУОУ імені Івана Черняхівського)

к.т.н., доц. Шестаков В. І. (ЖДТУ)

ТЕХНОЛОГІЯ РАНЬОГО ВИЯВЛЕННЯ ГІБРИДНИХ ВПЛИВІВ ЧЕРЕЗ КІБЕРПРОСТІР

Війни супроводжували людство протягом всієї історії його існування. Багаточисленні дослідження вказують на такі тенденції війн та воєнних конфліктів сучасності: набуття ознак гібридності; широке залучення до асиметричного протистояння іррегулярних формувань, що утворюються з населення країни-об'єкта агресії; використання кіберпростору як театру

асиметричних дій; збільшення прямих втрат серед цивільного населення щодо загального числа людських втрат.

У доповіді, на основі аналізу багаточисельних фактів, показується, що до збільшення таких втрат призводять гібридні впливи на некомбатантів через кіберпростір. Тому актуальним є питання раннього виявлення гібридних впливів через кіберпростір з метою нейтралізації їх реалізації, запобіганню впливів на цивільне населення.

Метою доповіді є розкриття технологій раннього виявлення гібридних впливів на цивільне населення через кіберпростір на основі аналізу активності в кіберпросторі і прогнозу наслідків від виявлених впливів і проявлених ефектів.

У доповіді доводиться, що визначення гібридних впливів на цивільне населення через кіберпростір вимагає введення в практику обґрунтованих індикаторів та показників деструктивної активності в кіберпросторі, синтезу методів, моделей та алгоритмів його комплексного моніторингу та наявності для цього відповідних спеціалізованих програмно-апаратних комплексів. Приводяться результати досліджень таких питань:

з якими ресурсами електронних ЗМІ, блогосфери, соціальних мереж необхідно працювати для виявлення гібридних впливів через кіберпростір;

які інформаційні потоки можуть реалізувати гібридні загрози;

можливість виявлення реалізації загрози;

необхідні способи та алгоритми виявлення впливів;

необхідні функціональні елементи для формування цілісної системи виявлення гібридних впливів;

які структури здатні реалізувати систему раннього виявлення гібридних впливів.

Пропонується гібридний вплив описувати безліччю якісних показників a і кількісних індикаторів $r: G_i = \{A_{ji}, R_{ji}\}$, де $i = \overline{1, I}$, $j = \overline{1, J}$, $f = \overline{1, F}$. Показники та індикатори використовуються при моделюванні і подальшій ідентифікації гібридної загрози.

Обґрунтовується склад системи раннього виявлення гібридних загроз і впливів на основі аналізу інформаційної активності в кіберпросторі.

Для забезпечення скоординованої в просторі і синхронізації за часом роботи елементів системи запропонований ситуативний структурно-параметричний синтез інформаційно-керуючого комплексу у складі якого передбачається ситуаційний центр. Розглянуті склад, структура та архітектура побудови ситуаційного центру, що включає базовий і варіативний комплекти спеціалізованих автоматизованих робочих місць.

Показано, що результати наукових доробок вітчизняних військових науковців, досвід виконання ними бойових завдань підтверджують можливість реалізації запропонованої технології та, відповідно, запобігання жертв серед цивільного населення.

НЛП У СУЧАСНІЙ ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

З 2014 року проти України розв'язана і ведеться неоголошена гібридна війна. У даній війні серед маніпулятивних технологій впливу на психіку людини чинне місце посідає нейролінгвістичне програмування (НЛП). Про актуальність проблеми НЛП свідчить значна кількість опублікованих наукових праць вітчизнаних і зарубіжних дослідників. Це роботи А. Думки, І Смірнова, В. Зеленіна, Я. Жаркова, О. Курбана, Д. Гріндера, Р. Бендлера та ін.

У наукових доробках учені дотримуються єдиної думки про сутність метода нейролінгвістичного програмування, що міститься у назві – це неврологія, лінгвістика і кібернетика. Нейро означає відношення до мислення або чуттєвого сприйняття, до процесів, що протікають у нервовій системі і відіграють провідну роль у формуванні поведінки людини, а також до нейрологічних процесів у сфері сприйняття – зору, слуху, тактильних відчуттів, смаку і обоняння. нервовою системою людини.

Лінгвістичне це мовне спілкування, яке відіграє важливу роль у взаємопорозумінні людей і є підґрунтям комунікації. Люди використовують мову двома способами. По-перше, з її допомогою вони відображають свій досвід, – цей вид діяльності називається міркуванням, мисленням, фантазуванням, переказом. По-друге, люди використовують мову для того, щоб передавати модель, або репрезентацію, світу один одному. Це називається бесідою, обговоренням, написанням будь-чого, читанням лекції, співом. Програмування свідчить про спосіб за допомогою якого людина організовує власне мислення, включаючи почуття і переконання, для досягнення визначених цілей, подібно використанню відповідного програмного забезпечення комп'ютера для вирішення конкретних завдань.

НЛП – вид психологічного впливу, який змінює мотивацію людей шляхом введення в їх свідомість спеціальних лінгвістичних програм. Цей вид психологічного впливу ще має назву "психотерапія нової хвилі". Нейролінгвістичний вплив – вид психологічного впливу, що досягається шляхом підбору "ключа" до підсвідомості людини. Таким "ключом" є нейросемантичний гіпертекст, що містить найбільш важливі слова і фрази для сугестивного впливу на особу чи групу осіб. У технології НЛП широко застосовується досягнення комп'ютерних технологій – віртуальна реальність.

Нейролінгвістичний вплив орієнтований на ідентифікацію і зміну переконань особистості за рахунок впливу на її світоглядні й емоційно-почуттєві стани, що дозволяє програмувати стан і поведінку людини відповідно до мети маніпулятора.

Ведення гібридної війни Росії проти України дозволяє говорити про застосування бойового НЛП (О. Курбан). Об'єктом бойового НЛП у даній війні є: особовий склад Операції об'єднаних сил (ООС) на Донбасі; цивільне населення нашої держави, особливо прифронтових районів; населення та

військовослужбовці тимчасово окупованої території і Російської федерації; світова спільнота.

к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ)

Сухонос Д.Ю. (ВІКНУ)

к.філол.н., доц. Григор'єва В. (Національний оборонний коледж імені Раковського, м. Софія, Болгарія)

ВЛАСТИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Сучасний термін "інформаційний простір" є результатом еволюції концептуальної схеми розрізнення в сукупному геополітичному просторі областей, що мають властивості завдяки яким вони розглядаються в якості самостійного простору з власними кордонами, особливостями взаємодії суб'єктів соціальних відносин, структурою та ресурсами.

Інформаційний простір, чи інфосфера є доволі специфічним середовищем. В такому середовищі сутність таких процесів, як конкуренція та взаємодія в процесі спільної діяльності, значно змінюється. В контексті силового протистояння змінюється збройна боротьба та інформаційне протиборство, що перетинається з нею, але не співпадає повністю. Через боротьбу за інформаційну перевагу, володіння розвиненішим інформаційним ресурсом, який надає більш широкий спектр можливостей контролю інформаційних ресурсів противника, характер геополітичної конкуренції в інформаційному просторі стрімко змінюється.

Серед головних властивостей інформаційного суспільства можна виділити наступне: є основою інформаційної сучасної зброї, оскільки інформаційна війна це незаконні дії в інформаційному просторі противника; динамічність, інформаційний простір ніколи не перебуває в завершеному стані. Тому встановлення довготривалого домінування в інформаційній сфері є надзвичайно важким завданням; структуризація; постійна захищеність окремих місць в інформаційному просторі, які ретельно захищаються від проникнення; універсальність, служить опорою для будь-якої сфери діяльності людини. Це передбачає можливості впливу в будь-якій професійній сфері; має нематеріальну природу і не має безпосереднього зв'язку з реальним світом; має національно-специфічну будову.

Рівень розвитку інформаційного простору безпосередньо впливає на головні сфери суспільства: економічну і соціально-політичну. Від цього залежить поведінка людей, формування суспільно-політичних рухів та соціальна безпека. Інтегрувавши більшість країн світу з достатнім рівнем розвитку інформаційної інфраструктури, інформаційний простір практично нівелював кордони між цими державами. Завдяки розвитку технічних каналів телекомунікації, інформаційне суспільство глобалізуючогося світу стає транскордонним в силу низької ефективності більшості традиційних обмежень в інформаційному просторі. Таким чином, інформаційний простір соціальних систем, що включає в себе елементи, безпосередньо не відображені в

кіберпросторі, також набуває транскордонного характеру і вводить нові суб'єкти в інформаційні процеси замкнених раніше систем, які можуть впливати через інформаційний простір на внутрішні процеси цих систем, що можна порівняти з впливом традиційних "гравців".

к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ)

Гавришук В.О. (ВІКНУ)

ДЕРЖАВНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ЩОДО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Російсько-український конфлікт (окрім окреслених вище анексії Криму та бойових дій на Сході України) охоплює спектр відносин. Зокрема, його складовими є: політико-дипломатична конфронтація, економічна дискримінація, енергетичне протистояння, гуманітарна агресія та інформаційна війна.

В інформаційній війні проти України Росія вдається до усіх можливих методів впливу на свідомість людей. Проблема України полягає в тому, що державні органи занадто повільно включалися у процеси, пов'язані з інформаційною війною і практично не були підготовлені до інформаційної війни як такої: не вистачало знань, розуміння, технологій та досвічених професіоналів. По суті, контакти Україна-РФ на різних рівнях здійснюються переважно або заочно, або в багатосторонніх форматах ("жневський", "нормандський", "мінський"). Унеможливлені традиційні публічні двосторонні контакти – обмін профільними делегаціями (в т.ч. на міжурядовому, міжпарламентському, міжвідомчому, регіональному рівнях), взаємні візити вищих посадових осіб. Унеможливлена діяльність Українсько-Російської міждержавної комісії – ряд її структурних підрозділів, з огляду на нинішні реалії, втратили сенс. При цьому слід відмитити наступне, що головними викликами російсько-українського конфлікту є наступне: руйнування регіональної і глобальної системи безпеки; зростання ймовірності застосування сили у вирішенні спорів між державами; створення чергового "замороженого" конфлікту в Європі; посилення політико-економічної конфронтації по осі Захід-РФ; зниження ефективності міжнародних механізмів запобігання розповсюдженню ядерної зброї.

В умовах сучасних інформаційних протистоянь, експансіоністської політики Російської Федерації, національний інформаційний простір України є недостатньо захищеним від зовнішніх негативних пропагандистських інформаційно-психологічних впливів і загроз. Тому захист інформаційного суверенітету, створення потужної та ефективної системи інформаційної безпеки України, розроблення дієвих стратегій і тактик протидії медіазагрозам повинні стати пріоритетними завданнями органів державної влади та недержавних інститутів. Тому в часи розвитку інформаційних технологій, мультимедійної комунікації державам варто розвивати ефективну та гнучку інформаційну політику, яка здатна відповідати всім викликам та загрозам

Правове регулювання відносин в інформаційному середовищі (т.ч. в сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства та держави в цілому) базується на національному законодавстві України та загальних засадах державної політики інформаційної безпеки. Найбільш суттєвими на означеному напрямі є закони: "Про інформацію", "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні", "Про телебачення та радіомовлення", "Про інформаційні агентства", "Про державну таємницю", "Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів", "Про рекламу", "Про Концепцію національної програми інформатизації", "Про Національну програму інформатизації", "Про науково-технічну інформацію", "Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах", тощо.

Потреба зміни і удосконалення законодавства викликана тим, що у зовнішньому просторі навколо України спостерігаються тенденції, які потенційно є джерелами загроз національній безпеці, а у внутрішньому безпековому середовищі також наявні системні проблеми, які загрожують національним інтересам. Характерними все ще залишилися різновекторні геополітичні впливи на Україну в умовах неефективності гарантій її безпеки, наявності біля кордонів "заморожених" конфліктів, з одного боку, а з іншого, критичної зовнішньої залежності національної економіки послаблювали роль України на міжнародній арені.

*Король В.Г. (ВІКНУ)
к.і.н., доц. Любовець Г.В. (ВІКНУ)*

МІЖДЕРЖАВНА КОМУНІКАЦІЯ І ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ

Проблема міждержавних безпеково-цивілізаційних місій сучасного політесу і гуманістично-ліберальних демократій-суспільств наближається до глобального розлому-виклику. Такі процеси ми зараз спостерігаємо, зокрема, у Європі, де на хвилі політичного популізму, з одного боку, все більше проявляються лідери і навіть управлінські форми авторитаризму, а з другого – збільшується кількість різноманітних кризових ситуацій.

Задля вирішення цих криз необхідно прийти до загальноєвропейського розуміння пошуку виходу із таких ситуацій. Одним із напрямів цього руху можуть стати комунікаційні сервіси єдиних ситуаційно-геостратегічних служб та інфраструктурних рішень цивілізаційного порятунку в планетарних геопозиціях чи корпоративно-дипломатичних межах ЄС чи НАТО.

Про такі вузько-континентальні дії говорять в Німеччині як про "пілотів стабілізації", тобто певних постачальників послуг оперативного управління механізмом виходу із цивільної кризи.

На думку глави німецької дипломатії Хайко Мааса, коли відбувається ескалація політичного конфлікту, такий "пілот стабілізації" може екстрено прибути на територію конфлікту, щоб швидко надати першу ситуаційну картину того, що відбувається, для ЄС. Такий підхід може стати ядром для майбутньої місії єдиної політики оборони і безпеки або для використання інструментів Європейської Комісії, вважає міністр.

Однак нам варто звернути увагу на той факт, що в цьому випадку пропонується вирішення проблеми за традиціями статичних, тобто минулих підходів. А подібні проблеми вже перетворюються в потоково-динамічні агресії занурення в практики глобального гібридного тероризму в парадигмі тотального цинізму. Це ми бачимо на прикладі біженців із країн Азії і Африки, яких мотивують технологічним мемом-закликом спонукання чи навіть примусу на кшталт "жити в Європі як білі люди" тощо. Навіть на рівні ООН пропонується ввести спільну відповідальність за долю біженців і мігрантів у вигляді Глобальної угоди про біженців.

Нинішні динаміки геостратегічних ситуативно-геопозиційних полігонів, майданчиків, вимірів і середовищ активних агресій знищують парадигму миру як глобальної статичної даності з часів завершення Другої світової війни практично щоденно. Бо в динаміках постійно працюють реалії ситуативних стратегій, які оперують викликами як інструментом враження через широкий діапазон ризиків-версій, які постають у вигляді загроз-вражень. Тобто маємо процес не фіксованого результату-факту одномоментного знищення, а парадигми постійних різнофакторних та різношвидкісних ушкоджень-вражень, за допомогою яких досягається домінування в динаміках геостратегічних композицій-статусів та гіпердинаміках геостратегічної присутності (включеності) і задіяності. Вони ж, своєю чергою, дають подовжений ефект результату-процесу на противагу короткому факту-статусу перемоги (катастрофи).

Можна стверджувати, що цей феномен різномасштабного та різношвидкісного втримання публічної, суспільної та цивілізаційної уваги є креативно-комунікаційною технологією динамічного різновекторного модерування уваги на своєму геостратегічному домінуванні. А це є джерелом безкінечної капіталізації мілітарно-силових, мілітарно-креативних, мілітарно-антропологічних динамік враження-ушкодження як постійного процесу геостратегічного мистецтва виживання. Таким чином, може бути вироблений(повернутий) тренд поклоніння сильному, що діятиме як антидот міжнародному праву і гуманістично-ліберальній демократії.

Міжнародний термін-категорія "гібриднізагрози" досить вразливий тому, що часто фіксує проблему лише частково, вириваючи її із контексту масштабів враження-ушкодження. Саме такі категорії оперують поняттям "національний" як форматом, що применшує рівень глобальних викликів та динаміки ризиків, своєю наявністю пришвидшують ефекти загроз, які працюють за етапним сегментуванням ушкоджень, що часто ховаються за контекстом неадекватних процесів.

*к.політ.н., доц. Сірий С.В. (ВІКНУ)
Голосна О.С. (ВІКНУ)*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ "УКРАЇНА-2020" ЗА ВЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ

Стратегія сталого розвитку "Україна–2020" визначає мету, вектори руху, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-

економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України.

Метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Її реалізація проходитиме за чотирма векторами, основним з яких являється вектор безпеки.

Першочерговою є реалізація такої реформи як реформа системи національної безпеки та оборони, адже в умовах постійної військової агресії, загрози національній безпеці та цілісності території, ця реформа є вкрай важливою для збереження та розбудови української держави як незалежної та самостійної. Головна мета – підвищення обороноздатності держави, реформування Збройних Сил України та інших військових формувань України відповідно до сучасних вимог та з урахуванням досвіду, набутого у ході антитерористичної операції та операції об'єднаних сил, а також розвиток оборонно-промислового комплексу для максимального задоволення потреб армії.

На сьогоднішній день, у сфері реформи системи національної безпеки та оборони вдалося досягнути таких результатів:

- оновлено у цілому систему стратегічних документів безпекового і оборонного планування;
- триває удосконалення законодавчого забезпечення державної політики національної безпеки;
- вдосконалено механізм координації діяльності складових сектору безпеки і оборони;
- відбувається реформування правоохоронної системи, що є невід'ємною складовою державної політики національної безпеки;
- вживаються системні заходи із забезпечення інформаційної та кібербезпеки;
- видано також спільний наказ Міноборони та ГШЗСУ щодо організації оборонного планування в Міноборони та ЗСУ у 2018 році й на 2019–2021 рр.

Нині в державі формуються реальні механізми забезпечення національної стійкості. Ці процеси розпочалися і відбуваються за сприяння радників НАТО і ЄС через Представництво НАТО в Україні та Консультативну місію ЄС в Україні, які продовжують надавати консультації стратегічного рівня з питань реформування складових сектору безпеки та оборони.

*к.політ.н., доц. Сірий С.В. (ВІКНУ)
Кривонос А.С. (ВІКНУ)*

КІБЕРПРОСТІР ЯК СФЕРА ГЛОБАЛЬНИХ КОНФРОНТАЦІЙ

Кіберпростір – віртуальне комунікаційне середовище, що утворене системою зв'язків між користувачами та об'єктами інформаційних інфраструктури, такими як електронний інформаційний ресурс, системи та мережі всіх форм власності, керовані автоматизованими системами управління, що використовуються не лише для перетворення та передачі інформації, яка в

них циркулює, з метою забезпечення інформаційних потреб суспільства, а й для впливу на аналогічні об'єктами протиборчої сторони.

Відкритий кіберпростір розширює свободу та можливості людей, збагачує суспільство, створює новий глобальний інтерактивний ринок ідей, досліджень та інновацій, стимулює відповідальну й ефективну роботу влади і активне залучення громадян до управління державою та вирішення питань місцевого значення, забезпечує публічність і прозорість влади, сприяє запобіганню корупції. Водночас переваги сучасного кіберпростору обумовили виникнення нових загроз національній і міжнародній безпеці. Поряд з інцидентами природного (ненавмисного) походження зростає кількість і потужності кібератак, вмотивованих інтересами окремих держав, груп та осіб.

Більшість потужних держав світу (США, Росія, ЄС, Китай, Індія) перебувають нині на етапі створення і трансформації власних військових кібернетичних підрозділів з огляду на можливості використання мережі Інтернет проти їх національних інтересів, а також отримання можливості впливати на інші держави.

Якщо в 2010–2011 рр. розвинуті країни лише наблизилися до розв'язання проблеми формування спецпідрозділів, завданням яких є розвідувальна робота в мережі, захист власних мереж, блокування та "обвал" структур противника з використанням можливостей кіберпростору, то в 2012 році кібервійська почали повноцінно функціонувати, і дедалі більше країн розглядали створення таких спецпідрозділів як об'єктивну необхідність. Станом на кінець 2014 року згідно з офіційними заявами військові кіберпідрозділи з виразно захисними функціями створено у США (U.S. CyberCommand); Великобританії (урядовий CyberSecurityOperationsCentre); Німеччині (InternetCrimeUnit та Federal Office forInformationSecurity); Ізраїлі та багатьох інших країнах. Готовність до створення кіберкомандування(інформкомандування) серед сусідів України висловила передусім Російська Федерація.

Таким чином, провідні держави світу дедалі більше уваги приділяють розвитку й захисту власних інформаційних ресурсів, а також можливості впливати на інформаційні ресурси інших країн, що загалом описується як проблема забезпечення кібербезпеки держави. Навіть найдемократичніші країни Заходу, не афішуючи, роблять спроби якомога інтенсивніше та глибше контролювати контент мережі Інтернет і здійснюють у цьому напрямі певні кроки, що засвідчує переосмислення ліберального підходу до мережі.

Потреба в забезпеченні кібербезпеки та створенні засобів ведення кібервійн наразі спонукає уряди держав переглядати внутрішню політику в кіберсфері, оскільки дедалі частіше трапляються випадки використання розвідувальними службами та спеціалізованими військовими підрозділами можливостей і технічних потужностей транснаціональних кримінальних груп, що спеціалізуються у сфері кіберзлочинності.

ПРИВАТНІ ВОЄННІ КОМПАНІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДСИЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

На сучасному етапі, коли триває "гібридна" війна РФ проти України, питання легалізування приватних воєнних компаній, які зможуть виконувати широкий спектр задач: від воєнізованої охорони об'єктів до повноцінної участі у збройних конфліктах, на законодавчому рівні вже зайняло свою нішу та викликає чимало дискусій серед правлячих еліт.

У глобалізованому світі повномасштабне застосування збройної сили, пов'язане зі значними жертвами та критичним рівнем руйнування інфраструктури, виглядає натуральним анахронізмом. Тим більше, коли технологічний рівень розвитку збройних сил не підходить для "точечної", або "щадливої" війни, існує досить висока ймовірність зустріти не тільки асиметричну відповідь жертви агресії, а й фатальну ізоляцію з боку світової спільноти. Саме в цей момент виникає необхідність у ПВК.

Приватні воєнні охоронні компанії — це приватні підприємницькі суб'єкти, які здійснюють воєнні та/чи охоронні послуги, незалежно від того, як вони себе характеризують. Воєнні та охоронні послуги включають: збройну охорону і захист людей та об'єктів, наприклад транспортних колон, будівлі й інших місць; технічне обслуговування й експлуатацію бойових комплексів; утримання під вартою ув'язнених; консультування чи підготовку місцевих військовослужбовців й охоронців.

Загострення проблем підтримання національної безпеки та оборони деяких країн, котрі за офіційною термінологією ООН іменуються "найменш розвиненими країнами", або тих, яких називають "державами, що не відбулися". Уряди яких часто зіштовхуються з непосильними для себе проблемами в багатьох сферах, зокрема у сфері контролю цілісності території своїх країн.

Більшість геополітичних концепцій відводять Україні особливу роль важливого гравця, який забезпечує політичну рівновагу та баланс між основними геополітичними гравцями. Україна виступає геополітичним стрижнем, тому що має вигідне географічне розташування. Як висновок, для виживання і тим більш перемоги в нинішньому конфлікті Україна повинна мати достатньо зрілі інститути. У цій ситуації стратегія України доволі проста – посилювати безпекові та оборонні спроможності, забезпечувати для цього розвиток економіки та залучати допомогу міжнародного співтовариства, ініціювати створення реальних організацій, які сприятимуть у забезпеченні безпеки держави. Запровадження ПВК на території України цілком відповідає інтересам держави та суспільства, враховуючи європейське законодавство та досвід останніх років подій на Сході, ми маємо чудову можливість врегулювати на законодавчому рівні питання діяльності суб'єктів приватних воєнних компаній та військово-консалтингової діяльності загалом.

Секція 5

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВОЄННІЙ СФЕРІ

БЛІЦ-ОПИТУВАННЯ СТУДЕНТІВ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Опитування та бліц-опитування студентів за допомогою соціальних мереж дозволили проаналізувати й узагальнити висловлювання студентів стосовно найбільш ефективних медіаосвітніх технологій(преса, радіо, кіно, телебачення, інтернет тощо); рівня використання комп'ютерних та медіаосвітніх технологій у навчальній діяльності; з'ясувати думки щодо підготовленості студентів педагогічних вищих навчальних закладах до медіаосвіти.

Проведене за допомогою соціальних мереж бліц-опитування студентів сприяло виявленню у них бажання ширше використовувати можливості сучасних засобів масової інформації, медіаосвітніх технологій у навчальному процесі та з метою особистісного розвитку. Під час підготовки до практичних та семінарських занять студенти найчастіше користуються сайтами мережі Інтернет, на другому місці – навчальні підручники і посібники, дещо рідше опрацьовують періодичні джерела відповідно до напрямку підготовки, майже зовсім не переглядають навчально-пізнавальні програми телебачення, радіомовлення, оскільки не знають про їх існування. Спостерігається несформованість у студентів вміння критично сприймати інформацію, отриману з різних медіа.

Стосовно медіаграмотності, обізнаності у сфері медіа доречно зазначити, що студенти розуміють медіаосвіту як "засоби масової інформації, що включають телебачення, радіо, кіно, звідки люди черпають для себе інформацію, дізнаються про щось нове та цікаве". Окрім того, значна кількість студентів характеризує медіаосвіту як вміння користуватися мультимедійною комп'ютерною технікою. Незначна кількість майбутніх учителів пов'язує медіаосвіту з переглядом пізнавальних фільмів на уроках та в позаурочний час, із функціонуванням гуртків фотолюбителів і журналістів.

Проведене опитування виявило низький рівень медіаграмотності майбутніх учителів, їхнє небажання використовувати медіаосвітніх технологій із метою пізнання та формування критичного ставлення до інформації, отриманої з різних медіа. Однак більшість респондентів (96%) побажали не лише вивчати медіаосвіту, а й висловили думки про відкриття у вищих навчальних закладах спеціальності медіаосвіта, що сприятиме підготовці кваліфікованих фахівців у цій галузі.

Ділай А.Ю. (ВІКНУ)

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Інформація сьогодні є настільки важливим компонентом життєдіяльності, що ні один процес у державі не обходиться без інформування та комунікації. Найчастіше саме інформація стає інструментом впливу, а інформаційний

простір – полем битви за території, населення та сферу домінування. Особливо сьогодні, коли весь світ поглинений процесами глобалізації, люди мають легший доступ до будь-якої інформації та відчувають себе "людьми світу", інформація стала провідником, валютою та зброєю.

Є й інша сторона медалі. Глобалізація та швидкий розвиток медіа стали майданчиком для тероризму. Саме у відповідь на події 11 вересня 2001 року у США виникло поняття "стратегічні комунікації", які повинні були стати інструментом попередження подібних випадків у майбутньому та розробки стратегічних рішень держави в інформаційному просторі.

На даний час, більшість міжнародних та українських документів визначають стратегічні комунікації як скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків з громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави.

Однак, що це означає в нашому мінливому світі, який так швидко розвивається та чи повинно видозмінити це поняття з огляду на суспільні трансформації.

На сьогодні світ вже переходить в епоху Web 4.0. Це означає, що ключовими поняттями стають "інтернет речей", "системи BigData", "штучні нейронні мережі", "блокчейн". Ми повинні зважати на те, що дана революція у світі призводить до того, що стираються межі між фізичними, цифровими і біологічними сферами. Як наслідок, людина зможе підлаштовувати під себе товари і послуги. Держава ж отримає більше можливостей для моніторингового контролю за небажаними подіями по всьому світу за допомогою цифрових мереж. Ми вже бачимо, що таке поєднання між фізичним і цифровим світами створило умови для глобального гібридного тероризму, де межа між війною і миром розмита.

Ці трансформації створюють поле для воєн нового формату. Так, наприклад, Г. Почепцов говорить про існування смислових воєн, тобто таких, які реалізуються за допомогою масово-культурних інтервенцій. Сміслова війна направлена на когнітивний простір, вона оперує більш глибокими структурами, які ховаються за структурами поверхневими. Тобто завдання смислової війни – змінити знання, а не просто дати назви.

Тому стратегічні комунікації повинні виходити з розуміння, що зупинити масову культуру (яка є інструментом смислової війни) практично неможливо. Відповідні фахівці повинні працювати з нарративами і створювати таку історію, яка б стала для українського суспільства переможним базовим знанням, вкоріненою традицією, а головне ґрунтуватися на питомо українському досвіді.

к.т.н., с.н.с. Дяченко Д.В. (ВІТВ НТУ "ХПІ")
к.в.н., доц. Варакута В.П. (ВІТВ НТУ "ХПІ")
Хліманцов Т.В. (ВІТВ НТУ "ХПІ")

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРСЬКОГО СКЛАДУ

До останнього часу інформатизація Сухопутних Військ (СВ) Збройних Сил (ЗС) України зводилась, головним чином, до автоматизації найбільш трудомістких завдань процесу бойового управління, але у сучасних умовах автоматизація розглядається лише як складова частина інформатизації. Тому необхідно визначити пріоритетні напрямки вирішення проблеми інформатизації СВ ЗС України, зокрема у підготовці офіцерського складу. Метою інформатизації підготовки офіцерського складу СВ ЗС України є надання інформації, яка потрібна при підготовці офіцерів тактичної, оперативно-тактичної та оперативно-стратегічної ланок, в повсякденній діяльності у військах і на всіх етапах підготовки та ведення бойових дій шляхом надання довідкової інформації, виконання розрахунків і моделювання у реальному масштабі часу. Основним напрямком вирішення проблеми має стати розробка та впровадження відповідних інформаційних продуктів, так званого спеціального математичного і програмного забезпечення (СМПЗ). СМПЗ, відносно до військової діяльності, - це комплекси оперативно-тактичних задач (ОТЗ) і моделей, які мають бути пов'язані між собою логічно та інформаційно. Їх алгоритми реалізовані у вигляді відповідних комплексів програм, що призначені для підвищення ефективності дій користувачів. На сьогоднішній день потенціал ЕОМ, особливо у моделюванні підготовки до бойових дій, досі використовується недостатньо. Це пов'язано з тим, що інформатизація часто ототожнюється з обчислювальними машинами, як комплексами технічних засобів і недооцінюється роль алгоритмів і програм. СМПЗ до останнього часу розглядалося як додаток до обчислювальної техніки, тому розвивалося з запізненням. Це призвело до того, що розробка змістовних задач і моделей в СВ ведеться не системно, недооцінюється складність створення математичних моделей операцій і бойових дій. Часто вони залишаються особистим інструментом автора або організації, що їх створили.

До цього часу у СВ не налагоджена дієва взаємодія усіх, хто зацікавлений у створенні СМПЗ, яке б відповідало сучасним вимогам. Проведення відповідних організаційних заходів з оптимізації роботи у цьому напрямку дозволить інформатизувати підготовку особового складу, планування бойового застосування підрозділів, частин, з'єднань та об'єднань СВ, організацію бойової підготовки, всебічну діяльність штабів різних рівнів та таке інше.

У доповіді визначені проблемні питання, які стримують створення і розвиток СМПЗ з метою інформатизації підготовки і діяльності офіцерського складу, проаналізовано зміст робіт, які складають повний цикл розробки СМПЗ

та надаються практичні рекомендації щодо шляхів зниження собівартість розробки СМПЗ.

Красота І.В. (НМЦ КП МО України)

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ КАР'ЄРОЮ ОФІЦЕРА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

В кадрових органах Збройних Сил (далі – ЗС) України наразі відновлюється процес впровадження сучасних технологій в кадровому менеджменті (управлінні персоналом) ЗС України, зокрема: під час супроводження кар'єри осіб офіцерського складу (далі – офіцерів).

Органи військового управління ЗС України вже мають досвід впровадження типових алгоритмів управління кар'єрою офіцерів для кожної групи військово-облікової спеціальності (далі – ВОС), які були затверджені наказом Міністерства оборони України. Нажаль у 2012-2013 роках цей процес було зупинено, а результати втрачено.

У 2018 році, на виконання наказу Генерального штабу ЗС України, в Повітряних Силах ЗС України проводиться експеримент щодо застосування сучасних технологій кадрового менеджменту. Основна мета експерименту – перевірка новітніх технологій кадрового менеджменту (управління персоналом), у тому числі із використанням досвіду країн-членів НАТО, з подальшим їх впровадженням у ЗС України.

Одним із способів застосування сучасних технологій кадрового менеджменту є Типовий управління кар'єрою офіцерів для кожної групи ВОС (далі – Алгоритм кар'єри), в якому закладено усі етапи військової служби офіцера від лейтенанта до генерала (полковника) та подальшого звільнення, а саме: ротаційні поля (переміщення на рівнозначні посади за спорідненим ВОС), навчання на курсах підвищення кваліфікації, в Національному університеті оборони України тощо.

Алгоритмом кар'єри прогноуються різні типові ситуації, зокрема: термін укладання нового (закінчення старого) контракту офіцера, аналіз результатів щорічного оцінювання, орієнтування офіцера щодо перспективності або неперспективності кар'єри, і як наслідок, у разі необхідності, офіцер може змінити напрямок службової діяльності за спорідненою ВОС.

Водночас, Алгоритмом кар'єри передбачено гарантована адаптація офіцерів перед звільненням (протягом останнього року військової служби), що наближає процес управління кар'єрою офіцера до цивілізованих стандартів та підходів збройних сил країн – членів НАТО.

Вважаю за доцільне застосовувати новітні технології, у тому числі Алгоритм кар'єри, що дозволить уникати суб'єктивізму в ході управління кар'єрою офіцера та знизити корупційні ризики під час прийняття кадрових рішень. Плановість та передбачуваність управління кар'єрою офіцера за відповідними ВОС буде сприяти покращенню морально-психологічного клімату у військових колективах та знизить відтік офіцерів зі ЗС України.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Наукові та технічні революційні процеси вплинули на розвиток усіх сфер людської діяльності. Негативні наслідки централізації, масифікації та стандартизації відходять у минуле завдяки інформаційним технологіям, що, у свою чергу, сприяє поновленню людської індивідуальності як загальнолюдської цінності.

Останнім часом прогресує зміна соціальної структури суспільства, що проявляється в зміні самих соціальних груп. Зростання кількості останніх поволі призводить до зменшення їх середнього розміру. Так, збільшується число працездатних людей за рахунок надання більш широких можливостей працевлаштування літнім людям і людям з обмеженими можливостями; змінюються типи взаємозв'язків між соціальними групами, пірамідальна соціально-економічна структура все більше і більше поступатиметься місцем мережевій структурі. І оскільки нині перш за все розвиваються саме комп'ютерні та телекомунікаційні технології, то все більш важливою засадою соціуму стає інформація, її аудиторія, поширення та вплив.

Людина є джерелом інформації та її споживачем – отже, і нові можливості розвитку суспільства, і нові ризики та загрози пов'язані з життям і діяльністю людини. Інформаційне суспільство в ХХІ ст. постало як етапний орієнтир в тенденції постійних суспільних змін. Нині в розвинених постіндустріальних країнах прогресує низка змін в структурі життя суспільства, викликаних розвитком саме інформаційних технологій. Наприклад, У.Мартін, підкреслюючи думку про те, що комунікація являє собою ключовий елемент інформаційного суспільства, серед цих змін перераховує наступні: структурні зміни в економіці, особливо в сфері розподілу робочої сили; зростання усвідомлення важливості інформації та інформаційних технологій; зростаюче усвідомлення необхідності комп'ютерної грамотності; широке поширення комп'ютерів та інформаційних технологій; розвиток комп'ютеризації та інформатизації суспільства та освіти; широке поширення комп'ютерних вірусів і шкідливих програм по всьому світу. У світлі цих змін У.Мартін зазначає, що інформаційне суспільство можна визначити як суспільство, в якому якість життя, так само як і перспективи соціальних змін, економічного розвитку все більшою мірою залежать від інформації та її експлуатації. У такому суспільстві стандарти життя, форми праці і відпочинку, система освіти і ринок знаходяться під значним впливом досягнень у сфері інформації. Окрім цього, зі зростанням обсягу контентних потоків людям стає важче орієнтуватися в її змісті, захищати себе від її надлишку. Створюючи свій образ у віртуальному світі, людина може втрачати адекватне сприйняття реального світу.

Відкриваються великі можливості маніпулювання суспільною думкою і свідомістю. Широкомасштабні застосування маніпулятивного впливу в комунікативних процесах дезорієнтують населення, викликають психоемоційну

й соціальну напруженість, що не дозволяє громадянам адекватно сприймати соціально-економічну і суспільно-політичну ситуацію.

У ході розповсюдження іміджу інформаційного суспільства в якості проекту майбутнього виявляється подвійна інверсія. Так, "батьки-засновники" цього іміджу переконано стверджували, що ядром соціальної організації подібного суспільства стане університет, що рівень знань, а не власність буде визначальним фактором в суспільстві, і що всі соціальні конфлікти минулого згаснуть у новій інтелектуальній інфраструктурі суспільства. В дійсності все звелось до поширення персональних комп'ютерів і комп'ютерних мереж. Всупереч прогнозам "університет не змінив промислову корпорацію... швидше, академічне знання було інкорпороване в процес капіталістичного виробництва".

Також всупереч їхнім твердженням, все частіше саме інформаційний простір використовується терористами в якості бази для організації зв'язків та активної координації своїх дій. Так, поширилася співпраця між крупними терористичними угрупованнями та хакерами. За допомогою останніх злочинці планують та проводять терористичні акти. Саме це загрожує світу збільшенням масштабних терактів уже і найближчі роки.

Отже, аналіз деяких нових можливостей інформаційного суспільства та пов'язаних з ними проблем дозволяє зробити висновок, що стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій не тільки приносить значну користь суспільству, розширює і відкриває нові можливості його розвитку, а й ставить проблеми, які можуть звести нанівець значну частину цих переваг. Для використання переваг інформаційно-комунікаційних технологій необхідні значні зусилля на міждержавному, державному і особистому рівнях. Вирішення цих та інших проблем становлення інформаційного суспільства вимагає серйозних зусиль фахівців різних профілів.

к.геогр.н. Орещенко А.В. (ВІКНУ)

МЕНТАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ТЕОРІЇ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У ВІЙСЬКОВІЙ СПРАВІ

Прийняття рішень, як галузь науки, на перший погляд відносно добре досліджена, зокрема і у військовій сфері. До неї належать такі питання, як прийняття рішень під тиском, цикл Варшавського тощо.

Однак, детально аналізуючи наявні видання, виявляємо суттєві пробіли і помилки. Деякі автори ототожнюють прийняття рішень і управління, а також наближають прийняття рішень до ведення приватного підприємництва чи до вирішення проблем. Інші вважають прийняття рішення вибором із кількох альтернатив, що теж не вірно, оскільки на початку аналізу може не бути відомо жодного варіанту.

Вважатимемо, що прийняття рішень – це процес генерації відповіді на інтелектуальну задачу із наявними вихідними даними і вимогами до результату.

Крім неточного трактування поняття "прийняття рішень", враховані не всі

напрацювання у цій сфері. Зокрема, творчість дозволяє генерувати рішення з елементами новизни, не шляхом пошуку компромісу, а генерацією нового підходу, який повністю задовольняє *всі* вказані умови. Інша предметна область – критичне мислення. Ще одна – аналітика, тобто здатність людини до аналізу. Всі ці області сприймаються як окремі дисципліни або науки. На думку автора, це різні частини одного цілого, суттєво більшої предметної області, яка поки що не має назви. Адже для прийняття рішень використовується кілька методик.

Ще одна проблема у прийнятті рішень – це алгоритмічний підхід. Він характерний для намагання особи описати дії у предметній області, *в якій вона не є фахівцем*. Насправді прийняття рішень, зокрема реагування у складній ситуації з багатьма факторами недосконало описуються алгоритмами. Сильно галужений алгоритм із можливими зміни під час виконання лише трохи досконаліший. Однак структура знань хорошого спеціаліста в складній предметній області – це явно не набір алгоритмів. Хоча для зовнішнього спостерігача дії спеціаліста є послідовними і алгоритмічними, сама модель прийняття рішень такою не є. Вона має суттєво складнішу будову.

Компетенція у прийнятому розумінні цього слова так чи інакше описує вміння приймати рішення, як і вміння працювати в певній галузі. Але це штучне і недосконале поняття, без визначеної структури, правил побудови і засвоєння. Для позначення утворення, яке досконало описує роботу в певній предметній області, потрібне нове поняття.

Ментальною технологією називатимемо інфраструктуру знань, умінь, навичок, побудовану на основі операційної діяльності людини, вдосконалену і адаптовану до сприйняття і засвоєння. Таким способом організоване володіння певною предметною областю (знання у професійній сфері обов'язкові) і таким же чином засвоєне вміння власне приймати рішення, тобто поєднання двох ментальних технологій дозволить якісно вирішити проблему прийняття рішень у військовій сфері.

Подкіч В. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКОВИМИ ІНФОРМАЦІЙНИМИ ЗАСОБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ КРИЗИ ТА ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Якщо говорити про особливий період, під яким військові розуміють виникнення кризової ситуації, а це може бути як локальний збройний конфлікт, так і ведення повномасштабної війни, або різновиди гібридно-терористичних агресій, то військові журналісти та прес-офіцери органів військового управління в подібному стані знаходяться практично постійно.

ЗМІ сьогодні є реальною зброєю в комунікаційно-контентному протистоянні в умовах гібридних агресій. І той, хто уміло володіє цим інструментарієм, отримує неабияку владу над найціннішим ресурсом – людською свідомістю.

Яскравим прикладом є суспільство РФ та населення анексованого Криму

і окупованої частини Донбасу. Нажаль, не краща ситуація і в деяких країнах Європи, де кремлівська пропаганда активно впливає на свідомість частини соціальних груп з метою електорального тиску на владні еліти в прийнятті ними геополітичних та економічних рішень, необхідних агресору.

Розглядаючи різні аспекти інформаційно-медійного забезпечення діяльності оборонного сектору держави, а також інформаційної підтримки операцій військ (сил) як одного із найважливіших напрямків бойового забезпечення в умовах гібридно-месіанських агресій путінської Росії проти України та всього цивілізованого світу, слід дещо переглянути ставлення до сегменту, використання якого за призначенням, за умови гнучкого і постійного управління, може значно посилити інформаційну компоненту українського війська.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що реальна воєнна криза сьогодні вимагає додаткової мобілізації сил та засобів, переходу функціонування військових інформаційних засобів в умовах ведення бойових дій під час гібридно-месіанської агресії до принципово інших організаційних, комунікаційно-контентних та творчих стандартів у формуванні особливого алгоритму управління редакційним колективом.

Метою дослідження є визначити особливості прийняття та реалізації управлінських рішень керівництвом військових ЗМІ в умовах проведення операцій військ (сил), базуючись на досвіді застосування сил і засобів на Сході України та з огляду на основні завдання редакційного менеджменту під час ведення бойових дій.

Необхідно враховувати світовий досвід організації та управління редакційним колективом в умовах воєнної кризи, під час ведення бойових дій та участі військових журналістів у висвітленні операцій військ (сил). Слід враховувати різні форми організації та представлення засобів інформування у збройних силах різних країн. Широкі можливості застосування досвіду проведення АТО (ООС) на сході України пов'язані з досвідом ведення підрозділами електронних сторінок в соціальних мережах, створення власних гіперлокальних ЗМІ, конвергенції з місцевими ЗМІ тощо.

Охарактеризувати особливості управління військовими ЗМІ під час ведення бойових дій в умовах гібридно-месіанських агресій з урахуванням досвіду проведення АТО (ООС) на сході України

В умовах функціонування публічних інформаційних полів управління інформаційно-медійною компонентою суспільства набуло сучасних ознак і потребує нових підходів редакційного менеджменту і довготривалих стратегій маркетингової політики редакційних колективів різної типології та форм власності. І в цьому контексті слід розглядати і успішність функціонування військових інформаційних засобів, впливу на прийняття ефективних управлінських рішень щодо функціонування гіперлокальних інформаційних засобів, газет, журналів, радіо і телебачення в системі інформаційно-медійного забезпечення діяльності Міністерства оборони та Збройних Сил України.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ НА СХОДІ УКРАЇНИ

На виконання Указу Президента України від 30 квітня 2018 року № 116/2018 щодо уведення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони "Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях" з метою забезпечення державного суверенітету та відновлення територіальної цілісності на сході України розпочато операцію Об'єднаних сил. В рамках зазначеної операції в умовах "гібридної" війни проводиться комплекс військових та спеціальних заходів, спрямованих на протидію діяльності незаконних збройних формувань та іншій злочинній діяльності.

Державна прикордонна служба є суб'єктом сектору безпеки і оборони України, який в рамках операції Об'єднаних сил проводить низку відповідних заходів із використанням різних форм оперативно-службової діяльності. Так, зокрема, під час оперативно-розшукової діяльності здійснюється система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

В основі оперативно-розшукової діяльності є інформаційно-аналітична компонента, яка за сукупністю технологій (методів і засобів) дозволяє та забезпечує отримання (фіксацію) інформації, її обробку (перетворення), обмін (передачу, поширення, розкриття), зберігання і використання. Так, одним із передових та ефективних інструментів є кримінальний аналіз, технології проведення якого дозволяють здійснювати пошук і фіксацію ознак злочинної діяльності, встановлювати та передбачати зв'язки між інформацією про злочини та іншими даними, потенційно з ними пов'язаними, із використанням аналітичних методів, засобів та інформаційних ресурсів.

Результатом проведення зазначених заходів є припинення діяльності протиправних груп; встановлення осіб, причетних до діяльності незаконних збройних формувань; затримання бойовиків; виявлення зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин; викриття схем фінансування тероризму; ініціювання заборони в'їзду іноземців, можливо, причетних до міжнародної терористичної діяльності; відкриття кримінальних проваджень за фактами сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності, вчинення терористичних актів, створення терористичних груп або організацій, фінансування тероризму, створення незаконних збройних формувань тощо.

Таким чином, лише спільні зусилля оперативно-розшукових груп Об'єднаних сил (створених за конкретною проблематикою) із застосування передових технологій дозволять зменшити втрати наявних сил і засобів та прискорить вирішення завдань зазначеного вище Указу Президента України.

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Висвітлення засобами масової інформації (ЗМІ) збройного конфлікту у зоні проведення операції об'єднаних сил (ООС, англ. *Unitedforcesoperation*) потребує практичного оволодіння основними поняттями з професійної тематики, розвинення навичок усного мовлення. Правильно подана інформація із дотриманням усіх лінгвістичних норм, правил і вимог сприяє формуванню громадської думки, врегулюванню настроїв населення, створює позитивні тенденції розвитку Збройних Сил України (ЗСУ). Збройний конфлікт став предметом аналізу лінгвістів. Саме мова засобів масової інформації є тим кодом, тією універсальною знаковою системою за допомогою якої в індивідуальній та масовій свідомості формується картина світу. Спеціалісти з медіапсихології вважають, що сьогодні сприйняття людиною навколишнього світу у великій мірі залежить від того, як цей світ представлений медіа.

Для кращого сприйняття і більшої ймовірності того, що стаття про події у зоні ООС буде прочитаною, доцільно використовувати анотацію. Важливе використання художніх засобів, лексичних обмежувачів, послідовності викладення, прийомів уточнення, заголовків повідомлень.

Важливо не плутати військову лінгвістику з лінгвістикою війни. Військова лінгвістика може бути як такою, що веде до мирних процесів, так і до війни. Основна мета лінгвістики війни - перемога над ворогом. Висвітлення навіть однієї і тої самої події можна подати у ЗМІ по-різному. Кожне слово, кожна граматична структура так чи так впливають на свідомість людини, викликають певну реакцію, спонукають до певних дій чи висновків. Так би мовити, можна подати інформацію під іншим кутом. Слова по-різному впливають на формування думки людини, яка читає текст повідомлення, таким чином вони, начебто, і мають один і той самий денотат, проте в них різне конотативне значення. Функції впливу та переконання виступають складовими функції мови.

Актуальність проблеми дає змогу мовознавцям подивитися на вивчення мови під іншим кутом, а саме: вивчати лінгвістику не як результат історичних, економічних, соціальних процесів у суспільстві, а як спонукальний чинник, а мовлення кваліфікувати як процес формування суспільної думки та поведінки. Подію у зоні збройного конфлікту можна інтерпретувати і тим самим маніпулювати громадською думкою з допомогою засобів лінгвістики. За певних умов вживаються різні механізми лінгвістичного впливу.

Збройні Сили України потребують професійного забезпечення для успішного виконання завдання лінгвістичного характеру у звичайних та екстремальних умовах військової служби.

ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ В ПРАКТИЦІ ЗМІ В УКРАЇНІ

Нинішню мовну ситуацію України характеризує конфлікт між двома літературними мовами – українською та російською. Поглинання значною частиною українського населення російської мови та витіснення української мови у східних, південних і частково центральних областях України, передусім у великих промислових центрах, становить одну з головних перешкод у побудові національної держави.

Деформованість мовної ситуації України полягає в тому, що співвідношення українськомовної та російськомовної частин населення не відповідає співвідношенню українців і росіян на її території, що спричинила ослаблення національної самосвідомості українців. Не слід випускати з уваги той факт, що значна частина етнічних українців в ході останніх 3 переписів населення називали себе росіянами.

В великих містах залишається стійким стереотип, відповідно до якого, успішними стають виключно російськомовні мешканці міста. Також приїжджі з сільської місцевості прагнуть якомога швидше інтегруватися в міське середовище, через що переходять на російську.

В таких містах як Одеса, Харків, Запоріжжя глибокого зросійщення зазнали фактично всі сфери громадського і культурного життя. За даними останнього на сьогодні перепису населення, який проводився в 2001 році, російську мову назвали рідною більше 60%.

Розглянемо для прикладу низку цих міст з точки зору мовного питання. Запоріжжя, місто, що належить до найбільш зросійщених міст України. Повідомлення на сайті Запорізької міської ради пишуть російською, купити українськомовну газету чи журнал не вдасться. Видання Запорізької міської ради називається "Запорізька Січ", але всі новини та статті там – російською. Місцева влада ігнорує прагнення відмови держави від російської мови.

В Харкові перше, що впадає у вічі – високий градус агресії щодо всього українського серед персон публічних та медійних. Сайт з промовистою назвою "Первая столица" чимало своїх сторінок віддав під цюкування українців, української мови і взагалі ідеї державності України.

Роль мови в створенні державності відіграє одну з найважливіших етапів створення нації. Хоча жорстка позиція, щодо переходу з мови агресора на українську для місцевих жителів повинна бути, перш за все, приводом підтримки держави, а не виконання обов'язкового закону. Видається необхідним з боку держави в обов'язковому порядку здійснити підтримку підприємств, організацій та інших закладів, що повинні перейти повністю на застосування в практиці діяльності української мови, щоб виконання закону не шкодило чи заважало їхній продуктивній діяльності.

Приємно відслідковувати рівень підвищення використання української мови на телебаченні, в кіно та культурних закладах. В якості висновку слід визначити, що необхідно постійно підтримувати високу статусність української

мови, витіснити асоціацію української як "сільської мови", що нав'язувалася етнічним українцям протягом двохсотлітньої русифікації.

к.т.н. Кубявка М.Б. (ВІКНУ)
к.т.н. Кубявка Л.Б. (КНУ імені Тараса Шевченка)

МОНІТОРИНГ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ МЕРЕЖ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Сьогодні електронні цифрові технології у сполученні з Інтернетом визначають майбутнє комунікацій. І ні для кого не є таємницею, що соціальні мережі відіграють фундаментальну роль у поширенні інформації. Користувачі Інтернету мають можливість доступу до будь-якої інформації, що розміщена на серверах різних країн світу, а доступ до цієї інформації існує минаючи політичні, кордонні, цензурні та інші бар'єри. При цьому кожен з них може розмістити власну інформацію на будь-яких серверах, навіть тих, котрі зареєстровані в інших державах.

Найбільш суттєвим засобом обміном досвідом, проблемами, радостями та всілякими негараздами і розчаруваннями є не що інше, як соціальні мережі. Саме завдяки їм утворюються, так звані, віртуальні спільноти. І їх, останнім часом, сучасні дослідники вивчають переважно або як соціальний феномен нової культури, що формується на засадах використання Інтернету, або з точки зору специфіки психологічних рис учасників таких спільнот, їх інформаційного наповнення, або з огляду на те, яку роль вони можуть відігравати у житті суспільства взагалі. З погляду інформаційної безпеки держави дослідники визначають загальні риси суб'єктів інформаційної безпеки та надають загальні рекомендації щодо напрямків діяльності Держави, державних установ в інформаційному протиборстві.

Аналіз останніх конфліктів засвідчили, навіть уже не тенденції зростання, а пряме і всеохоплююче використання Інтернету, а саме віртуальних спільнот, до інформаційних війн. Таким чином Інтернет простір став тим самим майданчиком щодо інформаційно-психологічного впливу, що має ряд суттєвих переваг над класичними методами впливу. Засоби інформаційно-психологічного впливу Інтернет простору дозволяють впливати на думку починаючи від особистості окремо до всесвітньої аудиторії, за рахунок наявних зв'язків.

Реалізація цих загроз, негативно впливає на стан інформаційної безпеки у сфері безпеки і оборони України, що викликає різні деструктивні процеси. Загроза інформаційній безпеці реалізується шляхом негативного інформаційного впливу, тому розробка методики виявлення заходів негативного інформаційного впливу є задачею над якою працюють безліч науково-дослідних установ. Розробка ж спеціалізованого програмного забезпечення, яке б відслідковувало та відображало динаміку поширення інформаційних повідомлень за даними мережі Інтернет, з метою підвищення ефективності підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення є

актуальною науковою задачею, що потребує прискореного пошуку шляхів її вирішення.

Секція 6

ФІНАНСИ

АНАЛІЗ ЗМІН В ГРОШОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З 1 БЕРЕЗНЯ 2018 РОКУ

Недостатній рівень грошового забезпечення залишається основною причиною звільнення військовослужбовців з лав Збройних сил України після закінчення терміну контракту. За даними Міністерства оборони України, протягом першого півріччя поточного року з лав Збройних сил звільнилися 11 тисяч осіб офіцерського складу та військовослужбовців, які проходять службу за контрактом; ще 18 тисяч мають звільнитися до кінця 2018 року. Тому з метою припинення відтоку підготовлених фахівців Урядом країни, керівництвом Міністерства оборони та Збройних Сил України послідовно здійснюються заходи щодо збереження кадрового потенціалу та залучення осіб на військову службу.

З 1 березня 2018 року набула чинності постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2017 № 704 "Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб", якою передбачено значне збільшення (до 60 %) частки основних видів грошового забезпечення (оклад за військовим званням, посадовий оклад та надбавка за вислугу років). Відповідно до вимог чинного законодавства відбулись істотні зміни щодо порядку нарахування грошового забезпечення військовослужбовців.

Так, наказом Міністерства оборони України від 7.06.2018 року №260 затверджено новий Порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам, яким зокрема введено надбавку за особливості проходження служби (НОПС) на заміну раніше виплачуваних:

надбавки за виконання особливо важливих завдань (*до 100 відсотків посадового окладу з урахуванням окладу за військовим званням та надбавки за вислугу років*);

надбавки за особливі умови служби, пов'язані з підвищеним ризиком для життя (*до 100 відсотків посадового окладу*);

надбавки за знання та використання іноземної мови (*від 10 до 35 відсотків посадового окладу*);

підвищення посадового окладу за кваліфікацію (*від 5 до 20 відсотків посадового окладу*).

Мінімальний розмір надбавки встановлює Міністр оборони України залежно від наявного фонду грошового забезпечення. На 2018 рік він встановлений у розмірі 10%. Окремі категорії військовослужбовців мають право на збільшений розмір НОПС.

Порядок здійснення таких виплат, як доплати за науковий ступінь та вчене звання, надбавки за почесні та спортивні звання не змінився, але змінився їх розмір.

Скасовано **інструкцію про преміювання** військовослужбовців у військовій частині. Щомісячна премія військовослужбовцям в зменшеному розмірі виплачується тільки у разі накладення на військовослужбовця дисциплінарних стягнень. Премія не виплачується у разі порушення військовослужбовцем вимог законів та інших нормативно-правових актів, які призвели до матеріальних збитків, – за місяць, у якому видано наказ про притягнення до матеріальної відповідальності, що не було врегульовано законодавчо до моменту набуття чинності наказу Міністерства оборони України від 7.06.2018 року №260.

Новим Порядком встановлено умови виплати:

одноразової грошової допомоги після укладення військовослужбовцями першого контракту(новий вид грошового забезпечення);

морської винагороди (на заміну морського грошового забезпечення, що виплачувалося в розмірі від 20 до 40 відсотків посадового окладу);

винагороди за стрибки з парашутом(виплата винагороди здійснюється незалежно від категорії військовослужбовця та наявності звання інструктора з парашутно-десантної підготовки).

Порядок виплати **винагороди за розшук, піднімання, розмінування та знешкодження вибухових предметів, тралення і знешкодження мін, винагороди за водолазні роботи** майже не змінився, але змінився їх розмір. При цьому позитивним є те, що до 2018 року ці виплати були регламентовані різними нормативно-правовими актами (накази Міністра оборони №260 від 11.06.2008 року, №328 від 22.05.2014 року та №394 від 27.07.2010 року відповідно). Зараз порядок їх виплати впорядкований в одному нормативно-правовому акті.

У структурі грошового забезпечення частку основних його видів (посадового окладу, окладу за військовим (спеціальним) званням та надбавки за вислугу років) було збільшено до 60% та зменшено частку додаткових видів у структурі грошового забезпечення з 85% до 40%. Крім того, ліквідовано диспропорцію в розмірах грошового забезпечення в різних силових структурах і надано правові підстави для перерахунку пенсій колишнім військовослужбовцям.

Бондік Л.О. (ВІКНУ)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИНАХ ЗСУ

Важливим елементом фінансово-господарської діяльності військової частини ЗСУ є ведення бухгалтерського обліку та звітності з метою надання керівникам правдивої, повноцінної та вчасної інформації про діяльність установи для прийняття управлінських рішень. Саме тому, актуальним

питанням постає автоматизація процесів обліку та подання звітності з метою забезпечення відповідності даних зазначеним критеріям.

Відповідно до Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року, затвердженої розпорядженням КМУ від 20.06.18 р. № 437-р було затверджено План заходів щодо модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року. Таким чином, уже в 2018 році було запроваджено такі електронні сервіси, як ПТК "Клієнт Казначейства – Казначейство" та АС "Є-Звітність".

Система дистанційного обслуговування через ПТК "Клієнт Казначейства – Казначейство" дозволяє зовнішнім клієнтам Казначейства (розпорядникам та одержувачам бюджетних коштів) отримати віддалений доступу за допомогою Інтернету до інформаційних ресурсів Казначейства з метою відслідковування стану рахунків військової частини, подання платіжних документів для здійснення видатків. Це дозволяє оптимізувати витрати на підтримку цього процесу завдяки відмові від потоку вхідних та вихідних паперових документів, прискорити обробку інформації, скоротити час на казначейське обслуговування бюджетів та зменшити кількість помилок у даних.

До того ж, уже з 2018 року військові частини мають подавати бюджетну та фінансову звітність для візування органами Казначейства в електронному вигляді за допомогою автоматизованої системи "Є-Звітність". Така система подання електронної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів дозволяє надсилати бюджетну, фінансову та оперативну звітність до забезпечуючого фінансового органу.

З метою підвищення ефективності використання бюджетних коштів важливим також є введення автоматизованих систем у здійснення бухгалтерського обліку, нарахування грошового забезпечення та заробітної плати тощо. До цього часу військовими частинами використовувалось таке програмне забезпечення, як "Парус" та "ІС", однак обидві програми були заборонені з метою підвищення рівня захисту інформації щодо діяльності установ та організацій Збройних Сил України.

Наразі розробляються аналоги цим програмам безпосередньо українськими підприємствами, зокрема "Афіна" та "UA-Бюджет". Вони дозволяють при одноразовому введенні первинного документа відобразити усі його дані в необхідних господарських і фінансових операціях. Тобто підтримують єдиний взаємопов'язаний технологічний процес обробки документації в усіх розділах фінансового, бухгалтерського, кадрового обліку та розрахунку зарплати зі складанням відповідної звітності. Однак на сьогоднішній день ці програмні продукти не набули широкого застосування у військових частинах, оскільки для їх ефективного застосування необхідно на законодавчому рівні впровадити певне ПЗ, єдине для усіх військових частин, та ввести єдину облікову політику у МОУ.

Таким чином, з метою автоматизації процесів фінансово-господарської діяльності у військових частинах ЗСУ було проведено багато заходів

модернізації, однак ще існує ряд проблемних питань, що потребують вдосконалення нормативно-правової бази, розробки та введення новітнього програмного забезпечення.

Винник С.Л. (ДФМОУ)

Цюкало Л.В. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей визначені Законом України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", який гарантує їм сприятливі умови в економічній, соціальній, політичній сферах для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни.

За весь час існування незалежності України було прийнято ряд законодавчих актів, які регулюють питання соціального захисту військовослужбовців, їх прав, свобод, гарантій, пільг і компенсацій. Однак реалізація задекларованих заходів соціального забезпечення гальмується через ряд факторів: складність процедур та кількість обов'язкових інстанцій, обмеженість фінансових можливостей, неготовність значного кола виконавців до здійснення необхідних змін, відсутність дієвої системи контролю за їх результативністю тощо. Все це негативно впливає на мотивацію до проходження військової служби.

Так, відповідно до ст. 9 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" держава гарантує військовослужбовцям достатнє матеріальне, грошове та інші види забезпечення в обсязі, що відповідає умовам проходження військової служби, стимулює закріплення кваліфікованих військових кадрів. Військовослужбовці забезпечуються за рахунок коштів державного бюджету грошовим, речовим та продовольчим забезпеченням. Однак, в мовах сьогодення, заходи держави щодо реалізації соціального захисту військовослужбовців здійснюються не в повній мірі, що спричиняє незадоволення серед військовослужбовців.

Серед важливих проблем соціального захисту військовослужбовців є відсутність ефективного механізму вирішення житлових проблем. Відповідно до Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" право на отримання компенсації за оренду житла передбачено для осіб офіцерського складу. Змінами, внесеними у цей закон 28.02.2018 р., передбачено надання компенсації за піднайом (найом) житла для військовослужбовців рядового, сержантського та старшинського складу, які проходять службу за контрактом. Для організації порядку нарахування і виплати компенсації зазначеним військовослужбовцям необхідно внести зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 № 450 "Про розмір і порядок виплати грошової компенсації військовослужбовцям Збройних Сил,

Національної гвардії, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної прикордонної служби, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації та Державної спеціальної служби транспорту за піднайом (найом) ними жилих приміщень"; проте, до цього часу цього так і не зроблено. Тому військовослужбовці рядового, сержантського і старшинського складу, які проходять військову службу за контрактом змушені сплачувати оренду житла зі свого грошового забезпечення.

Ще одним проблемним моментом є те, що постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2017 р. №704 встановлено, що розміри посадових окладів, окладів за військовими (спеціальними) званнями військовослужбовців, осіб рядового та начальницького складу визначаються шляхом множення розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, **встановленого законом на 1 січня 2018 р.**, на відповідний тарифний коефіцієнт. Отже, розміри посадових окладів, окладів за військовими (спеціальними) званнями військовослужбовців не змінюватимуться у зв'язку зі щорічним зростанням соціальних стандартів, а тому на щорічні зміни розмірів грошового забезпечення не варто очікувати.

Не відповідає потребам сьогодення і реалізація пільг, які надаються військовослужбовцям відповідно до законодавства. Це стосується, в першу чергу, користування громадським транспортом. Обмежені фінансові ресурси, які держава виділяє на забезпечення пільг військовослужбовцям і ветеранам війни, розпорошуються серед пільговиків, що не тільки не дає можливості вирішувати проблеми їх соціального захисту, а й породжує соціальне невдоволення. Крім того, багато перевізників відмовляють в пільговому проїзді відповідним категоріям осіб. Наразі Міністерством соціальної політики України опрацьовується питання щодо комплексного механізму монетизації пільг, у тому числі на проїзд та пільг на житлово-комунальні послуги.

Отже, соціальний захист військовослужбовців має бути не тільки задекларованим відповідними законодавчими актами, але і забезпечуватись відповідними видатками з державного бюджету з метою реального фінансування певних соціальних гарантій, пільг та компенсацій.

Гайдей Р.В. (ОНУ ім. І.І. Мечникова)

ЗАСТОСУВАННЯ DATAMINING АЛГОРИТМІВ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ТРЕНДІВ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ

На сьогоднішній день існує безліч можливостей заробітку на фінансових ринках за рахунок спекулятивної торгівлі: придбання однієї валюти за одним курсом, а потім її конвертації у попередню після підвищення курсу. Таким чином, за рахунок різниці курсів валютної пари і формується прибуток. Однак, враховуючи хаотичність коливання курсів на фінансових ринках, постає питання побудови торгової стратегії – певних торгових сигналів, в основі яких лежить пошук низки закономірностей, згідно з якими можна було б сказати

напевно, що певний проміжок часу курс буде рухатись в тому чи іншому напрямку.

У ході дослідження проводився аналіз валютних коливань різних валютних пар, що виникають у зв'язку з фінансових подіями та призводять до формування тренду – стійкого руху ціни тривалий час у певному напрямку. За основу були використані дані котувань валютних пар за останні 5 років наданих базою торгового терміналу MetaTrader4. Для аналізу такого великого обсягу даних у дослідженні були застосовані методи DataMining-у – алгоритми, що дозволяють виявити приховані зв'язки у великих обсягах даних. Зазвичай для цього використовуються методи, що базуються на статистичному аналізі.

Зокрема був використаний метод "к-найближчого сусіда". Для цього обирався тренд тривалістю приблизно 30 хвилин, та з допомогою вищезазначеного метода знаходилися цінові коливання близькі до тих, що відбувалися за 1 годину перед початком тренду. З-поміж знайдених коливань обиралися 20 найбільш схожих, та проводився аналіз у скількох випадках такі коливання призводили до появи тренду, при чому того ж напрямку, що й обраний.

У ході дослідження було виявлено, що алгоритми DataMining-у дозволяють виділити цінові коливання, що призводять до появи тренду, та використовувати знайдені закономірності під час фінансової торгівлі.

к.е.н. Гура В.Л. (ВІКНУ)

NECESSITY OF TEACHING CBRN CORE CONCEPTS IN UKRAINIAN UNIVERSITIES

Nowadays the economic security of entrepreneurship and especially the national security have become very important issues in the globalized world. These challenges formed the necessity of detailed examining and analyzing all possible risks which appear in all spheres of people's live being. That's why it is a vital necessity to learn all kinds of security. This goal can be achieved only in the university environment by implementing special courses deal with export control of dual-use goods and technologies, especially in the sphere of CBRN. CBRN is an acronym referring to Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear. The aim of such teaching is to provide the unique knowledge and show the importance of dual-use goods and technologies control.

In Ukraine the sharp necessity has appeared in preparing future experts from CBRN security and export control. Future specialists will be able:

1. Efficiently solve questions in organizing and realizing export control of dual-use goods and technologies.
2. To become real experts in the sphere of formation and modernization the system of nonproliferation CBRN treats.

After obtaining such knowledge we can get such results:

- preparation of unique specialists by combining economic knowledge

with law, and also getting knowledge of prevention consequences of radiation, chemical, biological and nuclear threats;

- opportunity of graduating students' employment as experts of CBRN security and control of dual-use goods and technologies in consultative and other auxiliary structures not only in the state institutions of different levels for projects' realization or different degree of complication examinations, and also in private companies;

- collaboration with the interested national, international organizations and establishments in the sphere of prevention consequences of radiation, chemical, biological and nuclear threats;

- database creation and support of information exchange, knowledge and the best international practices in relation CBRN threats.

As we can observe security and safety are the most widely discussed topics at different national and international conferences, roundtables, seminars, workshop, etc., because each country wants to develop and exist in the peaceful world. And our Ukrainian society should be involved in this global trend and prepare appropriate specialists in the field of nonproliferation CBRN treats.

Дяченко І.М. (ВІКНУ)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Рівень життя громадян держави є інтегральним показником розвитку її суспільства. Він безпосередньо залежить від рівня доходів населення і їх купівельної спроможності. Рівень заробітної плати, як елемент структури доходів, є одним з головних показників і чинників рівня соціально-економічного життя країни, людини. Однією з проблем в Україні є велика різниця між високою вартістю життя і низькою ціною праці.

Заробітна плата, як елемент ринку праці, в механізмі функціонування ринкової економіки має виконувати багато функцій, які зумовлюють її важливу роль. Вчені економісти виділяють основні:

1. Відтворювальна функція. Вона полягає в забезпеченні найманих осіб та членів їхніх сімей необхідними життєвими благами, які потрібні для відновлення робочої сили, для відтворення поколінь.

2. Стимулююча функція. Вона полягає у встановленні залежності розміру заробітної плати від кількості й якості праці конкретного працівника, його трудового внеску в результати роботи підприємства.

3. Ресурсно–розміщувальна або регулююча функція. Ця функція заробітної плати полягає в оптимізації розміщення робочої сили за регіонами, галузями господарства, підприємствами з урахуванням ринкової кон'юнктури.

4. Соціальна функція. Вона відображає міру живої праці при розподілі фонду споживання між найманими працівниками і власниками засобів виробництва.

5. Оптимізаційна функція. Ця функція полягає в тому, що заробітна плата як складова витрат виробництва є чинником мотивації підприємця до раціонального використання праці.

6. Функція формування платоспроможного попиту. Призначення цієї функції – узгодження платоспроможного попиту (форму виявлення потреб, забезпечених грошовими коштами покупців) з одного боку і виробництва споживчих товарів з іншого.

Ринок праці, робочі місця — найбільш складний і динамічний елемент ринкової економіки. Тут не тільки переплітаються інтереси працівників і роботодавців, але й віддзеркалюються всі соціально-економічні, політичні, демографічні та інші процеси в суспільстві, особливо питання розвитку основних фондів, які впливають на розвиток робочих місць. Процеси, що відбуваються на ринку праці і у сфері зайнятості, тісно пов'язані з процесами у підприємницькій, кредитно-грошовій і зовнішньоекономічній сферах, в оподаткуванні та інвестиційній діяльності, освіті та організації навчання. Від того, наскільки успішно функціонує економіка, у якій фазі економічного циклу вона перебуває, як сполучаються ринкові засади функціонування і державне регулювання, чим характеризується поведінка головних суб'єктів ринку залежить попит на робочу силу та її пропозиція, обсяг зайнятості й рівень безробіття.

Наразі в Україні більшість населення стрімко біднішає на фоні стрімкого підвищення тарифів за комунальні послуги (які часом перевищують зарплати багатьох українців і, тим більше, пенсії) і високого рівня інфляції. Наявність в Україні значної кількості працюючих, які перебувають за межею бідності, загрожує соціальній стабільності, зменшує мотивацію працівників до продуктивної праці і породжує інші економічно-соціальні проблеми (тіньова економіка, злочинність, демографічні проблеми тощо). Тому дослідження динаміки рівня заробітної плати в Україні в контексті виконання нею своїх функцій є актуальним.

*Зубань К.Г. (ВІКНУ)
Шрамко О.В. (ВІКНУ)*

СУТНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ АУДИТУ

Метою стандартів аудиту є встановлення загальних правил аудиторської діяльності щодо організації і методики її проведення. Кожен стандарт має визначати певну частину або сторону аудиторської роботи, повинен бути коротким і лаконічним, але з достатньою повнотою описувати вимоги до регулювання об'єкту стандарту.

Усі стандарти мають однакову структуру побудови та містять наступні розділи:

1. Загальні положення.
2. Основні поняття і визначення, що використовуються в стандарті.
3. Зміст стандарту.

4. Практичний додаток.

Аудиторську діяльність у світовому масштабі регламентують Міжнародні стандарти аудиту (далі – МСА).

Дотримання аудиторських стандартів дозволяє забезпечити певний рівень гарантій результатів аудиторської перевірки. Якщо аудитор допускає відступ від них, то він повинен пояснити причину цього.

Призначення стандартів:

- 1) забезпечують високу якість аудиторської перевірки;
- 2) сприяють впровадженню в аудиторську практику нових наукових досягнень;
- 3) допомагають користувачам зрозуміти процес аудиту;
- 4) підвищують суспільний імідж професії аудитора;
- 5) усувають зайвий контроль із боку держави;
- 6) допомагають аудиторам вести переговори з клієнтом;
- 7) забезпечують зв'язок окремих елементів аудиторського процесу.

Аудиторські стандарти повинні відповідати змінам економічних умов. Відповідно до цих змін стандарти підлягають періодичному перегляду.

Міжнародні стандарти аудиту можуть застосовуватися у якості національних або використовуватися поряд з національними. Крім цього, МСА використовуються як методична база для створення національних стандартів. У найбільш економічно розвинутих країнах (Канаді, Великобританії, Ірландії, США тощо) застосовують самостійно розроблені та затверджені національні стандарти, які за своїм змістом дуже близькі до МСА і можуть значно відрізнитися від них за формою, а МСА беруться до уваги професійними організаціями.

Значення стандартів полягає в тому, що вони визначають методологічні засади проведення аудиту. Застосування Міжнародних стандартів аудиту в Україні забезпечує певний рівень гарантій достовірності аудиторської перевірки, що посилює діючу систему економічного контролю.

Зубань К.Г. (ВІКНУ)

МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА ЯК СОЦІАЛЬНА ГАРАНТІЯ

Запровадження мінімальної заробітної плати має на меті:

- недопущення експлуатації працівників, які виконують нескладну роботу;
- протистояння недобросовісній конкуренції, що досягається у разі різкого зниження заробітної плати;
- збільшення найнижчої заробітної плати з метою підвищення загального рівня оплати праці;
- координування заходів соціальної політики у сфері перерозподілу національного доходу, їх узгодження з економічною політикою.

На сучасному етапі у світовій практиці переважають наступні підходи до

розрахунку розміру мінімальної заробітної плати.

Перший підхід ґрунтується на мінімальних потребах, які необхідно задовольняти для збереження життя працівника (так званий споживчий кошик життєво важливих товарів і послуг у вартісному вираженні). У цьому випадку мінімальна зарплата жорстко пов'язана із розміром прожиткового мінімуму.

Такий підхід використовувався в Україні до 1 січня 2017 року, де мінімальна заробітна плата дорівнювала розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб без урахування податку на доходи фізичних осіб. Проте, в економічно розвинутих країнах такий метод вважають за допустиме використовувати лише у військовий час.

Другий підхід передбачає поширення мінімальних гарантій не лише на фізичні, а й соціальні та культурні потреби працівників та членів їх сімей (освіта, медичне обслуговування, підтримка загальнокультурного та професійного рівня, транспорт та засоби комунікації, житло тощо). Такий метод розрахунку дозволяє встановлювати мінімальну зарплату на рівні, який у 2 – 2,5 рази перевищує прожитковий мінімум.

Особливістю мінімальної зарплати є її швидке "старіння". Це зумовлює необхідність регулярного коригування її розмірів.

Світовий досвід переконує, що терміни коригування мінімальної заробітної плати мають, з одного боку, враховувати постійні зміни в динаміці цін і загальних доходів працівників з метою забезпечення захисту окремих категорій працівників, які мають найменші доходи, а з іншого – забезпечувати стабільність тарифної системи у разі прямого або побічного впливу на неї мінімальної заробітної плати, зменшення ризику інфляційного тиску, пов'язаного зі зростанням рівня заробітної плати і цін.

Таким чином, відповідно до міжнародних стандартів, рівень мінімальної заробітної плати розглядається як нижня межа, що повинна гарантувати задоволення основних життєвих потреб працівника і членів його сім'ї, відтворення професійного здоров'я працюючого населення, регулярне оновлення професійних знань, розвиток трудового потенціалу в наступних поколіннях працівників, виконання сімейних обов'язків. Розмір мінімальної заробітної плати є базовим критерієм для визначення економічного добробуту населення, а також розрахунку індивідуальних показників розвитку для кожної країни світу.

к.е.н., доц. Кириленко І.В. (ВІКНУ)

к.е.н., доц. Медведєв Ю.Б. (ВІКНУ)

ІННОВАЦІЇ В ПЛАНУВАННІ КОШТІВ ДЛЯ ПОТРЕБ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Всебічне забезпечення Збройних Сил України озброєнням, бойовою технікою та іншими матеріальними засобами, розвиток військової науки, навчання особового складу та виховання у нього високих морально-бойових якостей, підтримка високого рівня обороноздатності держави повинні бути

забезпечені необхідним фінансовим ресурсом.

У відповідності до Закону України "Про Державний бюджет України на 2018 рік" у розпорядження Міністерства оборони було призначено 86,5 млрд. грн., в тому числі із загального фонду 82,2 млрд. грн., із спеціального фонду 4,3 млрд. грн. Таким чином, асигнування для потреб ЗСУ на 2018 рік будуть складати біля 2,6% від ВВП.

У додатку № 3 до Закону України "Про Державний бюджет на 2018 рік" наведені 8 бюджетних програм, за якими здійснюється фінансування ЗСУ. В свою чергу програми відповідають напрямам розвитку Збройних Сил. Такі напрями діяльності, за стандартами Північноатлантичного альянсу, визначено:

1. озброєння та військова техніка;
2. персонал;
3. інфраструктура;
4. експлуатаційні витрати.

У відповідності до проекту Закону України "Про Державний бюджет України на 2019 рік" у розпорядження Міністерства оборони планується виділити 101,4 млрд. грн., в тому числі із загального фонду 100,1 млрд. грн., і з спеціального фонду 1,3 млрд. грн. З цього ми бачимо, що черговий раз зменшується частка спеціального фонду державного бюджету в кошторисі Збройних Сил. А це, сподіваємось, надасть позитивні результати для збільшення асигнувань Міністерства оборони.

У проекті Закону "Про Державний бюджет України на 2019 рік" мають відбутись не тільки кількісні, а й якісні зміни: передбачається фінансування 5-ти бюджетних програм. Це має значно підвищити ефективність використання коштів Міністерства оборони України та спростити роботу фінансових органів усіх ланок управління Збройних Сил.

Таким чином можна зробити висновки, що політичне та військове керівництво країни надає велику увагу фінансовому забезпеченню війська в умовах ведення бойових дій на сході країни. Україна взяла курс на приєднання до військово-політичного блоку НАТО, а це, в свою чергу, вимагає певних заходів по конкретизації видатків, удосконаленню правової бази та інше.

*к.філос.н., доц. Діденко Л.В. (КНУ імені Тараса Шевченка)
к.е.н., доц. Кондрашова-Діденко В.І. (ВІКНУ)*

ЕКОНОМІЧНА КУЛЬТУРА: РЕСУРСОЧИННИК

Фундаментальні трансформування країнової економіки – це відповіді на жорсткі виклики глобалізування сучасного світу. Саме вони забезпечать успішність країни та її економіки. Основним ресурсом-чинником трансформування останньої на сучасному етапі постає економічна культура. Власне цим і визначена актуальність теми даної роботи.

Надзвичайна важливість даної проблеми зумовила появу науково-практичних досліджень як вітчизняних, так само і зарубіжних учених. Теоретичну основу

економічної культури заклав український учений М. Зібер у праці "Нариси первісної економічної культури", яка побачила світ ще в останній чверті ХІХ ст. Вагомий внесок у пізнання економічної культури на сучасному етапі зробили такі вчені: *О. Бервено, Л. Діденко, Г. Задорожний, В. Кондрашова-Діденко, А. Сур'як, В. Приходько (вітчизняні); М. Аболафія, П. ДіМаджіо, М. Портер, А. Сен, Н. Флігстін (зарубіжні)* та ін.

Мета дослідження – обґрунтування економічної культури основним системним ресурсом-чинником країнового виробництва.

Економічну культуру дотепер по-різному витлумачують економтеоретики та економсоціологи: традиції, звичаї, форми обміну, інститути, використовувані у господарюванні сімей, родин, общин, племен (М. Зібер); уявлення, звички, норми і ролі, які використовуються в економічній діяльності (А. Сур'як) та ін. З нашого погляду, економічною культурою є цінності, переконання та установки до дії, яких потребує сама економіка країни. На основі цінностей формуються переконання, а результатом їх взаємодії постає установка до дії. Наразі головною цінністю постають знання – "живі" та "уречевлені": перші невіддільні від суб'єкта економічної діяльності, а другі – втілені в матеріально-речових ресурсах, або чинниках виробництва. Індивідуальні, або "живі", знання є активними, оскільки вони приводять у дію уречевлене у матеріальних ресурсах-чинниках економічної діяльності. Тому важко не погодитися з твердженням французького ученого А. Горца, що економічна культура "зіткана зі знання", якого потребує країнова економіка.

Економічна культура як знання постає системним матеріально-нематеріальним ресурсом-чинником виробництва. Його ядром є Людина-Актор, котра використовує практично кожен компонент економічної культури задля трансформування та удосконалення країнової економіки. У даній діяльності Актор базується на таких її елементах, як: цінності та оцінювання, правила і ролі; творчість та креативність тощо. Жоден з означених елементів економічної культури не є головним чи визначальним. Усі вони "працюють" разом у розв'язуванні окремої економічної проблеми. У конкретній ситуації кожний елемент економічної культури має своє рангове місце, рангову силу і виконує визначену йому роль. Найсильніше впливає та компонента економічної культури, яка має найбільшу рангову силу, тобто найменший радіус віддаленості від її ядра, а найслабше – та, що має найменшу рангову силу, або найбільший радіус віддаленості. Саме в такий спосіб економічна культура реалізовує своє призначення – бути системним ресурсом-чинником країнової економіки і сприяти інтелектуальному розвитку Людини-Актора.

В економічній культурі важливо виокремлювати такі її види, як: (не)продуктивна/(не)ефективна; сильна і слабка; дефіцитна, достатня і надлишкова. Найважливішими є останні види економічної культури, що виокремлені за адаптивністю. Дефіцитною економічна культура є у доіндустріальну епоху: вона не стимулює ефективний розвиток господарства, оскільки в первісному суспільстві постає недосконалим досвідним знанням у формі звичаїв і традицій. В індустріальному суспільстві економічна культура може бути дефіцитною, достатньою або надлишковою. Перший її вид – це таке

знання, якого не вистачає для успішного розвитку всіх чи декількох структурних елементів господарства; другий – знання, яке сприяє процвітанню економіки на конкретному етапі її функціонування, третій – знання, що автоматично забезпечує самотрансформування і самоперебудовування, самоструктурування і самооновлювання, самовдосконалювання країнової економіки. Дефіцитна економічна культура є неефективною та непродуктивною, достатня – слабо ефективною та слабо продуктивною (але тільки на певному етапі розвитку економіки), надлишкова – сильною та ефективною на всіх етапах розвитку країнової економіки. Надлишкова економічна культура забезпечує розвиток країнової економіки в інтелектуальній та SMART формах.

SMART-економіка потребує SMART-Актора, SMART-технологій, тобто SMART-ресурсів. Наразі йдеться про надлишкову економічну культуру у формі SMART.

Отже, економічна культура є системним ресурс-чинником, що забезпечує успішність країнової економіки, а остання – основою процвітання кожної людини країни.

Кочура Т.О. (ВДА імені Євгенія Березняка)

РОЛЬ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ

Під час пошуку та аналізу шляхів підвищення обороноздатності держави важливим є реальна оцінка не тільки економічного потенціалу та економічної могутності держави, але й тієї його частини, яка відповідає за задоволення воєнно-економічних (оборонних) потреб. Такою категорією, що характеризує дану частину економічного потенціалу, є воєнно-економічний потенціал (ВЕП).

Під ВЕП розуміється – об'єктивні можливості держави, які можуть бути використані для зміцнення її оборонної могутності та ведення війни. ВЕП визначається: соціально-економічним та політичним устроєм в державі; обсягами та структурою виробництва; наявністю виробничих потужностей промисловості; розвитком сільського господарства; станом системи сполучень в державі; наявністю відповідних транспортних засобів та засобів зв'язку; рівнем розвитку науки та техніки в країні; станом фінансової системи в державі; наявністю природних ресурсів; розміщенням виробничих сил; масштабами та глибиною кооперування виробництва, внутрішніх та зовнішніх економічних зв'язків; запасами матеріальних засобів та резервів. Важливим показником ВЕП є можливість перебудови в найкоротші строки підприємств основних галузей економіки на організацію воєнного виробництва відповідно до планів воєнного часу.

Серед структурних елементів ВЕП особливе місце займає виробничо-промисловий потенціал держави в тій його частині, яка використовується або може бути використана для виробництва озброєння та іншої продукції військового призначення. Саме оборонно-промисловий комплекс (ОПК) є

важливим суб'єктом воєнної економіки, отже його ефективне функціонування забезпечує воєнно-економічний потенціал держави.

ОПК необхідно розглядати як підсистему воєнної економіки, що забезпечує виконання комплексу взаємопов'язаних видів діяльності, а саме: розробку і впровадження науково-технічного забезпечення військового виробництва; виробництво і постачання продукції військового призначення для державних потреб; продаж воєнної техніки та озброєння на світовому ринку озброєння; надання послуг по ремонту та обслуговуванню воєнної техніки, підготовці, перепідготовці, підвищенню кваліфікації військових кадрів.

Воєнно-політичне керівництво більшості розвинутих країн розглядають ОПК як важливу складову стратегії національної безпеки та оборони країни і приділяють значну увагу захисту важливих та ефективно працюючих підприємств і організацій оборонної промисловості. В ньому сконцентровані значні інтелектуальні, виробничо-технічні та кваліфіковані людські ресурси, зберігається високий експортний потенціал, що забезпечує надходження до державного бюджету значних коштів.

ОПК як сектор економіки, призначений для розроблення і виробництва продукції оборонного призначення, фактично є основою воєнної безпеки та оборони країни. Підтримання високого рівня його розвитку для багатьох розвинутих країн є одним із пріоритетних воєнно-економічних завдань національної політики. Провідні західні країни продовжують переоснащувати свої збройні сили якісно новими зразками озброєння і військової техніки, здійснюють перебудову оборонно-промислової бази, приводячи її у відповідність до сучасних умов.

Отже, реформування ОПК України в умовах агресії Російської Федерації може стати потужним поштовхом для розвитку вітчизняної економіки. Відновлення втраченого та відтворення нового воєнного потенціалу сприятиме розвитку сучасних технологій та їх використання для цивільного сектора, що зможе забезпечити економічне зростання і створить певні позитивні макроекономічні ефекти.

Кузьменко В.М. (ВІКНУ)

к.е.н., доц. Кондрашова-Діденко В.І. (ВІКНУ)

ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ

У реформуванні країнової економіки важливого значення надають оподаткуванню. Проте успішність економіки і процвітання народу потребує саме ефективного оподаткування, здатного конкурувати на міжкраїновому рівні. Наразі не в усіх країнах воно сформоване. Україна теж серед таких країн. Це актуалізує тему роботи. Метою дослідження є виокремлення параметрів ефективності системи оподаткування.

Теоретичні основи оподаткування сформували ще А. Сміт і Д. Рікардо. Вагомий внесок у дослідження зробили такі вітчизняні вчені: З. Варналій (конкуренція

податкової системи), О. Жукевич (ефективність податкової системи), В. Кондрашова-Діденко (удосконалення системи оподаткування), В. Мельник, А. Соколовська, Л. Шаблиста (реформування податкової системи) та ін.

Ефективність системи оподаткування передбачає створення привабливого середовища в країні для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, максимального мінімізування впливу капіталу до країн з меншим податковим навантаженням, неухилення від сплати податків, подолання корупції і шахрайства тощо. Основними параметрами ефективності системи оподаткування є такі, як: кількість податків, рівень податкової ставки, еластичність податкової ставки, сукупна ставка податків, час на облік і сплату податків, обсяг податкових пільг, мінімум впливання податків на розподіл ресурсів і господарську діяльність економічних Акторів, економічна і правова культура. Інтегральним параметром, який об'єднує усі зазначені, постає високий рівень привабливості системи оподаткування.

Система оподаткування в Україні ще не є ефективною, хоча після прийняття Податкового кодексу намітилися певні позитивні тенденції: знижено ЄСВ з 2017, зменшено загальне податкове навантаження до 37,8% (в ЄС – 40,5%, у світі – 39,6%) і щорічну кількість податкових платежів до 5-ти (у ЄС – 12, у світі – 24). Це поліпшило позицію України у рейтингу "Оподаткування 2018" – 43 місце (2016 р. – 83, 2017 р. – 84). Проте ще натеper залишається низьким рівень привабливості системи оподаткування у нашій країні, що зумовлено такими причинами, як: нестабільність і низька дієвість податкового законодавства; недосконала податкова звітність – високий середньорічний показник часу, необхідного на її підготовку і подання (в Україні – 327,5 годин, тоді як у ЄС – 161, у світі – 240); дефіцитна (недостатня) економічна культура загалом і податкова культура зокрема. Основною причиною постає культура людини. Адже система оподаткування в Україні не базується на таких цінностях, як чесність, справедливість, креативність та інноваційність, моральна і матеріальна відповідальність. Тому подальше удосконалення оподаткування в Україні необхідно починати з формування достатньої податкової культури та зі зміни принципів економічних відносин "платник податків – контролюючий орган".

Отже, основними параметрами ефективності системи оподаткування є рівень її привабливості, надлишкова економічна культура та достатня податкова–і–правова культура Акторів економіки країни.

*Кузьмич О.І. (ВІКНУ)
Дяченко І.М. (ВІКНУ)*

ДОСЛІДЖЕННЯ МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку економіки України актуальною є проблема удосконалення оплати праці шляхом впровадження в практику дієвого механізму її регулювання та проблема існування розвинутої системи соціальних стандартів, одним з яких являється мінімальна заробітна плата.

Відповідно до чинного законодавства мінімальна заробітна плата – це встановлений законодавством мінімальний розмір оплати праці за виконану

працівником місячну (годинну) норму праці. Розмір мінімальної заробітної плати встановлюється відповідно до чинного законодавства і не може бути нижчим від розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Отже, мінімальна заробітна плата є тією найнижчою оплатою праці, яку роботодавець офіційно виплачує найманим працівникам. Це та межа, нижче якої працівники не повинні продавати свою працю.

В останні роки в нашій країні ведуться численні дискусії з приводу того, яким повинен бути розмір мінімальної заробітної плати в Україні, щоб забезпечити нормальне життя людей і не призвести до високої інфляції. Але, з одного боку, цей соціальний стандарт є основним джерелом доходу найманого працівника, основою матеріального добробуту його родини, а з іншого боку, для роботодавця є значною часткою витрат на виробництво. Разом з тим, питання забезпечення достатнього рівня заробітної плати є і залишається одним з головних мотивів інтеграції до Євросоюзу. Тому важливим і актуальним сьогодні є питання встановлення соціальних стандартів на тому рівні, який би задовольняв потреби людей і не був непосильною ношею для роботодавців; не призводив би до додаткового дефіциту в бюджеті держави в частині великих видатків на оплату праці працівників окремих галузей бюджетної сфери.

Таким чином, формування рівня мінімальної заробітної плати є комплексною системною проблемою макроекономічного рівня, вирішення якої міститься не тільки в площині соціальної та економічної політики, а й в політичному векторі розвитку країни. Проте, практика показує, що під час визначення мінімальної заробітної плати в Україні практично не враховується прогностичний рівень зростання макроекономічних показників української економіки. Розміри мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму не завжди переглядаються у зв'язку з ростом індексу споживчих цін, а також під час її визначення не враховується рівень інфляції.

Підвищення мінімальної заробітної плати, яке відбулося 1 січня 2017 року хоч і спричинило зростання номінальних доходів населення, але негативно позначилося на зростанні цін, призвело до зрівняння заробітної плати низькокваліфікованих працівників та працівників з вищою кваліфікацією.

*Лепська М.І. (ВІКНУ)
Остапенко О.П. (ВІКНУ)*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ ЧАСТИНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Відповідно до постанови Кабінету міністрів України від 3.05.2000 року № 748 "Про затвердження Положення про інвентаризацію військового майна у Збройних Силах", інвентаризація військового майна – це перевірка фактичної наявності, кількості, якісного стану військового майна на об'єктах військового (корабельного) господарства, а також звіряння отриманих результатів з даними книг та карток обліку матеріальних цінностей. Тобто метою інвентаризації є

виявлення фактичної наявності і стану об'єкту, що перевіряється, відхилень від облікових характеристик, відповідно до яких він може функціонувати.

Як відомо, неякісне проведення інвентаризацій не тільки не забезпечує попередження нестач, а й призводить до розкрадань. У результаті велика кількість цінностей і коштів військових частин можуть приховуватись.

Враховуючи наведене, інвентаризація в системі бухгалтерського обліку є обов'язковим, важливим, суттєвим і необхідним елементом, що поєднує в собі документальні прийоми та прийоми узагальнення та аналізу фактичних результатів контролю фінансово-майнового стану військової частини.

На сьогодні можна виділити численні фактори, що впливають на достовірність проведення інвентаризації у військовій частині, основними з яких є:

- недостатнє знання механізму проведення інвентаризації членами інвентаризаційної комісії;

- недостовірне відображення результатів інвентаризації в первинних документах її проведення;

- контроль виконання - під яким розуміють постійний, груповий аналіз процесу і результатів роботи членів інвентаризаційних комісій;

- відсутність кваліфікованих працівників для перевірки якісного стану, комплектності певних категорій матеріальних засобів;

- проведення інвентаризації не у повному складі комісії тощо.

Налагодити проведення інвентаризації можна за рахунок застосування в господарській діяльності автоматизованого обліку, графіку проведення інвентаризації з метою узагальнення та систематизації інформації, що знизить загальний об'єм робіт а також позитивно вплине на ефективне використання активів військової частини.

Використання автоматизованого обліку при проведенні інвентаризації, як правило, скорочує на 40-50% терміни її проведення, усуває ймовірність помилок у інвентарних та номенклатурних номерах, цінах та інших реквізитах та запобігає викривленню результатів інвентаризації.

Таким чином, можна зробити висновок, що в сучасних умовах інвентаризація є одним з найважливіших методів бухгалтерського обліку та запорукою його достовірності. Тому розгляд актуальних питань проведення інвентаризації та шляхів її вдосконалення у військовій частині на сьогодні є досить актуальною темою, яка потребує подальшого детального розгляду.

Мазуренко С.Ю. (ВІКНУ)

Якимчук А.Ю. (ВІКНУ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ПРАЦІВНИКІВ

На шляху до євроінтеграції Україна перебуває в стані масштабного реформування як держави, так і Збройних Сил України. Проте, без належної

уваги залишаються проблеми соціально - економічної сфери, а саме:

- низька заробітна плата у військових частинах, низька доля посадового окладу в структурі заробітної плати, надбавки і доплати, що майже не несуть стимулюючого характеру;

- недостатній рівень прожиткового мінімуму, який формується відповідно до затвердженого споживчого кошика, що не відповідає дійсним потребам населення;

- недостатність або відсутність зняття податкового навантаження із заробітної плати деяких категорій працівників;

- застарілість законодавчої бази тощо.

Затягування з розв'язанням проблеми низького рівня трудових доходів провокує:

- подальше зниження рівня життя працездатного населення;

- скорочення середнього класу;

- дефіцит робочих місць з гідною оплатою праці;

- зростання тіньової зайнятості;

- неконкурентноздатність заробітної плати працівників військових частин на ринку праці;

- збільшення зовнішньої трудової міграції кваліфікованих працівників.

Тому, з метою покращення ситуації та вдосконалення соціально – економічної сфери необхідно здійснити наступні заходи:

1. збільшити прожитковий мінімум і встановити на рівні мінімальної заробітної плати;

2. при розрахунку прожиткового мінімуму використовувати оновлений споживчий кошик, в якому будуть встановлені "цивілізовані" строки корисної експлуатації, адекватна кількість товарів та послуг, враховані витрати на придбання або оренду житла, збільшені витрат на медичне обслуговування, освіту;

3. виключити додаткову заробітну плату та компенсаційні і заохочувальні виплати з розрахунку мінімальної заробітної плати;

4. збільшити тарифні ставки, щоб у співвідношенні до заробітної плати вони сягали 85-90%;

5. створити нові робочі місця та забезпечити їх висококваліфікованими кадрами, а також забезпечити збереження трудового потенціалу;

6. надавати ефективні податкові соціальні пільги особам, які її потребують;

7. забезпечити гідну оплату праці відповідно до купівельної спроможності грошей і нормальних умов праці;

8. внести зміни до законодавчої бази, враховуючи, що більшість чинних нормативно – правових актів є застарілими і не відповідають реаліям сьогодення.

Розв'язання вищезазначених проблем у сфері соціально - економічних відносин сприятиме підвищенню соціального захисту населення, збільшить як рівень доходу населення, так і валовий внутрішній продукт країни, що за собою потягне вклад цих коштів в усі сфери діяльності країни, в тому числі і на Міністерство оборони.

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ

На сучасному етапі розвитку економіки потреба в розробці й застосуванні ефективних і сучасних комп'ютерних програм та технологій зростає. Актуальність питання інформатизації всіх без виключення сфер суспільно-економічного життя цілком очевидна.

На сьогоднішній день у секторі оборони, а точніше у Міністерстві оборони України, відчувається гостра потреба в розширенні аналітичних та контрольних функцій. У зв'язку із цим, питання суцільної автоматизації, з урахуванням застосування сучасного програмного забезпечення, стає об'єктивною необхідністю.

До подій, які відбуваються на сході нашої країни, в державному секторі і у військових частинах в тому числі, використовувалося програмне забезпечення ТОВ "Парус", "ІС: Підприємство", яке на сьогодні заборонено урядом, так як має російське походження. Відповідно на даний час більшість установ використовує для ведення електронного обліку звичайні програми Excel, Word, так як аналога або заміника поки що не існує. На базі наявних програм можна виконати лише обмежену кількість функцій (сформувати окремі види первинних документів, відобразити окрему групу господарських операцій, нарахувати грошове забезпечення). Це, на нашу думку, негативно впливає на якість облікового процесу, адже жодна із вказаних програм не дає можливості вести бухгалтерський облік як суцільну систему економічно взаємопов'язаних показників. Звичайно, для управління, аналізу та контролю за використанням бюджетних коштів цього недостатньо, їх використовують за відсутності альтернатив.

Отже, єдиним рішенням має стати розробка та запровадження уніфікованого програмного забезпечення для державного сектору.

Наявність уніфікованого програмного забезпечення дозволить систематизувати інформаційні потоки в системі бухгалтерського обліку і сприяти підвищенню якості облікової інформації, що можливо при наявності ряду умов:

–можливість своєчасного удосконалення і внесення уточнень до програмних продуктів у випадку зміни методології бухгалтерського обліку, оперативне реагування на зміну законодавчої бази;

–єдиний принцип обробки та систематизації первинних документів, формування зведеної документації, системи внутрішнього графіку документообороту;

–створення баз даних для оперативного отримання інформації в електронному форматі з метою вдосконалення системи обліку, аналізу і контролю.

Виконання зазначених умов дасть змогу не тільки удосконалити систему

ведення бухгалтерського обліку, підвищити якість і швидкість облікової роботи, а й створити повноцінну і багатофункціональну систему, яка буде здатна вирішувати цілу низку практичних та управлінських завдань в державному секторі.

Панухник О.В. (ТНТУ імені Івана Пулюя)

ПОСИЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ЦИВІЛЬНОГО ТА ВІЙСЬКОВОГО СЕКТОРІВ В УКРАЇНІ: ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ АСПЕКТ

Поступове входження України до поважної спільноти європейських держав вимагає набуття досвіду й отримання практичних навичок поведінки в новітніх умовах.

Уможливлення для української держави руху в європейське майбутнє багато в чому залежить від усвідомлення необхідності, глибокого розуміння та сприйняття, "взяття на озброєння" принципів, які стали стартовими для успішного розвитку європейських держав. При цьому сама програма дій повинна бути унікальною, адаптованою виключно під умови та особливості нашої країни.

Нестабільна політична й економічна ситуація, зокрема, ведення Російською Федерацією (РФ) проти нашої держави так званої "гібридної війни", захоплення Криму, військове втручання у східні регіони України, стирають ефект існуючого прогресу. Країна зіштовхується з новими викликами своєму існуванню, для успішного вирішення яких доцільне використання тісної взаємодії цивільного та військового секторів.

Цивільно-військові відносини є складною системою стосунків між суспільством і збройними силами, між збройними силами і політичною владою, а також між фізичними особами і органами військового управління. У цій ситуації силові структури перебувають між політичною владою та суспільством. Тому від того, наскільки можливо гармонізувати цивільно-військові відносини, буде залежати не лише мирний спокій у країні, а й розвиток самого сектору безпеки та оборони.

В умовах сучасних трансформаційних процесів держава змушена, з одного боку, здійснювати пошук прийнятної економічної парадигми та відповідно до цього перебудовувати свою економічну модель, з іншого боку – проблема самозбереження суспільства вимагає пошуку сучасних засобів підтримання боездатних збройних сил. Забезпечення армії найновітнішим озброєнням і військовою технікою здійснюється на основі високих технологій, передового науково-технічного рівня розвитку й оснащеності різноманітних галузей промисловості. Саме економічні можливості забезпечення воєнної безпеки характеризують військово-економічний потенціал і військово-економічну могутність, які, у свою чергу, базуються на економічному потенціалі й економічній могутності країни.

У першу чергу, йдеться про значимість покладення в основу забезпечення

розвитку держави, її регіонів, територіальних громад, сфер і галузей принципів:
- сталого поступального розвитку;
партнерських взаємовідносин усіх зацікавлених сторін такого розвитку;
ефективної взаємодії армії, поліції, представників медичної сфери, муніципалітетів та інших структур, задіяних у системі цивільної оборони за умов наявності воєнного конфлікту.

Актуальним сьогодні стає вислів, що армія захистить нас сьогодні, економіка нагодує завтра, а сталий розвиток країни забезпечить освіта.

Саме університети повинні виконати роль економічних новаторів, стати просвітницькими центрами, осередками виявлення інноваційних, креативних підходів щодо підвищення потенційних можливостей окремих сфер життєдіяльності суспільства до розвитку, забезпечити обмін досвідом та кращими практиками.

Усвідомлення необхідності комплексного підходу до визначення місця та ролі армії в сучасній Україні, особливостей взаємодії збройних сил і суспільства в економічній, соціальній, політичній і духовній сферах, диктує нові вимоги щодо форм підготовки майбутніх фахівців для Збройних Сил нашої країни.

У контексті глобальної співпраці України з НАТО, наша держава вибудовує нові підходи до забезпечення національної безпеки. Особливої актуальності набувають сьогодні форми співробітництва у сфері військової освіти, впровадження стандартів Альянсу в навчальний процес.

Гібридний характер агресії РФ проти України довів, що військова сила не відіграє винятково вирішальну роль у конфлікті, а отже, протидія такій агресії має бути комплексною, із застосуванням широкого спектра засобів невійськового характеру: інформаційної безпеки, кібербезпеки, науки і новітніх технологій, енергетичної безпеки, стратегічних комунікацій та ін. Саме для здійснення цих змін необхідні молоді, амбітні, активні, високоосвічені, кваліфіковані фахівці зі знанням іноземних мов. У першу чергу, це шанс для молоді, аби долучитися до євроінтеграційних процесів і успішно реалізувати свій потенціал.

Рівень підготовки військових професіоналів повинен також дозволити їм отримати необхідні знання не лише для вирішення більшою мірою регіональних завдань та для адекватної реакції на нові загрози національній безпеці (зовнішні конфлікти, внутрішні протистояння, тероризм, миротворча діяльність, незаконна міграція, релігійний та етнічний екстремізм тощо), а й оволодіти інструментарієм з управління регіональним та місцевим економічним розвитком, набути практичних навичок щодо використання стратегічних і тактичних інструментів, механізмів фінансування та оцінювання місцевого економічного розвитку, що дозволило би у разі потреби застосувати необхідні технології у повсякденному житті та при комунікаціях і взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськістю.

Таким чином, врегулювання подальшої взаємодії збройних сил і суспільства в Україні має бути засноване на ґрунтовних наукових засадах – міждисциплінарному підході та системній методології, що сприятиме

докорінному реформуванню відносин між цивільним і військовим сектором відповідно до сучасних вимог і викликів.

к.е.н. Сизов А.І. (ВІКНУ)

Мухін Я.Ю. (ВІКНУ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКАМ ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У ВІЙСЬКОВОМУ РЕЗЕРВІ

Війна — це не окремо існуюче явище на певній території, яке зачіпає тільки тих, хто знаходиться в епіцентрі чи поруч бойових дій, війна — це справа кожного. Війна видимо і невидимо пронизує і впливає на нас усіх і все довкола.

В зв'язку з веденням бойових дій на сході нашої країни, все більше і більше громадян проходять службу у військовому резерві.

Службу у військовому резерві в Збройних Силах України впроваджено з 2006 року.

За призваними на збори військовозобов'язаними на весь період зборів та резервістами на весь час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві зберігаються місце роботи, займана посада та середня зарплатана підприємстві, в установі, організації незалежно від підпорядкування і форм власності.

Виплата середньої заробітної плати військовозобов'язаним за весь період зборів та резервістам за час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України в порядку, встановленому постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2006 року №1644, що виплата середнього заробітку військовозобов'язаним та резервістам, призваним на збори, проводиться підприємствами, установами та організаціями, в яких працюють призвані на збори громадяни, з наступним відшкодуванням цих витрат за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті на утримання Міністерства оборони та інших центральних органів виконавчої влади, які здійснюють керівництво військовими формуваннями.

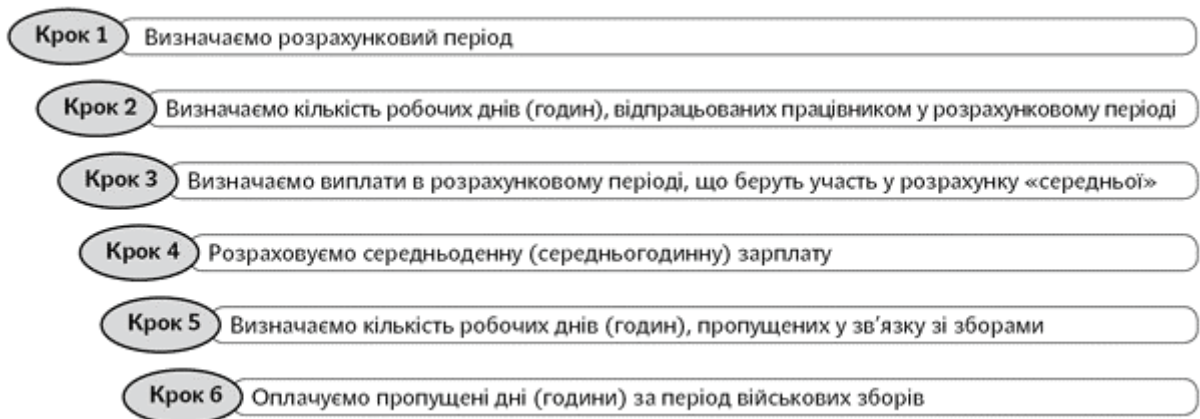
Роботодавець виплачує працівникові середній заробіток за рахунок своїх коштів, але потім витрати за його виплатою йому відшкодовують. Залежно від підпорядкування військового формування, у якому проводилися збори, джерело відшкодування буде різним. Підставою для нарахування буде наказ про звільнення від роботи на час проходження зборів.

При направленні працівника на збори передбачений спеціальний механізм виплати середнього заробітку. Перед від'їздом йому необхідно виплатити зарплату за відпрацьований час до дня припинення роботи у зв'язку з від'їздом на військові збори, а також середню зарплату за перші півмісяця зборів.

Середню заробітну плату військовозобов'язаних, призваних на збори, розраховують згідно з п.п. "і" п. 1 Порядку № 100.

Алгоритм розрахунку оплати періоду зборів.

Сташкевич С.О. (ВІКНУ)

КУЛЬТУРА ЕКОНОМІКИ

Культура має важливе значення в економічній діяльності. Вона формує певні моральні та ділові особливості людини, яка є суб'єктом економіки, а також економічну свідомість, що в свою чергу впливає на підвищення ефективності виробництва, вдосконалення виробничих відносин, системи управління господарюванням. Це визначає актуальність даної роботи.

Серед учених, які останніми роками досліджують культуру економіки, є С. Бабенко, О. Астахова, Л. Лісогор та інші.

Метою дослідження є уточнення змісту та особливостей культури економіки.

Культура економіки – це комплекс уявлень, переконань, звичок, стереотипів поведінки, що реалізуються в економічній сфері суспільства й пов'язані з економічною діяльністю. Вона одночасно функціонує не лише в економічній сфері, але й у соціальній, які в реальному житті постають одним цілим.

Культура економіки є підсистемою загальної національної культури і тісно пов'язана з іншими культурами: науковою, політичною, правовою, моральною, релігійною тощо. Вона складається із раціональних та ірраціональних компонентів, охоплює моделі масової економічної поведінки, вербальні реакції, економічну символіку та знакову систему.

Особливості культури економіки: вона охоплює ті цінності, норми, переваги, що виникають із потреб економіки і впливають на її розвиток; культура впливає на економіку через специфічні канали, основними з яких є економічна поведінка суб'єкта та політико-владні групи; вона, порівняно з естетичною, науковою та іншими культурами, більшою мірою орієнтована на управління поведінкою суб'єкта.

Зміст та особливості культури економіки конкретизуються такими її головними функціями, як: *соціальна пам'ять економіки* (залучення тільки тих цінностей і норм, що необхідні для подальшого розвитку економіки);

комунікативна (уможливлення спадкоємності економічного досвіду); *нормативно-регулювальна* (забезпечення систематизації економічної поведінки й можливості ефективно розв'язувати економічні проблеми); *інноваційна* (сприймання та використання нових елементів культурного досвіду); *інтегральна* (спричинення узгодженості між різними суб'єктами економіки завдяки існуючим економічним цінностям, нормам і традиціям).

Значення культури полягає в тому, що вона є одним з найважливіших чинників розвитку економіки країни, а, відповідно – підвищення рівня добробуту людини і народу загалом.

Отже, сучасна культура економіки залежить від ціннісних уявлень народу країни, сформованих протягом тисячоліть.

Таран В.М. (ВІКНУ)
Сінчук М.А. (ДФ МОУ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИПЛАТИ ОДНОРАЗОВИХ ДОДАТКОВИХ ВИДІВ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

В умовах проведення операції об'єднаних сил особливо актуальним стає питання стимулювання військовослужбовців до якісного і виконання бойових завдань. Адже від рівня самовіддачі і наполегливості особового складу прямо залежить успіх проведення операції. Головним чином на рівень зацікавленості військовослужбовця регулює розмір його грошового забезпечення.

Військовослужбовці, які проходять службу в зоні проведення операції об'єднаних сил, отримують винагороду за участь у воєнних конфліктах, яка становить 10000 грн в місяць, якщо військовослужбовець перебуває на глибинні ротного опорного пункту або 4500 грн в місяць в інших місцях дислокації.

Дана винагорода може одноразово збільшуватись за успішне виконання бойового завдання в складі військової частини (підрозділу, групи) в розмірі 60900–365400 грн та за знищення (захоплення) техніки противника в розмірі 12180–243600 грн залежно від виду підрозділу та техніки. Також винагорода збільшується за безпосередню участь в бойових діях в розмірі 1000 грн за кожен день, в якому зафіксовано факт обстрілу позиції військовослужбовця.

Актуальність питання виплати одноразових видів грошового забезпечення в умовах проведення операції об'єднаних сил полягає в рівні забезпечення даною винагородою зацікавленості військовослужбовців до участі в операції. В середньому, солдат в зоні проведення операції об'єднаних сил в місяць отримує 12,5 тис грн, командир відділення – 14 тис грн, командир роти – 16,6 тис грн, командир бригади – 22,3 тис грн. Бойовики в зоні проведення операції отримують в перерахунку в гривні від 7 тис грн, командир відділення – 13 тис грн, командир роти – 27 тис грн, командир бригади – 54 тис грн. Тоді як військовослужбовці Збройних Сил Російської Федерації за участь у воєнних конфліктах отримують, в перерахунку в гривні від 122 тис грн в місяць для

рядового складу та від 180 тис грн в місяць для осіб офіцерського складу.

Розмір грошового забезпечення на керівних посадах значно поступається винагородам, які отримують бойовики відповідного рівня. Це дуже загрозлива статистика адже для успішного стримування та відсічі збройної агресії противника необхідне насамперед якісне керівництво підрозділами та частинами в зоні проведення операції об'єднаних сил. Для цього необхідно мати якісно підготовлений та мотивований в першу чергу керівний (офіцерський) склад.

Розмір грошового забезпечення рядового складу в зоні проведення операції об'єднаних сил навіть не досягає рівня середньої заробітної плати в місті Києві (91%). Через це постає питання стосовно відповідної мотивації рядового складу, який безпосередньо ризикує своїм життям під час виконання завдань з захисту державної цілісності і недоторканості України.

Для вирішення питання мотивації особового складу в умовах проведення операції об'єднаних сил необхідно значно збільшити рівень винагороди за участь у воєнних конфліктах до рівня відповідності грошового забезпечення:

- осіб офіцерського складу до рівня, не нижчого рівня забезпечення відповідних осіб противника;
- осіб рядового складу до рівня, що не менше як на 50 % перевищує рівень заробітної плати в столиці України.

Вирішення питання мотивації особового складу в умовах проведення операції об'єднаних сил передбачає збільшення видатків на проведення даної операції та потребує подальшого дослідження.

*к.е.н., доц. Кириленко І.В. (ВІКНУ)
Ткаченко О.Є. (ВІКНУ)*

РОЛЬ АВТОМАТИЧНИХ ФІСКАЛЬНИХ СТАБІЛІЗАТОРІВ У КОНТРИКЛІЧНОМУ РЕГУЛЮВАННІ ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Періодичне виникнення економічних криз є закономірним процесом, характерним для економічних систем більшості країн світу. Цикли є наслідком систематичних шоків, що викликають в економіці відгук і проявляються як періодично повторювані коливання динаміки обсягів випуску, зайнятості, цін та інших показників економічної кон'юнктури.

Реалізуючи фіскальну політику уряд вживає заходів щодо зміни державних витрат, податків і сальдо державного бюджету з метою підвищення реального обсягу виробництва і зайнятості, контролю над інфляцією та прискорення економічного зростання як в рамках дискреційної (з лат. *discrecio* – діючий на свій розсуд) фіскальної політики, яка в залежності від фази економічного циклу та цілей уряду може бути стимулююча або стримуюча, так і недискреційної фіскальної політики, коли вбудовані стабілізатори дозволяють автоматично, без втручання уряду, реагувати на відхилення від стійкого

економічного становища.

Автоматичні стабілізатори забезпечують контрциклічне корегування окремих статей доходів і витрат держави у відповідь на зміну економічних умов, збільшуючи бюджетний дефіцит в фазі спаду та скорочуючи дефіцит бюджету у фазі підйому, допомагаючи амортизувати шоківий вплив на економічну активність і соціальне забезпечення економічних агентів.

У системі вбудованих стабілізаторів провідну роль відіграють податки, а доповнюють їх стабілізуючу функцію трансфертні платежі, зокрема виплати допомоги з безробіття, бідності та інші. Так, прогресивна податкова система стримує збільшення сукупного попиту в періоди економічного зростання, оскільки у міру зростання достатку населення доходи оподатковуються за вищою ставкою, та навпаки, при зменшенні доходів, викликаному економічним спадом, відбувається стимуляція сукупного попиту, так як наявного доходу в населення збільшується внаслідок зниження ставок податків. Допомоги з безробіття, подібно до інших соціальних виплат, в ситуації економічного спаду збільшуються внаслідок зростання числа безробітних, та навпаки, при зниженні безробіття, на фоні відновлення економічного зростання, такі виплати автоматично знижуються.

Зауважимо, що автоматичні стабілізатори дозволяють лише до певної міри згладжувати, компенсувати негативні наслідки циклічних коливань, адже вони не усувають причин циклічних коливань рівноважного ВВП довкола його потенційного розміру, а тільки обмежують розмах цих коливань, сприяючи адаптації бюджетної системи до макроекономічних шоків. Тому навіть при наявності вбудованих стабілізаторів коливання в економіці зберігаються, тож дію автоматичних стабілізаторів необхідно доповнювати заходами дискреційної фіскальної політики.

Федотова Я.Г. (ВІКНУ)

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ ЯК ПРІОРИТЕТ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

За даними Світового Банку, Україна входить до групи країн, що розвиваються. Україна на даний час займає 47-е місце зі 103 країн світу в рейтингу IDI (цей новий глобальний індекс має більш комплексний зміст відносного стану економічного розвитку в порівнянні зі загальноприйнятими рейтингами на основі ВВП на душу населення), що значно нижче, ніж це було п'ять років тому. Нестабільна політична й економічна ситуація, зокрема тривалі бойові дії на сході країни, стирають ефект існуючого прогресу, оскільки вони негативно впливають на найменш забезпечені верстви населення та спонукають талановитих людей залишати країну в пошуках кращих можливостей.

Спад соціально-економічного розвитку України однозначно впливає і на втрату якості людського капіталу країни. Так, за період 2000-2015 років, за даними Світового банку показник "Рівень функціональної грамотності" (компетенції у своїй предметній області) для людей віком 55-64 роки перевищує

цей показник для людей віком 25-34 роки. Це пояснюється тим, що перша група людей закінчувала ВНЗ в 1974-1985 роки, коли освіта, особливо природнича та інженерна, була інноваційною і наукоємною, а друга група навчалася в період її глибокого занепаду (2000-2015 роки). При цьому, поступальний розвиток цивілізації диктує пришвидшеними темпами свої правила життя та відношення до професійної підготовки людей: промислова революція у найближчий час принесе нам розвинену робототехніку та автономний транспорт, штучний інтелект і машинне навчання, сучасні матеріали, біотехнології та геноміку. Це суттєво змінить погляд на формування навичок майбутніх фахівців. Зокрема, творчість стане однією із трьох основних навичок, необхідних працівникам. З лавиною нових продуктів, нових технологій та нових способів роботи працівники мають стати більш креативними, щоб скористатися цими змінами.

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі (Швейцарія) в січні 2016 року було оголошено про початок поступового переходу людства до "Четвертої промислової революції". При цьому було сформульовано рейтинговий список вмінь людей (Skills), які будуть найбільш затребуваними для здійснення цієї революції на середньостроковому часовому горизонті до 2020 року в порівнянні з потребами 2015 року, що відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Рейтинг вмінь людей (Skills) на часовому горизонті до 2020 року

Затребуваність вмінь людей (Skills) станом на 2015 рік		Затребуваність вмінь людей (Skills) станом на 2020 рік	
Рейтинг вмінь	Вміння (Skill)	Рейтинг вмінь	Вміння (Skill)
1	Sk1. Комплексне (системне) вирішення проблем	1	Sk1. Комплексне (системне) вирішення проблем
2	Sk2. Взаємодія з людьми	2	Sk2. Критичне мислення
3	Sk3. Управління людьми	3	Sk3. Креативність
4	Sk4. Критичне мислення	4	Sk4. Управління людьми
5	Sk5. Вміння вести переговори	5	Sk5. Взаємодія з людьми
6	Sk6. Управління якістю своєї праці та праці інших людей	6	Sk6. Емоційний інтелект (вміння управляти своїми емоціями, розуміти і управляти емоціями інших людей)
7	Sk7. Клієнтоорієнтованість	7	Sk7. Формування власної думки і вміння прийняти рішення (Judgment and decision-making)
8	Sk8. Формування власної думки і вміння прийняти рішення (Judgment and decision-making)	8	Sk8. Клієнтоорієнтованість
9	Sk9. Вміння вислуховувати людей і активно реагувати (Active listening)	9	Sk9. Вміння вести переговори
10	Sk10. Креативність	10	Sk10. Гнучкість розуму (Cognitive flexibility - обдумування декількох проблем одночасно і швидке переключення з однієї на іншу)

Необхідно зазначити, що сучасні дослідження доводять, що українська система освіти підтримує інклюзивне зростання, з доволі високим рівнем можливостей для студентів із різних соціально-економічних прошарків населення.

Пріоритети повинні включати в себе покращення професійної підготовки майбутніх фахівців за найсучаснішими підходами та створення в країні критичної маси необхідного людського капіталу, який за своїми знаннями і компетенціями був би здатним здійснити перетворення, спрямовані на досягнення головних цілей соціально-економічного розвитку України на найближчі роки.

Чистик О.М. (ВІКНУ)

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ – АСПЕКТ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Відповідно до статті 35 Закону України "Про національну безпеку України" від 21 червня 2018 року № 2469-VIII визначено норму фінансового забезпечення сектору безпеки і оборони та відповідно до якої обсяг видатків на фінансування сектору безпеки і оборони має становити не менше 5 відсотків запланованого обсягу внутрішнього валового продукту, з яких не менше 3 відсотків - на фінансування сил оборони.

За розрахунками Генерального штабу ЗСУ мінімальна потреба Міністерства оборони України на 2019 рік складає біля 112 млрд. грн (або 2,8% ВВП – 3946,9 млрд. грн.). З них на утримання персоналу Збройних сил України пропонується спрямувати 76,5 млрд. грн (68,3%), на розвиток, модернізацію, закупівлю, ремонт і обслуговування озброєнь і військової техніки (ОВТ) – 15,9 млрд. грн (14,3%), на видатки пов'язані з інфраструктурою – 4,2 млрд. грн (3,7%) та експлуатаційні видатки мають скласти 15,4 млрд. грн. (13,7%).

Під час підготовки проекту держбюджету на поточний рік Міністерство оборони України подавало бюджетний запит на фінансування в розмірі 108,1 млрд грн, але в законі "Про Держбюджет на 2018 рік" було передбачено лише 86,6 млрд грн. Тому, за даними Департаменту фінансів Міністерства оборони України у Державному бюджеті України на 2018 рік для виконання всіх завдань, які покладаються на ЗСУ додаткова потреба в коштах до кінця 2018 року визначена на виконання пункту 21 прикінцевих положень закону "Про Державний бюджет України на 2018 рік" та становить 13110,1 млн. грн.

Зокрема, за бюджетною програмою 2101010 "Керівництво та військове управління Збройними силами" додаткова потреба становить 73,4 млн грн, за програмою 2101020 "Забезпечення діяльності Збройних сил України та підготовка військ" - 8,99 млрд грн, 2101080 "Медичне лікування, реабілітація та санаторне забезпечення особового складу ЗСУ, ветеранів військової служби та членів їхніх сімей, ветеранів війни" - 121,1 млн грн, 2101100 "Підготовка військових фахівців у вищих навчальних закладах, підвищення кваліфікації та перепідготовка військових фахівців і державних службовців, початкова

військова підготовка та патріотичне виховання молоді" - 482,2 млн грн, 2101150 "Розвиток, закупівля, модернізація та ремонт озброєння, військової техніки, засобів та обладнання" - понад 3,187 млрд грн, 2101210 "Утилізація боєприпасів, рідинних компонентів ракетного палива, озброєння, військової техніки та іншого військового майна, забезпечення живучості та вибухопожежобезпеки арсеналів, баз і складів ЗСУ" - 152,5 млн грн, а також за програмою 2105010 "Забезпечення діяльності Державної спеціальної служби транспорту" додатково необхідно 103,6 млн грн.

Таким чином показники видатків державного бюджету на 2018 рік на забезпечення національної безпеки і оборони потребують уточнення відповідно до реальних потреб Міністерства оборони України.

Шимченко З.Ю. (ВІКНУ)

Ковальчук О.О. (ВІКНУ)

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ОПК: ВІД ПРОВІДНИХ ПОЗИЦІЙ ДО НЕОБХІДНОСТІ ПРОТИСТОЯТИ ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ

Оборонна міцність держави є показником захищеності її громадян. Тому не дивно, що питання обороноздатності було і залишається одним із найголовніших для багатьох провідних країн світу. Що стосується українського оборонно-промислового комплексу (далі – ОПК), то проблема його нагальної трансформації постала лише в світлі останніх подій – в умовах анексії АР Крим та розгортання збройного конфлікту на Сході України, тобто початку гібридної війни з боку Російської Федерації.

Стокгольмський інститут дослідження проблем миру, що збирає дані щодо обсягів передачі зброї у світі, помістив Україну на 9 місце найбільших експортерів зброї у 2010-2014 роках, частка країни у світовому експорті зброї знаходилася на рівні 3%. Українські підприємства в цей період активно експортували до багатьох країн світу (Судан, Ефіопія, Росія, Таїланд, Польща, Нігерія, Чад, Індія, Хорватія, Казахстан, Алжир, Білорусь, Азербайджан) бойові танки, бронетранспортери, штурмовики, вертольоти, гаубиці, бойові машини піхоти, малі десантні кораблі на повітряній подушці, пускові ракетні установки і ракети до них, отримуючи річну виручку від 1 млрд. дол. у 2010 році до 664 млн.дол. у 2014 році. У цей самий період Україна виділяла для війська у 2010 році– 10,533 млрд. грн (0,97 % ВВП), у 2011 році – 12,709 млрд. грн (0,98% ВВП), у 2012 р. – 16,38 млрд. грн(1,1 % ВВП), у 2013 р.– 18,8 млрд. грн(1,11% ВВП).

На початку 90-х років минулого століття на території України працювали 3594 підприємства оборонного та подвійного призначення зі штатом приблизно 3 млн осіб. Проте з часом кількість підприємств оборонного комплексу постійно скорочувалася. 2010 року було утворено Державний концерн "Укроборонпром", якому було підпорядковано більшість державних підприємств оборонного призначення. На даний час "Укроборонпром" налічує 120 підприємств, що займаються виробництвом та ремонтом військової

техніки.

2014 рік змінив не лише внутрішню структуру витрат України на власну армію, але і позиції України на світовому ринку. В період з 2014 до 2018 рр. витрати на військові потреби не перевищували 72126,2 млн грн (2,53% ВВП). Україна відмовилася співпрацювати з деякими колишніми партнерами (Азербайджан, Ірак, Судан, Росія) та все ж залишається активним експортером військового озброєння та техніки на світовий ринок, модернізуючи та покращуючи свою продукцію.

Цілком доцільно порівняти наш оборонний бюджет з бюджетами інших країн. Навряд чи є сенс порівнювати з такими країнами як США, Китай чи Росія, цілком адекватним варто визнати порівняння з військовими бюджетами сусідів – наприклад, Польщі та Литви. Отже, український оборонний бюджет в еквіваленті становитиме приблизно 5,2 млрд євро. При цьому польський бюджет 2018 року становить 41,4 млрд злотих (майже 10 млрд євро) – польська преса підкреслює, що це рекордний за обсягом бюджет за останні кілька років. Одним з лідерів серед країн НАТО щодо збільшення видатків на оборону є невелика Литва. За період з 2014 по 2017 роки видатки країни на оборону вирости удвічі, причому більша частина була спрямована на інвестиції в модернізацію збройних сил (за цим показником країна – лідер в рамках НАТО). У 2018 році оборонний бюджет країни становить 2,06% ВВП (873 млн євро). При цьому розподіл відбувається за стандартами НАТО: не більше 50% – на особовий склад (бюджет "проїдання") і не менше 20% (бюджет "розвитку") – на закупівлю зброї та військової техніки.

*Шрамко О.В. (ВІКНУ)
Банюк Я.О. (ВІКНУ)*

АНАЛІЗ СТАНУ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ, ВІДШКОДУВАННЯ ВТРАТ ТА ЗБИТКІВ ЗАВДАНИХ ДЕРЖАВІ У ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИНАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У 2015-2017 РОКАХ

Внутрішній контроль – це комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності бюджетної установи та її підвідомчих установ. Іншими словами упередження потенційних подій, які негативно впливають на досягнення цілей.

Основні засади організації внутрішнього контролю визначаються Верховною радою України та Кабінетом Міністрів України. Організація внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах є обов'язковою.

Встановлена відповідальність керівників бюджетних установ за побудову внутрішнього контролю. Як правило більшість посадових осіб вважають що внутрішній контроль стосується тільки фінансової сфери діяльності.

Аналізуючи дані по відшкодуванням втрат та збитків у Збройних Силах України, можна зробити висновки, що найбільше порушень, які призвели до завдання збитків державі у Сухопутних військах Збройних Сил України.

Однією із причин таких збитків є слабкий внутрішній контроль, та неякісне дотримання фінансової дисципліни, невиконання посадовими особами належним чином своїх обов'язків, а також недостатня підготовленість кадрів, що сталою причиною порушень.

У період з 2015 по 2017 роки загальна сума порушень, які призвели до втрат і завдання збитків державі у Повітряних Силах Збройних Сил України склала 6130,6 тис. грн. у 2015 році, 2583,8 тис. грн. у 2016 році та 25153,7 тис. грн. у 2017 році.

У Військово-морських Силах Збройних Сил України збитки склали 3393,1 тис. грн. у 2015 році, 5285,3 тис. грн у 2016 році та 13305,7 тис. грн. у 2017 році.

Загалом по Збройним Силам України у 2015-2017 роках виявлено збитків на загальну суму 60006,1 тис. грн. у 2015 році, 119005,7 тис. грн. у 2016 році та 241635,9 тис. грн. у 2017 році. Що стосується відшкодування завданих збитків, то у 2015 році було відшкодовано 36865 тис. грн., у 2016 році – 67944,9 тис. грн. та у 2017 році – 59268,8 тис. грн.

Таким чином, незважаючи на наявність порушень, які призвели до втрат та збитків, внутрішній контроль у військових частинах забезпечує дотримання чинного законодавства, встановлених правил та стандартів, дає змогу досягнути цілей у ефективний результативний і економічний спосіб, отримати об'єктивну, найбільш повну інформацію для прийняття командирських рішень та дотримання вимог фінансової дисципліни.

к.е.н., доц. Городянська Л.В. (ВІКНУ)

"СТАТИСТИКА ДЛЯ ЕКОНОМІСТІВ" У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СЛУЖБИ ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Професійна діяльність військових фахівців Збройних Сил України (ЗСУ) й особливо військових фінансистів є одним із найскладніших суспільно значущих видів навчально-виховної діяльності в сучасних умовах. Навчання та виховання майбутніх фахівців у галузі фінансів – курсантів здійснюється у Військовому інституті, де поряд із важливими військовими дисциплінами курсанти опановують цикл економічних дисциплін. Дисципліна "Статистика для економістів" займає вагомe місце в системі підготовки фахівців фінансово-економічної служби для ЗСУ. У системі економічного навчання місце статистики як дисципліни зумовлено її значенням у науковій та практичній діяльності суспільства. Економічна статистика досліджує суспільні виробничі відносини і закономірності їх розвитку за видами діяльності вітчизняної економіки, в тому числі у військовій.

Підґрунтям сучасної статистичної науки є законодавчо-нормативна й методологічна база у сфері статистики, формування якої відбулося протягом останніх п'ятнадцяти років. Підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС сприяло необхідності привести всю сферу державної статистики у відповідність до вимог і стандартів ЄС. Забезпечення сучасних потреб суспільства в об'єктивній, достовірній та неупередженій статистичній інформації, яка відповідає основним принципам офіційної статистики, схваленим Генеральною Асамблеєю ООН, та Кодексу норм європейської статистики, відбувається шляхом реформування вітчизняної державної статистики згідно із *Програмою розвитку державної статистики*. За цей час відбулося багато змін у соціально-економічному становищі країни та світу, швидкими темпами розвиваються інформаційні технології. Міжнародні організації та статистичні офіси інших країн розробили новітні методичні підходи до виробництва статистики. Саме тому, важливими навчальними завданнями з дисципліни "Статистика для економістів" в сучасних умовах є фокусування уваги курсантів на меті статистичного дослідження, підпорядковуючись якій, необхідно зібрати, обробити та проаналізувати інформацію, виявити та оцінити пріоритетні закономірності та тенденції формування, розвитку та взаємодії складних за своєю природою соціально-економічних явищ, що відбуваються у вітчизняній економіці із врахуванням міжнародного досвіду.

Зазвичай професійна військово-економічна діяльність здійснюється в особливих, екстремальних умовах, що характеризуються високим ступенем динамічності, моральною і психологічною напруженістю, часовою, просторовою та матеріальною обмеженістю тощо. Але все це не має впливати на кінцеву мету професійної діяльності військового економіста – виконання поставлених завдань економічного забезпечення потреб ЗСУ задля постійної бойової готовності військ в умовах обмеженості трудових, фінансових та матеріальних ресурсів.

Отже, важливими напрямками формування сучасної особистості військового фінансиста в навчально-виховному процесі є:

- виховання у курсантів почуття відповідальності за належне вивчення дисциплін економічного циклу та розуміння їх значення в фінансово-економічному забезпеченні потреб ЗСУ;
- відтворення стійких професійно важливих якостей військового фінансиста шляхом застосування відповідних науково-методичних і виховних заходів;
- формування почуття щирого патріотизму, любові і поваги до професії військового фінансиста як активного учасника серед творців постійної бойової готовності військ в сучасних умовах.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРЯДКУ НАРАХУВАННЯ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ УКРАЇНИ ТА СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

З прийняттям постанови Кабінету Міністрів України від 30.08.2017 № 704 структура грошового забезпечення українського військовослужбовця суттєво наблизилась до умов, що діють в країнах- членах НАТО: питома вага посадового окладу, окладу за військове звання та надбавки за вислугу років, які є основними видами грошового забезпечення становить близько 60%.

У більшості країн НАТО основним видом грошового забезпечення є базовий (єдиний) оклад. Так в армії США цей оклад становить 80 % від грошового забезпечення, крім того там існує своя система доплат. Наприклад, якщо військовий відмовляється від харчування на території військової частини, йому виплачується грошова компенсація в розмірі \$223 (6317 грн. 59 коп.) для рядового і \$324 (9178 грн. 92 коп.) для офіцера. В нашій країні офіцери не забезпечуються харчуванням за рахунок держави, а військовослужбовці служби за контрактом забезпечуються обідом з розрахунку вартості 7,93 грн. за обід. У разі відмови від харчування в їдальні військової частини військовослужбовцям за контрактом виплачується грошова компенсація в сумі близько 175 грн., що складає 2% від грошового забезпечення українського військовослужбовця. Крім того, якщо американський військовий знімає житло, то йому виплачується компенсація в розмірі від \$800 (22664 грн.), В Україні сьогодні, компенсація за піднайом житла складає на 1-2 особи – 3400 грн., більше 3-х осіб - 5100, про що зазначено, в наказі "Про бюджетну політику на 2018 рік" №65.

За свою професійну діяльність і незручності, пов'язані з нею, американські військові також отримують фінансову компенсацію. Наприклад, за участь у бойових діях військовослужбовцям армії США можуть доплачувати майже \$600 (16998 грн.) на місяць, що становить 18% від грошового забезпечення. В цю вартість входить, власне, сама виплата \$225 (6374 грн. 25 коп.), доплата за перебування на передовій \$100 (2833 грн.) і ще \$250 (7082 грн. 50 коп.), як компенсація за розлуку з родичами. В Україні виплата винагороди за безпосередню участь в операції Об'єднаних Сил (ООС) складає на лінії зіткнення (на глибині ротного опорного пункту) 10000 грн., в інших місцях проведення ООС - 4500 грн (від 30% до 130% місячного грошового забезпечення).

Розмір грошового забезпечення американських військових також залежать від строку служби. Мінімальний оклад рядового, який щойно прийнятий на службу, без урахування надбавок становить близько \$1836 (52013 грн. 88 коп). на місяць. Місячний базовий оклад американських військових змінюється в залежності від вислуги років. Та через певні періоди проходження служби (2-5 років) збільшується приблизно на 2-3%. Існує 22 таких періодів. В Україні є надбавка за вислугу років та її мінімальний відсоток становить 25 від

посадового окладу та окладу за військове звання.

Таким чином, порівнюючи структуру грошового забезпечення військовослужбовців України та США, можна сказати, що система грошового забезпечення України вдосконалюється та наближається до умов, що діють в країнах - членах НАТО.

Щербина І.М. (ПвК "Схід")

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСІВ ЦІНОУТВОРЕННЯ В ОБОРОННІЙ ПРОМИСЛОВІСТІ УКРАЇНИ

На сьогодні вітчизняна оборонна промисловість представлена двома групами підприємств (установ, організацій):

- 1) державні – ДК "Укроборонпром" (створено ПКМУ № 993 у 2012 р.);
- 2) недержавні – об'єднання "Ліга оборонних підприємств України" (виробників/розробників продукції оборонного та подвійного призначення, створено наприкінці 2017 р).

Обмежений ресурс Державного бюджету України не дозволяє в повній мірі забезпечити потреби силового блоку держави сучасними зразками озброєння та військової техніки. Таким чином, неурядовий сектор економіки приймає на себе частину цих функцій, що довело свою ефективність (наприклад, броневий автомобіль підвищеної прохідності "Козак", БПЛА "Фурія" і т.д.).

Водночас, за своєю природою такі структури є комерційними і функціонують з метою отримання прибутку. В державному оборонному замовленні членів Ліги закладено 1/20 відсотка прибутку (1% - на комплектуючи, 20% - на сировину і матеріали). За такою пропорцією середній прибуток складає 7,5%, що є недостатнім для ефективного функціонування підприємств такого об'єднання. В свою чергу, експортна діяльність таких установ залежить від Уряду держави, який надав дозвіл на здійснення експорту озброєння і військової техніки далеко не всім членам Ліги. Вимогою правління об'єднання до представників Уряду встановити мінімальний рівень державного оборонного замовлення в пропорції 5/30. На жаль, в лютому 2018 року дана норма призупинена, закупівля знову здійснюється за принципом 1/20.

Наступна актуальна проблема – надання кредитів від державних банків по 20% відсотків на рік, що дозволяє членам Ліги отримувати умовно 70% передоплати (а не всі 100%). Отримуючи кредит під 20%, в підсумку, оплачується 5% комерційному банку.

Ще однією перешкодою у процесі ціноутворення абсолютно всіх оборонних підприємств в цілому є система публічних закупівель "Prozorro". Нібито укладаються контракти, які мають намістити інформацію з обмеженим доступом, а в підсумку будь-який може за допомогою мережі "Інтернет" зрозуміти, як і які по "закритому" контракту закуповуються зразки озброєння і військової техніки. Таким чином, доцільність системи "Prozorro" виявлено при здійсненні предметів закупівель загально-господарського призначення.

На сучасному етапі з метою створення передумов для побудови ефективної системи ціноутворення в оборонній промисловості України необхідно:

1) здійснювати державне оборонне замовлення із мінімальною нормою прибутку в пропорції 5/30;

2) надавати суб'єктам оборонної промисловості кредити за мінімальною ставкою;

3) надати дозвіл суб'єктам оборонної промисловості здійснювати закупівлі озброєння і військової техніки без застосування системи "Prozorro".

Секція 7

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В
УМОВАХ ГІБРИДНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ**

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ОРГАНІВ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

В сучасному світі природа конфліктів є принципово іншою, що є передумовою для запровадження нових стандартів підготовки військовослужбовців Збройних Сил України. В цьому аспекті надзвичайно важливим є планування, організація та практичне втілення нових комплексних програм навчання та перепідготовки фахівців для системи цивільно-військового співробітництва ЗС України.

Ми вважаємо, що управління військовою освітою, в тому числі за спеціальністю "Цивільно-військове співробітництво" має формуватися у поєднанні таких основних аспектів: відповідність європейським стандартам вищої освіти та правничої професії; відповідність вимогам військової організації держави; відповідність вимогам стандартів НАТО.

З цього приводу М. Нещадим вважає, що управління військовою освітою має забезпечувати взаємодію управлінських органів, військових навчальних закладів, наукових та науково-методичних установ, інших організацій та установ як єдиного цілого з метою виконання поставлених перед ними завдань з підготовки фахівців для силових структур держави.

Як зазначає О. Устименко, система військової освіти побудована на основі принципу забезпечення неперервного ступеневого навчання офіцерських кадрів з урахуванням вимог військової служби. Принцип ступеневої безперервної освіти реалізується в системі підготовки військових фахівців для призначення на посади тактичної, оперативної та стратегічної ланок військового управління ЗС України.

Разом з тим, Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії наголошує на необхідності гарантувати високу та однакову якість фахової, етичної та психологічної підготовки правника, зважаючи на його фундаментальну роль в утвердженні верховенства права через захист прав і свобод людини.

Таким чином, виходячи із мети правничої освіти, яка полягає у формуванні компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання різних суспільних відносин, слід застосувати до системи навчання та перепідготовки юристів для системи цивільно-військового співробітництва ЗС України міждисциплінарний підхід. Такий підхід забезпечується групуванням дисциплін за критерієм їх віднесення до виду підготовки, відповідності спеціальності та спеціалізації, а також поєднує застосування мережевих освітніх технологій, новітніх комунікативних методик навчання, розгляд практичних кейсів, що орієнтований на здобуття загальних та фахових компетентностей офіцерами ЦВС, зокрема у сфері загальновійськової

та психологічної підготовки, а також юридичних аспектів цивільно-військового співробітництва в зоні проведення Операції об'єднаних сил та у ході здійснення операцій з підтримання миру та безпеки.

к.ю.н. Боброва Ю.Ю. (ВІКНУ)

ДО ПИТАННЯ УРАХУВАННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ СУДДІВСЬКОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Коефіцієнт суддівського навантаження – це оцінка середнього обсягу часу, який витрачає суддя на справу з моменту надходження до завершення її розгляду. Він забезпечує об'єктивне вимірювання обсягу роботи судді порівняно з простим обрахунком кількості розглянутих справ.

На сьогодні в судовій системі України, при визначенні коефіцієнтів навантаження на суддю, застосовується підхід, який базується на врахуванні не лише коефіцієнтів складності справ, а також коефіцієнтів форми участі судді при розгляді справи та коефіцієнтів адміністративної посади. Крім цього, у відповідності до Положення про автоматизовану систему документообігу суду, збори суддів відповідного суду мають право визначати коефіцієнт складності категорій судових справ, особливості розподілу судових справ при виконанні суддею інших повноважень, не пов'язаних із здійсненням правосуддя, коефіцієнт адміністративних посад, коефіцієнт, що враховує форму участі судді в розгляді судової справи, тощо, а також зменшити навантаження щодо розгляду справ на суддів, які обіймають адміністративні посади в суді або виконують інші обов'язки, не пов'язані зі здійсненням правосуддя (але не більш ніж на 60% порівняно з навантаженням інших суддів).

І хоча при визначенні навантаження на суддю враховуються різні коефіцієнти, самий важливий – гендерний, на нашу думку – так і не враховано. Наявність дітей, різного віку, домашніх обов'язків, необхідність догляду за престарілими немічними батьками, та в кінці кінців жінкам необхідний час для елементарного догляду за власною зовнішністю, гардеробом, з урахуванням ще й фізіологічних особливостей жінок вважаємо за доцільне зменшити суддівське навантаження на жінку-суддю на 10 % від загальної кількості справ. Така цифра не буде сильно відчутною для навантаження чоловіків-суддів, а стане надзвичайно приємною для протилежної статі. До слова, згідно даних Всесвітнього економічного форуму, жінки у середньому працюють на 50 хвилин у день більше, ніж чоловіки, причому неоплачувана праця жінок становить майже 5 годин у день, в той час, як у чоловіків – півтори години. Це жінці забирати дитину із садочка, тому вона не може затриматися на роботі, організувати дитяче дозвілля і свята, турбуватись про дитяче харчування та прибирати дитячий гармидер в домі, хоча у цей час могла б займатися саморозвитком та самоосвітою.

Підсумовуючи вищенаведене, приходимо до висновку, що організаційно-правові основи розподілу суддівського навантаження носять безгендерне

забарвлення, зовсім не враховують певні потреби жінок-суддів (виховання дітей, хатні обов'язки, догляд за старими родичами тощо), а отже, потребують нормативного врегулювання як задля забезпечення якості здійснення правосуддя та можливості професійної реалізації жінок-суддів так і виконання ними свого покликання "БУТИ ЖІНКОЮ".

к.ю.н. Волкович О.Ю. (ХДУ)

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ ЯК ПОШУК ДЕРЖАВНИХ ГАРАНТІЙ ПІДТРИМКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У сучасних умовах посилюються проблеми внутрішньої регіональної економічної безпеки України у зв'язку із загостренням політичної ситуації в країні. Протягом 2014-2016 років економіка України зазнала великої кількості стресових факторів за всі часи незалежності, вагомим важелем цих впливів стала анексія Криму та військові втручання на східну частину України (зокрема Донецьк та Луганськ), здійснене Російською Федерацією. В цей час вже було неактуальним питання щодо зони вільної митної торгівлі з Російською Федерацією, оскільки частина земель була захоплена, постраждали українські громадяни та суб'єкти підприємницької діяльності, тому весь акцент співпраці почав будуватися навколо Європейського Співтовариства, але нам слід було прийняти ряд послідовних реформ для отримання грошової підтримки з боку Європи.

Економічна безпека – це частина (один з елементів) національної безпеки країни, яка вимагає насамперед виробничо-технічну та промислову безпеку. Існує велика кількість визначень цього поняття. Сучасній економічній науці притаманно два концептуальних підходи формування економічної безпеки країни: концепція структурної жорсткої економічної системи з високим рівнем захищеності від зовнішніх загроз; концепція ринкової системи господарювання. Так, до першої групи слід віднести авторів-науковців, які розуміють економічну безпеку з точки зору міжнародного (глобального) фактору (К. Холсті, Х. Бернс, П. Ноак та ін.). Автор другої групи досліджують економічну безпеку з позиції захисту національних інтересів (В. Савін, В. Богомолів, Ю. Ладигін, В. Шульга та ін.). Існує третя група науковців, які трактують економічну безпеку як локальне явище, що визначається станом регіонів та галузей національної економіки Б. Бузан, В. Томбовцев, К. Мердок, В. Рубанов та ін.).

На наш погляд більш влучним буде підхід, який буде відображати економічну безпеку з точки зору уникнення можливих економічних загроз для країн і захисту інтересів держави всіх рівнів (Л. Абалкін, А. Градов).

Головною метою стабільного зростання країни та збереження економічної безпеки виступає динамічне зростання інвестиційного потенціалу. Саме обсяги, структура та ефективність використання інвестиційних вкладень

визначають результати діяльності суб'єктів господарювання, перспективи їх розвитку, а також рівень конкурентоспроможності економіки в цілому. Відповідно до п. 2 ст. 1 Закону України "Про режим іноземного інвестування" іноземні інвестиції – це цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту. Так відповідно до ст.3 ч.2 Закону України "Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць" особливості оподаткування суб'єктів господарювання, які реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки, визначаються Податковим кодексом України.

Спроби України захистити національні економічні інтереси в умовах протидії гібридній агресії наштовхуються на економічний егоїзм глобальних суб'єктів європейського простору. Його подолання вимагає рішучих, зважених кроків та комплексного підходу як з боку самої держави, так і вітчизняних підприємців щодо досягнення порозуміння з країнами-членами ЄС щодо паритетів присутності України на європейському ринку.

Золотко А.В. (ВІКНУ)

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ОПТИМІЗАЦІЯ РЕПРЕСИВНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Загальноновизнаним положенням кримінального законодавства є те, що особа, яка вчинила злочин, зобов'язана зазнати в будь-якій формі заходи державно-примусової дії. При цьому один з найдієвіших засобів, стримуючих злочинність, полягає не в жорстокості покарання, а в його невідворотності. Разом з тим у ряді випадків, спеціально передбачених у законі, особа, що вчинила злочин, може бути звільнена від кримінальної відповідальності.

Через призму історії вітчизняного кримінального законодавства можемо побачити, що навіть у давнину були наявні норми, які пропонували особі, що займалася злочинною діяльністю, добровільно припинити злочинне діяння і обіцяли звільнити її від покарання або суттєво його пом'якшити. Руська Правда – законодавча пам'ятка, яка містила окремі норми, що вказували на можливість звільнення від покарання в зв'язку з каяттям.

У статті 44 Кримінального Кодексу України передбачені правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності. Перш за все – здійснення злочину невеликої або середньої тяжкості. Друга підстава – відсутність або невеликий ступінь суспільної небезпеки особи, що вчинила злочин. І нарешті, третьою підставою є недоцільність залучення винного до кримінальної відповідальності.

У постанові Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 року № 12 "Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності" зазначено, що "...звільнення від

кримінальної відповідальності – це відмова держави від застосування щодо особи, котра вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи, яке здійснює суд у випадках, передбачених КК України".

Отже, звільнення від кримінальної відповідальності є актом гуманності держави, який застосовується судом і полягає у відмові від кримінального покарання. Враховуючи вищезазначене звільнення лише тоді є обґрунтованим і справедливим, коли воно не перешкоджає правам і свободам особи, здійснене в повній відповідності з передбаченими законом підставами та з додержанням порядку звільнення, що встановлений чинним кримінально-процесуальним законодавством України.

Вільчинський О.В. (МАУП)

ЩОДО ПРАВОВОГО СТАТУСУ АТЕСТАЦІЙНИХ КОМІСІЙ ЯК СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Атестаційні комісії утворюються для організації та проведення атестації персоналу, претендентів, здобувачів освіти та ін. наказом керівника установи (підприємства, організації). Так, наприклад, атестаційні комісії утворюються: наказом керівника органу державної виконавчої влади для організації та проведення атестації працівників органів державної виконавчої влади; уповноваженим вищим навчальним закладом для організації та проведення атестації осіб, які претендують на зайняття посади державної служби; керівниками органів (закладів, установ) поліції для проведення атестування поліцейських та ін.

Атестаційна комісія є колегіальним органом. Правда, лише деякі правові акти прямо закріплюють це своїми нормами (наприклад, Наказ Міноборони України від 10.04.2009 р. № 170 "Про затвердження Інструкції про організацію виконання Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України"). Крім того, законодавством передбачена діяльність атестаційних комісій як постійно діючих колегіальних органів (наприклад, Вища атестаційна комісія при Міністерстві оборони України, або атестаційні комісії, утворені територіальними органами з надання сервісних послуг Міністерства внутрішніх справ України).

Саме атестаційні комісії оцінюють рівень необхідних знань, кваліфікації, виконуваних функцій тощо (залежно від мети атестації та сфери діяльності) особи (або закладу), що атестується. Тобто, оцінці з їх боку можуть підлягати: вільне володіння державною мовою претендентів на зайняття посади державної служби; ділові, моральні, професійні та індивідуальні якості військовослужбовців та визначення їх відповідності займаним посадам тощо.

Висновки атестаційних комісій мають рекомендаційний характер, але тягнуть за собою певні правові наслідки. Оскільки, результатом цих висновків стає прийняття управлінських, організаційних та правових рішень з боку

уповноваженого керівника установи (організації тощо).

Так, наприклад, за результатами вивчення та розгляду атестаційних комісій командиром військової частини приймаються рішення про прийняття кандидата на військову службу за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського складу та укладення з ним контракту. Керівник органу поліції, якому надано право на призначення поліцейського на посаду та звільнення з посади або зі служби в поліції, зобов'язаний через 15 календарних днів з дня підписання головою та секретарем атестаційної комісії атестаційного листа з висновком останньої, забезпечити його виконання шляхом видання відповідного наказу.

Як можна бачити з останнього прикладу, попри те, що висновки атестаційних комісій позиціуються як рекомендаційні, вони, як правило, носять вирішальний (іноді навіть, обов'язковий) характер. Так, наприклад, рішення атестаційної комісії є підставою для присвоєння педагогічному працівникові відповідної кваліфікаційної категорії, педагогічного звання або звільнення його з роботи у порядку, передбаченому законодавством.

к.ю.н. Гуцин О.О. (ВІКНУ)

ІНТЕГРАЦІЯ ОПЕРАЦІЙНОГО ПРАВА В СИСТЕМУ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА

Світове безпекове середовище характеризується швидким поширенням гібридних конфліктів, де поряд з "класичним" застосуванням збройної сили актуальними є економічний, фінансовий, інформаційний та психологічний види впливу не тільки на особовий склад збройних сил, а й на всі прошарки громадянського суспільства ворогуючих сторін. Відповідно, держави, їх військові формування та правоохоронні органи мають належно реагувати не тільки на "класичні" види збройної агресії, а й на сучасні гібридні виклики безпеці. Отже, постійній актуалізації і трансформації підлягають також й правові норми, що забезпечують їхню операційну діяльність.

Тому на сьогодні в провідних країнах та міжнародних безпекових організаціях нормативні акти, що забезпечують участь складових секторів безпеки і оборони у виконанні завдань із застосування сили (включаючи діяльність з підтримання миру і безпеки), за своїм фактичним змістом, суб'єктним складом, типізацією підстав і умов застосування, а також цілями, на досягнення яких вони спрямовані, в достатній мірі врегульовані та систематизовані.

Така систематизація є природнім наслідком участі держав та воєнно-політичних блоків у багатьох різновидах воєнних та безпекових операцій, зокрема, за їх межами. В таких випадках одночасному застосуванню підлягають норми та принципи багатьох галузей права, не тільки права збройних конфліктів та міжнародного права прав людини. Постійні перетини кордонів, необхідність дотримання екологічних норм, одночасне ведення операцій в

повітрі, на морі та суходолі, ведення об'єднаних операцій, укладення господарських контрактів з іноземними підрядниками, залучення та найм місцевих цивільних працівників, відшкодування шкоди, заподіяної цивільному населенню de facto призвели до тематичної інкорпорації застосовних галузей права.

Природнім результатом цієї діяльності стала поява в правових системах провідних країн світу феномену операційного права (або права операцій, Operational Law) – сукупності правових норм, що регулюють здійснення всього спектру операцій (включаючи операції з підтримання миру і безпеки). Воно успішно поєднує в собі як норми міжнародного гуманітарного права/права збройних конфліктів (в обсязі, необхідному для правового забезпечення здійснення певного виду операції), так і норми інших застосовних галузей права (міжнародного права прав людини, права міжнародної безпеки, морського, повітряного, інформаційного, господарського/договірного, трудового, екологічного, міжнародного приватного права тощо).

Успішність такої систематизації, наприклад, підтверджується виданням в Збройних Силах США Довідника з операційного права, який щорічно з 2001 року публікується Відділом міжнародного та операційного права Центру (Школи) вивчення права Воєнно-юридичної служби Збройних Сил. В генезі його змісту простежується розвиток застосовних галузей права. Так, в новітніх виданнях цього Довідника з'являються такі розділи, як кібернетичні операції, міжнародне право прав людини, евакуація некомбатантів, іноземна гуманітарна допомога на додаток до правових аспектів об'єднаних операцій, застосування сили, здійснення затримань та допитів, права збройних конфліктів, розвідувальної діяльності, інформаційних операцій, операцій в повітрі, на морі та суходолі, на власній території, застосування сил резерву, військової підтримки операцій з цивільного захисту, захисту навколишнього природнього середовища, відшкодування шкоди, процесу прийняття рішень під час бойових дій, правових аспектів планування операцій та правового забезпечення їх ведення тощо.

Зібрання військовою юридичною службою США в одному довіднику норм стількох різних галузей права свідчить про надзвичайну важливість та ефективність їх одночасного застосування в операціях, оскільки всі вони мають бути враховані під час процесу прийняття рішень військовим командуванням. Не менш важливим є той факт, що навчання та підвищення кваліфікації фахівців Військово-юридичної служби США відбувається саме з урахуванням та вивченням всіх складових операційного права.

Операційне право виокремлює певні складові процесу планування воєнних дій, в яких визначення застосовного права та дотримання правових норм і принципів є ключовими, тобто коли і яким чином норми права мають бути враховані в процесі прийняття рішень, а також інтегровані в бойові (операційні) накази під час планування та ведення бойових дій.

Зазначений підхід вимагає дослідження складних комплексних питань, пов'язаних з правовим регулюванням застосування сили, включаючи різні аспекти права збройних конфліктів, правового забезпечення процесу прийняття

рішень, комплексного захисту цивільного населення, юридичної відповідальності тощо.

Дашиківська О.В. (ВІКНУ)

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ МИРНИХ ЗАСОБІВ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

Сучасне міжнародне право не знає немирних (силових) засобів врегулювання міжнародних спорів. Про врегулювання спорів за допомогою сили можна говорити, наприклад, у політичній площині. З правового погляду кожен випадок застосування сили (зокрема, військової) щодо іншої держави може бути або правомірним, насамперед як відповідь на порушення міжнародно-правових зобов'язань, або неправомірним, тобто становити правопорушення. У кожному з цих випадків застосовуються норми, що регулюють використання сили в міжнародних відносинах.

У чинному міжнародному праві визначення поняття "мирний засіб (спосіб, метод, процедура) вирішення (врегулювання, залагодження) міжнародного спору" здійснюється шляхом наведення переліку конкретних мирних засобів або ж зазначається, що це засоби, які виключають застосування примусу в будь-якій формі. Засіб вирішення міжнародного спору можна визначити як певну послідовність дій сторін міжнародного спору й інших суб'єктів міжнародного права (процедуру), на яку погодилися сторони спору та реалізація якої покликана привести до врегулювання спору, тобто усунути об'єктивно виражений конфлікт позицій спірних сторін із питань, що становили його предмет.

Загальне міжнародне право не зобов'язує держави звертатися до конкретного засобу вирішення спорів і надає державам – учасникам спору право вільно обирати засоби його вирішення. Статут ООН закріпив цей принцип у ч. 1 ст. 33: сторони, які беруть участь у будь-якому спорі, продовження якого могло б загрожувати підтриманню міжнародного миру та безпеки, повинні насамперед старатися вирішити спір шляхом переговорів, обслідування, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод чи іншими мирними засобами за своїм вибором.

У міжнародно-правовій доктрині найпоширенішим є поділ мирних засобів вирішення міжнародних спорів на дипломатичні (політичні) та правові (судові). До дипломатичних належать переговори, добрі послуги, посередництво, обслідування та примирення, до правових – арбітраж і судовий порядок. Усі засоби, крім переговорів, передбачають залучення третьої сторони, що зобов'язана запропонувати свій варіант вирішення спору.

Основні відмінності цих двох типів засобів вирішення спорів полягають у такому: а) правовим засобам притаманне ухвалення рішення на основі міжнародного права; політичний засіб дозволяє занадто вільне тлумачення

міжнародного права або встановлення спірними сторонами нової норми, а тому компроміс сторін є необхідною умовою; б) правовий засіб передбачає прозорі та публічні процедури, третя сторона є незалежною від стороннього впливу, насамперед спірних сторін; для політичних засобів конфіденційність зазвичай є умовою досягнення рішення, оскільки політична воля сторін надзвичайно залежна від суспільної думки; в) рішення, запропоноване в результаті застосування правового засобу, завжди юридично обов'язкове для сторін; рішення, досягнуте в рамках політичного засобу, переважно є рекомендаційним.

Твердження, що юридичні спори нібито повинні вирішуватися виключно правовими засобами, а неправові – політичними, є хибним. Вибір мирного засобу далеко не завжди пов'язаний із переважанням у спорі політичних або правових моментів, оскільки багато що залежить від обставин конкретного спору (наприклад, невизначеність змісту норм міжнародного права, що мають застосовуватися при врегулюванні спору; різниця в релігійних, культурних, ідеологічних і політичних цінностях держав–учасниць спору; роль третьої сторони у вирішенні суперечки; обов'язковість рішення для сторін спору; конфіденційність процедури врегулювання; вартість процесу врегулювання; можливість використання інших засобів мирного врегулювання).

к.ю.н. Жуков С.В. (МАУП)

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ПОСАДОВИХ ОСІБ

15 березня 2017 року Міністром оборони України було затверджено Кодекс доброчесної поведінки та професійної етики військових посадових осіб, державних службовців та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави, в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України. Аналіз вказаного Кодексу свідчить, що нормотворцем було зроблено спробу узагальнити стандарти професійної етики, що було спрямовано на досягнення триєдиної мети: 1) запобігти проявам корупції в оборонному секторі; 2) підвищити авторитет Збройних Сил України; 3) зміцнити репутацію військовослужбовців та цивільного персоналу Збройних Сил України.

Частина друга вказаного Кодексу присвячена принципам доброчесної поведінки, до яких віднесено пріоритет службових інтересів; політичну нейтральність; неупередженість; компетентність і ефективність; прозорість; нерозголошення службової інформації (конфіденційність); утримання від виконання незаконних наказів (розпоряджень); корпоративність.

Якщо співставити зміст вказаних принципів і досягнення визначених вище цілей, можна побачити, що формулювання деяких з них навряд чи сприятиме досягненню таких цілей. Так, наприклад, принцип пріоритету службових інтересів не враховує положень ст.3 Конституції України. Формулюючи зміст принципу прозорості, нормотворець подає його у надзвичайно вузькому розумінні – як обов'язок військової (цивільної)

посадової особи не обмежувати доступ інших осіб до публічної інформації та не зловживати правом виконавця щодо надання грифу секретності, крім мотивованих обмежень встановлених законодавством про державну таємницю. Однак, окрім можливості обмежувати (чи не обмежувати) доступ до певних відомостей, законодавство України про доступ до публічної інформації містить надзвичайно широкий перелік дій, сукупність яких, власне, і утворює правовий механізм реалізації означеного інформаційного права. Крім того, покладаючи на військову (цивільну) посадову особу обов'язку у межах компетенції взаємодіяти з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та об'єднаннями громадян під час здійснення покладених на неї завдань і функцій, нормотворець залишає поза увагою велику кількість впливових міжнародних організацій (ООН, НАТО, ОБСЄ тощо), які є постійно й активно здійснюють співробітництво зі Збройними Силами України.

На нашу думку, врахування цих суперечностей у визначеннях принципів добросовісної поведінки військових посадових осіб, державних службовців та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави, в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України, дозволить досягти більшої відповідності поставлених у документі цілей і засобів їх досягнення, сприятиме збільшенню рівня добросовісності у військовій сфері.

к.ю.н. Куркова К.М. (НДІ ІПП)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ГЕНЕЗИ І ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРЕДМЕТУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Конституцією України закріплені надзвичайно важливі положення: "Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава"; "В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії" (статті 1, 8).

Загальновідомо, що правова держава починається з реального розподілу влад, конституційного визначення реального правового статусу представників державних інституцій, що передбачає на конституційному і законодавчому рівнях чітке обумовлення їх завдань, функцій, обов'язків і відповідальності. Правова держава характеризується тим, що організація і діяльність представницьких інституцій (їх службовців) ґрунтується на праві і пов'язана правом; правова держава – це гарантія належного державного управління суспільними справами; правова держава – це система органів і інститутів (їх службовців), призначенням і обов'язком яких є повага до гідності людини і громадянина, забезпечення гідних умов її життя.

Як справедливо відзначають російські дослідники Гудошніков Л. М., Козирін О. М., сучасне адміністративне право Франції є продуктом двохсотлітнього розвитку системи органів державного управління.

Адміністративному праву Франції властиві ретельна розробленість окремих правових норм і цілих інститутів, висока правова культура. Зокрема, що стосується обов'язків адміністрації: привілеї, якими користуються адміністрація і її посадові особи, мають своїм зворотним боком відповідні їм обов'язки. Обов'язки в розумінні французьких юристів це вимоги, які повинні виконуватись адміністрацією в її діяльності. Такими головними вимогами є зв'язаність адміністрації законом, відповідальність адміністрації. В свою чергу законність у діяльності адміністрації розглядається як сукупність обов'язків, дозволів і заборон, встановлених законом.

Підсумовуючи, варто ще раз відзначити, що належне державне управління може бути реалізоване виключно лише за умов належного виконання обов'язків, а у разі їх неналежного виконання – винна особа адміністративного органу повинна нести відповідальність, в тому числі й майнову.

Існуючі прогалини у чинному законодавстві, в тому і в адміністративно-правовій науці, суттєвим чином ускладнюють адміністрування актуальними питаннями суспільного буття, унеможлиблюють реалізацію належного державного управління, метою якого має бути створення гідних умов життя людини, забезпечення загальних інтересів суспільства та держави.

Належне забезпечення прав та законних інтересів членів суспільства, які за рахунок сплачених податків утримують численну армію чиновництва, потребує переосмислення догми предмету адміністративного права, адже наділення останніх лише владою та повноваженнями, за відсутності обов'язків та відповідальності, не може сприяти розбудові демократичної, соціальної та правової держави.

Кушнір М.В. (УПЗ ГШ ЗСУ)

РОЛЬ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Уся система військової освіти має бути спрямована на якісне підвищення рівня підготовки особового складу Збройних Сил України, у тому числі, з урахуванням кращого досвіду партнерів по НАТО, – зауважив начальник Генерального штабу – Головнокомандувач Збройних Сил України генерал армії України Віктор Муженко.

Взаємодія України з НАТО у сфері військової науки розпочалася у 2012 році і здійснюється з використанням механізмів програми НАТО "Удосконалення військової освіти". Інтерес участі у вказаній програмі обумовлений реформуванням системи військової освіти в Україні відповідно до кращих світових стандартів.

Удосконалення військової освіти за стандартами НАТО має на меті сприяти співпраці у науці та технологіях у контексті збереження безпекового середовища у світі.

На сьогоднішній день зміст військової освіти та підготовки військ

уточнено з урахуванням загроз, які існують для безпеки України, а також з урахуванням бойового досвіду, який накопичений у Збройних Силах України в ході проведення АТО (ООС). Уже розроблено детальну Дорожню карту реалізації програми в Україні та участі в ній професорсько-викладацького складу навчальних закладів з країн НАТО, інституцій, таких як: Центр досліджень з питань європейської безпеки імені Дж. Маршалла, Бюро міжнародної мовної координації, Оборонний коледж НАТО та школа НАТО в Обераммергау. Основний акцент у спільній роботі зроблено на удосконаленні навчальних програм та обміні досвідом викладання навчальних дисциплін.

Слід відмітити, що саме від підготовки кадрів залежить рівень сил оборони держави загалом. Так, одним з важливих чинників удосконалення військової освіти, досягнення загального успіху переходу Збройних Сил на стандарти НАТО є індивідуальне кадрове супроводження кар'єрного зростання військовослужбовців, зокрема тих, які пройшли мовну та фахову підготовку за кордоном. На цьому етапі процесу реформування Збройних Сил доцільно більш активно залучати особовий склад, який здобув освіту за кордоном та проходив військову службу в складі багатонаціональних органів військового управління.

З метою формування необхідного кадрового потенціалу Збройних Сил України, досягнення взаємосумісності з підрозділами країн НАТО українські військові мають досконало володіти іноземними мовами, що має стати умовою для їх успішного кадрового зростання. При цьому, пріоритет у відборі кандидатів на мовні курси, як в Україні, так і за кордоном, нині надається військовослужбовцям, які проходять службу на командних посадах рівня командир взводу, роти, батальйону, бригади, а також авіаційному персоналу.

Станом на сьогодні, Україна перебуває на першому місці серед країн-партнерів Альянсу за кількістю військових наукових проектів та обсягом їх фінансування в рамках співробітництва Україна-НАТО.

Таким чином, реалізація програми "Удосконалення військової освіти" за стандартами НАТО активізує практичну співпрацю та дозволяє досягти цілей і завдань реформування Збройних Сил України в цілому, де освіта є одним з основних напрямів та спрямована на якісне підвищення рівня підготовки особового складу сил оборони України.

Манішевський В.А. (ВІКНУ)

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗКОШТОВНОГО ПРОЇЗДУ В МІСЬКОМУ ТРАНСПОРТІ УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ

Як відомо, учасникам бойових дій надаються певні пільги. Однією з таких пільг є право на безкоштовний проїзд, яке доволі складно реалізувати в наш час.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що не рідкістю стала для військовослужбовців ситуація, коли водії громадського транспорту починають критикувати їх та не надають можливості використати дану пільгу. Часто водії мотивують свої дії тим, що нібито вони не отримують за це компенсації, чи не

підписанням ними договору про пільгові перевезення.

З однієї сторони це досить вагомі аргументи, що пояснюють дії водіїв. Але, як зазначає Юридична служба ЗС України – "Такі дії є неправомірними, а будь-яка відмова від перевезення пільгових категорій є незаконною".

Дані пільги надані учасникам бойових дій згідно з Законом України "Про статус ветеранів війни, та їх соціальний захист", а саме у п.7 ст.12 згідно з яким їм надається – "безплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських і міжміських маршрутів у тому числі внутрірайонних, внутрі- та міжобласних незалежно від відстані та місця проживання, за наявності встановленого зразка...".

А у ст.17 цього Закону зазначається, що "фінансування витрат, пов'язаних з введенням в дію цього Закону, здійснюється за рахунок коштів державного та місцевого бюджету". Разом з тим ст. 37 Закону України "Про автомобільний транспорт" визначає, що відмовляти пільговикам можна лише відповідно до закону, а безпідставна відмова тягне відповідальність згідно з законом. Відповідальність за безпідставну відмову від передбаченого законом пільгового перевезення передбачена у ст.133-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення в розмірі восьми неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Також, однією з причин відмови водіїв є те, що кількість пільгових місць вже зайнята. Також трапляються випадки, коли водії маршрутних транспортних засобів відмовляються надавати пільгові місця, посилаючись на те, що маршрутом передбачено перевезення лише певно визначеної кількості пільгових пасажирів. Але законодавством не визначено обмежень щодо кількості пільгових пасажирів, які мають право пільгового проїзду. Однак зазвичай вони самі встановлюють дані обмеження, без відома когось з своїх начальників. Це також є правопорушенням яке карається за ст. 186 КУПАП "Самоуправство" і тягне відповідальність у розмірі від трьох до п'яти неоподаткованих мінімумів доходу громадян. В таких випадках радять звертатися до органів Укртрансбезпеки чи до працівників поліції, які є більш доступними.

На мою думку, ця проблема не є вирішеною, адже не завжди можливо зафіксувати це порушення, та працівники поліції, чи органів Укртрансбезпеки не завжди будуть поруч.

Я вважаю що ця проблема має декілька варіантів вирішення.

Перший полягає в веденні автоматизованої системи обліку оплати проїзду по всій Україні і надавати безкоштовний електронний квиток пільговика.

Другий – це відміна права на безкоштовний проїзд, яке компенсується щомісячною грошовою виплатою.

Отже, законодавство України надає право учасникам бойових дій на безкоштовний проїзд міським транспортом, але це право повинно бути забезпечене дієвими гарантіями реалізації задля чого необхідно переглянути

норми законодавства для вирішення цієї проблеми.

Мельник О. Г. (ВІКНУ)

ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОЇ ТА ІНШИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ

Діяльність щодо охорони та захисту майна, в тому числі щодо надання охоронних послуг, регулюється низкою нормативно-правових актів, які встановлюють різні вимоги до охорони в залежності від суб'єктів охоронної діяльності та/або об'єктів, які потрібно охороняти.

Суб'єктами охоронної діяльності є поліція охорони та приватні охоронні структури. Не є учасниками ринку охоронних послуг, проте мають повноваження щодо охорони майна, спеціально уповноважені органи та публічні юридичні особи та/або їх структурні підрозділи, які забезпечують охорону окремих об'єктів (відомча воєнізована охорона, відомча охорона, спеціалізоване охоронне підприємство, спеціальні відомчі підрозділи охорони тощо). Охорона та захист окремих особливо чи стратегічно важливих об'єктів здійснюється в порядку окремих вимог законодавства.

Постановою Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 937 "Питання забезпечення охорони об'єктів державної та інших форм власності" (далі – Постанова) було виділено окремий сегмент ринку охоронних послуг обмежений колом суб'єктів. А саме, Переліком до Постанови визначені суб'єкти господарювання (72 юридичні особи), які не мають права вибору інших надавачів послуг, окрім поліції охорони. Вони зобов'язані замінити приватні охоронні структури, що надавали їм відповідні послуги, на органи поліції охорони; або отримати відповідні послуги поліції охорони, в той час як належне їм майно охороняється Національною гвардією України, суб'єктами відомчої воєнізованої охорони, іншими спеціально уповноваженими суб'єктами щодо забезпечення охорони об'єктів в стратегічного значення для економіки і безпеки держави, інших особливо важливих об'єктів.

Так само, наказом Міністерства оборони України від 30.03.2016 №172 "Про затвердження Інструкції з організації охорони та захисту військового майна, яке знаходиться на території державних підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України", охорона та захист даного майна має здійснюватися силами Військової служби правопорядку у Збройних Силах України.

Таким чином, наразі не визначена кількість суб'єктів відомчої воєнізованої та інших видів спеціальної охорони, немає кількісного показника обсягу ринку охоронних послуг за об'єктним критерієм (фізична охорона, охорона об'єктів нерухомого майна тощо), немає розподілу на охорону та захист.

У зв'язку з тим, що відсутній єдиний підхід до цього важливого питаннями пропонуємо:

здійснити моніторинг усіх нормативно-правових актів, якими на сьогодні визначено переліки об'єктів та суб'єктів, які мають охоронятись поліцією охорони, іншими надавачами, з метою розроблення та прийняття єдиного переліку об'єктів;

на основі моніторингу, визначити критерії (умови, підстави, характеристики тощо), за якими будуть визначатися об'єкти, які підлягатимуть охороні поліцією охорони та/або публічними юридичними особами та/чи їх структурними підрозділами (відомча воєнізована охорона, відомча охорона, спеціалізоване охоронне підприємство, спеціальні відомчі підрозділи охорони тощо).

к.ю.н. Онопрієнко С.Г.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК УМОВИ ПРОТИСТОЯННЯ СПЕЦІАЛЬНИМ ІНФОРМАЦІЙНИМ ОПЕРАЦІЯМ

Особливістю сучасного етапу розвитку нашої держави є наявність жорсткого протистояння в інформаційній сфері, яке обумовлено використанням для дестабілізації обстановки в країні широкого арсеналу інформаційних методів та засобів. Для того, щоб належними чином протистояти цим негативним впливам, необхідним є вироблення національної стратегії інформаційної безпеки, яка б враховувала особливості актуальної політичної ситуації та можливості новітніх інформаційно-психологічних методів впливу на свідомість громадян нашої держави. Складовою такої стратегії має бути система засобів протистояння спеціальним інформаційним операціям, сутність та особливості яких ще недостатньо висвітлені у наукових працях та не знайшли свого закріплення у правових актах.

Динамічний розвиток інформаційних технологій значним чином впливає на особливості суспільних відносин, сприяючи появі нових їх видів та трансформуючи вже існуючі, що не одразу знаходить свій прояв у правовому регулюванні. Особливе місце серед феноменів інформаційної сфери займає інформаційна культура, яка є складовою загальної культури суспільства, і, одночасно, виступає фактором розвитку суспільних відносин у напрямку побудови держави, заснованої на принципах додержання інформаційних прав і свобод людини і громадянина, толерантності суб'єктів інформаційних правовідносин під час їх взаємодії, пріоритетності інноваційного компоненту під час удосконалення системи державного управління.

Ефективність правового регулювання відносин у сфері інформаційної культури як здатність досягти цілей прийняття правової норми за мінімальних витрат часових, матеріальних та людських ресурсів знижується внаслідок впливу наступних факторів: а) матеріально-технічні, пов'язані зі слабкою технологічною оснащеністю низки суб'єктів правового забезпечення інформаційної культури, у першу чергу територіальних органів виконавчої влади, сільських, селищних, деяких міських та районних в містах рад; б) переважаючого у заходах державної

інформаційної політики пріоритетності комп'ютеризації як одного з початкових етапів інформатизації і недооцінюванням важливості інформаціологізації як необхідної умови побудови інформаційного суспільства; в) протидія підвищенню прозорості діяльності органів публічної влади як засобу зменшення впливу корупційних ризиків; г) несформованість у системі цілепокладання закладів освіти формування інформаційної культури здобувачів освіти як однієї з цілей навчання; г) постійне проведення і вдосконалення інформаційних операцій, спрямованих на дискредитацію органів публічної влади України, її територіальну цілісність та державний суверенітет; д) наявність полісемічності нормативної термінології, пов'язаної з формуванням інформаційної культури; е) прогалини у визначенні правового статусу органів виконавчої влади, які здійснюють реалізацію інформаційної політики; є) недостатнє врахування потреб осіб, які потребують особливого захисту своїх інформаційних прав; ж) ототожнення інформаційної культури з володінням окремими інформаційно-технологічними навичками, неврахування системного зв'язку між світоглядними, ціннісними, когнітивними, комунікаційними та інструментальними елементами інформаційної культури; з) прогалини у законодавстві України про культуру, пов'язані з відсутністю системного зв'язку між інформаційними і культурними правами людини і громадянина.

Нейтралізація негативних наслідків інформаційно-психологічних операцій, спрямованих на зниження авторитету органів державної влади України, Збройних Сил України та інших військових формувань, дестабілізацію суспільно-політичних процесів у державі, потребує використання випереджувальної стратегії протидії деструктивній пропаганді, основними напрямками якої в аспекті правового забезпечення інформаційної культури мають стати: включення базового рівня розвитку інформаційних знань, вмій та навичок до вимог, які висуваються до кандидатів на заміщення посад в органах виконавчої та судової влади; доповнення компетенції Міністерства інформаційної політики України повноваженням щоквартально оприлюднювати звіти щодо впливу засобів масової інформації та соціальних мереж на суспільну свідомість; удосконалення адміністративної відповідальності за порушення права на інформацію (ст.212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

к.держ.упр., доц. Проніна О.В. (ХНТУ)

ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ЯК ОБ'ЄКТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Територія України характеризується дуже високим показником сільськогосподарської освоєності, що значно перевищує екологічно обґрунтовані межі. Навіть зважаючи на зниження протягом останніх років, він значно перевищує аналогічний показник європейських країн світу і становить 70 % території країни. Лісами вкрито лише 18 % території країни, по 4 % території зайнято під будовами та водними об'єктами.

Питання використання й охорони земель і заходи з екологізації аграрної

галузі знайшли своє місце поміж пріоритетів державної політики та способів їх досягнення, однак практична реалізація задекларованих положень не здійснюється належними темпами.

Загрозливого рівня набули проблеми у сфері використання земельних ресурсів, зокрема, щодо розподілу земельних ресурсів за цільовим призначенням з погляду його економічного та екологічного обґрунтування. Це негативно відображається на якості земельних ресурсів, призводить до погіршення природної здатності ґрунтового покриву до самовідновлення, до збіднення флори та фауни.

Неабияке занепокоєння викликає нині як стан земельних ресурсів, так і система землекористування, яка склалася в Україні.

Загальний земельний фонд України станом на початок 2015 р. становить 60,4 млн га. У структурі земельного фонду сільськогосподарські землі займають 72 % території, з них сільськогосподарські угіддя – 69,3, в тому числі рілля – 54,4, перелоги – 0,4, багаторічні насадження – 1,6, пасовища – 9,1, сіножаті – 3,8 %. Лісові площі – 17,2 %, заболочені землі – 1,6 %, відкриті землі без рослинного покриву – 1,8 %, землі під водою – 4 %. За даними Державного Земельного кадастру в структурі сільськогосподарських угідь України площа особливо цінних земель становить понад 12 млн га.

На жаль, сучасне сільськогосподарське використання земельних ресурсів в Україні не відповідає вимогам раціонального природокористування. Порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, пасовищ та лісонасаджень, що негативно впливає на стійкість природних ландшафтів. Незважаючи на скорочення площі орних земель, за розораністю території Україна займає 1 місце в світі. Так, розораність території США – 20 %, Англії – 28 %, Болгарії – 34 %.

За експертними оцінками різке зростання сільгоспугідь та ріллі призвело до скорочення лісів, багаторічних насаджень тощо. Згідно з соціально-економічними нормативами для задоволення потреб людини потрібно 0,4 га сільгоспугідь, зокрема ріллі 0,15 га на одного жителя. На кожного жителя України припадає 0,81 га сільгоспугідь (що вдвічі перевищує нормативи) і 0,64 га ріллі (у 4 рази більше). За останні 25 років третина ріллі зазнала ерозії, площа ерозованих угідь становить 12,8 млн га (33,1 %), ріллі – 10,2 млн га (132,8%), 5,9 млн га земель зазнають вітрової ерозії.

Отже через необґрунтовану, екологічно невважену діяльність відбуваються значні втрати ґрунту, які щороку становлять близько 600 млн т, у тому числі 50 млн т гумусу.

Роллер В.М. (ВІКНУ)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ У КІБЕРПРОСТОРИ

Закон України "Про оборону України" від 06.12.1991 визначає що, збройна агресія – це застосування іншою державою або групою держав

збройної сили проти України. Збройною агресією проти України вважається будь-яка з таких дій:

вторгнення або напад збройних сил іншої держави або групи держав на територію України, а також окупація або анексія частини території України;

блокада портів, узбережжя або повітряного простору, порушення комунікацій України збройними силами іншої держави або групи держав;

напад збройних сил іншої держави або групи держав на військові сухопутні, морські чи повітряні сили або цивільні морські чи повітряні флоти України;

засилання іншою державою або від її імені озброєних груп регулярних або нерегулярних сил, що вчиняють акти застосування збройної сили проти України, які мають настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим в абзацах п'ятому - сьомому цієї статті діям, у тому числі значна участь третьої держави у таких діях;

дії іншої держави (держав), яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження третьої держави, використовувалася цією третьою державою (державами) для вчинення дій, зазначених в абзацах п'ятому - восьмому цієї статті;

Щодо міжнародного законодавства, то Генеральна Асамблея ООН таким чином визначає агресію: Определение агрессии Утверждено резолюцией 3314 (XXIX) Генеральной Ассамблеи от 14 декабря 1974 года (текст офіційного перекладу):

Статья 1 Агрессией является применение вооруженной силы государством против суверенитета, территориальной неприкосновенности или политической независимости другого государства, или каким-либо другим образом, несовместимым с Уставом Организации Объединенных Наций, как это установлено в настоящем определении.

У відповідності до параграфу 1 Таллінського керівництва з міжнародного права щодо методів ведення кібервійни встановлено, що до кібероперацій застосовується таке тлумачення заборони застосування сили або загрози силою (правило 10): кібероперація, що становить загрозу силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави, або якимось іншим чином суперечить цілям Організації Об'єднаних Націй, є незаконною.

Таким чином, можливо зробити висновок про те, що кібероперації, які мають відповідну силу та інтенсивність, призводять до певних наслідків та впливають на окремих суб'єктів державної влади або мають негативний вплив на цивільне населення, можливо віднести до актів застосування сили.

Стаття 2 (4) Статуту Організації Об'єднаних Націй передбачає, що "Усі члени [Організації Об'єднаних Націй] утримуються в своїх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави, або будь-яким іншим чином несумісним з цілями Організації Об'єднаних Націй". Заборона, безсумнівно, є нормою міжнародного звичаєвого права.

Також роз'яснюється, що дія, що підходить під визначення "застосування

сили", не обов'язково повинна виконуватися збройними силами держави. Наприклад, очевидно, що кібероперація, що підходить під визначення "застосування сили", якщо проводиться збройними силами, прирівнюється до "застосування сили", якщо буде проводитися розвідувальними органами будь-якої держави або приватним підрядником, чия поведінка присвоюється державі на підставі права про відповідальність держав. Той факт, що кібероперація не прирівнюється до застосування сили, не обов'язково робить її правомірною відповідно до міжнародного права. Зокрема, кібероперація може становити порушення заборони втручання. Хоча в Статуті Організації Об'єднаних Націй це не стверджується прямо, заборона втручання передбачається в принципі суверенної рівності держав, викладеному в статті 2 (1) Статуту Організації Об'єднаних Націй. Вона зазначається в ряді договорів і резолюцій Організації Об'єднаних Націй, найбільш важливою з яких є Декларація про дружні відносини. Відповідно до Міжнародного Суду, принцип є "невід'ємною складовою міжнародного звичаєвого права".

Таким чином, до кібероперацій застосовуються загальні принципи міжнародного права, норми міжнародного та звичаєвого права, що регулюють питання агресії та застосування сили.

Савинець О.Ю. (ВІКНУ)

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ

Протягом проведених хвиль часткової мобілізації в Україні виникла ситуація, що характеризується великою кількістю ухилень громадян від проходження військової служби, що ставить під загрозу підтримання обороноздатності держави, підтримання бойової і мобілізаційної готовності Збройних Сил України на рівні, що гарантує адекватне реагування на загрози національній безпеці держави.

На сьогодні ситуація в державі характеризується високою кількістю правопорушень, зокрема, адміністративних, пов'язаних з порушенням законодавства України про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію.

Відповідальність за порушення законодавства у сфері мобілізації передбачені як Кримінальним Кодексом України, так і Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Фактичною підставою адміністративної відповідальності за правопорушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію, передбаченої статтею 210 1 КУпАП є вчинення особою адміністративного правопорушення.

Варто зазначити, що суб'єктами правопорушення, передбаченого статтею 210 1 КУпАП можуть бути як посадові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівники та відповідальні особи за військово-

облікову роботу підприємств, установ та організацій, так і громадяни України.

Виходячи з визначених законодавством обов'язків громадян щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації, правопорушення, передбачене статтею 210-1 КУпАП полягає у порушенні законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію, а саме; нез'явлення за викликом до військових комісаріатів для постановки на військовий облік та визначення призначення на воєнний час; ненадання в установленому порядку під час мобілізації будівлі, споруди, транспортні засоби та інше майно, власниками яких вони є, Збройні сили України, іншим військовим формуванням з наступним відшкодуванням державою їх вартості в порядку, встановленому законом.

Відповідальність посадових осіб підприємств, установ, організацій настає за невиконання покладених на них обов'язків згідно зі ст. 21 Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію".

Адміністративному правопорушенню у сфері оборони, мобілізаційної підготовки та мобілізації, передбаченому статтею 210 1 КУпАП притаманні такі загальні ознаки адміністративного правопорушення, як:

- це виключно діяння, тобто дія чи бездіяльність
- протиправність, тобто заборона адміністративно-правовими нормами відповідного діяння як такого, що завдає шкоди чи загрожує небезпекою.
- винність, тобто наявність у особи відповідного власного психічного ставлення до свого діяння і його наслідків.
- адміністративна караність, тобто передбачене адміністративним законодавством покарання за конкретне порушення.
- об'єкт посягання. Це діяння, що посягають на державний чи громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління.

Об'єкти, посягання, які роблять діяння адміністративним правопорушенням, визначені статтями 41–212 Особливої частини КУпАП.

На відміну від кримінальної відповідальності за ухилення від призову за мобілізацією, яка настає за безпосередню відмову від несення військової служби в особливий період або воєнний час, тоді як порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію характеризується більш широким колом діянь, які вчиняються як у мирний час, так і в особливий період або воєнний час.

Нормативною підставою адміністративної відповідальності за порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію є стаття 210-1 КУпАП.

Процесуальною підставою адміністративної відповідальності за порушення законодавства мобілізаційну підготовку та мобілізацію є акт компетентного органу про накладення адміністративного стягнення.

Компетентним органом за накладення адміністративної відповідальності за правопорушення передбачене ст. 210-1 КУпАП є військовий комісаріат.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-ЦИВІЛЬНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ

Серед різних аспектів функціонування внутрішньодержавних військово-цивільних адміністрацій найбільш цікавим прикладом уявляється досвід Ізраїльської цивільної адміністрації (*Israeli Civil Administration*), яка входить до складу підрозділу Міністерства оборони Ізраїлю – *Coordination of Government Activities in the Territories (COGAT)*, що можна перекласти як Координатор діяльності уряду на територіях (Іудеї, Самарії та Сектору Газа).

Досвід Ізраїльської цивільної адміністрації, що діє на Західному березі Йордану, для України є, безумовно, цікавим. Проте, існують суттєві відмінності як у причинах утворення, так і умовах діяльності (що, власне, безпосередньо пов'язано із причиною утворення). Так, райони її діяльності – це окупована Ізраїлем арабська територія. Тобто, в основі діяльності Цивільної адміністрації знаходиться, по-перше, необхідність нівелювання міжетнічного конфлікту; по-друге, координація діяльності ізраїльського уряду на територіях Західного Берега, оскільки COGAT є професійним підрозділом Міністерства оборони, який діє для забезпечення безпеки держави за допомогою цивільних. Так, одним із компонентів COGAT є Школа координації і зв'язку, яка навчає солдатів і командирів підрозділу, зокрема, ісламу, англійській та арабській мовам, культурі та історії регіону. Водночас, до навчання також уходять зміцнення знання івриту, вивчення історії Держави Ізраїль, теорії координації та взаємодії між ізраїльсько-палестинськими сторонами, і досвіду роботи у палестинському секторі. У ході своєї діяльності Цивільна адміністрація сприяє регіональному розвитку співпраці з міжнародними організаціями, координує громадянську діяльність палестинців, зосереджується на економічних питаннях для сприяння палестинській економіці, та, у той же час, допомагає бойовим силам на місцях, щоб отримати більш глибоке розуміння регіону.

В Україні, на відміну від Ізраїлю, на територіях утворення військово-цивільних адміністрацій не існує вираженого міжетнічного та міжконфесійного конфлікту; а їх населення є громадянами України із повним обсягом громадянських прав.

Аналіз зарубіжного досвіду функціонування військово-цивільних адміністрацій дає змогу дійти висновку, що військово-цивільні адміністрації в Україні є достатньо унікальним явищем, як за причинами та умовами свого утворення, так і за своїм складом. У той же час, спільними з аналогічними органами влади інших держав є: тимчасовість; діяльність на території, де місцеві органи державної влади та самоврядування відсутні або самоусунулись від виконання своїх повноважень; їх головними завданнями є забезпечення безпеки і нормалізації життєдіяльності місцевого населення та недопущення гуманітарної катастрофи у регіоні.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДОМЕННИМИ ІМЕНАМИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Розвиток інформаційного суспільства, окрім безумовних переваг та можливостей для суб'єктів інформаційних відносин, сприяє також збільшенню не існуючих раніше загроз, які проявляються на індивідуальному, суспільному, державному і міждержавному рівнях. Одним із видів таких загроз є активне використання в якості зразків та засобів інформаційних війн можливостей глобальної мережі Інтернет.

Рішенням РНБО України "Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)", яке було введено в дію наказом Президента України від 15 травня 2017 року № 133/2017, до товариств з обмеженою відповідальністю "Яндекс", "Яндекс.Україна", "Мэйл.РУ ГРУП" терміном на три роки було застосовано санкції у виді обмеження або припинення надання телекомунікаційних послуг і використання телекомунікаційних мереж загального користування, заборона Інтернет-провайдерам надання послуг з доступу користувачам мережі Інтернет до низки визначених у вказаному документі ресурсів/сервісів.

Цілком поділяючи занепокоєність внаслідок можливого негативного інформаційного впливу держави-агресора на українське суспільство, хотілося б звернути увагу на необхідність створення досконалого правового механізму реалізації вказаних санкцій. У такій ситуації досягнення визначених вище цілей значним чином залежатиме від співпраці органів держави, у тому числі правоохоронних, громадянського суспільства, операторів ринку телекомунікаційних послуг та інших суб'єктів господарської діяльності в інформаційній сфері.

На жаль, така співпраця ще не може бути визнана достатньо результативною. Деякі прогалини правового регулювання потребують свого заповнення на півні підзаконних правових актів, а відсутність останніх викликає необхідність у відповідних роз'ясненнях. Однак отримання повної і обґрунтованої відповіді на запитання, пов'язані з покладанням на операторів ринку обов'язку щодо здійснення певних обмежувальних дій не завжди можливо. Так, наприклад, 13 червня 2017 року Департаментом контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки СБУ направлено листа за №30/3/4-8236 НТ на ім'я Інтернет Асоціації України, в якому зазначено, що у ході здійснення комплексу зазначених заходів виявлено порушення вимог чинного законодавства з боку власників доменних імен в зоні "*.ua", "*укр", в т.ч. "*gov.ua". Зокрема, для керування доменними іменами використовуються поштові сервіси російських компаній "Яндекс" та "Mail.ru", щодо яких введені спеціальні обмеження відповідно до Указу Президента України від 15.05.2017 № 133. Враховуючи вищевикладене, з метою недопущення нанесення шкоди інформаційній безпеці України, СБУ просить

провести роз'яснювальну роботу з реєстраторами доменних імен про обмеження використання російських поштових сервісів при реєстрації та керуванні доменними іменами. Однак, коли Інтернет Асоціація України своїм зверненням від 26.09.2017 року №165 попросила роз'яснень з цього приводу, СБУ своїм листом від 18.10.2017 р. №30/1/2-8120 повідомила, що надання консультацій і роз'яснень не входить до її компетенції і порадила звернутися за безоплатною правовою допомогою, яку надають "органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи".

В умовах мирного часу недоліки у системі взаємодії суб'єктів інформаційного права негативно позначалися на розвитку інформаційного суспільства, але в умовах ведення проти України гібридної війни проблеми у побудові їх співпраці для досягнення спільних цілей можуть трансформуватися у загрози національній безпеці України.

Стецюк С.П. (ВІКНУ)

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАВОВОЇ РОБОТИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ НА ТЕРИТОРІЇ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ

Одним з пріоритетних завдань в діяльності юридичної служби Збройних Сил України є організація правової роботи в умовах існування у нашій державі особливого періоду під час здійсненні відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях.

Наказом Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України від 30.04.2018 № Здск-оп"Про початок операції Об'єднаних сил із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей" із 30.04.2018 року впроваджено початок операції Об'єднаних сил із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованій території у Донецькій та Луганській.

Згідно із вимогами частини другої статті 9 Закону України "Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованій території у Донецькій та Луганській областях" Командувач об'єднаних сил здійснює керівництво силами та засобами Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації безпосередньо у Донецькій та Луганській областях.

Всі ці заходи мають на меті створення умов для скорішого визволення окупованих територій України від злочинних формувань та регулярних військ

Російської Федерації з обов'язковим дотриманням та реалізацією законодавства у військовій сфері, вимог міжнародного гуманітарного права у ході підготовки та ведення операції об'єднаних сил, відновлення та відродження Донбасу. Великою перевагою Об'єднаних Сил є система координації дій військових та правоохоронних структур, їх співпраця з військово-цивільними адміністраціями, адже пріоритетами такої спільної роботи є відновлення та розбудова зруйнованої під час бойових дій інфраструктури, зокрема — соціальних об'єктів, що знаходяться в районах, які безпосередньо межують із лінією зіткнення.

Саме тому, з метою врегулювання правових норм у вищезазначених відносинах, наказом Командувача об'єднаних сил від 22.04.2018 року №18/дск затверджено Положення про групу юридичного радника Об'єднаного командного пункту об'єднаних сил, яка є структурним підрозділом Об'єднаного командного пункту об'єднаних сил та призначена для організації правого забезпечення та реалізації законодавства у військовій сфері, вимог міжнародного гуманітарного права у ході підготовки та ведення операції об'єднаних сил.

Група юридичного радника Об'єднаного командного пункту об'єднаних сил підпорядковується Командувачу об'єднаних сил та у своїй діяльності керується вимогами Конституції України, Законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, постановами Верховної Ради України та іншими нормативно-правовими актами, у тому числі міжнародними договорами, наказами і директивами Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, Командувача об'єднаних сил.

к.ю.н. Тронько О.В.

*(Міжвідомчий науково-дослідний центр
з проблем боротьби з організованою злочинністю)*

СУЧАСНІ ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ, ЩО СПРИЯЮТЬ ПРОЯВАМ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Основними причинами та передумовами проявів організованої злочинності є критична соціально-економічна ситуація в державі, продовження військового конфлікту на сході нашої держави, задіяння спецслужбами інших держав, насамперед Російської Федерації, криміногенного середовища з метою дестабілізації ситуації в Україні.

Військовий конфлікт на сході країни призвів до поповнення криміногенного середовища за рахунок осіб, які брали участь у бойових діях. Основна причина такого явища – це неможливість військовослужбовців адаптуватися до умов мирного життя.

Цьому сприяє відсутність загальнодержавної програми соціальної та психологічної реабілітації, низьке матеріальне забезпечення, відсутність можливості влаштуватись на гідну роботу з адекватною зарплатою.

За даними Міністерства оборони України, станом на 2018 р. більше 380 тисяч осіб отримали статус учасника бойових дій. Як правило, ветерани мають досвід бойових дій, спеціальні навички та, як показує практика, у більшості з них є приховані з собою "трофеї" (необлікована зброя, вибухівка, боєприпаси і т.д.). Основними "сферами діяльності", до яких криміналітет залучає колишніх учасників АТО, є рекет, рейдерські захоплення, "віджим" боргів, замовні вбивства, колекторські послуги.

Так, у вересні 2018 р. на Харківщині працівники СБУ затримали учасників організованого злочинного угруповання, які тероризували місцевих підприємців під прикриттям міської асоціації ветеранів АТО. Група зловмисників напала на будівельні майданчики, де зводилися об'єкти комерційної нерухомості. Вони застосовували фізичне насильство, знищували та пошкоджували майно, блокували монтажні роботи підприємців. За припинення, у тому числі фізичного тиску на бізнес, зловмисники від імені громадської ветеранської організації вимагали гроші на благодійність.

11 вересня ц.р. колишнього командира роти особливого призначення "Східний корпус" Олега Ширяєва затримали харківські поліцейські. Його підозрюють в організації рейдерського захоплення елеватора одного із сільськогосподарських підприємств у селі Занки, що на Харківщині. Невідомі у масках, бронежилетах, з травматичною зброєю захопили елеватор у селі Занки. На територію зайшли півсотні озброєних людей із спецзасобами. Місцеві жителі разом з активістами та колишніми військовими кинулися звільняти елеватор. Сталася бійка із застосуванням травматичної зброї та газових балончиків.

За повідомленням Міністра оборони України, станом на липень 2018 р. із ЗСУ звільнилося 18 тисяч офіцерів та контрактників, а до кінця цього року ця цифра сягне 30 тисяч осіб. Усього до 31 грудня 2018 р. буде звільнено 100 тисяч військовослужбовців.

Слід зазначити, що на цей час Кабінетом Міністрів України розроблено проект постанови "Про затвердження Державної цільової програми фізичної, медичної, психологічної реабілітації та соціальної і професійної реадaptaції учасників антитерористичної операції та осіб, які залучалися та брали безпосередню участь у забезпеченні здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях на період до 2022 року", проте її розгляд ще триває.

Пропозиції. Ініціювати на Урядовому рівні прийняття Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної цільової програми фізичної, медичної, психологічної реабілітації та соціальної і професійної реадaptaції учасників антитерористичної операції та осіб, які залучалися та брали безпосередню участь у забезпеченні здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях на період до 2022 року".

ПРАВОВА КОЛІЗІЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО РЕЗЕРВУ

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України (КМУ) від 12 листопада 2014 р. № 607 військовий резерв людських ресурсів складається з: резервістів, які у добровільному порядку уклали контракт на проходження служби у військовому резерві або були зараховані в обов'язковому порядку до оперативного резерву в особливий період; військовозобов'язаних, які перебувають на військовому обліку у військових комісаріатах та в Центральному управлінні або регіональних органах Служби безпеки; громадян та громадських об'єднань, які на добровільних засадах займаються діяльністю щодо підтримання обороноздатності держави.

За призначенням військовий резерв людських ресурсів поділяється на: оперативний резерв; мобілізаційний людський резерв; громадський резерв.

Користуючись законами формальної логіки можна прийти до висновку, що до громадського резерву можна віднести громадян та громадські об'єднання, які на добровільних засадах займаються діяльністю щодо підтримання обороноздатності держави.

Водночас в пункті 5 зазначеної вище Постанови КМУ зазначається: "Громадський резерв включає громадян, які не мають вікових та фізичних обмежень щодо призову на військову службу та можуть бути залучені для комплектування ЗС та інших військових формувань в особливий період".

Виникає питання, що громадяни які мають вікові чи фізичні обмеження щодо призову на військову службу не мають права на добровільних засадах займатися діяльністю щодо підтримання обороноздатності держави?

Як на нашу думку – це нонсенс. Громадський резерв – це окремі громадяни та громадські об'єднання, будь які інші юридичні особи, які на добровільних засадах займаються діяльністю щодо підтримання обороноздатності держави. Завдання громадського резерву: об'єднати численні різноманітні громадські та волонтерські організації, які на цей час діють на свій розсуд, без єдиної координації, з метою посилення обороноздатності держави; зорганізувати допомогу юридичних осіб; виробити єдині підходи щодо організації патріотичного виховання, загальновійськової підготовки військовозобов'язаного населення та практично їх впровадити; налагодити дієвий взаємозв'язок в трикутнику: керівники громадських організацій, юридичні особи, волонтери – командири військових частин, підрозділів ЗС, інших військових формувань – керівники органів державної влади, місцевого самоврядування, задля всебічної практичної підтримки обороноздатності держави, як на регіональному так і на державному рівні.

Як на нашу думку, до зазначеної вище Постанови КМУ необхідно внести зміни. Визначити: "Громадський резерв – це окремі громадяни та громадські об'єднання, будь які інші юридичні особи, які на добровільних засадах займаються діяльністю щодо підтримання обороноздатності держави. Будь

який громадянин України має право приймати участь в діяльності громадського резерву".

*к.е.н., доц. Філіппова В.Д. (ХНТУ)
к.держ.упр., доц. Тохтарова І.М. (ХНТУ)*

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ "СУСПІЛЬСТВА РИЗИКУ"

Проблема національної безпеки безпосередньо пов'язана з такими поняттями як: "ризик", "загроза", "небезпека", що обумовлено її впливом на всі сторони життя суспільства. У змістовному плані безпека – явище похідне від небезпеки, що, втім, відображено в самому понятті безпеки як відсутності небезпеки і певною мірою захищеності. Поняття "безпека" може розглядатися в зв'язці понять "виклик" – "загроза" – "ризик", так як дані категорії характеризують ступінь кризового потенціалу суспільства і можливості виникнення суспільної небезпеки як такої. В даному випадку важливо вказати зв'язок між модернізаційними процесами в перехідних суспільствах і схему формування "суспільства ризику", що проявляється в механізмі функціонування цих двох процесів.

Е. Гідденс, так само як і У. Бек, вважав, що сучасне суспільство модернізації ризогенних, тобто виробляє ризики. У його концепції ризик також є результатом модернізації і схильний до впливу глобалізації. На думку дослідника, з переходом на наступний етап розвитку суспільства і технологій буде досягнутий високий рівень безпеки, незважаючи на те, що процес модернізації лише сприяв появі нових ризиків, а процес глобалізації вплинув на ступінь їх поширення. Особливу увагу в своїх роботах Е. Гідденс звертає на те, що тепер не тільки дію, але і відмова від прийняття рішень може привести до виникнення ризиків. Дія викликає ризики, оскільки за допомогою модернізації ускладнилися технічні засоби і системи життєдіяльності людини, що зробило суспільство більш вразливим. У суспільстві ризику збільшується кількість внутрішніх ризиків, тобто ризиків, пов'язаних з помилками людини. Бездіяльність же виникає тому, що, не усунувши наслідки одного ризику, суспільство отримує новий, іноді набагато більш істотний і складний. "Суспільство ризику" – це постіндустріальна формація, від індустріального суспільства воно відрізняється головним чином тим, що якщо для індустріального суспільства характерно розподіл благ, то для "суспільства ризику" – розподіл небезпек і обумовлених ними ризиків. Небезпеки, які проявляються в даному суспільстві, принципово відрізняються від колишніх тим, що вони не мають кордонів ні в просторі, ні у часі. Для цих небезпек не існує державних кордонів.

Е. Гідденс вважає, що "нашому зникаючого світу потрібно більше, а не менше керованості – а забезпечити її можуть тільки демократичні інститути". Питання в тому, чи можуть демократичні інститути бути прив'язані до реальності модерну, акцентував проблеми безпеки і контролю в сучасній

державі. У той же час фактор "розсіювання" політичних і соціальних інститутів не може не вплинути на демократичні принципи, які також піддаються трансформації.

Таким чином, поняття національної безпеки на даному етапі має бути піддано серйозному перегляду, так як "суспільство ризику", ставлячи на порядок денний цінність безпеки як такої, нівелює поняття свободи особистості і суспільства, що веде до зміцнення авторитарних тенденцій у політичних системах різних товариств. На пострадянському просторі зростання рискогенних зон відчувається найбільш яскраво, так як дані держави, перебуваючи на стику зникаючої радянської модернізації і практикується західною моделлю модернізації, є більш уразливими через нестійку інституційну основу політичних режимів і хаотичності реформ, що провадяться в таких країнах. структури суспільства і політичного режиму (зазвичай в бік його посилення). Нормативний ідеал "суспільства ризику" - безпека, а в суспільстві, подібному пострадянському варіанту, – подвійна і потрійна безпека. В результаті У. Бек зазначає, що система цінностей "нерівноправного суспільства" заміщається системою цінностей "небезпечного суспільства". В даному випадку роль національної безпеки зростає, але піддається серйозній зміні змісту як поняття.

*к.е.н., доц. Філіппова В.Д. (ХНТУ)
Філіппова В.В. (ОДЕУ)*

ПОТЕНЦІАЛ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Життєво важливі інтереси будь-якої держави ґрунтуються на національних надбаннях і національних цінностях, забезпечуються можливостями економіки, політичної та воєнної організації держави, духовно-моральним і інтелектуальним потенціалом суспільства. Одним з основних структурних елементів, які розкривають зміст національної безпеки є воєнна безпека. Воєнна безпека відображає такий рівень зв'язків і відносин між державами, який дозволяє попередити агресію, забезпечувати народам ненасильницький їх розвиток на основі запобігання і виключення вірогідності вирішення політичних, економічних та інших суперечностей за допомогою війни або інших форм збройного протиборства. Потенціал воєнної безпеки держави, його складові частини не є величиною постійною. Вони змінюються залежно від етапу розвитку суспільства, його можливостей, характеру існуючого режиму, зрілості прийшла до влади політичної еліти і багатьох інших умов. Військовий потенціал висловлює можливості держави утримувати й удосконалювати збройні сили, підвищувати їхню бойову міць і забезпечувати всім необхідним в інтересах воєнної безпеки. Військовий потенціал знаходить своє вираження в бойовому потенціалі і бойовій потужності збройних сил. Ці поняття відображають потенційні і реальні можливості армії вирішувати поставлені завдання в мирний і воєнний час. Крім того, характеристикою військового потенціалу виступають військово-мобілізаційні можливості

держави, спрямовані безпосередньо на зміцнення бойової потужності армії. Отже, воєнна безпека являє собою цілісний взаємозв'язок економічного, соціального, політичного, науково-технічного, духовного і власне військового потенціалів, що відрізняються один від одного якісною своєрідністю і внутрішньою структурою. Виділення цих потенціалів, що утворюють у своїй взаємодії сукупний потенціал воєнної безпеки, дозволяє орієнтувати процес її розвитку таким чином, щоб потенційні можливості держави і суспільства перетворити в активно діючий фактор, який відповідає вимогам, що висуваються до воєнної безпеки.

З точки зору воєнної безпеки її потенціали не можна оцінювати лише за ступенем їх готовності і здатності задовольнити потреби війни, тобто лише у військово-синтезованому вигляді, без урахування їх диференційованої самоцінності. Адже, наприклад, економічний потенціал бере участь в забезпеченні воєнної безпеки не тільки військово-оборонним виробництвом, а й інтегрованістю в світове господарство, ступенем взаємозв'язку з економікою інших країн, зменшуючи або повністю ліквідовуючи бажання кого-небудь нападати через страх порушити цю взаємодію. Практика показує, що абсолютизація військового компонента національної безпеки, нарощування воєнної потужності може не тільки порушити рівновагу сил в світі, але і серйозно підірвати економіку держави, науково-технічний, духовно культурне зростання, порушити його внутрішній баланс витрат на творення і передбачувану захист від військових загроз і небезпек. У свою чергу, недооцінка значущості ефективної воєнної безпеки може стимулювати агресію з боку інших держав.

Таким чином, воєнна безпека є не тільки умовою, що впливає на життєздатність соціуму, характер і динаміку його розвитку, але є одним із найбільш істотних факторів стабільності суспільства. Механізм впливу воєнної безпеки на стан суспільства обумовлений параметрами інструменту, за допомогою якого ця безпека досягається. Вирішення практичних завдань воєнної безпеки на сучасному етапі історичного розвитку не може бути забезпечено ні силами однієї військової організації держави, ні її окремими елементами, навіть такими, як Збройні сили; для цього необхідна підсистема воєнної безпеки, що сягає за межі військової організації, через яку і здійснюється вплив на стабільність суспільства.

Чернецька А.О. (ВІКНУ)

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ОТРИМАННЯ ГРОМАДЯНСТВА ІНОЗЕМЦЯМИ ТА ОСОБАМИ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА, ЯКІ БРАЛИ УЧАСТЬ У ЗАХИСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ТА НЕДОТОРКАНОСТІ УКРАЇНИ

В березні 2014 року наряду з нашими добровольцями, на захист України стали іноземці та особи без громадянства, а тому на даний час нагальною є необхідність здійснити нормативно-правове регулювання механізму з надання

таким особам громадянства України.

З березня 2014 року минуло вже більше чотирьох років, але крім зміни до статті 9 Закону України "Про громадянство України", щодо встановлення спрощеного порядку прийняття до громадянства України іноземців та осіб без громадянства, які проходять військову службу в Збройних Силах України, не було прийнято жодного документу який би спростив отримання українського громадянства іноземними добровольцями. Але насправді, така норма не стала дієвою, оскільки тільки декілька осіб змогли отримати громадянство, інші отримали відмову, що це ще більше обурили добровольців і волонтерів.

Нарешті 02 жовтня 2018 року у першому читанні на засіданні Верховної Ради України було прийнято законопроект № 3433 Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які брали участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України)".

Важливістю прийняття даного законопроекту є те, що завдяки ньому зможуть бути впроваджені правила отримання громадянства або посвідки на тимчасове проживання особам, які вступили до лав Збройних Сил, обороняли нашу територіальну цілісність та недоторканість.

Для отримання громадянства або довідки на проживання передбачено заборону вимагати документи, для отримання яких потрібно виїжджати або звертатись до офіційних органів держав, які є в переліку таких, що не визнають територіальну цілісність та суверенітет України.

У законопроекті закріплено, що доказом участі іноземця або особи без громадянства в захисті територіальної цілісності та недоторканності України є:

довідка центрального органу виконавчої влади і військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають ЗСУ, або центрального органу виконавчої влади, у підпорядкуванні якого перебувають інші створені військові формування, що беруть участь в АТО, або командира підрозділу, задіяного у проведенні АТО;

рішення суду, що набуло законної сили, яким встановлено факт участі іноземця або особи без громадянства у захисті територіальної цілісності та недоторканності України.

Важливою складовою цього проекту є те, що будуть встановлені обмеження, щодо повернення таких іноземців та осіб без громадянства до держави-агресора або країн, що не визнають територіальну цілісність та суверенітет України. На даний момент, такий перелік не визначено, але за основу може бути взято перелік країн, які на Генеральній асамблеї ООН проголосували проти визнання територіальної цілісності та суверенітету України, на мою думку саме ці країни мали на увазі у даному законопроекті. Тому з прийняттям цього законопроекту Кабінет Міністрів України повинен прийняти постанову, в якій буде визначено перелік країн, що не визнають територіальну цілісність України.

На мою думку, першим кроком до врегулювання вищезазначеного проблемного питання стало внесенням змін до Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу", за яким іноземцям та особам без громадянства

надали дозвіл проходити військову службу у Збройних Силах України за контрактом на посадах рядового, сержантського і старшинського складу.

Наразі існує певний порядок отримання громадянства України різними категоріями іноземців та осіб без громадянства, але він є недосконалим, тому прийняття законопроекту №3433 є важливим, оскільки саме він спростить дану процедуру та забезпечить захист особам, які добровільно стали на захист територіальної цілісності та суверенітету України.

к.ю.н. Чижов Д.А (КНУ імені Тараса Шевченка)

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ: ФУНЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ

Стаття 1 Конституції України проголошує Україну соціальною державою, політика якої спрямована на створення умов, які забезпечують гідне життя і свободу розвитку людини. Як відзначає О. Г. Мучник, в загальному "соціальна держава" – це організація, яка допомагає слабким і незахищеним людям. Соціальною можна визначити державу, яка бере на себе зобов'язання, керуючись принципом справедливості, забезпечити розвиток громадянського суспільства в цілому, шляхом забезпечення благополуччя і соціальної захищеності кожного громадянина. Мета соціальної держави проявляється у трьох іпостасях: матеріальна безпека, індивідуальна свобода і загальна солідарність.

Конституційний Суд України в своєму рішенні у справі № 1-11/2012 від 25 січня 2012 р. основними завданнями соціальної держави визначив створення умов для реалізації соціальних, культурних та економічних прав людини, сприяння самостійності і відповідальності кожної особи за свої дії, надання соціальної допомоги тим громадянам, які з незалежних від них обставин не можуть забезпечити достатній рівень життя для себе і своєї сім'ї.

Крестовська Н.М. наголошує, що соціальній державі в межах її соціальної спрямованості властиві такі функції: підтримання соціально незахищених категорій населення (через систему пенсій, соціальних виплат і допомоги); створення можливостей для свободи реалізації трудового й інтелектуального потенціалу громадян держави; забезпечення трудової зайнятості населення і боротьби з безробіттям; охорона праці і здоров'я людей; підтримка сім'ї, материнства, батьківська і дитинства; налагодження соціальної рівності шляхом перерозподілів доходів між різними соціальними прошарками населення через оподаткування, державний бюджет, спеціальні соціальні програми; турбота про збереження соціального миру в суспільства, зокрема через систему соціального партнерства; участь в реалізації міждержавних соціальних програм, вирішення загальнолюдських проблем (допомоги потребуючим державам, які страждають від наслідків посухи або військових конфліктів).

Також, варто зауважити, що у згаданому вище рішенні Конституційного Суду України визначено, що особливістю України як соціальної держави – це забезпечення загальносуспільних потреб соціального захисту за кошти

Державного бюджету України, виходячи з фінансових можливостей держави, яка зобов'язана справедливо та неупереджено розподіляти суспільне багатство між громадянами й територіальними громадами і прагнути до збалансованості бюджету України. Важливо, що рівень гарантій держава у сфері забезпечення права на соціальний захист має відповідати Конституції України, а мета та засоби зміни механізму нарахування соціальних виплат і допомоги – принципам пропорційності та справедливості.

Важливо розуміти, що функції держави – це основні напрями її діяльності, що зумовлені її цілями і завданнями та конкретизують її сутність.

Як ми вже зауважували, у науковій літературі питання соціального захисту осіб не достатньо досліджено, здебільшого проаналізовано проблемні питання надання соціальної допомоги та соціального забезпечення, тобто йдеться про форми соціального захисту. У зв'язку із цим доцільно визначити насамперед функції і завдання соціального захисту, а відтак перейти до завдань, що стоять перед інститутом соціально захисту людини в умовах військового конфлікту.

Висновок: Для конкретизації завдань, що стоять перед соціальним захистом різних верств населення, варто виділити наступні завдання, які доцільно поділити на загальні і спеціальні.

Загальні – це завдання щодо соціального захисту населення в цілому: дотримання соціальних прав людини і недопущення порушення соціальних прав населення, гарантованих Конституцією України; вирівнювання особистих доходів населення (досягнення соціально прийняттого рівня життя населення, відповідно до конкретних умов суспільного розвитку); регулювання зайнятості; підтримання демографії; відновлення повноцінної життєдіяльності при настанні соціальних ризиків, встановлення нижньої межі рівня соціальної захищеності громадян; соціально-психологічна підтримка.

Спеціальні – це завдання щодо соціального захисту окремих категорій населення (вимушені переселенці, учасники АТО/ООС, особи, які залишилися на окупованих територіях): вирівнювання особистих доходів вимушених переселенців й учасників АТО/ООС, досягнення соціально прийняттого рівня життя; забезпечення зайнятості вимушених переселенців, учасників АТО/ООС. Трудова підтримка вимушених переселенців та учасників АТО/ООС дасть змогу їм швидше інтегруватися в нову дійсність, а виділення додаткових трудових місць дозволить їм швидше соціально адаптуватися в новій дійсності; допомога сім'ї, підтримання рівня народжуваності; відновлення повноцінної життєдіяльності при настанні соціальних ризиків; соціально-психологічна підтримка. Потрібно враховувати, що прибулі в нову місцевість вимушені переселенці, а також учасники АТО/ООС після проходження військової служби потребують якнайшвидшої соціальної адаптації, яка можлива за умови, коли не тільки вони, а й члени їх сімей надійно захищені, коли забезпечено дотримання законності, реалізуються заходи соціально захисту цих категорій населення, вживаються заходи відповідальності за недотримання правових норм у сфері соціального захисту.

ФУНКЦІЇ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ОБОРОНИ ТА БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Під функціями нормотворчої діяльності, виходячи з етимологічного змісту даного терміну (відлат. *funktio*-виконання, діяльність, обов'язок, робота, коло діяльності, зовнішній прояв культури особистості об'єкта в даній системі відносин; призначення, роль, що виконує певний соціальний інститут або процес), ми розуміємо основні напрямки впливу нормотворчої діяльності на суспільні відносини, що складаються в сфері оборони і безпеки держави та які визначають сутність цієї діяльності, реалізація яких забезпечена відповідними правовими засобами, закріпленими в законах та інших нормативних правових актах.

Вивчення основних напрямів впливу нормотворчої діяльності на правове регулювання суспільних відносин у сфері оборони країни та військової безпеки держави дозволяє виділити наступні її функції:

Первинне регулювання суспільних відносин – розробка та прийняття нових нормативних правових актів з метою врегулювання суспільних відносин у сфері військової діяльності, які раніше не були врегульовані правом.

Вторинне регулювання суспільних відносин (відновлення правового регулювання) - внесення змін і доповнень у нормативні правові акти або скасування їх окремих положень. Правове регулювання може обновлятися також шляхом прийняття нормативних правових актів на заміну вже існуючих. У цьому випадку мова йде про забезпечення відповідності правового регулювання новим умовам і тенденціям розвитку військової організації та суспільства в цілому, підтримка військового законодавства в актуальному стані.

Дерегулювання суспільних відносин - скасування нормативних правових актів з метою скасування або скорочення змісту правового регулювання в певній сфері суспільних відносин, яка пов'язана з функціонуванням військової організації держави.

Усунення недоліків правового регулювання (удосконалювання правового регулювання) - усунення пробілів і колізій у чинному законодавстві, скорочення числа нормативних правових актів, що регулюють ті самі або споріднені суспільні відносини.

Упорядкування правового регулювання - систематизація нормативних правових актів з метою створення або підтримки цілісної, погодженої, зручної для користування системи законодавства. При цьому основними способами систематизації законодавства є: систематизований облік; інкорпорація; консолідація; кодифікація.

Найбільш важливими з розглянутих функцій є функції, пов'язані з відновленням нормативного матеріалу, діяльність по реалізації яких дозволяє

достатньо швидко реагувати на умови, що змінюються, життя і нові потреби суспільства у формі запровадження нових або додаткових нормативних приписів або корінної заміни застарілих норм, що втратили своє значення або суперечать новим обставинам. Особливо це стало помітно після початку гібридної війни проти України з боку РФ, коли зміни у військовому законодавстві явно не встигали за розвитком подій щодо захисту держави від збройної агресії східного сусіда. При цьому функція заповнення пробілів і колізій виконує допоміжну роль. Функція впорядкування діючих правових актів є похідній від інших. Вона обумовлена необхідністю спростити і полегшити користування всім великим обсягом нормативно-правового матеріалу.

д.ю.н., с.н.с. Шопіна І.М.

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Особливістю сучасного етапу розвитку системи права України є поява нових комплексних галузей права, виникнення яких обумовлено активним розвитком окремих видів суспільних відносин. Протягом останніх десятиліть внаслідок їх диференціації та ускладнення сформувалися інформаційне, корпоративне, медичне, космічне та інші комплексні галузі та інститути права.

Військове право – це комплексна галузь права, яка регулює суспільні відносини, пов'язані з організацією функціонування військових формувань та захистом держави у разі збройної агресії або збройного конфлікту.

Військове право як комплексна галузь права характеризується наступними ознаками: предметом його регулювання є військово-правові відносини, які носять повторюваний характер та є предметом особливого виду контролю, який складається з внутрішнього, притаманного всім державним інституціям, та зовнішнього, притаманного лише військовому праву – демократичного цивільного контролю за сектором безпеки і оборони;

1) соціальна необхідність існування військового права обумовлена тривалим веденням військових (бойових) дій на території нашої держави, окупацією значної частини території України, необхідністю зміцнювати військові формування для підвищення рівня обороноздатності та адекватної відсічі збройній агресії Російської Федерації, а також для вирішення завдань адаптації функціонування воєнної організації держави до стандартів Північноатлантичного альянсу;

2) військово-правові відносини зачіпають інтереси більшості суб'єктів права, як колективних (Верховна Рада України, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування в частині забезпечення ними обороноздатності держави; підприємства, установи та організації всіх форм власності в частині виконання ними мобілізаційних завдань), так і індивідуальних (військовослужбовців військових формувань, військовозобов'язаних; осіб, звільнених з військової служби);

3) про актуальність формування військового права як комплексної

галузі права свідчить розвиток військового законодавства: на теперішній час, крім Конституції України, військово-правові відносини регулюються більш ніж 45 законами України та декількома тисячами підзаконних правових актів, кількість та розгалуженість підтверджують гостру потребу унормування військово-правових відносин;

4) державний інтерес та державна підтримка військово-правових відносин знаходять свій вияв як в створенні в перші дні існування Української держави військових формувань, на які покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності; так і системою правового захисту вказаних відносин, включаючи інститут юридичної відповідальності за вчинення військових деліктів, заходи соціально-правового захисту військовослужбовців тощо);

5) військово-правові відносини характеризуються наявністю поєднання інтересів держави, громадянського суспільства та окремих фізичних та юридичних осіб у забезпеченні визначених Конституцією України права громадян на життя, здоров'я, свободу, особисту недоторканість, права всіх суб'єктів суспільних відносин на охорону власності, які було грубо порушено внаслідок збройної агресії Російської Федерації, і додержання яких у майбутньому потребує постійного удосконалення діяльності військових формувань та її правових засад;

6) унікальною рисою військового права, за допомогою якої можна здійснити його відмежування від інших галузей права, є наявність в ньому інституту операційного права – комплексу правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають під час ведення військових (бойових) дій;

7) військове право містить декілька притаманних лише йому правових режимів: воєнного стану; операції об'єднаних сил.

к.ю.н. Шульгін В.В. (ВІКНУ)

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ РОЗВІДУВАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ

У визначених законодавством сферах, в інтересах забезпечення оборони держави, здійснюють свою діяльність розвідувальні органи як суб'єкти забезпечення національної безпеки і оборони України. Систему розвідувальних органів України (далі – РОУ), встановлену законами України "Про національну безпеку України" від 21.06.2018 № 2469-VIII та "Про розвідувальні органи України" (далі – Закон) від 22.03.2001 № 2331-III складають: Служба зовнішньої розвідки України (далі – СЗРУ), розвідувальний орган Міністерства оборони України (ГУР МОУ), розвідувальний орган спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону України (РО ДПСУ).

У контексті забезпечення реалізації завдань оборони держависеред основних завдань РОУ можливо виокремити:

добування, аналітична обробка та надання визначеним законом органам

державної влади розвідувальної інформації;

здійснення спеціальних заходів, спрямованих на підтримку національних інтересів і державної політики України в економічній, політичній, військовій, військово-технічній, екологічній та інформаційній сферах, зміцнення обороноздатності, захисту та охорони державного кордону;

участь у боротьбі з тероризмом, міжнародною організованою злочинністю, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення;

вжиття заходів протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України, у т. ч. у кіберпросторі.

З метою підвищення ефективності діяльності РОУ указом Президента України від 30.01.2015 № 42/2015 утворено Об'єднаний комітет з питань розвідувальної діяльності при Президентові України. Хоча, відповідно до частини четвертої статті 7 та частини першої статті 24 Закону "Про розвідувальні органи України" координація та контроль діяльності РОУ здійснюється Президентом України через очолювану ним РНБО України.

О.В. Черниш, у результаті аналізу основних завдань і функцій РОУ, класифікує їх за: видами (СЗРУ, ГУР МОУ, РО ДПСУ); відомчою приналежністю (держорган, ЦОВВ – МОУ, ДПСУ); сферою розвідувальної діяльності (СЗРУ – політична, економічна, військово-технічна, науково-технічна, інформаційна, екологічна; ГУР МОУ – воєнна, воєнно-політична, воєнно-технічна, воєнно-економічна, інформаційна, екологічна; РО ДПСУ – прикордонна, імміграційна, захист та охорона держкордону, суверенних прав у виключній (морській) економічній зоні); територіально-просторовою спрямованістю їх функціональної компетенції (за межами держави (СЗРУ), на території держави та за її межами (ГУР МОУ, РО ДПСУ).

Але слід уточнити, що у наведеній класифікації відсутня сфера *оборони держави*, що закріплено відповідно за СЗРУ та ГУР МОУ. До того ж, ГУР МОУ відповідно до частини третьої ст. 6 Закону може залучати органи військового управління розвідки та військові частини розвідки Збройних Сил України в порядку, визначеному Президентом України, до заходів добування розвідувальної інформації з метою підготовки і застосування Збройних Сил України для оборони держави та боротьби з тероризмом. Так, за даними Білої книги антитерористичної операції на Сході України (2014–2016) у 2015 році було здобуто понад 600 документів з обмеженим доступом, з них близько 100 таємних матеріалів російської сторони, що є незаперечним доказом причетності РФ до військової агресії проти України. Крім цього, було здобуто конфіденційні електронні бази даних декількох тисяч сепаратистів, причетних до незаконних військових формувань "ДНР" та "ЛНР".

Висновки:

1. СЗРУ не належить за своїм правовим статусом до центральних органів виконавчої влади та спрямована виключно на забезпечення безпеки держави від зовнішніх загроз, у тому числі у сфері оборони держави.

2. Об'єднаний комітет з питань розвідувальної діяльності при Президентові України не є суб'єктом розвідувальної діяльності на рівні спеціального Закону та створений підзаконним актом. Необхідна його

легітимізація на рівні Закону.

3. В умовах російської агресії та "гібридної війни", під час проведення операції Об'єднаних сил Збройних Сил України конче необхідним вбачається легітимне здійснення координації та контролю діяльності РОУ саме з метою виконання завдань в інтересах забезпечення оборони держави.

к.ю.н. Опанасенко О.О. (ВІКНУ)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "КАТЕГОРІЇ" ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Окремі питання визначення поняття "категорії" військовослужбовців не були предметом дослідження вчених. Визначення критеріїв за якими здійснюється поділ на відповідні категорії військовослужбовців, а також визначення та застосування дискреційних повноважень командирів (начальників) потребують як теоретичного дослідження, так і аналізу практичного застосування.

Так, із змісту частини другої статті 5 Закону України "Про військовий обов'язок та військову службу" вбачається, що військовослужбовці в залежності від військового звання поділяються на рядовий склад (*солдат, старший солдат*), сержантський і старшинський склад (*молодший сержант, сержант, старший сержант, старшина, прапорщик, старший прапорщик*), молодший офіцерський склад (*молодший лейтенант, лейтенант, старший лейтенант, капітан*), старший офіцерський склад (*майор, підполковник, полковник*), вищий офіцерський склад (*генерал-майор, генерал-лейтенант, генерал-полковник, генерал армії України*).

Тобто із змісту згаданої норми вказаного нормативно-правового акту вбачається, що категорії військовослужбовців можуть бути пов'язані із військовими званнями військовослужбовців. При цьому, виділяються окремі посади і за військовими званнями.

Відповідно до частини першої статті 2 Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу", військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, іноземців та осіб без громадянства, пов'язаній із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності.

Кожен військовослужбовець має військове звання та проходить військову службу на посаді.

Виходячи з цього, пунктом 3.20 Інструкції про організацію виконання Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністра оборони України від 10.04.2009 № 170, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 19.05.2009 за № 438/16454, виділена ознака, яка може слугувати своєрідним каталізатором поділу військовослужбовців на категорії – це штатна категорія військової посади.

Кожна військова посада має відповідну штатно-посадову категорію, яка відповідає певному військовому званню, наприклад штатно-посадова категорія "полковник", штатно-посадова категорія "підполковник", штатно-посадова категорія "майор" і т.д.

Цей перелік не є вичерпним та окремим нормативними актами виділяються інші спільні ознаки військовослужбовців.

Таким чином чинні нормативно-правові акти, що регламентують порядок проходження військової служби у Збройних Силах України не визначають критеріїв для чіткого поділу військовослужбовців на відповідні категорії, та надають право відповідним командирам (начальникам) в межах своїх дискреційних повноважень самостійно приймати рішення щодо визначення критерію, за яким здійснюється поділ військовослужбовців на відповідні категорії в залежності від необхідності забезпечення виконання підрозділом завдань за призначенням.

Солдатенко О.В. (ВІКНУ)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНТРОЛЮ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ

Ст. 11 Закону України від 06.12.1991 р. № 1932-ХІІ “Про оборону України” серед основних функцій Генерального штабу Збройних Сил України визначено участь в організації використання та контролю за повітряним, водним і інформаційним простором держави, який здійснюється в особливий період.

Указом Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31.10.2001 р. “Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України” передбачалося визначення механізму реалізації повноважень Генерального штабу Збройних Сил України щодо участі в організації і контролі за інформаційним простором держави та його здійснення в особливий період. Переважна більшість положень цього Указу до сьогодні залишаються невиконаними.

Виходячи з того, що інформаційний простір – це сукупність інформаційних об’єктів, які поширюються його суб’єктами через існуючі засоби комунікації, можна розмежувати адміністративно-правове регулювання порядку використання засобів комунікації – безпосередньої складової інформаційного простору, – передбачає систему контрольних заходів, та контроль за суб’єктами й об’єктами інформаційного простору.

Адміністративно-правове регулювання використання засобів комунікації включає: державну реєстрацію мереж електрозв’язку, що входять до мережі зв’язку загального користування; реєстрацію засобів зв’язку, інших радіоелектронних засобів і високочастотних пристроїв, що є джерелами електромагнітного випромінювання; реєстрацію державних інформаційних ресурсів та систем; ліцензування та сертифікацію різних видів діяльності у

сфері інформаційних технологій; ведення Єдиного державного реєстру сертифікатів ключів підписів, засвідчувальних центрів тощо.

Відповідно до Доктрини інформаційної безпеки України, введеної в дію Указом Президента України від 25.02.2017 р. №47/2017 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2016 р. “Про Доктрину інформаційної безпеки України”” серед основних пріоритетів державної політики в інформаційній сфері визначено: законодавче врегулювання механізму виявлення, фіксації, блокування та видалення з інформаційного простору держави, зокрема з українського сегмента мережі Інтернет, інформації, яка загрожує життю, здоров’ю громадян України, пропагує війну, національну та релігійну ворожнечу, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення територіальної цілісності України, загрожує державному суверенітету; пропагує комуністичний та/або націонал-соціалістичний (нацистський) тоталітарні режими та їхню символіку.

Детальний аналіз Доктрини дозволяє зробити висновок, що у ній: відсутній механізм виявлення, фіксації, блокування та видалення з інформаційного простору держави вказаної вище інформації; відсутній точний перелік тем, які можуть нести інформаційну загрозу безпеці чи підриву конституційного ладу в Україні; не сформульовано загрози в інформаційній сфері, які б співвідносилися з положеннями Закону України від 19.06.2003 р. № 964-IV “Про основи національної безпеки України”, а також – напрями нейтралізації таких загроз.

Таким чином, правове регулювання контролю інформаційного простору в Україні вимагає розроблення та ухвалення законодавчих актів, якими б передбачався контроль інформаційного простору в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров’я населення, захисту репутації або прав інших людей, як про це зазначено у п. 2 ст. 6 Закону України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ “Про інформацію”.

к.ю.н Хом’яков Д.О. (ВІКНУ)

ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ НОРМ ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Одним із важливих і принципових елементів, що характеризує зміст процесу імплементації норм міжнародного права, є обов’язковість узгодження норм національного законодавства і практики із зобов’язаннями, що випливають з міжнародного права. Це дає можливість уникнути колізійних ситуацій при реалізації норм міжнародного права. Моделлю такого погодженого та збалансованого механізму регулювання зовнішньої та внутрішньої політики держави виступає визнана в міжнародному співтоваристві модель правової держави.

Імплементація норм міжнародного права на національному рівні - це безпосередній процес, який об’єктивно вимагає тісної співпраці різних

міністерств, відомств і неурядових організацій. Із цією метою в деяких державах створені національні комітети й робочі групи з імплементації норм міжнародного права, які складаються з представників органів державної виконавчої влади, неурядових організацій. Роль і склад цих комітетів у різних державах відрізняється. Сукупність таких органів і організацій утворює організаційну складову національно-правового механізму імплементації норм міжнародного права. У межах роботи важливого значення набуває також питання визначення кола суб'єктів національно-правового механізму імплементації норм міжнародного права, що містяться у різних джерелах міжнародного права у сфері військового міжнародного співробітництва. Ця проблема може стати предметом окремого наукового дослідження.

До речі, на сьогодні можна говорити про уніфікацію самого процесу імплементації в державах з подібними системами права, який міг би складатися з двох послідовних стадій. Перша стадія полягає у висловленні державою згоди на обов'язковість для неї договору. При цьому принципову позицію держави щодо зовнішніх чинників (змісту міжнародних норм та їх соціальних особливостей) формулює конституція і закони держави, які також визначають внутрішньодержавну процедуру імплементації та виконання міжнародних договорів, співвідношення міжнародного договору і закону. Від цієї позиції залежать способи, форми імплементації міжнародних договорів, а, отже, і їх юридична ефективність у рамках внутрішньодержавного правопорядку. Вже на цьому етапі можливий початок процедури міжнародного контролю, який повинен спонукати державу вжити відповідних заходів для надання положенням міжнародних конвенцій сили закону. Коли така сила в тій чи іншій формі є міжнародною нормою, починається друга і найбільш важлива стадія імплементації - стадія виконання міжнародної норми. Тут вступають у дію такі внутрішні чинники, як внутрішньодержавне право і судова практика. Одночасно продовжується дія міжнародного контролю. Головну роль на стадії виконання, як і в досягненні кінцевих цілей імплементації, відіграють чинники неюридичного порядку (рівень економічного розвитку держави, соціальна політика та ін.). Це певною мірою стосується і міжнародних норм, які містяться у різних джерелах міжнародного права, що визнані обов'язковими для держави у встановленому порядку і які регламентують взаємини держав у військовій сфері.

Щодо правових засобів механізму імплементації норм, що стосуються міжнародного військового співробітництва, у національне законодавство, слід зазначити, що перш ніж міжнародне зобов'язання буде виконане і шляхом правотворчості відображене у внутрішньому праві, потрібно ретельно проаналізувати вид вказаного зобов'язання, при цьому також з'ясувати, чи не суперечить воно національній системі права, і який засіб імплементації може бути обраний (відсилка, рецепція, трансформація).

Отже, механізм імплементації норм міжнародного права зокрема, норм, що регулюють військове співробітництво, слід розглядати як сукупність правових засобів, що існують в певних правових і організаційних формах, які використовуються суб'єктами міжнародного права як на міжнародному, так і

внутрішньодержавному рівнях для забезпечення досягнення цілей міжнародно-правового регулювання у сфері військової співпраці.

к.ю.н., с.н.с. Пасіка С.П. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВІ НАЧАЛЬНИКИ ЯК ОКРЕМА ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Орієнтовний перелік військових начальників міститься в розділах 3, 6, 9-12 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України (командир полку, його заступники, старшина роти тощо), в розділах 2 і 3 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України (командир дивізії, командувач військ оперативного командування тощо), в розділах 1, 2, 7 Статуту гарнізонної та вартової служби Збройних Сил України (начальник гарнізону, військовий комендант гарнізону тощо) та в деяких інших нормативно-правових актах.

За своїми військовими званнями начальниками є:

сержанти і старшини - для солдатів і матросів однієї з ними військової частини;

прапорщики і мічмани - для сержантів і старшин, солдатів і матросів однієї з ними військової частини;

молодші офіцери - для сержантів, прапорщиків і мічманів однієї з ними військової частини і старшин, солдатів і матросів;

старші офіцери за військовим званням підполковник, капітан 2 рангу, майор, капітан 3 рангу - для прапорщиків і мічманів, сержантів і старшин, солдатів і матросів;

генерал-лейтенанти, віце-адмірالی, генерал-майори, контр-адмірالی, полковники, капітани 1 рангу - для молодших офіцерів, прапорщиків і мічманів, сержантів і старшин, солдатів і матросів;

генерали армії України, генерал-полковники, адмірالی - для старших і молодших офіцерів, прапорщиків і мічманів, сержантів і старшин, солдатів і матросів.

У разі спільного виконання службових обов'язків військовослужбовцями, що не підпорядковані один одному, якщо їх службові відносини не визначені командиром (начальником), начальником є старший із них за посадою, а за рівних посад - старший за військовим званням.

Військовослужбовець, який належить до одного військового формування, може бути начальником для військовослужбовця, який належить до іншого військового формування у випадках, коли: а) перший є начальником за військовим званням; б) за спільного виконання служби в порядку, встановленому законодавством, перший призначений начальником; в) за спільного виконання служби їх службові стосунки не визначені відповідним командиром (начальником), але перший має вищу посаду, а за рівних посад - вище звання. Спільним виконанням служби може бути, скажімо, діяльність військовослужбовців ЗСУ і СБУ під час участі в АТО тощо.

Міжнародними угодами України можуть бути встановлені й інші положення, відповідно до яких начальником для військовослужбовців військових формувань України може бути іноземець.

Військовими начальниками можуть бути і військовослужбовці рядового складу, якщо вони призначені на відповідну посаду (наприклад, командир відділення, заступник командира взводу, старшина роти), або виконують певні завдання та мають при цьому з своєму підпорядкуванні інших військовослужбовців, яким можуть пред'являти обов'язкові для виконання вимоги (наприклад, начальник караулу, старший прикордонного наряду).

Черговий роти є начальником для всіх військовослужбовців роти рівного з ним чи нижчого військового звання; черговий їдальні - начальником для всіх осіб добового наряду, призначених для робіт в їдальні, та поварів; черговий парку - для днювальних парку та механіка-водія чергового тягача; начальник військового ешелону - для всього особового складу ешелону, черговий і помічник чергового частини - для всіх осіб добового наряду тощо.

Взагалі, крім зазначених вище, до категорії військових начальників потрібно відносити всіх військовослужбовців, які мають підлеглих під час несення спеціальних служб (караульної, патрульної, внутрішньої, вахтової, бойового чергування, прикордонної) та користуються правом віддавати підлеглим накази і розпорядження в інтересах виконання завдань тієї чи іншої спеціальної служби.

Скиба О.С. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ДОДАТКОВОЇ ВІДПУСТКИ ІЗ ЗБЕРЕЖЕННЯМ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ТРИВАЛІСТЮ 14 КАЛЕНДАРНИХ ДНІВ УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ

Учасники бойових дій мають право на отримання додаткової відпустки із збереженням заробітної плати тривалістю 14 календарних.

Законом України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня соціального захисту окремих категорій ветеранів війни” від 14.05.2015 № 426-VIII було доповнено новими нормами Закон України „Про відпустки”, Кодекс законів про працю України та Закон України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”, згідно з якими учасникам бойових дій та інвалідам війни має надаватися додаткова відпустка із збереженням заробітної плати тривалістю 14 календарних днів.

Проте, проблемним питанням є реалізація права на одержання додаткової відпустки із збереженням заробітної плати строком 14 календарних днів на рік для учасників бойових дій.

На практиці учасники бойових дій не завжди можуть скористатися своїм правом так як законодавство не дає відповіді на цілу низку запитань, зокрема:

- не визначено джерела фінансування даного виду відпустки;
- не визначено хто буде проводити компенсацію за даний вид відпустки, роботодавець, чи органи соціального захисту?

- військовослужбовці, учасники бойових дій отримують грошове забезпечення, а не заробітну плату і автоматично не можуть бути суб'єктами такого виду відпустки;

- не визначено чіткий порядок надання такої відпустки, тобто у зручний час, чи відповідно до окремого графіку відпусток, щоб не зривати виробничий процес тощо;

- законодавець надаючи таку пільгу, як додаткова відпустка із збереженням заробітної плати строком 14 календарних днів на рік для учасників бойових дій не визначив чи може вона бути поділена на частини;

- законодавчо не врегульовано питання надання компенсації за невикористану додаткову відпустку із збереженням заробітної плати строком 14 календарних днів на рік для учасників бойових дій.

Тобто, розглядаючи практику застосування законодавства стосовно надання додаткової відпустки із збереженням заробітної плати строком 14 календарних днів на рік для учасників бойових дій, ми можемо констатувати відсутність чіткого розуміння застосування цієї норми у державних органах влади.

Міністерство соціальної політики України до цього часу не надало жодних роз'яснень щодо застосування даної норми діючого законодавства. Не дивлячись на те, що ним було розроблено проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку оплати відпустки окремим категоріям ветеранів війни", проте даний проект Закону був відкликаний в жовтні 2017 року.

Також потрібно зазначити, що видатки для здійснення компенсації витрат на оплату додаткової відпустки учасникам бойових дій у державному бюджеті України на 2015-2018 роки не передбачалися.

Сидоренко С.М. (НА СБ України)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦСЛУЖБ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ТАЄМНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Нормативно-правова база Республіки Польща у сфері безпеки таємної інформації налічує біля 20 законів та розпоряджень Ради Міністрів Польської Республіки.

У сфері міжнародного співробітництва Польщею підписано понад 30 міждержавних та міжурядових угод, які стосуються взаємного захисту інформації, що становить державну таємницю.

Згідно з положеннями закону країни "Про захист таємної інформації", за створення належних умов для захисту таємної інформації на рівні держави у цивільній сфері відповідає Агентство внутрішньої безпеки Республіки Польща.

На Агентство покладаються наступні обов'язки у сфері безпеки держави (у тому числі – у сфері безпеки інформації обмеженого доступу):

виявлення та протидія загрозам, спрямованим проти внутрішньої безпеки держави, його конституційного ладу, суверенітету та позицій на міжнародній

арені, незалежності, недоторканості території, обороноздатності;

виявлення злочинів, спрямованих проти безпеки держави або її економічних основ, зокрема, шпигунство, тероризм, розголошення державної таємниці, корупцію посадових осіб (у разі загрози безпеці держави);

аналіз і передача відповідним органам інформації, яка може мати істотне значення для захисту безпеки держави та її конституційного ладу;

захист таємної інформації у міжнародних відносинах.

За забезпечення умов, які унеможливають доступ до інформації, що містить державну і службову таємницю, не уповноваженим на це особам, відповідає структурний підрозділ Агентства внутрішньої безпеки Республіки Польща – Департамент захисту таємної інформації.

Ідентичні функції у військовій сфері виконує Служба військової контррозвідки міністерства національної оборони Польщі.

Відповідно до закону Польської Республіки "Про Агентство внутрішньої безпеки та Агентство розвідки", окремі функції щодо безпеки інформації, яка становить державну таємницю, виконує також польське Агентство розвідки.

Зокрема, коли це стосується безпеки таємної інформації під час міжнародного співробітництва, забезпечення захисту шифрувального зв'язку з польськими дипломатичними і консульськими представництвами тощо.

Діяльність Агентства розвідки на території Польщі можлива лише тоді, коли це має відношення до виконання його завдань за кордоном.

У цьому випадку використання оперативної техніки, контроль кореспонденції та контрольовані закупки здійснюються через Агентство внутрішньої безпеки Польської Республіки.

Садонова А.Р. (ХДУ)

к.ю.н., доц. Волкович О.Ю. (ХДУ)

ЗАХИСТ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

За двадцять сім років незалежності України відбувались досить значні економічні перетворення, проте не можна сказати, що була сформована адекватна фінансова система, складовою якої було забезпечення армії. Найважливіші функції у сфері оборони покладені на Президента України, що виступає гарантом суверенітету, територіальної цілісності держави.

Згідно зі ст.17 Конституції України, оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості покладаються на Збройні сили України. Закон України "Про оборону України" визначає, що оборона України базується на готовності та здатності органів державної влади, усіх складових сектору безпеки і оборони України, органів місцевого самоврядування, єдиної системи цивільного захисту, національної економіки до переведення, при необхідності, з мирного на воєнний стан та відсічі збройній агресії, ліквідації збройного конфлікту, а також готовності населення і території держави до оборони.

Обороздатність на пряму залежить від соціально-економічного стану держави, яка на утримання військ щорічно виділяє кошти. Якщо взяти проект військового бюджету на 2018 рік, ми можемо побачити, що сума сягає 156,2774291 млрд.грн з них 83 314 500,0 тис. грн на видатки для Міністерства оборони України, що на 19 287 100,0 тис. грн більше проти 2017-го року і на 27 686 571,6 тис. грн більше, ніж було в 2016-му. Ми наглядно бачимо, що суми, які надаються для забезпечення армії з кожним роком зростають, що приводить до нестабільної економіки держави.

Суттєвим недоліком фінансового становища у Збройних Силах України є недосконалість заходів щодо прогнозування рівнів їх фінансування. Це має пряму вплив на реалізацію державних програм реформування і розвитку української армії за ринкової економіки України. В умовах трансформаційної економіки України важливого значення набувають питання розвитку та удосконалення фінансового забезпечення армії.

Як відомо, відповідно до Стратегії національної безпеки України та Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України щорічне бюджетне фінансування сектору безпеки і оборони має становити не менше 5% від валового внутрішнього продукту. Кожен рік зростає відсоток валового внутрішнього продукту, так як багато людей залишають територію України, а утримувати армію необхідно.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016 р. №779 "Деякі питання виконання програм, пов'язаних з підвищення обороноздатності і безпеки держав" доцільно буде затвердити суб'єктами господарювання – резидентами України кредитів (позик) під державні гарантії для виконання програм, пов'язаних з підвищенням обороноздатності і безпеки держави тим самим витрати із сплати відсотків за користування кредитами (позиками), які залучаються суб'єктами господарювання під державні гарантії для виконання програм, пов'язаних з підвищенням обороноздатності і безпеки держави, включаються суб'єктами господарювання до ціни товарів, робіт і послуг за господарськими договорами.

Таким чином, на нашу думку висвітлюємо наступні пропозиції щодо захисту фінансової стабільності: найефективнішим способом є створення сприятливого підприємницького клімату для вітчизняних суб'єктів господарювання, залучення іноземних інвесторів, які будуть працювати у межах держави та сплачувати податки, тим самим буде збільшуватися відсоток валового продукту, що призводить до поліпшення економіки. Якщо країна здійснює закупівлю іноземних товарів, то потрібно шукати більш економічний варіант, а не переплачувати.

Секція 8

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОГО, ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ТА НАВІГАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ ОБОРОНИ В УКРАЇНІ

За роки незалежності в Україні відбулися складні процеси формування правових, економічних і соціальних засад демократичного суспільства. Подальша розбудова державності передбачає розвиток політичної системи, удосконалення ролі держави в економічному розвитку, соціальне спрямування державної діяльності та розвиток духовної сфери. Сильна та дієздатна влада є щонайпершою умовою успішних реформ. Із дієздатною владою громадяни України пов'язують сподівання на безпеку життя, захист державності, забезпечення охорони здоров'я та обороноздатності держави. Для забезпечення цих сподівань народу України необхідна сучасна система державного регулювання, надійна оборона держави.

Місцеве самоврядування займає особливе місце в механізмі управління суспільством, виступаючи специфічною формою публічної влади, яка не є складовою частиною механізму державної влади. На органи місцевого самоврядування покладена відповідальність за вирішення практично всіх проблем локального характеру – земельних відносин, екології, охорони здоров'я, житлового і комунального господарства, що практично розвантажило державну владу та дало їй можливість зосередитися на вирішенні питань загальнодержавного значення.

В Україні активно здійснюється реформування земельних відносин. Об'єктом земельної реформи є всі землі України, у тому числі й землі оборони. Державне та самоврядне регулювання використання та охорони земель оборони в Україні спрямоване на вирішення завдань раціонального використання земельних ресурсів як найважливішого фактора виробництва, створення правових, економічних, організаційно-технічних та інших умов для відтворення й підвищення родючості ґрунтів, забезпечення зростання виробництва.

Сьогодні гостро відчувається потреба у комплексному дослідженні адміністративних правовідносин у сфері оборони, у тому числі – державного та самоврядного регулювання використання та охорони земель оборони, оскільки зазначені адміністративні правовідносини є одним із чинників, що впливають на національну безпеку, соціально-економічний розвиток держави.

Актуальність досліджуваної теми обумовлена також низкою інших чинників. Так, у зв'язку з прийняттям Концепції адміністративної реформи, прийняттям Земельного кодексу України, Закону України "Про використання земель оборони", інших актів адміністративного законодавства, постала необхідність комплексного науково-теоретичного дослідження питань державного та самоврядного регулювання використання та охорони земель оборони.

к.т.н., доц. Денисюк Н.О. (КНУ імені Тараса Шевченка)
к.т.н., доц. Міхно О.Г. (КНУ імені Тараса Шевченка)

РОЗРАХУНОК ОБ'ЄМІВ ПРОСТОРОВИХ ТІЛ ЗА ДОПОМОГОЮ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Дуже часто під час розвідки родовищ корисних копалин необхідно прийняти рішення щодо промислової їх розробки. Для цього існують методики визначення потужності родовища, в основі яких лежить тестування підземного простору періодичними свердловинами з визначенням глибини початку і кінця пласту корисної копалини. Шляхом наближеної інтерполяції отриманих результатів обчислюється об'єм корисної копалини і приймається рішення щодо її промислової розробки.

Процес обробки тестових свердловин є досить кропітким і працевитратним. Необхідно побудувати безліч розрізів для більш точного визначення потужності родовища. Суттєво прискорити процес оцінки і підвищити точність обчислень можна шляхом застосування геоінформаційних технологій.

Методика визначення потужності родовища корисних копалин з застосуванням геоінформаційної системи ArcGIS повинна містити наступні етапи:

1. Нанесення поворотних пунктів ділянки родовища на базовій карті з формуванням полігонального шару родовища.
2. Відображення тестових свердловин в межах полігону родовища в вигляді точкового шару з занесенням в атрибутивну таблицю глибин початку і кінця шару корисної копалини.
3. Побудова інтерполяційних поверхонь верхньої і нижньої границь родовища за допомогою додаткового модуля Geostatistical Analyst.
4. Конвертація отриманих поверхонь в растрові дані.
5. Обчислення растра алгебраїчної різниці між растрами поверхонь за допомогою калькулятора растра.
6. Обчислення потужності родовища як суму всіх значень результуючого растра.

За необхідності визначення особливостей початку промислової розробки родовища є можливість створити тривимірну модель родовища за допомогою додаткового модуля 3-D Analyst або додатку ArcGlobe. При цьому треба мати на увазі, що для обробки векторних даних більш зручно використовувати модуль 3-D Analyst, а растрових даних – додаток ArcGlobe.

к.т.н. Кольцов Р.Ю. (ВІКНУ)
Слинько В.В. (ВІКНУ)

РОЛЬ НАВІГАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

У сучасних збройних конфліктах, антитерористичних, спеціальних та миротворчих операціях підрозділи Сухопутних військ вирішують бойові

завдання з широким застосуванням маневру. Зокрема, переміщення військ здійснюються, як правило, в нічний час або в умовах обмеженої видимості, а головне – в більшості випадків на незнайомій місцевості. Як наслідок, підвищуються вимоги щодо надійності управління підрозділами з метою їх своєчасного і точного виходу в пункти призначення та ефективного виконання поставлених завдань. Для досягнення поставлених цілей командири мають володіти безперервною та точною навігаційною інформацією. Навігаційна інформація – дані про положення керованого рухомого об'єкта в тривимірному просторі у встановленій системі координат і значення його швидкості та напрямку руху (курсу) в єдиному вимірі часу.

Навігаційна техніка дозволяє в режимі реального часу визначати місцезнаходження наземного рухомого об'єкта. Військові фахівці Збройних Сил України, у тому числі у всьому світі розглядають навігацію як один з найважливіших видів оперативного (бойового) забезпечення, а навігаційну апаратуру – як одну з головних складових системи управління військами. Цілком очевидно, що від точності, повноти та безперервності навігаційної інформації, яка циркулює в системі управління військами, значною мірою залежить висока ефективність керування підрозділами та застосування озброєння і військової техніки під час бойових дій. Все це дає підстави вважати навігаційне забезпечення одним із визначальних чинників в організації системи управління військами. Однак актуальною залишається проблема визначення концептуальних підходів щодо використання систем та приладів навігації у Сухопутних військах України в бойових умовах. Визначення цих концептуальних підходів дозволить створити відповідну нормативну базу, сформулювати вимоги до систем навігації на основі вимог, якими керуються провідні країни світу та вирішити задачу розробки їх уніфікованого ряду для різних типів наземних рухомих об'єктів.

*Левінська Н.В. (ВІКНУ)
Індутний Д.Г. (ВІКНУ)*

ТЕХНОЛОГІЇ СТВОРЕННЯ ТРИВИМІРНИХ МОДЕЛЕЙ МІСЦЕВОСТІ ЗА ДАНИМИ АЕРОЗНІМАННЯ З БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

Одним з найяскравіших прикладів, який може використовуватись для наочного сприйняття інформації про місцевість, є макет місцевості. Він являє собою тривимірну модель місцевості створену вручну. Такий вид тривимірного моделювання надає значну оглядовість регіону, забезпечуючи відповідний вигляд місцевості та бойової обстановки, але створення макетів місцевості займає багато часу та потребує витрат на матеріали. Окрім того створення детального макету практично неможливе а це в свою чергу не дає точних кількісних та якісних характеристик об'єктів місцевості, не кажучи вже про можливість проведення високоточних вимірювань. Тобто цей метод є

застарілим. Ліпше використовувати тривимірні моделі місцевості, тому, що тривимірні моделі місцевості забезпечують більшу наочність місцевості, дають можливість більш повно передавати характеристики об'єктів, а також відслідковувати їх дії в часі. На сьогоднішній день існує декілька методів створення тривимірних моделей місцевості але найбільш актуальним є створення тривимірних моделей місцевості за даними аерознімання з безпілотних літальних апаратів. Адже у наш час стрімко зростає застосування у аерозніманні безпілотних літальних апаратів (БПЛА). Це зумовлено багатьма причинами і передусім собівартістю аерознімання, яка на декілька порядків менша від застосування пілотованих літаків. Крім високої економічної ефективності, БПЛА мають додаткові переваги над традиційним аерозніманням і космічним зніманням. А саме, це можливість:

- проводити низьковисотне знімання для одержання чіткого зображення місцевості;
- знімати під кутом до горизонту (перспективне знімання), що неможливо здійснити у випадку космічного знімання і доволі складно реалізувати в умовах традиційного аерознімання;
- створення панорамних знімків (супутникове і традиційне аерознімання не дають такої можливості);
- детального знімання невеликих об'єктів (площинних і лінійних територій промислових забудов, ліній електропередач, транспортної інфраструктури, територій затоплень, гірських видобувань і відвалів тощо), а також для картографування та складання кадастрових планів міських і сільських населених пунктів;
- мобільного й оперативного знімання території, зокрема, в зонах надзвичайних подій в режимі реального часу відслідковувати ситуацію: весь цикл, від виїзду на об'єкт знімання до отримання результатів, може займати кілька годин;
- оминати складну підготовчу та організаційну процедуру польотів. Однак для якісного виконання цих завдань необхідно ще відпрацювати технологічні задачі застосування БПЛА в аерозніманні.

*Левінська Н.В. (ВІКНУ)
Черепинчук Б.М. (ВІКНУ)*

ВИКОРИСТАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ ЕКОЛОГІЇ

На сьогодні геоінформаційні системи є найбільш ефективним інструментом пізнання й опису географічного середовища, що постійно змінюється. Ці системи використовуються для рішення багатьох практичних завдань, пов'язаних, так чи інакше, з просторово-розподіленими даними, які використовуються для забезпечення екологічної безпеки й стійкого розвитку регіонів.

Геоінформаційні системи можуть використовуватися в таких областях, як:

- аналіз даних екологічного моніторингу;
- створення цифрових карт, що демонструють стан навколишнього середовища;
- аналіз змін, що відбулися в досліджуваному регіоні;
- прогнозування наслідків прийняття тих або інших господарських рішень.

Величезне значення ці системи відіграють при вирішенні різноманітних екологічних завдань. Особливість використання ГІС–технологій у завданнях екологічної безпеки визначається тим, що дані, які використовуються для підтримки прийняття рішень в області природоохоронної діяльності, надзвичайно різноманітні й, як правило, включають:

- дані дистанційного (супутникового) моніторингу;
- дані підсупутникових спостережень, отриманих за допомогою локальних методів моніторингу, наприклад, з борта дослідницького судна;
- дані офіційної статистики й архівні дані.

Різноманітність типів використаних даних (векторні й растрові просторові дані, а також численні таблиці) приводить до необхідності використання різноманітного інструментарію. Тому для рішення завдань екологічної безпеки рівною мірою необхідні растрові й векторні ГІС.

*к.т.н., с.н.с. Литвиненко Н.І. (ВІКНУ)
Швайко В.Г. (ВІКНУ)*

РОЗРОБКА АЛГОРИТМУ СТВОРЕННЯ ЦИФРОВОЇ КАРТИ МАСШТАБУ 1:250 000

Топографічна карта масштабу 1:250 000 використовується в якості карти спільних дій для сухопутних військ і авіації, а також для вирішення таких основних завдань:

- загального вивчення і оцінки місцевості при плануванні операції (бою); організації взаємодії і управління військами;
- вивчення дорожньої мережі та проведення розрахунків при організації пересування військ;
- орієнтування на марші.

Карта повинна відповідати таким основним вимогам: бути в єдиній, установленій системі координат і висот, єдиній проекції і уніфікованій системі умовних знаків; достовірно, з відповідною до масштабу точністю і повнотою, відображувати сучасний стан місцевості, її типові риси та характерні особливості; бути наочною та легкою для читання, дозволяти швидко оцінювати основні географічні особливості місцевості й чітко виділяти орієнтири, необхідні для авіації; з відповідною до масштабу точністю

забезпечувати можливість визначення географічних і прямокутних координат, абсолютних і відносних висот точок місцевості; бути узгодженою за змістом з топографічними картами більшого масштабу, в першу чергу, з картою масштабу 1:100 000, і морськими навігаційними картами; суміжні аркуші карти повинні бути зведені за всіма елементами їх змісту.

Регламентуючим документом для створення цифрової карти масштабу 1:250 000 є "Тимчасове керівництво по створенню карти спільних дій (JOG) масштабу 1:250 000 серії 1501 та 1501AIR" (надалі "Тимчасове керівництво").

Алгоритм для створення цифрової карти масштабу 1:250 000 включає в себе наступні кроки:

- 1) завантаження картографічних шарів з картографічної бази даних масштабу 1:50 000 згідно переліку, визначеному "Тимчасовим керівництвом";
- 2) генералізація об'єктів у відповідних шарах карти;
- 3) формування карти масштабу 1:250 000;
- 4) формування зарамкових підписів карти.

Даний алгоритм реалізується за допомогою геоінформаційної системи ArcGis 10.4.1.

*Марісова М.М. (ЦУВ та Н ГУОЗ ЗСУ)
Хуторний І.І. (ВІКНУ)*

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ПРИ ОПЕРАТИВНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВІДКИ

Враховуючи військовий конфлікт на сході держави, це питання набуває особливої актуальності, оскільки визначення особливостей застосування БПЛА при оперативному забезпеченні розвідки дасть змогу: зменшити втрати і особового складу, і серед цивільного населення, яке часто найбільше потрапляє під удар; вести непомітну розвідку наземних об'єктів та ворожих цілей на території противника; визначати цілі для ураження; наносити точкові артилерійські чи авіаційні удари по ворожих цілях і згодом вести контроль за результатами ураження; здійснювати радіоелектронну боротьбу; виявляти та знешкоджувати ворожі БПЛА.

В сучасній бойовій обстановці безпілотні літальні апарати (БПЛА) будуть більш ефективно і оперативно, в порівнянні з пілотованими літаками-розвідниками, виконувати завдання тактичної повітряної розвідки та радіоелектронної боротьби, цілевказівок та корегування вогню всіх бойових засобів, бойового управління та зв'язку, метеорологічної, радіаційної та біологічної розвідки без ризику для особового складу.

Для вирішення розвідувальних завдань у режимі реального часу ефективно використовувати програмно-апаратні засоби автоматичного розпізнавання зображень об'єктів, встановлені на борту БПЛА. Цифрове

оброблення зображень, отриманих з БПЛА, набуває особливого поширення. Різноманітність методів і алгоритмів пов'язана з широким колом проблем, які виникають під час оброблення та передавання цифрових даних в апаратурі БПЛА, а особливо з проблемою оброблення у реальному масштабі часу. Аналіз тенденцій розвитку використання алгоритмів цифрового оброблення для отримання інформації з БПЛА та напрямів їх подальшого розвитку дає підстави зробити висновок, що сьогодні актуальним завданням є аналізування та встановлення особливостей функціонування і застосування алгоритмів цифрового оброблення апаратурою БПЛА.

Отже, сьогодні для України надзвичайно актуальними завданнями є вивчення й аналіз можливостей застосування БПЛА при оперативному забезпеченні розвідки.

*Миколаєнко О.А. (КНУ імені Тараса Шевченка)
к.т.н., доц. Міхно О.Г. (КНУ імені Тараса Шевченка)*

ГЕОПРОСТОРОВЕ МОДЕЛЮВАННЯ ШУМОВОГО ЗАБРУДНЕННЯ СУЧАСНОГО МІСТА

Шумовий вплив навколишнього середовища на організм людини все частіше трактують як одне із основних джерел формування нездорового стану і суттєвого зниження продуктивності праці. Вимоги до рівня шумового забруднення житлових масивів, що відображені в стандарті вимог до забудованої території, складають згідно з санітарними нормами на відстані 2м від фасаду будівлі не більше 55дБ в денний час та 45дБ у нічний час.

Як правило, основним джерелом шумового забруднення в містах є автомобільний транспорт. А його кількість на вулицях визначається щільністю житлової забудови і характеристиками дорожньої мережі. Зрозуміло, що у "час пік" вся вулиця, або проспект будуть заповнені автомобілями, скільки б смуг руху вони не мали.

Виходячи з цього постулату, можна провести відносну оцінку максимальної можливості шумового забруднення урбанізованої території.

За основний показник в цьому випадку треба взяти характеристики дорожньої мережі і закон ослаблення шуму в точках прийому.

Характеристики дорожньої мережі визначаються кількістю смуг руху, матеріалом дорожнього покриття, його станом.

Закон ослаблення шуму в точках прийому визначається відстанню, яку проходять звукові хвилі, пересіченістю земної поверхні і наявністю перешкод на шляху розповсюдження шуму.

Таким чином, джерелом шуму при моделюванні є поліліній вуличної мережі з відотною потужністю, що визначається кількістю смуг руху і матеріалом дорожнього покриття. Ослаблення шуму можна промоделювати використанням функції Евклідової відстані від джерела шуму.

Результатом може бути растрова поверхня, отримана шляхом додавання

растрів розповсюдження шумів від однакових за інтенсивністю джерел. Така поверхня є відносною. Вона тільки показує на скільки в різних точках може відрізнятись максимальний рівень шуму. Для визначення абсолютних значень шумового забруднення треба вимірювати його значення шляхом шумових спостережень згідно з ГОСТ 20444-85.

*Писаренко І.А. (ЗОШ №18)
Акімов Р.Ю. (ВІКНУ)*

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ГІС У ГЕОПРОСТОРОВІЙ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Інформація у 21 столітті надає владу, і цим самим є найбезпечнішою і найбільш законною "машиною для домінування". Наслідки швидкого зростання інформаційних технологій та їх використання у військових цілях надають інформації одну з ключових позицій у концепції нетрадиційної війни. Застосування ГІС (географічної інформаційної системи) для отримання інформації широко використовується у всьому світі.

Основною метою є отримання конкретної інформації про об'єкти, будівлі та пристрої на полі бою за географічними даними та фрагментами даних на місцях (різні цифрові фото-, відеозображення), подальші стратегії управління та планування для забезпечення належної безпеки, а також іншим способом отримувати інформацію від розвідувальних служб про атаку та планування маршрутів руху, все це на основі інформації з ГІС.

Більшість рішень розвідки покладаються на геопросторову інтелектуальну діяльність. ГІС дозволяє користувачеві захоплювати, керувати, експлуатувати, аналізувати та візуалізувати географічно наведену інформацію, фізичні характеристики та інші геопросторові дані. Таким чином, забезпечуючи національну безпеку при маніпуляції та інтерпретації просторових знань в інформаційній системі, ГІС є найважливішою інфраструктурою для геопросторової інтелектуальної діяльності. ГІС витягує географічну або іншу інформацію в реальному світі в набори даних, карти, метадані, моделі даних та робочі процеси в базі геоданих, що використовується для вирішення проблем геопросторової інтелектуальної діяльності. ГІС забезпечує структуру для створення карт та даних, що дозволяє користувачеві додавати інші джерела даних, такі як супутникові та аерофотознімки, додавати нові шари до бази геоданих. База геоданих може бути розповсюджена та експлуатована через будь-яку мережу асоційованих користувачів (наприклад, від аналітика геопросторової розвідки до командування бригади) і створює єдину спільну просторову інформацію для всіх оборонних та розвідувальних доменів.

Іншим важливим аспектом ГІС є її здатність з'єднувати геопросторові дані з іншими формами збору інформації, такими як інтелектуальні сигнали (SIGINT), інтелект вимірювання та сигнатури (MASINT), людський інтелект (HUMINT) або інтелектуальна система з відкритим кодом (OSINT). Користувач

ГІС може включати та об'єднувати всі ці типи інтелекту в додатки, що забезпечують геопросторову інтелектуальну діяльність у всій інформаційній системі організації.

ГІС дозволяє ефективно керувати геопросторовими даними, об'єднувати геопросторові дані з іншими формами збирання інформації та вдосконалювати аналіз та візуальне виробництво геопросторових даних. Це дає більш швидкий, достовірний та більш надійний рівень геопросторової інтелектуальної діяльності, що спрямований на зменшення невизначеності при прийнятті рішень.

*Прищепя С.В. (ЦУВ та Н ГУОЗ ЗСУ)
Литвинюк М.С. (ВІКНУ)*

ОСОБЛИВОСТІ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Геоінформаційне моделювання – інтегративна теорія, яка на новій методологічній основі об'єднує вже відомі методи проектування, укладання, використання та аналізу геоінформаційних моделей для дослідження об'єктів реального світу за допомогою системи упорядкування і трансформації інформації про ці об'єкти.

Геоінформаційне моделювання (ГІМ) можна визначити як моделювання просторових об'єктів, взаємопов'язаних з атрибутивними даними (базами даних) за допомогою математичних методів і програмних засобів ГІС. На відміну від теоретичних методів моделювання, ГІМ є високотехнологічним процесом (за рахунок взаємодії з об'єктами бази даних) і виступає інструментом, який забезпечує збір, збереження, обробку, доступ, відображення та розповсюдження просторово-координованих даних.

У процесі ГІМ утворюється новий тематичний шар електронної карти, що якісно відрізняється від того, що дослідник бачив раніше. З цієї точки зору, до процедур ГІМ відноситься й тематична обробка даних ДЗЗ, оскільки в результаті тематичної класифікації утворюється новий шар – класифіковане зображення. Однак це найпростіший приклад ГІМ. Класифіковане растрове зображення без накладання на нього хоча б якихось векторних шарів не є ГІМ, це просто перефарбована в умовні кольори картина земної поверхні. А ось коли на підставі класифікації створюється тематична карта – це вже ГІМ.

Цей вид моделювання є класом моделювання графічних об'єктів, які взаємопов'язані з базами даних і включають п'ять основних типів перетворень:

- перетворення графічної інформації, яке зумовлює до зміни графічних і табличних даних;
- перетворення атрибутивних даних, що зумовлює до зміни графічних і табличних даних;
- перетворення графічних об'єктів з одного типу на інший;
- побудова цифрових моделей об'єктів, явищ і процесів;
- побудова, редагування або модифікація графічних об'єктів на основі

відношень між просторовими об'єктами (без використання графічних редакторів).

Отже процес ГІМ відрізняється від звичайних процедур редагування просторової інформації саме комплексним використанням як просторових, так і атрибутивних даних, і це є основною причиною зростаючої популярності ГІТ.

*к.т.н., доц. Савков П.А. (ВІКНУ)
Мельник Ю.А. (ВІКНУ)*

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ТА МОБІЛЬНИХ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ДОДАТКІВ В ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ ТАКТИЧНОЇ ОБСТАНОВКИ

При аналізі ситуації, яка відбувається на сході нашої країни, у зоні проведення АТО та ООС, важливе питання постає щодо підвищення швидкості та достовірності отримання інформації про місцевість задля забезпечення військ усіма необхідними даними для підготовки та ведення бою. Незважаючи на значний арсенал сил та засобів розвідки, що знаходяться в розвідувальних підрозділах, повітряна розвідка, зокрема за допомогою безпілотних літальних апаратів (БПЛА), посідає важливе значення у загальній системі розвідки Збройних Сил України.

При веденні аеророзвідки за допомогою БПЛА, одним з важливих питань постає покращення якості та прискорення швидкості забезпечення розвідувальною інформацією частин і з'єднань Збройних Сил України усіма необхідними даними про сучасний стан місцевості. Така задача може бути вирішена із застосуванням сучасних зразків безпілотних літальних апаратів, на яких встановлені навігаційні системи, і які мають здатність щодо підвищеної достовірності та автоматизації отримання координат цілей, покращення процесу зйомки місцевості, тощо. У зв'язку з цим виникає необхідність у розробці нової методики, яка б поєднала використання мобільного геоінформаційного програмного забезпечення та інформації, що отримана з борту безпілотного літального апарату про стан місцевості.

Для розробки даної методики необхідно вирішити наступні задачі:

- провести аналіз недоліків та переваг використання БПЛА у порівнянні з традиційними методами зйомки місцевості;
- провести аналіз існуючих мобільних додатків для збирання даних про місцевість;
- розробити методику проведення аналізу тактичної обстановки.
- розробити мобільний додаток для розширення можливостей використання методики проведення аналізу тактичної обстановки.

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ КАДАСТРОВОЇ БАЗИ ДАНИХ В СЕРЕДОВИЩІ ARCGIS

Створення бази геоданих в середовищі ArcGIS є досить трудомісткою задачею, особливо коли іде мова про багатотабличні бази з великою кількістю зв'язків, до яких можна віднести інформаційну структуру містобудівного кадастру. Для створення наочної картини взаємозв'язків між даними містобудівного кадастру і можливості редагування реляційних таблиць доцільно використовувати модуль ArcGIS Diagrammer.

Розглянемо детально процес створення кадастрової бази даних на прикладі Групи "Функціонально-планувальна структура та зонування".

Після запуску програми ArcGIS Diagrammer з'являється пусте поле моделі бази геоданих, в яке вноситься об'єкт, який відповідає набору геопросторових даних (Feature Dataset) і є базовим об'єктом, тобто знаходиться в вершині піраміди зв'язків реляційної діаграми. Після визначення його місця в полі моделі визначаються його характеристики через поле властивостей (Properties). В першу чергу формується назва і властивості, такі як екстент і базові координати шару (в нашому випадку використовуються географічні координати системи WGS-84), після завантаження бази даних їх можна змінити.

Після цього створюються просторові об'єкти і зв'язані з ними реляційні таблиці, що входять до цього набору даних. Відповідно це – полігональні, лінійні, точкові об'єкти, анотації, масиви тощо. Одним із наборів класів в нашому випадку є клас "Комунально-складські зони". Він створюється аналогічно набору даних тільки з множини "Feature Classes" як полігональний набір. Після його створення і формування назви, основними властивостями, які потребують змін, є поля класу об'єктів (Fields). За замовчуванням створені поля "ObjectID", "Shape", "Shape_Length", "Shape_Area". Додаткові інформаційні поля створюються через редактор користувачем. Новоствореними полями для комунально-складських зон є "Код класу об'єкту за Каталогом МБК", "Ідентифікатор містобудівного об'єкта", "Код зони" і "Код статусу об'єкта містобудівної діяльності".

Обмеження даних визначаються доменами, які створюються окремо і підключаються до полів класів об'єктів через поле Domain у властивостях додаткових полів. Домени редагуються і можуть вміщувати декілька обмежень.

Після створення діаграми набору даних вона конвертується до xml-файлу, який може стати основою оболонки кадастрової бази геопросторових даних через функцію імпорту до новоствореної персональної бази геоданих.

Наведена вище детальна технологія створення бази геопросторових даних з застосуванням модуля ArcGIS Diagrammer дозволяє зберегти наочність формування реляційних таблиць і зв'язків між ними.

МЕТОДИКА ОНОВЛЕННЯ ТОПОГРАФІЧНИХ ПЛАНІВ МІСЦЕВОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗЙОМКИ З БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ЛІТАКОВОГО ТИПУ

В теперішній час в світовій практиці спостерігається значний приріст використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА) для забезпечення виконання завдань аерофотозйомки місцевості. Використовуючи БПЛА, можна отримати ортофотоплан місцевості сантиметрової точності, тривимірну модель місцевості, ортофотоплан в інфрачервоному чи іншому спектрах. Ці вихідні матеріали стають основою для виконання низки завдань в сферах забезпечення діяльності інфраструктури міст, будівництві, моніторингу надзвичайних ситуацій, гірничій промисловості, сільському господарстві, та все ж однією з найперспективніших галузей застосування БПЛА є геодезичні та картографічні роботи.

Саме можливість оперативного створення ортофотоплану за матеріалами зйомки з БПЛА стає передумовою для виконання завдань ефективного оновлення топографічних планів місцевості топографічною службою ЗСУ, адже за даними досліджень Даніеля Катца використання БПЛА для виконання зйомки місцевості зменшує витрату часу на 60 %.

Основними етапами зйомки з БПЛА є:

планування – вибір меж території, на якій буде проводитись зйомка; визначення маршруту, задання перекриття маршрутів та окремих знімків; вибір і настройка методології забезпечення точності (напр. RTK);

зйомка – проведення знімання серії прив'язаних RGB/JPEG фотографій місцевості високої роздільної здатності;

генерування – процес створення з прив'язаних фотографій локально чи за допомогою серверного методу ортофотоплану високої точності, хмари точок, цифрової моделі місцевості;

оновлення – процес перевірки та виправлення інформації про зміни місцевості на основі аналізу відмінностей на ортофотоплані та цифровій карті у спеціалізованих програмних продуктах – ArcGIS, AutoCAD та ін.

Отже, використання БПЛА літакового типу, що забезпечують довший час польоту та більшу стабільність під впливом вітрових потоків у порівнянні з БПЛА квадрокоптерного типу, дозволяє значно пришвидшити оперативність оновлення топографічних планів місцевості, які необхідні ЗСУ під час проведення бойових дій в містах, а в мирний час на основі матеріалів зйомки з БПЛА забезпечується можливість створення кадастрових планів військових містечок.

ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРТІВ РОЗВІДНИКІВ ДЛЯ ОПЕРАТИВНОГО ВИПРАВЛЕННЯ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ

У наш час безпілотні засоби є одним із основних елементів інформаційно-розвідувального забезпечення і дистанційного впливу на супротивника під час воєнних дій, а також для внутрішньої безпеки держави. Якщо раніше одержувана цими засобами інформація призначалася передусім для вирішення стратегічних і лише інколи оперативних задач, то з початку 90-х років у зв'язку з розвитком інформаційних систем і способів використання інформації, що поставляється ними, суттєво зросла їх роль під час ведення бойових і правоохоронних дій у тактичній ланці.

Безпілотні літальні апарати (БПЛА) - це літальні апарати, управління якими здійснюється без екіпажу. До них належать дистанційно пілотовані (ДПЛА) і безпілотні літальні апарати (БПЛА) літакової схеми, керують якими автономно, а також автоматичні космічні апарати. ДПЛА і БПЛА можуть бути бойовими (ударними), розвідувальними і використовуватися як мішень одно- й багаторазового застосування. Широкого застосування набула така техніка у невійськових формуваннях - від нагляду за станом територій до безпосередньої участі в поліцейських та миротворчих операціях.

Оперативне виправлення топографічних карт виконується шляхом внесення в тиражні відбитки карт найбільш важливих змін, що відбулися на місцевості, а також додаткових даних і характеристик, які необхідні військам при виконанні бойових завдань та задач бойової підготовки. Оперативному виправленню підлягають карти всього масштабного ряду до 1:100 000 включно. В разі необхідності, можуть виправлятися також топографічні карти масштабу 1:200 000. Оперативне виправлення проводиться на найбільш важливі для військ райони: в мирний час на райони розташування і зосередження військ, навчальних полів та полігонів, а у воєнний час - на смуги бойових дій військ, на окремі напрямки, рубежі, вздовж напрямків основних комунікацій, тощо.

Отже, технології з використанням БПЛА (безпілотних літаючих апаратів) є надзвичайно актуальними і дозволяють вийти на принципово новий рівень проведення картографічних робіт. Можливості даних пристроїв дають змогу створювати ортофотоплани, цифрові моделі різних за складністю поверхонь (земельна ділянка із рослинністю, рельєф місцевості, будівлі та інші об'єкти), проводити 3D моделювання та вирішувати різні проектні задачі тощо – всі ці вихідні матеріали можна використовувати для оперативного оновлення топографічних карт.

СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ.

Головна позитивна риса безпілотної людини – це відсутність на борту людини, завдяки чому, незалежно від складності й небезпечності роботи, що виконується, їй не загрожує небезпека. БПЛА може працювати в середовищі радіаційного та хімічного зараження, ніяких не маючи систем життєзабезпечення. Безпілотником у разі потреби можна й пожертвувати. Це теж – великий плюс.

У створенні висотних БПЛА, які відрізняються значною дальністю польоту, лідерство захопили Ізраїль і США. Сьогодні ці держави є безперечними "законодавцями мод", в тому числі й створенні малопомітних безпілотної: ізраїльські компанії беруть участь у програмах щодо розробки технологій малопомітності, які ведуться переважно в США.

Після війни розробки безпілотної в Ізраїлі стали дуже поширеними. Зараз у країні є багато компаній, які так чи інакше беруть участь у створенні й виготовленні так званих дронів (до речі, у США налічується зараз близько 450 важких дронів, більше, ніж, наприклад, у Франції, Німеччині, Великобританії або Італії). У ближчі 30 років, як стверджує Пентагон, кількість безпілотної на озброєнні США повинна збільшитися майже в чотири рази. Зараз вони мають більше 7 тис. БПЛА різних типів. В ВПС США навчається більше операторів БПЛА, ніж пілотів традиційних бойових літаків.

Починаючи з 1980-х рр. за кордоном активно ведуться роботи за створення БПЛА, які призначено задля виконання різних задач в інтересах збройних сил. Кількість безпілотної в арміях різних країн росте бурхливими незворотними темпами. Зростає не тільки їхня кількість, але також і розширюється коло задач, які вирішуються ними. Можна впевнено казати, що збройні сили Європи тут суттєво відстають в якісному та кількісному відношенні від США. Сьогодні НАТО з метою розвідки, виявлення, спостереження, й розпізнавання об'єктів (цілей) мають у своєму розпорядженні значний парк БПЛА. Можливість розміщення на борті БПЛА й бойового застосування засобів поразки мають тільки США, Великобританія й Ізраїль. Ці засоби НАТО використовує з метою нанесення завершального удару (поразки) військового об'єкта супротивника, а пошук і розвідку здійснюють інші БПЛА, які не мають відповідного озброєння.

Але не все так добре з безпілотниками, як здається. Це вже зрозуміли й американці, які першими їх створили. Росіяни для боротьби з військовою технікою супротивника розробили й продемонстрували військовим зарубіжних країн електронний "глушник", який створює перешкоди, та який нанівець зводить переваги, що мають місце, в тому числі й для високоточної зброї. Цей передавач перешкод ("глушник") викликав стрес на Заході. Корекція зброї за допомогою GPS вже не діє. Весь світ здивований, як за допомогою доволі

дешевого обладнання можна зробити так, щоб ефективність військової техніки було зведено нанівець. Зараз аналогічні "глушники" вже стоять на озброєнні армій багатьох країн.

*Циба М.М. (ВІКНУ)
Матюшенко Д.А. (ВІКНУ)*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТОПОГЕОДЕЗИЧНИХ ЗАСОБІВ

У Збройних Силах США, країн НАТО, а також не є виключенням і Україна, топогеодезичне та навігаційне знімання місцевості виконується як необхідний вид робіт (елемент) для забезпечення військ топогеодезичною інформацією у вигляді топографічних карт, каталогів координат та інших даних, які необхідні для планування і проведення бойових дій військами (силами) з використанням усіх сучасних засобів збройної боротьби.

Теодолітне (планове), як і нівелірне (вертикальне) знімання є класичними способами знаходження координат місцевості. Сьогодні ми маємо змогу спостерігати значний розвиток класичної геодезії в якій використовується крім окремо взятого теодоліта та нівеліра - тахеометр.

Швидкість тахеометричного знімання досягається тим, що при одному наведенні геодезичного приладу на знімальний пікет одержують дані, необхідні для визначення як планового, так і висотного положення. Польові роботи проводяться досить швидко, а план місцевості викреслюється в камеральних умовах, через що воно менше залежить від погодних умов.

Крім тахеометричного знімання, набуває тенденцій і GPS-зйомка в топогеодезичних підрозділах Збройних силах України.

Глобальна система позиціонування (GPS) дозволяє автономно визначати координати будь-яких точок земної поверхні незалежно від часу доби та погодних умов за рахунок чого підвищується продуктивність праці. Система GPS працює в декількох режимах, дозволяючи визначити координати точок з різною точністю.

Пряма видимість між пунктами не обов'язкова, точність вимірювання не залежить від дощу, снігу, високої або низької температури, результати представлені в цифровому вигляді, що спрощує їх експортування.

Але головна проблема – це залежність роботи супутників від волі американського військового відомства. Немає ніякої гарантії, що в один момент воно не включить перешкоди або просто не відключить цивільний сектор в якомусь регіоні.

ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ ЕКОЛОГІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Екологічна безпека сьогодні стає одним з невід'ємних питань національної важливості. До цього призвів нинішній стан навколишнього середовища в Україні, яке стало одним з безпосередніх джерел загрози життю і здоров'ю громадян України. Реалізація національних екологічних програм поставила в порядок денний питання про участь у них Збройних Сил України (ЗСУ).

Оскільки ЗСУ є невід'ємною частиною суспільства і держави, проблема екології, як складова частина проблеми екологічної безпеки країни, носить загальнодержавний характер.

Щоденна цивільна та військова діяльність, як правило, вкрай негативно впливає на довкілля. Внаслідок багаторічних порушень природоохоронного законодавства, зокрема щодо утримання та експлуатації авіаційних і військово-морських баз, полігонів і танкодромів, учбових центрів, баз і складів пально-мастильних матеріалів, військово-ремонтних і будівельних підприємств, парків бойової і автотракторної техніки, об'єктів тепло-, водо-, енергопостачання, зливних і очисних споруд, місць збору та утилізації відходів, а також внаслідок недотримання вимог екологічної безпеки під час проведення заходів бойової та оперативної підготовки військ і сил, уже забруднено та продовжується забруднення основних складових довкілля: ґрунтів, поверхневих та підземних вод, атмосферного повітря.

Геоінформаційні технології - це інформаційні технології, призначені для збору, зберігання, обробки, відображення і розповсюдження даних, а також отримання на їх основі нової інформації і знань про просторово-координовані об'єкти і явища.

При вирішенні завдань екології за допомогою геоінформаційних технологій можливе:

а) проведення оцінки екологічних умов середовища існування людини і біологічних об'єктів (рослини, тварини, мікроорганізми тощо);

б) створення умови для визначення регулюючих заходів у тих випадках, коли цільові показники екологічних умов не досягнуті;

в) проведення постійних спостережень за факторами, що впливають на навколишнє природне середовище, і за станом цього середовища.

ТОПОГРАФО-ГЕОДЕЗИЧНІ ТА КАРТОГРАФІЧНІ РОБОТИ ДЛЯ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЗЕМЕЛЬ ОБОРОНИ

Міністерство оборони України організовує виконання топографо-геодезичних і картографічних робіт у межах території держави і картографування закордонної території в інтересах забезпечення обороноздатності та безпеки України, здійснює контроль за якістю топографо-геодезичних і картографічних робіт, результати яких використовуються Збройними Силами України. Землями оборони визнаються землі, надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військово-навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства України. Землі Міністерства оборони включають такі топографо-геодезичні роботи:

Топографічне знімання припускає виконання ряду вимірювальних і дослідницьких дій на конкретній території. За результатами топографічного знімання складаються топографічні плани або карти різних масштабів. Масштабність - це ключовий момент всього топографо-геодезичного процесу. Для кожного конкретного об'єкта підбирається свій масштаб. І навіть у межах однієї ділянки можуть застосовуватися різні масштаби. Топографічне знімання дає комплексний набір даних про досліджувану ділянку. Можна дізнатися відомості про рельєф території, про розташування всіх елементів та об'єктів на ній, а також про її географічні і геометричні показники. Графічна складова не менш важливий етап, ніж сам знімальний процес. Вона може припускати розробку нових планів або оновлення бази застарілих матеріалів згідно з новими відомостями.

Дані роботи вирішують такі завдання:

створення та оновлення топографічних карт і планів у графічній, цифровій, фотографічній та інших формах.

створення, розвиток і підтримка в робочому стані державної геодезичної і висотної геодезичної мереж.

створення та оновлення кадастрових карт (планів), надання їх, а також необхідної топографо-геодезичної інформації користувачам для ведення Державної реєстраційної системи землі та іншого нерухомого майна, ведення банку даних.

визначення сталих географічних об'єктів на території України;

формування і ведення державного та регіональних картографо-геодезичних фондів.

створення геоінформаційних систем.

топографо-геодезичне, картографічне та гідрографічне забезпечення, перевірки державного кордону України.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ НАВІГАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Проектами керівних документів, які розробляються в Збройних Силах України для нормативного забезпечення військ (сил) у їхній діяльності як за мирного, так і воєнного часу, передбачається створення об'єднаного виду оперативного забезпечення Збройних Сил – топогеодезичне і навігаційне забезпечення. Гарантоване виконання завдань топогеодезичного і навігаційного забезпечення військ (сил) за будь-яких умов обстановки досягається шляхом створення, впровадження і подальшого розвитку системи топогеодезичного і навігаційного забезпечення. За своїм функціональним призначенням система топогеодезичного і навігаційного забезпечення Збройних Сил України поділяється на дві складові підсистеми або системи нижчого рівня – систему топогеодезичного та систему навігаційного забезпечення військ (сил).

Далі більш детально зупинимося на питаннях створення й впровадження у діяльність військ (сил) системи навігаційного забезпечення Збройних Сил України. Необхідність створення та впровадження у діяльність Збройних Сил України такої системи визначається сучасними вимогами до забезпечення органів військового управління та керованих рухомих об'єктів військового призначення оперативною навігаційною інформацією, які обумовлені високою динамікою сучасних операцій (бойових дій), розвитком високоточних засобів ураження, змінами їхніх тактико-технічних характеристик і посиленням бойових можливостей, розробкою та прийняттям на озброєння нових ударних комплексів і систем, впровадженням автоматизованих систем управління військами і зброєю, потребою мобільного реагування на зміну обстановки.

Створення, впровадження та функціонування системи навігаційного забезпечення Збройних Сил є міжвидовим, багатофункціональним, комплексним завданням, до виконання якого залучаються департаменти (управління) Міністерства оборони України, Головні управління (управління) Генерального штабу Збройних Сил, органи управління видів Збройних Сил, родів військ і спеціальних військ. При цьому, Міністерство оборони України взаємодіє з Національним космічним агентством України, Міністерством транспорту України та іншими центральними органами виконавчої влади, які забезпечують вирішення проблем створення, функціонування та використання радіонавігаційного поля України, розробки і випробування навігаційних засобів та забезпечення ними військ (сил).

ГЕОІНФОРМАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ МАСКУВАЛЬНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ МІСЦЕВОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТРИВИМІРНИХ МОДЕЛЕЙ

В сучасній війні, одним із найважливіших факторів перемоги є накопичення та використання інформації про місцевість на якій відбуваються бойові дії.

Здатність ефективно виконувати поставлене перед підрозділом бойове завдання чи операцію, особливо без втрат особового складу просто не можлива без чіткого знання командиром місцевості. Ця інформація має не меншу значимість ніж підготовка особового складу та їх функціональні навички. Одним із видів цієї інформації є інформація про маскувальні властивості місцевості, які являють собою властивості місцевості, що дозволяють приховати від супротивника розташування чи пересування військ. Вони визначаються наявністю природного укриття утвореного формами рельєфу, рослинним покривом і населеними пунктами. Найбільш сприятливі умови для маскування військ створюються на пересіченій місцевості. Лощини, балки та яри створюють гарні умови для укриття військ в районах їх розміщення а також служать шляхами для скритного маневру і зв'язку з тилом

Використовуючи сучасні геоінформаційні системи, підготовлених фахівців та дані які включають в себе знімки з орбітальних супутників, які ми отримуємо від наших партнерів із закордону ми можемо створити наочні моделі місцевості за допомогою такого геоінформаційного програмного забезпечення як ArcGIS. Переглядаючи та аналізуючи ці моделі, командир підрозділу матиме змогу найбільш ефективно та раціонально оцінити місцевість та обстановку. Йому буде доступний огляд з висоти пташиного польоту, він матиме змогу побачити всі особливості рельєфу даної території, зони видимості/невидимості з командних висот, найбільш та найменш прохідні ділянки ландшафту. Застосовуючи дане програмне забезпечення є можливість проаналізувати і припустити де може розміщуватись підрозділ противника, так як ми будемо володіти інформацією про найбільш замасковані ділянки місцевості чи наприклад де найкраще для нас вибрати місце розташування свого підрозділу. Програмно можна оцінити найбільш імовірні шляхи просування військ противника до наших позицій.

Вся ця інформація дасть змогу командиру якомога найраціональніше використати сили та ресурси свого підрозділу задля максимально ефективного виконання бойового завдання з мінімальними втратами серед особового складу.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ СТВОРЕННЯ ФОТОДОКУМЕНТІВ ПРИ ТОПОГЕОДЕЗИЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВІЙСЬК З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ООС

Для забезпечення бойових дій військ, крім топографічних і спеціальних карт, виготовляються фотодокументи, які є важливою додатковою інформацією про місцевість. Очевидно, що чим старіші топографічні карти, слабо розвинута геодезична мережа, тим більше допоміжних даних про місцевість потрібно наносити на спеціальних картах; чим досконаліша бойова техніка і ширше діапазон її використання, тим більше відомостей потрібно для її ефективного застосування. Фотодокументи виготовляють, як правило, на важливі в оперативно-тактичному відношенні райони і смуги бойових дій військ (ділянки форсування великих водних перешкод і висадки десанту, важливі населені пункти, залізничні вузли, порти, тощо) при підготовці та в ході бойових дій за матеріалами аерофотознімання з метою доведення до штабів і військ найсвіжішої інформації про місцевість. Характер, повнота і точність відомостей, що відображаються на фотодокументах, залежить від призначення їх і уточнюються штабами, виходячи з вимог військ.

Найбільш повні, детальні і достовірні дані про місцеві предмети і інженерне обладнання місцевості дають фотодокументи. Вся сукупність фотодокументів про місцевість, оригінали яких виготовляються частинами топографічної служби фотографічними методами відносяться: аерофотознімки, фотосхеми, фотоплани, фотокарти.

Досвід локальних війн і миротворчих операцій, а також Операції об'єднаних сил (колишньої антитерористичної операції) на Сході України засвідчив значне зростання потреби у розвідувальній інформації при веденні сучасних бойових дій, що зумовило пріоритетний розвиток військових інформаційних систем і віднесення систем дистанційного зондування Землі до найнеобхідніших систем озброєння.

Як засвідчив досвід ведення бойових дій в ході проведення Операції об'єднаних сил (колишньої АТО) на сході України, ефективність виконання військами (силами) покладених на них завдань знаходиться в прямій залежності від оперативності, точності та достовірності забезпечення військ (сил) геопросторовою інформацією.

Документом, що регламентує процес її створення, є "Руководство по фототопографическим работам при топогеодезическом обеспечении войск"

Схема описана там – застаріла, займає багато часу, що в свою чергу погіршує оперативність видання, потребує високого професіоналізму виконавців на кожному етапі роботи. Ця методика передбачена для видання фотокарт великими, тиражами з використанням друкарських машин, видання таким способом потребує значних витрат коштів.

Сучасний розвиток космічних знімальних систем і цифрових

фотограмметричних комплексів створює умови для розробки більш раціональних і економічних фотограмметричних технологій комплексного використання різномірної геопросторової інформації для створення фотокарт.

*Зиков О.А. (А3796)
Черних В.В. (ВІКНУ)*

СТВОРЕННЯ ТРИВИМІРНИХ МОДЕЛЕЙ МІСЦЕВОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

З появою доступних безпілотників, ринок аерофотознімання виріс: якщо раніше зйомка з гелікоптера або літака коштувала дорого і була неможливою для важкодоступних місць, то тепер все більше завдань зйомки для ортофотопланів та 3D моделей виконуються саме з безпілотників. Тривимірне моделювання, виконане на підставі даних, отриманих під час зйомки з безпілотника, дозволяє візуалізувати будь-яку просторову інформацію.

За допомогою безпілотників можна отримувати точні фото і відеоматеріали, які після обробки в спеціалізованому програмному забезпеченні дозволяють одночасно обробляти і об'єднувати тисячі фотографій, знятих з різних ракурсів, і автоматично створювати 3D-моделі місцевості. БПЛА дозволяють проводити зйомку з малих висот з великою деталізацією, недоступною для великої авіації і супутників і в десятки разів швидше, ніж з використанням тахеометричної зйомки. Завдяки тому, що дрони використовують камери з оптикою високої роздільної здатності (до 4К), можна отримати дуже високу точність моделей (4 см/піксель з точною прив'язкою до координат). Графічне представлення об'єктів у вигляді 3D-моделей підносить інформацію в найбільш зручному і природному для людини вигляді, що позитивним чином позначається на якості і оперативності прийняття рішень.

Перспективними напрямками використання тривимірних моделей є:

- моніторинг бойової обстановки в режимі онлайн - це актуально для відслідковування змін на місцевості під час проведення та в результаті виконання бойових завдань військами;
- управління об'єктами - створена тривимірна модель дозволяє відображати динаміку стану об'єкта. Застосовується по відношенню до експлуатації будівель, споруд або розвитку території;
- заміна макета місцевості;
- вирішенні завдань проектування – 3D-моделі дозволяють візуалізувати різні технічні рішення ще на стадії розробки проекту, що дає колосальну економію часу і ресурсів;
- будівництво масштабних інженерних споруд - в цьому випадку виконується тривимірне моделювання процесів, яке дозволяє здійснювати якісний будівельний контроль на кожному етапі виконання робіт.

Отже, можливості, які відкривають безпілотні літальні апарати, виходять далеко за межі фотографування та відеозйомки. За допомогою спеціалізованого

програмного забезпечення та відповідних технологій створюються детальні та високоякісні тривимірні моделі ділянок місцевості. Моделі представляють собою тривимірну карту висот і нерівностей місцевості з накладеною на неї фототекстуру.

Писаренко Р.В. (ВІКНУ)

Мачула І.О. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГІС ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗЕМЛЕВПОРЯДНИХ РОБІТ НА ТЕРИТОРІЇ ВІЙСЬКОВИХ ОБ'ЄКТІВ

У наш час розвиток геоінформаційних технологій набуває дедалі більшого розмаху. Зараз з'явилася і гостро стоїть проблема землевпорядкування території військових об'єктів. Відомо, що у виконанні таких робіт кращим засобом є застосування ГІС-технологій, причому не на одному якому-небудь етапі, а протягом всього технологічного ланцюга. Використання традиційних технологій не дає можливості виконувати землевпорядні роботи досить швидко наскільки це можливо та зменшити фінансово-економічні затрати. Традиційно геодезична зйомка і плани землекористування створювалися локально на певну територію, в нашому випадку землі військового призначення раніше ніколи не піддавалися комп'ютерній обробці, тому відповідна документація потребує оновлення, а на тих територіях де землевпорядкування не відбувалося провести його.

Застаріла технічна документація раніше створювалася без допомоги геоінформаційних систем, тому при внесенні цієї інформації в комп'ютер виникають проблеми точності. Часто при внесенні в комп'ютер координат поворотних точок зовнішніх кордонів (проміри між ними записані в технічних звітах) не збігаються з тими, що обчислює комп'ютер. На це впливає "людський фактор". Неточне визначення промірів ліній тягне за собою помилки в обчисленні площ. Навіть при правильній і точно проведеній зйомці помилки виникають в процесі створення графічних матеріалів. Так як всі контури взаємопов'язані один з одним, то неправильне нанесення хоча б однієї лінії тягне за собою спотворення суміжних областей карти. При створенні цифрової карти за такими матеріалами виникають великі спотворення.

Тому раціонально буде використовувати ГІС-технології для того щоб уникнути похибок на які впливає "людський фактор". Отримані в результаті зйомки дані, геодезист має можливість обробляти безпосередньо в полі і усувати виникаючі помилки та нев'язки, тобто проводити камеральні роботи в тісному контакті з об'єктом зйомки. Цей спосіб найбільш економічно виправданий, особливо при проведенні широкомасштабної зйомки на великій відстані від базового розміщення робочого місця. Можна сказати, що широке використання ГІС-технологій дозволяє повністю перейти до безпаперової технології виконання польових робіт, зменшити затрати часу та економічні показники.

*Плющ А.М. (ЦУВ та Н ГУОЗ ЗСУ)
Федоренко Ю.М. (ВІКНУ)*

АКТУАЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ОПИСІВ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННІ ПЕРЕСУВАНЬ ЧАСТИН СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК

Одним з видів топогеодезичного забезпечення є доведення до військ топогеодезичної інформації. Це інформація про кількісні та якісні характеристики місцевості, її елементів і об'єктів на ній, вихідні астрономо-геодезичні та гравіметричні дані (координати і висоти пунктів державної та спеціальних геодезичних мереж (ДГМ та СГМ), дирекційні кути сторін ДГМ, СГМ та еталонних орієнтирних напрямків, значення прискорення вільного падіння та відхилень прямовисних ліній поправки в астрономічні азимути для переходу до геодезичних азимутів тощо). Ця інформація доводиться до військ (сил) у вигляді топографічних, цифрових, електронних і спеціальних карт, фотодокументів, описів, довідок про місцевість та об'єкти на ній, каталогів координат геодезичних, нівелірних і гравіметричних пунктів тощо.

Одним з підвидів топогеодезичної інформації є створення фізико-географічних описів. Фізико-географічний опис місцевості – представлення місцевості у текстовому вигляді за фізико-географічними характеристиками на основі попереднього вивчення місцевості за топографічною картою з використанням допоміжної довідкової літератури.

З метою ретельної підготовки маршрутів висування та руху колон, вивчення ділянок обладнання переправ, з урахуванням особливостей місцевості, широкої практики набуло виконання завдань топогеодезичними підрозділами щодо підготовки деталізованих фізико-географічних описів відповідних маршрутів, ділянок місцевості.

Для вдалого виконання поставлених задач по переміщенню частин сухопутних військ необхідно використовувати не найкоротший, а раціональний (за певними критеріями) маршрут руху, який передбачає врахування різних факторів в залежності від умов бойової обстановки, що обґрунтовує актуальність створення фізико-географічних описів при організації та проведенні пересувань частин сухопутних військ.

*Пострибайло О.В. (А3796)
Гаркавенко Р.В. (ВІКНУ)*

ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Спеціальна операція військ (сил) у військовій справі це воєнні дії, що проводяться спеціально створеними, організованими, підготовленими,

оснащеними й забезпеченими силами спеціальних операцій, що комплектуються ретельно підібраним особовим складом, з використанням спеціальної тактики, і технічних засобів, які є не притаманними військовим формуванням регулярних збройних сил. Спеціальні операції проводяться в усьому діапазоні збройного конфлікту або у мирний час самостійно, у координації або спільно з діями звичайних сил, для досягнення політичних, воєнних, інформаційних та економічних цілей.

Спеціальні операції відрізняються від звичайних операції ступенем фізичного і політичного ризику, оперативними методами реалізації завдань, режимом роботи, і високою залежністю від деталізованої розвідувальної, оперативної інформації про ціль (об'єкт), регіон проведення спеціальних дій тощо.

Через те, що спеціальні операції проводяться у незнайомому, ворожому середовищі або політично нестабільній обстановці для досягнення воєнних цілей, вони спричиняють воєнний, дипломатичний, інформаційний або економічний ефект на супротивника. Тому, операції такого роду повинні бути скритними, обачливими та малопомітними, що не буде можливим без оперативного (топогеодезичного та навігаційного) забезпечення цих операцій.

Отже, одну з найголовніших ролей для планування, підготовки та проведення спеціальних операцій відіграє топогеодезичне забезпечення. За його допомогою війська (сили) забезпечуються усіма видами інформації, необхідної для вивчення й оцінки місцевості під час прийняття рішень, планування, підготовки і проведення бойових дій військ, організації управління та взаємодії, а також створення умов для навігаційного визначення керованих рухомих об'єктів військового призначення, ефективного застосування зброї та бойової техніки, а також дозволяє виготовляти каталоги координат геодезичних пунктів; складати та оновлювати, підготувати до видання топографічні карти та проводити їх оперативне виправлення; створювати та оновлювати цифрові та електронні карти; виготовляти спеціальні карти і фотодокументи; створювати запаси топографічних, цифрових, електронних і спеціальних карт; проводити топографічну розвідку; організаційно-методичне керівництво топографічною підготовкою військ і контроль за її проведенням, що і спричиняє обачливість та раціональність при плануванні і проведенні спеціальних операцій.

*Сеїдов М.С. (А3796)
Якименко М.Р. (ВІКНУ)*

ЗАТОСУВАННЯ БПЛА ДЛЯ ОТРИМАННЯ ОПЕРТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ ТЕРИТОРІЇ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Одним із засобів нового озброєння у воєнних конфліктах кінця ХХ – початку ХХІ ст., стали безпілотні літальні апарати (БПЛА), які довели свою здатність значно ефективніше вести повітряну розвідку, аніж пілотовані літаки

та виконувати інші завдання бойового забезпечення, завдаючи ударів по противнику. Сучасну армію неможливо уявити без БПЛА, адже вони вказують на мету, наводять артилерію, коригують вогонь, передають розвіддані прямо в штаб, а головне – бережуть життя бійців. Україна до агресії Росії за два десятки років не отримала жодного БПЛА. Але в умовах війни змогла пройти шлях, перейшовши від аматорських моделей до композитних бойових розвідників, котрі можуть стати каталізатором успішного завершення ООС, сприяючи більш ефективній та оперативній роботі військових.

Загальними бойовими завданнями для БПЛА є:

– здобування даних про противника, місцевість і радіаційну обстановку, що необхідні командуванню для організації, планування та виконання бойових завдань;

– уточнення місцезнаходження цілей для ракетних і артилерійських частин і підрозділів;

– уточнення даних про противника безпосередньо перед атакою (ударом), контратакою (контрударом), вводом в бій (битву) других ешелонів, оперативних маневрених груп, висадкою повітряних десантів;

– встановлення результатів ударів авіації, ракет і вогню артилерії для визначення ступеню ураження об'єктів та контролю дій особового складу.

Отже, виходячи з досвіду організації експлуатації та застосування безпілотних літаків розвідників провідних країн світу, а також враховуючи власний досвід, найбільш доцільно оснастити підрозділами БпЛА тактичного призначення з радіусом дії до 70 км бригади Сухопутних військ України. Враховуючи спорідненість авіаційної техніки, принципи її обслуговування, експлуатації та матеріально-авіаційного забезпечення такі підрозділи (ескадрильї, загони) слід організаційно ввести в штат окремих полків авіації Сухопутних військ і, відповідно, базувати на їх фондах.

Тарасюк Д.В. (ЦУВ та Н ГУОЗ ЗСУ)

Кузьменко О.С. (ВІКНУ)

МЕТОДИКА ТОПОГЕОДЕЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТЕРИТОРІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ДАНИХ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ ЗЕМЛІ

Топографічні елементи будь-якої місцевості по різному впливатимуть на виконання бойових завдань підрозділів з урахуванням їх озброєння характеру дій противника, а також пори року, часу доби і погодних умов.

Місцевість може бути сприятливою щодо успіху бойових дій підрозділів і ослабляти дії противника, але не сама по собі, а лише в тому випадку, якщо кожен командир докладно її оцінить і вміло використає в конкретних бойових умовах. Особливості місцевості, які певним чином впливають на основні сторони бойової діяльності військ, називаються тактичними властивостями місцевості, основними з яких є: прохідність місцевості, захисні властивості місцевості, умови орієнтування, спостереження, маскування, ведення вогню,

інженерного обладнання місцевості та умови водопостачання.

Оскільки місцевість суттєво впливає на бойову діяльність військ, то її вивчення є обов'язковим не тільки для командирів, але і для солдат. Місцевість вивчається безперервно, та особливо детально. Перед боєм, вивчити місцевість означає визначити загальний характер заданої місцевості і розкрити її тактичні властивості. На основі вивчення місцевості проводиться її оцінка, тобто виходячи з конкретно поставленого бойового завдання визначається якою мірою властивості даної місцевості будуть полегшувати чи ускладнювати його виконання як використати сприятливі властивості місцевості і що необхідно зробити для зменшення її негативного впливу.

Для вивчення місцевості використовуються різні способи: рекогносцировка, вивчення місцевості за картою, вивчення місцевості за матеріалами дистанційного зондування Землі. Вивчення місцевості за матеріалами ДЗЗ дає найбільш свіжі і докладні відомості. Поряд з цим на них є відомості і про противника. Матеріали знімання з космосу дають принципово нову інформацію про природу Землі, її ландшафти й окремі їхні компоненти, явища і процеси, яку звичайними методами одержати неможливо або важко. Космічні методи - це новий етап у географії, з їхньою допомогою виявляються причинні взаємозв'язки природних, об'єктів і взаємозумовленість природних процесів. Зображення на космічних знімках земної поверхні відображає загальну картину рослинного й ґрунтового покриву, рельєфу, геологічної, гідрографічної обстановки, яка є дуже важливою під час вирішення завдань військами. Більша оглядовість і природна генералізація космічних знімків дають можливість проводити одночасне вивчення великих регіонів, їхніх фізико-географічних умов, виявляти динаміку ґрунтового-рослинного покриву й рельєфу.

Висока інформативність та інші особливості матеріалів дистанційного зондування Землі дають можливість одержувати нові відомості й дані про противника, виявляти нові закономірності в різних географічних явищах. Використання радіолокаційних засобів під час отримання матеріалів ДЗЗ, дозволяють виявляти штучні споруди, геологічні та гідрологічні структури, розташовані під поверхнею Землі, в умовах чорноземно-глинистих ґрунтів на глибині 3-4 метри. При цьому найперспективнішим є використання багаточастотного та багатополяризаційного зондування одночасно в метровому та найменших короткохвильових, дециметровому, сантиметровому, діапазонах.

Перевагою матеріалів ДЗЗ є поєднання відображення всіх компонентів земної оболонки, велике захоплення території, регулярність повторного спостереження. Використання матеріалів зондування дозволило вивчати і аналізувати об'єкти й характеристики, які неможливо досліджувати безпосередньо на місцевості або з невеликих висот.

Тетєва Ю.І. (А0602)
Мотрич В.О. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ДЛЯ ВИРШЕННЯ ЗАДАЧ ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Топогеодезичне забезпечення Збройних Сил України є одним з основних видів оперативного забезпечення військ. Це – комплекс заходів зі створення та своєчасного доведення до штабів і військ топогеодезичної, необхідної для вивчення й оцінки місцевості під час прийняття рішень, планування, підготовки і проведення бойових дій військ, організації управління та взаємодії, а також створення умов для навігаційного визначення керованих рухомих об'єктів військового призначення, ефективного застосування зброї та бойової техніки. З використанням БпЛА можна значно покращити вирішення задач топогеодезичного забезпечення, адже аналіз війн та збройних конфліктів сучасності свідчить про тенденцію збільшення масштабів застосування в них комплексів БпЛА та розширення спектра завдань, які на них покладаються.

Основними перевагами застосування таких комплексів є:

відносно невелика вага та малопомітність для засобів ППО;

виключення небезпеки для життя пілотів (значне зменшення втрат серед особового складу) під час виконання складних бойових завдань, пов'язаних з високим ризиком для життя льотчика;

відносна простота і низька вартість технічного обслуговування та експлуатації БпЛА в порівнянні з пілотованими аналогами (до 75%); економія значних коштів на підготовку пілотів та технічного персоналу; істотно нижча собівартість у порівнянні зі звичайними літаками.

Використовуючи БпЛА, можна отримати ортофотоплан місцевості, тривимірну модель місцевості, фотосхему чи іншу модель місцевості. При виконанні завдань топогеодезичного забезпечення оперативність, достовірність та точність топогеодезичних даних збільшується в декілька разів, а витрати на проведення зйомки, порівняно з традиційними методами аерофотозйомки та космічної зйомки, зменшується до 10 разів.

Удовенко В.В. (А3796)
Ківенько В.В. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ СУПУТНИКОВИХ НАВІГАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ БОЙОВОЮ ТЕХНІКОЮ

Аналіз бойових дій, що проходять на Сході України в зоні АТО-ООС, свідчить про те, що основна особливість застосування космічних навігаційних систем полягає в забезпеченні військ збройних сил усією необхідною навігаційною інформацією на всіх рівнях, включаючи тактичну ланку, для управління військами та бойовою технікою. Таке забезпечення повинне бути

оптимізованим, щоб всі ешелони командування розуміли і повною мірою використовували оперативні переваги космічних систем та ефективно використовували космічні засоби при веденні об'єднаних і сумісних операцій.

Проведений аналіз також показав, що апаратура споживачів супутникової навігації, як в автономному використанні, так і в комплекті з іншими системами навігації (інерціальними, доплеровськими та іншими) займає провідне місце на ринку споживачів навігаційної інформації, оскільки напрямків застосування сучасних навігаційних систем є безліч, як у військовій справі, так і в народному господарстві.

Для того, щоб визначити пріоритетні напрямки розвитку GPS-систем в Збройних Силах України, необхідно виконати наступні завдання:

- зробити аналіз існуючих космічних навігаційних систем;
- показати призначення та застосування навігаційних приладів в Збройних Силах України та передових країнах світу;
- виявити проблеми при використанні космічних навігаційних систем для потреб Збройних Сил України;
- розглянути перспективи використання GPS-приладів на озброєнні та військовій техніці;
- розробити пропозиції щодо підвищення ефективності застосування озброєння та військової техніки за рахунок впровадження сучасних навігаційних приладів.

Використання сучасних навігаційних систем у Збройних Силах України значно підвищує якість, достовірність і швидкість геодезичних та навігаційних параметрів. Супутникова навігаційна апаратура може використовуватись у підрозділах Топографічної служби для вирішення задач на рівні геодезичних точностей (від десятків сантиметрів до одиниць метрів), у родах військ – для навігації (точність визначення координат 25-50 м), в авіації – для повітроплавання, тощо.

Таким чином, використання космічних навігаційних систем є перспективним напрямком, який необхідно вивчати та розвивати для покращення Збройних Сил нашої держави.

Шуліка В.П. (ВІКНУ)

Воїнов В.І. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ВЕБ-ДОДАТКІВ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ ССО

Способи ведення бою, як свідчить історичний досвід, безперервно змінюються й удосконалюються. Все більшого значення набуває розвідка та диверсійна діяльність, а також спроможність підрозділів виконувати завдання в специфічній обстановці, яка, до речі, є характерною для сучасної "гібридної" війни. Тож однією з основних ознак сучасних бойових дій, є активне використання сторонами сил спеціального призначення.

За останні роки ряд країн світу, в тому числі й Україна, прийняли рішення створити та додати до активу армії новітній підрозділ, який буде спеціалізуватись саме на таких завданнях, а саме - Сили спеціальних операцій.

Задачі, які ставляться перед ССО мають певну специфіку і вимагають від підрозділів не лише досконалої бойової, тактичної та морально-психологічної підготовки, а також найсучаснішого технічного оснащення. Часто бійці виконують завдання в умовах підвищеного напруження, коли бойові дії мають динамічний характер, а обстановка може змінюватись щохвилини. Спецоперації детально планують заздалегідь, враховуючи всі елементи та об'єкти місцевості незалежно від місця проведення, але варто зауважити, що важливу роль відіграє можливість отримувати доступ до даної інформації в реальному часі та швидко обмінюватись даними. І в цьому випадку в нагоді стануть мобільні геоінформаційні додатки для смартфонів і планшетів, що дозволяють здійснювати навігацію по картах, збирати і поширювати дані, проводити ГІС-аналіз, відображати та вводити нову інформацію. Програмне забезпечення для мобільних пристроїв також дає можливість користувачам отримувати віддалений доступ до інформації у реальному часі з будь-якого місця, підтримуючи зв'язок з серверними сховищами і забезпечувати точність і актуальність баз даних.

Саме тому використання мобільних геоінформаційних додатків Силами спеціальних операцій України, зокрема програмного забезпечення ArcGIS, є досить актуальним питанням. Вони дійсно здатні підвищити ефективність виконання поставлених задач, мінімалізувати час на отримання та ознайомлення з інформацією про місцевість і, відповідно, на прийняття рішення командирами. Геоінформаційне програмне забезпечення на смартфонах та планшетах надає можливість оперативніше реагувати на зміни в обстановці, надавати інтерактивну інформацію та значно спрощувати аналітичну й планувальну роботу.

*Янченко А.І. (А0602)
Нікітенко Д.В. (ВІКНУ)*

МЕТОДИКА ВІДБОРУ ПІДПИСІВ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИ ВИКОРИСТАННІ МУЛЬТИМАСШТАБНИХ ЕЛЕКТРОННИХ КАРТ

Завдяки розвитку технологій генералізації і візуалізації просторових даних у програмних середовищах ГІС стало можливим створення нового виду електронних карт, які називають мультимасштабними (multiscale). Їх відмінність від традиційних карт полягає в механізмі генералізації зображення, який спрацьовує при зміні масштабу карти. Завдяки цьому деталізація карти завжди відповідає поточному масштабу, що дозволяє вибирати необхідний рівень узагальнення.

З точки зору користувача, мультимасштабна карта є електронною картою

змінної деталізації. На відміну від традиційного підходу, в якому між картою і конкретним зображенням або його цифровим записом є однозначний зв'язок "один масштаб – одна карта", мультимасштабні карти являють собою більш широкий клас, у якому одна карта покриває безліч масштабів. Процес генералізації-деталізації в мультимасштабних моделях відбувається вздовж базисного напрямку, який визначається додатковим просторовим виміром.

Виміри, що відбуваються в процесі генералізації-деталізації, мають нелінійний характер, що підкреслює форма об'єму. Мультимасштабні карти, що породжують на екрані пласкі зображення, є тривимірними, оскільки дозволяють здійснювати перегляд "у глибину", розкриваючи ієрархічну структуру картографованих явищ.

Математична основа мультимасштабних карт відрізняється додатковими елементами, які тісно пов'язані з ієрархічною структурою об'єктів (процесів, явищ) картографування. Наприклад, таке явище, як розселення, починається з будинків, що утворюють квартали, потім з кварталів формуються міста. Аналогічно цьому ієрархічну структуру мають повітряні маси атмосфери, рельєф і річкові басейни.

Варто зазначити, що в науковій літературі, крім терміна "мультимасштабний" (аналогічний англ. терміну "multiscale"), вживаються також "полімасштабний", "багатомасштабний", "кратномасштабний" і "різномасштабний".

*Халіманенко С.М. (ВІКНУ)
Каваценко Т.В. (ВІКНУ)*

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ГІС У ЗЕМЕЛЬНОМУ КАДАСТРІ

Світовий досвід показав, що сучасні ГІС-технології незамінні у створенні та веденні системи державного земельного кадастру. Із створенням системи впровадили на всій території єдине інформаційне середовище управління земельними ресурсами, інформаційне забезпечення ринку земель, оподаткування, реєстрацію прав власності та взаємодію з іншими автоматизованими системами.

Тому метою створення та запровадження Автоматизованої системи державного земельного кадастру (АС ДЗК) України є первинний облік та реєстрація земельних ділянок, об'єктів нерухомості та прав на них, ведення Державного реєстру земель.

Інформацію, що зосереджена в АС ДЗК, будуть використовувати в наступних цілях:

- комплексного управління регіоном;
- управління земельними ресурсами;
- державного контролю за використанням і охороною земель;
- розробки проектів землеустрою;
- здійснення заходів з раціонального використання та охорони земель;

- нормативної та експертної грошової оцінки земель;
- встановленням розміру податків та орендної плати за землю;
- розробки містобудівного та інших кадастрів;
- надання інформаційних послуг громадянам та юридичним особам та інше.

В результаті автоматизації ведення ДЗК досягається:

- уніфікація інформаційних технологій, моделей та стандартів баз даних Державного земельного кадастру та обмінних форматів у межах;
- заповнення реєстрів земельних ділянок (ЗД), власників та користувачів ЗД, правових документів, прав щодо ЗД у масштабі;
- формування інформаційної інфраструктури ринку землі;
- можливість міжвідомчого використання баз даних земельного кадастру України;
- підвищення ефективності управління земельними ресурсами;
- можливість застосування державного земельного кадастру як інформаційної основи для створення інших відомчих та галузевих кадастрів та автоматизованих інформаційних систем.

Використання системи АС ДЗК дає змогу швидко та оперативно приймати управлінські та адміністративні рішення, оперативно здійснювати управління земельними ресурсами, аналізувати інформацію по ринку землі, оподаткуванні, реєстрації прав власників, реєстрацію та коригування земельних ділянок.

*Бадрук О.О. (ВІКНУ)
Гарматюк В.О. (ВІКНУ)*

ЗАСТОСУВАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПРИ СТВОРЕННІ БОЙОВИХ ГРАФІЧНИХ ДОКУМЕНТІВ ПРО МІСЦЕВІСТЬ

Для організації бою, управління підрозділом і вогнем, у розвідці та для передачі інформації у військах досить часто застосовують бойові документи, які розробляють на топографічних картах або схемах місцевості. Вони являють собою спрощені топографічні креслення невеликих ділянок місцевості, які складають у великому масштабі за топографічною картою, аерофотознімками або безпосередньо на місцевості прийомами окомірного знімання. Такі документи називають бойовими графічними документами. Вони доповнюють, пояснюють, а інколи і замінюють письмові документи, дозволяють більш наочно і детально відобразити бойову обстановку.

Перед складанням схеми необхідно встановити, для вирішення яких завдань вона необхідна, які дані та з якою точністю необхідно на неї нанести. При складанні схеми необхідно дотримуватись встановлених правил: схему орієнтують на аркуші паперу так, щоб противник знаходився у верхній частині аркуша. На схему наносять тільки ті місцеві предмети і форми рельєфу, за якими у подальшому найбільш точно можна нанести бойові порядки своїх

підрозділів і цілей противника.

Схему складають тільки встановленими умовними знаками, а якщо використовують новий знак, то його пояснюють на полях схеми. При необхідності виконують перспективні малюнки об'єктів місцевості, які розміщують на вільних місцях або на полях схеми з показом стрілкою місцезнаходження на схемі. Замість малюнків на схему можна наклеїти фотографії об'єктів. Для точного вказання важливих об'єктів на схемі підписують магнітні азимути і відстані до них від місцевих предметів.

Масштаб схеми вказують під схемою. Якщо схема складена у приблизному масштабі, дається пояснення, наприклад: "Масштаб приблизно 1:6 000". Якщо масштаб по різних напрямкам неоднаковий, його на схемі не вказують. На такій схемі доцільно вказати відстані від значних до незначних об'єктів або від переднього краю до орієнтирів. Особливості місцевості, які не показані графічно, подаються в легенді на полях схеми. На схемі, яка складена за топографічною картою, наносять лінії кілометрової сітки або її виходи за рамкою схеми.

Завдання розмножування цих документів покладено на топографічну службу ЗСУ. На сьогоднішній день цей процес неможливий без використання геоінформаційних систем. За останні десять років геоінформаційні системи стрімко вторглися в військову картографію, були частково або повністю автоматизовані майже всі процеси створення карт, від створення знімальних оригіналів до друку готового тиражу. Тому використання геоінформаційних систем при створенні бойових графічних документів про місцевість дозволяють скоротити до мінімуму кількість процесів, відсутні непродуктивні витрати на підготовчі процеси.

Лукіянчук А.А. (ВІКНУ)

Марченко А.В. (ВІКНУ)

РОЗРОБКА СПЕЦІАЛЬНИХ КАРТ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Спеціальні карти призначені для вирішення певного кола завдань і розраховані на певне коло споживачів. Вони призначені для інформування командирів і штабів про сучасний стан місцевості та її зміни в районі бойових дій, а також про інші спеціальні дані, які необхідні для планування та організації виконання бойових завдань. Спеціальні карти та плани міст відрізняються від топографічних карт додатковими даними про місцевість та іншою інформацією, яка необхідна командирам і штабам.

На спеціальних картах залежно від їх призначення відображаються:

- 1) зміни місцевості, які відбулися в результаті бойових дій військ;
- 2) зміни місцевості, які відбулися в результаті сезонних і погодних явищ (дощів, паводків, снігопаду, заморозків);
- 3) астрономо-геодезичні та гравіметричні дані;
- 4) додаткові детальні характеристики об'єктів або ділянок місцевості, які

мають важливе значення;

5) спеціальні дані, які необхідні для управління військами та організації взаємодії між різними родами військ при вирішенні спеціальних завдань у бою.

Все це можна виконувати за допомогою геоінформаційних систем. На сьогоднішній день геоінформаційна система – це організаційно-технічна система, яка органічно поєднує в собі різні геоінформаційні технології для створення та підтримки в актуальному стані картографічної інформації, а також її використання у електронному вигляді для вирішення на її основі завдань, які пов'язані з повсякденною діяльністю. Впровадження сучасних інформаційних технологій у процес створення спеціальних карт вимагає знання тенденцій розвитку систем інформаційного забезпечення, розробки й умілого використання геоінформаційних систем. Це дозволить забезпечити органи управління оперативною інформацією для планування дій військ як в мирний час, так і в особливий період. Тому для геоінформаційної системи актуальними є такі вимоги: глобальність, єдність (допустима розподіленість) бази даних обстановки; синхронізація даних з декількох джерел, можливість колективної роботи, а також можливість автономної роботи з наступною синхронізацією локальних даних із централізованими сховищами даних; можливість ведення карти відповідно до вимог і можливість аналізу місцевості й обстановки.

Піонтковський Г.К. (ЦУВ та Н)

Харченко С.Ю. (ВІКНУ)

ЗАВДАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗАСОБІВ ТОПОГЕОДЕЗИЧНОЇ ПРИВ'ЯЗКИ АРТИЛЕРІЙСЬКИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Завданням топогеодезичної підготовки в артилерійських підрозділах є визначення прямокутних координат і абсолютних висот вогневих позицій, спостережних пунктів, постів артилерійської розвідки і визначення дирекційних кутів орієнтирних напрямів для орієнтування гармат і приладів.

Для підготовки вогневого ураження противника необхідні засоби, що забезпечують виконання завдань топогеодезичної підготовки, основним з яких є топогеодезична прив'язка. Значна частина технічно застарілих засобів топогеодезичної прив'язки має обмежені функції застосування, а їх габаритні і вагові характеристики вимагають тривалого часу установки і приведення в бойове положення. Зокрема, це приводить до збільшення часу проведення топогеодезичної прив'язки вогневих позицій і спостережних пунктів, яке не відповідає часу готовності артилерії до ведення вогню в умовах сучасного загальновійськового бою.

Аналіз основних характеристик існуючих і перспективних засобів топогеодезичної прив'язки щодо вимог до основних характеристик і функцій, які можуть покладатися на засоби топогеодезичної прив'язки, дає підстави стверджувати, що напрямами розвитку засобів топогеодезичної прив'язки артилерійських підрозділів можуть бути:

- можливість роботи цих засобів у декількох режимах (супутникова, інерціальна навігація) і розширення кількості функцій, які ними виконуються, дозволить надійно і оперативно забезпечувати визначення координат і абсолютних висот об'єктів, дирекційних кутів орієнтирних напрямів у будь-який момент незалежно від пори року і доби, рельєфу місцевості і за будь-яких погодних умов, наявності або відсутності космічних супутників;

- підвищення точності та оперативності визначення координат і абсолютних висот об'єктів, дирекційних кутів орієнтирних напрямів за рахунок нових технічних рішень;

- розвиток технічних можливостей засобів топогеодезичної прив'язки артилерійських підрозділів, що враховують, перш за все, їх застосування в комплексі автоматизованого управління артилерійськими підрозділами і сучасні вимоги із забезпечення точності і своєчасності вогню артилерії.

*к.військ.н. Федченко О.П. (ПрАТ Есотт Со)
Хурсін Є.Т. (ВІКНУ)*

КОРОТКИЙ ОГЛЯД ОПЕРАТИВНОГО ОНОВЛЕННЯ КАРТОГРАФІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДЗЗ

Картографічні матеріали призначені для забезпечення потреб органів державної влади, господарства, оборони, науки, освіти і громадян країни, а також є основою для створення.

Істотний розвиток методів дистанційного зондування, особливо в частці спектрального та просторового розрізнення, розширив можливості застосування даних, отриманих на основі космічних зйомок. Досягнення у галузі геоінформаційного аналізу й моделювання, геоінформаційного картографування пропонують широке коло інструментів для інтеграції та управління просторовими даними. Поряд з цим застосування космічних знімків високого просторового розрізнення, дає поштовх для створення та оновлення великомасштабних карт.

Варто зауважити широкі можливості застосувань матеріалів космічних знімків для різних цілей картографії. Векторні моделі можуть інтегруватися з растровими даними космічних знімків з метою оновлення баз картографічних даних, побудови просторових запитів.

В той же час їх застосування істотно пов'язане з тематичним картографуванням – це: містобудування;

ведення чергового кадастрового плану;

виконання лісовпорядних робіт, інвентаризація й оцінка стану лісів;

розвиток та функціонування транспортної мережі.

Наразі без залучення актуальних космічних знімків традиційні картографічні матеріали, що оперативно відображають ситуацію на певну дату, швидко старіють, не забезпечуючи цілісної актуальної картини сучасного стану території.

Важливо зазначити, що використання космічних знімків, в поєднанні з польовими дослідженнями, дозволяє оперативно оновлювати різні серії державних карт, у тому числі карти лісової таксації, карти ґрунтів.

В даний час на ринку ДЗЗ відмічено стрімкий розвиток сектору знімків з надвисоким просторовим розрізненням.

Отже, ефективне застосування даних супутникових зйомок високого й надвисокого просторового розрізнення залежатиме від процесів інтеграції їх даних з актуальною інформацією є основою для оперативного виправлення картографічних матеріалів.

Савчинська Н.Ю. (ВІКНУ)

Сьомак О.О. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В СИЛАХ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

Застосовування геоінформаційних систем дозволяє більш точно і оперативно вирішувати більшість завдань як повсякденної діяльності військ, так і планування та ведення бойових дій. ГІС дає можливість створювати інформаційні продукти, які відображають інформацію, що точно відповідає потребам користувача. Крім того, ГІС дають нові можливості візуалізації картографічної інформації, яка недоступна для паперових карт. Тривимірне відображення місцевості з конкретної точки місцезнаходження спостерігача або віртуальний обліт місцевості з нанесеною бойовою обстановкою, дасть більш повне розуміння задачі командирові будь-якої ланки, ніж просто паперова карта з нанесеними на ній об'єктами. ГІС-технології інтегрують просторові дані з великої кількості джерел на всіх рівнях.

Враховуючи військовий конфлікт на сході держави, це питання набуло особливої актуальності, адже теперішній стан забезпечення сил спеціальних операцій інформацією про місцевість і об'єкти на ній характеризується недостатнім використанням величезних можливостей інформаційних технологій в процесах створення та обробки геопросторової інформації. Тому необхідно прискорити процес впровадження геоінформаційних систем як складової військових інформаційних систем нового покоління, що призначені для вирішення завдань геоінформаційного забезпечення військ на сході держави.

Впровадження геоінформаційних систем у процес діяльності сил спеціальних операцій дозволить забезпечити органи управління оперативною інформацією для планування дій військ, дозволить підвищити оперативність управління військами і зброєю за рахунок значного зменшення часу на кожному етапі циклу управління. З використанням ГІС можна буде виконувати наступні завдання: створення, оновлення топографічних і спеціальних карт та їх оперативний друк, оцінка місцевості (загальна та детальна), визначення місцеположення частин і підрозділів з використанням електронних карт та

місць для обладнання командно-спостережних пунктів оперативно-тактичної та тактичної ланки і районів розміщення вогневих засобів противника та маршрутів його пересування, високоточне визначення координат цілей, виявлених засобами повітряної розвідки, визначення ділянок місцевості та майданчиків, які забезпечують безпечну висадку десанту та посадку вертольотів, передпольотна підготовка екіпажів корпусної та армійської авіації з вибором оптимальних маршрутів виходу на ціль, розвідка маршрутів для прокладання колонних шляхів з врахуванням прохідності місцевості та водних перешкод, виявлення споруд та будівель, які мають архітектурну цінність, а також промислових об'єктів, які не підлягають вогневому враженню.

*к.т.н., с.н.с. Жиров Г.Б. (ВІКНУ)
Лахтурова Л.Д. (ВІКНУ)*

УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ДАНИХ ДЗЗ ДЛЯ СТВОРЕННЯ І ООНОВЛЕННЯ КАРТОГРАФІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

Однією з проблем, з якими зіштовхується топографічне забезпечення є старіння картографічних матеріалів, адже з кожним днем інформація на місцевості змінюється, збільшується її обсяг, таким чином потрібно періодично оновлювати картографічні матеріали для того, щоб відображені дані були точними, актуальними, достовірними. Саме при створенні та оновленні картографічної продукції у якості бази й вихідного матеріалу широко застосовують дані дистанційного дослідження Землі (ДЗЗ). Стрімкий розвиток ГІС-технологій з опрацювання даних ДЗЗ дають змогу удосконалити і оптимізувати процес створення та оновлення картографічних матеріалів.

Досвід проведення Операції об'єднаних сил на сході України показав, що в сучасних бойових умовах зростають вимоги до оперативності прийняття тактичних рішень відповідними командирами та начальниками, які повинні спиратися на точні, "сучасні" карти, тобто на такі, що повністю відповідають картографічному зображенню місцевості. Щорічне "старіння" карти масштабу 1:50 000 (основної карти командира в тактичній ланці) складає від 3-х відсотків, тобто невідповідність її місцевості за 10-15 років може сягати більше 40 відсотків. Така карта є майже непридатною для виконання бойових завдань.

Крім того, дані ДЗЗ є надзвичайно необхідними при оперативному картографуванні, тобто при створенні і використанні карт у реальному або наближеному до реального масштабу часу з метою швидкого й своєчасного інформування користувачів і впливу на хід процесу.

В залежності від масштабу створюваної карти використовують аерознімки та космічні знімки відповідних масштабів і роздільної здатності. Апаратура, встановлена на сучасних супутниках дозволяє отримувати знімки майже в будь-яких діапазонах з роздільною здатністю від 0,3 м до 1 м. Враховуючи, що графічна точність карти становить 0,2 мм (у масштабі карти), отримуємо такі вимоги до точності відображення контурів (масштаб-точність):

1:100 000 – 2 м, 1:25 000 – 5 м, 1:50 000 – 10 м, і т. д.

Використання космічних знімків завдяки ряду їх переваг дозволило змінити технологію процесу створення і оновлення топографічних карт. Традиційним було оновлення карт спочатку великого масштабу, а потім послідовно всіх інших масштабів. За удосконаленою схемою оновлення карт усього масштабного ряду може здійснюватись одночасно або в тій послідовності, яка потрібна для вирішення конкретних завдань. Сучасні ДЗЗ та ГІС-технології дозволяють поєднувати різні види знімків, методи їх обробки, дешифрування, систематизації, інтерпретації інформації.

Однак, при створенні і оновленні картографічних матеріалів з використанням даних ДЗЗ існує недолік: якщо такі дані отримані комерційними або іноземними підприємствами, то ніхто не може гарантувати стовідсоткову надійність та достовірність інформації. Космічна галузь України поки що не в змозі забезпечувати потреби топографічної служби в повному обсязі, отже ми змушені користуватися аерокосмічними знімками отриманими від приватних підприємств.

Таким чином, широке застосування даних ДЗЗ для цілей топографічного картографування є одним з основних шляхів для удосконалення процесів картографування, а саме створення та оновлення карт.

*Федченко М.О. (А3796)
Лахтурова Л.Д. (ВІКНУ)*

АКТУАЛЬНІСТЬ СТАНОВЛЕННЯ НА ОЗБРОЄННЯ ТОПОГРАФІЧНОЇ СЛУЖБИ ЗСУ БЕСПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

Однією з тенденцій розвитку авіаційних засобів військового призначення є все більш активне використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА), як дистанційних методів отримання даних про місцевість. Оскільки, в Україні немає власних діючих супутників, а аерофотознімання є досить затратним та трудомістким, майже неможливим під час бойових дій, актуальним постає питання становлення на озброєння ТС ЗСУ БПЛА, що планується зробити у 2018-2019 роках. Досвід ООС показав, що існує постійна необхідність у сучасних аерознімках місцевості і саме за допомогою БПЛА (на той час цивільних, волонтерських) можливо виконувати низку задач топогеодезичного забезпечення.

Топографічна зйомка з БПЛА дозволить вирішувати наступні важливі завдання:

- створення військових топографічних карт;
- оновлення карт;
- створення ортофотопланів та тривимірних моделей територій ведення бойових дій.

Серед переваг такого виду знімань можна виділити низьку вартість обладнання, простоту знімання, дешифрування, обробки даних, актуальність та

достовірність отриманих знімків, можливість проведення зйомки у важкодоступних районах місцевості, точковість, мобільність знімання, висока оперативність, відсутність пілота на борту ЛА, та ін.

Аерофотозйомка з БПЛА майже не відрізняється від зйомки з пілотованих літальних апаратів (ЛА) за принципом зйомки, але має певні особливості. Політ БПЛА, як правило, проводиться з крейсерською швидкістю 70-110 км/год в діапазоні висот 300-1500-5000 м. Для зйомки можуть використовуватися будь-які камери, як метричні, так і неметричні з розміром матриці від 10-30 мегапікселів. Фокусна відстань камер зазвичай становить близько 50 мм, що дає можливість отримати цифрові знімки детальністю від 0,1-3 до 40 см. Для отримання максимально точних результатів необхідно, щоб знімки мали перекриття уздовж маршрутів 80-90%, а між маршрутами – 40-60%.

Кожен піксель одержуваного цифрового зображення з високою точністю прив'язаний до Земної системи координат без необхідності в наземних польових геодезичних вимірах, це досягається за допомогою бортових даних, отриманих від датчиків Глобальних навігаційних супутникових систем (ГНСС), інтегрованих з вимірами від датчиків інерціальної системи навігації (ІСН), які безпосередньо пов'язані зі знімальними системами ЛА.

Однак, у БПЛА-знімання є деякі недоліки, в залежності від виду БПЛА, в основному, це невеликий час польоту, незначне захоплення території знімання, вразливість ЛА до поганих погодних умов та до радіоелектронної боротьби. Незважаючи на зазначені недоліки, БПЛА постійно вдосконалюються та залишаються перспективним видом дистанційного отримання даних про місцевість.

Отже, станом на 2018 рік актуальним є становлення на озброєння ТС ЗСУ безпілотних літальних апаратів. Таким чином ми зможемо отримувати скритні, точні, актуальні дані про місцевість, які можливо швидко обробити у спеціальному програмному забезпеченні та ефективно створити на їх основі якісну картографічну продукцію, заощаджуючи час, кошти та людиновитрати.

*к.геогр.н. Мельник Л.В. (ВІКНУ)
к.геогр.н. Батиченко С.П. (НУХП)*

ГІС-ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ

Сучасним інноваційним веб-ресурсом за допомогою якого можна аналізувати та редагувати просторові дані на базі веб-браузера являється інтерактивна карта. В інтерактивній карті відображається картографічна інформація, яка зображується за допомогою тематичних шарів зміст яких можна редагувати. Ефективність використання інтерактивних карт досягається за рахунок семантичної складової (атрибутивні таблиці карт), яка доповнена довідковою інформацією (фотографії, числові дані, описи зображених об'єктів тощо).

Актуальною в наш час є функціонування ГІС пов'язаної зі сміттєзвалищами, оскільки в Україні близько 6,5 тис. законних та 35 тис. незаконних сміттєзвалищ, площа яких займає 7% від території країни. Щороку на сміттєві полігони потрапляє 15-17 млн. т відходів, а переробляється лише 1/10 відходів. Відповідно до вище сказаного у вересні 2016 р. Міністерство екології та природних ресурсів запустило інтерактивну Екомапу сміттєзвалищ.

По-перше, за допомогою інтерактивної мапи можна отримати інформацію щодо розташування найближчого пункту приймання вторсировини в межах регіонів країни. Загалом мапа містить інформацію про понад 700 пунктів на всій території України, де відображається не лише контактні дані, а й вид вторинної сировини, яку приймає об'єкт. Найбільша концентрація даних об'єктів характерна для м. Києва (119), Харківської (84), Закарпатської (75) та Дніпропетровської (37) областей. Зареєстровані користувачі можуть не лише ознайомлюватися з інформацією, а й вносити корективи до розміщеної інформації у випадках, коли пункт приймання вторинної сировини не було виявлено за вказаною адресою або вказана контактна інформація є неточною. Крім того, користувачі мають можливість додавати інформацію про нові пункти приймання вторинної сировини, які з'явилися у їхньому населеному пункті, але не відображені на мапі. А також надає можливість громадянам надіслати звернення з географічною прив'язкою та фотоматеріалами щодо виявлених місць стихійних сміттєзвалищ, яка оперативно опрацьовується Міністерством та органами місцевої влади. Ця інформація обробляється та надсилається у вигляді звернень громадян до відповідних органів для вжиття заходів щодо ліквідації виявлених засмічень. Найбільше стихійних сміттєзвалищ було ліквідовано органами місцевої влади у Київській, Харківській, Миколаївській та Черкаській областях. Найменше повідомлень про виявлені сміттєзвалища надійшло із Івано-Франківської, Рівненської та Чернівецької областей.

Електронний сервіс "Ecomapa.gov.ua" включає інтерактивну мапу сміттєзвалищ України та мобільний додаток із функцією он-лайн сповіщення про виявлені сміттєзвалища.

Функціонування інтерактивної Екомапи сміттєзвалищ дозволить зменшити кількість незаконних сміттєзвалищ, а також допоможе громадянам правильно утилізувати відходи.

*к.геогр.н. Уліганець С.І. (КНУ імені Тараса Шевченка)
к.геогр.н. Мельник Л.В. (ВІКНУ)*

ЗАСТОСУВАННЯ QR-КОДУ В ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Інформаційно-технологічний прогрес проникає у всі сфери життєдіяльності, підкоряючи і матеріальне виробництво, і сферу туристсько-рекреаційних послуг. Актуальність досліджуваної тематики полягає в тому, що використання інформаційних технологій у всіх галузях, зокрема і в

рекреаційній діяльності, останнім часом значно зростає.

У світі триває певний процес переорієнтування переважної більшості громадян заможних країн з цінностей, пов'язаних з бізнесом, на цінності, пов'язані з отриманням насолоди від різного роду подій розважально-пізнавального та помірковано віртуально-екстремального характеру. Відтак, віртуальний туризм відповідно набирає відчутної ваги і значимості з одного боку як бажаний, а, по суті, і як невід'ємний елемент життєдіяльності відносно забезпеченого представника цивілізованого світу, а з іншого – як напрям підприємницької діяльності.

Серед всього різноманіття об'єктів і явищ, об'єднаних поняттям "рекреаційно-туристські ресурси" особливе місце займають інформаційні туристські ресурси.

Інформаційні туристські ресурси – сукупність інформації про конкретну територію або об'єкт, про історію території, про культуру, природу, населення, отримана туристом безпосередньо під час подорожі, під час підготовки до неї або на протязі якогось часу після неї.

До інформаційних ресурсів відносять відомості про матеріальні об'єкти, розташовані по ходу туристського маршруту, що мають історичну, художню, наукову або пізнавальну цінність; данні про топоніміку міст, сіл, природних урочищ, пов'язані з ними легенди і міфи, а також присвячені ним літературні твори, наукові праці, путівники, карти, художні альбоми, фотографії, аудіо або відео-продукція, та ті, хто володіє необхідними відомостями і вміє передати ці відомості в цікавій для туристів формі, завдяки мобільному маркуванню засноване на QR-кодах.

QR-кодування в туристичній сфері – напрямок відносно новий, але в Україні набирає обертів. Маршрути візуалізуються за допомогою кам'яних табличок з QR-кодами та кумедними персонажами. Таблички з QR-кодами розміщені біля культурних та історичних пам'яток, кам'яні стрілочки вказують шлях до наступної локації, таким чином складаючи цілісний унікальний маршрут. Першим в цьому напрямку став експеримент з розміщенням QR-кодів на пам'ятках у Львові ще перед Євро-2012. Ініціатором розміщення інформаційних міток було "Туристичний рух" Львова (розмістило QR-коди більше ніж на 80 туристичних об'єктах. Особлива увагу при розміщенні QR-кодів була приділена питанням необхідності їх розміщення та достовірності інформації, яку вони несуть.

Львів /початок маршруту – Площа Ринок; довжина маршруту – 3,5 км кількість локацій – 15 / Чернівці /початок маршруту – Центральна площа; довжина маршруту – 6 км; кількість локацій – 23/ Полтава /початок маршруту – Ігорів камінь; довжина маршруту – 3 км; кількість локацій – 23 / Ужгород /Початок маршруту – Закарпатський музей народної архітектури та побуту; Довжина маршруту – 3 км; кількість локацій – 12/ Херсон /початок маршруту – Залізничний вокзал; довжина; маршруту – 5,5 км; кількість локацій – 20/. Київ, Андріївський узвіз туристичний "розумний" маршрут: у бруківку вмонтовано QR-коди. До маршруту "Стежка Андріївським узвозом" включено 14 описів: Музей однієї вулиці, мурал "Відродження", Київський академічний театр

"Колесо", Літературно-художній музей М. Булгакова, Київський академічний драматичний "Театр на Подолі", Замкова гора, житловий мікрорайон Воздвиженка, "Замок Річарда", найстаріший збережений дерев'яний будинок Києва, Музей-майстерня Івана Кавалерідзе, Алея художників, Андріївська церква, Старокиївська гора, Місто Володимира.

Застосування QR-кодування в туристичній сфері - простий, зручний та інтерактивний спосіб оперативного отримання і розповсюдження туристсько-рекреаційної інформації. Популярність таких QR-маршрутів буде зростати із розповсюдженням технології.

к.військ.н. Нікіфоров М.М. (ВІКНУ)

к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ)

к.т.н. Лоза В.М. (ВІКНУ)

Швайко В.Г. (ВІКНУ)

ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ВИБІР ГЕОІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ТА ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Аналіз досвіду війн та збройних конфліктів, умов підготовки та ведення бойових дій на сході України свідчить про те, що максимальна реалізація бойових можливостей частин та підрозділів Збройних Сил України значною мірою залежить від детального аналізу тактичної обстановки району зосередження. Планування та проведення операції неможливе без якісної і актуальної картографічної, та іншої геопросторової інформації.

Геоінформаційні системи (ГІС) використовуються для планування розвідки й спеціальних операцій, визначення цілей, аналізу місцевості та взаємної видимості супротивних сторін, формування оптимальних маршрутів пересування з урахуванням конкретної бойової обстановки, стану місцевості та метеорологічних умов, прихованості і т. ін., управління ведення бою, планування з переміщення особового складу, військової техніки та вантажів.

Проведений аналіз програмного забезпечення провідних виробників світу, яке використовується для організації заходів геопросторового та топогеодезичного забезпечення, дозволяє зауважити, що всім вимогам які висувуються до програмних засобів, та можуть бути використані при формуванні географічної інформаційної системи військового призначення, задовольняють системи ArcGIS, виробник Інститут дослідження навколишнього середовища США (EnvironmentalSystemsResearchInstitute). Система ArcGIS – це набір інтегрованих програмних додатків: ArcMap, ArcCatalog ArcToolbox, призначених для вирішення ГІС-задач будь-якого рівня має більший функціональний набір картографічних проекцій, дозволяє обробляти більше форматів даних і реалізовувати більше функцій ГІС-аналізу. За допомогою ArcGiSe можливість ефективно працювати, самостійно організовуючи і створюючи просторові дані, дістаючи доступ до географічних даних в локальній мережі організації, або в мережі Інтернет. ArcGIS надає широкі можливості просторового аналізу, редагування даних та створення карт

високої якості на їх основі.

Геоінформаційні системи, які базуються на сучасній комп'ютерній технології, дозволяють поєднати зображення території з інформацією табличного типу. Можливість розроблення додаткових програмних модулів для розв'язання різноманітних задач підкористувача- саме це дозволяє використовувати їх для моделювання тактичної обстановки в ГІС військового призначення.

Таким чином, програмне забезпечення ArcGIS, дозволить організувати топогеодезичне забезпечення військ, в контексті розв'язання задач моделювання видів бойових дій, за рахунок розроблення додаткових програмних модулів для АСУ.

Химич Г.П. (ТНТУ імені Івана Пулюя)

МЕТОДИ БОРОТЬБИ З БЕЗПЛОТНИМИ ЛІТАЮЧИМИ АПАРАТАМИ

Стрімкий розвиток інформаційних та телекомунікаційних цифрових технологій, роботроніки створив нові напрями та технології до реалізації новітніх видів озброєння, які ґрунтуються на високій точності ураження противника, використанні безпілотних апаратів (літаючих, мобільних, водних, підводних). Враховуючи велику необхідність та актуальність дистанційно-керованих апаратів у військових підрозділах (сухопутних, повітряних, морських), у багатьох країнах світу використовують дане озброєння з метою моніторингу, спостереження, радіорозвідки on-line, радіоподавлення систем зв'язку, постановки радіозавад, координації дій наземних частин, видачі цілевказівників, коригування стрільби, як бойові, штурмові, вогневі одиниці.

Безпілотні літаючі апарати (БПЛА), відповідно до стандартів НАТО, так само, як і літаки із пілотом на борту (англ. *manned aircraft*), керуючись значенням повної злітної маси розділено на 3 класи:

I — повна злітна маса до 150 кг («мікро» — до 2 кг, «міні» — до 15 кг, «малі» — від 15 кг, (JDN 2/11 2011, р.2-7);

II — повна злітна маса до 600 кг;

III — повна злітна маса більше 600 кг. (JDN 2/11 2011, р.2-5).

Згідно документу Департаменту Міністерства оборони США (DOD-USRM-2013, р.6), класифікують безпілотні авіаційні системи (UAS) на п'ять груп:

Група		Маса, кг	Робоча висота, м	Швидкість (вузлів)	Представник БПЛА
I	(мікро-, міні тактичні)	0- 9	≤ 300	100	<u>RQ-11 Raven</u>
II	(малі тактичні)	9-25	≤ 1000	≤ 250	<u>ScanEagle</u>
III	(тактичні)	≤ 600	≤ 5400		<u>RQ-7 Shadow</u>
IV	(персистентні)	≥ 600	≥ 5400	різна	<u>MQ-1B Predator</u>
V	(пенетрувальні)				<u>RQ-4 Global Hawk</u> <u>MQ-9 Reaper</u>

Згідно призначення, БПЛА класифікуються на:

- розвідувальні;
- ударні (бойові), які ведуть вогонь по противнику самостійно.

За оцінками міжнародних експертів, до 2020 року третина військових літаків у розвинених державах світу стануть автономними та безпілотними. Сьогодні понад сотня фірм у 40 країнах створюють та випускають БПЛА більше ніж 600 типів. Вони використовуються як поодинокі, так і великими угрупованнями (ескадрильями) та можуть замінити командирів підрозділів на полі бою.

Разом зі створенням нових типів БПЛА, паралельно створюються засоби протидії. Деякі взірці різних видів протидії демонструють на виставках із озброєння і безпеки. Зокрема, на протязі 15 років у м. Києві відбувається Міжнародна спеціалізована виставка «Зброя та Безпека».

На основі технічних характеристик БПЛА, таких як: можливі канали зв'язку БПЛА із терміналами керування, потужності випромінювання (телеметрія, інформаційні канали, протидія, завадність), апаратне та програмне забезпечення, системи навігації, швидкості та висоти польотів апаратів, автономність, функціональне призначення, проектуються засоби протидії. Аналіз таких систем протидії не дає можливості на теперішній час у повному об'ємі максимально ефективно протистояти потужним безпілотним літаючим апаратам.

Примітка. За п'ять років протистояння України з Російською Федерацією, із понад 150 тис. польотів БПЛА, знищені були тільки понад 20 шт. (інформація формувалась на основі Internet публікацій).

Таким чином, одним із ефективних методів боротьби з БПЛА, що використовується у інтегрованому комплексі протидії разом із системами моніторингу, аналізу, ідентифікації приналежності є НВЧ випромінюючі пристрої з релятивістським генератором для створення потужної електромагнітної напруженості поля на БПЛА, що спричиняє вивід із ладу як вхідних електронних вузлів, так і всіх радіотехнічних систем. Внаслідок цього БПЛА втрапить можливість керуватись як наземними або супутниковими засобами, так і внутрішніми автономними системами.

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Наукове видання

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

XIV Міжнародної науково-практичної конференції

"Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє"

За загальною редакцією к.пед.н., доц.
генерал-майора І.В. Толока

Тексти тез представлено у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст, добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, дат та інших відомостей.

Збір, узгодження, первинна обробка, технічне редагування – Бадрук О.О.
Комп'ютерна верстка, оригінал-макет та обкладинка – Халіманенко С.М.

Підписано до друку 15.11.18. Формат 60x84/¹⁶.
Гарнітура Times. Папір офсетний. Друк ризограф. Тираж 50.
Умов. друк. аркушів 18. Заказ № 41-16.

Надруковано в навчальному картографічному комплексі ВІКНУ
03189, Київ, вул. Ломоносова, 81
т. 521-32-89

